

00182

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. földm. 2
Telefon: 384—529



Budapest

XXIV. évfolyam, 1. szám

1942 november 6.

TARTALOM

✱

Új évfolyam—új szellem. — Takács Menyhért dr.:
A démoni elem Liszt három Mefisztó-keringőjében.
— Mefisztó-keringő. Lenau Faust-jának hatodik képe:
„A tánc“. Boross Rezső műfordítása. — Kenessey
Jenő: A velencei Biennale zenei eseményei. — Mu-
zsikus-otthonok látogatása. — Gobbi Károly dr.:
A nagy Mester és tanítványa. — A Rádió zenei ter-
vei. — Külföldi hírek. — Belföldi hírek. — Pályá-
zati hirdetmény.

A Székesfővárosi Zenekar hangversenye a Pesti Vigadóban

Rendezi a Harmónia Művészeti Szövetkezet a Fővárosi Népművelés keretében

I.

1942 november 8.
vasárnap délután 4 óra

DOHNÁNYI ERNŐ

Liszt: Les préludes
Dohnányi: fisz-moll szvit
Beethoven: V. szimfónia

II.

1942 november 15.
vasárnap délután 4 óra

CSILLÉRY BÉLA
PIOVESAN SIRIO
(hegedű)

Verecs: Partita (bemutató)
Mozart: G-dur hegedűverseny
Csajkovszki: Pathetikus szimfónia

III.

1942 november 29.
vasárnap délután 4 óra

FERENCsik JÁNOS

Haydn: D-dur szimfónia
Debussy: Gígues (bemutató)
Debussy: Iberia
Bartók: Két arckép
Malipiero: Impressioni dal Vero —
II. szvit (bemutató)
Dukas: Bűvészinas

IV.

1942 december 6.
vasárnap délután 4 óra

CSILLÉRY BÉLA
DÁNIEL ERNŐ
(zongora)

Tóth Dénes: Szimfonikus szvit
(bemutató)
Csajkovszki: b-moll zongoraverseny
Brahms: IV. szimfónia

V.

1942 december 13.
vasárnap délután 4 óra

BÁRDOS LAJOS
BUDAPESTI KÓRUS

Beethoven:
MISSA SOLEMNIS

VI.

1942 december 27.
vasárnap délután 4 óra
BOR DEZSŐ és LASKÓ EMIL

TISZAI MAGDA
(ének)

B. H. É. V.

LISZT FERENC-KÓRUS
Schubert: Befejezetlen szimfónia
Ottó F.: Zenekari dalok (bemutató)
Schütz: Karácsonyi história (bemutató)

II. Operahangverseny:

Mozart-est.

1942 november 23-án, hétfőn este 1/7 órakor a Magyar Művelődés Házában
Vezényel: Ferenesik János.

Közreműködik: Gyurkovics Mária, Szabó Miklós, Komáromy Pál, a M. Kir. Operaház művészei, Farkas Ilonka operaénekesnő, Naszódý Sándor, a Nemzeti Színház művésze és a Székesfővárosi Zenekar.

Műsor:

- | | | |
|---------------------|---------------------|-------------------------|
| 1. Egy kis éji zene | 2. Cherubini áriája | 4. Éj királynője áriája |
| 6. | 3. D-dur menuet | 5. Német táncok |
- SZINIGAZGATÓ. Vidám opera 1 felvonásban.

Jegyek kaphatók a Népművelési Bizottságnál (IV., Szép-utca 5.) és a Magyar Művelődés Házában (VIII., Tisza Kálmán-tér.).

A ZENE

Alapította: DR. SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR. HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem 2
Telefon: 384—529

ÚJ ÉVFOLYAM — ÚJ SZELLEM

Valahányszor „A Zene” új évfolyama indul, gondolatszigonyainkat a jövőbe vetjük. Bizakodva, de aggódva is kérdezzük: mit hoz az előttünk tátongó idő? Szigonyunk beleakad-e a remélt eredménynek akárcsak kis részébe, vagy üresen húzzuk vissza hajónkra? Zsákmánnyal térhetünk-e vissza az év végén kikötőnkbe, vagy üresen, kifáradtan, kiéhezetten és reményeinket veszítve?

Ezidén, a magyarság történelmi idejében, a szokottnál még követelőbben és nagyobb aggodalommal kérdezzük: halad-e előre a magyarság nagy 'benső' ügye? Közeledünk-e legnagyobb célunkhoz: a magyar kultúrájú, egységes Magyarországhoz? A mi területünkön, a zeneművészet világában jutunk-e előbbre valamivel? A megoldatlan problémák, mint kísértetek riogatnak: az iskolai énektanítás reformja, a magyar zeneszerzők szellemi munkanélkülisége, mely azt jelenti, hogy munka van sok, de kevés, akinek kell a munka, a zeneszerzők anyagi problémái, a magyar műsorpolitika, a belföldi és külföldi propaganda, hogy csak egy-néhányat említsünk. Megoldódik-e ezek egyike-másika?

Aggodalmunkat teljesen eloszlatla és bizakodásunkat meghatványozta Szinyei Merse Jenő közoktatásügyi miniszter nyári nyilatkozata, melyet a Rádió Ujságnak tett a magyar zenével, irodalommal és a Rádióval kapcsolatos terveiről.

„Gondoskodni kívánok arról, hogy minden egyes hangversenyen, amely nemcsak egyetlen zeneszerző művészetének szolgál, magyar és pedig lehetőleg fiatal magyar zeneszerzők művei is szerepeljenek”.

Igy hangzik a miniszter nyilatkozatának egyik pontja. A miniszter ezzel azt a sokszor hangoztatott álláspontunkat vallja szintén magáénak,



hogy a sikerrel bemutatott magyar műveket állandóan műsoron is kell tartani. A legnagyobb bizakodással várjuk ennek a rendkívüli jelentőségű tervnek a végrehajtását.

A magyar zeneszerzés fellendítését célozza a miniszter nyilatkozatának következő pontja:

„Tervebevettem azt is, hogy az élő magyar zeneszerzők még elő nem adott műveiből, minden évben, ünnepélyes kéretek között, hangversenyt rendeztetek“.

Nagy örömmel és boldogsággal vesszük tudomásul ezt a miniszteri bejelentést is. Ezzel intézményesen megoldódik az új magyar zeneművek bemutatásának problémája. Eddig ugyanis zeneszerzőink legnagyobb alkotásai az íróasztalfiókokban várták a megértést és megszólalást hozó utókorot, mivel az előadás anyagi költségeit sem a zeneszerző sem a rendezőség nem vállalhatta. A kérdés intézményes megoldását jelentő, rendszeres ünnepi hangversenyek — esetleg ünnepi magyar zenei hetek — nagy alkotásokra serkentik majd azokat a zeneszerzőinket, akik erre hívalottak. Az állami bemutató hangversenyek elindítják a művek érvényesülési útját az ország határán belül és kívül. Meghívott magyar és külföldi szaktekintélyek, karmesterek, előadóművészek és kiadók így megismerhetik a mintaszerű előadásban elhangzó új műveket, a magyar zeneszerzés egyévi termésének legjavát.

A miniszter nyilatkozata a Rádió szerepére is kiterjedt:

„A Rádióban elsősorban azt az eszközt látom, amely a magyarság legszélesebb rétegeihez is hozzá tud férkőzni s ezért a Rádió hathatós közreműködésétől várom azt, hogy a legnagyobb rezonanciát és ezzel a legnagyobb sikert biztosítsa a magyar dal- és magyar zenekultúra terjesztésében teendő intézkedéseimnek.“

A miniszter közelebbről is meghatározza a Rádió szerepét. A Rádiótól várja a magyar zeneszerzők munkásságának megismertetésében a legtöbb eredményt. Kijelentése szerint fel fogja kérni a Rádiót, hogy a hangversenyeken elhangzó magyar műveket, továbbá az ünnepi magyar bemutatóhangversenyeket közvetítse, hogy az egész ország és külföld is megismerhesse a magyar zeneirodalmat.

A nyilatkozat még foglalkozott a vidéki zeneélet fellendítésével és a Rádió bekapcsolódásával az ifjúság nevelésébe.

Mindezek olyan nagyszabású tervek, melyek ha megvalósulnak, új korszaka indul a magyar zenekultúrának. Abban pedig, hogy rövidesen megvalósulnak, semmit sem kételkedünk. Biztosíték erre az az új szellem, mely a miniszter szavaiból árad: az önmagára talált magyarság szelleme.

Az év végén nagy zsákmánnyal térünk vissza kikötőnkbe. Ez a mi nagy bizakodásunk. Sőt, több ennél: magyar hitünk.

TAKÁCS MENYHÉRT DR.

A DÉMONIKUS ELEM LISZT HÁROM MEFISZTÓ-KERINGŐJÉBEN*

Liszt három Mefisztó-valcerének bemutatásával kapcsolatban a mester ördögideáljáról, Mefisztó-képéről szeretnék néhány szót szólni. Előre kívánom bocsátani, hogy történelmi adatokkal, divatosan hangzó szellem-történelmi megállapításokkal, korszellemmel, korstílussal és hasonló kollektív jelenségekkel nem foglalkozom. Liszt Ferencben nem kortünetet látok, akinek minden megnyilvánulását fel kell oldanunk a korszellem meghatározhatatlan eredetű atmoszférájában, nem valamely személyföltölti korstílus kifejezőjét érzem benne, hanem erős, hatalmas egyéniséget, aki formálója volt korának, kialakította a zenei romantikát s megpendítette az impresszionizmus és expresszionizmus első hangjait is. Ez az én ahistorikus eljárásom bizonyára egyoldalú, de *tudatos* állásfoglalás akar lenni a hegeli pantheizmus talaján nőtt szellem-történeteknek az egyéniséget háttérbeszorító, ellenkező irányú egyoldalúságával szemben.

Problémánk tárgyalásába belekezdve mindenekelőtt azt kell tisztáznunk, hogy mi is tulajdonképpen az ördög? Tekintsünk el azoktól a gazdag történelmi asszociációktól, amelyek ehhez a fogalomhoz fűződnek és állapodjunk meg abban, hogy a legelterjedtebb értelmezéssel a rossz, a gonosz szellemét értjük alatta. A gonosz szellemben mindig hitt az ember és ma csodálatosképpen talán még többen hisznek benne, mint Istenben. A pozitív tudástól elkápráztatott modern ember u. i. gúnyosan megmosolyogja a keresztény vallás ördöghitét és Istenhez fordulását egyaránt. De amíg az Isten-problémát ezzel a mosollyal letárgyaltnak tekinti, addig az ördögöt a balszerencsében, a végzetben tovább hiszi, sőt mindenféle babonás szokásokkal szolgálni, elhárítani igyekszik. Csodálatos ez annál inkább, mert a rossz szellemet — ma éppen úgy, mint évszázadokkal, vagy évezredekkel ezelőtt — úgy tekintik, mint a jó tagadását: azt a sötét hatalmat, amely szétrombolja az emberi kultúra értékeit, megghiúsítja legnemesebb törekvéseinket, pusztulást, enyészetet, disszharmóniát hoz a világba. Amde tagadni csak akkor lehet, ha van egy állítás, amellyel szembeállhatunk, rombolás, pusztítás, csak ott képzelhető, ahol van mit rombolni és pusztítani, — ahol vannak pozitív értékek. A rossz princípiumát tehát megelőzi a jó eszméje s a gonosz szellem nem képzelhető el Isten nélkül.

A jó és a rossz elvének ez a szükségképpen összefüggése érdekes megvilágításba helyezi az embernek Istenről és az ördögről való elképzelését. Minden embernek mások az erényei, mások az ambíciói. Amde ideálunkban mindig saját jótulajdonságainkat emeljük az abszolút tökéletesség színvonalára s ezért Istenről való elképzelésünkben is első sorban a mi egyéni erényeinket és ambícióinkat látjuk hiánytalan megvalósultságban. A jó és a rossz elvének összefüggése alapján már most ugyanezeket mondhatjuk az ördögről is. A gonosz szellem tagadja mindazt, ami jó és értékes. Ha tehát Istenről való elképzelésünkben saját erényeink megdicsőülését helyezük az első sorba, úgy viszont az ördögben ezeknek az erényeknek tagadását, a lelkünk egyensúlyát fenyegető veszedelmet, belső disszharmóniánk okát látjuk. Elmondhatjuk tehát, hogy Istenről és az ördögről való elképzelésünkben benne van egész egyéniségünk, annak minden jó és rossz tulajdonságával együtt.

Az egyéniségnek és Istenről, valamint az ördögről való elképzelésünk-

* A Liszt Ferenc Társaságban elhangzott előadás.

nek belső összefüggése alapján Liszt ördögmépét egyéniségéből igyekszünk levezetni. Liszt egyéniségét szellemének és ösztöneinek állandó harca jellemzi. Kereste a szellem fenséges magaslatait, de amellett benne állott, teljes erejével részt vett a mindennapi élet vitális küzdelmeiben. Hirdette a lemondást, az önmegtagadást, de amellett két kézzel kapott a földi örömek után. Szerény és egyszerű ember akart lenni, de mindegyre kitört belőle a fényűzéshez és a főúri körökhöz szokott uralkodói természet. Őszintén vallásos volt, abbé-ruhát öltött, de élete végéig nem tudott szakítani a gáláns kalandokkal. Szakadatlan, elkeseredett küzdelmet vívott így önmagában. Nagy szelleme és az annak örökösén ellentmondó erős ösztönei sok keserűséget és szenvedést, de sok örömet és boldogságot is szereztek neki. Lelki életének legszembeeszkőbb vonását érzelmeinek ez a hullámlása adja meg. Ezért Liszt egyéniségét érzelmi természetű egyéniségnek kell mondanunk olyan értelemben, hogy abban a szellem és az ösztön antitéziséből, váltakozó uralomrajutásából fakadó érzelmek játszották a vezető szerepet. Jól értsük meg: érzelem alatt nem az értelem, a szellem antipodusát, hanem a szellem és az ösztön egymáshoz való viszonyának eredőjét értjük. Azok a feltűnő, sokszor szinte túlzóan intellektuális megnyilvánulások tehát, amelyeket Liszt zenéjében kimutathatunk, nem állanak ellentétben érzelmi természetű egyéniségével, hanem ellenkezően, folyamányai annak. Az igazi érzelmi élet örökös hányódás a szellem akarásai és az ösztönök törekvései között. *Ezt* az érzelmi életet küzdötte végig Liszt, *ezért* volt számára élmény a jó és rossz problémája, *ezért* igyekezett zenéjében ismételtelen is visszaadni és elének rajzolni a gonosz szellem, az ördög képét.

Ennek az ördög-portrénak főbb vonásait keresve a pozitívumból, Liszt életének legfőbb eszményéből kell kiindulnunk. Ez pedig a konstruktív munka, az alkotás, a komponálás volt. Az alkotás vágya égette, sarkalta élete minden szakában, genfi tartózkodása alatt éppen úgy, mint később Weimarban, majd Rómában és itt Budapesten. A komponálás volt az egyetlen dolog, amelynek szívesen feláldozott minden kényelmet, fényűzést, sőt magát a közönség ragaszkodását és csodálatát is. Ezért Liszt ördög-képének alapvonását azokkal a tényezőkkel rajzolhatjuk meg, amelyek alkotómunkájában akadályozták, amelyek tehát útjában voltak annak, hogy életcélját hiánytalanul megvalósítsa.

Ezek között a tényezők között pedig a legfontosabb saját, belső nyugtalansága volt. Sokat és sokféle irányban tevékenykedett s minden cselekvésében valami lázas türelmetlenség égett. Rengeteget utazott. Európa majdnem minden nevezetesebb helyén megfordult. Utazásainak lázas tempóját mi sem bizonyítja jobban, mint az 1885-ik esztendő, amikor egy évvel halálá előtt, már meglehetősen gyöngye egészséggel — megfordult Pesten, Pozsonyban, Weimarban, Karlsruheban, Baden-Badenben, Strassburgban, Antwerpenben, Aachenben, Lipcsében, Münchenben, Innsbruckban és Rómában.

Nyugtalansága kitűnik nagy társadalmi életéből is. Mindig szerette a társaságot. Lipcsei látogatásáról Schumann a következőket írta: „Az elmúlt napokban nem volt más, mint dinék és szupék, zene és pezsgő, grófok és szép asszonyok. Röviden: egész életünket felforgatta.” Ugyanezt a nagy társasági életet élte Weimarban is. Az Altenburg mindig tele volt vendégekkel. Nagy zeneelőadásokat rendeztek itt, amelyekre messzi vidékekről özönlöttek a zeneértők és zenebarátok. A látogatók és tanítványok egymásnak adták a kilincset Liszték házában. Nyugtalan életmódját folytatta Liszt Rómában is. Hiába írta: „Erősen elhatároztam, hogy itt hosszabb ideig zavartalanul, feltartóztathatatlanul és következetesen tovább dolgozom... Ez az egyedüli művészi cél, amelyre törekednem kell és amelyért minden mást fel kell áldoznom.” Azért csak belesodródott a nagy társasági

életbe ílt is. Sokat panaszkodott emiatt, de változtatni rajta, nem volt ereje. Csodálta barátját Wagnert, aki úgy dolgozott, hogy alig hagyta el lakását — de követni nem tudta, mert a megszokás kötelékei jobb meggyőződése ellenére fogva tartották a nagyvilági életben.

A nagyvilági élet követelménye volt az az óriási méretű, szinte pihenést nem engedő levelezés, amelyet folytatott és amely idővel minden panaszkodása és kínlódása ellenére, lerázhatatlan béklyóként nehezedett munkarejére. Nyomatásban megjelent leveleit 20—22 kötetre becsülik, nem is beszélve a még kiadatlan és elkallódott levelekről. Hogy mennyit rabolhatott el komponálásra szánt munkaidejéből ez a levelezés, azt csak úgy tudjuk igazán felmérni, ha meggondoljuk, hogy Liszt leveleit sajátkezűleg írta, sőt sokszor még le is tisztázta, mert hiszen abban az időben a gyorsírás és az írógép, a levelező titkárok és titkárnők még nem voltak divatban.

Türelmetlen nyugtalanság égett sokoldalú, lázas munkájában is. Sokat tanult. Fiatal korában valósággal habzsolta a filozófusok, költők, szépirodalmi műveit. Igyekezett ismereteit gyarapítani. De levelezéséből kitűnik, hogy késő öregkorában is sokat olvasott, tanult, lépést tartott korának minden szellemi áramlatával. De végelemzésben ez a munka is csak a komponálástól vette el idejét.

Igen sok időt kellett fordítania a zongorázásra is. Minden kor legcsodálatosabb zongorázástechnikáját sajátította el s ennek megszerzése mérhetetlen erőfeszítést igényelt. De csodálatos technikájának fenntartása sem történhetett sok és intenzív gyakorlás nélkül. A weimari korszakból és később kelt leveleiben ugyan nem igen tesz említést zongorázásáról, gyakorolnia azonban mégis kellett, mert hangversenyei késő öregségében is elbűvölték, magukkal ragadták a hallgatóközönséget.

Óriási munkát, sok időt ölt bele Liszt a dirigálásba is. Karmesteri tudása és képességei felől a kortársak véleménye nagyon eltérő ugyan, de az kétségbevonhatatlan, hogy a kis — alig 30 és egynéhánytagú — weimari zenekar megszervezésével, betanításával és művészi színvonalra emelésével hatalmas munkát végzett.

Munkarendjében mindig jelentős helyet foglalt el a tanítás is. Tanított Párisban, Genfben, Weimarban, Pesten egyaránt. S a tanításban éppen olyan nyugtalan és lendületes volt, mint minden cselekedetében. Sohasem számította, hogy hány tanítványa van, mennyit kell velük bajlódnia. Ha tehetséges művésznövendék jelekezett nála, felvette akkor is, ha túl volt terhelve munkával.

Meg kell még emlékeznünk irodalmi munkásságáról. Cikkeit és tanulmányait 6 vaskos kötetben foglalták össze. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül weimari szervező munkáját, az ottani opera irányítását, a hangversenyélet fellendítését, az „új zene” érdekében folytatott egészen rendkívüli arányú propagandamunkáját s mindazt a fáradtságot és időt nem kímélő lázas tevékenységet, ami szükséges volt ahhoz, hogy kora egész zenei életét kezében tartsa és irányítsa.

Mindez a lázas, sokoldalú tevékenység elvonta a komponálástól Lisztet. Szenvedélyessége, türelmetlen, mindig máshoz fogó nyugtalansága, amely városról-városra, koncertteremből a szalónba, egyik gáláns kalandból a másikba, egyik foglalkozástól a másikhoz úzte, éreztette hatását alkotó munkájában is. Sohasem tudott igazi elmélyedéssel és igazi koncentrátsággal dolgozni. Minden erre irányuló erőfeszítése eredménytelen maradt. Nem csoda tehát, ha ördög-képének egyik legjellemzőbb vonása éppen a lázas, izgatott, soha megpihenni nem tudó, minden idegünket felzaklató nyugtalanság.

Liszt ördög-képének másik alapvonását keresve, ismét a mester legfőbb életcéljából kell kiindulnunk. Ez — mint tudjuk — a konstruktív

alkotó munka volt. Alkotó munkájának — belső nyugtalanságán kívül — még egy végzetes ellensége volt: a kritika és a közönség megnemértése, sőt ellenséges, gúnyos hangulata. Ez a keserű, fájdalmas gúny, ördöggépének második vonása. Sajátosan, szinte erőszakosan hódító természete meg tudta fogni, le tudta igázni hallgatóságát akkor, amikor mint hangversenyző zongoraművész lépett a dobogóra. Kompozícióival azonban nem volt sikere. Számos érdekes kritika szól arról, hogy a fiatal Liszt — akit a közönség hódítani vágyó, mondhatnók arrogáns fellépése miatt tartózkodóan, sőt bizonyos ellenséges érzülettel fogadott — hangversenye végén olyan extázisra ragadta hallgatóságát, hogy az rajongva, szinte egy magasabbrendű lénynek kijáró hódolattal hajolt meg nagysága előtt. Szerzeményeinek előadásánál azonban, a személyiségéből áradó szuggesztív erő nem tudott kellőképpen érvényesülni, ezért műveit hűvösen fogadták. Hozzájárult ehhez természetesen nagy mértékben az is, hogy Liszt kompozícióiban egészen új utakon járt, nem is értették meg.

Igy azután a közönség, amely mint zongoristát ünnepelte és elkényeztetle, szerzeményeivel szemben sokszor idegen maradt. A kritika pedig élesen szembehelyezkedett vele s nem egyszer a gúny és csúfolódás gyilkos fegyverével támadta legnemesebb törekvéseit. Ez a gúnyolódás, ez a könnyelmű és felületes, de annál tetszetősebb és destruktívabb szellemeskedés, igen sok keserűséget okozott az érzékenyszívű mesternek.

Ez a keserűség vezette a kritikusok elleni türelmetlen és féktelen harcában. Elődsdieknek tartotta őket, akik a legelemibb zenei szakismeretek nélkül, a legnagyobb lelkiismeretlenséggel ítélik meg a kiválasztott ember, a művész fölött. Nem értenek mesterségükhöz, képtelenek a zenei fejlődés menetének elképzelésére, nem tudják felfogni azt, amit hallanak s ezért leszólják. Elkekeredésében néha egészen minősíthetetlen jelzőkkel illeti Liszt a kritikusokat. Követeli, hogy vezessék be a kritikus-vizsgát. Csak annak legyen szabad zeneművészeli kérdésekben bírálatot mondani, aki bizonyosságot tesz hozzáértéséről. Másutt ismét arra biztatja zenésztársait, hogy ragadják kezükbe a zenei kritikát. „Kit, miért illet meg a művészeti kritika — írja — ha nem a művészt? Kinek feladata a művészeti kérdésekben dönteni, ha nem a művész? Ki bírálhatja meg jobban az érző és teremtő szellem produktumait, mint maga a produkáló művész?” Az írásmesterség nem olyan nehéz dolog, hogy azt a művész meg ne tanulhatná. Művészetének pedig csak javára válik, ha ismereteit ezzel is bővíti és gazdagítja.

A legnagyobb szenvedély az okozta neki, hogy a közönség meg nem értése és a kritika gúnyolódása ellentmondásba hozta saját magával. Ösztönös természete szenvedélyesen szerette a hatalmat. Uralkodni akart embertársainak lelke fölött, úgy ahogy azt zongorista korában meg is szokta. Kereste és követelte a hódolatot. A művészetben sajátos — mint mondotta — szimpatikus hatalmat látott, amelynek az a rendeltetése, hogy egyesítse az embereket. Ennek a hatalomnak a letéteményese, papja a művész, akinek feladata a népet, a közönséget vezetni, irányítani. Követelte, hogy a komponisták a nép számára írjanak. De ő maga nem írt olyan zenét, amely megfogta volna hallgatóságát, az ő muzsikája nem egyesítette az embereket, az ő komponista-zsenijét nem tekintették irányításra hivatott papnak. Ha következetes akart volna lenni a művész és a művészet szociális feladatáról vallott nézetéhez, zeneszerzői balsikereiből arra kellett volna következtetnie, hogy a művész-pap hivatásának betöltésére nem képes. Ez azonban annyit jelentett volna, hogy fel kell hagynia a komponálással, életének legfőbb célkitűzésével.

Az ellentmondás tehát végelemzésben ismét a benne rejlő szellem-ösztön ellentétén alapult. Hiszen a szellemi értékeket kereső alkotásvágya került összeütközésbe a földi sikereket és az embertársak tetszését haj-

szoló hatalmi törekvésével. A kritikusok gúnyja tehát felébresztette benne a bizonytalanságot, vajjon valóban arra hivatott-e amire vágyik, valóban igazi, nagy alkotóművész-e, amit olyan nagyon szeretne bebizonyítani? Felébresztette saját magában a kijózanítóan hüvös s ezért mindig keserűen gúnyos kétséget. Nem csoda tehát, ha ezt az alkotó munkáját tagadó és megbénító gúnyos erőt ellenségének látta és ördög-elképzelésének egyik fő vonásaként rajzolta meg.

Liszt egyéniségéről azt mondtuk, hogy legfőbb jellemzője a szellemi és ösztönös erők állandó küzdelme. Ennek a küzdelemnek, ennek a két erő közötti ellentétnek van egy sajátos következménye. Az ösztönös erőt a folytonos nyugtalanság, a szünet nélkül való változás jellemzi. Hiszen ezek az ösztönös lelki megnyilvánulások a folyton változó, fejlődő és visszafejlődő szervezet működésének belső vetületei. Ezekkel szemben a szellemi megnyilvánulások az állandóságot képviselik a lélekben. Erre utalja őket az örök és változatlan értékkel való kapcsolatuk. Ennek a két ellentétes természetű erőnek találkozása eredményezi azt, hogy az érzelmi természetű ember — akiben az ellentét a legerősebb — nyugtalan, keresi az újat, a megkezdett dolgot kitartás hiányában nem képes befejezni, mindig új dologba fog és a megkezdettet legfeljebb csak újabb és újabb nekiiramodás után megszakításokkal tudja megvalósítani. Ez az állhatatlanság volt Liszt alkotómunkájának harmadik nagy ellensége s ezért ördöggépének is harmadik alapvonása.

A folytonos kezdést, abbahagyást és ismét újrakezdést Liszt majdnem minden cselekvésén megfigyelhetjük. Így hullámozott már művészi érdeklődése is. Fiatalkorában a zongorázásnak élt, a weimari korszakban egészen felhagyott a hangversenyzéssel és dirigálni kezdett, élete harmadik szakaszában ismét megjelenik a hangversenydobogón. Egészen meglepő ez az ismétlésszámba vehető folytonos újrakezdés Liszt írásműveiben. Ugyanazokat a gondolatokat, amelyeket fiatalkori írásaiban felvetett, újra és újra előveszi a weimari korszak cikkeiben és eszméiben. Van egy pár kérdés, így a zseni, a zenei kritika, a programzene problémája, amelyekről valósággal nem tud szabadulni. Mellesleg megjegyezzük, hogy az azonos gondolatoknak ez a visszatérése a fiatalkori és a később írt cikkeiben, nyilvánvaló cáfolata annak az állításnak, hogy Liszt nem maga írta cikkeit, hanem barátnői d'Agoult grófné, illetőleg Wittgenstein hercegné voltak segítségére e téren. Ha u. i. a cikkeket két különböző személy írta volna, nem volna megmagyarázható ugyanazoknak a gondolatoknak visszatérése a fiatalkori és a weimari korszak írásműveiben.

Az újrakezdést, ugyanarra a kérdésre való ismételt visszatérést egyébként Liszt zeneszerzői munkásságában is megfigyelhetjük. Ugyanazt a művet sokszor és sok formában írta meg, ugyanazt a motívumot több szerzeményébe is beleillesztette, ugyanazt a témát ismételtelen előveszi egy-egy művében és minden oldalról megvilágítva, más és más zenei szavakkal magyarázva a variációadta minden lehetőség felhasználásával igyekszik kifejezni. Ezt látjuk például mindjárt abban is, hogy a Mephisto-valcort négy különböző formában írta meg. Nem tudott ördöggépével egészen elkészülni, de nem is tudott szabadulni tőle.

Van ebben valami az érzelmi ember centrális természetéből. Abból az önmagát emésztő, önmagábaroszkodó lelki életből, amely szükségszerű következménye a szellemi és ösztönös erők belküzdelmének. Ez a magabazártság Liszt számára fokozott szenvedést jelenthetett, mert a mesterben égett a vágy, hogy kilépjen magából, hogy beszéljen embertársaihoz, hogy maradék nélkül kifejezze magát, hogy teljeset alkosson. A magagyólró lelki körforgás Liszt ördöggépének ez a harmadik vonása, kiegészíti a képet és egyben megadja annak teljes értelmét, hiszen az önmagából kilépni nem tudó, körben mozgó lélek valóban az ördög rabja, amely a bele-

oltott transzcendens vágy ellenére sem tud sohasem eljutni a megváltó jósághoz, mert minden erejét arra fordítja, hogy önmagát kergesse, míg saját magában kételkedve saját magát kigúnyolva össze nem omlik.

Azt mondtam előadásom elején, hogy Liszt egyéniségéből levezethetjük ördögelképzelésének főbb vonásait. Ez a tétel megfordítva is áll: Liszt ördöggéből megismerhetjük egyéniségét. S valóban, ebből a képből egy önmagával folytonosan viaskodó, sokat küzdő és mérhetetlenül sokat szenvedő ember lelke sír felénk. Egy léleké, amely nyugtalan, szenvedélyes körforgása ellenére végre mégis megváltásra talál, mert ki tud lépni önmagából. Bizonyosságai ennek Mefisztó-keringői, amelyek tökéletes művészi kifejezésben állítják elénk az ördög képét, úgy ahogy azt csak olyan lélek láthatja, aki már legyőzte, kivetette magából a Sátánt.

MEFISZTÓ-KERINGŐ.

Lenau: „Faust“-jának halodík képe:

„A tánc“.

(Falusi csárdában. Lakodalom. Muzsika, tánc.)

MEFISZTÓ:

(vadásznak öltözve, betekint az ablakon):

No itt ezeznél semmi baj!

Mi se maradunk el, csuhaj!

(belép Fausttal)

Ily tűzről pattant nőcske, látod,

jobb ízű, mint egy földiánsod.

FAUST:

Nem tudom, mi van ma velem,

meghomlik mind érzékletem.

Ily bolondul nem lüktetett

vérem — micsoda szédület?!

MEFISZTÓ:

Szemednek lángtekintete

megfejtí: vágyak serege

— mostig balul tömlőcbe zárva —

tör féktelen ki napvilágra.

Nézd ki csak, melyik helyre lány

vágl néked — s kapsd a derekát!

FAUST:

A bogárszem, mely olt nevet,

földdőlja szomju lelkemet,

szédítő vésszel tovalép,

míntha örvénybe omlanék!

Mint izzik a friss orcapár,

rajt élet tüzes lehe vár.

Óh gyönyöröknek gyönyöre,

betűlni ajkak öblibe:

óh dagadozva, fölkinálva,

két gyöngye jó halálos párna!

Két líhegő, vergődő melle

mi boldog-búja lázzal telve!

Rengő és karcsú derekára

ég kúszni karjaim indája.

Nézd, nézd, a hol'őfűrtök habja

nem tűrhet béklyót, lám kiszökken,

válta körül sötéten röpven:

a Mámor lenge vészharangja!

Ila még tovább szemlélem őt,

szomjan veszek, megőrülök!

s botor félsz mégis visszaránt,

hogy megszólítanám a lányt.

MEFISZTÓ:

No tura szerzet is biz a

ti összületők fajzata!

Sátánnak tud kezébe csapni

s egy fehérnéphöz szólni nem mer,

kiben ha van sok csábos inger,

de bújá vágya még tízannyi.

(A muzsikuskokhoz.)

Hej ti komék, be lassun jár a

ti nyireltyűtök álmos szára!

A kókadt vágy csoszoghat erre

a cincogásra, ha van kedve,

de nem, akiben ég a vér!

Hoci csak ide azt a hangszert,

majd teszen itt külföld egy koncert,

hogy hordja frakkotok a szél!

— — — — —

Egy hegedűt az kezébe nyom,

az rándít egyet a húron:

csiklandva szökken a hangraj széjél:

hol itas kéjnek halódó nyögte,

hol gerlicebűgés, — hol, surranva-szökve,

szerelmi kacajkák tikkadt éjjel.

És újfent árad, laukad és tódul,

mint, ha bújá fűrdőhullám simul

a szűz forró, fehér lagjára.

Vad hang tör a lány habcsobogásba,

a lyánka riad, félön kiáltoz,
szilaj fiú ugrik a sásbul a lányhoz:
hangok zaja büszén lökve-ölelve
feltornyosul most vad, kússa tömegbe.
Im lankad a fürdő viadalmas szüze,
már büszke szemérmét vágy érce leküzdte.
Ott esd egy imádó, nő szíve esik rajt'
s majd hallani forró vad csókot és sóhaj.
Most egyszerre zendül fel a hűrok hármá:
két ifjú vetelte rá szemit a lányra.
Az egyik im ernyed, meghátrál emettől,
mámorba szorul rá egymásra a kettő:
párosba fonódik most dallal a húrja,
Gyönyör meredekjét a mennyekig kússza.
Nem dőlт zuhogóbban édes dűhe tűznek:
férfilühegések, halk, nyögdelő szűzek ...
Megejt a vonónak sántán bűbája,
kábulva kering mind egy vad bacchanálba'.
A falusi banda is már esze-vesztve
mind a hegedűjít a földre vetelte

s az átokszállta vad forgatag,
ami él, mindent magábaragad.
Vak irigységben, tanúi e bálnak,
a négy fal, a dörgő is belesáppad.
De tébolyodottabb mindnél a mi hűsünk,
kering csak, a karján kis fekete nő esüng,
szorítja kacsóit, száz esküket suttog,
csak vonja a láncba' kapun ki az úthoz,
a kertbe, mezőbe, már messzire járnak
forogva s a hangok mindegyre csak szállnak,
támolyba míg végre fák árnyiba érve,
elzsongul a dallam távol édessége,
elhálva, halódva megsuttog a lombban,
mint hajnal kéjes, forró álomban.
Főlesendíti illatos bokra zugán
halk flótaszavát a kis csalogány
az lítások fűdvt a mennybe esigázva
(mintha örömlükre a Rossz is vigyázna).
A földre taszítja szomjú epedése
s belévesz a kettő a Kéj özönébe.

Lenau: „Faust“-jának ez a része adta Lisztnek az ösztönzést a „Mefisztó-keringő“-höz.)

Fordította: BOROS REZSŐ

A velencei Biennale zenei eseményei

A VIII.-ik velencei Biennale a háborús nehézségek ellenére, az új európai muzsikáról mozgalmas, színes és meglepően érdekes áttekintő képet nyújtott.

Mario Cortinak, a Teatro Fenice jelenlegi főintendánsának fáradhatatlan és lelkes organizálásában a Biennale vezetősége szeptember 6–12 között, elsőrangú karmesterekkel és előadókkal, hat hangversenyt rendezett, részben a Teatro Feniceben, részben ebbe a gyönyörű rokokó színházba beépített Sala Apollinea hangversenyteremben.

Örömmel és meglepetéssel tapasztaltam, hogy mily nagy és lelkes táborra van ma már az olasz hangversenylátogató közönség körében az új muzsikának. A mi századunk olasz zenéjét általában kettős irányban jellemezhetjük: egyrészt elfordulva a novecento romantikájától, a róneszansz vokálpolyfoniát, Palestrinát és kortársait, a hangszeres zenében pedig a nagy olasz barokk mesterek szellemiségét (Corelli, Vivaldi, Torelli) veszi kiindulópontnak és ideálnak, természetesen átitatva a modern ember sajátos lelkiségével, másrészt az olasz népdalra, erre a gazdag és kiapadhatatlan forrásra épít és új nemzeti stílus kialakítására törekszik.

A hangversenyek keretében sok igen értékes mű került első ízben bemutatásra.

A nagyzenekari művek közül elsősorban *Malipieronak*, a mai olasz zenei élet egyik pregnáns vezetőegyéniségének *Seconda Sinfonia*-a négyteteles nagyszabású művéről kell megemlékezni. A barokk tradíciónak szellemiségébe és architektúrájába kapcsolódó kompozíció, költői melodikájával, pantheisztikus hangulatával igen nagy sikert aratott.

A másik határozottan élményt jelentő, nagyszabású kompozíció a svájci *Frank Martinnak* „Le vin Herbe“ című Joseph Bédier Tristan és Izolda regényéből készült világi oratóriuma.

A hatalmas, egész estét betöltő, három részből álló művet, a zürichi Madrigalkórus, az eredeti francia nyelven, egészen kis összetételű kamarazenekar közreműködésével (hét vonós és zongora) remek előadásban mutatta be. A komponista minden arranzálás nélkül használta fel a regény dialógjait és monológjait. Kórusait inkább vertikális, mint lineáris szellemben tereli. Az egész oratóriumot valami hallatlanul finom líra és rezervált tónus jellemzi, görögös leszűrtségében a Pelleas hangulatához áll a legközelebb. A mű feltétlenül egyik gyöngyszeme az új litteratúrának.

A vokális művek közül feltűnt ugyancsak, a fiatal bolognai *Riccardo Nielsen* XCIX. Zsoltára. A férfikarra, vonós és ütőhangszerekre komponált mű, rőnszansz polifoniájával, végtelenül átszellemült, mély valóságos inspirációról tett tanubizonyságot.

A kiszenekari hangverseny érdekessége a horvát *Boris Papandopulo* Concerto da Camera c. négytétéles műve, hangszereszerűen kezelt szoprán-szólóval.

Lodovico Rocca „Schizzi Francescani“ tenor szólója és nyolc hangszerre, Fioretti szövegre írt kompozíciója, kissé teátrális beállításban is, értékes mű.

Szintén igen tehetséges munka az emigráns orosz zeneszerzőnek, *Igor Markovitchnek*, drámai és barbár erejű, szopránhangra és kiszenekarra komponált zsoltárja.

A kamarazenére írt kompozíciók kiemelkedő sikere *Veress Sándornak*, — aki művével az új magyar muzsikát képviselte — hegedű-zongorára írt szonátája volt.

Az értékes munkát tömör formaszerkesztés individualizált szólámvezetés és a hangszerlehetőségek végső kiaknázása jellemzi. A szonátát — mely igen súlyos feladatot ró az előadóra — a Szerző és Végh Sándor kitűnő előadásában, úgy a közönség, mint a sajtó meleg elismeréssel fogadta.

Egy egész estét betöltő kamarahangverseny keretében mutatkoztak be a német komponisták. — A fiatal németek a barokk, a romantika és a népdal hagyományaihoz nyúltnak vissza. Kitűnő technikai felkészültségükön, Strauss, Pfitzner és Reger súlyos öröksége hagyott nyomot. Szintén új nemzeti stílus kialakulása az ideáljuk.

Theodor Berger választékos hangú, kitűnő formaérzékkel megkomponált vonósnygyesét a Straub-kvartett kitűnő előadásban mutatta be. Ugyancsak nagy kultúrával felépített mű *Herald Genzmer* mélyhegedű-zongora szonátája. — *Fritz von Barries* poétikus hangulatú dalaival, valamint *Karl Hoeller* polifónikus érzékkel megkomponált vonósnygyesével tűnt fel. — Szerepelt továbbá az ünnepségek műsorán egy-egy Művel: *Ernesto Halffter* (Spanyolország), *Sinpei Nakayama* (Japán), *Henk Badings* (Hollandia), *Marcel Pool* (Belgium), *Dinu Lipatti* (Románia).

Az értékes és sok élményben gazdag Biennale zenei része, egy nagyszabású díszhangversennyel zárult, melyen az arrivált nagy komponisták, *Strauss*, *Sztravinszki*, *Ravel*, *Honegger*, *Malipiero* és *Falla* műveit adta elő a Teatro La Fenice kitűnő zenekara, a portugál *De Freitas Branco* bravuros vezényletével.

Személyesen résztvett ezen a zenei olimpiáson az új olasz muzsika képviselőinek színe-java. Ott volt *Malipiero*, *Petrassi*, *Dallapiccola*, *Rocca*, *Nielsen*, sajnos *Casella* — aki különben a modern olasz zene legagilisabb propagálója — súlyos betegsége miatt nem jelenhetett meg.

Végső értékelésében igen biztató volt ez a szellemi verseny, a pusztító világháború ellenére is, erkölcsi sikere igen jelentékeny és mindenestre maradandó.

Kenessey Jenő

Muzsikus-otthonok látogatása.

A Népművelési Bizottság a képzőművészek műtermeinek a látogatása mellett bevezette a muzsikus-otthonok látogatását is. Ezzel annak a szakadéknak áthidalását kívánja előmozdítani, amely a fiatal magyar muzsikuskok és a közönség között még ma is fennáll. Leginkább a zeneszerzők és a közönség viszonyára vonatkozik ez a megállapítás. A közönség a zeneszerzőknek legfeljebb csak egy-egy művét ismeri s előfordul, hogy éppen azt, amelyik nem árulja el igazi értékeit. Ugyanis éppen a legenyébb, legsajátosabb mondanivalókkal átszőtt művek jutnak legnehezebben a közönség elé. Pedig ezekből lehet megismerni a komponista lelki összetevőit, képességeit, igazi arcát. Ezenkívül még azért is idegenül áll a közönség a fiatal zeneszerző egy-egy művével szemben, mert nem tudja áttekinteni egész munkásságát. Pedig valamely mű megértéséhez az út az alkotóművész egész munkaterületén keresztül vezet.

Azáltal, hogy a Népművelési Bizottság elvezeti közönségét a muzsikuskok otthonába, módot nyújt a művész stílusának, célkitűzéseinek, művészi hitvallásának megismerésére. A közönség meghallja a zeneszerző »szívéhez« legközelebb álló alkotásait a szerző magyarázata által megvilágítva. Az előadóművészek pedig bepillantást engednek a művészetük titkaiba és megismertetik hallgatóságaikkal hangszerük sajátosságait.

Elsőnek Rác Aladárhoz, az európai híró cimbalom-művészhez, a Zeneművészeti Főiskola cimbalomtanszakának tanárához zárandokolt el a közönség. Érdeme, hogy a cimbalmot egész Európával megismertette és megszerettette. Művészte által lett ez az elhanyagolt és úgyszólván csak a cigánybandák számára átengedett hangszer a hangversenyeken is kedvelt. 1910-ben Párisba, majd Svájcba utazik a cimbalom részére híveket toborozni. Genfben Ansermet fedezi fel és bemutatja Sztravinszkiné, aki anynyira fellelkesül, hogy három hó-

napig tanul cimbalmozni Rácztól. Halála alatt írja Sztravinszki cimbalomműveit, köztük a neki ajánlott cimbalomversenyt. Közben barátságot köt Dalcroze-val és hangversenyezik Európa csaknem minden nagy városában. 1937-ben visszahozta a honvágy.

Rác Aladár D'Isoz István bevezető előadása után ismertette a cimbalmot, illetve az ő újításait és újrendszerű verőjéről tartott magyarázatot. Utána Scarlatti-, Bach-, Couperin- és Sztravinszki-műveket játszott, továbbá előadta saját összeállítású erdélyi néptáncot, felesége zongorakisérével.

A második látogatott Tóth Dénes zeneszerző volt. Tóth Dénes a Zeneművészeti Főiskola elvégzése után, mint ösztöndíjas, Rómába került, ahol Respighi mesteriskolájában tökéletesítette tudását. A zeneszerzés mellett még az egyetem bölcsészettudományi szakát is végezte mint Gerevich, Pauler és Kornis tanítványa. Magyar zenetörténeti értekezéssel szerezte meg a doktorátusát. (A magyar népszínmű zenei kialakulása.) Ezenkívül számos tanulmánya jelent meg különböző szaklapokban. Jelenleg a Függelenség és Esti Újság zenekritikusa. Számos zeneművével aratott maradandó sikert. Az Operaház bemutatja Dorottya c. balettjét, melynek zárt számaiból összeállított táncszívet az elmúlt évadban ismerte meg a közönség. Ez a mű a közelmultban a müncheni filharmónikusok előadásában hangzott el, a bajor fővárosban, Kenessey Jenő vezényletével. A szvit sikere következtében a Dorottya táncjátékot a müncheni Operaház is előadta előadásra.

A hangulatos »házi« hangversenyen előbb D'Isoz István ismertette Tóth Dénes életét, majd László Magda három dalt énekelt, a szerző részleteket adott elő a Dorottyából, Martzy Johanna két hegedűdarabot játszott a szerző zongorakisérével, végül Végh Sándor és Janzer György bemutatták Tóth hegedű-mélyhegedű-devertimentóját.

A nagy Mester és tanítványa

Minél büszkébben hangoztatjuk kultúrfölényünket azon népekkel szemben, akiket a trianoni békediktátum a tőlünk elszakított honfitársaink uraivá tett, annál inkább kötelességünk szellemi kiválóságainknak tevékenységét, egész életét a maga teljességében feltárni és ismertté tenni. Az egyes mozaikdarabok összeillesztése útján kaphatunk csak hű képet nagyjaink egyéniségéről.

Ezért mondok el Liszt Ferenc pesti tartózkodásának idejéből két kis mozzanatot, hogy ezzel is hozzájáruljak életrajzának kiegészítéséhez.

A nagy Mesternek egyik legkiválóbb tanítványa volt nagybátyám, Gobbi Henrik, akit akkoriban mint pedagógust is annyira felkaptak, hogy a zeneakadémiai tanároskodás mellett az egymásra torlódó magánoktatást csak úgy tudta elvégezni, hogy a leckeórák elejéből és végéből is jókorát lecsípett. A „Borszem Jankó” tréfája szerint ezért így marasztalta a tőle búcsúzkodó úriembert: „Mit siet? Várjon egy *percig*; hiszen csak egy *órát* adok fenn!”

Később Liszt Ferenc Gobbi Henrikel barátságával is kitüntette és magánitkári teendőkkel is megbízta. Ilyen minőségben fél évig működött nagybátyám a Mester mellett Rómában.

Liszt Gobbi Henrik fiának keresztapaságát is elvállalta, a pesti Vigadóban rendezett hangversenyen előadta nagybátyámnak egyik szerzenéjét, más alkalommal pedig vele

együtt szerepelt egy kétfogorás műsorszámban.

A Gobbi Henrik Üllői-út 4. sz. lakásán tanítványai által rendezett Liszt-matinét maga a Mester is meglátogatta személyes megjelenésével és ott a harmadik emeletre felkapaszkodván, a fáradtság miatt sajnálkozókat ezzel nyugtatta meg: „Hát bizony kedveseim, „Per ardua ad astra!”

Bár Gobbi Henrik igen jól keresett, mégis állandó pénzzavarokkal küzdött. Mint afféle művészembereknél szokott lenni, náluk is rögtön szerte gurultak a garasok. Nagybátyám folyton amiatt panaszkodott, hogy angol születésű felesége a Dárius kincsével se tudna kijönni: az asszony pedig a férje ellen vádaskodott.

Ilyen ingadozó anyagi körülmények között történt, hogy Gobbi Henrik a nagy műpártoló Haynald érsekkel együtt nyúlpecsenyére hívta meg magához a Mestert, aki lelkes híve volt ennek az ételnek.

Mikor azonban nagylihegve feljutottak a harmadik emeleti lakáshoz, kellemetlen meglepetés érte őket: Eliz néném arra való hivatkozással, hogy a férje nem adott neki elég pénzt a vendéglátásra, lezárva az ajtót, elment hazulról és az előkelő vendégek is üres gyomorral a finom *nyúlpecsenye* helyett *megnyúlt* arccal voltak kénytelenek távozni.

Azt hiszem, hogy Liszt Ferenc életében ez az egyetlen eset szerepelt elmaradt ebéd címen.

Gobbi Károly dr.

A RÁDIÓ ZENEI TERVEI

A november 9-i lemezműsorok között Liszt-műveket találunk, részben pedig kamarazene-műveket. Ezúttal Haydn és Beethoven kamaramuzsikája kerül sorra. Rösler Endre „Szerelemes dalok“-at ad elő Giordanitól, Griegtől, Massenettől, Csajkovszkitől, Strauss Richardtól, Kilpinentől és Kodálytól. Heinz Breiden berlini fuvolaművész »alt-fuvolán« Händel, Scarlatti, Marais műveket mutat be. Vincze Ottó mesejátéka a „Csipkerózsika“ is ezen a napon kerül sorra.

10-én Dósa Mária énekel Marcello, Gluck, Martini, Csiky, Kodály, Lavotta és Szabados dalokat. „Olasz hegedűmuzsika“ címen Batáry József hegedül Corelli és Bazzini műveket. Bach egyik trióját lemezen Poltronieri, Bonucci és Casella játssza.

11-én Balogh Pál és Kunszery Gyula mutatja be „A pillangó, a varjú és a dongó“ című műsorjátékot, amelyben Koréh Endre és Szabó Ilonka lép fel. A lemezműsorok egyikében operarészleteket hallunk. Ifj. Banda Ede: Marcello, Kodály, Szántó és Lalo műveket ad elő gordonkán.

12-én a Rádiózenekar a következő műsort adja elő: Bizet: Carmen, Nyitány, Virágária; Svendsen: Karnevál Párisban; Millöcker: Gasparone, dal, továbbá Künneke és Lehár néhány száma. Közreműködik: Marcell Wittrisch. A lemezműsorok között Chopin, Saint-Saëns és Alfvén műveket hallunk. Végh Sándor Verracini, Bartók és Paganini műveket játszik.

13-án Claude Lapham „Japán zon-

gora-versenyét“, Lualdi „Arlekin bosszúja“ című kisoperáját és Debussy „Vonósnyégyesét“ halljuk.

14-én, szombaton, orgonaművek kerülnek sorra Bachtól, Francktól és Boelmanntól. Lemezről Kodály Mátrai képeit halljuk. A Székesfővárosi Zenekar kíséretével Clementis Klára Beethoven B-dur zongora-versenyét adja elő. Littassy György Haydn, Brahms és Liszt dalokkal lép a mikrofon elé.

15-én részleteket hallunk Gluck »Iphigénia Aulisban«, »Orfeusz« és »Páris és Helena« című dalműveiből.

16-án Kresz Géza kamarazenekara Vitali, Abaco, Bach és Stamitz műveket ad elő. Az Operaházi Zenekar a következő műsort játssza: Brahms: Akadémikus nyitány; Beethoven: VII. szimfónia; Bándó: Előjáték és Kiszely: Tiberis-Scherzo. Varga Tibor Fauré, Debussy, Tarkács és Paganini műveket vett műsorára.

17-én a „Hangverseny Velencében“ című előadás keretében Senyei Szabó Ilus énekel.

18-án a Waldbauer-vonósnyégyes.

20-án Comensoli Mária zongorázik Bachtól, Chopintól és Lisztől. Budapest II-ön dr. Horusitzky Zoltán folytatja előadássorozatát a műdal fejlődéséről. Ezúttal Heinrich Alberttől Gluckig tárgyalja az anyagát. A bemutatásra kerülő Albert, Adam, Krieger, Görner, André, Sack, Schulz és Gluck dalokat illetőleg áriákat Tury Gizella és Péczely László adják elő.

22-én a La Fontaine Társaság matinénál készült Bartók—Kodály műsor hangfelvételét adja le a Rádió. Szerepel a tervek között kamarazene s nagyzenekari lemezműsor is.

KÜLFÖLDI HÍREK

Magyar hangverseny Münchenben. Október 7-én, rendkívüli siker keretében hangzott el a Münchener Filharmonikusok magyar hangversenye, melyet Kenessey Jenő, Operaházunk kitűnő karmestere vezényelt. A hangverseny első felének műsora Dohnányi Fisz-moll szvitje, Farkas Ferenc Capriccio l'ungherese-je és Takács Jenő zongorára és zenekarra írt Tarrantellá-ja volt (a zongoraszólamot a szerző játszotta). A műsor második felében előbb Kenessey Vígoperanyitányát, Tóth Dénes Dorottya-szvitjét adták elő, majd Kodály és Liszt egy-egy műve, a Marosszéki táncok és a Les Preludes zárták le a hatalmas műsort. A hangverseny jelentőségét még fokozta az a körülmény, hogy Liszt szimfónikus költeményén kívül valamennyi műnek ez volt Münchenben a bemutató előadása. Sőt, Kenessey Vígoperanyitány-a Münchenben hangzott el először. A magyar-estnek igen nagy sikere volt. A közönség lelkesen ünnepelte Kenessey Jenőt és igen melegen fogadta a magyar műveket. A sajtó sem maradt el lelkesedésben a közönség mögött. A lapok általában hosszasan foglalkoznak az eseménnyel és kiemelik az új magyar zeneszerzők technikai tudását és ötletgazdagságát.

Kodály variációi Zürichben. A zürichi hangverseny-évad első nagy bemutatójaként hangzott el október hó 20-án, Kodály »Felszállott a páva« c. variációs műve, Volkmar Andrea vezénylésével. A ragyogó alkotás meghódította Zürich közönségét is.

Liszt-emlékest a tokiói rádióban. Liszt Ferenc születésnapján a tokiói rádió Liszt-hangversenyt rendezett. A hangverseny előtt dr. Habán Jenő felolvasást tartott Lisztről és rámutatott a nagy magyar zeneszerző népszerűségére Japánban.

A »Bűvös szekrény«-t, Farkas Ferenc nagysikerű vígoperáját a közel-

jövőben kiadja a bécsi Universal Edition. A mű németországi bemutatója valószínűleg a tél folyamán Erfurtban lesz, br. Lukács Miklós vezénylésével.

BELFÖLDI HÍREK

A pécsi Angster-cég, hazánk legrégibb orgonagyára ezévben érkezett el fennállásának 75. évéhez. Ebből az alkalomból a Pécszegyházmegei Cecilia Egyesület nagyszabású jubileumi ünnepséget rendez Pécsen november hó 16-án és 17-én, melynek keretében kitűnő fővárosi és vidéki orgonaművészek hangversenyei, jubileumi ünnepi díszgyűlés, hálaadó istentisztelet a dómban a hírneves székesegyházi énekkar közreműködésével, Bárdos Lajos vezetésével a Pécsi Éneklő Ifjúság ünnepi seregszemléje, egyházzenei szeminárium, organológiai vitaóra, a jubiláló cég gyártelepének s alkalmi kiállításának megtekintése töltik ki a gazdag jubileumi ünnepséget. A külföldön is előnyösen ismert és elismert kitűnő orgonagyár 75 év óta végzett szolid, művészi munkájának legszébb elismerése lesz ez a változatos programmal megrendezett ünnepség, amely iránt nemcsak Pécsen és a fővárosban, de az egész országban igen nagy érdeklődés nyilvánul meg.

Karpiályzat eredménye. A Magyar Dalos Egyesületek Országos Szövetsége fennállásának 75-ik évfordulója emlékére kiírt vegyeskari pályadíjat Kovách Andor nyerte el »Arion éneke« című művével. A második vegyeskari díjat Péter József »A dal« c. munkájának ítélte oda a bírálóbizottság. A férfikari pályázat eredménytelen volt. Az új művek a MDEOSZ decemberi jubileumi díszhangversenyén kerülnek bemutatásra.

Előadások Wagner Richárdról. A Szabad Egyetem keretében dr. Arató István 10 előadásból álló elő-

adássorozatot tart Wagner Richárd-ról. Az előadások október 8-án kezdődtek.

Tanulmány Kacsóh Pongrácról. Megjelent az első magyar nyelvű tanulmány Kacsóh Pongráczról, a János vitéz világhírű alkotójáról. A tanulmány írója, Koch Lajos, Kacsóh Pongrác „János vitéz”-ének történetét írja meg, a daljátékot elemzi részletesen és végül a mű tüneményes pályafutását ismerteti, azt a pályafutást, melynek 650-ik előadását a korán elhunyt zeneszerző még megérhette. A színes, eleven tollal megírt tanulmányt a Fővárosi Könyvtár adta ki.

A Magyar Zenei Szemle októberi számában folytatja a mai magyar zeneszerzők műveinek jegyzékét. Ez alkalommal a zongora-, orgona és műdal-irodalom került sorra. A ki-mutatásban szerepel 42 zeneszerző 150 zongoraműve (ezek közt a leg-több ciklikus, sőt egy műnek szá-mították Bartók 6 kötetes Mikro-kozmoszát is). Szép számmal van-nak pedagógiai zongoraművek és orgonaművek is. A leggazdagabb az utolsó 20 év műdalirodalma: 49 zeneszerző, közel 400 dalt írt. A folyóirat közli ezenkívül Bartha Dé-nes „Mozart zongoraműveiről” szóló tanulmányának harmadik folytatá-sát.

Gábel — Vásárhelyi (Zeneművé-szeti Főiskolai tanárok) új rend-szerű *hegedűiskolájának* I. kötete most jelent meg. Egész új utakon oldják meg a hegedűtanítás kezdeti nehézségeit. Emellett a zenei anyag magyarságát és művészi értékét is sikerült biztosítani oly fokon, mint ahogy azt a zongorairodalom-ban is már a legújabb törekvések megkísérelték. Egy egész új, népi zenén kialakuló világ nyílik meg a hegedűlni tanuló előtt, amit az idegenszemű iskolák távoltartot-tak a magyar ifjúságtól. Az I—II—III. füzet három évi anyagot ad és a Zeneművészeti Főiskola tan-anyagául is szolgál ez iskolaév ele-jétől. A II. kötet novemberben, a

III. pedig 1943. év elején kerül ki a sajtó alól.

Könyv az új zene összhangzat-tanáról. Mind a szakembereket, mind a nagyközönséget igen érdeklő munka jelenik meg a jövő év első hónapjában: *Kazacsay Tibor* köny-ve az új zene összhangzattanáról. A szerző munkájában az új zene stílustörténetét adja és a leszögez-hető tanulságokat rendszerbe fog-lalja. Nem kritikai könyvet ír, ha-nem stíluselemzőt, melyet egyúttal vezérfonallal szánja a fiatal zene-szerzők részére. A szerző célja ezenkívül a nagyközönség közelebb-hozása az új zeneművészethez. A kb. 20 éves munkát az Egyetemi Nyomda adja ki.

Dobó Sándor és Ráth-Véghné, Zi-pernovszky Mária szerkesztésében megjelent *Magyar Hegedűiskola*-t első kiadásának tizedik évfordulóján új köntösben hozta ki a Rózsavölgyi-cég. A tanfőiskolákra hivatalos tan-könyvként engedélyezett iskola a szem-léltetés és természetes hallásképzés módszerével eddig is már jó szolgál-atot tett a magántanulás terén is. A gondos pedagógiai körültekintéssel írt *Magyar Hegedűiskola* három kö-tete a zeneelméleti anyag teljes fel-dolgozása mellett, a magyar szerzők rövid méltatását is hozza. Az iskola szerkesztői a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola tanárai.

Rossini: *»Messa Solenne«*-jét adja elő decemberben a Zeneművészeti Főiskola növendék-gárdája, Ádám Jenő betanításával és vezetésével. A hangversenyt, melynek védnökségét az olasz követség vállalta, az Ifjú-sági Segítő Egyesület javára rendezik.

Zenei szeminárium. A Nép-művé-lési Bizottság a Szabad Egyetem keretében 10 előadásból álló zenei szemináriumot rendez, melyen Veress Sándor és Szervánszky Endre elemzik a klasszikus és modern mesterműveket. Az előadások során Beethoven, Haydn, Mozart, Bartók és Kodály kamaraművei, továbbá Debussy „Egy faun délutánja” és Sztavinszki: „A katona története” című műve kerülnek elemzés alá.

A Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola megüresedett zongoratanári állásának betöltésével a polgármester Marik Irént bízta meg. Az iskola új tanára Földessyné Herrmann Lula neveltje. Hangversenyeivel és rádiószereplésével ismertté tette nevét külföldön is. Legutóbb a berlini és román rádiókban adott magyar műsoros hangversenyeket.

Harmat Artur pápai kitüntetése. Nagyszabású ünnepséget rendezett az Országos Magyar Cecilia Egyesület a Központi Papnevelő dísztermében közgyűlésével kapcsolatosan, abból az alkalomból, hogy a pápa a Nagy Szent Gergely-rend lovagkeresztjét adományozta a magyar egyházi zene megszervezőjének, megreformálójának és vezérének: Harmat Arturnak. A kitüntetett munkássága háromirányú: zeneszerző, pedagógus és egyházi zenepolitikus. Mint zeneszerző külföldön is beérkezett, nevét és műveit jól ismerik az ország határain túl is. Mint pedagógus az egyházi karnagyképző vezető tanára. A mai értékes egyházi zenészgárda legnagyobb részét az ő neveltje. Mint egyházi zenepolitikus pedig fáradhatatlanul dolgozik, hogy az ország egyházi zenéjének művelése minél magasabb színvonalon legyen. Szent vagy Uram c. egyházi népének gyűjteményével új és magyar levegőt vitt a legtávolabbi falusi kórusokra is. A rendjelet és a munkásságát elismerő s méltató pápai levelet Shvoy Lajos székesfehérvári megyéspüspök adta át az ünnepelt érdemeit kiemelő beszéd kíséretében. Ezután a budapesti Szent Orsolya-rendi tanítóképzőintézet énekara Harmat műveiből adott elő Kneifel Lászlóné Forrai Irén vezényletével. Az elnök indítványára a közgyűlés elhatározta, hogy november 19-én Harmat Artur-hangversenyt rendez a Zeneművészeti Főiskolán. A közgyűlésen ezenkívül elhangzott dr. Taksonyi József pécsi énekiskolai prefektus értékes előadása „Palestrina és Báthory bíboros” címmel.

Pályázati hirdetmény

Ezennel nyilvános pályázatot hirdetek a Ferenc József koronázási jubileumi alapítvány

1942/43. évi zenei díjára.

A zenészeti alapítványi díjban olyanok részesíthetők, akik a 30. életévüket még meg nem haladták, zeneszerzés vagy az előadó zeneművészet terén már kiváltak és jelentékeny fokú művészi érettséget tanúsítottak s akikről alaposan vélhető, hogy a jubileumi díj segítségével szerzett tanulmányaik, esetleg külföldi tapasztalatok révén kiváló művészekké válnak.

A díjban elsősorban zeneszerzők részesíthetők, előadó zeneművészek pedig csak abban az esetben, ha a díjra érdemes zeneszerző nem pályázik.

Az egy évi díj összegét 1000 (Egyezer) pengőben állapítom meg.

Az alapítványi díjban csak magyar állampolgárok részesíthetők. A szakbizottság a bírálóbizottságot esetről-esetre minden pályázati kiírás alkalmával javaslatomra alakítja meg. A bizottság az egyik alpolgármester elnökelete alatt a közművelődési ügyosztály vezetőjéből és a törvényhatósági bizottság tagjai közül a szakbizottság által kiküldött hat tagból, valamint az általam meghívott szakértőkből áll.

A pályázók eddigi művészi munkásságukat részletesen tartoznak ismertetni és igazolni, a zeneszerzők pedig emellett olyan műveket is bemutatni, melyekből eddigi működésükről teljes képet lehet nyerni.

Akik a felsorolt alapítványi díjra igényt tartanak, erre vonatkozó kérvényüket az alapító okiratban kikötött feltételeket igazoló hiteles okmányaikkal felszerelve, legkésőbb 1942. évi december hó 31-ig nyújtják be a polgármesteri segédhivatalhoz (IV., Központi városháza, fdsz. 6.).

A pályázati hirdetmény egyes példányait a pályázni kívánók a polgármesteri XI. ügyosztály irodájában (Központi városháza, I. pav. II. 50. ajtó) díjmentesen megkaphatják.

Budapest, 1942. október 7.

A polgármester helyett:

Dr. Morvay s. k.
alpolgármester.



TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYHEGEDŰ-KÉSZÍTŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genfi nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezűleg készített hegedűmmel nyerték el az első díjat. Anvers, Páris, Róma, Brüsszel nagyarány, Grand Prix Medaille D'Or kitüntetések.

Telefon 389—199

Részletfizetés.

Díjtalan árjegyzék.

42 éves cég

A Budapest Székesfővárosi Állat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaglópálya, kocsizás.

A nyári hónapokban szabad nézőtérén elsőrendű hangversenyek, teljes opera- és operettelőadások.

Belépődíj: Felnőtteknek 70 fillér, vasárnap 50 fillér
Tíz éven aluli gyermekeknek . . . 40 „ „ 30 „

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretével, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál:

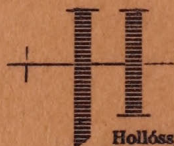
Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jöjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású ivókúrák a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!



Hollóssy János
könyvnyomlato

Budapest VII,
Jósika-utca 20

00182

A ZENE

Alapította: DR. SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR. HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. földsz. 2
Telefon: 334—529



Budapest,
XXIV. évfolyam, 2. szám
1942 november 26.

TARTALOM



A zenetanárihiány és a magyar zenekultúra. — Koch Lajos: Debussy zongoramuzsikája. — A Csodahegedű. Werner Egk dalműve az Operaházban. — Események a hangversenyéletből. (Kodály-ünnepély az Operaházban. — Händel Messiása a Székesfővárosi Énekkar előadásában.) — Magyar sikerek a weimari európai ifjúsági versenyen. — A Rádió zenéi tervei. — Külföldi hírek. — Belföldi hírek. — Pályázati hirdetmény.

A Székesfővárosi Zenekar hangversenye a Pesti Vigadóban

Rendezi a Harmónia Művészeti Szövetkezet a Fővárosi Népművelés keretében

III.

1942 november 29.
vasárnap délután 4 óra

FERENCsik János

Händel: Concerto grosso
Haydn: D-dur szimfónia
Bartók: Két arckép
Ravel: Spanyol rapszódia
Dukas: Bűvészinas

IV.

1942 december 6.
vasárnap délután 4 óra

CSILLÉRY Béla
DANIEL ERNŐ

(zongora)
Tóth Dénes: Szimfónikus szvit
(bemutató)
Csajkovszki: b-moll zongoraverseny
Brahms: IV. szimfónia

V.

1942 december 13.
vasárnap délután 4 óra

BÁRDOS LAJOS
BUDAPESTI KÓRUS

Beethoven:
MISSA SOLEMNIS

VI.

1942 december 27.
vasárnap délután 4 óra

BOR DEZSŐ és LASKÓ EMIL
TISZAI MAGDA
(ének)
B. H. É. V.
LISZT FERENC-KÓRUS

Schubert: Befejezetlen szimfónia
Ottó F.: Zenekari dalok (bemutató)
Schütz: Karácsonyi história (bemutató)

VII.

1943 január 3.
vasárnap délután 4 óra

FAILONI SERGIO
LÁSZLÓ MAGDA
(ének)

WAGNER-HANGVERSENY
Tannhäuser: Nyitány
Parsifal: Előjáték
a) Tannhäuser: Csarnokária
b) Lohengrin: Elsa álma
Tristan és Isolda: Előjáték és Isolda
halála
Bolygó hollandi: Előjáték
Siegfried-idyll
Mesterdalnokok: Előjáték

VIII.

1943 január 17.
vasárnap délután 4 óra

RAJTER LAJOS

CSERFALVI ELIZ
(hegedű)

Geszler: Szimfonietta
Beethoven: Hegedűverseny
Csajkovszki: IV. szimfónia

III. Operahangverseny:

Francia-est.

1942 december 21-én, hétfőn este 1/2 7 órakor a Magyar Művelődés Házában
Vezényel: Kenessey Jenő.

Közreműködik: Raffay Erzs, Szalay Eszter, Szilvassy Margit, Komáromy Pál, Reményi Sándor, Szabó Miklós, Kenderessy Zoltán, Littassy György, ifj. Toronyi Gyula, Forrai Miklós kamara-kórusa és a Székesfővárosi Zenekar.

Műsor:

1. Chabrier: Espana;
2. Bizet: Virágária a »Carmen«-ből;
3. Debussy: Egy faun délutánja;
4. Bizet: Quintett a »Carmen«-ből;
5. Bizet: Az arlési leány;

6. ANGELIKA. J. Ibert 1 felvonásos vígoperája.

Jegyek kaphatók a Népművelési Bizottságnál (IV., Szép-utca 5.) és a Magyar Művelődés Házában (VIII., Tisza Kálmán-tér.).

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—529

A ZENETANÁRHIÁNY ÉS A MAGYAR ZENEKULTURA

A magyar zenekultúra gyönyörűen megépített templomhoz hasonlítható, melybe azonban csak igen kevés hívő tér be. Van világraszóló magyar zeneművészet, vannak világotjáró előadóművészeink, vannak a legnagyobb alkotók sorába tartozó zeneszerzőink, de nincs közönségünk, nincsenek „hívők” elegenden.

Ezt természetesen csak országos viszonylatban állítjuk. Magyarország ugyanis nemcsak a fővárosból és egy-két vidéki városból áll. Eppen ezért a fővárosi zenekultúra sem jelentheti a magyar zenekultúrát. Vidéken pedig igen nagy azoknak a száma, akik „templom helyett” kocsmába járnak. A művészi értékű, magasrendű zene híveinek, értőinek, vagy érzőinek száma vidéken általában igen csekély. Vidék ezt a lelki fogyatékoságát egy-egy nemzetközi vásár vagy nemzeti ünnepség alkalmával árulja el a legőszintebben, amikor utazási kedvezménnyel százezres számban látogat a fővárosba és a hangversenytermekbe be sem téved. Így volt ez az idei Szent István-hétén is. A főváros igazán rendkívüli értékű hangversennyel várta a vidéki közönséget — sajnos hiába. Igazán a magyar művészetet: a Magyar Zsoltárt, magával Kodály Zoltánnal kínálta a Magyar Művelődés Házában az ország magyarságának — s csak a budapesti közönség töltötte meg félig a termet. Ugyanekkor a szórakozóhelyek zsúfolásig megteltek.

Az országos közönség hiányának messzemenő következményei vannak. A magyar művészek részére saját hazájuk nem érvényesülési és még csak nem is megértési terület. Zeneszerzőink műveiket Budapesten kívül



alig adathatják elő. Tehetségeink legjava külföldre törekszik, sőt külföldre költözik a jojtogató egyedülvalóság gyötrelmei elől menekülve.

Mi az országos közönség hiányának oka? Elsősorban a nép- és középiskolák egyoldalú tantervei, melyek nem adták és még most sem adnak zenei műveltséget. Ez kihat a főváros és vidék zenekultúrájára egyaránt. De nem kisebb mértékben okozója a fenti kórnak a magyar kultúrpolitika, mely egész az utóbbi időkig a kulturális intézmények zömét Budapestre összpontosította.

A zeneoktatás terén is az összpontosítás elve érvényesült. Míg Budapesten zeneiskola szinte fölöslegesen sok volt, addig vidéki városaink jórésze zeneiskola nélkül állott, nem beszélve a kisebb helységekről, ahol semilyen zeneoktatás nem volt. Így például egész 1934-ig a következő helységeken nem volt zeneiskola: Aszód, Balassagyarmat, Budafok, Csepel, Csongrád, Dombóvár, Eger, Fülek, Gyöngyös, Hatvan, Hódmezővásárhely, Jánoshalma, Kiskőrös, Kiskúnfélegyháza, Magyaróvár, Makó, Mezőtúr, Mohács, Nagyatád, Nagykáta, Orosháza, Pápa, Salgótarján, Siófok, Soroksár, Szamosújvár, Szarvas, Szeghalom, Szekszárd, Szentendre, Sentes, Szentgotthárd, Vác, Veszprém, Zalaegerszeg. Ha ennyi vidéki gócpontban még csak zeneiskola sem volt, hogyan nevelődhetett volna zeneértő közönség vidéken?

1934-ben fogott a vidéki zeneiskolák szervezésének nagyjelentőségű munkájához Kazacsay Tibor, a zeneiskolák új országos szakfelügyelője. Sorra látogatta az ország városait, a fenti helységeken mindenütt megszervezte a zeneiskolákat, melyekbe okleveles tanárokat alkalmazott és ezenfelül még számos vergődő zeneiskolát újjáélesztett, kiépített, képesített tanárokkal látott el. Az ország megnagyobbodása után még számos új iskolát létesített a visszatért területeken. Az általa szervezett iskolákban 120 okleveles tanár működik jelenleg és hozzávetőleg 4000 növendék nyer oktatást. A munka eredménye máris mutatkozik, azonban a magyar zenekultúrát majd akkor fogja igazán befolyásolni, amikor ez az új, vidéki zeneértő réteg felnevelődik.

Ma azonban ez a gyönyörű fejlődés kissé megakadt. A fejlődés átmeneti megállása a tanárhiány miatt következett be. Ijesztően nagy a betöltetlen zenetanári állások száma. Többhelyütt szélnek eresztették a növendékeket és beszüntették a tanfolyamokat, mert nincs tanár. Jelenleg Nagyvárad, Siófok, Szatmár, Eger, Veszprém, Nagyszalonta, Nagykanizsa, Zalaegerszeg, Léva, Nagykároly, Tatabánya, Felsőgalta és Bánhida zeneiskolái keresnek zongoratanárt, Nyíregyháza, Hódmezővásárhely, Nagyszalonta, Békéscsaba, Beszterce, Nagykároly, Tatatóváros, Salgótarján, Szatmár, Szolnok, Csáktornya, Zalaegerszeg és Mezőtúr városok-

ban keresnek hegedűtanárt, Nagykanizsa, Pécs, Újvidék és Nagykároly városokban gordonkatanárt, Nagykanizsa és Szombathely városokban énektanárt és Debrecenben elmélettanárt. Ezenkívül még nincs Mezőtúr-nak középiskolai énektanára. Tehát 21 zenetanári állás vár betöltésre és közel ezer növendék vár tanárra.

Miért van ez így? Először arra gondoltunk, hogy ezek az állások nem nyújtanak megélhetést. Ez nincs így, mert nagyrészüket megszervezett városi állás, vagy a fizetések egyenrangúak az állami tisztviselői fizetésekkel. Az okot részben a mai viszonyokban, az ország megnagyobbodása által keletkezett nehézségekben, de leginkább a régi, Budapestre összpontosító kultúrpolitikában kell keresnünk. A most működő zenepedagógusaink Budapesten nevelődtek, tanultak, itt szerezték okleveleiket, ide gyökereztek, tehát nem szívesen vállalnak vidéki állást. Eppen ezért olyan zenepedagógusokra volna szükség, akik vidéken gyökereztek. Ilyenek azonban alig vannak, mert a vidéki művészethelységek, vagy a zenepedagógiára hivatást érzők csekély töredéke tehetle meg, hogy az ország egyetlen főiskoláján tanulhasson és megszerezze az oklevelet. Ezért, akik ezt nem tehték meg, vagy más pályára mentek, vagy kellő szaktudás nélkül, mint kontárok működnek. Akik pedig megtehték, azok sem hajlandók visszaköltözni vidékre, ahol a zenekultúra éppen az említett okoknál fogva, általában mélyen a budapesti alatt van.

Mindezekben a bajokon csak az összpontosító politikának a zenetanárképzés terén is történő szakitásával segíthetünk. Ha az ország különböző részén volna egy-egy főiskolai jellegű zeneiskola, ahol szintén lehetne oklevelet szerezni, megváltozna a helyzet: számosan szerezhetnék oklevelet olyanok, akik továbbra is vidéken működhetnének. Ezáltal a kontárkérdés is megoldódna. Mi lehet ennek az akadálya? Ha egyeteme lehet Szegednek, Pécsnek, Debrecennek, Kolozsvárnak, Magyaróvárnak, Sopronnak, lehet zenei főiskolája is. Ha okleveles orvosok, mérnökök kerülhetnek ki vidéki főiskolákról, okleveles zenetanárok is kikerülhetnek. Ezzel nem csorbulna a Zeneművészeti Főiskola tekintélye, mert a képesítő vizsga országos bizottsága ugyanaz lehetne mint a Zeneművészeti Főiskolán, ahol a bizottság elnöke a főigazgató, tagjai pedig a főiskola tanárai és meghívott szaktekintélyek. Ezenkívül a Zeneművészeti Főiskola főigazgatója egyúttal főigazgatója lehetne az ország többi zenei főiskolájának is.

Még kell végre teljesen szüntetnünk a központosítás rendszerét és mindenben a szétpontosítást kell a továbbfejlődés alapjává tennünk. Csak így lehet általában szó továbbfejlődésről és csak így alakulhat ki az országos magyar zenekultúra, melyben a művész megtalálja közönségét és a közönség a művészt.

KOCH LAJOS:

DEBUSSY ZONGORAMUZSIKÁJA

A 19. század végén és a 20. század elején különleges, saját törvényei szerint keringő csillagzat fényesítette be a zeneművészet égboltozatát. E szuverén bolygó: Claude Debussy, csodálatosan egyesítette idegenszerű varázsukban is jóhangzású, a jövőbe mutató harmóniáit, az egész hangok sorozatából és régi skálákból felépített, a primitívekig visszamenő melodikájával.

Debussy a zene Maeterlinckje, a hangok Mallarméja volt. Az a zenei irány, amelynek egyik alapítója és tökéletessé fejlesztője lett, elsősorban csodálatosan gyengéd és szubtilis zongoraműveiben találta meg legmagasabb kifejezését. Előkelőbb költője a zongorának alig volt nála, kényesebb ízléssel senkisémm szólalt meg. Érzelmeket finomabban, művészeibb módon a zongorán megszólaltatni alig tudott még valaki. Művészete opálszínű álomvilágba vezet el.

Mit akar ez az új irány, mit jelentett ez a mozgalom, amelynek zenei kifejezése Debussy nevéhez fűződik?

Valamely új irányzat sohasem egyetlen kultúrterület keretén belül írja le pályafutását. Keringésében eljut a filozófusok munkáiba, a gazdasági és politikai életbe, valamint a művészet különböző ágaiba. Az az új irány, amely a zenében is megnyilatkozott, most is pontosan ugyanazt az utat tette meg, mint bármely más világáramlat korában, a görögökben vagy a renaissance. Kezdődött a költészetben, utána jelentkezett a képzőművészetekben és elvont anyagánál fogva a sorban utolsóként a zenében lépett fel. A költő szavaitól, a festő színeitől megittasult lélek érzelmeinek kifejezését kereste a zenében.

Az a vezérszerep, amelyet Franciaország a 13. század óta a zenében játszott, Rameau és Lully után a nagy német zeneszerzők hatása alatt német területre siklott. A francia zene ettől kezdve a 19. század harmadik negyedéig nem mérkőzhetett a némettel, ennek tehetségeihez képest jelentéktelen nagyságokkal dicsekedhetett csupán, amint azt Romain Rolland írásai is bizonyítják. Az 1870–71-es nagy csatavesztés felrázta a francia nemzetet és kemény munkával új életet teremtett a zenében is. A Pacheloup, Colonna és Lamoreaux hangversenyek új zenei kultúrárt indítottak el, amelynek Wagner művei térhódításainak jegyében állottak. A wagnerizmus elsöpréssel fenyegette a nála zsenélyebb francia zenét. A francia szellem azonban csodálatos ösztönnel megérezte, hogy meddig lehet elmenni. Midőn a Wagner-utánzás már Németországban is a karmesterzenébe kezdett fulladni, a francia szellem ismét teljesítette kötelességét és megjelölte azt az utat, amelyet Verlaine, Rimbaud költészet, Monet, Rodin képzőművészeti alkotásai nyomán a zenének is követnie kellett. A romantizmus ellenhatásaként fellépett új irány, amely nevét 1877-ben a Charivari élclap szerkesztőjétől Manet egyik képének kicsúfolásából nyerte, bár megjelölésének, az impresszionizmusnak nincsen jelentékenyebb súlya, először Vincent D'Indy műveiben jelentkezett. D'Indy az az érdemes muzsikás, aki a mai francia muzsika alapjait a wagneri elvek szerint lerakta. Utána Charpentier igazi lendülettel és gall szellemmel felhasználta mindazt, amit Wagnertől veszedelem nélkül elsajátíthatott. Mérsékelt újíto, aki a régi korszakot összekapcsolja az újjal. Muzsikája átmenet Debussyhez. Zenei regénynek nevezett Lujza

című operája győzedelmes értéke a francia zeneművészetnek. Ebben a műben, amelyet az 1900-iki párisi kiállítás idején százszor adtak elő, azt a forró, izgaló levegőt viszi át a zenébe, amelytől mindenki megittasul Párisban. A Lujza a világváros apoteozisa mesterségesen beleoltva egy hétköznapi történetbe. A montmartrei kis varróleány drámája az egész világot bejárta. Sok dicsőséget hozott szerzőjének, aki ezt azzal hálálta meg, hogy az igazi Lujzák, a kis párisi grizettek számára megalapította a Conservatoire populaire de Mimi Pinsont, ahol a Lujzák énekelni, zenélni tanulnak, hogy munka után gyönyörködjenek abban a nemességben, amit a zene nyújthat.

Az új francia zene beteljesülése, a lánc legértékesebb szeme Debussy. Zenéje eleinte csak kevésszámú hozzáértő lelkében talált visszhangra. Nemcsak fellépésekor, de később is sokáig, alig volt, aki értette. Pedig a világnak fel kellett ismernie a Debussy művészetében rejlő nagy értékeket. E zene elkülönültsége és megkötöttsége mellett is tápláló forrása a modern zenének. Szabadságra törekvése, a hagyományos zenei formák mellözése, vakmerő harmóniái, csipkefinom technikája, szellemes ötletei termékenyítően hatottak. Debussy egyénisége a legszabadabb és legkiszámíthatatlanabb formákban fejeződik ki. Ezer színben ragyogó bonyolult jelenség és mégis mindig egy arcot mutat. A zseniális, de kissé elhanyagolt Musszorgszki hatott rá. Mikor az 1900-iki párisi világkiállítás alkalmával először vesznek tudomást róla, az Ecole progressiste fiatal muzsikusa nem éppen a legtartózkodóbban ostromolja a fennálló rendet. Az egyik kiállítási hangversenyen, a Trocadero-ban különös művét adták elő. Címe: La damoiselle elue (A kiválasztott hölgy). A saját-szerű mű nyugtalanította a hallgatót, néha magához vonzotta, néha eltávolította. Azok a liliumok, amelyekkel kezében a kiválasztott hölgy a mennyboltozat arany korlátjára támaszkodva hívja kedvesét, újak voltak Franciaország zenei címerében. Két év múlva nevétől hangos volt Páris. Nem sokkal később az egész világ: a Pelleas és Melisande bemutatóján megszületett a debussysmus. Debussy forradalmában szabaddulási vágy volt. Nemcsak a német zenétől, Wagner irányától, de szabadulni mindentől, ami a zenei kifejezésben történelemmé vált. Debussy egyszerűség után kiáltott. Jelszó lett: visszatérni a primitívekhez. Mellőzte a hagyományos formákat, trónvesztésre ítélte a tematikát, a dalt, a többszólamúságot, elvetette az egész zenei alakítást. Magát a motívumot is, amely által a zenei fonalat tovább lehet szőni. Ez a zene nem akart nagy vonalakat. Rövid alakzatok, apró cikornyák bukkannak föl ötletszerűen, amelyek ép ily véletlenül tűnnek el és térnek ismét vissza. A tonalitást kibővíti addig a határig, ahol nem érzünk disszonanciát többé. Hangszövedéke különös arabeszkeket rajzol. Gyakran hasonlít az exotikus népek kezdetleges zenéjéhez. Debussy zenéjének a fejlődés következtében kapcsolathoz kellett jönnie kora irodalmi és képzőművészeti áramlataival, a szimbolizmussal és impresszionizmussal. Érintőpontok: a körvonalak feloldása pontokba, vonalakba, közömbösség minden anyagszerűségével szemben, tapadás a tűnő érzéki benyomásokhoz, odaadás költött hangulatokhoz. Lágy hallási szenzációk, színes mozgási pillanatok szétomló hangulatzeneje, a hangok illatos szivárványozása, amely rezgő visszaverődésekhez hasonlóan illan el. E hangképződmények mögött olyan művész áll, akinek választékos ízlése van. Minden otromba szándékosságot, erőszakot mellőz. Finom füle találta ki a kedveskedő disszonanciát, a hízogó hangzavart. Debussy zenéjében titokzatos hangokat találunk. Minden technikától leváltak és korlátlanul csak a pillanatnyi benyomásnak engedik át magukat. A hangzatok egybefonódnak, tovább haladnak, mint végtelen dallamok. Rikító hang nem zavarja meg

gyengéd vonalukat, szenvedély nem cikázik belőlük. Előkelő egyszerűségük csaknem aszkétikus nyugalommal rendelkezik.

Ennek a forradalmárnak lírikus természete egyik művében sem tagadta meg magát. Teljes győzelmet azonban zongoramuzsikájában aratott, amely a hangversenytermeken kívül az otthonba is behatolt. Debussy művészete az intimitás jegyében áll. Ez tette őt kiváltképpen alkalmassá, hogy legfinomabb gondolatai közlését a zongorára bízta. A zenei kisplasztika legnagyobb mestere. Szinte hihetetlen, hogy ezek az apró, finoman festett miniatűrképek mennyi életet tartalmaznak. Különös, hogy az új elvet ép a kis zongoradarab bírja el leginkább. Zongoradarabjai választékos nyelve, finom szellemessége, mondén eleganciájuk, beteges bájuk, de mindig gyengéd költői érzelmeik csaknem erősebbnek bizonyultak, mint az őket megalkotó rendszer. Debussy új stílusát egy sereg zongoradarab készítette elő. Fejlődésükben megfigyelhetjük, hogy miképpen válnak formában és tartalomban mindinkább tömörré, míg a Prelüdoekben eljut odáig, hogy két oldalon többet mond, mint azelőtt tízen. Ritmikai alakítása mindig gazdagabb, változatosabb, sokoldalúbb, dallama zártabb lett. A zenekar technikáját átvitte a zongorára. Olyan színkeverékeket vitt bele ennek a hangszernek elhatárolt skáláiba, amelyeket eddig elképzelhetetlennek tartottak. Impresszionista képeinek a zongora hajszálfinomságú magyarázója lett. Utánozhatatlan költői érzelmeket tudott zongoraműveiben megrögzíteni. A víz, a levegő, a felhők, tikkasztó, szorongó nyári éjszakák hangulatait álmodta bele a zongorába. Semmiféle más muzsikára nem hasonlított ez a zene. Tiszta költészetének minden hangja egyéni. Valami meleg, párás, illatos köd terjeng e zene fölött. Árnyékszerűen imbolyog és valahonnan messziről, képzelt meseországból, a szellő lágy eol-hárfák muzsikáját hozza magával. Csupa finomság, tisztaság, átlátszóság. Amint a millió kavargó dallamocskát hallgatjuk, valami álombaringató öntudatlanság fog el bennünket.

Debussy Mallarmé francia költő szalonjában, ahol minden kedden megjelent, ismerkedett meg azokkal az új eszmékkel, amelyeket első zongoradarabjaiban igyekezett kifejezni. Ezek a művek új forma hírnökei voltak ugyan, de alkotójuk még nem volt e formának teljesen mestere. Még jóformán a régi keretek között mozognak, csak a harmóniai invenció volt mindinkább újszerű. Első művei közé tartozik a „Danse bohémienne” 1880-ból. Ezt a művet Csajkovszki és Meck asszony levelezésükben említik. Debussy hosszabb időt töltött Moszkvában, Meck asszony, Csajkovszki híres jótevője házában. Meckné felhívta egyik leveleiben Debussy e művére Csajkovszki figyelmét, akinek a darab tetszett, csak kissé rövidnek találta. Római idejéből való zongorára és zenekarra írott „Fantáziá”-ja. Párisban fejezte be. Debussy életében sohasem hallotta e művét. 1919-ben játszottak először. 1890-ben D'Indy elő akarta adatni a Société Nationaléban. A próbák egyikén megjelent Debussy, összeszedte a szólamokat és eltávozott. Rosszul tette, hogy visszavonta művét. Első két tétele lenyűgöző szépségű. Előadása nem nagyon hálás, de mégis figyelemreméltó. 1889-ben megjelent a négykezes „Kis szvit”. Nehezen indult el pályáján. Durand kiadónak ajánlotta fel a két bájos „Arabeszk”-kel együtt megvételre. A mű megjelent, de kedvessége és szándékos egyszerűsége ellenére sem keltett mélyebb hatást. Egyik párisi szalonban lefolyt bemutatása csak félsikert aratott. Később világsiker lett belőle. Ma már minden elképzelhető letétben és átíratban játszzák. 1890—1892 között eladott George Hartmann kiadónak, Hamellenek egy sorozat kisebb művet, köztük őt zongoradarabot: *Reverie*, *Szláv ballada*, *Taran-telle stiriene*, *Valse Romantique*, *Nocturne*. Nem egetverő eredetiségűek, némelyikbe szalonhangulat vegyül. Valószínűleg mint a *Conservatoire*

növendéke írta, hogy szűkös időben túladjon rajtuk. Ebbe az időbe tartozik még a „Mazurka“ és „Skót induló“ 1891-ből. A Mazurkát oroszországi útjáról hozta magával. Chopin és Borodin hatása nagyobb, mint eredetisége. A „Skót induló“-t eredetileg négykézre írta, népies témára. Ma kétkézes átiratát „Marche ecossaise“ néven ismerjük. Briliáns felépítésű, az iskolás szabályoknak megfelelően még kánon is van benne. Később kibővítette és hangszerelte. Többszörös átdolgozás után 1905-ben jelent meg az idillikus, vidám „Suite bergamasque“. Négy tételében helyenkint már modern hanghatásokat hallunk. Egyik tétele, a „Claire de lune“ igazi, de még mindig a fiatal Debussy. Elbűvölő, sejtelmes szépségű mű. Leggyakrabban játszott zongoradarabja. A zongorán elhangzó holdfényes monológ mindenkihez szól, akinek szíve van.

Debussy élete nagyrészt szűkös viszonyok között élte le. Gyakran kellett kenyérért komponálnia. Ilyen munkái közé tartoznak különböző átiratok. Köztük a Schumann négykézes témájára írott „Szökökút“. Saját magának kellett útát törnie. Függetlenségét drágán vásárolta meg. Dicsősége mindig nagyobb volt, mint amennyit művei jövedelmeztek. Közvetlenül a Pelleas és Melisande előtti időbe tartozik a „Pour le piano“ (1901) három pompás darabja, a Prelude, a különleges eleganciájú Sarabande és Toccata, valamint a „Lindaraja“ című kézzongorára írott műve.

Debussyt még nagyszabású alkotása, a Pelleas és Melisande sem juttatta kedvezőbb anyagi helyzetbe. A Pelleas sikerének nem volt meg az a hatása, hogy alkotókedvét felvillanyozza. Ellenkezőleg. Az a gondolat rémítette, hogy nem lesz többé képes alkotni. „Nem írok már semmit“ — írta André Messengernek — „agyam képtelen a termelésre“. Így érezte magát 1903-ban. Mégis ekkor született meg az „Estampes“, „Karcok“, három gyönyörű darabja, a japán hangulatot teremtő „Pagodák“, ez a különlegesen szép, mélyen debussyszerű mű, a spanyol nap-melegét elővarázsló „Granada este“ és az „Elázott kert“ felfrissítő természetfestése. Ha e műveket halljuk, nehezen érthető, hogy Debussy tehetségét annyira lebecsülte. Az „Estampes“-sel egykorú a karnevál hangulatot rögzítő „Masques“, a túlárado örömben harsogó, Watteau és Corot képeire emlékeztető „L'Isle joyeuse“ (Boldogság szigete). 1905—1908 között jelent meg az „Images“ (Képek) két füzeté, hat számmal. Az „Estampes“-hez hasonló értékű alkotások. Köztük a pazar színpompájú „Tükröződés a vízen“, a klasszikusan méltóságteljes „Hommage a Rameau“, az egyetlen témára épített „Mouvement“ konok mozgású trioláival. A „Holdfény a templomromok fölött“ című darab végtelenül bensőséges dallamával a szelíd holdsugár által beragyogott tájat varázsol elő. Ebben, az „Aranyhalaeskában“ és a „Lombokon átszűrődő hangszó“-ban a modern zene Corotja született meg, akinek a zenei tájtanulmányai versenyre kelnek illatukban, finomságukban és színeik elmosódó légységében Corot festett költeményeivel.

Az „Images“ megjelenése után kezdődött Debussy második zongorastílusa, leggyorsúsított és neoklasszikus korszaka. Ezekben a művekben a legmélyebb emberi érzelmek hangját ütötte meg. 1908 december 18-án a párisi Cercle musicalban Harold Bauer Debussy új zongoraművét mutatta be: „Childrens corner“, „A gyermekkuckóban“. Ezt a zenét a kislányának komponálta és neki ajánlotta: „A kis Chouchounak, akitől sok elnézést kér atyja azért, amit hall“. A mű első előadásakor bizonytalan érzés fogta el, hogy miképpen fogadja a közönség ezt az egyszerű kis művet és megérti-e zenei humorát. A szvit hat apró tétele e műfaj legbájosabb miniatűrjei közül való. Schumann (Gyermekek), Bizet (Gyermejátékok) és Muszorgszki (Gyermekszoba) után ellenállhatatlanul hatnak azok a csodásan finom ötletek, amelyekben a kis gyermek

zongoragyakorlatait (Doctor gradus ad Parnassum), az „Elefánt altatódalá”-t, a „Babaszerenád”-ot, a „Hópelyhek táncá”-t, a „Kis játékpásztor”-t és Golliwoog „Cakewalk”-ját, a Paprika Jancsi pukkadásig nevetséges ugrálását zongorán megszólaltatta. Ezt a bájos Andersen-legendát, finomveretű csecsebecsét, amelyből annyi emberszerető és élelismérő melankólia csendül ki, eljátszotta Debussy egyetlen budapesti hangversenyén, 1910 december 5-én a Vigadóban.

Az 1910. év különösen termékeny volt Debussy zongoramuzsikáját illetőleg. Ekkor lepte meg tisztelőit és ellenségeit két füzet „Prelüdes”-jeivel, összesen huszonnégy remekművel. A Prelüdök kisebb-nagyobb ábrándképek, amelyek a hallgatókban különböző gondolatokat keltenek anélkül, hogy az asszociációra kényszerítő szükség lenne. A gondolatársításnak azonban a zeneiségben megvan az oka. Hallunk egy kis zeneművet, belőle mindenki megalkotja a tetszése szerint való képet. Mily finom gondolata volt Debussynek, hogy ebben a folyamatban nem akarta befolyásolni a hallgatót. Ezért mindegyik Prelüd végére biggyesztette a címet, mintha ezt akarta volna mondani: „én így hallottam, így álmodtam a Lenhajú lányról, a Delphi-i táncosnőkről, a Tűzijátékról, az Indiai teraszokról, a különködő Lavine tábornokról, Anapapri dombjairól, az Elsüllyedt katedrálisról. Ezek a lírai zeneköltemények a legtekintélyesebb művek közé tartoznak, amelyeket eddig zongorára írtak. Pedig megszületésükhöz elegendő volt a legszerényebb alkalom. Képeslap érkezik Spanyolországból. Erre megírja a Puerta del vino Habaneráját: olvassa a durbari ünnepségek leírását V. György indiai koronázásakor. Debussy elábrándozik e szavaknál: a gyönyörök terme, a szultán kertje, a kihallgatások terasza. A szavak megérintették képzeletét és megszületett a Prelüdök második kötetének Holdfényes terasza. Jobban, mint bármely más művében, szeretjük Prelüdjeiben Debussyt, aki e zenében tájakat és embereket ábrázol. Sok mindenben különböznek a zongorairódalom többi prelüdjétől. Nem elégszik meg egyetlen motívummal, szerkezetük is változatosabb. A prelüdök csaknem mindegyik számában pianisztikus újszerűség rejlik. Káprázatos futamokat, nagyobb technikát csak egy számban: a Tűzijátékban követel. A legtöbb prelüdnek olyan a hangulata, hogy szívesebben hallgatjuk bizalmas együttlétben a szalon sarkában, mint a hangversenyteremben. Nincs is más szándéka vele, minthogy elcsábítson a következő darab meghallgatására.

A Prelüdökkel egyidőben több aprósága jelent meg zongorára. Igénytelen kis keringőjét a „La plus que lente”-t, az ótőrai teák szép hallgatói szórakoztatására írta. Maga sem becsülte sokra ezt a szalondarabot. Bánatára egyik legnagyobb sikere lett. Ebből az évből való még a Haydn-centenáriumra írott alkalmi darabja, a Hommage a Haydn. A Független Művészek Társaságának, amelynek vezéralakja volt, folyóiratában jelent meg.

A világháború kitörése Debussy tollát is lefékezte. Stílustalannak tartotta szorongatott időkben a komponálást. 1914-ben egyetlen művet írt zongorára, a „Berceuse Heroique”-t, I. Albert királynak és katonáinak ajánlva, amelyben a belga himnusz, a Brabanconnet dolgozta fel. Egyébként kizárólag Chopin műveinek revíziós kiadásával foglalkozott. Alkotókedve csak lassan engedett föl. Ekkor írta meg a „Blanche et noir” című kézzongorás művének három számát és kiadója, Durand kívánságára nyomdába adta „Six epigraphes antiques” zongoradarabjait. E mű keletkezése 1901-ből való. A párisi Theatre des Varietes Pierre Louis „Chanson de bilitis” című költeménysorozatát szcenírozva akarta előadatni. A színház a kísérőzenét Debussyval csináltatta meg. Tizenhét apró zene-

számot írt. Inkább finom rögtönzések, amint azt a drámai helyzet megkívánta. Az eredeti kézirat elkallódott és Debussy később emlékezetből leírta. Ebből lett az „*Epigraphes antiques*” című híres műve. Felépítésében a legtökéletesebb Debussy-művekre emlékeztet, bár súlyos betegen írta. A nagy háború folyamán alkotott utolsó zongoraműve tizenkét „Etüd”-je. Nem annyira a zongorázók gyönyörűségére, mint kínzására írta. Ujjgyilkolóan borzalmas nehézségüket nem is titkolta. Ezekben az etüdökben poézisüktől eltekintve, saját zongorastílusának jellemző tulajdonságait foglalta össze. 1915-ben készültek el és Couperinnek vagy Chopin emlékének akarta ajánlani. Végül Chopin mellett döntött.

Debussy természetszabta fejlődése következtében járta azt az utat, amelyet sorsa számára megjelölt. Tehetségének és nagyságának bizonyága nem csupán saját történelmi jelentősége, hanem alkotásai távolabbi hatása. Dicsőségét a „*musicien français*” egyszerű, de büszke címe hirdeti. A XVIII. század óta Franciaországnak nem volt zenésze, aki nemzeti voltát ilyen tökéletesen, mélyen és tisztán kifejezte volna. Alkotásaiban új művészet alapjait fektette le, de jellemezte kora legkülönbefélőbb irányainak fejlődését is. Műveiben sok utalást találunk a jövőre nézve, mégis a messze távlatokban egy letűnő kultúrkorszak utolsó nagy mesterének kell tekintenünk. Hihető azonban, hogy jellegzetes művészete Európa szellemi értékeinek átrendeződése után sem fog eltűnni.

A CSODAHEGEDŰ

WERNER EGK DALMŰVE AZ OPERAHÁZBAN

Az új német muzsikának egyik jelentős vezéregyénisége Werner Egl. A bajor származású, jelenleg 40 éves német komponista egyik mester iskolájába sem tartozik, stílusa eklektikus módon jegecesedett ki legújabb művészi irányokból. Mielőtt első operájához nekikezdett volna, számos kísérőzenét írt prózai színművekhez, valamint filmmuzsikát. Ez a futószalagon történő komponálás technikájának biztonságát igen megnövelte és nem mindennapi rutint biztosított számára. Saját bevallása szerint legtöbbször legutóbbi színpadi művét, a „*Johan von Zarissa*” táncjátékát becsüli, de jelentős állomás művészi fejlődésében a *Columbus*-oratórium-opera is. A *Csodahegedű* első operaszínpadi műve, amelynek szövegét Andersen Lajos társaságában maga a komponista írta. A jó szövegkönyv általában ritkaság, Werner Egl *Csodahegedűje* ezen ritka kivételek sorába tartozik. A mesés elemeket, az irrealitást, a fantáziának a valóság fölött szárnyaló lebegésén bámulatos könnyedséggel szövi egybe ez a libretto a vaskos népi realitással és naturalizmussal, amellet végig poétikus, alapgondolata pedig kétségkívül költői inspirációra vall. Ezenkívül változatos, fordulatos és színes, a cselekmény egy pillanatra sem áll meg a színpadon, egyik meglepő, vérbő és életteljes akció követi a

másikat: minden operai rendező álma az ilyen hálás szövegkönyv, amely tartalmában költői, de egyszersmind színpadszerű is és hatásos.

Remekmű jött volna létre, ha Werner *Egk* muzsikája is ilyen egységes művészi színvonalú lenne. Azonban a partitúra vonalvezetésében kiegyenlítetlen, nyugtalan, stílusban kapkodó és kiforratlan. Látszik, hogy Werner *Egk* jól ismeri Sztravinszki, Bartók muzsikáját, de mindenkifelett a straussi formanyelvre épít. Az első felvonás zeneileg a legkiegyensúlyozottabb. Itt erőteljesebben érvényesülnek friss népi elemek, ritmikai felépítésében a fiatal Sztravinszki, de talán még jobban a fiatal Bartók hatását érezhetjük. A második felvonásban túlságosan is a szöveghez alkalmazkodva először a fiatal Strauss színgazdag zenekari palettája árasztja el a színpadot (Rózsalovag), majd pedig a kései Strauss kissé enervált, fáradt, kiábrándult hangjának visszhangja érkezik el hozzánk. A harmadik felvonás részleteiben a német expresszionizmus közismert stílusjegyeit hordozza magán, de a koncepciót itt végkép elejti, gondolatai kifáradnak és az operát túlgyors tempóban, a lehetőségek kellő kiaknázása nélkül fejezi be. Kétségtelen előnye a partitúrának a bravúros, színdús hangszerelés, a ritmikai gazdagság és egészbenvéve egy olyan finoman ironikus szellem, amely ötletesen és ízlésesen tudja idézni még a Varázsfuvola közismert melódiáit is bizonyos persziflázsszerű beállítás-sal, de kétségtelenül ügyesen és mozgékony, eleven szellemmel. Viszont a számadás negatívumai közé tartozik a harmonizálás zavarossága, a sok indokolatlan kakofónia és a vonalvezetés logikájának a gyakori hiánya. Egészbenvéve nem eléggé autonóm ez az operamuzsika, inkább illusztratív jellegű kísérőzenének hat és ritkán emelkedik önálló jelentőségre. Igaz, hogy bámulatos pszichológiai érzékkel kíséri a cselekmény menetét, de ez legtöbbször a zenei gondolatok önálló felépítésének, teljes és zavartalan megformálásának a rovására történik. Hiányzanak a drámai csúcs-pontok, a muzsika menete apró részletekre töredezik, úgyhogy egységes benyomást nem nyerünk, bár ezekben a részletekben sok ötletet és őszinte, frissen felfakadó invenciót találunk.

Az Operaház előadása példaadón gondos és kiegyensúlyozott. *Nádasy* Kálmán rendezése a mű teljes megértéséről, tanuskodik. Nincsen olyan színpadi, vagy zenei ötlet, melyet rendezése nagyszerűen ki ne aknázza. *Berg Ottó* biztos kézzel és lelkiismeretes gondossággal vezényli a zenekart. *Fülöp* Zoltán díszletei, *Märk* Tivadar jelmezei igen szépek. *Hámory* Imre élete eddigi legjobb alakítását nyújtja a dalmű főszerepében. Mellette *Osváth* Julia, *Orosz* Julia, *Fodor* János, *Maleczky* Oszkár, *Koréh* Endre, *Laurisín* Lajos, *Komáromy* Pál és *Szabó* Miklós együttese szintén megérdemel minden elismerést. *Lányi* Ottó fordítása költői színvonulú és muzikális egyben.

(T. D.)

ESEMÉNYEK A HANGVERSENYÉLETBŐL

KODÁLY-ÜNNEPÉLY AZ OPERAHÁZBAN

Világhírű Mesterünket, Kodály Zoltánt ünnepelte a közönség, november 7-én és 10-én az Operaházban, közelgő 60. születésnapja alkalmából. A Magyar Operabarátok Egyesülete által rendezett páratlan szépségű hangverseny Kodály alkotási területének csaknem valamennyi tájáról vett remekművekkel világította meg a nagy nemzeti zeneszerzőnk művészetét.

Kodály alkotógénusza a zeneirodalom csaknem valamennyi területét gazdagította remekművekkel. Irt szóló-hangszeres darabokat (zongorára, orgonára, gordonkára, hegedűre), kamarazenét, dalokat zongorakísérettel, a cappella kórusműveket, oratórikus műveket énekkarra, szólókra és zenekarra, zenekari műveket és színpadi műveket. Mindezekből csak a szóló hangszeres darabok és kamaraművek képviselői maradtak el, a többi csoport mindegyikéből hallottunk egy-két remekművet, melyek élénkképrázatják Kodály művészetének egész kincsesárát.

Csodálatos kincsesár ez! Csodálatosan szép és gazdag. Minden egyes mű új és új szépségeket sugároz és a lélek mélységének más területéről merít. A dalok szemlélődő lírája, a Galántai táncok költőisége és elsodró szédülete (melynél a hangszerelő virtuóz, a bravúros formaművészt és a költői lelkű embert egyaránt csodáljuk), a Jézus és a kúfárok drámai izzása, a Zsoltár gigászi jajsava, a Székelyfonó szenvedélyes és játékos légköre — mind más és más megnyilatkozásai egy ihletett léleknek, mely egyedülállóan eredeti és színtiszta magyar.

A közönség határtalanul fellelkesült a művek által szerzett élmények hatására és ünnepelte Kodályt. A lelkesedés a Psalmus Hungaricus elhangzása után ért tetőfokára, mely művet maga az ünnepelt Mester vezényelte. De kitűnő előadásban hangzott el a többi mű is, különösen a Galántai táncok és a Székelyfonó. (Az előbbi Ferencsik János, az utóbbit Failoni Sergio vezényelte.) A Jézus és a kúfárok víziója ezúttal is elbűvölte a hallgatóságot. A Székelyfonó új rendezését csak dicsérni lehet. Igen ötletes és kitűnően kifejeződik a székely falu népének téli, játékos, de nagy szenvedélyekre is gyulladó hangulata. Ifj. Oláh Gusztáv, a daljáték rendezője teljesen megértette a zeneszerző szándékait és ötleteivel követni tudta a zenét részleteiben is.

Az ünnepi hangverseny kitűnően szereplő művészei között vendég szerepelt Svanholm Set, aki dalokat énekelt és a Psalmus tenorszólóját adta elő lélekkel, mély átéléssel és szép hanggal — magyarul.

HÄNDEL MESSIÁSA A SZÉKESFŐVÁROSI ÉNEKKAR ELŐADÁSÁBAN

A Székesfővárosi Énekkar minden évben meglepi a közönséget egy ritkán hallható klasszikus remekművel. Ezidén Händel »Messiás«-ával állt a nyilvánosság elé. A közönség már hetekkel előre elkapkodta a jegyeket. Ez a rendkívüli érdeklődés nemcsak a megrendítő mélységű remekműnek szólt, hanem a világhírű együttesnek, a Székesfővárosi Énekkarnak is.

A közönség számos igen nagy élményben részesült már a kitűnő énekkar művészete által. Ezúttal sem csalódott várakozásában. Megkapta, amit

várt. Megkapta Händel Messiását. Az előadás Händel remekművét a legteltesebben, minden szépségével és értékével szólaltatta meg. Igazi Händel volt, a drámai erőktől feszülő, a vallásos áhítattól átszellemült, az Istenszeretettől áthevített, a rajongásban megdicsőült, a barokk-ragyogású Händel.

Karvaly Viktor odaadó munkáját, lelkesedését és képességeit dicsérik az előbb frottak. Pálcája alatt nagyszerűen szólt az együttes és plasztikusan kidomborodott a hatalmas mű formái felépítése. Különösen remekül fokozódott, a végső elragadtatásig, a nagy Halleluja.

A szóelőnek négyes tagjai: László Magda, Németh Anna, Nagypál László, és Littasy György, nemes művészettel adóztak Händel géniuszának.

Magyar sikerek a weimari európai ifjúsági versenyen

Az európai ifjúsági szervezetek között mozgalom indult meg az értékek kölcsönös kicserélése iránt, a kulturális kapcsolatok kiszélesítése érdekében. A mozgalom első eredménye a júliusban lezajlott nemzetközi ifjúsági zeneverseny Weimarban. A versenyen a fiúk 18, a lányok 21 éves korig vehettek részt. Négy csoportban indultak a fiatal művészek. Külön versenyeztek a hegedűsök, a billentyűs és pengetős hangszereken játszó, a fúvóhangszeresek és az énekesek. Minden csoportban nemzetek szerint 1—1 versenyző vehetett részt. Az első díj: valamelyik német főiskolán való két évi tanulás, a második: egy évi tanulás, a harmadik 500 márka értékű hangszer vagy kóda volt. 28 fiatal művész mérte össze tehetségét és tudását Belgiumból, Dániából, Bulgáriából, Németországból, Finnországból, Olaszországból, Horvátországból, Romániából, Szlovákiából, Spanyolországból és Magyarországból.

Magyarországból *Pálffy Lászlót* (zongora), *Jagicza Sándort* (ének) és *Kovács Józsefet* (hegedű) küldte ki a Zeneművészeti Főiskola tanáraiból állott bizottság, az előzetes itthoni selejtező verseny alapján. Fiatal művészeink kitűnően szerepeltek és a három közül kettő díjat is nyert. *Kovács József*, a Szé-

kesfővárosi Zenekar első hegedűse és *Jagicza Sándor*, Molnár Imre Zeneművészeti Főiskolai tanár, I. akadémista növendéke megnyerték csoportjuk harmadik díját. Ezeket kívül hat nemzet (német, olasz, horvát, szlovák, bolgár és magyar) fiatalsága népballadákat, illetve népi táncokat mutattak be. A 90 tagú magyar együttes „Biró Máté” székelly népballadát adta elő Molnár István gyűjtése, illetve koreográfiája alapján és Székely György rendezésében. A közönség előtt a magyar előadás aratta a legnagyobb sikert.

A weimari versenyzők és közreműködők ezután Firenzébe utaztak, ahol azonban a tervbevevett verseny elmaradt. Mindössze népi játékok, mesék, táncok bemutatói voltak. Magyar részről a külön Firenzébe utazott 100 tagú csoport előadta Muhoray Elemér rendezésében az „Igazmondó juhász” c. népmesét.

Az egybegyűlt fiatalság elhatározta, hogy ezt a mozgalmat mégjobban kifejleszti, felállítja az európai népzene gyűjtésének és kicserélésének központját, hasonló központot létesít az ifjúsági szervezetek zenepolitikai és zenepedagógiai írásainak és hanglemezeinek összefoglalására, kiépíti a zenetanulók cseréjének rendszerét és végül megalapítja az európai ifjúság szövetségét.

A RÁDIÓ ZENÉI TERVEI

December 7-én a kamarazene hívei egy Tartini-szonátát és egy Mozart-vonósnégyest hallanak. Zsamboky Miklós gordonka-műsorán Frescobaldi, Beethoven, Weber és Rajter művek szerepelnek. A „Mindenkinek” c. műsort Balogh Pál rendezi. Közreműködik: Máthé Jolán, Mészáros Ági, Damokos László és a Melles-zenekar. Erdélyi János Nardini, Sarasate, Járay és Antos műveket hegedül.

December 8-án az operaházi zenekar hangversenyeznek. Közreműködik: Illosvay Eszter, a hamburgi operaház művésznője, aki a következő műsort hozza: Verdi: Eholi áriája a Don Carlosból; Bizet: Seguidilla a Carmenből, továbbá Noszeda- és Kazacsay-dalok. Sibelius születésének 77. évfordulóján lemezről a Karélia-szvitet és Finnlandiát halljuk. Ákom Lajos orgonázik Bonnet-, Ákom- és Dubois-műveket. A Waldbauer-vonósnégyes Kodály- és Haydn-művekkel szerepel.

Dec. 9-én Carlo Felice Cillaro hegedül a magyar-olasz művészcsere során. Lemezről Bach: Brandenburgi koncertja kerül leforgatásra és szerepel a tervek között a La Fontaine Társaság Bartók-Kodály-matinéján készült hangfelvétel műsora is. Bartók vonósnégyesére is 9-én kerül sor, valamint bemutat a rádió több bolgár lemezt is.

December hó 10-én „Hangszer-szólók” címmel Bach-, Donizetti-, Csajkovszki- és Liszt-művek kerülnek leforgatásra. Füzessérv Mária Chopin-műveket játszik. A Collegium Musicum kamarakórusa Kodály-, Arcadelt-, Certon- Gastoldi- és Senfl-művekkel mutatkozik be. Nagykovácsy Ilona Igyártó-, Farkas-, Lajtha-, Náray- és Kodály-dalokkal lép a mikrofon elé. Lemezről hallunk még Cesar Franck-műveket, többek között a Piece heroique, a Pastoralet és a Symphonic Variations-t. A műsor a zeneköltő halálának 50-ik évfordulója alkalmával kerül a tervekbe.

December hó 11-én Molnár Imre tartja előadását a magyar népmusikáról, filharmóniai hangverseny lesz, Bachmann Géza hegedül és Horváth József, a Kolozsvári Opera baritonlájája énekel.

December 12-én Koréh Endre énekel Liszt-, Huszka-, Náray- és Igyártó-dalokat.

A december 13-i „Könnyű zene, könnyű percek” c. műsorban Farkas Ilonka és Udvardy Tibor énekel, Bisztriczky Tibor hegedül. Wehner Tibor Schumann-, Chopin- és Brahms-műveket zongorázik. A lemezműsorok között pedig Bach-, Händel- és Liszt-számokat találunk.

December 14-én „Szendy Árpád emlékest” szerepel a tervek között, amelyen közreműködik: Miklóssy Irén, Hír Sári és bevezetőt mond dr. Gaál Endre. A műsor a következő: Helikon-szvit, dalok és versenyszerű zongorára és zenekarra. A lemezműsorok közt Verdi és Siegfried Wagner művei szerepelnek.

„A műdal”-sorozat keretében Horusitzky Zoltán dr. tartja meg előadását, amelyen közreműködik: Szabó Miklós és Thury Gizella.

December 14-én Kacsóh-emlékest is szerepel a tervek között, ezen Rubányi Vilmos vezetésével közreműködik a Rádió zenekara, továbbá Marjay Erzsébet, Hámory Imre és Nagypál László. Budapest II-ön operaházi előadás lesz és Graf von Gessler német zongoraművész hangversenyét is halljuk.

December 16-án Berlioz-műveket hallunk és természetesen a nap eseménye a Rádió ünnepi Kodály-estje lesz, világhírű zeneköltőnk 60-ik születésnapja alkalmával. A műsor még kialakulóban van.

December hó 17-én Szóts Ernőről emlékezik meg a Rádió, aki az első műsorigazgatója volt az intézetnek.

December 18-án Ádám Jenő népdalfelórájára kerül sor és ellátogat a mikrofon a Zeneművészeti Főiskola Segítőegyesületi hangversenyére is.

KÜLFÖLDI HÍREK

Keresztelési szonáta. A legnagyobb olasz egyházi zeneműkiadó cég, az Edizioni Musicali Carrara kiadásában megjelent *Hollóssy Kornélnak* háromtételes orgonaszonátája: *Concento Ballesinale*, Sonata da Chiesa in 3 tempi címen. A finom kiállítású orgonamű első oldalán a zeneszerző életrajzát tartalmazza hangsúlyozva, hogy a szonáta *magyar* szerző műve, ezért részletesen kiemeli a mű *magyar vonatkozásait*. Majd az egyes tételek formai analízise következik, meleg hangon, az olasz közönség figyelmébe ajánlva a művel. Az első tétel *szimfónikus Korvariáció*, egy gregorián és két magyar katolikus egyházi ének témából (*Ingredere in templum Dei*). A második *Adagio cantabile mistico* (Ego te Baptizo). Végül a harmadik *Marcia per bambini, Scherzo pastorale* (*Vade in pacem et Dominus sit tecum*). Szerző a művet a kiadó felkérésére írta, mint a cég állandó munkatársa. Bemutatása a római rádióban történik.

Finn zenei napok Németországban. Wiesbadenben négy finn művekből álló hangversenyt rendezett a német Sibelius-társaság. A hangversenyek során két zenekari, egy kamarazene-hangverseny és egy dalest hangzott el. A zenekari-hangversenyek műsorán Sibelius 2. szimfóniája és „Egy monda” c. szimfónikus költeménye, Leevi Madetoja 2. szimfóniája. Uuno Klami Karéliai rapszódája, Selim Palmgren zongoraversenye, végül Kilpinen és Sibelius zenekari dalai állottak. A kamarazenehangversenyen Madetoja zongora-hegedű szonátája, Sibelius „Voces intimae” c. vonósnégyese és Furuhjelm zongoraötöse hangzott el. Jorma Huttunen helsinki állami operaház tenoristája dalest-jén Kilpinen-, Sibelius-, Madetoja-, Kuula-, Palmgren-, Melartin-, Kuusisto- és Merikanto-dalokat énekelt. A zenekari-hangversenyeket Schuricht vezényelte.

Zeneélet Argentínában. A mult évad Buenos-Ayresben is Mozart művészete jegyében zajlott le. A zeneköltő halálának 150-ik évfordulóját számos emlék-hangversennyel tették gazdaggá. Előadták Mozart számos szimfóniáját: a Koronázási misét, a Requiem részleteit, a Versenyművek közül többet, az Ave verum corpus-t stb. Mozart emlékének hódolt Argentina többi nagyobb városa is, úgymint Rosario és Tucuman. Tucumanban három Mozart-emlékhangversenyt rendeztek, amelyeken több mű hangzott el először a középargentinai városban. A Mozart-hangversenyeken kívül megemlíjtük Bach Karácsonyi oratóriumának bemutatóelőadását Buenos-Ayresben és szintén az argentin fővárosban elhangzott Buxtehude-hangversenyt.

Sutermeister svájci zeneszerző a Romeo és Julia c. nagysikerű opera alkotója új dalművel írt, amelynek címe: Die Zauberinsel. Az operának október hó 30-án volt a bemutatója Drezdában. A következő bemutatók még ebben az évadban lesznek Duisburgban, Lipcsében, Mannheimben, Augsburgban, Königsbergben, Bremenben és Breslauban.

Magyar művek a német zenekarok hangversenyműsorain. Az 1942/43. hangversenyévadban több magyar zenekari mű nevét olvassuk a németországi zenekarok évi programjában. *Bartók Béla* „Zene húros, ütőhangszerekre és celestára” c. művét 1943 január 29-én és 31-én adja elő a Müncheni Filharmónikus Zenekar, Kabasta Oswald vezénylésével (Münchenben először). *Kodály* Zoltántól a Galántai táncok neve három zenekar hangversenyeknek műsorán szerepel: nov. 15-én Flensburgban a Grenzlandorchester adta elő Mihler Ottó vezénylésével (a szerző 60-ik születésnapja alkalmából, Flensburgban először), 1943 január 4-én a dortmundi városi zenekar adja elő, Sieben Wilhelm vezénylésével és március 22-én és

23-án pedig Breslauban hangzik el a Breslaui Filharmónikusok előadásán, a vendégkarmester Csilléry Béla pálcája alatt. A Hány János-szvitel a lipcsei Gewandhaus-Orchestra 200 éves fennállásának megünnepelésére rendezett jubileumi évad műsorán olvassuk. Az előadás, melyet Abendroth Hermann vezényel, 1943 február 4-én lesz (Lipcseben először). *Viski János* „Enigmá”-ját f. hó 10-én és 11-én mutatta be a Breslaui Filharmónikus Zenekar, Wüst Philipp vezénylésével. A mű következő németországi előadása 1943 április 5-én lesz Dortmundban Sieben Wilhelm vezénylésével. *Hubay Jenő* hegedűversenyét Szerdahelyi László mutatja be december 6-án Ludwigshafenben.

A Székelyfőnő Erfurtban. Kodály Zoltán páratlan szépségű daljátékát, a Székelyfőnőt, az 1942/43. évadban Erfurtban mutatják be.

Németországi magyar származású zeneszerzők magyar művei. Németországban letelepedett magyar zeneszerzők magyar vonatkozású műveit mutatják be Németországban az új évadban. Az egyik zeneszerző Fuchs Emil. A zeneszerzést Kodálynál végezte. Művét, melynek a címe: Ungarische Serenade, január hó 23-án mutatja be a flensburgi Grenzland-Orchester, Miehler Otto vezénylésével. A másik Pataky Hubert: Ungarischen Weisen c. művét a Berliui Filharmónikusok mutatják be a Deutschlandsenderben. A nemrég elhunyt pozsonyi származású zeneszerző, Schmidt Ferenc: Variationen über ein Husarenlied c. művét a Brémai Filharmónikusok és a Prágai Német Filharmónikus Zenekar mutatják be.

Könnyű zene Németországban. Egyik számunkban írtunk a magyar „könnyű zene” elértéktelenedéséről és arról a mozgalomról, mely Németországban keletkezett a szórakoztató zene megnevesítésére. A mozgalom eredményét mutatják az idei „Könnyű zene hangversenyei”,

amelyekben számos klasszikus és egyéb értékes mű hangzik el. Például álljon itt Essen városának 3. „Könnyű zene”-hangversenye, melynek műsorában Gluck, Mozart, Liszt, Haydn, Dohnányi művei is szerepelnek.

BELFÖLDI HÍREK

Bisztriczky Tibor, a kitűnő magyar hegedűművész ismét Németországba utazott, ahol már augusztusban hat hangversenyt rendezett, többek között a bécsi szimfonikusokkal. Stuttgartban a zenei eseményszámba menő úgynevezett Schlosskonzerten Károlyi Gyulával, a kiváló zongoraművésszel szerepelt. Nagysikerű hangversenyeinek legjobb bizonyítéka, hogy nyomban újabb meghívást kapott s így november 9-én újból Németországba indult, ahol Stuttgartban, Berlinben és Bécsben szerepel.

Új tanárok a Zeneművészeti Főiskolán. A Zeneművészeti Főiskola tanári kara az új tanévben öt új tiszteletdíjas tanárral bővült. Az új tanárok: Viski János (zeneszerzés), Wehner Tibor és Dániel Ernő (zongora főtanszak), Sztankay Lajos (zongora kötelező tárgy) és Ersek Mária (az énekszerrep-gyakorlaton a zongorakíséretet látja el).

Tanulmány Kodályról. Értékes tanulmány jelent meg Kodály Zoltánról, közelgő 60. születésnapja alkalmából, Ottó Ferenc tollából, a „Sorsunk” c. folyóirat augusztus-szeptemberi számában. A szerző erőteljes vonásokkal rajzolja meg Kodály zeneszerzői arcképét.

A Magyar Zenei Szemle novemberi számában három zongorapedagógiai tanulmány jelent meg. Horusilzky Zoltán a zongorajáték rendszeres technika-képzéséről, Heimlich Lajos a billentés problémájáról, Hoffmann Vilma pedig Cortot nyilvános tanfolyamairól ír.

Az Énekszó X. évfolyama 1. számának tartalmából megemlítjük Raics István írását a szórakoztató zene problémájáról, Rajeczky Benjamin Váratlan programzene c. cikkét és Kerényi György beszámolóját erdélyi népdalgyűjtő körútjáról. A szám mellékletei: Bardos Lajos: „Jókedvű dallamok” c. népdalfeldolgozásai és az Erdélyi Népművelési Bizottság népdalsorozatai c. füzetek VII. sorozata (7 népdal).

Az ifjúság Kodály-ünnepe. Az ifjúság, amely annyit köszönhet Kodály Zoltánnak, december 13-án ünnepi hangversennyel köszönti a nagy magyar Mestert. A hangversenyen, amelyet a Magyar Énekkartók Egyesülete rendez, a legjobb iskolai énekkarok adják elő Kodály legszebb kórusműveit.

A Zenei Kaszinó Molnár-u. 11. sz. alatti helyiségében az idén is folytatja működését. A rendezőség újírtást vezetett be: zenei kölcsönkönyvtárat és olvasótermet létesített, hogy a tagok kulturális igényeit kielégítse.

Muzsikusotthonok látogatása. A Népművelési Bizottság a muzsikusotthonok látogatása során f. hó 15-én Schmidthauer Lajos orgonaművészhez, zeneművészeti főiskolai tanárhoz vezette el az érdeklődőket. Az Orly-utca 9. szám alatti villában a látogatók megsemmisíthették a művész-tanár remek kétmanuális orgonáját és Schmidthauer Lajos magyarázata által megismerhették az orgona szerkezetét. A művész Bach-, Buxtehude- és Guilmant-műveket adott elő, továbbá bemutatta Vihar a Balatonon c. fantáziáját, melyben a hallgatóság megfigyelhette a regisztrálás számos lehetőségét. A látogatás befejezésül a művész — folytatva a régi orgonista hagyományokat — a közönség által feladott „Ita missa est” gregorian-témára szabad fantáziát rögönzött.

Pályázati hirdetés.

A Magyar Operabarátok Egyesületének pályadíja új magyar dalműre

az Egyesület működésének 10-ik évfordulójának alkalmából.

A pályázat díja 5000 P, mely összegből 1000 P a szövegíróra illeti meg.

Az 5000 P pályázati díjon felül további 1000 P-öt szavaz meg a Magyar Operabarátok Egyesülete abból a célból, hogy a nem nyerő pályázati munkák közül a viszonylag két legjobb mű zeneszerzője 500—500 pengőrt kapjon költségeinek megtérítéséért.

A pályázat egész estét betöltő dalműre iratlik ki. Egyéb vonatkozásban a pályázók munkájukban teljesen szabadok.

A pályázaton kizárólag magyar állampolgárok vehetnek részt.

A pályázat »jeligés«, a benyújtás határideje 1943. szeptember 1-én jár le és az a Magyar Operabarátok Egyesülete ügyvezetőségének (Budapest, VI., Benczúr-u. 11. III. emelet) címére küldendő el.

A pályázók a zongora-kivonat mellett saját érdekükben lehetőleg kész partitúrát is mellékeljenek. A Magyar Operabarátok Egyesülete azonban rájuk bízta, mennyire tartják ezt művük megismerése céljából elengedhetetlennek.

A benyújtott pályázatok felett öt tagú bizottság dönt, melynek két tagját a Magyar Kir. Operaház igazgatósága, két tagját a Zeneművészeti Főiskola igazgatósága és egy tagját a Magyar Operabarátok Egyesületének elnöksége küldi ki. A döntés egyszerű többséggel történik. A bizottság ülésén hivatalból résztvesz a Magyar Kir. Operaház igazgatója. A bizottságnak, amennyiben azt művészi, vagy gyakorlati szempontok indokolják, jogában áll a pályázat lejárati idejét 3 hónappal meghosszabbítani. A bizottság adminisztratív jellegű teendőit a Magyar Operabarátok Egyesületének ügyvezetője látja el.

A bizottság tagjai a pályázaton nem vehetnek részt.



A SZÉKESFŐVÁROSI ZENEKAR

HANGVERSENYEI

A PESTI VIGADÓBAN

A FŐVÁROSI NÉPMŰVELÉS KERETÉBEN

rendezi a Harmonia művészeti szövetkezet

✻ ✻ ✻

HARMADIK HANGVERSENY

1942. évi november 29-én, vasárnap d. u. 4 órai kezdettel

Vezényel:

Ferencsik János

Műsor:

1. Händel (1665 Halle — 1729 London): Concerto grosso, g-moll.
2. Haydn (1732 Rohrau — 1809 Bécs): Szimfónia, D-dur.

— Szünet —

3. Bartók (1881 Nagyszentmiklós —): Két arckép.
4. Ravel (1875 Ciboure — 1938 Páris): Spanyol rapszódia.
5. Dukas (1865 Páris — 1935 Páris): Bűvészinas.

1. **Händel** (1685 Halle — 1759 London): Concerto grosso, g-moll.

A barokk-zenének jellegzetes zenekari stílusa a concertálás. Ez azt jelenti, hogy az egyes hangszercsoportok egymásnak felelgetve, majd egymással egyesülve vesznek részt a téma kifejlesztésében. 1680 körül írja Corelli 12 Concerto grosso-ját, mellyel kialakítja ennek a stílusnak a műfaját. Ezekben a ragyogó hangzású, monumentális hanghatású zenekari kompozíciókban, két egymással versengő hangszercsoport szerepel: a két hegedűből és gordonkából álló szolőegyüttes, a »concertinos« és a vonószekekar futti-ja a »concerto grosso«. A futti-együttestől kapta a műfaj elnevezését.

Corelli Concerto grossoi ihlették meg Händelt, amikor 1739-ben megírta 12 nagy Concerto grosso-ját, amelyekben teljesen az olasz hagyományokat követi. Ezekben a páratlan tökéletességu alkotásokban, akárcsak Corellinál és az olaszoknál általában, 2 hegedűre és gordonkára írt szolőegyüttes váltakozik a ragyogóan hangzó vonószekarral.

Az előadásra kerülő g-moll Concerto grosso megrázó szépségű, »Larghetto e affettuoso« tétellel kezdődik. A nagyértékekben mozgó zenéből nyugalom, fenség, melegség, áhitat árad. A 2. tétel Allegro ma non troppo. Rövid, lüktető fuga. A 3. tétel gyengéd, igen finom és igen bensőséges musette. Pasztorális hangulatot kelet. Tempója szintén larghetto. A mű leghosszabb tétele. Ezután ismét allegro-tétel következik, lüktető étellel, igazi barokk mozgalmassággal. A befejező, rövid részben, mely szintén allegro, három szolamuvá válik a muzsika: az összes hegedűk unisono játszáka a felső szolamot, a basszusok az alsót, míg a középső szolamot a brácsák adják elő.

2. **Haydn** (1732 Rohrau — 1809 Bécs): Szimfónia, D-dur.

Haydn szimfóniáinak száma — mint köztudomású — hihetetlenül nagy. A pontos számot azonban megállapítani igen nehéz. Egyrészt azért, mert Haydn — különösen korai műveinél — többtétéles zenekari műveit különbözőképpen nevezi, egyszer szimfóniának, másszor ouerture-nek, divertimento-nak, cassatio-nak, scherzando-nak vagy quartetto-nak hívja őket. De azért is nehéz a szimfóniák számának pontos megállapítása, mert Haydn kezeirásával csak 39 szimfónia maradt ránk, a többi csak másolatban, amelyeknek hitelessége nem minden esetben kétségtelen, továbbá számos szimfónia jelent meg Haydn neve alatt, amelyek nem tőle származnak. Breitkopf és Härtel összkiadásában 104 szimfóniáról és 16 ouverture-ről állapították meg a hitelességet, míg 33 műnél kétségesnek tartják Haydn szerzőségét. 38 Haydn neve alatt megjelent szimfóniáról pedig kétségtelenül megállapították, hogy nem a nagy bécsi mestertől származnak. Összesen 194 szimfónia jelent meg mint Haydn műve, ebből biztosan 120 az övé és a 36 kétségesnek is a nagyobb része. Ezenkívül még napjainkban is rábukkannak egy-egy új kéziratra és valószínűleg még több is rejtőzik levéltárakban, könyvtárakban, vagy magánosoknál.

Az előadásra kerülő D-dur szimfóniát (megjegyezzük, hogy Haydn

101 szimfóniája között 19 van D-durban) Haydn 1776-ban írta, valószínűleg Eszterházában, mivel abban az időben a magyar főúr, Esterházy herceg szolgálatában állott. A magyar környezet hatása határozottan kiérzhető a műből, amelynek magávalragadó lendületéből, kiélezett ritmusképleteiből a magyar vérmérséklet befolyására következettünk.

Az *első* tétel adagioval kezdődik. A 21 taktusos drámai feszültségű bevezető után felhangzik az allegro spiritoso főtéma. Rövid piano espressivo után lenyűgöző hatású, ritmikus képletben egyesül a teljes zenekar. A melléktéma a főtéma motívumával indul. Nagy kontrasztok készítik elő a zárórész idulószerű témáját. Erőteltjes lendülettel fejeződik be az expozíció. A kidolgozási részre a főtéma nyomja rá bélyegét. A teljes zenekar egyöntelű ritmusban patlogja a főtéma egyik életteltjes motívumát. Az első rész visszatérése után lendületes befejezés áll.

A *második* tétel: Capriccio. Szokatlan a 2. tétel helyén. De viszont az is szokatlan, hogy egy capriccio-muzsika largo tempójú. Haydn mesterien összeegyeztette a két különböző, sőt ellentétes karaktert: olyan capricciót írt, mely egyszersmind lassú tétel. A harmincketted-mozgások, a pontozott ritmusú képletek és a dinamikai szélsőségek biztosítják a capriccio-hangulatot, mellyel szemben finom, bensőséges dallamok örökdenek a largo-jelleg felett.

A *harmadik* tétel: Menüett. Friss, népies ízű, finomságokkal és erőteljes motívumokkal megépített tánc. A trióban a fagottok, majd az oboák és első hegedűk búbajos dallamát finoman árnyékolják a kürtök staccatoival kevert vonóspizzicato akkordok.

A *finale* szintén „allegro spiritoso” felírású. Pajzán játék. A főtéma és átvezető rész emlékeztet az első tétel főtémájára, csak ez derűsebb, vidámabb. A melléktéma finom csipkelődés. A zárórész a kedélyvilág viharzó örömkítőrése. A kidolgozás a csipkelődő melléktémából, majd a főtémából szövődik. A visszatérés után a melléktémából induló örömteli kódában a főtémából vett motívumot ujjongja az egész zenekar.

3. Bartók (1881 Nagyszentmiklós): Két arckép.

Bartók művészi fejlődésében több korszakot különböztetünk meg. Az első korszakba tartoznak a 25 éves koráig írt művek, melyekben, bár már oroszlánkarmait megmutatja —, még nem találja meg saját igazi hangját. Ekkor még Liszt és Strauss Richárd nyomdokain halad s műveit a magyaros nacionalizmus jellemzi. A második alkotókorszak jelenti az elérést az igazi Bartókhoz. Ekkor születnek azok a művek, amelyek már a mai neoklasszikus Bartók arculatát sejtetik és ekkor ismerkedik meg a magyar népzenevel. Ez az alkotókorszak 1906 és 1912 közé esik. Itt már a technikai tudás teljes birtokában van, Liszt és Strauss hatásától szabadul, művei sajátos konstruktív szellemet áruznak el és gondolkozása lineáris válik (többszólamú szerkesztésében a szólamok önálló életére helyezi a súlyt, vagyis a vízszintes „vonalra”, ezért linearis). Az első ilyen linearis szellemben írt műve a Két arckép.

Az első tétel címe: 'Az ideális'. Jellegzetes motívum (d-fisz-a-cisz) áll a mű élén, mely az eszményi lény szimbolikája. Valóban egy ideális lény lelkivilága bontakozik ki előttünk az egymásra tornyosuló szolamok bonyolult dalolásában. A második tétel címe: A torz, Amint Liszt a Fauszt-szimfónia III. tételében eltorzítva hozza az előbbi motívumokat, ahogy Mefisztó gúnykacaja csúfolja ki az eszményt, úgy Bartók is groteszkül, bizarrul, kiforgatva dolgozza fel az előbbi tétel témáját.

4. Ravel (1875 Cibure — 1938 Páris): Spanyol rapszódia.

Ravel művészelének egyik jellemző vonása a spanyol világ fránti vonzódása. (Ebben rokon Bizet-vel.) A Cubából Spanyolországba származott „habanera“, a „bolero“, a „malaguena“, a spanyol cigányzene a legogzótikusabb világú kompozíciókra ihletik. Az 1907-ben írt Spanyol rapszódia is egy ilyen lenyűgöző hangulatvilágú alkotás. Elkápráztat hangszerelésének színpompájával, varázslatos hangulatvilágával, frappáns formáival. Zenekarának palettáján a szokott hangszereken kívül ott találjuk a spanyol ütőhangszereket, a baszk tamburint és a kasztanyétot, továbbá a cembalot és a xilofont. Az első tétel: *Prelude à la Nuit*. Sejtelmes spanyol éjszaka, szenvedéllyel terhes lég, pianissimo. A második tétel: *Malaguena*. Malagai forró tánc, belső tűz, bor, szerelem. Vége belevész az éjszakába. A harmadik tétel szintén a szerelem tánca: *Habanera*. Fojtott erotikájú pianissimo, később kitörésre feszülő szenvedéllyel. Az utolsó tétel: *Feria*. A szabad, gondtalan élet, a nyár, az öröm, élelmámor féktelen zenéje. Egy kiélezett ritmusú motívumon tobzódik a zenekar. A tétel közepén mérséklődik a tempo, de itt is vibrál a belső felajzottság. Visszatér a tobzódó motívum, raffinált, váratlan hangszerelési fordulatokkal, míg végül valóságos hangorgia fejezi be a művet.

5. Dukas (1865 Páris — 1935 Páris): Bűvészinás.

Dukas Paul a francia zene egyik legkiemelkedőbb képviselője. Termékeny és egyéni stílusú zeneszerző, a párisi Conservatoire zeneszerzés tanára. Huszonhárom éves korában már feltűnt azáltal, hogy elnyerte a második római díjat. Első zenekari műveiből már kitűnik a nagy koncepciójú formaművész és a zseniális hangszerelő (nyitány, szimfónia). A »Bűvészinás« című zenekari scherzo pedig — melyet 31 éves korában írt — világhírt szerzett a francia mesternek. Egyéb alkotásai közül ki kell emelni a Maeterlinck-szövegre írt »Ariane et Barbe-Bleue« című operáját, amelynek stílusával Debussyhez közeledik. Megemlíthjük még zongoraszonátáját (Esz-dúr) és egy Rameau-léma feletti variációt.

A »Bűvészinás« bravúros hangszerelésű és megjelenítő erejű alkotás. Goethe „Der Zauberlehrling“ c. balladája nyomán készült. A bűvészinás, mestere távozása után, elmondja a varázsszavakat, amelyekkel felidézi a szellemvilág lakóit. A koboldok és egyéb szellemszörnyek azonban tovább nem engedelmesskednek a bűvészinásnak, rettenetes felfordulást csinálnak és csakhamar mindent elárasztanak vízzel. A bűvészinás legnagyobb kétségbeesése közben megérkezik a mester, aki rendre parancsolja a fékevesztett szellemeket.



A SZÉKESFŐVÁROSI ZENEKAR

HANGVERSENYEI

A PESTI VIGADÓBAN

A FŐVÁROSI NÉPMŰVELÉS KERETÉBEN

rendezi a Harmonia művészeti szövetkezet

* * *

NEGYEDIK HANGVERSENY

1942. évi december 6-án, vasárnap d. u. 4 órai kezdettel

Vezényel:

Csilléry Béla

Közreműködik:

Daniel Ernő

Műsor:

1. Tóth Dénes (1908 Budapest —): Szimfónikus szvit. (Bemutató.)
2. Csajkovszki (1840 Volkinszk — 1893 Pétervár): Zongoraver-
seny, b-moll. Előadja: Daniel Ernő.

— Szűnet —

3. Brahms (1833 Hamburg — 1897 Bécs): IV. szimfónia, c-moll.

1. Tóth Dénes: Szimfónikus szvit.

Tóth Dénes 1908-ban született Budapesten, a Zeneművészeti Főiskolával párhuzamosan végezte az egyetem bölcseészeti karán tanulmányait. Magyar zenelörténeti értekezéssel szerzett doktorátusa után állami ösztöndíjjal Rómába ment, ahol Respighi művészképzőjének volt a hallgatója, majd hazatérve számos zenekari kamarazene és kórusművet szerzett. Legutóbb a müncheni filharmónikusok mutatták be egyik zenekari művét. Az Operaház az idén készül „*Dorottya*” című táncjátékának a bemutatására. A Székesfevárosi Zenekar eddig négy művet mutatta be. Mint zeneesztéta is jelentős munkásságot fejtett ki, cikkei és értekezései a hazai és külföldi tudományos folyóiratokban jelentek meg nagy számmal.

A *Szimfónikus szvit*, amelynek komponálását idén fejezte be, négy részből áll. Tematikájának alapanyagát a Földindulás című filmhez írt kísérőzenéje szolgáltatta, ezt a témaanyagot dolgozza itt fel és építi tovább szimfónikus színvonalon. Az első tétel (*Andante maestoso*) pentatonikus melodiára épített, heroikus jellegű, erőteljes dinamikájú bevezető muzsika, szélesen kiépített, háromszakaszos dalformában. A második tétel (*Molto allegro*) nagy rondóformában épült szimfónikus scherzo. A harmadik tétel drámai ellentétekre és hatalmas felfokozásokra épített *síratóének*, míg a negyedik tétel vivace-tempójú, háromnegyedes-ütemű *rondó*, amelynek témáját először fugato-formában halljuk. Eleven, életteljes, energiától duzzadó tétel, éles ritmikával és erőteljesen polifónikus kidolgozással.

Csajkovszki (1840 Votkinszk — 1893 Péterváry): Zongoraverseny, f-moll.

Az oroszok nagy zeneszerzője huszonnégy éves korában kezdte zeneszerzési tanulmányait, mint az akkor létesített szentpétervári konzervatórium első zeneszerző növendéke. Három év múlva, mint kész komponista hagyja el az intézetet. Ekkor alapítja Rubinstein Miklós a moszkvai konzervatóriumot, ahová meghívja Csajkovszkit elméleti tanárnak. Tizenegy évig tanára a moszkvai konzervatóriumnak. Az első öt év alatt Rubinstein Miklóssal, a konzervatórium igazgatójával, a kitűnő zongoravirtuózzal lakik együtt. Meleg barátság fejlődik ki közöttük és nagy hatással van rá Rubinstein művészetére. Ennek a barátságnak a hatása alatt írta később, mikor már első, önálló otthonába költözött, a híres b-moll zongoraversenyét. A munka nehezen ment. Csajkovszki ugyanis kimondottan szimfónikus komponista. Legtávolabb állt tőle a zongorajáték stílusa. Ezért alkotásai között leggyöngébbek a »szalón«-hangulatú zongoraművei. Panaszodik is bátyjának, Anatolnak írt levelében: »A munka lassan halad előre és nem akar sikerülni. Kényverserítem agyam, hogy zongorafutamokat eszeljen ki.« A versenymű végül is elkészült és azt természetesen barátjának, Rubinstein Miklósnak ajánlotta. Rubinstein azonban kifogásolta a banalitásokat és az egész versenyművet teljesen elhibázott munkának minősítette. A megsértett szerző erre művét Bülownak ajánlotta, aki nagy sikerrel be is mutatta, előbb Amerikában, majd Németországban. Csakhamar azonban Rubinstein is műsorára tűzte és a párisi világkiállításon rendkívüli hatással bemutatta. A mű azóta

legnépszerűbb, legtöbbet játszott és legszívesebben hallgatott zongoraversenyek egyike.

Az első tétel széles kantilénájú »Andante« bevezetővel kezdődik, amely után ragyogó futamok következnek, majd a fafúvókban lágyan felhangzik a népszerű főtéma. A tétel legköltőibb része a túláradó érzelmeket sugárzó melléktéma. A második tétel bensőséges, finom dal, melynek középső része ötletes ellentétet alkot. A befejező tétel: rondó. Fő témája magávalragadó szláv néptánc, melléktémája pedig szélesen ömlő dal.

3. Brahms (1833 Hamburg — 1897 Bécs): IV. szimfónia, e-moll.

A múlt század második felében két irány állt szemben egymással. Az egyik élén Liszt és Wagner állott, a másikat Brahms képviselte. Az előbbieket az újítók voltak, kik szakítottak a klasszikus formákkal, mert szerintük Beethoven kilencedik szimfóniáján túl már ebben a formában újat mondani nem lehet. Brahms minden törekvése az volt, hogy felemelkedjen a klasszikus szimfónia magaslatára és folytatója legyen Beethoven fenséges művészetének. Tudta azt, hogy mit jelent Beethoven után szimfóniát írni. „A szimfóniával nem lehet tréfálni!” — mondotta egy alkalommal. Ezért csak akkor írta első szimfóniáját, mikor már sok hasonló formájú mű, szonáta, vonósnégyes, zongoraverseny stb. alkotásán keresztül elérkezett oda, hogy úgy érezte, úrra a formának. 43 éves korában született első szimfóniája (C-moll), hosszú vajudás után. A közönség megértette Brahms törekvését: az I. szimfóniát a *X. szimfóniának* nevezte.

Brahms kétségtelenül a Beethoven utáni idők legnagyobb szimfónikusza. És mondhatjuk, Beethoven után ezen a téren a legnagyobb és legtekélyesebb alkotás: Brahms IV. szimfóniája. Nagy összefoglaló mesternek mutatkozik, aki a klasszikus formaművészetben túl is magába olvaszt mindent, amit a zeneművészet termelt. Jellemzője az e-moll szimfóniának az archaizáló hang.

Míg a III. szimfóniát Brahms Eroicájának mondják, addig a IV-et elégikus melléknévvel szokták illetni. Kétségtelen, hogy az F-durral szemben ebben nem találunk heroikus elemet. Az egész epikus-elégikus karakterű. Niemann szerint a Harmadik küzdő hőse rezignált, bensőséges, magányos filozófus lesz.

Az *első tétel* fő témája egy szélesen ívelő melankólikus dallam. Harcias téma vezeti be a melléktéma kantilénáját, mely előbb a gordonka magas fekvésében, majd a hegedűkön szól. A kidolgozási részben a fő- és melléktémát halljuk. A *második tétel* az északnémet mester túlfinomult lelkének rezdüléseit adja vissza. Régi hangnemek (frig, aeol) adnak a tételnek különös alapszínt. A *harmadik tétel* scherzo. Ebben is Beethoven alapján áll. Ez a scherzo sem könnyű, súlytalan játék, hanem a való élet humora, mely mögött ott érezzük az élet másik arcát: a tragikusát. A szimfónia koronája a *finale*. Ebben Brahms hihetetlen magasságokba emelkedett. A tétel formailag: passacaglia. A passacaglia, vagy chaconne a 17. és 18. század kedvence variációs formája. A téma.

mely rendszerint nagyobb értékekben mozog, sokszor ismétlődik (a basszusban, mint basso ostinato és a felső szólamokban is) és közben mindig új köntösben jelenik meg. Brahms 32 variációval hozza a témát, mely e — fisz — g — a — aisz — h — H — e hangokból áll. A témát Brahms Bach 150. kantátájából vette, hol ugyancsak egy chaconne-nak az alapja. Mesteri az, ahogy Brahms technikailag megoldja feladatát, ahogy ezt a régi formát szimfónikus tétellé emeli. És csodálatos, hogy mint tudja átllekesíteni ezt a régi témát és megtölteni lelkének varázsos szépségeivel. Formailag még rendkívüli az is, hogy a szonáta-forma csontvázát is megtaláljuk benne: az egyes variációkban határozottan felismerhető a főtéma, melléktéma, kidolgozási rész, repriz, stb. jelleg.

Az e-moll szimfóniát Brahms maga mutatta be 1885. okt. 25-én; Meiningenben és már a következő hónapban egész Németország hallotta és csodálta ezt a remekművet.

Szerkesztésért és kiadásért felel: **Novágh Gyula** tan. főtanácsos, igazgató.

Hollóssy János könyvnyomtatómester, Budapest, VII., Jósika-utca 20.



TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYHEGEDŰ-KÉSZÍTŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genfi nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezűleg készített hegedűmmel nyerték el az első díjat. Anvers, Páris, Róma, Brüsszel nagyarany, Grand Prix Medaille D'Or kitüntetések.

Telefon 389—199

Részletfizetés.

42 éves cég

Díjtalan árjegyzék.

A Budapest Székesfővárosi Allat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaglópálya, kocsizás.

A nyári hónapokban szabad nézőtéren elsőrendű hangversenyek, teljes opera- és operettelőadások.

Belépődíj: Felnőtteknek 70 fillér, vasárnap 50 fillér
Tíz éven aluli gyermekeknek . . . 40 „ „ 30 „

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretével, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál:

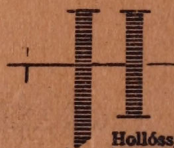
Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jőjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású ivókúrák a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!



Hollóssy János
könyvnyomtató

Budapest VII,
Jósa-utca 20

00182

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁCH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—529



Budapest,
XXIV. évfolyam, 3. szám
1942 december 12

KODÁLY-SZAM

TARTALOM



Kodály! — Horusitzky Zoltán: Kodály Zoltán élet-
útja. — Kerényi György: Kodály és a zenei magyar-
ság. — A. Balogh Pál: A „Háry János“-ról. — Ese-
mények a hangversenyéletből (Harmat Artur-hang-
verseny). — A pécsi Angster-gyár jubileuma. — A
Rádió zenei tervei. — Külföldi hírek. — Belföldi
hírek.

A Székesfővárosi Zenekar hangversenye a Pesti Vigadóban

Rendezi a Harmónia Művészeti Szövetkezet a Fővárosi Népművelés keretében

V.

1942 december 13.
vasárnap délután 4 óra

FAILONI SERGIO
LÁSZLÓ MAGDA
(ének)

WAGNER-HANGVERSENY
Tannhäuser: Nyitány
Parsifal: Előjáték
a) Tannhäuser: Csarnokária
b) Lohengrin: Elsa álma
Tristan és Isolda: Előjáték és Isolda
halála
Bolygó hollandi: Előjáték
Siegfried-ídyl
Mesterdalnokok: Előjáték

VI.

1942 december 27.
vasárnap délután 4 óra
BOR DEZSŐ és LASKÓ EMIL
TISZAI MAGDA
(ének)

B. H. É. V.
LISZT FERENC-KÓRUS
Schubert: Befejezetlen szimfónia
Ottó F.: Zenekari dalok (bemutató)
Schütz: Karácsonyi história (bemutató)

VII.

1943 január 3.
vasárnap délután 4 óra

BÁRDOS LAJOS
BUDAPESTI KÓRUS

Beethoven:
MISSA SOLEMNIS

VIII.

1943 január 17.
vasárnap délután 4 óra
RAJTER LAJOS
CSERFALVI ELIZ
(hegedű)

Geszler: Szimfoniaietta
Beethoven: Hegedűverseny
Csajkovszki: IV. szimfónia

IX.

1943 január 24.
vasárnap délután 4 óra

CSILLÉRY BÉLA
SILVESTRI RENZO
(zongora)
JÁRAY JÓZSEF
(ének)

Vivaldi: Versenymű 4 hegedűre
Régi olasz áriák
Pizzini: Dolomitok (bemutató)
Respighi: Zongoraverseny (bemutató)
Verdi: Végzet hatalma — nyitány

X.

1943 január 31.
vasárnap délután 4 óra

FERENCSEK JÁNOS
WEHNER TIBOR
(zongora)

Frank: Szimfónia
Klami: Vigjáték-nyitány (bemutató)
Dohnányi: Változatok egy gyermekdal
felet
Sztravinszki: Tűzmadár — szvit

III. Operahangverseny:

Francia-est.

1942 december 21-én, hétfőn este 1/2 7 órakor a Magyar Művelődés Házában
Vezényel: Kenessey Jenő.

Közreműködik: Raffay Erzs, Szalay Eszter, Szilvássy Margit, Komáromy Pál, Reményi Sándor, Szabó Miklós, Kenderessy Zoltán, Lüttassy György, ifj. Toronyi Gyula, Forrai Miklós kamara-kórusa és a Székesfővárosi Zenekar.

Műsor:

1. Chabrier: Espana;
2. Bizet: Virágária a »Carmen«-ből;
3. Debussy: Egy faun délutánja;
4. Bizet: Habanera;
5. Bizet: Az arlesli leány;

6. ANGELIKA. J. Ibért 1 felvonásos vígoperája.

Jegyek kaphatók a Népművelési Bizottságnál (IV., Szép-utca 5.) és a Magyar Művelődés Házában (VIII., Tisza Kálmán-tér.).

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—529

KODÁLY!

Kodály! Ez a név ma fogalom. Fogalom és szimbólum. Hallatára gondolatok tömkelege indul útnak. Gondolunk először is a századforduló zenei forradalmára. A zeneművészet megújulására. Az új zene születésének villámterhes légkörére. Arra az egész gigászi küzdelemre, amit az európai zeneművészetnek körülbelül egykorú mai vezérei a zenei forradalom diadaláért vívtak. Gondolunk arra a dicsőségre, amit ez a harc nekünk magyaroknak hozott, azáltal, hogy két nagy alkotóművészünk, Kodály Zoltán és Bartók Béla a vezérek élére került. Gondolunk arra, hogy általuk ma a magyar zeneművészet a világ legértékesebb zenei kincsestára, ahogy a tizenhatodik és tizenhetedik században az olasz, a tizennyolcadik és tizenkilencedikben pedig a német volt.

De gondolunk arra is, mi mindent kapott századunkban a magyar nemzet a zenekultúra terén. A nemzeti zenekultúránk megszületésére és kialakulására. A nép lelkének feltárására. Annak az alapnak lefektetésére, amelyen egyedül épülhet a magyar zenekultúra. Gondolunk a Magyar Zsoltárra, amely amellet, hogy az emberiség közös kincse, elsősorban a mienk, az örök magyarságé, mert az örök magyarság lelke dalol benne. És gondolunk annyi más remekműre, melyek mind azt hirdetik: a magyarság újjászületett, az ősi erők újraáradnak, Európa legidősebb népe, a magyar egyúttal a legfiatalabb, mert saját lelke forrásától tudott megfiatalodni.

Gondolunk még ennek az új zeneművészetnek a nemzeti életre való kihatására. Arra, hogy végre elkezdődött az ország két ellentétes rétegének, a falu népének és a városi lakosságnak lelkiségben és kultúrájukban való összeolvadása, éppen azáltal, hogy a városból a népdalok, a mező és a falut, az alföldet és a hegyvidéket a városokba hozzák, és a városból a népdal nemzeti zeneművészetté teljesedve visszakerül ismét a faluba, a nép közé. Gondolunk erre az életadó folyamatra, mely



az egészséges nedveket a szívbe viszi, amely viszont szétlőki az egész szervezetbe. Gondolunk arra a hihetetlen jelentőségű reformra, mely az iskolai énektanítás terén megindult és arra a magyar alföldi fuvallatra, amely a dalárdák „Liedertafel“-levegőjét kihajtja és helyébe a mezők illatát hozza magával. És gondolunk arra, hogy éppen ebben van a magyarság jövőjének záloga. Gondolunk a magyar zeneművészet ifjú virágaitól ékes ifjúsági énekkarokra, az „éneklő ifjúságra“, a jövő éneklő Magyarországra.

És gondolunk még azokra a segítőkre, munkatársakra, akiket a nagy Mester nevelt. A mai magyar zenekultúra sok ifjú harcosára, akiknek szemét Kodály tette látóvá és akiknek kardját Kodály fente élessé.

És gondolunk mindennek előtt magára Kodály Zoltánra, akit ezek a segítők, munkatársak és mindazok, akik szeretik a zeneművészetet és a magyarságot, halvanadik születésnapja alkalmából nagy szeretettel köszöntenek.

»Mélygyökerű művészet csak akkor keletkezik, ha milliók éreznek és gondolkodnak egyformán s ezt egyeseknek sikerül kifejezni. A magárahagyott művész olyan, mint a vezér sereg nélkül, vagy a pap hívek nélkül. Legjava erejét nem fejtheti ki.«

»A zenész »nascitur et fit« kiművelése soká tart és sohasem kész. De vajjon a magyarságot készen kapja-e bölcsőjében? Nem. Születése senkit sem tesz magyarrá. Azért is meg kell dolgozni.«

»Eddig kertünket úgy műveltük, hogy idegen palántákat ültettünk bele s néztük hogyan senyved a nem neki való talajban, vagy hogyan burjánzik, elfojtva a kert régi nemes növényeit. Ezentúl a talajban önként termő növényt ápoljunk, nemesítsünk.«

»Az iskolán át magyar zenei köztudatot (kell) teremteni, a néphagyomány, vagyis a zenei magyar nyelv, az egyetlen klasszikus magyar zene közkincesé tételeivel: egy-két nemzedék alatt, kevés fáradsággal sikerülhet.«

»... a város felemelkedésében vegyen részt a falu is. Az egész ország szinte egyetlen nagy város legyen, ahol a falunak is jut annyi a városi kultúrából, amennyire szüksége van.«

»A falu valósággal éhezik a kultúrára s a város sem fog konokul ragaszkodni idegenségéhez, ha megérti: nem minden kultúra, ami idegen s nem szükségképpen idegen, ami kultúra.«

»A magyar kultúra: örök harc a hagyomány és a nyugati kultúra közt. Béke csak úgy lehet, ha a népkultúra nő fel magas kultúrává, saját törvényei szerint, Európától csak azt veszi át, ami erre kell s azt is szervesen magába olvasztja.«

Idézetek Kodály: »Magyarság a zenében« c. tanulmányából.

HORUSITZKY ZOLTÁN:

KODÁLY ZOLTÁN ÉLETÚTJA

A nagy alkotók életét nem lehet csak eseményekkel és adatokkal felvázolni. Az események sokszor igen hétköznapi életet tükröznek, vagy csak mint a bőr az élő szervezetet, úgy fedik az igazi, belső életet. Sokszor ugyan a külső élet is mozgalmassá, szenzációsá, de még akkor is ez a külső mozgás nyugalom a belsőhöz képest. A művész igazi élete a lélek világában zajlik. Ez az élet küzdelem: Dávidok küzdelme a Góliáttal, a sorssal, amely a legkülönbözőbb alakban áll a művész útjába. Beethovent, a zene legnagyobb mágusát süketséggel sujtotta a sors, más ellen pedig a közszellem alakjában áll ki kérlelhetetlen viadalra. Azok a szenvedések, amelyek ezekkel a küzdelmekkel járnak, fölülmúlják az átlagos emberi szenvedéseket. De a győzelmek okozta öröm is fölülmúl minden más örömet. A művész élete ez a lelki élet, amely az öröm és szenvedés véglelei között viharzik.

Kodály élete is ilyen. Külső események nem teszik regényesen gazdaggá. A belsők annál inkább. Szakadatlan küzdelem az új zene és az új magyar zene diadaláért. Kettős harc: előre törni és védekezni a háttámadók ellen. Új zenét adni az emberiségnek! Ifjú életre ruganyosítani az utóromantikában elfáradt zeneművészetet! A klasszikus zene szétfeszített abroncsait összeforrasztani! És mindemelt: magyar zenét teremteni! Magyart, mely lényegében, lelki mélységeiben magyar! Újat, mely együttáll ősi, vagyis teljes, összefogó! Magyar nemzeti, sőt faji zeneművészetet, mely kvintesszenciája a magyarság lelki arculatának!

Kövessük végig azt a küzdelmet, mely végül a magyar jövőért folyó harc arcvonalává szélesedett ki.

I.

Kodály gyermekkorra, ifjúkora nagy előkészület a későbbi küzdelemre. Ebben eleinte a sors is segítette: olyan zenéi légkörrel ajándékozta meg a szülői házban, amilyen kevésnek jut osztályrészül. Édesapja, Frigyes, vasuti forgalmi tiszt, de emellett kitűnő hegedűs. Rajongója a klasszikus kamarazenének. Már Kecskeméten, ahol Kodály született 1882 december 16-án, vonósnégyest toboroz és szabad idejében Haydn kvartettjeit játssza társaival. Feleségével is gyakran szonátázik. Kodály tehát már bölcsőjében sok és jó zenét hall. Kétségtelen, hogy ezek a tudatalatti élmények nagy befolyással lehettek a gyermek lelkének alakulására.

A család csakhamar Szobra kerül. Kodály számára ez nem jelent változást: ő továbbra is Haydn és Mozart muzsikájának világában él. És ugyanilyen élet zajlik körülötte Galántán is, ahová hároméves korában dobja őket a sors. Ebben a magyar, német és tót lakosságú poszonymegyei kisközségben járja végig az elemi iskola osztályait. Muzsikálni még nem tanul. De már ekkor megmutatja, hogy küzdelemre született. Magától fejti meg a zongora titkait. Legnagyobb öröme, ha a zongorán fantáziálgathat.

Tízéves Kodály Zoltán, amikor családjá Nagyszombatra költözik, ahol apja állomásfőnök lesz. Itt járja ki az érseki gimnázium nyolc osztá-

lyát. Végig színjeles tanuló, annak ellenére, hogy a muzsika világában való, szertelen csatangelőssel tölti ideje legjavát. Amellett, hogy az első évben rendszeresen tanul zongorázni s azután három évig hegedülni, beszabadul a székesegyház kottatárába, ahol a rendelkezésére álló vezérkönyveket bújja. Sok mindent talál az öreg hangjegyek között, értékeset és kevésbé értékeset, amit csak a véletlen összehordott. Volt ott Albrechtsberger-, Haydn-, Mozart-, Beethoven (C-dur)-, Liszt (Esztergomi)- és Beliczay-mise, számos szimfónia (köztük Spohr „Die Weihe der Töne”) és sok más alkotás (pl. Völkmann „An die Nacht” című kantátája). Az istentiszteleteken nagy figyelemmel hallgatta a zenekari miséket, offertóriumokat. A zenekar bár igen hiányos volt (például nem voltak oboák és gordonkák), Kodály mégis ellenőrizhette nagyjából a hangzásokat, melyeket a partitúrák alapján elképzelt. A sok búvárkodás eredménye egy zenekari mise lett, melyet Kodály Zoltán tizenégyéves korában írt. Egy évre rá pedig egy nyitányt alkot, melyet Toldy Béla tanár vezetésével be is mutatott az érseki gimnázium diákzenekara. (A hiányzó oboákat két hegedűvel pótolták.) Így érkezett el saját erejéből a zenekar megismeréséhez és a zeneszerzés alapjainak megértéséhez.

A negyedik gimnázista azonban nem felejtette el azokat az első élményeit, melyeket családja körében szerzett már élete pirkadásakor, s melyekben azóta és állandóan része van otthon. A kamarazene a zenekarral egyenlő mértékben vonzotta, érdekelte, izgatta. Igen ám, csak hogy nem játszhatták az annyszor élvezett Haydn-kvartetteket, mert egyrészt a sok költőzködés közben elkallódtak a gordonkaszólamok, másrészt egész Nagyszombatban nem akadt gordonkás, csak nagybögősök voltak. Szükség volt gordonkásra? Kodály abbahagyja a hegedűlést, gordonkaiskolát szerez és magától megtanul a hangszeren játszani. A hiányzó szólamokat pedig hozzákomponálja a többihez. Diáktársaiból vonósnégyes-együttest állít össze és játssza a Haydn-kvartetteket. Később, mikor meghozatják a hiányzó szólamokat, kiderül, hogy Kodály szólamai alig térnek el az eredetiektől. A kvartettezés mellett apjával és nővérével — aki kitűnő zongorista — sokat triózik.

Kodály muzsikál, tanulmányoz, tapasztal és alkot. Ir az említetteken kívül egy Ave Máriát és több kamaraművet, vonóstriókat és négyeseket, melyeket természetesen el is játszottak. Zenei tehetsége olyan elemi erővel követelte érvényesülését, hogy szinte már a gimnáziumi tanulmányok lankadásától lehetett félni. Tanárai és szülei egy időre el is tiltották az alkotástól és elzárták előle a kottapapírt.

Nagyszombatban ismerkedett meg Kodály a Wohltemperiertes Klavierral is. A véletlen juttatta a nagy kincshez. Egy özvegyasszony eladta öreg kottáit, melyeket Kodály megvett. Köztük volt Bach korszakalkotó műve is. Kodály egy évi zongorázás és három évi hegedülés után nekivág a preludiumok és fugák sűrűjének és végigjátssza a hatalmas művet. Ilyen akaratereje és kitartása csak annak van, akit a sors a legnagyobb küzdelmek megvívására választott ki.

II.

1900 őszén Budapesten találjuk Kodályt. Az Eötvös-kollégiumban ösztöndíjas. Egyetemi hallgató és a Zeneakadémia zeneszerzés-növendéke. Nem minden küzdelem nélkül érte ezt el. A kitűnően letett érettségi vizsga után a családi tanács valamilyen polgári pályára szánta

Kodályt. Tanárai tanárt kívántak belőle nevelni, az ügyvédek a jövő jogászát látták benne. Mindenki egyetértett abban, hogy csak muzsikussá ne legyen. A közvélemény akkor még nagyon lenézte a zenei pályán lévőket. Nem csodálkozhatunk ezen, amikor még a Zeneakadémia igazgatóihoz intézett felhívásában, hogy serkentsék „a tudományos pályákra kevésbé alkalmas” tanulókat a Zeneakadémiára való jelentkezésre, mert a zenei pálya is „tisztességes” megélhetést nyújt. Tehát a gyengébb szellemi képességűek számára való a századforduló hivatalos felfogása szerint is a zenei pálya. Érthető, ha a minden vonatkozásban rendkívüli képességeket mutató fiúkat a szülők féltették a zenei pályától, bármilyen rajongói is voltak a zeneművészetnek. Végül is csak úgy engedték beiratkozni a Zeneakadémiára, ha megígérte, hogy nem hanyagolja el miatta az egyetemet, ahol magyar-német szakos bölcsészhallgató volt.

Feltűnést kelthetett e tizenhétéves ifjú a zeneszerzési tannak felvételi vizsgáján. Ritka eset, hogy valaki zenekari művekkel, vonósnégyesekkel jelentkezzék a zeneszerzési tanulmányok elkezdésére. Nem tudjuk a bizottság véleményét (a Zeneakadémia sajnos, tízévenként kiselejtezi a jegyzőkönyveket), de következtethetünk rá abból a tényből, hogy Koessler János azonnal a második akadémiai osztályba akarta Kodályt felvenni. Ő azonban ragaszkodott ahhoz, hogy a tanulást előről kezdje.

A zeneszerző-növendék örökké elégedetlen önmagával. Míg egy vonósnégyes elkészül, tíz tételt is ír. Haydn kamarazenéjétől megtermékenyült lelke a klasszikus zene formái tökélyét látja maga előtt. Az utóromantika mocsarából egy új klasszizmus tengerére vágyik. Érthető, ha ebben az önemésztő vajadásban aránylag nem sok mű születik: egy offertorium (Assumptio est, 1902. A kézirat a Nemzeti Múzeumban van), több kamaramű és Gyulai Pál versére írt „Este” című vegyeskar (1904) a növendék-évek termése.

A tanulmányi időszak legnagyobb eredménye nem is az alkotott művek, még csak a zeneszerzés technikájának elsajátítása sem, hanem az, hogy Kodály a leghatározottabban ráeszmélt rendeltetésére. Kis gimnázista, amikor tudatára ébred, hogy élethivatása a zeneszerzés és egyetemi hallgató, amikor lelki szemei előtt széttárul a magyar nemzeti zeneművészet víziója. A világirodalom megismerése gondolkodóba ejti: van orosz, német, cseh, francia, olasz és spanyol zene, de *nincs magyar* -- állapítja meg. Felteszi önmagának a kérdést: mi teszi az idegen népek zenéjét olyan egymástól különbözővé? A feleletet megadja zenetörténeti ismerete: a népzeneből lombosodott ki az egyes népek zeneművészete, az adja azok egymástól elütő sajátosságait. Miért nincs tehát magyar zeneművészet? Mert zenekultúránkat idegenből ültették át. A magyar népdalból magyar nemzeti zeneművészet fejlődne ki.

A német mester növendéke világosan meglátja életcélját: *megteremteni népzeneinken épülő zeneművészetünket*. Első tennivalója: megismerni népzeneinket. De hol keresse a népdalt. Bár Vikár Béla már 1896-ban elkezdte a népdalok fonograffelvételét és gyűjteményét, mint Európában az elsőt, 1900-ban bemutatja a párisi nemzetközi folklorkongresszuson, Kodály ezeket nem ismerhette, mert a gyűjtés nem volt még hozzáférhető. Tehát a nyomtatásban megjelent gyűjteményeket kezdte tanulmányozni. Csalódással tette azonban ezeket félre rövidesen. Megdöbbenéssel fedezte fel, hogy a lejegyzők a népdalokat meghamisít-

tották. Emlékezett még jól azokra a népdalokra, amelyeket még a szülői házban, Galántán és Nagyszombaton hallott a mátyusföldi cselédeiktől, s amelyeket iskolatársai énekeltek. Egyik-másikra rábukkant a gyűjteményekben, de másképpen hangzottak, mint ahogy ő tudta. Ahogy ő ismerte sokkal szebbek voltak. És éppen a magyar sajátosságokat másították meg az idegen zenén felnőtt lejegyzők. Nem maradt más választás, mint a néptől magától megtanulni dalait. Most is olyan útra indult, amelyet magának kellett kitaposnia, mint ahogy maga fejtette meg a zongora és gordonka titkait és maga vágott neki a hangok őserdejének, gimnázista korában.

III.

Amint megszerezte a zeneszerzői oklevelet (1904 június) és véget ért az önként ismételt év is, Kodály elindult, hogy nagy célja megvalósításához megtegye az első lépéseket. Elindult első népdalgyűjtő útjára: Mátyusföldre. Ott vette fel a fonalat, ahol iskoláskorában elejtette: régi cselédekhez, Szelire és Perredre ment (1905 nyarán). Csakhamar megtörténik az alapkötetével: megjelenik az „Ethnographiá”-ban első folklorcikkje a mátyusföldi gyűjtésről. És megtörténik a nyílt hadüzenet is az idegen szellemű magyar társadalomnak, a nem magyar és álmagyar zenének. Ekkor már társa is van a küzdelemben: *Bartók Béla*. A tavaszi kottapiacon (1907) megjelenik egy szerény füzet a cigánynóták és slágerek bozótja közt. Címe: Magyar Népdalok. Énekhangra zongorakísérettel. Közlík Bartók Béla és Kodály Zoltán dr. Húsz válogatott népdal. A kíséret „az elveszett mezőt, falut igyekszik pótolni” — írják a szerzők. Az előszó (1906 december) nyílt kiállás az akkori magyar közszellem ellen. „A magyar társadalom még nem elég magyar, már nem elég naív és még nem elég művelt, hogy ezek a dalok közelebb férközzenek szívéhez” — hangzik az erős ítélet. „Magyar népdal a hangversenyteremben!... „magyar házimuzsika...” — milyen korszerűtlen irányelvek ezek „a legalacsonyabbrendű külföldi kuplák és belföldi népdalgyári portékák” korában. (Magyar Népdalok, előszó.)

Amikor ez a fordulópontot jelentő kotta a közönség elé kerül, Kodály már túl van az első nagy zeneszerzői sikeren és látol van az országtól. 1906 nyarán az Adria partján piheni ki fáradalmait. Van mit kipihenni. Kemény munkában eltöltött évek állanak mögötte. Az év tavaszán fejezi be egyetemi tanulmányait és megszerzi a bölcsészdoktori oklevelet. Disszertációjának címe: A magyar népdal strófaszerkezete. Az igazi alkotó művésznél azonban a pihenés a leglázasabb munka. A test pihen, de a szellem, lázong, forrong, kavarog. A lélek kohójában ekkor jön izzásba az új alkotások anyaga. Kodályt sem hagyja nyugodni képzelete. „Az aratásos búzatáblák” és „az Adria fodrozása” megihletik és megírja első nagy zenekari művét, a „Nyári est”-et. Szeptember-októberben újabb népdalgyűjtő úton van. Zoborvidéken és a Mátra-vidéken. Októberben volt, Kerner István vezényletével, a „Nyári est” bemutatója a Zeneakadémia vizsgahangversenyén, mely az előző év tavaszáról maradt el. A hangverseny izgalmait még el sem ültek, amikor Kodály Berlinbe utazik, hogy világot lásson, látókörét kiszélesítse. Berlin volt ekkor a zenei élet középpontja. Naponta nyolc hangverseny is hangzott el. Ott működött a magyarországi származású világhírű

hegedűs, Joachim József is. Kodály még hallhatta a kitűnő Joachim-vonósnegyest (Joachim ugyanis 1907 augusztus 15-én meghalt). A hangversenyek látogatása mellett Kodály eljár hospitálni a zenei főiskolára és az egyetemre.

Márciusig marad Berlinben. Útja tovább Párisba vezet, Debussy városába, a latin szellem középpontjába. Új világ tárul fel előtte. A latin szellem nagy hatással van rá. Állandó látogatója a Conservatoire könyvtárának, ahol többek közt, Debussy Pelléas és Mélisande-jának partitúráját tanulmányozza. A nagy francia mesternek hódol „Méditation sur un motif de C. Debussy” című első zongoradarabjával, mely a párisi tavaszon született. Ugyancsak Párisban írja első vonósnegyesének adagióját. Amint Berlinben, Párisban is hospitál a Conservatoire zeneszerzés-tanszakán, Charles Maria Widor óráin.

Hazajöve, őszől a Zeneakadémia tanára lesz. Ettől kezdve Kodály élete: tanítás, alkotás és tudományos munka. Nagy életcélját egy per-cig sem téveszti szem elől. Minden évben a karácsonyi és farsangi szü-netben vidékre utazik, járja a falukat és gyűjti a népdalokat. Munkája ebben is tervszerű: először a magyar település északi peremvidékét járja végig, Nyitra, Bars, Hont, Gömör és Heves vármegyéket. 1910-ben és 1912-ben az erdélyi magyarság dalait gyűjti. 1914-ben, a háború első évében a bukovinai csángók közé utazik. A moldovai csángókhoz, amit szintén tervbe vett, a háború miatt nem juthatott el. Tudományos eredményeiről rendszeresen beszámol az Ethnographiában.

A népdalgyűjtéssel párhuzamosan egymásután írja alkotásait. Az első három év termése: vonósnegyes, az „Énekszó” (16 népi szövegre írt dal zongorakísérettel), két zaborvidéki népdal a cappella női karra, zongora-gordonka-szonáta és 10 zongoradarab (Zongoramuzsika, op. 3.). A zeneszerző eredményeit ismerik el hivatalosan, amikor huszonhétéves korában már a zeneszerzés tanára lesz a Zeneakadémián.

Művészete ekkor már külföldre is eljut. 1910-ben Párisban az ifjú muzikusok „Société Indépendante de Musique” címmel társaságba tömörülnek, hogy jobban tudjanak harcolni a konzervatívokkal, akiknek egyesülete a Société Nationale de Musique volt. Az első hangversenyükön, melyen Debussy- és Revel-művek is elhangzottak, Szántó Tivadar bemutatja Kodály Zongoramuzsikáját. A hangversenynek óriási visszhangja volt. Sokáig cikkeztek róla a napilapok és a szakfolyóiratok. Különösen Kodály zongoradarabjai voltak a vita középpontjában úgy, hogy a „Comoedia” kodályistákról és antikodályistákról írt.

Külföldi sikereinek másik színhelye 1910-ben Zürich. Itt az Allgemeine Deutscher Musikverein zeneünnepélyén a De Boer-kvartett bemutatja az I. vonósnegyest.

Az 1910-es év határák Kodály művészi pályafutásában idehaza is. Március 17-én lép önálló szerzői esttel először a magyar közvélemény elé. Négy fiatal művész: Waldbauer Imre, Temesváry János, Molnár Antal és Kerpely Jenő eljátsszák az I. vonósnegyest. Elhangzik a zongora-gordonka-szonáta Bartók Béla és Kerpely Jenő előadásában és a Zongoramuzsika, melyet szintén Bartók Béla mutat be. Ezzel elindul a Kodály-estek sora, melyek végigkísérik Kodály egész küzdelmét.

(Folytatjuk.)

KERÉNYI GYÖRGY:

KODÁLY ÉS A ZENEI MAGYARSÁG

Zeneszerző-növendék korunkban az egyik órán hangzatokat elemeztünk s szó került Wagner: Tristan-előjátékának egyik harmóniájára. Kiderült azonban, hogy egyikünk se tudja kóta nélkül azt a részletet. Kodály kissé csodálkozva s szinte hitetlenül végignézett rajtunk, majd eltűnődve azt mondta: „Az én időmben valamennyien kívülről tudtuk az egészet.”

Ez az emlék jó példa arra, hogy megmutassuk: mit jelentett az ifjú Kodály elindulása a magyar nép felé annak idején. Csak fel kell idéznünk *Tristan és Isolda* zenéjét: ez a mámor, ez a bódító és elsodró áramlás, egy mesebeli éjszaka kéjes illatainak ígérete, ez volt számukra a századforduló, túlérrett, kánaáni bőségében. S ebből a lágy és meleg kényelemből kellett kilépnie annak, aki a magyar zenét akarta megkeresni s elindulnia valami kopár ismeretlen felé. Olyan kép ez, mint a Hány János színpada, csakhogy itt visszafelé vezet az út: a nyári színes, meleg világból a téli falvak fűtetlenségébe, hóborította úton, ismeretlen, különös emberek közé.

De Kodály tudta, hogy ennek az útnak meg kell történnie. Mert ez az út fontosabb volt, mint Julián barát és Kőrösi Csoma útja. Magyarország városi zenéje, mint a gyökerében elvágott fa, végképp elsatnyult már ekkor s helyébe nőni készült az a mámorító és ígézetes, de idegen zene, amelyből az útnak induló kiszakította magát. Tengődő vagy megújuló élet — ez volt a kérdés.

De egyelőre más kérdések merültek fel. Az, hogy nem késő-e már? Van-e még remény? Ma úgy tűnik fel, hogy akkor kilátástalan lehetett ennek a vállalkozásnak kezdete. Mert miről volt szó? Néhány ódon dallamról. De lehetséges-e egy pár, eddig ismeretlen sorrendű hanggal új világot teremteni?

Lehetett; de minő szívóssággal, milyen áron! Kodály „zenei magyarsága” úgy bukkant elő, mint egy kis sziget az óceán mélyéből. Körülötte a hideg és közömbös láthatár. Mindent, amivel gyarapodni és élni akar, a mélyből kell előteremtenie, kibányászni.

Kodály fellépése óta általában kétféle „magyar zene” ismeretes. Az egyik, amelyet számunkra Kodály és Bartók fedeztek fel, a „honfoglalók dala”, a másik a cigányok „magyar nótái”. Az előbbi — bizonyára jóval a honfoglalás előtti időkből eredve — máig rejtett, földalatti életet élt. Gyakran érheték felülről leszálló hatások s fellelhető, hogy régi ereje egyre gyengült s gazdagsága oszladozott. De az sem lehetetlen, hogy nagyjából ősi teljességében, az egész országban egyforma bőségben maradt fenn a múlt század kezdetéig. Innen kezdve kezdett csak pusztulni az állandóan reázáporozó városi nótazene bomlasztó hatása alatt. Jellemző, hogy a 19. századnak ez a túlbujánzó daltermése, amely lefelé csak hígítani tudott, felfelé sem volt képes az élet szolgálatába állani, még a legnagyobbaknak, Erkelnek és Mosonyinak kísérletezései mellett sem. Meg kellett tenni a másik kísérletet — a honfoglalók dalával, amelyért Kodály elindult a „nagy, hideg, havas” útra. Roppant késéssel állította a sors e rengeteg feladat elé Kodályt. Négy-öt száz évvel ezelőtt, körülbelül a 15. században lett volna itt a történelem-adta idő, hogy ennek a magyar dallam-kincsnek alapján

magyar kórus-irodalom és zenei virágzás bontakozzék ki, párhuzamosan nyugati szomszédainkkal. Kodály művészete, amely egy teljesen más világban megteremtette a félszázaddal ezelőtt esedékes énekkari műveltség alapját, a zenetörténetnek magában álló csodája. Elámulunk e zene tündéri szépségein, de fájjaljuk szánnivaló sorsát: ott távol, abban az aranyló multban, Mátyás udvarában kellett volna ennek megszületnie!

Az, hogy Mátyás korában már alig emlékeztek a nagy magyar népi zenére s nem akadt, aki a mély rétegből az udvar világába felemelte volna, tovább is beárnyékolja zenénk történetét. Tinódi — ez is Kodály megállapítása — inkább új kezdeménynek látszik, mint a régi hagyomány folytatásának. S tovább sem támad magyar zene, amely a hagyományt folytatná, sem olyan, amely maga válnék hagyomány alapjává. Kodály tanulmánya, a *Magyarság a zenében*, az első dolgozat, amely felelni igyekszik a kérdésre, hogy „zenénkben mi a magyar?“, utal arra, hogy még a 18. században sem alakult ki jellegzetesebb magyar dallamstílus, mire kialakult volna, betört a barokk, idegen dallamképleteivel; a 19. század verbunkosa is „inkább csak külsőségeiben magyar“, műdala pedig „múló, felületi magyarság tükre“. Tekintsünk végig a mult század zenei mozgalmain és divatain, egyik sem fakadt a magyarságnak oly mélységében, hogy a földszintnél magasabbra juthatott volna sugara. A *jambusdallamokat* az „énekelhetőség“ hozta közénk, semmi közül a magyarsághoz nem volt. A *verbunkos* a „nemzeti illúziók“ zenéje. A *dalárda* csak társadalmi mozgalom, zenei eredmények nélkül. A millénium *kuruc divata* megelégedett a szöveg kuruc emlékeivel, a zenével nem törődött. Napjaink zenei mozgalma, a Kodály-gyermekek-rokból kivirágzó „*éneklő ifjúság*“ — az egyetlen, amelynek gyökere és célja egyaránt zenei és mélyen magyar s amely országra szólóan időtállóan ígérkezik.

Mi lett volna, ha Kodály és Bartók nem jutnak el a magyar nép igazi zenéjéhez s ha elmarad a 20. század nagy fordulata? Aki végig-gondolja, úgy érezheti magát, mint a mocsárba süllyedő, aki nem érte el a feléje nyújtott mentő kezelt. Bizonyára bennük is kísért valami hasonló emlék-kép; innen eredhet Bartók aggodalmas komorsága s Kodály derűjében is valami mindenben túlnéző tekintet. Minden szigorúság, amely oly szembeszökő s társaitól elválasztó e két nagy nevelőben, erre a halálból történt megmenekülésre emlékeztet. Olyan szigorúságra gondolok, amilyennel a szerzetes ragaszkodik fogadalmához. Kodály például nem ír jambus-ritmusú versre dallamot (annak ellenére, hogy a legszebb s legünnepeltebb költemények ilyen ritmusúak), mert ezeket nem lehet magyar lüktetésű zenei alakba önteni. Talán nincs messze az idő, amikor a tudomány férfiai veszik munkába ezt a nagy témát — Kodály és a zenei magyarság, s vehetik a tárgyhoz méltó széles keretben s megfelelő alapvető dolgozatok után. Szorosan a feladathoz tartozik Kodály munkájának sokféle elágazása a zene határán túl (nevelő munkája, a szép magyar kiejtés ügye), amelyeknek tanulmányozása új színekkel gazdagítja a kialakuló Kodály-képet. De nem hiányozhat, mint a háttér sötétje, az ellentét sem, a negatív elágazás: az a sok minden, amitől elszakadt s aminek csendesesen vagy szenvedélyesen ellene mondott. Történelmünkben nem ritka a türelmes ellentállás korszaka, ismerjük alakjait és hőseit. Kodály is közülük való s ha csak ennyit tesz, már nem él hiába.

A. BALOGH PÁL:

A „HÁRY JÁNOS“-RÓL

Az egyetemes művész stílusa századokra kihat. Egyénisége sziklaszilárdan áll a csúcson és bármelyik oldalára tekintünk: teljességet látunk.

Kodály Zoltán nemcsak a hangversenydobogón teremttette meg az örökbecsűt, mindent átfogó művészetét a színpadon is óriásit alkotott. Módszere, amellyel a magyar népdalt állítja hangszeres és énekmuzsikájának élére, a színpadon is megnyilvánult. A magyar népdal először az ő színpadán szólalt meg. Ő tette meg az első lépést a népdalopera alkotására és nem valószínű, hogy szerkezetben, formában, színben és zamatban túlszárnyalhatná valaki. Kodály Zoltán a színmagyar dalmű létrehozója.

Ezúttal a „Háry János“-ról szólunk. A „Háry János“ a népi mesevilágot jelenti számunkra, a népművészet, a képzelet és a magyar sors daljátéka. A címszereplő ábrándos hős, aki lelke mélyén álmodja cselekedeteit. Nem hazudik, hanem ébren álmodik. Tetteit csak azért nem tudja megvalósítani, mert a rideg sors szűkre szabta életének kereteit. Ugyessége, értelme, és bátorsága elvész apró-cseprő dolgokban. Háry látszólagos nyugalma mögött forrongó öserő rejlik, s ez az öserő gazdag színekben tör ki: megtudjuk, hogy a falu legénye milyennek látja a széles világot az abonyi kocsmá ivójában, a pipafüst, a szűz magyar dohány gomolygó párájában és hogy milyen árnyak suhannak a magyar bortól csillogó szemei elé.

Évekkel ezelőtt beszélgettünk a zeneköltővel Háryról. Többek között ezeket mondotta: „Háry János az a magyar, akit nagy „M“-mel frünk. Magyar, aki előtt nincs probléma, a gordiusi csomót könnyedén megoldja, nem veszi el kedvét sikertelenség esetén, de aki mindenre talál megoldást. Háry az a magyar, aki előtt nincs lehetetlen, az őrházat egyszerűen átrántja a határon, hogy Mária Lujzát megmentse, — de aki jószívű: nehogy bajt okozzon társának, visszalöki a házat. Háry a magyar bátorság, az elszántság, amikor megfékezi a vad-paripát, noha ő egyáltalán nem tulajdonítja azt nagy dolognak. Háry a magyar életképesség, megbízhatóság, amikor a császár háborúba küldi őt, mert egyedül őbenne bízik meg. Jelképes magyar hős, hasonló eset gyakran megesett a magyar történelem folyamán. Háryt nem kápráztatja el a fény. Sebbnek találja a gólyafészket a bécsi kétéfű sas szárnycsatlogásánál. A csatában könnyűszerrel győz, s amint tőle megtudjuk: — Hát ez is valami? — A sikerek nem tompítják józanságát. Nagyobb házat ő sem lökött volna át a határon, mert azt már nem bírta volna. Amit bír, az semmi, olyat pedig nem tesz, amit nem bír. Egy másik vonása az igénytelenség. Nem fogadja el a császári koronát, sem a császárlány kezét, mert az nem az ő életformája. Az ő világa Örzse személyében és Nagybonyi községben kielégül. Ami ezenkívül kínálkozik, nem kell neki. Szorosan összefügg ezzel a tulajdonsággal a hűség. Ez is Háry jelleméhez tartozik. A műben gyakori a jelképes történelmi párhuzam. Nemcsak Napoleont fogja el, de kardjának suhítására katonák hosszú sora is elesik. Ez nem lehetetlenség, csupán jelkép. Háryszor esett meg, hogy a magyar huszár átvágta magát az ellenséges túlerőn! A hős egyénisége mégsem tökéletes, mert hiányzik belőle a legemberibb: a hiba. Talán a „túlzás“-t hibának is nevezhetnénk, de helyesebb, ha képzeletnek mondjuk. Odahaza, a kocsmá ivójában az öreg Háry nem csinál különbséget a valóság és az elképzelt világ

között. Olyat is elmond, amit csak szeretett volna véghez vinni. A fiatal Hárynál a túlzás szintén nem baj, sőt erény, mert az ilyen Hány Jánosok viszik előre a világot. Ezek teremtenek, ezek alkotnak, ezek nyújtanak az emberiségnek! S mennyire igaz, mennyire jelképes Hány búcsúéneke: — En most menek Burg-varábul kis országom kis falujába. De az a kis ország adja a nagy birodalomnak mind az egész bort, mind az egész búzát, de még a békességet is.“

A zeneköltő feladata volt, hogy ezt a bonyolult lelkületű jelképes magyar figurát zeneileg megfesse. Művének lelkivilágát a falu eszméje szabta meg. Csak a faluban születhetnek olyan színek, mint amit a dalműi elénk varázsol. A Hány a magyar népművészet és a néplelek eszményi átérzése. Nem utánczás, hanem pompás, költői ábrázolás.

ESEMÉNYEK A HANGVERSENYÉLETBŐL

HARMAT ARTÚR-HANGVERSENY

Az Országos Magyar Cecilia Egyesület egyházzenei díszhangversenyt rendezett nov. 19-én a Zeneművészeti Főiskola nagytermében. Harmat Artúr műveiből, abból az alkalomból, hogy az illusztris zeneszerzőt egyházzenei téren elért eredményei elismerésül XII. Pius pápa a Szent Gergely-rend lovagkeresztjével tüntette ki.

Harmat Artúr egyházzeneszerzői munkássága felöleli a liturgikus egyházi zenét és a vallásos muzsikát egyaránt. Liturgikus műveiben, igen finoman, megtalálja azt a határt, ameddig az egyéni mondanivalóival mehet. De addig mindenütt el is megy s ezért a liturgikus zenéje is mély, őszinte emberi vallomás. Valamennyi előadott mű a szerző nagy tudásáról, különösen a Palestrina-technikának fölényes ismeretéről tanuskodik.

Harmat Artúr művészetének jellemzéséhez szükséges, hogy kiemeljük muzsikájának a magyar népénekekhez való szoros kapcsolatát. Ősi népénekek jelennek meg nála nemes ízlésű feldolgozásban, ősi himnuszok találunk általa új dallamokra.

A műsoron karácsonyi motetták, népének-feldolgozások, offertóriumok, ősi Szent István-himnuszok, ősi népénekekből vett szent áriák szerepeltek és ezeken kívül még elhangzottak a 150. zsoltár, a Te Deum és a „Fiat voluntas“ misének sajnós csak két tétele.

A hangversenyt befejező Te Deumot a szerző 1912-ben írta. A mű elnyerte a Haynald-pályadíjat. Harmat Artúr maga vezényelte a nagyvonalú koncepciójú, emelkedett szellemű, kitűnő alkotást, amelyet a Szent István Bazilika, a Belvárosi Főplébániatemplom és a Terézvárosi templom énekkara adott elő igen nagy lelkesedéssel és igen szépen. A szólókat éneklő *Baumgartner Margit*, *Egerszeghy Gitta* és *Szabó Miklós* feltűntek szép hangjukkal és elmélyült előadásukkal. A közönség az ünnepelt iránti tiszteletből és szeretetből állva hallgatta végig a nagyszabású alkotást.

A siker részesei, a közreműködő együttesek: a Belvárosi Főplébániatemplom, a Szent István Bazilika, a Terézvárosi templom énekkara, a Szent Orsolya-rendi Líceum leánykara, ezek kiváló vezetői: *Berg Ottó*, *Hidas Frigyes*, *Kemenes Frigyes* és *Kneifel Lászlóné Forrai Irén*, az ősi áriákat éneklő *Udvardy Tibor* és az orgonaszólamokat játszó *Liszynai Szabó Gábor* és *Pécsy Sebestyén*.

A pécsi Angster gyár jubileuma

A fejlett pécsi gyáripár egyik büszkesége, az európaszerte ismert Angster orgonagyár, novemberben ünnepelte meg fennállásának 75 éves jubileumát, amelyet Pécs társadalma és az egyházi zene művelői méltó ünnepélytel tettek emlékezetessé.

A jubiláris ünnepséget *Mayer Ferenc* székesegyházi énekiskolai igazgató elnöklése alatt működő Pécs-egyházmegyei Cecilia Egyesület rendezte dr. Esztergár Lajos polgármester messzemenő támogatásával. Az egyházi körök, az ifjúsági és templomi énekkarok bevonásával olyan programot állított össze, hogy az méltóképpen reprezentálta mind az Angster-gyár orgonaépítő művészetét, mind pedig Pécs vezető szerepét az egyházi ének és muzsika terén.

A november 16-án és 17-én tartott kétnapos jubileumi ünnepség eseménysorozatában országos nevű orgonaművészek és az egyházi zene művelése terén úttörő munkát végző szakemberek vállaltak közreműködést. 16-án d. e. 10 órakor a rendező Cecilia Egyesület a pécsi temetőben megkoszorúzta az Angster család elhunyt gyárvezetőinek sírját. Ezt követően d. e. 1/211 órakor a ciszterci gimnázium dísztermében *Bárdos Lajos*, a pécsi fiúközépiskolák, a gimnáziumok, tanítóképző és kereskedelmi iskola énekesei részére népdalszemináriumot tartott bemutatásokkal. D. u. 3 órakor az Angster-gyár bemutatására került sor. 1/24 órai kezdettel a nőzárda dísztermében a középiskolás leányifjúság részére tartott *Bárdos Lajos* népdalszemináriumot. 5 órakor a Pécsi Katolikus Körben megnyitották az Angster-gyár orgonológiai kiállítását, amelyen grafikonokkal, egy most készülő or-

gona játékasztalával, fényképekkel, kitüntetésekkel és elismerő okiratokkal ismertették a gyár fejlődését, az európai hírnévig. D. u. 1/26 órakor tartották a belvárosi plébániatemplomban, amelynek orgonája az Angster-család harmadik generációjának alkotása, az első egyházzenei hangversenyt: *Fodor Kálmán* (Győr), *Peskó Zoltán* (Budapest), *Antos Kálmán* (Szeged), orgonaművészek, valamint a Püspöki tanítóképző, a ciszterci gimnázium énekkarának és a Karének Egyesület kórusának közreműködésével. Másnap, 17-én d. e. 1/29 órakor hálaadó szentmise volt a Székesegyházban. Az ünnepi mise alatt a Székesegyház hatalmas orgonáján, amely az Angster-gyárat alapító első generáció remekbe készült alkotása, *Halász Béla* orgonaművész játszott, a Székesegyház gregorián énekkara pedig *Mayer Ferenc* vezényletével Palestrina *Missa brevis*-ét adta elő. A délutáni programot 3 órakor a Pécsi Katolikus Körben rendezett egyházzenei szeminárium vezette be, amelyet *Bárdos Lajos* és *Dr. Werner Alajos* zeneművészeti főiskolai tanárok tartottak. 1/26 órakor a Jezsuiták Jézus Szíve templomában rendezték meg a második egyházzenei hangversenyt. Ezen *Schmidthauer Lajos* (Budapest), *Várhelyi Antal* (Budapest) és *Kiss János* (Zombor) orgonaművészek játszottak az Angster-gyár második generációja által készített orgonán. A hangversenyen a Pius gimnázium, a tanítóképzőintézet énekkara és a kormányzódias Szeráfi Kórus egyházi művek előadásával szerepelt. Este a Pécsi Katolikus Körben orgonológiai megbeszéléssel zárult a kétnapos jubileumi ünnepség, amely jelentőségében túlnőtt Pécs és Banya határain.

A RÁDIÓ ZENÉI TERVEI

December 21-én az Operaházi zenekar ad hangversenyt. Magyar népmuzsika címmel Molnár Imre tart előadást. A lemezműsorok keretében hallani fogjuk a Szent Ferenc a hullámokon című Liszt-művet, valamint modern szerzők műveit. (Pizzetti és Hindemith.)

22-én Schumann Karneváljára kerül sor, valamint Sibelius II. szimfóniájára. Ezen a napon Operaházi közvetítés is lesz.

23-án lemezről adja a Rádió Liszt A-dur zongoraversenyét. Végh Sándor műsora: Veracini-Respighi: Sonata, Bartók-Szigeti: Magyar népdalok, Paganini: La Campanella. A Protestáns énekarok népdalfeldolgozásokat adnak elő.

24-én lemezről gregorián-éneket hallunk, továbbá a következő szerzők műveit: Buxtehude, Bach, Scarlatti, Perosi, Fauré, Brahms, Wolff, Chopin és Liszt. Az Ifjúsági Énekarok magyar szerzők műveiből énekelnek. Mindenki karácsonyfája" címmel erdélyi bethlehemmes játékokat mutat be a Rádió. Elő néphagyományok alapján összeállította Gombos Jenő, az erdélyi bethlehemes dallamokhoz zenekari kíséretet írt Farkas Ferenc. Basilides Mária műsorán Händel, Bach, Brahms dalok szerepelnek és népi karácsonyi énekek. Szakolczay-Riegler Ernő orgonázik és sor kerül a Nagykarácsony éccakája" című műsorára is.

25-én a déli művészlemezeken során Schubert, Adam, Verdi, Liszt, Puccini, Kodály és Bartók műveket hallunk mikrofónon. Hangversenyezni fog a tervek szerint a Budapesti Kórus, Bárdos Lajos vezénnyel. Operaközvetítés is lesz.

26-iki operaházi hangversenyen Pataky Kálmán működik közre. A lemezműsorok között Debussy „Tenger" című műve is megtalálható. Hochstrasser Hugó Valentini, Szántó, Schubert és Sgambatti műveket gondolkázik.

27-én Temányi Emil lép a mikrofón elé a következő műsorral: Nin: Spanyol dalok, Hubay: II. csárda-jelenet. Kamarazenét ad a Rádió lemezről, továbbá a Székesfővárosi Zenekar hangversenyét és Palló Imre dr. műsorát is közvetíti.

28-án az operaházi zenekar kíséretével Takács Jenő eljátssza saját zongoraversenyét. Pécsi Sebestyén műsorán Butexhude, Bach, Dubois és Widor művek szerepelnek.

29-én Pablo Casals lemezeit sugározza a Rádió. Ezen a napon kerül sor a „Mai szerzők hangversenyére". És tervezik a következő Honvédkivánsághangversenyt is.

30-án Brahms H-dur zongorahármasát halljuk. Varga Tibor is e napon hegedül.

Szilveszter napján F. Heitmann Bach-korabeli orgonán játszik. Sor kerül operaközvetítésre is. Egyébként a nap a szórakoztatás jegyében telik el.

Újév napján Rossini, Mozart, Csajkovszki, Debussy, Sibelius, Richard Strauss, Erkel, Liszt, Dohnányi, Lavotta, Bartók és Kodály műveket hallunk lemezről. A kamarazene hívei Haydn f-moll vonósnyegését hallhatják.

Január 2-án a magyar Rádió átvesz a tervek szerint az Olasz Rádió műsorából egy hangversenyt.

3-án klasszikus szerzők műveit halljuk, majd japán lemezeket. A kamarazene hívei Boccherini, Mozart és Dvorák műveket kapnak. Sor kerül operaházi kapcsolásra is.

KÜLFÖLDI HÍREK

Minden eddigit fölülmuló zeneélet Berlinben. A világháború negyedik éve sem érintette a német kultúr-életet. Berlinben például olyan hangversenyeket van, amilyen még a régi békeidőkben sem volt. Vannak esték, melyeken nyolc-tíz hangversenyt is tartanak. És volt például olyan vasárnap októberben, amikor húsz hangverseny hangzott el. Délelőttől késő estig folyton voltak koncertek a város különböző helyén. Például délben a zeneszerzők hangversenye hangzott el, négy órakor Verdi Rekviemjét adták elő, másutt a Szimfónikus Zenekar hangversenyezt, később Walter Niemann vonószekari zongoraestje volt s másutt Gieseking tartotta koncertjét. Este a Filharmónikusok Händel »Feldherr«-jét adták elő, stb., stb. A hangversenytermek mind tömve vannak. Érdekes még azt is megemlíteni, hogy a műsorok összeállítói versengének azon, hogy ki tud több újdonságot bemutatni. Például három este tizenhárom bemutatóelőadás volt.

Magyar zongoraművek Dániel Ernő németországi hangversenyein. Dániel Ernő a Zeneművészeti Főiskola fiatal tanára a közelmúltban németországi hangversenykörúton volt, melynek során Berlinban, Stuttgartban, Münchenben és Bécsben adott önálló zongoraesteket és közreműködött zenekari hangversenyeken. Műsorának gerincét magyar művek alkották, úgy mint Liszt, Bartók, Kodály, Geszler György, Veress Sándor alkotásai. Sikereinek nagyságát bizonyítja, hogy újabb meghívást kapott Németországba, ahol Liszt Esz-dur verseny-művét ebben az évadban már harmadszor játssza.

Samuel Scheidt »Szimfóniáinak« kiadása. Samuel Scheidt Schütz mellett a harmincéves háború korának egyik legnagyobb német zeneszerzője volt. Igen hálásak lehetnek a német barokk zene kedvelői Hermann Kellernek, a Scheidt szimfóniák kiadó-

jának, hogy közkinccsé tette ezeket az eddig ismeretlen műveket. A 15 szimfónia, amit Keller közreadott, klavicsembalóra készült. Ugyanis a szimfónia elnevezés akkor még nem jelentett föltétlenül zenekarra írt művet, hanem általában hangszeres darabot. Ezeknek a szimfóniáknak a rendeltetése — a szerző előszava szerint — az volt, hogy a motették és kantáták elő- és közjátékául szolgáljanak.

A »Carmina burana« Milanóban Carl Orff nagysikerű oratórium-operáját a közelmúltban bemutatták a milánói Scalában, Gino Marinuzzi vezénylésével.

A »Fekete Péter« Helsinkiben. Schulze nagy feltűnést keltett Fekete Péter című mese-operáját legújabbban Helsinkiben is bemutatták.

Magyar balett bemutatója Németországban. Veress Sándor »Csodafurulya« című balettjét szeptember 28-án nagy siker mellett bemutatták Geraban, a Reussisches Theater jubileumi hetének keretében.

Németországban a Birodalmi Zenei Kamara kebelében rostáló-bizottság működik, mely évenként közzéteszi a nem kívánatos és ártalmasnak minősített zeneművek listáját. Ezeket a műveket Németországban tilos előadni, vagy bármilyen módon terjeszteni. A megbélyegzett művek között ilyenek vannak: Der Jazz-Pianist, 25 Marsch- und Soldatenlieder, Album für die Jugend. Igen helyesnek tartjuk, hogy Németországban rostálják az indulókat, katonadalokat és az ifjúsági darabokat. Nálunk is szükség volna erre. Különösen az ifjúság részére írt irodalom terén!

Gluck-opera Sängerknaben-előadásban. A világhírű bécsi énekegyüttes előadja Gluck egyik alig ismert operáját, melynek címe: Er allein ist schuld.

Nikolai-bemutató Berlinben. A »Windsori víg asszonyok« világhírű szerzőjének »Die Heimkehr der Verbannten« c. elfelejtett operáját Willi

Wanke és dr. Max Loy átdolgozásában »Mariana« néven bemutatják a berlini állami operaházban.

Palmgren Selim finn zeneszerző legújabb zongoraversenyének (a-dur, 99. mű) helsinki ősbemutatója a finn zeneművészet nagy eseménye lett. A háromtételű mű napjaink zeneirodalmának egyik jelentős alkotása és nemsokára megkezdí külföldi diadalútját.

A régi cseh zene kutatására alakult társaság bemutatót rendezett Prágában azoknak a mestereknek műveiből, akik az európai muzsikára hatással voltak. Különös figyelemmel kísérik a cseh zenészek nyomdokait a 18. század Franciaországában. Ekkor kezdődött ugyanis a cseh muzsikuskok kiáramlása. A zenei világ nagy érdeklődéssel fordult a kutatások eredményei felé.

Aurélio Tronchi neves olasz zeneszerző »Ungheria« címmel magyar indulót komponált és azt több magyar közéleti személyiségnek ajánlotta.

Uj Strauss Richárd-szimfónikus költemény. Strauss Richárd szimfónikus költeményeinek számát ismét gazdagította. Az új mű címe: Donau. Bemutatója a Bécsi Filharmónikusok hangversenyein lesz, az évad folyamán.

BELFÖLDI HÍREK

Halottaink. Gyomlay Gyula dr., a pécsi egyetemen a görög nyelv ny. tanára, a M. Tudományos Akadémia és számos más tudományos egyesület tagja, október 20-án meghalt. 82 évet élt, s ezalatt sohasem olvastunk róla zenei érdekű hírt. Pedig méltó a feljegyzésre: ő nemcsak képzett énekes volt, hanem az első egyike, aki nemcsak szenedett énekszövegfordításaink gyar-

lóságától, zeneietlenségétől, hanem tettel is törekedett megszüntetni a képtelenségeket; félszázaddal ezelőtt lefordította Verdi »Álarcos bál«-jának és még két olasz operának szövegét és az anomáliákról behatóan tárgyalt gr. Zichy Géza intendánsal, aki e fordított szövegeket előadásra el is fogadta. Zichy azonban nem ért rá további intézkedésre, hirtelen lemondott állásáról, utódai nem törődtek az ügyvel. A művész-lelkű nagy tudós emléke minden-esetre megérdemli, hogy felidézzük. — November 11-én, 74 éves korában meghalt Hackel Napoleon Lajos is. Ki volt? Kérdezi a mai nemzedék, mely ismerte a multat a történelemből, de a közeli multról fogalma sincs. Hackel N. Lajos testtől-lelkestől zenész volt; az Orsz. Zeneakadémián Koessler tanítványa majd polgári iskolai énektanár s végre énektanítási szakfelügyelő; az Egyetemi Énekkar és több dalos-egyesület karnagya, (a Ganz-gyári Dalkört ő vitte diadalra Kassán); énekkari művekkel díjakat nyert (külföldön is). Irt szakkönyveket, újra kiadta Harrach József egyik iskolai énekgyűjteményét az »Arany lant«-ot, de fő érdeme a »Zenevilág« c. szakközlöny alapítása volt. 1900-tól 1912-ig áldozattal is szerkesztette, nagy lelkesedéssel, nagy körültekintéssel s azzal a bátorsággal, amelyet a jó ügy megérdemel. 1905-ben a szerkesztést átengedte Kacsóh Pongrácnak, aki azonban két év alatt belefáradt; Hackel még sokáig nem fáradt bele, hogy harcoljon a magyar zenekultúráért. A zenei irodalom megőrzi tevékeny életének emlékét. (K. I.)

Monteverdi-bemutató az egyetemen. Prahács Margit dr. egyetemi m. tanár »Barokk és rokokó a zenében« c. kollégiumának keretében, az előadás illusztrálására a hallgatók és ügybuzgók bemutatták Monteverdi »Poppea megkoronáztatása« c. operájának három jelenetét: a halálraítélt Seneca búcsúját a családjától (tercett, előadták Liebscher Hedvig, Ordassy

Sári és Veress Endre), Ottone szőlő-jelenetét (előadta Sándor Judit) és Neró és Poppea befejező gyönyörű duettjét (előadták Sándor Judit és Mandits Judit).

A Magyar Zenei Szemle Kodály-száma. A Magyar Zenei Szemle évfolyama utolsó számát a 60 éves születésnapját ünneplő Kodály Zoltánnak szentelte. Kodályt mint a magyarság nagy tanítómesterét tárgyalja Raics István cikke. Gárdonyi Zoltán dr. a pedagógus Kodály arcképét vázolja fel. Eckerdt László a Psalmus Hungaricus-ról értekezik. Mindennél jobban belevilágít Kodály eszmévilágába Molnár Antal és Bartha Dénes által összeállított szemelvény Kodály írásiból. Bartók János beszélgetést jegyez le, amelyet Kodálylyal folytatott a magyar zenei élet időszerű kérdéseiről. Végül Molnár Antal Kodálynak zenereferensi munkásságát ismerteti.

Idegen szerzők magyar témájú műveinek bibliográfiája. A Magyarországtudó Intézet a közeljövőben kiadja az idegen szerzők magyar témájú műveinek bibliográfiáját. Az összeállítás munkáját Prahács Margit dr. végezte.

Új magyar képzongorás mű. Geszler György, akinek »Gépetüdők« c. műveit hangversenydobogóról és lemezről többször hallhatta a közönség, folytatva a sorozatot, új gépetüdőket írt — ezúttal képzongorára. Az etüdöket Szegedi Ernő és Vásárhelyi Magda mutatják be legközelebbi képzongorás hangversenyükön.

A Balogh Pál 200-ik rendezése. A Rádió nemrégiben új műsorszámot iktatott be „Mindenkinek” címmel. December 5-én került sorra legutóbb ismét ez a népszerű műsorszám, amelyet ezúttal is A. Balogh Pál rendezett. Balogh Pálnak ez volt a 200-dik rádiórendezése.

Új székesfővárosi zenetanárok. A székesfővárosi zenetanfolyamok megüresedett hegedű- és zongoratanári állásainak betöltésével a polgármester Pallagi János, Zolnav Margit hegedűtanárokat, valamint Raj Gizella és Moravetz Margit zongoratanárokat bízta meg. A zenetanfolyamok új tanárai a Felsőbb Zeneiskola növendékei voltak.

Az írók és a magyar népdal. Antal István propagandaügyi miniszter november második felében háromnapos találkozóra hívta össze Lilla-türedre az ország íróinak színe-javát, hogy megvitassák a magyar irodalom szerepét a nemzetépítő munkában. A miniszter egyúttal felkérte Ádám Jenő zeneművészeti főiskolai tanárt, hogy ismertesse az írók előtt a magyar népdalt. Ádám a legszebb népdalokból huszonötöt válogatott össze s azokat zenekari kísérettel látta el. A dalokat Katona Lajos énekelte, a kíséretet pedig a Zeneművészeti Főiskola növendékeiből összeállított együttes látta el. Ádám Jenő magyarázatokkal is felhívta az írók figyelmét a magyar zenekultúrának erre a páratlan kincsére és a népdalok sajátosságaira. Felszólalásával az íróknak és a zeneszerzőnek viszonyára, az iskolai énekoktatás és zenei nevelés problémáira is kitért. Ezenkívül nyilvános énekórát is tartott az íróknak, amelyen a szépszámu jelenlevőket egy-két szép magyar népdalra is megtanította. Külön elismerés illeti a rendezőseget, hogy a magyar irodalom és népdal kapcsolatát szorosabbra fűzte és ezáltal a magyar zeneművészet és irodalom egymásra való hatását előmozdította.



TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYSHEGEDŰ-KÉSZÍTŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genfi nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezűleg készített hegedűmmel nyerték el az első díjat. Anvers, Páris, Róma, Brüsszel nagyarany, Grand Prix Medaille D'Or kitüntetések.

Telefon 389—199

Részletfizetés.

Díjtanulmányok.

42 éves cég

A Budapest Székesfővárosi Állat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaglópálya, kocsizás.

A nyári hónapokban szabad nézőtéren elsőrendű hangversenyek, teljes opera- és operettelőadások.

Belépődíj: Felnőtteknek 70 fillér, vasárnap 50 fillér
Tíz éven aluli gyermekeknek . . . 40 „ „ 30 „

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretével, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál:

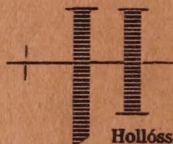
Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jöjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású ivókúrák a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!



Hollóssy János
könyvnyomató

Budapest VII.
Jósika-utca 20

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:

DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kr. 19. III. 22

Telefon: 421—812

Felelős kiadó:

NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. földm. 2

Telefon: 384—529



Budapest,

XXIV. évfolyam, 4. szám

1943. január 2.

TARTALOM



A karácsonyi hangversenyélet 1942-ben. — Lakatos István: Az erdélyi Farkas Ödön gondolatai a magyar zenéről. — Ottó Ferenc: Zenei tapasztalatok egy kaszárnyában. — Események a hangversenyéletből (Rossini: Messa Solenne. — Francia opera-hangverseny. Ibért „Angelika“ c. operájának bemutatója). — Zenei szavak magyartalansága. — Strauss Richárd új operája. — A Rádió zenei tervei. — Külföldi hírek. — Belföldi hírek.

A Székesfővárosi Zenekar hangversenye a Pesti Vigadóban

Rendezi a Harmóniai Művészeti Szövetkezet a Fővárosi Népművelés keretében

VII.

1943. január 3.

vasárnap délután 4 óra

BÁRDOS LAJOS
BUDAPESTI KÓRUS

Beethoven:

MISSA SOLEMNIS

VIII.

1943. január 10.

vasárnap délután 4 óra

RAJTER LAJOS
CSERFALVI ERZSEBET
(hegedű)

Geszler: Szimfoniéta
Beethoven: Hegedűverseny
Csajkovszki: IV. szimfónia

IX.

1943. január 24.

vasárnap délután 4 óra

CSILLÉRY BELA
SILVESTRI RENZO

(zongora)

JARAY JÓZSEF

(ének)

Vivaldi: Versenymű 4 hegedűre
Régi olasz áriák
Pizzini: Dolomitolok (bemutató)
Respighi: Zongoraverseny (bemutató)
Verdi: Végzet hatalma — nyitány

X.

1943. január 31.

vasárnap délután 4 óra

FERENCsik JÁNOS

WEHNER TIBOR

(zongora)

Frank: Szimfónia
Klami: Vigjáték-nyitány (bemutató)
Dohnányi: Változatok egy gyermekdal
felett
Sztravinszki: Tűzmadár — szvit

XI.

1943. február 7.

vasárnap délután 4 óra

PAUL TIBOR

CARMIRELLI GIUSEPPINA

(hegedű)

Bach: Brandenburgi versenytétel
Viothi: a-mol hegedűversenytétel
Vincze O.: Szvit (bemutató)
Strauss R.: Don Juan
Schumann: IV. szimfónia

XII.

1943. február 14.

vasárnap délután 4 óra

CSILLÉRY BELA

ANDA GÉZA

(zongora)

Vaszy: Ünnepi nyitány (bemutató)
Sibelius: III. szimfónia (bemutató)
Beethoven: Es-dur zongoraversenytétel
Beethoven: III. Leonora-nyitány

IV. Operahangverseny:

Romantikus-est.

1943. január 18-án, hétfőn este 1/27 órakor a Magyar Művelődés Házában.
Közreműködik: Gyurkovics Mária, Komáromy Pál, Szabó Miklós, Csongor
István és a Székesfővárosi Zenekar. Vezényel: Rubányi Vilmos.

Műsor:

1. Weber: Oberon — Nyitány
2. Thomas: Polonaise a Mignon c. operából
3. Schubert: Befelezettlen szimfónia (h-moll)
4. Adam: A NÜRNBERGI BABA. Vígopera 1 felvonásban.

A díszleteket tervezte és rendezte: Fábry Zoltán.

Jegyek kaphatók a Népművelési Bizottságnál (IV., Szép-u. 5. félem. 2.)
és a Magyar Művelődés Házában (VIII., Tisza Kálmán-tér.).

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félé. 2
Telefon: 384—529

A KARÁCSONYI HANGVERSENYÉLET 1942-BEN

A zene hatása a lélekre, a lélek alakulására, a jellem fejlődésére rendkívüli. A jó zene, a művészi értékű zene jó irányban fejleszti a jellemet, az értéktelen rossz irányban. Eppen ezért az, hogy milyen zene hangzik el, nem tartozik pusztán az egyénre, aki hallgatja vagy játssza, hanem a közösségre is, amely az egyének összessége. A jó zene nemzeti érdek. Különösen akkor, ha nagy tömegek zenéjéről van szó. Ezért elsőrendű fontosságú az iskolák énekóráin tanított zene minémisége, mert a jövő társadalmá, a jövő nemzetépítő magyarságának jelleme alakul általa. De épp olyan közérdekű kérdés az is, hogy a hangversenyekre toborzott nagyközönség milyen zenét kap, mert a jelenre is kell gondolnunk. Ha a jelenben elbuknunk, el sem érkezhetünk a jövőhöz.

A jelen szomorú képet tár elénk. Míg egyik részen mindent megtesznek, hogy a magasabbrendű művészet erejével új magyar társadalmat neveljenek, addig másik részen az egyéni érdek megtorpedozza a művészi zene minden szállítmányát. Sok jó hangverseny hangzik el, de ezek halását lerontja az a sok „parádés” koncert, melyek tetszelős csomagolásban nyújtják a nagyközönségnek a zenei ópiumot, vagy alkoholt. Egyszóval: hiába minden erőlködés az egyik oldalon, ha egymásután bukkannak fel olyan hangversenyrendező-irodák, amelyek kizárólag, vagy túlnyomórészt könnyű zenét, sláger-muzsikát, operett-kuplékat, tangóharmonikán előadott könnyű fajsúlyú zenét nyújtanak a közönségnek.

Soha ilyen dzsungele nem volt a szórakoztató hangversenyeknek mint most. Eppen most, amikor a művészet hívatása volna a morális erő fejlesztése, amely szükséges ahhoz, hogy a magyarság önmagáért vívott nagy harcát végigharcolja.

Érthetetlen! Németországban a Birodalmi Zenekamara megköveteli, hogy a komoly időkben komoly zene szóljon túlnyomórészt. Ez nem

jelenti azt, hogy a vidám hangulatú zenét száműzni kell. Egyáltalán nem. A „komoly” jelző csak az értékre vonatkozik. Magyarországon is megvan ez a törekvés, csak nincs Zenekamara, amely a hasznos és a nagyközönség alacsonyabb rétegének izlését előzékenyen kiszolgáló vállalatokat visszaszorítsa erről a területről.

Nemzetrontó és izléstelen ez a tobzódás az idegenszellemet árasztó revükben és vidámság-hangversenyekben. Amikor katonáink a karácsonyt a harcmezőn töltik, igazán legalább is nem illő, hogy idehaza csak a vidámság, még hozzá a művészettől távolálló vidámság legyen a karácsonyi ünnepek programja. Hatvan tagú szimfonikus jazz, Vidámsághangverseny (30 szlúrral). Ünnepi harmónikarevű. Ezeregyéjszakai-revű (50 szlúrral), Táncosok-artisták, Vidám karácsony, Chappy bravúrzenekarával, Filmsztárok karácsonyi kabaréja és Vidám karácsony délután című „hangversenyek” rontották a tömegizlést az ünnepek alatt. A Székesfővárosi Zenekar karácsonyi hangversenye, Schütz „Karácsonyi históriá”-jával, szinte elveszett a sok vidámságkoncert között.

A Népművelési Bizottság egymaga legjobb igyekezettel csak annyit tudott elérni, hogy a Magyar Művelődés Házában elhangzó „vidámság”- és hasonló „hangversenyek” rendezőségét, a színház bérbeadásával kapcsolatosan, szerződésileg kötelezi legalább két komoly művészi szám műsorba iktatására.

Igazán, elérkezett az idő, hogy Magyarországon is felállítsák a Zeneművészeti Kamarát. Addig a sokszor hangoztatott elvünk. — hogy a hangversenyrendezés hivatal, nem pedig üzletág — sem érvényesülhet. Addig az egyéni érdek, az üzleti haszon mindig hajtóerő lesz, amely keresztezi azokat az erőket, melyek a nemzet és kultúra jövője irányában áradnak. Addig nem lehet hangversenypolitikánk, tehát nemzeti műsorpolitikáról sem beszélhetünk igazán.

Vessünk véget ennek a hangversenyanarchiának, mert így a közönségnevelés terén tett bármilyen munka csak hiábavaló erőfeszítés. És vessünk véget ennek az oktatlan „vidámságnak”, mely a nemzet jövőjéért dolgozóknak és az általános kultúra felemelésén fáradozóknak a legnagyobb „szomorúság”.

»... a zene magasabbrendű megnyilatkozás, mint minden böleség és filozófia; a zene, a bor, mely új alkotásokra lelkesít és én vagyok Bacchus, aki ezt a fölséges bort keverem az emberiség számára, amely megrészgéti szellemüket...«

»... csak kevesen tudják, hogy minden egyes zenei mondat a szenvedélynek trónja — és kevesen tudják, hogy maga a szenvedély a zenének a trónja...«

»Ne csak gyakorold a művészetet, hanem hatolj is belé. Megérdemli, mert csak a művészet és a tudomány emelik az embert isteni magaslatra.«

Idézetek Beethoven gondolataiból.

LAKATOS ISTVÁN:

AZ ERDÉLYI FARKAS ÖDÖN GONDOLATAI A MAGYAR ZENÉRŐL

Farkas Ödön zenepolitikai elgondolásait néhány kisebb írása mentette át a magyar utókornak. Sajnos az a néhány írás is csak legnagyobb nehézséggel közelíthető meg, mert nemcsak, hogy könyvtárainkban nem találhalók fel a füzetek, de még a kolozsvári zenekonzervatóriumban sem tudtam azt a két értesítőt megtalálni, melyekben a szóbanlévő két dolgozata megjelent. Évekig kerestem, míg magántulajdonban rájuk akadtam. Az egyik dolgozatát 1903-ban írta. Címe „*Valami a magyar művészi zenéről*”. (A kolozsvári zenekonzervatórium értesítője az 1902–1903. tanévről. Gámán János örököse nyomdája. 1903. 3–13. lap.) A másiknak címe „*A zeneiskolák hivatala*” a kolozsvári zenekonzervatórium 1903–1904. évi értesítőjében látott napvilágot. (3–9. lap.)

Farkas Ödönnek egyéb írásai is kellett legyenek, hisz Kolozsváron zenei lapot is szerkesztett. A címe Erdélyi Zenevilág volt és csak két számát ismerjük. Mindkettő az Orsz. Széchenyi könyvtárban van a Zenei osztályon Mus. th. 179. jelzet alatt. Ez a két szám, az I. évf. 1. és 2. száma, 1907. szept. és okt. 1. kelettel. A lap alakja negyedrért volt és egyikre ceruzával ez van ráírva: „907 nov. dec.—908 jan.—dec.—R. 909. IV. 23 megszűnt.” Ebből arra lehetne következtetni, hogy a lap vagy másfélévig élt. Kolozsváron sem a könyvtárakban, sem magántulajdonban az Erdélyi Zenevilág egyetlen számára nem akadtam. A lapot Farkas Ödön, mint főszerkesztő jegyezte és kizárt dolog, hogy egyik-másik számába ne írt volna. Az ismert két számban nincsen írása. Így ami zenei elgondolásaiból bennünket érdekel, azt az említett dolgozatokból tudhatjuk meg.

Mikor Farkas Ödön 1880-ban Budapestről Kolozsvárra, az itteni zeneiskola élére került, az ország legrégibb zenekonzervatóriumban (1819-ben alapították) a tanárok idegenek voltak, akik magyarul is keveset tudtak, így az intézet hivatalos nyelve is a német volt. Farkasnak köszönhető, hogy rövid idő alatt az idegen tanerőket kicserélte. Mint a magyar műzene harcosa, első dolga volt, hogy intézetében magyar szellemet teremtsen. Egész életében azon dolgozott és az érdekelte legjobban, hogy fajtája zenei műveltségét megteremtse. Gondolatai és zenepolitikája is ekörül a tárgy körül mozgott. Tudta, hogy a XIX. század második felében az európai nyugati népek versenyt futottak művelődésük fejlesztésében. Örvendett, hogy a magyarok ebből kimaradtak, mert így szellemi tökényt nem merítettük ki. Ami után a nyugati népek zenéjük felfrissítése ügyében kutattak, az itt önként kínálkozott, mert nálunk dalosabb, talán az olaszt kivéve, alig akad a föld népei között. A magyar lelke tele van dallal, muzsikával, ritmusa őseredetű és változatos, népdalkincsünk pedig egyedülálló a maga nemében. Mindezzel tisztában volt. Abban látja a magyar zene kialakulásának akadályát, hogy a magyar zenetanítás ügye idegen kezekben van, hogy nagy hiány a magyar tananyagban és így a muzsika tanítása idegen szellemen folyik. A közönséget akarta megnyerni a magyar zenének, annak kell éreznie, hogy nemcsak az idegen zene, hanem a magyar is nyújthat komoly műélvezetet. Azt írta „*amíg ezen a földön magyar él, kinek megvan a maga lelkivilága, a maga gondolkodása, itt nem lesz mélyebb halála az idegen zenének, mely távol áll a mi kedélyvilágunktól... Csak*

magyar zeneművészettel lehet nagy magyar közönséget teremteni és csak magyar közönséggel lehet a magyar zenét a kor színvonalára emelni.* A magyar zene hitelét közönségünk előtt az idegen muzsikások rontották el, akik idegen mintára csináltak magyar muzsikát. „A jámborok — mondja — azt hiszik, hogy itt is úgy megbecsülük a magukét, mint az ő hazájukban, ha azonban itt maradnak pár évig, rájönnek, hogy bizony hiába való járadtság volt, mert még a magyar nyelvet sem érdemes megtanulniuk, megtanulják itt az övét, ha cseremész, ha csuvasz is az...” Miként képzelte el Farkas Ödön a magyar zenét? Nem csak külsőségekben, mint ritmusban, dallamvezetésben, de belső tartalmában, hangulatában, gondolatmenetében, levegőjében is magyar kell legyen. Tisztán érezte, hogy milyen fontos a forma kérdése. Hiába próbálkoznak zeneszerzőink a szonátaformával, az mindig idegen marad, még ha magyaros dallamokkal is tűzdelik meg, mert ez a forma minden ízében a német észjárást tükrözi vissza. A magyar költészetben Berzsenyi idegen formákkal dolgozott és abba magyar tartalmat gyúrt, de Petőfinék és Aranyinak kellett jönnie, akik a magyar tartalomhoz magyar formát teremtettek. Azt írja „Magyar szimfónia, a szó szoros formai értelmében nincs, nem volt és nem is lesz. De nem is kell nekünk. Már ügyis végtelgyengülésben senyved, eleget élt a szimfóniakor végső határáig. Engedjük, hogy a németek temessék el...”* A magyar zenei formákat magyar lángész kell megteremtse, talál hozzá elég anyagot népünk lelki világában, melyből időtlen-időkéig meríthetünk. A programzenét bizonyos mértékig jogosnak találta, mert az emberi értelem közelebb akar férközni a hangok, harmóniák és ritmusok világához; nem tud értelem nélkül hinni, de elvont eszméket vagy mennyiségtani feladatokat zenével nem lehet kifejezni. A magyarzát érthetetlené teszi a zenét és a szélsőségek felé vezeti a zeneszerzót. Maga a zene kell beszéljen önmagáért, felesleges azt elgondolásokkal a maga eszmei útjáról eltéríteni. Olyan új formák szükségességét hirdeti, melyekben a magyar ritmus és gondolat, a magyar kedély és észjárás összeolvad az eszmei tartalommal. A jövő feladata, hogy megteremtse az új magyar zenei formákat. Hitt abban, hogy „tanult magyar zenészek állanak majd sorompóba és meg fogják születni az új formák is.” A magyar ember kedélyvilága olyan sajátos és változatos, népdalkincs, népi élete, szokásai, hagyományai, meséi, mondái, balladáit lelítve vannak olyan hangulattal és érzésvilággal, melyből lángész ki fogja tudni termelni azt a muzsikát, mely valóban magyar. Nem kell idegen helyt keressük új művészetünk anyagát, mikor itt van a mi népművészetünk, melyet sajnos oly kevesen ismernek és becsülnek. Ha már a magyar idegenbe tekint, hogy saját zenei műveltségét megteremtse, akkor forduljon kelet felé, a rokon fajú zenéhez, mert ezek összeolvadnak vele egységes egészbe. Farkas Ödön világosan körvonalazta a mai magyar zenénk útját és tisztán látta mi a teendő az új magyar zene megteremtése ügyében. Mai zeneszerzőink azt az utat járták meg, melyet Farkas Ödön írásaiban megjelölt.

A magyar zene ritmusát Farkas Ödön a magyar versben, jobban mondva magyar népdalban látja, „mert minden zene amely a jó magyar versnek ritmikailag és prozódailag megfelel magyar zene lesz.” Természetesen a szöveges zenére gondol. Különösen ajánlja a régi ősi magyar népdalok tanulmányozását, mert aki a magyar zenét fejleszteni akarja, innen kell kiinduljon. Azonkívül ismernie kell Arany János minden művét, tanult zenész kell legyen és tudjon magyarul érezni és gondolkodni.

* Ebben tévedett Farkas Ödön, mert azóta számos magyar mű született szonátaformában, köztük Bartók és Kodály számos alkotása. (A Szerk.)

Már 1904-ben írja, hogy „Általános félreértésre és meddő vitára ad alkalmat: faji művészetünk szelleme és feladata, múltja és jövője, a ritmikai sajátosságok, a zenei műformák kérdése, a kritikai álláspont, az időmértékes és ütemes magyar versek feldolgozási módja és kapcsolása az abszolút zenéhez, az érintkező pontok és vonalak meghatározása zenénk, a nyugati kifejtett művészete és a keleti népek zenéje között s minden más egyéb a faji művészet keretébe tartozó téma. Ahányan vagyunk, annyifelé húzunk, kapkodunk, veszekedünk, vagyzsolunk, csak egytől irtózunk mindnyájan: hogy t. i. előről kezdjük a dolgot.”

Valóban Farkas idején a legzavarosabb és legforrongóbb korát élte a magyar muzsika. Ő még megérhette az új idők derengését és valószínűleg meglepődéssel állapította meg, hogy az ő elgondolásainak útján fog a magyar muzsika megújódni. Pedig bizonyára nem értette meg az új utat, melyen Kodály és Bartók merészen lépkedett, mikor ő 1912. évben meghalt.

A közízlés nemesítése a zenében már az iskolában meg kell kezdődjen. Az ifjúság kell megismerje a jó magyar zenét, akkor egy nemzedék feljogása alatt rendszeren képzett közönsége lesz a magyar zenei életnek. Nem azonos-e ez az elgondolás azzal, melyet Kodály Zoltán régen szorgalmaz? Sem a dalműszínházak, sem a virtuóz előadók hangversenyei, sem zenekari vagy kamarahangversenyek egyedül nem elegendők ahhoz, hogy a közízlés nemesedjen. Senkit sem tesz zeneértővé pusztán az ilyen hangversenyek látogatása. Annál kevésbé, mert ezeknek a zenei megnyilatkozásoknak a nyelve nem magyar. A zeneiskoláknak nem lehet célja üres virtuózkodás nevelése, mert a zenei életnek nincs szüksége szólózó műkedvelőkre. Alapos tudású és fejlettízlésű közönség hiányzik. A magyar fajnak egyik nem leikicsinylendő tulajdonsága a széthúzás és ezt a hibát a bizonytalan zenei nevelés csak előmozdítja. Ne legyen a zenei kiképzésnek célja a hangszerek mesterségbeli nehézségeinek legyőzése, hanem az eszmei tartalom kihámozása felé kell törekedjen mindenki, aki muzsikál. Nem a hiúságot kell ápolni a tanulóban, hanem ki kell benne fejleszteni az igazság keresése utáni vágyat. Az a magyar ifjú, aki zenét tanul ha a középszerűen csak valamivel felülemelkedik, már méltóságán alulinak tartja egy zenei együttesbe beülni közembernek. Vagy vezetni akar, vagy szólózni, vagy külön egyetlet alakít, melynek ő maga a vezetője. Ha vállalkozása érdeklődés hiányában nem sikerül, akkor duzzogva, mindent becsimélve visszavonul. Olyan új nemzedéket kell nevelni, aki magáért a muzsikáért zenél, akinek öröme telik a muzsikában és meg is tudja különböztetni a valóban jót a rossztól. Nincs zenei közönsége az országnak, mert a magyar ember nem tud zenét hallgatni. Vagy maga játszik a magyar, vagy cigánymuzsikát hallgat. A néhány ezer fővárosi ember, aki ért valamit a jó muzsikához nem számít, mert milliók a tudatlanok, akik velük szemben állanak. Még azok is, akik rendszeresen látogatják az operát és hangversenyeket, nagyobbrészt unatkoznak: csak divatból és nem lelki szükségéből látogatják a zenei megnyilvánulásokat. Vidéken még elszomorítóbb a helyzet, mert ott még a kétes jelentőségű zeneértők száma is kisebb. Igaz, hogy ott a közönség őszintébb, magyarabb, romlatlanabb, de tapasztalatlanabb. Művelt, képzett zeneközönséget csak a zeneiskolák nevelhetnek. Sőt ezeknek a zeneiskoláknak éppen ez kell legyen a legfőbb célja. Ehhez viszont idő kell és egységes, nemzeti alapon álló kifogástalanul működő művészeti szervezet. Ha a zeneiskolák a helyes utat fogják járni, akkor néhány évtized megteremtí a műértő közönséget, amire föltétlenül szükségünk van ahhoz, hogy megteremtődjön az igazi nemzetközi jelentőségű magyar műzene. Majd ha a közönségnek lesz zenei ízlése és ítélő-

képességének helyes lesz a beállítottsága, akkor zenei életünk fejlődése túllendült a kezdet nehézségein. A magyar szellemben nevelt közönség befolyást fog gyakorolni a zeneművészet fejlődésére és éreztetni fogja súlyát dalműszínházainkra is. *A magyarság egyénisége, eredetisége, művészi képzelőtehetsége nem fejlődhetett ki a maga valódiságában, mert évszázadok óta nem védekeztünk elég erőlyesen az idegen befolyás ellen.* Először meg kell keresnünk az emberben a magyar lelket, a magyar szívet, a magyar észjárását, kedélyt és hangulatot és csak azután legyünk európaiak. *Fel kell kutatni, össze kell gyűjteni ősi emlékeinket, népi kincsünket: népdalainkat, mondáinkat, szokásainkat, meséinket, balladáinkat, méltassuk azokat éles kritikával, tegyük hozzáférhetővé mindenkinek, keressünk összefüggést az egyes művészeti ágak, nyelvünk, dalaink és a magyar ember lelkivilága között, mert az azokban megnyilatkozó szellemben kell valami közös tulajdonságnak lennie.*

Szorgalmazza Farkas Ödön, hogy különösen nagy súlyt kell helyezni az okszerű énektanításra. Ez fejlesztí legjobban a zenei érzéket és az éneklés volt az emberi szív legigazibb gyönyörűségének ősforrása. A magyar műzene fejlődésére termékenyítő hatást fog gyakorolni a dallal ölelkező szóköltészet, ha az éneklés széles körben fog terjedni, hiszen a költészetben, a szavak játékában és ritmusában a zenének nem egy alapvető eleme van elrejtve. A magyar ember széthúzó természetét korlátozni lehet, ha a képzetebb műkedvelőket közös munkára szoktatjuk azzal, hogy énekkarokat, zenekarokat és kamaraegyütteseket szervezünk. Különösen a vidéki zeneiskolák ilyenlen való beállításától remél sok jót Farkas Ödön, mert ott tisztább a nemzeti öntudat, melegebbek az érzések és mert a vidékből táplálkozik a főváros is. A vidék nem használja fel magyarságát reklám céljaira és ott az idegen befolyás sem akadályozza a szabad fejlődésnek. *A vidéki közönség tele van hittel, reménnyel, óhajlással, de tájékozatlan.* A korszerű művészi törekvéseket nem ismeri, *a magyar zenét a cigány után ítéli meg.* Ettől a közönségtől nem is lehet azt kívánni, hogy az ízlést és tudást vagy mindazt, ami a művészet élvezéséhez szükséges a levegővel szívja magába. Nem is szerezhette mindezt be, mert *a színházak, cigányzenekarok és a letelepedett idegen Claviermesterek és a tájékozatlan énektanítók és énekkarvezetők karöltve rontották el ízlését és tartották távol mindattól, ami valóban magyar zene.* A zeneiskolák lennének elsősorban hivatva, hogy mind a hibát kiküszöböljék, de erre csak úgy lesznek képesek, ha tanári testületük valóban korszerűen képzett, ha magyar faji öntudatuk szeplőtlen és ha vigyáznak arra, hogy az iskola szelleme ne szálljon le a közönség ízléséhez és gondoskodik arról, hogy ez a szellem valóban magyar legyen és a legkényesebb ízlést diktálja. Ez azonban csak a zeneiskolák államosításával, a tantervek módosításával érhető el, mert a zene-konzervatóriumok tanterve éppen úgy, mint a zeneakadémiáé is nemcsak anyagában, de szellemében is idegen.

Farkas Ödön gondolatai ma is időszerűek, pedig azóta, hogy elhunyt, (1942-ben volt harminc esztendeje), sokat fejlődött a magyar műzene. Elgondolásainak kis része megvalósult vagy a megvalósulás útján van. Azóta Kodály Zoltán és Bartók Béla lángesze megteremtette a nemzetközi jelentőségű műzenénket. A magyar műzene legkiválóbb tanítómestere, magyar zenei életünk jövőjének lelkiismerete Kodály Zoltán is Farkas Ödön gondolatmenetét követi és hirdeti, pedig bizonyára nem ismerte elképzeléseit a magyar zenéről.

Farkas Ödönnek egyedül hozzáférhető munkája az énekhagról című könyve, mely 1907-ben jelent meg Budapesten. Ebben a vaskos és magyar nyelven egyedülálló kötetben az ország leghíresebb énekpédagóg-

gusa lefektette mindazt, amit a tárgyról tudott. Ez pedig sok volt, mert a magyar énektanításnak Farkas Ödön volt az első és talán ma is egyedülálló mestere. Módszerének hitelességét és sikerét az bizonyítja, hogy legkiválóbb énekeseink az ő iskolájából kerültek a magyar dalműszínpadokra: Sándor Erzsí, Székelyhidy Ferenc dr., Sándor Mária és Koller János.*

Felső-Gellérti Farkas Ödön gondolatai a magyar muzsika fejlődéséről helyeseknek bizonyultak. Mai műzenénk valóban a magyar népdalból szökkent virággá. Aki azonban szerzeményeit végigolvassa, pedig termékeny zeneszerző volt, nem fogja elhinni, hogy ő, aki olyan jól tudta honnan kell a magyar műzenének elindulnia, mennyire más utakon járt saját alkotásainál. E művek szelleme, kedélye, elgondolása igen messzire esett a magyar fajtától. Való igaz viszont, hogy a magyar népdalgyűjtés az ő idejében még gyermekecipőkben járt. Ő még keveset tudhatott a magyar népdalról. Azóta a magyar folklór-tudomány világviszonylatban is az élen halad, mint a műzenénk, mely éppen a népdalkutatás és annak eredményeinek köszönheti különlegességét, egyéni arcélét, sajátos színeit, ízt és nemzetközi jelentőségét. Azt azonban, hogy Farkas Ödön Erdélyben a helyes útát megérezte, tőle elvitatni nem lehet.

OTTÓ FERENC:

ZENEI TAPASZTALATOK EGY KASZÁRNYÁBAN

Mottó: *„Nem kell neki a csinált nóta,
Ierem magának: nótaja,
nem tudja bár mi a kóta,
de ő a nóta, ő maga.”*

(Erdélyi József: Véreső.)

Nyáron két hónapig katona voltam az egyik budapesti laktanyában. Mint karpaszományos, az új rendelet értelmében, együtt laktam és gyakorlatoztam a többi katonával. Az együttélés nemcsak szociális és nevelési szempontból helyes intézkedés, hanem emberileg is, mert a közösségben élve eredetibb és közelebbi tapasztalatok gyűjthetők, mintha csak kívülről, egy „osztályból” szemlélődne valaki.

Két hónap nem nagy idő. Mégis elég volt arra, hogy a roppant kaszárnnyában — ahol a zászlóaljnak és ezrednek legénysége lakik egymás mellett és felett az emeleteken — szerzett tapasztalataimban a mai magyar katonaélet zenei keresztmetszetét kapjam meg. Minden zenei vonatkozású dolgot megfigyeltem és összegyűjtöttem. Az énekes vonatkozásúakat ép úgy, mint a hangszereket. Összeállítottam a parancsra megtanult nóták jegyzékét, feljegyeztem a magánéneklési adatokat, az érdeklődés irányát és a zenei viták anyagát. Teljességre törekedtem.

A gyűjtött anyagot — az életszerűség érzetése céljából — naplószerűen igyekszem előadni. Egy-egy bemutatólt jelenséget *nemzeti és művészi* szempontból azonnal bíráló megjegyzésekkel fogok kísérni, mert már a helyzet megjelenítése közben szeretnék rámutatni arra, hogy a mai, különben kifogástalan magyar katonai szellem mennyit nyerhetne még hatóerőben, ha a legénység nem utcadalokat és idegen szellemű indulókat, hanem tiszta magyar zenét, elsősorban a népdalokat művelné.

Ugy gondolom, hogy az óvodások nemzeti szellemű zenei nevelése

* Farkas Ödön neveltje Jászó Györgyné székesfővárosi felsőbb zeneiskolai énektanár is. (Szerk.)

mellett, — melyre Kodály Zoltán nagysúlyú cikkei hívták fel nemrég a közfigyelmet — a katonaság nevelése is elsőrendű fontosságú kérdés. Más államok ebben a tekintetben már sokkal előbbre vannak. Sok embernél, különösen az egyszerűbbeknél a katonaság u. i. a legutolsó művelődési alkalom. A különő alkalmat nem szabad kiaknáztatlanul hagyni, már a nemzeti szellem ápolása miatt sem. A szép és jó befogadására mindig hajlamos legénység hálás lesz a kapott szellemi javakért.

Meglepő, hogy a katonaságnál mennyi sok zenei vonatkozás van. A katona szeret énekelni, különösen, ha nem parancsra, hanem önként, magától szólalhat meg. A katonaság és az ének örökre összetartozik. Példa rá a sok szép katonanóta, melyekben benne van az egész magyar történelem. Lássuk hol és hogyan jelentkezik a zene a mai katonacélten.

A legérdekesebb zenei megnyilatkozásokkal a legénységi szobában, a kaszárnya udvarán és egy nógrádmegyei kiszállás alkalmával találkoztam.

I.

A legénységi szobában mintegy negyvenen laktunk. A bajtársak származása és társadalmi összetétele egyaránt jellemző a zenei ízlés szempontjából is. A két kifejezetten szellemi foglalkozású karpaszományos kívül, néhány szerény felvidéki, egy dunántúli, egy alföldi és egy erdélyi fiú mellett a társaság zömét pestkörnyéki (Rákospalota, Újpest, Kispeszt, Pesterzsébet, Kőbánya) öntudatos ifjúmunkásai és hangos iparoslegényei tették ki. A pestiek és a pestkörnyékiek — bátran nevezhetjük őket „*vagányoknak*” — teljesen uralták a szobát, diktálták a tempót és az ízlést. Már szavaik is („duma, szájré, haver, klassz, pia, kaja” stb.) a pesti aszfalt szagát lehelték, hát még utcadalaik, Karádi-imádatuk, szájs- és tangóharmonikarajongásuk!

A kiképzés elején még mindenki tele van polgári emlékekkel. Ezeket a napi foglalkozás hajszája közben senki sem ér rá foglalkozni. A takarodó után azonban ágyában fekvé mindenki hazagondol. Hogy ezeket a katonaságra ártalmas lírai pillanatokat kikapcsolják a legénység életéből, a takarodó után (mint később megtudtam) az oktató tisztesek mesteri módszerrel kikérdezik a nappal tanult anyagot, majd nótákat és vicceket mondatnak a legénységgel. „hogy senki másra ne gondolhasson és mindenki ezekben a nótákban és viccekben aludjon el...” Sok ilyen „zenés” takarodón vettem részt magam is. A következőképpen folytak le.

Teljes szobarend. A villanyt már eloltották. A rendfokozatokat és a „függelék” meghatározását is elmondták már néhányan. Most a szobaparancsnok rendelkezésére mindenki köteles egy viccet mondani (persze jó vaskosat!) és egy nótát énekelni (akármily!). Az ajtónál kezdik és körbe megyünk. A pestiek zsidó- és politikai vicceket mondanak, a vidékiek szerényen a cigánynál és az egyszerű embernél maradnak vicceikben. A nóták szintűgy jellemzők. Pest és környéke hangos utcadalokat (Kis kacska, Pannikám) és slágereket szállít, a vidékiek kisebb-szügyben szinte szegénylik cigányos-ábrándos nótáikat, melyek legtöbbször ablakba tett muskátliáról, vagy a jegenyefa tetején fészkelő sárgarigóról szólnak. A vidékiek mind pesti nótákat szeretnének énekelni. Mohón tanulják is azonnal a sivár pesti szöveget és a bamba zenei frázisokat. Tiszta magyar népdalt vagy katonanótát nem énekel senki. A 10-es ágyon egy bajtárs (polgári foglalkozására nézve bányász) különös, hosszú balladába kezd („Olasz földön egy vonat megállott...”), amely egy olasz fogságba jutott fiatal magyar zászlósról szól, aki, mikor

Nápolyba viszik, szenvelgő hangon emlékszik vissza a feleségevel tett nászutazásra... Dallama lapos, refrénje émelvítően érzelmes. Azt hiszem, hogy a mai „Valahol Oroszországban“ c. dal hűszéves elődjével találkoztam a ritka pillanatban. A dalnak óriási sikere van. Újra és újra hallani akarják. Marcona, harapós tisztesek, akik lenni az udvaron remek katonák, kiknek fegyverrel való mozgása szinte mozdulatművészet... itt a szobában heverészve, érzelmes, nyugodtan, mondhatom érzelgős dalokban úsznak és velük úszik az egész szoba! Sok ilyen meglepő ellentétre bukkantam a két hónap alatt.

Rajtam a sör. Mit tud a zeneszerző! Merész fordulattal először megbírálom az eddig hallottakat. Leleplezem az elhangzott dalok magyar-talanságát, ürességét és művésziatlenségét. A bányász dalát, mely különösen a begyemben volt, pár keményebb szóval illettem. (Szavaim beillettek a zenei személtavas meghatározásának.) Kaptam is érte a sötétben: „Hagyja csak azt maga! Az egy *magándal*!“ Erre óvatosan céloztam a magyar népdal szépségére. Beszéltem a parasztokról, a tiszta magyarokról, akik még őrzik az ázsiai származásunkat bizonyító ősi dallamokat. Emeletes ágyamra könyökölve azonnal el is énekeltem nekik néhány régi, ötfokú hangsorra épített dallamot. (Szólóhegyen keresztül. Zörög a kocsi. Istenem, Istenem... stb.) Csodálkozva hallgatták. Egyet sem ismertek belőle. Többen a vidékiek közül lelkes kérdéseket intéztek hozzám. Egy tokaji bajtárs, aki még eddig nem énekelt semmit, kellemes meglepetésemre szép, díszes belyárballadába kezdett Bogár Imréről. Ő volt az egyetlen, aki nemesebb értelemben vett magyar dalt tudott. Előadása is kifogástalan volt. Megdicsértem. A tisztesek bár megköszönték „kulturális“ előadásomat, mégis úgy éreztem, hogy az én népdalszemléletem és az ő utcadalviláguk között mély szakadék lámadt. Minden javító próbálkozásom ellenkező, sőt morgással fogadták. A pest-környékiektől elidegenedtem, a vidékiekkel összebarátkoztam.

A pestkörnyékiek közül napközben löbbeket láttam, mint filléres nótásfüzetekből kótákat olvastak fel és énekeltek el egymásnak. Némelyeket gyarló helyesírással sürgősen le is írtak maguknak. Mondanom sem kell, hogy valamennyi banális aszfalt-dal volt. Érdekes, hogy a század szolgálatvezető őrmestere — valószínűleg felsőbb parancsra — irgalmatlanul üldözte és ahol csak meglátta szétszaggatta a filléres ponyvaregényeket. A zenei ponyva azonban szabadon virágzott. Ebből is látszik, hogy a honvédségnél minden jóakarat mellett, mennyire hiányos még a szellemi felügyelet.

A szoba zenei képe nem volna teljes a rádió nélkül. A bűvös készülék, — mint valami zenei csőrepedés — állandóan szólt és nem mindig tiszta vízzel elöntötte az egész emeletet. Az elfoglalt és lármázó legénység néha órákig oda sem figyelt a komoly műsor-zámokra. Beethoven és Háry János a puszta kiáltottak. Bezzeg, ha történetesen egy kívánság-hangverseny valamely olesó érzelmességű dalát közvetítették, mindjárt észrevették a szemfülesek. Ismerték ők a maguk zeneirodalmát.

Egyetlen egyszer hallottam tiszta magyar éneket a legénységi szobában. Az is kívülről hallatszott be. Épületünk mellett istálló állott. Ott szokott énekelni délutánokként néhány igazi népdalt valamelyik lováslegény. Hajdúsági kiejtése különös zamatot adott énekének. Sajnos sohasem volt elég időm, hogy lejegyezsek tőle valamit. (Folytatjuk.)

ESEMÉNYEK A HANGVERSENYÉLETBŐL

ROSSINI: MESSA SOLENNE

A Zeneművészeti Főiskola növendékegyüttese Ádám Jenő betanításában és vezényletével előadta Rossini hatlyúdalát: *Messa solennejét*.

Tudvalevő, hogy Rossini az opera buffanak volt egyedülálló mestere. De első és utolsó világsikerét opera seriának köszönhetette, a *Tancredi*-nak és a *Tell Vilmos*nak. Ez a kezdet és befejezés elárul valamit Rossini lelkéből. Elárulja azt, hogy nem volt elég számára a vígopera világa, tehetsége, lelke az egész zeneművészet területére kíváncszott. Talán ez a vágyódás volt oka, hogy a *Tell Vilmos*szal, 37 éves korában abbahagyja az operairást és röviddel ezután megírja a híres *Stabat Mater*t. De éreznie kellett, hogy a színpadi világ, a dívatoperák muzsikája nem illik a szent szövegre, célja számára elérhetetlen.

Az igazi művész önmaga iránti kérlelhetetlen szigorú kritikája és saját tehetségében való kételkedése vezethetett ahhoz a lelkiválsághoz, mely letehetette vele a tollat és elfordította haláláig az alkotástól. Csak ilyen lelkiállapottal magyarázható meg élete további folyása, hogy Párisból Olaszországba visszatérve, hallenyésztléssel foglalkozott és pástétomok kitalálása volt érdeklődése középpontjában.

A *Tell Vilmos* mindent fölülmúló sikere után közel negyven évig élt Rossini ebben az önkéntes száműzetésben. De nem tudott úgy meghalni, hogy még egy kísérletet ne tegyen. Félretett minden kételyt és nem törődve azzal, hogy szent zenét vagy profántot ír-e, megalkotta a *Messa solennejét*. Ezzel a meghatóan őszinte és igazi keresztény alázatot éreztető művel kéri Istentől az üdvözülést.

A *Messa solenne* első fele még erősen színpadi muzsika. Különösen a tenorária út el a „szent” szövegtől. De már a *Gloria* fugája átvezet az elmélyülő egyházi zene világába. A *Credotól* kezdve mindjobban elmélyül a muzsika, míg végül az *O salutaris* és az *Agnus Dei*-ben Rossini elérte célját: elérkezett a színpadról a templomba.

Az előadás elsőrangú volt. Ádám Jenő művészi fantáziája itt is teljes mértékben érvényesült. A szólisták közül *Pongrácz Margit*, *Tiszai Magda* és a szívességből közreműködő *Járay József* ihletett átéléssel énekeltek. A hangverseny előtt *Aldo Bizzarri*, az Olasz Kultúrintézet főigazgatója beszédet tartott, melyben összegezte a Rossini-év magyarországi eseményeit, melynek záróeseménye volt a Zeneművészeti Főiskola hangversenye.

FRANCIA OPERA-HANGVERSENÝ

A Népművelési Bizottság érdekes újítással lepte meg ebben az évadban közönségét: a Művelődés Házában opera-hangversenyeket rendez, olyan előadásokat, amelyeknek egyik része hangverseny, a másik opera. Az első alkalommal *olasz* művek töltötték ki a programot, Pergolesi Urhatnám szolgáló (Le serya padrone) c. remek kétfelvonásos vígoperájával az élen, *Fridl Frigyes* vezényletével. A második alkalommal *Mozart*-művekből állt a műsor, melyet a „Színigazgató” c. egyfelvonásos vígopera tetőzött be. A hangverseny karmestere *Ferencsik János* volt.

December 20-án és 21-én hangzott el a harmadik operahangverseny. Ez alkalommal a *francia zeneművészetnek* hódolt a Népművelési Bizottság. A műsor hangversenyrészében Chabrier-, Bizet- és Debussy-művek kerültek előadásra. A második felében *Ibert* „Angelika” c. egyfelvonásos zenés boházata okozott a közönségnek igen kellemes időtöltést.

Ibert a mai francia zeneköltészet egyik igen érdekes jelensége. (1890-ben született.) Ő is, mint a francia zeneszerzők legkiválóbbjai, a „Római nagydíj”-jal indult pályáján. Művei erősen Ravel halása alatt állanak, de sok egyéniséget is mutatnak. Sokoldalú zeneszerző: szimfonikus költeményeket, egyéb zenekari műveket, szóló hangszeres darabokat és színpadi műveket (balett, opera) írt.

Az Angelikát 1927-ben írta. Legnagyobb sikere. Három színházban játszották egyidőben Párisban. Az Opera Comique-ban sorozatban adták. Ezt a rendkívüli sikert a bájos, kacagtatóan mulatságos mesének és a hasonlóan kacagtatóan ötletes zenének köszönhetette. Ibert főereje a karikatúra, amely a torzításaival kitűnően kidomborítja az egyes alakok jellemvonásait. Az olasz, az angol és a néger kitűnő figurák, melyeket nagyrészt a zene tesz ellenállhatatlanul mulatságosokká. A legsikerültebb a négerjelenet, mind zenében, mind szövegben, mind megjátszásban (ami nagyrészt a néger szerepét játszó Liltasy György remek alakításának köszönhető).

Az Angelika műfaját nehéz meghatározni. Legközelebb a boházathoz áll. Az előadás alatt úgy éreztük, hogy az opera comique születésének idejébe kerültünk, a XVII. század második felébe és a St. Germain egyik vásári komédiáját halljuk a mai modern világba átültetve. A komoly operát kigúnyoló parodisztikus jellege is a vígopera hőskorára utal.

A hangverseny és opera élén a modern zene kitűnő interpretálója *Kenessey Jenő* állt. Az Angelika bemutatásával újabb szolgálatot tett a modern zene ügyének. Szükséges külföld alkotásait megismernünk ahhoz, hogy annál céltudatosabban járjunk saját útunkon.

Zenei szavak magyartalansága

„Hivatalos és köznapi nyelvünk magyartalanságai” címmel értékes füzet jelent meg Szécsi Ferenc tollából, amelyben a szerző számos kifejezésnek mutat rá magyartalanságára és mintegy 200 idegen szóra alkot új, magyar szavakat. Mint-hogy az új szavak között több zenei vonatkozású, mi is kénytelenek vagyunk a kérdéshez hozzászólni. Szerintünk a szakkifejezések megmagyarosítása csak a szakemberek megkérdésével történhet. Ugyanis a nyelvész nem tudhatja az összes szakkifejezés pontos értelmét és ez által gyakran tévesen fordítja le magyarra. Szécsi szavai között több hangszert jelentő szó van. Ezek: fagott = fasíp, bűgösíp; grammo-fon = lemező, lemezgép, hangra-forgó; harmonika = huzola; okarina = agyagsíp, ökölsíp; oboa = fafúvó; pianino = zongó, kiszongó; verkli = zeneláda, sípláda, kintorna; vibrafon = pálcahangszer; xilofon = facimbalom. Vegyük sorra az új szavakat. A fagott szó az olasz fagotto-ból származik, amely „nyaláb”-ot jelent. Az elnevezés utal a párhuzamosan haladó csövekre. A fasíp egészen helytelen elnevezés, mert az egész fafúvó-családra vonatkozik. A gramofon helyett szerintünk a hanglemezgép a lagtalálóból kifejezés. A huzola (harmonika) igen furesén hangzik, de ugyanilyen különös szó volt a klavír helyett annakidején a zongora is. Az agyagsíp elnevezés találó. Az oboa magyar neve szintén egészen helytelen. A „fafúvó” elnevezés ugyanis az összes fafúvókra vonatkozik. Az oboa szó a francia „haut-bois”-ból származik. Szórol-szóra magas fát, vagyis magashangú fafúvót jelent. Az angol és a német szintén oboe-nek nevezi ezt a hangszert. Szükségtelen tehát, hogy mi másképpen nevezzük. A zongó, vagy kiszongó kifejezés is helytelen szerintünk, mivel a pianino a zongorának kisebb válfaja, tehát a zongora szót meg kell tartani. Leg-

helyesebb volna a kiszongora, vagy zongorácska kifejezés. A verkli és xilofon helyett kintorna, sípláda és facimbalom már részben a közhasználatba átment elnevezések. A pálcahangszer kifejezés sem jó, mert nem fejezi ki azt, hogy a pálcákat az elektromos áram hozza rezgésbe. Kérdezzük ezenkívül: miért ragadta ki a szerző ilyen rendszertelenül ezt a pár hangszert és miért nem kísérelte meg, hogy az összes idegennevelű hangszereknek magyar nevet adjon?

Ugyanezt mondhatjuk a többi zenei vonatkozású szóval kapcsolatban is. Emellett itt is kifogásoljuk a helytelen értelmezéseket. Pl.: az *esztéta* nem *szépművés*, mert nem műveli a szépet, hanem csak tanulmányozza, magyarázza. Inkább „szépértő”-nek vagy „szépvizsgáló”-nak nevezhetnénk. A *melodráma* sem *dalosvers*, mert éppen az a sajátja, hogy a versekre nincsen dal, azokat csak szavalják, zenei aláfestés mellett. Helyesebb volna a *zenésvers*, vagy *zenés színmű* kifejezés. Az *opera-énekes* sem *dalszínész*, hanem *dalműénkes*. A *pizzicato* = *pengelve*, nem pedig *pengető*. A *szalonzene* szintén nem *teremzene*, mert ez nem fejezi ki a zenefajtát. Helyesen ez *könnnyű zene*, *szórakoztató zene*. A *szimfónia* nem *zeneköllemény*, mert akkor hogyan nevezzük a szimfónikus kölleményt? Minden nyelven szimfónia ennek a műfajnak a neve mi se változtassunk rajta. A *szimfónikus* helyett a *sokszólamú* sem helyes kifejezés, mert ezzel a polifonikus szó értelmkörét léptük már át. A szimfónia és szimfónikus szavak ókori, görög eredetűek, együltthangzás, együltthangzó a jelentésük. Az újkor azonban új értelmet adott ezeknek a görög szavaknak, amelyet nem lehet lefordítani az értelem alapos megcsorbitása nélkül. Több évszázad fogalomképződését nem módosíthatjuk meg erőszakkal.

Strauss Richárd új operája

Strauss Richard operáinak címei rendszerint a cselekményre vonatkoznak. Csak két operája van, amelyeknek címe elüt a többiekétől és nem utal a cselekményre: az 1924-ben írt *Intermezzo* és a nemrég Münchenben bemutatott *Capriccio*.

Mindkét esetben a szokásostól elütő cím a rendestől eltérő műfajt is jelent. Az *Intermezzo* alcíme: Polgári komédia. Kísérlet, amelyben a szerző elszakadt az addigi opera világától és egyéni életelményeit vitte színpadra. A *Capriccio*-nak is van alcíme: „Társalgási darab zenére”. Ebben a műben Strauss egész új útra tér, allegorizáló víg operát írt, amelyben az allegorikus személyek egyúttal húsból és vérből való élő valóságok, akik szerelnek, küzdenek, szenvedélyesek — egy szóval élők.

A libretto magját De Casti abbé „Primo le parole, dopo la musica” (Előbb a szó, aztán a zene) című dialógusa alkotja. Ezt a filozófikus írást változtatta át Klemens Krauss színpadszerű librettóvá. Az egész nek történelmi hátteret adott, helyszínévé Páris környékét tette, idejévé az 1775-ös évet, amikor Gluck operareformja tartotta izgalomba a kedélyeket és adott alkalmat heves küzdelmekre és vitákra a Piccini-párti olasz „bel-canto”-isták és a Gluck-párti modernnek között. A főszereplő egy művészetrajongó gróf-

nő, akibe szerelmes a zenét jelképező muzsikuss és a költészetet jelképező költő. A zeneszerző a költőnek egy versére írt szonettel lepi meg a grófnőt, aki nem tudja kinek ajándékozta szerelmét. Végül úgy dönt, hogy operát írjanak, amelyben a szó és a zene a legtelejesebb harmóniában van. A kérdés ezután is eldöntetlen marad. „Egyiket választod — elveszted a másikat! Nem veszítesz-e mindig, amikor nyersz?” — hangzik a záró monológ böles megállapítása és kérdése. A főszereplők mellett több, szintén allegorikus mellékalakja is van a *Capriccionak*.

A zenei törekvés is ez a teljes összhang a költészet és zene között. Ez természetesen csak úgy lehetséges, ha nem nyomja el a zene a zene a szöveget, mint a legtöbb operánál, vagyis a szöveg érthető. Ezért Strauss az opera előszavában külön felhívja a karmesterek figyelmét arra, hogy a rendezők először olvasópróbákat tartsanak és még az utolsó színpadi próba előtt is legyenek olvasópróbák (ének nélkül).

Strauss Richárd új, egyfelvonásos operája (mely egyébként két és félórát tart), óriási sikert aratott a müncheni bemutatón. Valószínű, hogy rövidesen ez a dalmű is követi Strauss többi dalművét világhódító útjukon.

A RÁDIÓ ZENEI TERVEI

Január 11-én lemeztől Bach, Scarlatti, Liszt és Rachmaninov műveket hallunk. A Melles-zenekar kíséretével Szabó Miklós és Vass Margit énekel. Munkásdaárda praeklasszikus és mai magyar szerzők műveit énekl. Volly István tart előadást néprajzi lemezekkel: „Népi játékok az ifjúság ünnepélyein”. A Székes-

fővárosi Zenekart Eördögh János vezényli, műsora a következő: Rossini: „Tolvaj szarka” nyitány, Szervánszky Endre: I. divertimento, Haydn: „Óra szimfónia, Wissmüller: Magyar szvit.

A 12-iki lemezműsorok közül kiemelkedik a „Cortot zongorázik” c. melynek során Chopin, Saint-Saëns és Debussy művek kerülnek leforgatásra. Ugyancsak lemeztől halljuk a Dvorák: „Új világ”-szimfóniát is. Gregor Klára orgona-mű-

sora a következő: Bach: Toccata és fuga, Kodály: Praeludium, Guilmant: Pastorale és Finales.

13-án Bárány Sziszi Svendsen, Hubay és Schubert műveket hegedül zenekari kísérettel. Lehár-est is szerepel a tervek között, valamint operaközvetítés.

14-én művészlemezeket és Sibelius „Finlandiá“-ját halljuk. Munkásláda Bartók, Ádám és Veress felhangosításokat ad elő. Comensole Mária Schubert-szonátát játszik.

15-én Ádám Jenő népdalfélórájára kerül a sor s tervbe vette a Rádió a Filharmóniai Társaság hangversenyét is. A tervek szerint a hangversenyt a kitűnő finn karmester, Järnefelt vezényli. Műsorán természetesen finn művek szerepelnek: Sibelius: II. szimfónia. Raitio: A hatályuk. Klami: Vigjáték-nyitány, Sibelius: Monda. Järnefelt: Tajtékzó hullámokon. epizód. A lemez-műsorok során Puccini műveket és japán dalokat hallunk.

16-án operaközvetítés lesz. Veress Endre magyar műdalokat énekel.

17-én lemezzel halljuk Kodály: Mátrai képek c. kórusát, Bach Chaconne-ját és sor kerül a „Könnyű zene, könnyű percek“ c. műsor-száma is.

A 18-iki operaházi zenekar karmestere a tervek szerint: Otto Wartsch, aki többek között Casella: „Italia“ c. művét vezényelné.

19-én a Zeneművészeti Főiskoláról közvetít a Rádió. A „Művészet“ szereplői: Gyurkovics Mária, Hámosi Imre, Koréh Endre, Laurisin

Lajos és Udvardy Tibor. Várhelyi Antal orgonázik a Mátyás-templomból. Műsorának címe: „Népszerű orgonamuzsika“. Bach, Widor és Cesar Franck műveket hallunk. Lemezről Beethoven-szonáta kerül leforgatásra.

20-án a Waldbauer-vonósnégyes Kodály: „C-moll“ vonósnégyesét játssza. Sor kerül a Nemzeti Zenede Kodály-hangversenyének közvetítésére is, melyen Faragó György Szervánszky Péter, Závodszy Zoltán, Vásárhelyi Zoltán és Szőke Tibor működnek közre.

21-én lemezzel Beethoven Triple-concertjét, valamint Liszt Tasso-ját halljuk. Sor kerül operaházi közvetítésre is.

22-én a kolozsvári opera két művésze lép a rádió mikrofonja elé: Lőrincz Zsuzsa és Fehérpataki Ervin dr. Molnár Imre dr. népdalfélórája is ezen a napon lesz. A rádiózenekart Kurt Karrasch vezényli, közreműködők: Marcell Witt-risch.

23-án „Nagyzenekari művek“ c. Haydn, Liszt, Debussy és Csajkovszky művek kerülnek leforgatásra. Végh Sándor is ad hangversenyt és a tervek között szerepel a Honvéd-kívánsághangverseny is.

A szokásos vasárnapi művészlemezeken kívül lemezzel kamara-zenét is tervez a Rádió: Ezúttal Mozart, Rameau és Beethoven műveket. A Rádiózenekar közreműködői: Orosz Júlia és Sárdy János. Közvetítésre kerül a Székesfehérvári Zenekar vigadói hangversenye és operaelőadás is lesz.

KÜLFÖLDI HÍREK

Német újság Kodály Zoltánról. A Deutsche Allgemeine Zeitung hosszú cikkben ismerteti Kodály életrajzát és műveit, a világhírű zeneszerzőnk hatvanadik születésnapja alkalmából. A cikk címe: Psalmus Hungaricus.

A Felszállott a páva bécsi bemutatója. Kodály külföldi ünneplései során Furtwängler bemutatta Bécsben a „Felszállott a páva“ c. magyar népdalra frott zenekari variációkat.

Strauss Richárd kántetése. A kiváló zenei teljesítmények jutalmazására, 1942-ben alapított bécsi Beethoven-díjat első alkalommal

december 16-án, Beethoven születésnapján ítélték oda. A díj nyeresége Strauss Richárd lett, aki a kitüntetést fúvószenekari mű írásával kívánja meghálálni.

Új grammofónlemezek. Az új grammofónlemezek közül kiemeljük Mozart: Koronázási zongoraverseny-ét Backhaus Wilhelm előadásában (Elektrola), Sibelius: „Tuonelai battú” c. szimfónikus költeményét az amsterdami Concertgebouw-zenekar előadásában, van Beethoven vezénylésével (Telefunken) és Liszt H-moll szonátáját Cor de Groot előadásában (Odeon).

Imari Krohn 75 éves. A világhírű finn folklorista, a modern folklor-tudomány megalapozója és nesztora november 8-án töltötte be 75. életévét.

Új módszer Németországban a zenei ismeretek terjesztésére. Németország középiskoláinak felső osztályaiban kötelező tananyag a zenei formátan és a hangszerek ismerete. Mivel azonban az iskola keretén belül ez az oktatás inkább elméleti jellegű lehet és ezért nem adhat maradandó benyomásokat, több német város, élén Freiburggal, új módszert vezetett be, a formátan és a hangszertudomány tanítása terén. Időnként elvezetik a fiatalságot egy hangversenyterembe, ahol a szimfónikus zenekar tagjai az ifjúsággal közvetlen érintkezésbe kerülnek. A tanítás helyett itt társalgás keletkezik a tudnivágó tanulóifjúság és a szakemberek között. A tanulók nemcsak meghallgathatják az egyes hangszerek hangzásait, hanem maguk is kipróbálhatják a játékot.

BELFÖLDI HÍREK

♦♦♦

Prahács Margit tanulmánya Kodályról. A Magyar Szemle decemberi számában Prahács Margit egy, tanár tanulmányt írt a hatvanéves Kodályról. A szerző a tanulmány során magyarázza az ünnepeket nagy magyar mester alkotó-

művészetét, a zenepolitikai munkásságát, ismerteti tudományos eredményeit és kitűnő jellemképet fest az emberről.

Az Éneklő Ifjúság Kodály-száma. A népszerű ifjúsági zenei folyóirat decemberi számát Kodály Zoltánnak szenteli. Rajeczky Benjámint: „A magyar gyermek zeneszerzője” címen emlékezik meg Kodályról. Horusitzky Zoltán Kodály életrajzát közli. Raics István az Éneklő Ifjúság megindulásáról ír.

Népművelési és ifjúsági hangverseny Pécsen. A pécsi Népművelés és Székesfővárosi Népművelési Bizottság közreműködésével december hó 3-án este nagysikerű hangversenyt rendezett Pécsen, a Nemzeti Színházban. A hangversenyen Gyurkovics Mária és Forrai Miklós működött közre kamarakórusával. Gyurkovics Mária Mozart-, Flotow-, Verdi- és Rossini-áriákat, valamint Reger-, Kacsóh-, Delibes- és Strauss-dalokat énekelt. A kamarakórus műtetteket, madrigálokat és kánonokat adott elő, Vittoria, Lotti, Palestrina, Lassus, Salieri, Fride-rici, Dowland, Morley, Cherubini, Gastoldi, Senfl, Schein, Martini, Certon és Hassler műveit. Ezt megelőzően az előadók a műsor legtöbb számát elénekelték délután a Pécsi Zenélő Ifjúság hangversenyének keretében a pécsi ifjúság részére, ugyancsak a Nemzeti Színházban. A hangverseny előtt Agócsy László tartott bevezető ismertető előadást.

Új Ady-kantáta. December 20-án volt a Rádióban bemutatója Kazacsay Tibor Karácsonyi kantáta c. legújabb művének, amelyet a szerző Ady Endre „Karácsony” c. költeményére írt. A vegyeskarra, szólkra s nagyzenekarra írt hatásos, hangulatos és ötletgazdag művet az Operaházi Zenekar adta elő Dohnányi Ernő vezénylésével. A kórusrészeket Forrai Miklós kamarakórusa adta elő, a szopránszólistát Wargha Livia énekelt.

Tanulmány a magyar folklór-kutatásról. A „Donaueuropa” című németnyelvű magyar folyóirat Vargyas Lajosnak a Dunamedence népei között folytatott, magyar népdalkutató munkáiról szóló tanulmányát közli.

Tanulmány a Palestrina-stílusról. Az Olasz Szemle karácsonyi számában tanulmány jelent meg a Palestrina-stílusról, Horusitzky Zoltán tollából.

Az ifjúság Kodály-ünnep. December 13-án hangzott el a Zeneművészeti Főiskolán az ifjúság Kodály-ünnep. Egynemű és vegyeskarok voltak műsoron. Az iskolai énekarok versengve vettek részt kitűnő előadásaikkal Kodály Zoltán ünneplésében. Érdekes száma volt a műsornak a „Marosszéki táncok”, amelyet az Irgalmas-nővérek Szent Teréz-intézete mozdulatkórusa adott elő Zempléni Kornél zongorajátékára. A lelkesedéstől fűtött hangversenyt a „Magyarokhoz” c. közös kánon fejezte be, amelyet Adám Jenő vezényelt. Az ifjúság ünnepi hangversenyét a Magyar Énekkolatók Országos Egyesülete rendezte.

Az Enekszó Kodály-száma a nagy magyar mester kórusművészetével foglalkozik elsősorban. Cikkük világítják meg, hogy Kodály karművei mikor és hogyan terjedtek el az egyes vidéki városokban. Győrött, Debrecenben. Nyíregyházán, Székesfehérvárott. Borus Endre, a Kodály-gyermekkarok első apostola, a „Villó” és a „Túrót eszik a cigány” történetét adja elő. Raics István pedig Kodály gyermekkar-művészetét elemzi. A folyóirat nagy meglepetése a *Bicinia Hungarica* című kétszólamú gyermekkari művek új, immár negyedik sorozatának mellékelése volt. Kodály ezekben a miniatűr remekművekben (összesen 180 jelent eddig meg) a legmag-

sabbrendű művészetet és a legmagyarabb zenét nyújtja az ifjúságnak. A most megjelent negyedik sorozatban (121–180) három tizen kívül csupa cseremiszt népdal van. Ugyanis a cseremiszt népdal áll a magyarhoz legközelebb. Az előszóban Kodály azt írja, hogy „van olyan, hogy lehetett magyar dal is, talán volt is, csak kiveszett. De az elűtőbb jellegűek is közelebb állnak hozzánk, mint bármely más zene”.

Magyar könyv Musszorgszkiról. Falk Géának a legújabb, népszerű könyve Musszorgszkiról szól, a múlt század korszakalkotó orosz zeneszerzőjéről. Mint a többi könyvében, itt is röviden sajnolja az orosz zeneóriás életét és szíjnos, igen röviden méltatja Musszorgszki művészetét. A könyv gyakorlati része a zeneszerző műveinek felsorolása és öt legnagyobb művének az ismertetése. Az előszót Failoni Sergio írta.

Muzsikusotthonok látogatása. A Népművelési Bizottság decemberben két muzsikus-otthonba látogatott közönségével. Elsőnek Szegedi Ernő Zeneművészeti Főiskolai tanár és felesége Várhelyi Magda székes-ővárosi zenetanfolyami tanárnő fogadta az érdeklődőket. A zongoraművész házaspár előbb külön-külön muzsikált, majd kétzongorás műveket adott elő. — 20-án délelőtt Horusitzky Zoltán felsőbb zeneiskolai tanár, zeneszerző otthonát kereste fel a Népművelési Bizottság. A zeneszerző zongoraműveket, dalokat és hárfadarabokat mutatott be, valamint a Te Deum-ából egy szoprán-, hárfa- és hegedűszólókat írt részletet. A *matiné László Magda, Lengyel Gabriella, S. Molnár Anna és Véress Endre* működött közre. *D'Isz István* mindkét alkalommal ismertette a művészek életrajzát.



A SZÉKESFŐVÁROSI ZENEKAR

HANGVERSENYEI

A PESTI VIGADÓBAN

A FŐVÁROSI NÉPMŰVELÉS KERETÉBEN

✻. ✻. ✻

HETEDIK HANGVERSENY

1943. évi január 3-án, vasárnap d. u. 4 órai kezdettel

Vezényel:

Bárdos Lajos

Közreműködik:

**László Magda, Basilides Mária, Rösler Endre, Rissay Pál
és a Budapesti Kórus**

A hegedűszólót

Szervanszky Péter

a Székesfővárosi Zenekar hangversenymestere játssza.

Műsor:

Beethoven

MISSA SOLEMNIS

Kyrie — Gloria — Credo — Sanctus — Benedictus — Agnus Dei

Rendezi a Harmonia Művészeti Szövetkezet



Beethoven (1770 Bonn — 1827 Bécs): Missa Solemnis.

Beethoven két misét írt: a C-durt és a D-durt, a Missa solemnist. Az előbbi Eszterházy herceg rendelkezésre készült, akinek a kismartoni kastélyában került először előadásra 1807-ben. Az utóbbit jóval később, élete utolsó alkotó-korszakában írta. A hatalmas művet főúri pártfogójának és egyúttal tanítványának, Rudolf főhercegnek ajánlotta, akinek az olmtzi hercegérseki székre való beiktatására tervezte elkészíteni. De betegsége és rossz életkörülményei hátráltatták a munkát. A mise nem készült el idejére. A beiktatás 1820-ban megtörtént és a Missa solemnist szerzője csak 1823-ban nyújtotta át az érseknek.

Azok az évek, melyek a Missa solemnis megírását megelőzték, keservesek voltak Beethoven számára. Fülbaja annyira rosszabbodott, hogy már úgyszólván semmit sem hallott. Végleg tudatára ébredt végzetének. A teljes sükettség elkerülhetetlen! A legnagyobb tragédia ami egy zeneszerzőt sújthat. Fájdalmában Istenhez kiált: »Ó hallgass meg, Kimondhatatlan, hallgass meg engem a legszerencsétlenebbet minden halandó között.« Élete ezen nagy tragédiája mellett még egy körülmény járult hozzá fölzaklatott lelkiállapotának az előidézéséhez. Fivére 1815-ben meghalt. Utolsó kívánsága az volt, hogy árván maradó fiát Beethoven vegye gondjaiba. Beethoven erején felül és művészete rovására tett eleget a végrendelkező kívánságának. Minden gondolata gyámfia körül forgott. A gyermek elválaszthatatlanul szívéhez nőtt. Borzasztóan szenvedett mikor el akarták szakítani tőle. Ez a szenvedés is Istenhez vezet: »Ó Istenem, bátyám, védelmezöm — írja naplójába — Te olvasol lelkem mélyében és tudod, mennyire fáj, hogy szenvedést kell okoznom azoknak, akik el akarják vitatni tőlem az én Károlyomat, az én kincsemet. Hallgass meg, Te, kit nem tudom, hogy milyen névvel illesselek, hallgasd meg legboldogtalanabb teremtményed áhítatos fohását!«

Ezekben az években tehát teljesen elszakadt a külvilágtól és minden szenvedése Isten felé fordítja szívét. Alkotni azonban nem tud. Az 1817-es és 18-as években csak egy pár jelentéktlenebb mű keletkezik. De az erők gyűlnek, a szenvedések átfomálódnak és fantáziájában több évi érlelés után olyan művek kontúrjai kezdenek kirajzolódni, melyek úgy terjedelemben, mint tartalomban az alkotó művészete betetőzését jelentik. Ilyen előzmények után ajándékozta meg a világot szinte egyidőben a Missa Solemnis-szel és a Kilencedik szimfóniával.

A *Missa Solemnis* a liturgikus szövegnek megfelelően, öt részből áll. Ezek: *Kyrie*, *Gloria*, *Credo*, *Sanctus* a *Benedictusszal* és az *Agnus Dei*

A *Kyrie* három részre tagolódik: *Kyrie eleison* — *Christe eleison* — *Kyrie eleison* (Uram irgalmazz — Krisztus kegyelmezz — Uram irgalmazz.) Míg az első és az utolsó rész ünnepélyes, fenséges könyörgés és

igen lassú tempójú (assai sostenuto), addig a középső, a Christe eleison elevenebb, mozgalmasabb és bizakodóbb, szinte boldog hangulatú.

Mennyei fény sugárzik a *Gloria* száguldó ujjongásából (Dicsőség a magasságban Istennek). A *Deus, pater omnipotens*-nél (Isten, mindenható atya) a zenekar és énekkar egetostromló harsogása érzékelteti a Teremtő végtelen nagyságát, (forte-fortisszimó, tutti zenekar és a műben először a puzónok). A Fiúistenhez intézett könyörgések után, annak magasztalására hatalmas fuga következik (*in gloria Dei patrio*), mely után ismétlődik a Glória eleje, de igen gyors tempóban (presto), földöntúli mámorban. Azt érezzük, mintha a világmindenség végtelen mozgalmasságban csillogó hangtengerré vált volna Isten dicsőítésére.

Rendkívül változatos hangulatvilágú a *Credo*. Egyrészt bensőséges ünneplése a Mindenható Atyának, a látható és láthatatlan világ terem-tőjének, másrészt kifejezője a katolikus vallás misztériumainak. Szinte érzékelhetővé válnak a hittitkok: a Fiúisten alászállása az égből (*qui propter nos descendit de coeli*) és emberréválása (*et incarnatus est*). Fájdalmas hangzások ecsetelik Krisztus szenvedését és halálát (*crucifixus*). Ezután hirtelen, mintha angyali hirnökök jelentenék, deklamálják a tenorok, majd az egész kórus, zenekarkíséret nélkül az örömhírt: Feltámadt a harmadik napon! A mennybemenetelt (*et ascendit in coelum*) felfelé törő, skálaszerű téma jelképezi. A *Credo* végén az öröklélet szimbolizáló, hatalmas méretű fuga (*et vitam venturi saeculi*) az egész mű tetőpontja.

Igen lassú (adagio), halk áhítatú zene hangzik a *Sanctus* első mondatára (Szent, szent, szent, seregek ura Istene!). Utána forte, fenséges lendülettel halljuk az Istent magasztaló szavakat: Ég és föld tele van a Te dicsőítéssel. Ujjongó hozsannával fejeződik be az első rész.

A *Sanctus* második részét zenekari *preludium* (előjáték) vezeti be, mely alatt a katolikus vallás legnagyobb misztériuma valósul meg: az átváltozás. A *Benedictus* (áldott aki az Úr nevében jön) a legátszellemltebb része az egész misének. Csodálatos dallamú hegedűszóló ereszkedik alá a magasságból a fuvolák majd klarinétok kíséretében, szimbolizálva az Istenség alászállását az égből. Befejezésül ismét hozsanna következik.

Az *Agnus Dei* elgondolása teljesen eltér a szokástól. Az eleje alázatos könyörgés (Isten báránya, ki elveszed a világ bűneit, irgalmaz nekünk!). De a *Dona nobis pacem* (adj nekünk békét) már nemcsak a lelki béke utáni fohász, hanem a világbékéért a háborús viszonyok után. Erre gondol Beethoven, mikor ezen a helyen a partitúrába a következőket írja: könyörgés a belső és külső békéért. Hogy a béke áldásait felfokozva érzékeltesse, közben harci képet idéz; távolról izgalmas, harci zene hallatszik trombitaszóval, dobpergéssel. Gyönyörű fuga épül utána a béke motívumán, majd a zenekar felidézi újra a harc izalmait (presto) s a béke hangulatának visszatérésével záródik a mű.

A Missa Solemnis-t Beethoven a legtökéletesebb alkotásának tartotta. Legjobban is szerette összes művei között, mert úgy érezte, hogy szívének minden érzését belevitte: a világ Teremtője iránti végtelen rajongását és embertestvérei iránti átfogó szeretetét. »Szívből jusson a szívekhez« — írta a partitúra élére. A hatalmas mű azonban nem egyhamar jutott el a szívekhez. Csak sokára mertek az énekkarok arra vállalkozni, hogy megbírkózzanak a mű rendkívüli nehézségeivel. Bár Szentpétervárott 1824-ben bemutatták, mégis évek kellettek ahhoz, hogy másutt is előadásra kerüljön. 1830, majd 1835 (Pozsony) a következő előadások dátumai. Általánosan ismertté azonban csak körülbelül 1844-től kezdve lett.

H.

A következő hangversenyre

még ma váltsa meg jegyét
így jó helyet biztosít magának

A Székesfővárosi Zenekar

január 17-én, vasárnap délután 3 órakor

a Magyar Művelődés Háza

IV. Opera-hangversenyén játszik.

M ű s o r:

1. Weber: Oberon — Nyitány
2. Thomás: Polonaise a Mignon c. operából
3. Schubert: Befejezetlen szimfónia (h-moll)

Adam: A NÜRNBERGI BAB. Vigopera 1 felvonásban.

A díszleteket tervezte és rendezte: Fábry Zoltán.

Jegyek kaphatók a Népművelési Bizotiségnél IV., Szép-u. 5. lélem. 2.) és a Magyar Művelődés Házában (VIII., Tisza Kálmán-tér).

A zenekari hangversenyek bérleti, bérletük felmutatása mellett kedvezményes jegy váltására jogosultak.



A SZÉKESFŐVÁROSI ZENEKAR

HANGVERSENYEI

A PESTI VIGADÓBAN

A FŐVÁROSI NÉPMŰVELÉS KERETÉBEN

* * *

NYOLCADIK HANGVERSENY

1943. évi január 10-én, vasárnap d. u. 4 órai kezdettel

Vezényel:

Rajter Lajos

Közreműködik:

Cserfalvi Erzsébet

(hegedű)

M ű s o r :

1. Geszler György (1913 Budapest—): Szimfoniétta, C-dur.
Allegro energico — Scherzo — Andante molto espressivo — Rondo.
2. Beethoven (1770 Bonn—1827 Bécs): Hegedűverseny, D-dur.
Allegro ma non troppo — Larghetto — Rondo.
Előadja: Cserfalvi Erzsébet.
— S z ű n e t —
3. Csajkovszki (1840 Votkinszk—1893 Szentpétervár: IV. Szimfónia,
f-moll.
Andante sostenuto. Moderato con anima — Andantino in modo
canzone — Scherzo. Pizzicato ostinato — Finale. Allegro
con fuoco.

Rendezi a Harmonia Művészeti Szövetkezet

1. Geszler György (1913 Budapest—): Szimfonietta, C-dur.

Geszler György a Felsőbb Zeneiskola tanára, a Liszt Ferenc ösztöndíj és a Ferenc József jubileumi díj nyertese. Szimfoniettáját harmadik előadásban hallhatjuk. Bemutatója 1942. március 30-án volt, a „Magyar szerzők bemutató estjén“, a Magyar Művelődés Házában a Székesfővárosi Zenekarral, Kenessey Jenő vezényletével. Másodszor Sauerwald Géza pálcája alatt hangzott el a Felsőbb Zeneiskola tavalyi jubiláris hangversenyén. A Székesfővárosi Zenekar mutatta be D-dur zongoraversenyét, Szent György lovag nyitányát, Petőfi szvitjét és zenekari dalait is. A Szimfonietta és a Búgócsiga című művét a bécsi rádió már többször előadta.

1938-ban zenekari szerzői estet tartott a Székesfővárosi Zenekarral a Zeneakadémia nagytermében, 1941-ben pedig zongoraműveiből állított össze Geszler György önálló szerzői estet ugyanott. Zongoraművei nyomtatásban (Rózsavölgyi, Rozsnyai és Németh József kiadásában) és gramofónlemezen (Pátria) jelentek meg, jelenleg pedig a bécsi Universalcégnél vannak nyomás alatt. Comensoli Mária és Dániel Ernő zongoraműveit, Szikra Lajos és Varga Tibor pedig hegedűkompozíciót játszották külföldön.

A műsoron levő műve erős hangnemi kiemeléssel írott négytétéles zenekari kompozíció, mely mindvégig megtartja a dur-moll kettősségére épített zenei gyakorlatot. Ennek megfelelően a négy tétel hangnemei a következők: C-dur, A-dur, d-moll és C-dur. Első tétele tipikus kezdőtétel, két tiszta durhármashangzatra épített főtémával. Ezt követi domináns hangnemen a mellékléma, majd a főtéma motívumából szőtt kidolgozási rész és reexpozíció. A témák összekapcsolása, valamint a szonátaforma hármas tagozódása át és visszavazelő részek nélkül történik, azaz szabályos szonatina formában.

Innen a mű elnevezése: Szimfonietta és nem Szimfónia, noha nagyzenekarra íródott és a tételek karakterében is, mint Allegro energico, (I), Scherzo (II), Andante molto espressivo (III), Rondo (IV), a szimfóniát követi.

2. Beethoven (1770 Bonn—1827 Bécs): Hegedűverseny, D-dur.

Beethoven egy hegedűversenyt írt csupán, de ezzel megteremtette a hegedűverseny ideális lípusát. Vagyis olyan versenyművet írt, melyben a szóló hangszer minden szépsége érvényesül s amellet szimfónikus egységbe olvad a zenekarral.

A mű keletkezési ideje Beethoven legérettebb és legtermékenyebb időszakára esik. 1906-ban komponálta az „Appassionata” szonáta évében, amikor még a zongorára írt 32 variációt, a G-dur zongoraversenyt, a negyedik szimfóniát, a nagy Leonora-nyitányt és a három Razumovszkij-kvartettet is megalkotta. És ha még hozzávesszük azt, hogy ebben az évben a Fidelit is átdolgozta és hogy az V. és VI. szimfóniák már forrtak a lelkében, fogalmat alkothatunk Beethoven lángeszének mérhetetlen nagyságáról.

A hegedűversenyt a Theater an der Wien hangversenymestere, Clement Ferenc mutatta be, 1806 december 23-án. A kritika tartózkodó volt. Voltak olyanok is, akik lerántották s akik elismerték, hogy szép részletek vannak benne. Végleg csak Joachim, a világhírű magyar hegedűs értette meg a közönséggel, 1844-ben.

A versenymű a szabályos három tételből áll, melyből az első férfias lírájú *allegro* (Allegro ma non troppo), a második a legbeethovenibb bensőségű, végtelen békéjű *largo*, melyhez megszakitás nélkül kapcsolódik a befejező vidám *rondo*.

3. Csajkovszki (1840 Volkinszk—1893 Szentpétervár): IV. Szimfónia, f-moll.

A nagy orosz szimfónikus a IV. szimfóniájával és az Anyegin c. világsikerű operájával találta meg végleg saját stílusát. A két hatalmas alkotás egy időben keletkezett. Bennük már erős egyéniség Csajkovszki. Zenéje végtelen fájdalmat, küzdelmet, lelki vívódást, pesszimizmust fejez ki. Meghasonlott lélek volt. Akár volt oka rá, akár nem: szenvedett. A negyedik szimfónia akkor született, mikor a szenvedések hullámai átcsaptak feje felett, s már meg akart válni életétől. Mi váltotta ki ezt a lelkiállapotát? 37 éves korában szerelem nélkül megnősült. De a szabadságra született művész végzetesnek érezte azt, hogy életét odaláncolta valakihez. Ezekben a szenvedésekben fogant meg lelkében a IV. szimfónia.

Az orosz sors-szimfóniának is nevezhetnők ezt a remekművet. Az első és utolsó tétel fejezi ki a legerőteljesebben az ember küzdelmét a sorssal, melyet saját lelkében hord, mert azzal született. A kürtökön kérlelhetetlen erővel a sors szavával kezdődik a mű. A főtéma hatalmas ívelésű szárnyaló dallam. A tétel folyamán újból és újból halljuk a sors ritmusát és közben az ég felé törő ember fájdalmas küzdelmét. A második tétel témája az oboán kezdődik s a vonósok pizzicato kísérik. Igazi szláv bánattal, lemondással átítatott, egyszerű dallam. A tétel közepén egy táncdallamból kiépített rész áll. A Scherzo Csajkovszki legnépszerűbb műve. Az első, mely életében külföldre jutott. A vonósok végig pizzicato játszanak. Ragyogó lendületű, utólráhetetlen bájú zene. Egyedülálló a zeneirodalomban. Remek gondolat, hogy a zeneköltő a hangszereket három csoportba osztva szólaltatja meg (vonósok, fa-

és rézfúvók) és csak a tétel végén egyesül az egész zenekar. A magávalragadó lendületű finale gerincét is egy népi táncdallam képezi. Primitív erejű néptánc ez a tétel. A nép dalol, táncol, ünnepet ül. A zeneköltő belevegyül a nép mulatozásába s így keres enyhülést szenvedéseire. De újra felzeng a sors-motívum, jelezve az ember és a sors küzdelmének örök kényszerűségét. Szédületes erejű záradék fejezi be a szimfóniát.

A következő hangversenyre

még ma váltsa meg jegyét
így jó helyet biztosít magának

A Székesfővárosi Zenekar

január 17-én, vasárnap délután 3 órakor
a Magyar Művelődés Háza
IV. Opera-hangversenyén játszik.

M ű s o r:

1. Weber: Oberon — Nyitány
2. Thomás: Polonaise a Mignon c. operából
3. Schubert: Befejezetlen szimfónia (h-moll)

Adam: A NÜRNBERGI BABA. Vígopera 1 felvonásban.

A díszleteket tervezte és rendezte: Fábry Zoltán.

Jegyek kaphatók a Népművelési Bizottságnál IV., Szép-u. 5. félem. 2.) és a Magyar Művelődés Házában (VIII., Tisza Kálmán-tér).

A zenekari hangversenyek bérlői, bérletük felmutatása mellett kedvezményes jegy váltására jogosultak.



TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYHEGEDŰ-KÉSZITŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genfi nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezűleg készített hegedűmmel nyerték el az első díjat. Anvers, Páris, Róma, Brüsszel nagyarany, Grand Prix Médaille D'Or kifülfetések.

Telefon 389—199

Részletfizetés.

Díjtalan árjegyzék.

42 éves cég

A Budapest Székesfővárosi Állat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaglópálya, kocsizás.

A nyári hónapokban szabad nézőtérén elsőrendű hangversenyek, teljes opera- és operettelőadások.

Belépődíj: Felnőtteknek 70 fillér, vasárnap 50 fillér
Tíz éven aluli gyermekeknek . . . 40 „ „ 30 „

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismer-tetővel, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál:

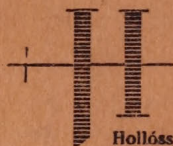
Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jőjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású ivókúrák a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!



Budapest VII,
Jósika-utca 20

Hollósy János
könyvnyomató

00182 8

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-krí 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—329



Budapest,
XXIV. évfolyam, 5. szám
1943 január 23

TARTALOM

✱

Egy miniszteri elgondolás perspektívája. — Ottó Ferenc: Zenei tapasztalatok egy kaszárnyában. (Befejezés.) — Boros Rezső: Franck Cézár. — A. Balogh Pál: Zenei szavak magyartalansága — A Rádió zenei tervei. — Külföldi hírek. — Belföldi hírek.

A Székesfővárosi Zenekar hangversenye a Pesti Vigadóban

Rendezi a Harmónia Művészeti Szövetkezet a Fővárosi Népművelés keretében

IX.

1943 január 24.
vasárnap délután 4 óra

CSILLÉRY BÉLA
SILVESTRI RENZO

(zongora)

JÁRAY JÓZSEF

(ének)

Vivaldi: Versenymű 4 hegedűre

Régi olasz áriák

Pizzini: Dolomitok (bemutató)

Respighi: Zongoraverseny (bemutató)

Verdi: Végzet hatalma — nyitány

X.

1943 január 31.
vasárnap délután 4 óra

FERENCsik JÁNOS

WEHNER TIBOR

(zongora)

Franck: Szimfónia

Klami: Vigjáték-nyitány (bemutató)

Dohnányi: Változatok egy gyermekdal
felett

Sztravinszki: Tűzmadár — szvit

XI.

1943 február 7.
vasárnap délután 4 óra

PAUL TIBOR
CARMIRELLI GIUSEPPINA

(hegedű)

Bach: Brandenburgi verseny

Viotti: a-moll hegedűverseny

Vincze O.: Szvit (bemutató)

Strauss R.: Don Juan

Schumann: IV. szimfónia

XII.

1943 február 14.
vasárnap délután 4 óra

CSILLÉRY BÉLA

ANDA GEZA

(zongora)

Vaszy: Onnapi nyitány (bemutató)

Sibelius: III. szimfónia (bemutató)

Beethoven: Es-dúr zongoraverseny

Beethoven: III. Leonora-nyitány

XIII.

1943 február 21.
vasárnap délután 4 óra

FERENCsik JÁNOS

SZERVÁNSZKY PETER

(hegedű)

Händel: g-moll concerto grosso

Dvorak: Hegedűverseny

Tóth: Andante és Allegro

Debussy: Tavasz — szvit

Ravel: Spanyol rapszódia

XIV.

1943 február 28.
vasárnap délután 4 óra

PETRASSI GOFFREDO

KARVÁLY VIKTOR

CSILLÉRY BÉLA

DALLAPICCOLA LUIGI

(zongora)

SZÉKESFŐVÁROSI ENEKKAR

Modern olasz hangverseny

A Magyarországi Olasz Kultúrintézet
együttműködésben

BEMUTATÓK

Dallapiccola: Michelangelo-körusok

Dallapiccola: Zongoraverseny

Petrassi: Zenekari versenymű

Petrassi: Halottak kara

V. Operahangverseny:

Klasszikus-est.

1943 március 8-án, hétfőn este 1/27 órakor a Magyar Művelődés Házában.

Vezényel: Berg Ottó.

Műsor:

1. Beethoven: III. Leonora nyitány

2. Beethoven: VII. szimfónia

3. A RASZEDETT KÁDI. Vidám opera 1 felvonásban. Zenéjét szer-
zette: Gluck. Szövegét írta: Krastel. Fordította: Szabó Miklós.

Rendezi: Nádasdi Kálmán. A díszleteket tervezi: Fülöp Zoltán.

Jegyek kaphatók a Népművelési Bizottságnál (IV., Szép-u. 5. félem. 2.)
és a Magyar Művelődés Házában (VIII., Tisza Kálmán-tér.).

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁCH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. földm. 2
Telefon: 381—529

EGY MINISZTERI ELGONDOLÁS PERSPEKTÍVÁJA

A vallás- és közoktatásügyi miniszter — amint ezt már megírtuk — a nyár folyamán ígérelt, hogy a magyar zeneművek műsoron tartásának és bemutatásának kérdését intézményesen megoldja.

A műsoron tartás úgy történne, a miniszter elgondolása szerint, hogy minden vegyes műsorú hangversenyen el kell hangzani legalább egy élő magyar zeneszerző alkotásának. Ezt az elgondolást, sajnos, csak a Székesfejvárosi Zenekar valósítja meg, amely már a nyári idény alatt a miniszter nyilatkozata előtt is, műsorra tűzött minden hangversenyen legalább egy magyar művet. Nem értjük, a Filharmónia, a Hangverseny Zenekar, az egyéb együttesek, a szólisták és a külföldi vendégszereplők hangversenyein miért nem valósul meg ez a nagy horderejű miniszteri gondolat? Különösen a Filharmónia elzárkózása sajnálatos. Vajon értékelheti-e igazán a hangversenylátogató közönség az új magyar alkotóművészetet, ha a legelőkelőbb együttes nem tartja arra érdemesnek, hogy a miniszter elgondolásának és óhajának mértékében felkarolja?

De azt sem értjük, hogy a külföldi vendégeink műsorán miért nem találunk mindig új magyar zeneművet is. A miniszter nyilatkozata nem tett kivételt hazai és külföldi művészek hangversenyei között. Mi áll útjában ennek a nagyvonalú gondolatnak? Nem hisszük, hogy akár egy külföldi karmester, akár egy szólista vonakodna műsorára venni egy magyar művet, ha a rendezőség feltárná előtte a magyar helyzetet és rámutatna a miniszter kötelező nyilatkozatára. Nem is szükséges rámutatnunk azokra az eredményekre és lehetőségekre, amelyeket a miniszter gondolatának megvalósítása volna maga után. A művészek közvetlen élmény útján ismerkednének meg az új magyar zeneirodalommal és ez az élmény volna a művek és az egész mai magyar alkotó zeneművé-

szel legerősebb propagálója és egyúttal ezen alkotások külföldi életének biztosítója.

Az új művek bemutatását ünnepélyes keretek között ígérte a miniszter. Ezzel kapcsolatban évfolyamunk első számában ünnepi magyar zenei hetek rendezését javasolluk. A javaslatához a következőket fűzzük hozzá:

A bemutatott művek elsősorban olyanok legyenek, amelyek bemutatásához az állami segítség elengedhetetlen, mivel nincs aki a nagyobb költségeket vállalni tudná. (Pl.: oratorikus-mű.)

Szükséges, hogy a minisztériumnak minden időben képe legyen a bemutatható anyagról, vagyis tudjon minden új alkotásról. Ezért fel kellene szólítani zeneszerzőinket, hogy minden új művüket jelentsék be a Magyar Zenei Szemle szerkesztőségének, amely az új adatokkal folyamatosan kiegészítené az új magyar művek általa szerkesztett katalógusát (ez ugyanis az 1940-es év termésével zárul.).

Az ünnepi keretek között ne csak bemutatók legyenek, hanem felújítások is. Előfordul ugyanis, hogy valamely értékes művet már előadták, de csak egyszer régen s azóta az előadás nehézségei miatt nem. Sőt az is gyakori, hogy valamely mű szerényebb keretek között, esetleg egész kis nyilvánosság előtt hangzott csak el. Ha az ünnepi állami hangversenyeken kizárólag új alkotások juthatnak nyilvánosság elé, akkor ezek a régebbi művek örökre kiszorulnak ebből az ünnepi keretből s nem élvezhetik az állami támogatás áldásait.

A magyar zene ünnepi hete képet, mégpedig színes, változatos, gazdag képet adjon az egész új magyar zeneművészetről. Legyen lehetőleg teljes. Ölelje fel az oratorikus, zenekari és kamarazeneműveket, az egyházi, színpadi, szóló hangszeres és énekes zene stb. termését. Ezeken a heteken (évente egy-egy héten) át mindenütt a mai magyar zeneszerzők alkotásai szóljanak. Ezért be kell kapcsolni a különböző intézményeket. A Filharmóniai Társaság reprezentáló magyar hangversenyt adjon (esetleg Dohnányi, Kodály, Bartók műveiből), az Operaházban magyar opera- és balett-bemutatók és előadások legyenek láthatók és hallhatók, a Rádió is úgy alakítsa műsorát, hogy azon az új magyar műveknek minél nagyobb helyet adjon, a vasárnapi istentiszteleteken a templomi kórusaink kizárólag magyar műveket énekeljenek, közben szólistáink magyar hangversenyeket adjanak stb. Mindez nem igényel állami támogatást pusztán egységes elgondolású irányítását a különböző intézmények programjának.

Minderre a propaganda miatt van nagy szükség. Számtalan külföldi példa bizonyítja az ilyen zenei hetek szükségességét s propagáló erejét. Természetesen a propagandának egyéb módon is az úgy szolgálatába kell állnia. Szükséges az élő és írott szó erejének teljes mértékben történő felhasználása is. Előadások világítsák meg az új magyar művészet értékeit. Szakfolyóirataink külön számokat szenteljenek az új magyar zenének. Napsajtónk is kapcsolódjon bele ebbe a nemzeti érdekű pro-

paganda-harcba. Kritikusaink ne „kritizáljanak“, hanem csak az értékeket keressék, lássák meg a jelenben a jövőt. Fordítsanak lapjaikban több teret az új művek értékelésére. Ne csak pár sorral intézzenek el egy magyar újdonságot, amikor egy külföldi előadóművészt sokszor hasábkon át méltatnak. Igaz, hogy egyszeri hallás után nem lehet egy új művet megítélni. Éppen ezért rosszat sem volna szabad írni. Kritikusaink készüljenek a magyar zene ünnepi heteire, tanulmányozzák előre át a műveket, keressék a komponistákkal a személyes érintkezést, ismerjék meg az alkotók elgondolásait, járjanak be a próbákra stb. Csak így fordíthatják képességeiket a nagy ügy szolgálatára.

Természetesen a magyar vidék szoros bekapcsolódása is szükséges. A magyar zene ünnepi hete országos jellegű legyen. Vidéki városaink is kapcsolódjanak be a mozgalomba, ők is rendezzenek magyar hangversenyeket és propaganda-előadásokat.

Részletes prospektus hívja fel jó előre a főváros, vidék és külföld figyelmét a magyar zene ünnepi heteire

Ezekben vázoltuk elgondolásunk szerint azt a keretet, amelynek középontjában az állami bemutatóhangversenyek állanak. Hangsúlyozzuk, hogy ez csak keret, amelynek betöltése a jövő feladata. De mindenesetre olyan keret felállítása szükséges, amely körül tudja fogni a jövőben is az intézményt s nem akadályozza a kifejlődésének, sőt inkább előmozdítja. Kell látnunk a távolabbi célt, hogy a közelebbi megvalósításához minden erőnket oda tudjuk adni.

ELŐADÁSOK A SZABADEGYETEMEN

Kodály Zoltánról (Bemutatók)

Február 10-től minden szerdán este 6—1/28-ig a Zeneművészeti Főiskola VI., Liszt Ferenc-tér 8. sz. I. emeleti kamaratermében (5 előadás).

Előadó: *Horusitzky Zoltán dr.*, a Szfv. Felsőbb Zeneiskola tanára.

Az előadó megismerteti hallgatóságát a 60 éves nagy magyar alkotóművész teljes életművével, zeneszerzői, zenetudományi, zenepolitikai és nevelői munkásságának eredményeivel. Rámutat arra a küzdelemre, melyet Kodály a magyar nemzeti zeneművészet kialakításáért vívott. Ez a küzdelem a magyar népdal felkutatásával kezdődött és a magyar nemzeti zeneművészet első kiteljesedését eredményezte. Az előadó Kodály remekműveiből szemelvényeket (dalokat, népdalfeldolgozásokat, kamaraműveket, zongoradarabokat) mutat be és elemzi a legnagyobb és legnépszerűbb alkotásokat: a Psalmus Hungaricust, a Te Deumot, a Marosszéki- és Galántai-táncokat, a Felszállott a páva variációkat, stb. Sor kerül a Hány János és a Székelyfonó részletes ismertetésére is. A hallgatóság ezenkívül megismeri Kodály életét a gyermektől a világhírű művészig.

OTTO FERENC:

ZENEI TAPASZTALATOK EGY KASZÁRNYÁBAN

Mottó: „Nem kell neki a csinált nóta,
terem magának: nótája,
nem tudja bár mi a kóta,
de ő a nóta, ő maga.”

(Erdélyi József: Véreső.)

(Befejezés.)

II.

Míg a szobában a legénységnek nagyobbára csak a magánzenélése folyt, addig az udvaron zajlott le a hivatalosnak nevezhető daltanulás. Ez azt jelentette, hogy a fegyverforgatási órák szüneteiben az udvar közepére, vagy valamelyik fa alá kellett tömött csomóba felállani és megtanulni az őrmester és a tisztesek által előadott nótákat. A dalok kiválasztása teljesen ötletszerű volt. Nem is éppen a katonai vonatkozásúakat kellett megtanulni. A dalok betanulása azt a látszatot keltette, hogy hivatalosan előírt anyag átadásáról van szó. A betanult dalok egy kivételével, mind a menetelés céljait szolgálták. Stílus szerint három csoportba voltak oszthatók: A) népies dalok, B) kabaré-ízű városi dalok és C) mai német katonaindulók magyar fordításban. A mi századunk a következő dalokat tanulta meg:

Az A) csoportból: 1. Ledűlött, ledűlött a szénaboglya teteje... 2. Nyisd ki babám virágos kis ablakod... 3. Nádfedele kis házikóm... 4. Öreg ember vagyok már én... 5. Tizenhárom ezüst pityke... 6. Ez a vonat most van indulóban... 7. Marosmenti fenyvesekben... 8. Amerre most magyar fiúk járnak...

Ebből a csoportból az első hat nóta közelíti meg legjobban a tiszta népdalt. A 7. közismert cigányzene-ízű, búsmagyar „hallgató”. A 8. egészen újszerű, félig népies, félig városi nóta. A második szakasz szövege Sztalint állítja igen ötletesen pellengérre:

„Sztalin elvtárs felment Szentpétervárra,
Bezárkózott egy imádságos szobába,
Felsóhajtott az Uristenhez magához,
Magyar utász sok van-e a világon...”

A B) csoportból: 1. Bementem én az erdőre, tudja maga mit...? 2. Mi kell a férfiagnak... 3. Gyere velem a tanyára... 4. A kantinos kis asszonyért az ezredes rajong...

A szövegek sikamlósak, kétértelműek. A dallam idegenszerű, nyégle, néhol a századvégi népszínművek dalbetétjeire emlékeztet, a magyar szót

kerékbetöri. Az első refrénje: „Tudja maga mit?...“, a másodiké így kezdődik:

„A szép asszonyok a csókvitézek,
Jól kezelik a lépesmézét...”

A harmadiké:

„Hidd el rózsám legszebb a tanya,
Nincs ott rang és úri nyavalya, meg aztán
Marcsa leszel, nem Mariska,
Szénán fekszel, mint a Riska,
Fogadom, hogy nem leszel a másé.”

A negyediké:

„Fehér asztal, piros bor
a kantin asztalán,
a kantinos kisasszony
a legszebb pesti lány.”

A C) csoportba a most folyó világháború jellegzetes termékei: a német katonai indulók tartoznak. Ezekből csak hármat tanultunk meg: 1. Zúg az őszi szél a lombos fák felett... 2. Nem lesz az álom, ha majd a nyáron... (Utászinduló) 3. Kinn a pusztán nyílik egy szép rózsafa...

De már többet hallottam énekelni a vonaton hazautazó katonáktól. Sőt Gödöllőn is ilyen indulókra masíroznak az öreg ujoncok, menetközben buzgón kiszámolva az „Áll a harc...” után következő négy lépést, mely annyira német módra szakítja meg a dallam ívét. A német indulók elterjedése a mai nagy német katonai sikerek és a propaganda révén teljesen érthető. Napoleon idején a francia induló uralkodott Európában.

A német indulók dallamvilága teljesen idegen a magyarétól. (Emlékszem, milyen kinnal tanultuk meg a „Zúg az őszi szél...” wagneri szököllésű hangközeit.) A dallam is idegen volt, még inkább a magyar szöveg, amelyet valami lelkes zászlós fordíthatott németből nagy hevenyészve, mit sem törődve a magyar prozódia elemi követelményeivel. Az utászindulóban pl. a „Bizonyára Horthy Miklós lenéz a várból...” sorban a „lenéz” szó második sótagja egy tiszta quartot ugrik felfelé. A három beszajkózott induló közül csak a harmadiknak sikerült az eredeti német szövegét felkutatnom:

„Auf der Heimat blüht ein kleines Blümlein
Und das heisst Erika...”

Magyar fordítását igen ügyes ember csinálhatta, mert nagyon jól bírta a német dallamot:

„Kinn a pusztán nyílik egy szép rózsafa,
A neve: Rózsika...”

A „Rózsika“-induló ellenállhatatlan ritmusával hamarosan az egész kaszárnya legszívesebben énekelt darabja lett. Megtanulása és éneklése valóságos rögeszmévé vált. Sláger nem tud ennyire elterjedni. Ezzel az indulóval vonultunk Nógrád megyében egyik faluból a másikba. A jó falusiak bizonyára csodálkozva hallgatták az „új“ katonanótát, amely idegen dallamával és ritmusával sehogyan sem illett be a magyar tájba. Ezt is Pestről vittük ki.

Semmiféle csoportba nem tudtam besorozni az „A hazaszeretet él szívünkben, élni fog a hon...“ c. nótát, amely zenei és szövegi sutaságában egyedülálló.

A nótákat nem finom, halk árnyalatokban tanultuk be, hanem bömbölve; annál is inkább, mert az udvaron más csoportok is mindig éppen nótát tanultak, persze egészen más „durban“ és „tenorban“. A nótákhoz sokan németesen terceltek és a dal végén akkordba futva, dalárdásan felvitték a dallam végét. A nóták azután megmaradtak mindenki emlékezetében, sőt, bevették magukat az emlékezetbe, mint a benzinszag a ruhába. Sokszor rajtakaptam magam, hogy reggel, csizmahúzás közben én is a kantinos kisasszonyról szóló nótát dúdoló.

Egy alkalommal, megelégedve a sok idegen dallamot, alázattal jelentkeztem, hogy megtanítom a legénységet a „Szánt a babám, csireg-csörög a járom...“ c. pergő ritmusú népdalra. Mindjárt el is énekeltem nekik. Lehurrogtak. „Cserkésznótákat nem tanulunk!...“ kiáltották felém. Ugy látszik, hogy a cserkészek előbbre vannak a zenei ízlés dolgában.

A kaszárnya zenei képének teljességéhez tartoznak a hangszeres tapasztalataim is. Ime néhány mozaik:

Esténként néha hegedűszó hallatszott, a „Csak egy kislány van a világon...“ mellett mólázott a honvéd.

Máshol szelíd harmonika szólt, tabáni hangulatot teremtve az udvarnak abban a sarkában.

A kaszárnyakapú melletti épületrészben lakott az egyik helyőrségi zenekar. Sokat hallottam arrafelé gyermekkatonákat fagottot és klarinétot gyakorolni. Egy alkalommal a zenekar lépcsőházából kiszűrődő Mozart-zenére lettem figyelmes. Két katonazenész játszott a A-dur hegedű-zongora szonátát, csak úgy, a saját szórakozásukra. Egyik a hegedűszólamot játszotta, a másik a zongorarészt fogta össze és játszotta hegedűjén.

Máskor ugyanott egy másik együttes Boccherini vonóstrióját játszotta, szintén csak maguknak. Élvezettel hallgattam lendületes játékukat. Nem fedtem fel szakértői mivoltomat, csak mint „közönség“ jelentkeztem és megdicsértem őket. Erre örömlükben még egy kitűnő gyermektrombitást hívtak ki maguk mellé és quartetben egy tangót rögtönöztek a üszteletemre. Sietve távoztam.

A tangóharmonika nagyon el van terjedve a katonaságnál. A német sramlizene közismert hangszere és a párisi bisztrók énekeseinek kedvenc

zenélő ezerszáma bevonult a magyar kaszárnnyába. Divat lett. Ott bomlasztja a még meglévő egészséges magyar zenei ízlést.

Trombitát alig hallani a kaszárnnyában. Kár, hogy ezt a katonasággal összehívni esténként a közismert trombitaszóval. Régen bizonyára többet szólt a kaszárnnyában ez a nagyszerű hangszer. Századunk Szent István-napi eskütételét követő díszmenetet szerencsés zenei kiegészítésképpen négy kitűnő trombitás fújta végig. Az előjárók előtt ragyogó napfényben, trombitaharsogás közben feszesen ellépő legénység hallatlatlanul ünnepi benyomást keltett. A trombitászó sűrűbb alkalmazása a kaszárnnyában többet használna a legénység nemzeti szellemben való megerősítésében, mint akármilyen propagandaelőadás. Tanuljunk a régiektől. A K. u. K. hadseregben a leghíresebb zeneszerzőkkel íratják a különböző alkalmakra való kürt- és trombita-jeleket.

III.

Nógrádmegyei kiszállásunkkor egy egész zászlóalj zenei életét figyelhettem meg. A tangó- és szájharmonika náluk is divatos volt.

Nógrádban minden század más faluban volt elszállásolva. Mi Drégely várához nem messze, egy grófi erdő közepén laktunk sátorfáborban. A nap fénypontja mindig az esti tábortűz volt, amelyet a kaszárnnyabeli „zenés takarodó” szabadtéri másának neveznek. Jellemző, hogy a cserkészek, sőt már a levették is a megújított zenei szellemben tartják a tábortűzet. Népdalt énekelnek Kodály szellemében. A tábortűz derűs és tiszta hangulatában, eszményi kalákában tanulják meg a régi szép népi- és katonadalokat. A katonaságnál is így lehetne.

A szabad táborozás fesztelenebb és barátságosabb légköré közelebb hozta a tiszteket a legénységhez. Így barátkoztam össze H. főhadnaggyal, egyben századparancsnokunkkal. Egy alkalommal kifejtettem előtte nézeteimet a legénység szomorú zenei állapotáról. H. főhadnagy, aki még a Ludovikáról hozta magával az egészséges zenei ízlést, de főképpen a rendíthetetlen magyar szellemet, azonnal magáévá tette gondolataimat. Tudott a legénység kabaré-ízű, álmagyar nótázásról, amelyet megvetett, de a hadiélet és a kaszárnnyabeli ezerágú ügyvitel miatt sohasem tudott a legénység ilyen irányú művelésével foglalkozni. Megígérte, hogy kezébe veszi a dolgokat. A cselekvésre az egyik tábortűz alkalmával kitűnő alkalom kínálkozott. Éppen vendégek voltak. Én H. főhadnagy mellett hevertem a „vezéri” helyen. A legénység a tűz körül ülve, vígan parádézott „szalon”-nótáival és halandzsa-szövegeivel. H. főhadnagy bele szólt a nótázásba. Mint a bombák hullottak alá kemény bíráló megjegyzései. Felszólítására néhány katonaéneket (A jó lovas katonának, Sej, besoroztak, stb.) és népdalt (Madárka, madárka, Tiszán innen Dunán túl, stb.) adtam elő, majd magyarázatokkal kísértem a dallamokat. Éreztem, hogy gyűlölködő pillantások szegődnek rám, mert „új” dalaimmal elrontottam az ő „rég”i nótájukat.

Később enyhült a helyzet. A bajtársak eleinte gúnyosan rám célozgatva, kiforgatott szöveggel, de végül mégis csak helyesen megtanulták a Madárka, madárka c. népdalt, amelyik különösen tetszett nekik. A kiszállás végén pedig, a d-i szabadtéren rendezett búcsúesten H. főhadnagy parancsára két műsorszám között, népdalokat kellett énekelnem az egész tisztikar és a nagyszámú meghívott közönség előtt. A színpadi világításnál közreműködő fényszórósok még meg is világítottak két oldalról erősfényű lámpáikkal...

IV.

Bizonyos, hogy a katonaság zenei színvonala nem mindenütt ilyen alacsony. Nyíregyházán és Nagykanizsán valószínűleg másként van. Oda az egészséges vidék romlatlan ízlésű fiatalsága kerül. Ha oda kerülök katonának, talán tanuja leszek új katonadalok születésének és értékes gyűjteményt hozok magammal. Ott valószínűleg nem kell a „csinált nótá”, ott „terem magának” a magyar katona... Itt Pest hat, melynek nemcsak levegője szennyes és kormos, hanem a szelleme is.

Legyen a népdal az első eszköz a honvédség nemzeti szellemű nevelésében. De nemcsak a nevelésben, hanem a szentistváni állameszme szétsugárzásában és közvetítésében is. Bartók „Népzenénk és a szomszédnépek népzeneje” c. tanulmányában leírja, hogy népdalaink magasrendűségükkel mennyire hatottak a szomszéd népekre. *A legtöbb népdalt katonáink terjesztették el a kaszárnyákban*, ahol jóban-rosszban együtt katonáskodtak a szlovák, rutén, román, német és horvát kisebbségekkel.

A honvédség mai szervezetében a Zrinyi-Szövetség révén lehetne megtenni az elhatározó lépéseket. A Szövetség szép falragaszai és eszméltető feliratai jól vannak elhelyezve és mindenkinek feltűnnek a kaszárnyában. Milyen elgondolkoztató pl. ez a folyosón kifüggesztett Zrinyi-idézet:

„Nem úgy kell menni a harcra, mint a madarászásra táskával, hanem ésszel, kézzel és bátorsággal.”

Vagy ez a Himnusznak is beillő népdal-idézet:

„Áldja meg az Isten azt az édesanyát,
aki katonának nevei a fiát.”

Innen már csak egy lépés, hogy a folyosókon hasonló szellemű népdalokat énekeljen a legénység. Legfőképpen arra kell ügyelni, hogy a tiszta magyar népdal előtérbehelyezésével a legénység zenei ízlésének s ezzel magyar szellemének elvárosiasodását, helyesebben elkülvárosiasodását intézményesen megakadályozzák.

BOROS REZSŐ:

FRANCK CÉZAR

Csendben értük meg halála félszázados és születése 120. évfordulóját. S vajjon kinek az élete munkája folyt le a zene nagy alkotói közül nagyobb csendben az övéénél? Igénytelenség, mosolygó lemondás, megelégedés csip-csup szurrogátummal: ez volt attitűdje a külvilággal szemben. Az emberek nem vettek tudomást róla. Ha éppen belebotlottak nevébe néha a francia Nemzeti Zeneegyesület (Société Nationale) hangversenyeinek műsorán, vagy játszani hallották a Szent Klotild-bazilika hatalmas orgonáján, unottan fordultak el a számukra túlságosan szemérmes, elvont, töprengő, tiszta szférákban mozgó költőtől, nyomát sem találták benne a szükséges triviális édességnek, póznak, duruzsoló chanson-szerűségnek, operai íznek — ami nélkül nem lehet sikere zenészeknek a nagyközönség előtt. Száraz kontrapunktistának kiáltották ki, unalmas, színtelen, spekulatív pedánsnak. Robotolhatott egész nap, hogy fönntartsa családját. Lót, fut örökké, lépcsőkön föl, lépcsőkön le, magántanítványokhoz, nevelőintézetekbe zongoraleckéket adni. Ötvenéves korában, senki sem tudja hogyan történt meg a csoda, eszükbe jutott a lesajnált, szerény orgonista, a galamblelkű, ki intrikákhoz, előszobázáshoz nem értett — kinevezték a párisi konzervatórium orgonatanárának. Az újabb francia zeneköltői iskola mestere, „a francia szimfónikus művészet atyja” zeneszerzési tanszéket nem kapott, azt operettíróknak és más kontároknak tartották fenn. De orgonaóráin elmélyed Bach alkotóművészetébe tanítványaival, közülük a jelesebbeket hetenkint egyszer-kétszer este, kimerítő napi fáradalmai után, atyai szeretettel gyűjti maga köré, önzetlen lelkesedéssel kalauzolja őket Beethoven, Schumann, Wagner, Brahms alkotásainak szövevényes útvesztőin és ellátja őket mélyen átélt elvi tanácsaival. Ha távoztak, éjfél felé még íróasztalához ül, hogy egy-egy távolabb élő tanítványát levélben lássa el művészi útbaigazításaival. Az alkotásra alig tud egy-két órát lopni naponta, mindig kora reggel, mikor még a család alszik. Télen-nyáron munkánál ül reggel félhától félnyolcig, ekkor veti papírra titokzatosan bensőséges, csodálatos zenéjét. Nyolc óra felé már a körutakon lohol a kis ember, bő redingotja libeg rajta, kurta pantallonjában szinte fura hatást tesz. Senkise gondolná művészeknek az oldalszakállas, símára borotvált széles képű emberkét, akinek mélyen elmerült tekintete szüntelen szórakozott grimace-okban játszik. Az alkotás démona ekkor sem enged nyugtot lelkének. Az utcán való ilyen elmerült loholásban érte az a baleset is — egy omnibusz rúdja nekiment bordáinak —, mely mellhártyagyulladás és 68 éves korában halálát okozta.

Ez a külsőleg egyhangú munkában, fárasztó napi robotban lefolyt élet termelte azt a csodálatos poézist, az önzetlen szeretetnek, öngyötrő gyöngédségnek, nemes bánatnak és ittas megdicsőülésnek azt az érthetetlenül tiszta és szívenütő zenei kifejezését, amelyhez csak felemelkedni is igazában keveseknek adatik meg. Tanítványai rajongtak érte, mint emberért, mesterükért, az orgona genialis rögtönzőjéért és — a nagy költőért, de egészen fölfogni, költészetének világot-levetett, önmagán

tépelődő, transcedens lényét még meghitt tanítványai sem tudták, akik könyvekkel tisztelték meg szeretett mesterük emlékét. Köztük a legismertebbik, *Vincent d'Indy*, lépten-nyomon mestere zenéjének élettel teljes mivoltát emlegeti. Pedig nincsen költő, akinek jobban lehántódott volna lelkéről a Realitás utolsó sallangja, végső porszeme is. A vers költői közül *Rilke* juthat eszünkbe, de ő is vissza-visszazuhan a külvilág képeire, hiszen vizualitás nélkül elsorvadna művészete. Igaz, Francknál is bukkannak föl irodalmi, programmatikus tárgyak, ír címük szerint programkölteményeknek látszó zenét is, de a világ a külső folyamatok reális festésének voltaképpen ezekbe a síncs nyoma. Az *előtkozott vadász*, *A Dsinnek*, *Az Eolidák*, *Psyché*: Bürger, Victor Hugo, Leconte de Lisle költeményeinek ihletésével született megannyi szimfónikus lelki kép, csupa extatikus ábránd, láz, vibrálás és elhanyaglás, de a Realitás ingerei valójában nem hatnak el a költő tudatáig.

Minden érzés valami földötúli, boldogító mámor alakjában él csak benne. Mint általában az abszolút muzikusnál — nála éppenséggel meghatározhatatlan az érzés tárgya, iránya. Hogy nem szerelem, bizonyosnak tetszik. Semminő érzéki elem nem érinti sehol. Ha szerelem volna, csak légies, eliki szerelem lehetne. Ilyennek rajzolja Eros és *Psyché* szerelmét csodás, tiszta, szélesívű, rajongó, mennyei dallamokkal — csak az öröklét üdvözülését festheti ilyen hangokkal. (E csodás költemény egyes részeit Mengelberg ismertette meg nálunk vagy két-három éve.) Talán inkább gyermeki, testvéri, alyai gyöngédséget sejtethetnék Franck zenéjének édesen fájó símogatásában. Kifürkészhetetlen vegyül szorongás a boldogság megszállt, halk ittasságába: mintha a gyöngéd szeretet remegő aggodalma, öngyötrődése, önvádja volna. Gazdag kromatikájának párját hasztalan keressük más zenében, egyedülálló az, mert minden „érzéki” szintől ment intim suttozás, símogatás, vezeklés. Mint akit egy futó szó sebzett meg: édes-fájó vonaglása a léleknek: gyönyör a rajta való fájdalom is, boldogító a vergődés, a megbánás, a megbocsátás... önkínzó gyönyör. Testiség nélkül izzó, mintha nem is földi lélekből élne ki. Több annál: amor Dei...

Senki távolabb minden póztól, seki messzibb a „legszücségesebb” közhelyektől. Magával való beszélgetés az egész, a hallgató hiába várja a romantikus vagy operás fordulatok legcsökevényesebb nyomait is. A D-moll szimfónia, a zongoraötös, a vonósnégyes, a szimfónikus változatok zongorára és zenekarra, a hegedűszonáta: tiszta érzésművészet, csodálatos, kristályos önarcképe a poeta angelicusnak. Dallamvonalai modernségével, harmóniáival vagy félszázaddal elébevágott kortársainak, messzi elébe még a nála ifjabb szimfónikus társainak is, Brahmsnak, Brucknernek, Csajkovszkinak. Szinte elképedünk, ha eszünkbe jut: mindössze 13 évvel született Mendelssohn után. Csak egy jó évtized választja el a biedermeier szentimentalizmusnak bár hangulatos, de már messzi antik patináját, avatag formanyelvét e minden idegével vibráló, minden ízében modern muzikától...!

„Père Franckról” életében kevés tudomást vettek, túl szemérmes, túl őszinte, túl tiszta és új volt művészete. Már egy-két évvel halála után boldog-boldogtalan az ő nevére esküszik és tanítványának vallja magát. Valódi tanítványai rajongó kegyelettel őrzik szeretett mesterük emlékét, de a muzikusok között nemigen akadt, aki tiszta és misztikus bensősé-

gét extatikus, fojtott lázát örökölni tudta volna. De vonalainak remegő, vergődő, modern nyugtalansága átszármazott az egész utánajövő zenére. Vonalvezetése maibb, mint Liszté és így Liszttel együtt valóban Franck a modern muzsika atyja. Bár nem konstruált új hangzatokat, disszonanciákat, harmonikus kombinációinak lenyűgöző az egyéni varázsa, telve mély, misztikus vergődéssel. Legjobban mégis formateremtő ihletét magasztalják, ahogy egy-két dallamcsírából fölépít egész szimfónikus alkotásokat. Ezt d'Indy a késői beethoveni variáció elvére viszi vissza. Franck nevéhez fűzik az így kialakuló ú. n. ciklikus szimfóniának fogalmát, amely több tételen át közös tematikával dolgozik. Minket azonban titokzatos illtasságú érzésvilágának átölelő, extatikus, üdvözült szépsége igéz, boldogít és emel a földi nyomorúság fölé.

Zenei szavak magyartalansága

Irta: A. Balogh Pál.

A „Zene“ legutóbbi száma a fenti címen igen fontos és igen érdekes problémát vetett fel. A gondolatnak az volt a lényege, hogy használjunk zenei életünkben is magyar szavakat. A cikk helyesen állapította meg, hogy ne változtassuk meg pl. az oboa vagy a szimfónia elnevezést, viszont amit lehet, azt mondjuk magyarul. Ellene vagyok magam is a kfn-magyaráításnak, viszont a legtöbb esetben csak a megszokáson mulik a helyes magyar szó használata.

Sajnos, csak kevés muzsikusnak jutott eszébe, hogy gyakorlati zenei életünkben magyar szavakat használjunk. Nem a zenei nyelv általában elfogadott szavaira gondolok, (tehát ismétlem: nem az Adagio-ra, Dolce-ra, Moderato-ra, vagy Rondo-ra, mert ezeket szerintem nem kell megváltoztatni) hanem azokra a lényükből kiforgatott szavakra, amelyekből alább adunk izelítőt. Ezek a szavak idegenből származtak hozzánk, nyelvünkkel keveredtek, torzultak és semmi közülük a magyarsághoz, mert kitünően pótolhatók tiszta magyar szavakkal. Ezek az elferdülések megfertőzik a zeneiskolákat, a tanulmányzó fiatalsgot és dolgozó muzsikusokat.

Megfigyeléseink alapján a következő néhány mondatot jegyeztük

le a „magyar muzsikusok“ munkája közben: „A *partitura* szerint a *streich* itt *pizzicato* játszik.“ — „A *secund* *pultján* milyen *stimm* van?“ — „A *virblinek* *ausklangot* hagyni!“ — „A művésznő *falschul* *intonát*, mert magas neki a *lage*.“ — „A *blech* *falsch*, *stimmeljünk* össze!“ — „Kérem a hegedűkoncert *leteimolását*.“

Legyünk őszinték, lehet ezt lelkiismeretfurdalás nélkül túrni? Közélehet mondok, de nem lehet eléggé ismételni: irtózatoss bünt követünk el legnagyobb értékünk ellen, a magyar nyelv ellen. Alábbiakban bizonyítjuk, hogy a zenei életben használatos szavakat kitünően lehet magyarul kifejezni. A gyakran feltett kérdésre, hogy miért nem használják a magyar szavakat, a válasz legtöbbször az volt, hogy magyarul csak hosszasan lehet az illető szót kimondani. Valóban: a „zsüri“ lényegesebben rövidebb, mint a „bírálóbizottság“, vagy a „prim“ egyszerűbb, mint az „elsőhegedű“. De szabad kényelemből elárulni szép magyar nyelvünket? Ne legyünk tehát lusták és konokok, vegyünk magunknak a fáradságot, szívleljük meg azoknak a keveseknek munkáját, akik a magyar nyelvért törik magukat, mert nekik van igazuk és nem azoknak,

akik azt hangoztatják, hogy „min-
ket ne szoktassanak új szavakra,
jó nekünk továbbra is a streich,
falsch, interpretálás, kompozíció és
a walter!”

Itt említjük meg, hogy a sportban
már keresztülvitték a magyarítást.
Ott is nehezen ment, sokan ellen-
szegültek, végül mégis csak a he-
lyes magyar érzés győzedelmeske-
dett. Hisszük, hogy a zenében is
így végződik törekvésünk!

Izeltőül összegyűjtöttem néhány
szót. A *gyűjtemény nem teljes*,
nem is lehet, hiszen az anyag olyan
hatálmás. E tanulmányal inkább
azt a célt kívánom szolgálni, hogy
alapot adjak az eszmének. Köszö-
net illeti meg a „Zene” Szerkesz-
tőjét azért a megértésért, amely-
vel a gondolatnak helyet adott.
Felkérünk minden magyar muzsi-
kust, írta a gyomot és használjon
magyar szavakat! Hazájának és a
magyar „kultúra”-nak tesz szolgál-
latot.

Legyünk szívből magyarok!

Az általunk ajánlott szavak a
következők:

Anschlag — *billentés*. — Ausklang
= *kihangzás*. — Auftakt = *előhang*,
felütés. — Balett = *lánccjáték*. —
Beleszusztol = *elront, packázik*. —
Besetzung = *szereposztás, zene-
kari beosztás*. — Blattol = *lapról ol-
vas*. — Blech = *rézfúvósok*. — Cello
= *gordonka*. — Debütál = *bemu-
tatkozik*. — Dirigál = *vezényel*. —
Dirigens = *karmester*. — Doppel-
griff = *kettősfogás*. — Doppelkon-
cert = *versenymű két hangszerre
és zenekarra*. — Duo, duett = *ket-
tős*. — Einsatz = *betét*. — Es tam
= *rosszütemrészre eső hangsúly*. —
Etüd = *tanulmány*. — Falzett =
fejhang. — Falsch = *hamis*. —
Fingersatz = *ujjrend, ujjrakás*. —
Flageolet = *üveghang*. — Folklór
= *néprajz, népludomány*. — Frazí-
rozás = *dallamimítázás*. — Gene-
rálpauza = *szünet koronával*. —
Harmónia = *egybehangzás*. — Imitá-
ció = *utánozás*. — Improvizál =
rögtönöz. — Intermezzo = *közjá-
ték, közzene*. — Interpretál = *tol-*

mácsol, előad. — Intervallum =
hangköz. — Intonál = *hangot ad*.
— Invenció = *lelemény*. — Instru-
mentális = *hangszeres*. — Kadencia
= *zárlat*. — Koloratura = *cifrázó
ének*. — Komponál = *zenét ír*. —
Kompozíció = *szerzemény, alkotás,
mű*. — Koncert = *versenymű, hang-
verseny*. — Koncertmester = *hang-
versenymester*. — Kontrapunkt =
ellenpont. — Konzervatórium =
zeneiskola. — Korrektur-próba =
zenejavító. — Kórta = *karénekes*.
— Kórus = *énekkar*. — Kritika
= *bírálat*. — Lage = *fekvés*. —
Letéimolni a művet = *lemérni, a
mű időtartamát, időt mérni*. —
Libretto = *szövegkönyv*. — Luft-
pauza = *szünetjel*. — Marsch =
induló. — Metódus = *módszer*. —
Motivum = *zenei elem, mozzanat*.
— Orchester = *zenekar*. — Ori-
ginal = *eredeti*. — Overture =
nyitány. — Partitúra = *vezérkönyv*.
— Pausa = *szünet*. — Pedagógus
= *nevelő, tanár*. — Pódium = *dobogó*.
— Precíz = *pontos*. — Premier
= *bemutató előadás*. — Prim =
első hegedű. — Programm = *mű-
sor*. — Polpourri = *egyveleg*. —
Pult = *állvány*. — Quartett =
négyes. — Quintett = *ötös*. — Re-
perloir = *műsor*. — Repriz = *fel-
újítás*. — Rezonál = *hangzik, zeng*.
— Saison = *idény, évszáz*. — Satz
= *tétel*. — Scala = *hangsor*. —
Schluss = *befejezés*. — Schlagwerk
= *ütőhangszerek*. — Secund = *má-
sodhegedű*. — Spieldauer = *időtár-
tam*. — Spielrolle = *játékrend*. —
Sordino = *tompító, hangfogó*. —
Stimm = *szólam*. — Stimmeln =
hangolni. — Streich = *vonósok*. —
Struktura = *összeállítás, összetétel*.
— Taktus = *ütem*. — Talentum =
tehetség. — Tercett = *hármás*. —
Unisóno = *egyhangon*. — Variáció,
variáns = *változat*. — Vibráció =
hanglebegés. — Violinkulcs = *he-
gedűkulcs*. — Vokális = *énekes*,
hangzó. — Walzer = *keringő*. —
Wirbli = *(dob)-pergés*. — Zseni
= *lángelme, lángész*. — Zseniális
= *nagytehetségű, lángészű*. — Zsüri
= *bírálóbizottság*.

A RÁDIO ZENÉI TERVEI

Február 1-én Mozart és Debussy műveket élvezhetnek a kamarazene hívei. A Székesfővárosi zenekart Eördögh János vezényli. Énekel még Nemes Török Rózsa.

2-án Rubányi Vilmos érdekes műsort mutat be az operaházi zenekar közreműködésével: Wagner: Bolygó hollandi nyitány, Liszt: II. rapszódia, Kodály: Galántai táncok, Bartók: Parasztdalok és Dohnányi: Rurallia hungarica. Sor kerül a Honvédkivánsághangversenyre is. A rádiózenekar hangversenyén Budaházi Fehér Miklós működik közre. A Batáry vonósnégyes Beethoven művet játszik és lesz még operaházi közvetítés is.

3-án Wasileva Bojanka gordonkázik. Mezriczky Lajos Liszt és Beethoven műveket játszik zongorán.

4-én Ákom Lajos orgonán Saint-Saens, Ákom és Dubois műveket ad elő. Ugyanaznap japán lemezeket hallunk. Mai magyar zeneszerzők-sorozatban Kazacsay műveket zongorázik Daniel Ernő, Sauerwald Géza-dalokat énekel Fűzesi Emilia és Bocskay Imre-kettősöket mutat be a szerző és Warga Tibor.

5-én A Filharmóniai Társaság hangversenyét Karajan vezényli. A tervek szerint Brahms-szimfóniát hallunk ezúttal, továbbá Liszt: Les préludes-t és Wagner: Tannhäuser nyitányt.

6-án operaházi közvetítés lesz. Lemezről zenekari műveket hallunk, Dohnányi Ernő pedig Beethoven As dur szonátáját játssza.

7-én művészlemezeket kapunk, majd zenekari művek keretében Kodály Hány-szvitjét, Fauré zon-

goraversenyét (Faragó György játssza) és Sztravinszki Petruska szvitjét halljuk. Ugyancsak 7-én kerül műsorra Beethoven IX. szimfóniája. Rösler Endre előadja Kodály: Énekszó c. művét. Sor kerül a Kálvin-téri Egyházközség hangversenyének közvetítésére s valószínűleg ellátogat a mikrofon a Székesfővárosi Zenekar hangversenyére is.

8-án a Szendy Árpád-emlékest szerepel a tervek között. Közreműködik Miklóssy Irén és Hir Sári. Vezényel: Unger Ernő.

9-én az Ifjúsági Énekkarok hangversenyét halljuk s lesz orgonaverseny is. Operaházból is követít a rádió.

10-én a Székesfővárosi Zenekar ad hangversenyt Rajter Lajos vezényletével. S kapcsolja a Rádió Zathureczky Ede vígadói hangversenyt.

11-én Operaházi kapcsolás lesz.

12-én Puccini lemezeket hallunk. Danyi Ferdinánd gordonkázik és Ádám Jenő tart előadást „Magyar ének, magyar lélek” címmel. A Mádai hármas Corelli, Pergolese, Händel, Rameau és Godard műveket játszik.

13-án a tervek szerint Szegedről kerül közvetítésre a Kivánsághangverseny. Lászlóffy Margit és Stefániai Imre kézzongorás műveket játszik. Bach: Prelidium, Weber: Capriccio, Stefániai: Viadalita és Strauss: Művészelet keringő.

14-én a „Mindenből mindenkinek” keretében Kóréh Endre énekel, Warga Tibor hegedül és közreműködik még Olthy Magda. A rádiózenekar hangversenyén Járay József és Szabó Ilonka énekel. A Vigadóbeli kapcsolás alkalmával Anda Gézát halljuk zongorázni.

KÜLFÖLDI HÍREK

...

Kodály-ünnepély Párizsban. A Párisi Magyar Intézet is megünnepli Kodály Zoltán hatvanadik születésnapját: februárban nagyszabású hangversenyt rendez a nagy magyar zeneszerző műveiből.

Magyar hangverseny a berlini Rádióban. Comensoli Mária zongoraművésznő, a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola tanára a magyar-német művészsereakció keretében február 5-én magyar zongoraestet ad a berlini Rádióban. Műsora: Dohnányi C-dur rapszódiaja, Bartók Rondója, Kodály Marosszéki táncok c. műve és Geszler György Gépetüdjei. A magyar zeneművek jóhírét bizonyítja, hogy a berlini Rádió igazgatósága kifejezetten magyar műsort kért a művésznőtől.

Kodály-tanulmány francia nyelven. Coeuroy André nagy hírű francia esztéta, a Revue Musicale egyik alapítója, világszerte ismert zeneíró terjedelmes tanulmányt írt Párizsban Kodályról, jelentőségéről és művészetéről.

Dohnányi-mű Kattowitzban. A kattowitzi operaházban elhangzó bérleti szimfónikus hangversenyek során a február 8-iki és 9-iki hangversenyek programján Dohnányi »Szimfónikus percek« c. műve is szerepel. A hangversenyt Dr. Otto Waritsch vezényli.

Megtalálták Haydn egyik dalának kéziratát. Haydn alig ismert oldala a dalköltészete. Pedig ezen a téren is maradandó értéket hagyott az utókorra. Ő maga is sokra tartotta dalait. Az első dalciklusa (összesen kettőt írt) egyik dalának, az Ein kleines Haus címűnek került elő most az eredeti kézírata a krakói állami könyvtárból. A kézirat elárulja, hogy Haydn nem olasz szövegre írta ezt a dalát — amint ezt az összkiadás-

ban Max Friedländer és később mások is állítják — hanem németre. A költemény írója ismeretlen.

A »Felszállott a páva« Svájcban. A salfensi Rádióban f. hó 20-án este előadták Kodály egyik legújabb remekművét: a »Felszállott a páva« c. zenekari variációkat. A művet a Kodály- és Bartók-művek lelkes svájci apostola: Ernest Ansermet vezényelte.

A hárfaművészek régi panasza, hogy a zeneszerzők amilyen előszeretettel alkalmazzák a gyönyörű hangú hangszerüket zenekaraikban, annyira el is hanyagolják a szóló hárfadarabok irodalmát. Németországban eredményes visszhangja támadt a hárfások panaszának: a komponisták írnak s a kiadók kiadnak szóló hárfára írt műveket. Persze a mai lineáris-polifónikus szellem a hárfaműveknél is érvényesül. Így egyik legfrissebb hárfakompozíció egy daltémára írt fuga (szerzője Erwin Zingel, kiadója: Verlag Grosch, Leipzig). Magyarország sem maradt el e téren Németország mögött. Molnár Anna hárfaművésznő kezdeményezésére számos hárfakompozíciót írtak zeneszerzőink az utóbbi években. (Farkas: Hárfakonzert, Kenessey, Vannay, Horusitzky stb. hárfaművei) A különbség Magyarország és Németország között pusztán az, hogy nálunk nem adják ki a hárfaműveket (mint ahogy a többi hangszeres művekre sincs kiadó). Pedig érdemes volna. Biztosan a külföldi hárfaművészek is örülnének a magyar újdonságoknak. Legalább nem kellene nekik túlnyomórészt zongoraműveket játszani saját átirataikban.

A Szeverillai borbély bábopera előadásban. Münchenben a közelmúltban lezajlott kultúrhét alkalmával a bábszínházban nagy siker mellett előadták Rossini Szeverillai borbély c. operáját.

Zenekari magyar-est Bécsben Rajter Lajos meghívást kapott 22-ére

Bécsbe és 29-ére Pozsonyba egy-egy szimfónikus hangverseny vezénylésére. A bécsi hangversenyen kizárólag magyar művek alkotják a műsort, mégpedig Kodály Nyári est-je, Bartók Táncszvit-je, Dohnányi Rurallia hungarica-ja, Viski Enigmá-ja és Vaszy II. szvit-je.

BELFÖLDI HÍREK

A Nemzeti Bábszínházát a tavalyi évadban nagy sikerrel bemutatta Haydn »Páti-kus« és Pergolese »Ur-hatnám szolgá-ó« c. vígoperáját. Sajnos azonban a színház befogadóképessége miatt csak aránylag kevesen gyönyörködhetek a kitűnő előadásokban s ezért az igazgatóság a közöhségnek tesz eleget, amikor az évad folyamán a két operát felújítja. Reméljük a felújítást még más opera »bábosítása« is fogja követni.

Leventezenekar-vezető tanfolyamot rendez a honvédelmi minisztérium Balatonbogláron a nyár folyamán. A tanfolyamon kb. 70 leventeoktató köteles résztvenni, tanítók, katonazenészek. Minden egyes résztvevő megtanulja a leventezenekarokban használatos hangszerek kezelésének elemeit, egy-egy hangszernél két-két hetet töltve. A tanfolyam előmozdítja a leventezenekarok színvonalának emelkedését.

Az állami zenefelügyelők vitéz Haász Aladár miniszteri osztályfőnök elnöklése alatt és Dohnányi Ernő részvételével f. hó 16-án országos ankétre gyűltek össze. Az ankét célja legfőképpen a vidéki zeneélet fejlesztése körüli súlyos kérdések és feltevések megvitatása volt. Sor került ezenkívül a magánzeneiskolák problémáinak, a kontárkérdésnek, a tantervek reformjának és a szolgálati szabályzat megtárgyalására is. Az ügyek előadói Kazacsay Tibor tanügyi tanácsos és Sztankay Lajos voltak.

Meghosszabbították a Ferenc József-pályázat határidejét. Az 1942—43. évi Ferenc József koronázási jubileumi alapítvány zenei díjára kiírt pályázat határidejét, mely 1942. évi december hó 31-ike volt, a polgármester meghosszabbította. Az új határidő f. év március 5.

Kinevezések a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskolában. Szendy Károly polgármester f. év január 1-i hatállyal Geszler György ideiglenes tanárt rendes tanárrá nevezte ki. Ugyanakkor a polgármester Dr. Pillissy Emilné Felsőbb Zeneiskolához beosztott zenetanfolyami tanár Felsőbb Zeneiskolai tanárrá nevezte ki, Hajdu Mihály helyettes tanár pedig ideiglenes lett.

A Pécsi egyházzenei napok emlékfüzete. Az elmúlt év november 15-én és 17-én, az Angster-gyár 75 éves jubileumával kapcsolatosan rendezett pécsi egyházzenei napok emlékére a Pécsi Cecília Egyesület igen szép kiállítású és gazdag tartalmú emlékfüzetet adott ki, mely felöleli a zenei napok eseményeinek részletes ismertetését és az Angster-gyár történetének és munkásságának leírását. A füzet végül szemelvényeket közöl a fővárosi és vidéki sajtónak az ünnepségekkel kapcsolatban írt cikkeiből.

Előadások a Szabadegyetemen. A Szabadegyetem februárban kezdődő második félévében két zenei előadás-sorozat lesz. Sauerwald Géza székesfővárosi Felsőbb zeneiskolai tanár öt előadást tart azokról a muzsikusanagyságokról, akik a közelmúltban, jelenben és a közeljövőben bizonyos nevezetes dátumhoz érkeztek, illetőleg érkeznek. (Rossini, Franck Cézár, Grieg, Brahms, Rim-szki-Korzakov.) A második előadó Horusitzky Zoltán, aki szintén öt előadást tart Kodály Zoltánról. A bemutatásokkal kísért előadások a Zeneművészeti Főiskola kamaratermében lesznek. A tanfolyamokon való részvételre a Népművelési Bizottságban lehet jelentkezni.

Muzsikus-otthonok látogatása. A Népművelési Bizottság arra törekszik, hogy a hallgatóságát lehetőleg a muzsikuskör minden területéhez közelebb hozza. Ezért a muzsikus-otthonok látogatása során eddig elvezette közönségét egy cimbalom-, egy orgona-, egy zongoraművész-otthonba és két zeneszerző »műtermébe«. A legutolsó látogatás f. hó 17-én Montag Lajos, Operaházunk kiváló gordonművészehez történt. Montag bemutatta ennek a népszerűen nagybőgőnek nevezett hangszernek minden sajátosságát. Előadta, Montag Vilmos zongorakisérével, Koussewitzky és Hoffmeister versenyműveit, Mozart Török indulóját és saját műveit. A látogatást Isoz István előadása vezette be.

Romantikus opera-hangverseny a Magyar Művelődési Házában. 17-én és 18-án hangzott el a Népművelési Bizottság negyedik opera-hangversenye a Magyar Művelődési Házában. Ezúttal romantikus művek voltak műsoron. A hangverseny-rész műsorának kiemelkedő száma Schubert »Befejezetlen szimfóniá«-ja volt. A bemutatott dalmű ezúttal is a francia opera comique irodalmának egyik igen élvezetes alkotása volt: Adam »A nürnbergi baba« c. egyfelvonásos vígoperája. A zsufolásig megtelt hatalmas nézőtér mutatja a Népművelési Bizottság opera-hangversenyeinek közkedvelt voltát s a vígopera-sorozat népszerűségét. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a siker elsősorban a kitűnő előadások eredménye. »A nürnbergi baba« is példásan jó előadásban és ötletes rendezésben került színpadra. (Fabry Zoltán rendezte, Rubányi Vilmos vezényelte.) A rendezőség érdeme a kitűnő szereplők kiválasztása. Gyurkovics Mária játékban, éneklésben egyaránt kitűnő volt. Szabó Miklós alakítása prózá színesnek is dicsőségére válna. De Komáromy Pál és Csongor István hasonlóan, művészetük legjavát adták.

Reméljük, a Népművelési Bizottság még sok ilyen előadással meglepi közönségét.

Elöléptetések és kinevezések a Zeneművészeti Főiskolában. A vallás-és közoktatásügyi miniszter dr. Székelyhídi Ferencet az V. fizetési osztályba léptette elő, Zsámboky Miklósnak pedig megadta az V. fiz. oszt. jellegét. A VI. fizetési osztályba léptek elő Laurisin Miklós és Waldbauer Imre. A VI. fiz. oszt. jellegét kapták: Adám Jenő és Vaszy Viktor. Dr. Ambrózy Béla, Temesváry János és Visky János tiszteletdíjas tanárokat pedig a miniszter rendes tanárokká nevezte ki a VII. fizetési osztályba.

Előadás és hangverseny a Liszt Ferenc Társaságban. Az Eszterházy-utcai Fesztetics palotában f. hó 20-án Molnár Antal zeneművészeti főiskolai tanár előadást tartott »Liszt és Wagner« címmel. Az előadás után Böszörményi Nagy Béla zeneművészeti főiskolai tanár Liszt Wagner átiratából adott elő. Játszotta az ünnepélyes menetet a Szent Grálhoz a Parsifalból, Az esthajnali csillag románcát és a vendégek bevonulását, a Tannhäuserből. A tűzhely mellett... kezdett dalt a Mesterdalnokokból, s végül A szerelmi halált a Tristanból.

Kodály-Concerto bemutatója. Kodály legújabb zenekari művét, a chichagói Filharmónikusok 50 éves jubileumára írt zenekari Concertot, február 6-án mutatja be a Székesfővárosi Zenekar. Ugyanakkor műsorra kerül a Psalmus Hungaricus, a Nyári est és Kodály két dala: a Várj meg madaram és a Siralmas nékem. A Psalmust és a Concertot maga az ünnepelt Mester vezényli, a Nyári estet Csilléry Béla. A közreműködő Székesfővárosi Énekkart Karvaly Viktor tanította be. A dalokat és a Psalmust szólóját Rösler Endre énekli.



A SZÉKESFŐVÁROSI ZENEKAR

HANGVERSENYEI

A PESTI VIGADÓBAN A FŐVÁROSI NÉPMŰVELÉS KERETÉBEN

* * *

KILENCEDIK HANGVERSENY

1943. évi január 24-én, vasárnap d. u. 4 órai kezdettel

Vezényel:

Csilléry Béla

Közreműködik:

Silvestri Renzo

A római Santa Cecilia akadémia
tanára.

Járay József

A m. kir Operaház tagja

M ű s o r :

1. Vivaldi (1678 Velence — 1743? Velence): Versenymű négy hegedűre és vonószzenekarra.
Allegro — Largo — Allegro.
A szólókat Szervánszky Péter, Tátrai Vilmos, Zöldy Sándor és Kovács József játsszák.
2. a) Rossini: Ária a Messa soleméből.
b) Bellini: Ária a Norma c. operából.
c) Donizetti: Ária a Szerelmi bájital c. operából.
Előadja: Járay József.
3. Pizzini (1905 Róma —): Dolomitok — szimfónikus költemény.
(Bemutató.)
I. Ébredés a napban — II. Virágos mezők — III. A carezzai tó
IV. Hősi harsonák.
— Szünet —
4. Respighi (1879 Bologna — 1936 Róma): Zongoraverseny, mixolid hangnemben. (Bemutató.)
Moderato — Lento — Allegro energico.
Előadja: Silvestri Renzo.
5. Verdi (1873 Roncole — 1901 Milano): Szicíliai vecsernye — nyitány.

Rendezői a Harmonia Művészeti Szövetkezet

1. Vivaldi (1678 Velence — 1743? Róma): Versenymű négy hegedűre és vonószekarra.

A Concerto grosso kialakítója, Archangelo Corelli mellett az olasz barokk hangszeres zenéjének Antonio Vivaldi, a velencei hegedűvirtuóz és zeneszerző legnagyobb alakja. Virtuozitásban csak Torelli volt hozzá hasonló. Míg Corelli a szólószónáta és a Concerto grosso kifejlesztése által lett a zenetörténet nagy neve, addig Vivaldi érdeme a szóló és többes hegedűverseny megteremtése. 1714-ben jelentek meg először hegedűversenyei, melyekkel rövidesen világhírt vívott ki magának. Hegedűversenyei formában az olasz »simfonia« (operanyitány) felépítéséhez kapcsolódnak, gyors, lassú és gyors tételekből állanak.

Gyakran természeti képek festésére használja Vivaldi a koncertformát. Ilyen programversenyművek a »Zivatar«, »Tenger« és »Madárkoncert«, továbbá a négy »Évszakok« versenymű, melyek mindegyike egy-egy évnek zenei kifejezését célozza. Különösen a »Tavaszi-koncert« vált népszerűvé.

Hogy Vivaldi egy és több hegedűre írt versenyműveit a kor mennyire értékelte, azt az bizonyítja legjobban, hogy azokat a nagy német kortársak, Joh. Gottfr. Walther és Joh. Seb. Bach átirták orgonára, illetőleg zongorára.

Az előadásra kerülő versenyművet Vivaldi négy szólóhegedűre és vonószekarra írta. A műnek három tétele van. Az első tétel 4/4-ben írt »allegro« ragyogó szólórészekkel és tömör zengésű tuttikkal. A második tétel erőteljes »largo« finom »larghetto« középírással. A finálé ismét »allegro«. 6/8-ban írt vidám csillogó muzsika.

3. Pizzini (1905 Róma —): Dolomitok — szimfónikus költemény.

Carlo Alberto Pizzini, az új olasz zeneszerző nemzedék egyik igen termékeny és tehetséges tagja. Tanulmányait Dobicinél és Respighinél végezte. 1931-ben elnyerte műveivel az olasz Nevelésügyi Minisztérium díját. Erőssége a természetfestés.

Zenekari művei: Preludium és fuga vonószekarra; Szimfónia klasszikus stílusban; Dolomitok, szimfónikus költemény; Strapaese, szimfónikus benyomások; Piemontban szimfónikus karcolatok; A postumiai barlang, zenekari divertimento variációs formában; Gyermek-szvit.

A bemutatásra kerülő szimfónikus költemény — akárcsak Respighi hasonló művei, négy részből áll, de a részek elválaszthatatlan egységben vannak egymással.

Az első rész a természetnek a napfelkeltekor történő ébredését érzékelteti. A Dolomitok fenséges hegyláncának csúcsa mint valami pompás

katedrális kupolája kiemelkedik az árnyékból, s tündöklöl a ragyogó nap sugaraiban.

A második rész a Dolomitok békéjét fejezi ki. Minden csendes és nyugodt. Almodoznak a smaragdzöld rónák és illatos fenyvesek. A pásztorok vidám kiáltásai az élet égő dalát hallatják. Majd visszatér a természet bűvös nyugalma.

A harmadik rész a Carezzai tó világát tükrözi. Csillog az elvarázsolt tó vize. Vajjon millió gyémánt fekszik a mélyén, vagy a nagy varázsló a szivárvány színeit olvasztotta a víz tükrébe? A fenyők között törpék és manók játszadoznak: és a tó tündére énekel.

A negyedik rész a háború víziója. A harc zaja és süvöltése hallatszik a csata dühében. A sziklák mintha a hősök vérében fürödnének. A harci zajból kicsendülnek a győzelmi fanfárok. Az áldozatok kórusa hosszannázó himnuszban egyesül, amelyet a hegység az Istenhez emel.

4. Respighi (1879 Bologna — 1936 Róma): Zongoraverseny mixolid hangnemben.

Respighi, a nemrég elhunyt nagy olasz zeneszerző, akárcsak Liszt Ferenc, mélységesen vonzódott a gregorián zenéhez. Ez a vonzódás nemcsak azt eredményezte, hogy műveiben sokhelyütt érezni a gregorián psalmodia hatását, hanem írt műveket, melyekkel a gregorián zene iránti rajongásának állított örök időkre emléket. Ilyen művek a két versenyműve, a hegedűre írt Concerto gregoriano és a zongorára írt Concerto in modo misolido. Az előbbi 1922-ben, az utóbbi 1925-ben íródott.

Az előadásra kerülő zongoraverseny mixolid (egyházi hangnem) melodikája belevilágít Respighi miszticizmusra hajló lelkiségébe. A mű három tétel. Az első tétel fantáziaszerű csapongó muzsika. A gregorián jubilációk ujjongó hangján szól. Hatalmas lehelletű, szélesen ívelő zongorakadencia vezet be, a tulajdonképpeni tételbe. A tétel végén misztikus recitativo idézi a gregorián zene lelkiségét. A második tétel 6/4 ütemű lento. Bensőséges líra, költői finomságok, misztikus mélységek zenéje. A tételt gyorsuló mozgású taktusok képesolják megszakítás nélkül a harmadik tételhez, ehhez a virtuóz hatásokban dúskáló fináléhoz. Férfias elszántság, teremtmény erő árad ebből a tételből. A zongora sok helyen teljesen eggyé válik a szimfónikus szövésű zenekarral s csak színezi a tematikát. A tétel folyamán van egy hosszabb, kíséret nélküli kadencia, melyben a zeneszerző szabadjára engedi csapongó képzeletét. A tétel tulajdonképpen passacaglia, vagyis variáció, amelyben a téma állandóan a basszusban van.

Respighi mottót is írt a versenymű élére: »Omnes gentes claudite manibus«. (Az egész világ tapsoljon.) Az idézet a tematikus anyagul szolgáló gregorián-dallam szövegének kezdete.

A versenyművet Magyarországon Böszörményi Nagy Béla mutatta be, 1941. április 17-én, a Rádióban a Dohnányi vezényletével elhangzott Respighi-emlékversenyen. Hangversenyteremben ez alkalommal hangzik először.

Verdi (1813 Roncole — 1901 Milano): Szciliai vecsernye — nyitány.

A XIII. század második felében a Hohenstaufok ellen küzdő pápa segítségével trónrajutott I. Anjou Károly uralkodott a két sziciliai királyság fölött (Nápolyi királyság és Szcilia szigete). Véreskezű, zsarnok uralkodó volt: lefejeztette az utolsó Hohenstaufot, Konradinót és zsarnoki elnyomással nyomorgatta alattvalóit. Szcilia szigete 1282-ben fellázadt zsarnoka ellen és véres harcok és áldozatok árán kivívta szabadságát. Ezt a hősi küzdelmet hívja az olasz történelem I vespri siciliani-nak.

Verdi ötfelvonásos nagy operájában szintén ezt a tárgyat dolgozza föl. A nyitány jól érzékelteti a XIII. század Szciliájának izgalmas légkörét. A bevezetésben drámai akkordok, tragikus árnyalatú dallamok készítik elő a lázadás kitörését jelző allegro agitatot. A melléktéma az opera szerelmi duettjéből alakul. A befejező kóda a szabadság, a zsarnok uralkodótól való megszabadulás mámoros érzésének mesteri kifejezése.



A SZÉKESFŐVÁROSI ZENEKAR

HANGVERSENYEI

A PESTI VIGADÓBAN

A FŐVÁROSI NÉPMŰVELÉS KERETÉBEN

* * *

TIZEDIK HANGVERSENY

1943. évi január 31-én, vasárnap d. u. 4 órai kezdettel

Vezényel:

Ferencsik János

Közreműködik:

Wehner Tibor

(zongora)

Műsor:

1. Klami (1900 Helsinki —): Vigjátéknyitány.
2. Dohnányi (1877 Pozsony —): Változatok egy gyermekdal felett zongorára és zenekarra.

Előadja: Wehner Tibor

3. Debussy (1862 St. Germain en Laye — 1918 Páris): Ibéria — Szvít
Úton-útfélen — Az éjszaka illata — Ünnepnapi reggele.

— Szűnet —

4. Franck (1822 Liège — 1890 Páris) Szimfónia, d-moll

Rendezi a Harmonia Művészeti Szövetkezet

1. Uuno Klami (1900 Helsinki —): Vígjátéknyitány.

Uuno Klami a modern finn zeneszerzők egyik legnagyobb egyénisége. Sokan Sibelius utódjának tekintik. Stílusára jellemző, hogy szakít az északiak hagyományos elmerengő, borongó lelkiségével és a mai francia-olasz muzsika szelleméhez kapcsolódik. De azért a finnséghez való szoros hozzátartozóságát is elárulja, mikor finn népi témákat dolgoz fel műveiben. Ez a finn és latin zene összekapcsolása párisi tanulmányainak eredménye. (Ravel tanítványa volt.) Művei között legnevezetesebbek a Karéliai rapszódia, a Gyermekszimfónia, zongoranégyese és szimfóniája.

A Vígjátéknyitány Kivi Aleksis »A falusi varga« c. népszínművéhez készült. Friss, eleven, népi humorral, hangszerelési ötletekkel teli hatásos kompozíció.

2. Dohnányi (1877 Pozsony —): Változatok egy gyermekdal felett — zongorára és zenekarra.

Páratlan sokoldalú nagy művészünk, Dohnányi Ernő, a versenyműirodalmat is nagy mértékben gazdagította. Első művei egyike is versenymű: a híres e-moll zongoraverseny, melyet D'Albert nyaralójában, mint Liszt nagynevű tanítványának vendége, 20 éves korában írt Dohnányi, s mellyel 1899-ben elnyerte a bécsi nagy Börendorfer díjat. Mint a berlini zeneakadémia tanára alkotta meg hegedűversenyét és 1906-ban mutatta be Becker Hugó, a Filharmoniai Társaság hangversenyén gordonkaversenyét.

Időrendben legkésőbb született az előadásra kerülő »Változatok egy gyermekdal felett« (1922). Hatalmas elgondolású, színekben tobzódó és különösen humoros ötletekkel átszőtt alkotás. A tréfás-humoros jelleget akarja Dohnányi kihangsúlyozni, amikor a művet »A humor barátainak« ajánlja. Bár virtuozitástól tündöklő a mű zongoraszólama mégis annyira beleolvad a zenekari rész szimfónikus egységébe, hogy a szerző ezért a változatokat nagyzenekarra írottaknak nevezi, melyekhez koncertáló zongoraszólam járul.

Valóban zenekari szimfónikus alkotás ez a mű. Maga a hatalmas, szenvedélyekkel áttüzésített bevezetés is erre vall. Jól hat a pathétikus kezdet után a szerény gyermekdaltéma felcsendülése a zongorán. Ezután a téma-belépés után tizenegy szellemesebbnél-szellemesebb változat következik. Különösen érdekes hanghatású a bizarr hangszerelésű (fagott, kontrafagott, kis- és nagyfuvola) negyedik, a zenélőóraszerű ötödik variáció, a hetedik változat keringője, a nyolcadik indulója, a magávalragadó szilajságú kilencedik és a

mesteri kontrapunktikájú tizedik. Ez utóbbi passacaglia, vagyis külön variációk a variációban, mégpedig olyan formában, hogy a basszusban ismétlődő téma, amellett, hogy új és új ellentémák járulnak hozzá, maga is variálódik. Gyönyörű korál fejezi be a variációk sorát, mely után ragyogó fugato zárja le a művet.

3. Debussy (1862 St. Germain en Laye — 1918 Páris): Ibéria-szvit.

A francia zeneszerzők közös vonzódása a rokon latin nép, a spanyol színes, szenvedélyes, élettel teljes világa felé, vezette Debussyt is az Ibéria c. szvit megírásához. A Pélleas után született ez az egyedülálló »zamatú« remekmű, amelynek zamatát a való élet adja. Debussy itt megmutatta, hogy nemcsak finom álomvilágú impresszionista, nemesak elkápráztató természetfestő, hanem az ember életének is ihletett kifejezője. Itt expresszionista, a maga debussy-i sajátosságaival, elképesztő gazdagságú harmóniakincsével, bódítóan szép melódikájával.

A spanyol élet két életre az Ibéria hangjai nyomán. Az első tétel címe: Úton-útfélen. Spanyol városok színes és zajos utcáit látjuk magunk előtt. Kavarog a nép, csillognak az ékszerek, rikítanak a színes ruhák, Majd a bábész utcanép sorfala között katonaság vonul el. A második tétel a spanyol éjszaka hangulatának megkapóan költői visszaadása. Az éjszaka illata — a tétel címe. Ez az illat a tenger, a fák, a virágok illata, »lanégyos«, »édes« illat, mely felidéz sok mindent, mindent, amit a spanyol éjszaka takar, mámort, bódulatot, szenvedélyt. Vonós pizzicatók indulószerű ritmussal vezetnek át a harmadik tételbe, amelynek címe: Ünnepnapi reggele. Istentiszteletre szólítja a harangzúgás a népet, közben vidám indulót muzsikál egy banda. Vidámság, kiesztanó jókedv, ünnepélyesség; tréfás, bolondos mulatozás hangulata árad a muzsikából. A kaleidoszkóp-színességű kép a színtobzódás tetőpontján ér véget, három fortisszimó akkorddal. A nagy varázsló véget vet a látomásnak. A hipnózisnak vége, a jelenre ébredünk.

4. Franck Cézár (1822 Liège — 1890 Páris): Szimfónia, d-moll

Franck Cézár, a párisi Ste Clotilde magányos orgonistája, a Conservatoire orgona- és zeneszerzés-tanára, a 19. század egyik igen érdekes és egyéni alkotóművésze. Korában ő képviselte Franciaországban a haladó szellemet, amely az abszolút zene követését jelentette, szemben a programzenei törekvésekkel. De jelentette a francia újromantikus harmonizálást is, melynek egyéni szint ad a Franckra rendkívül jellemző, gazdag kromatizálás. A nagy francia zeneköltőre még jellemző a Bachig visszanyúló polifónikus zenei stílusa, amely miatt sokan őt a francia Bachnak nevezik. A D-moll szimfóniája Franciaországban korszakos jelentőséggé, mert ezzel — amint egyik legkiválóbb tanítványa, Vincente d'Indy mondja, — a francia szimfónikus művészet alapjait rakta le. Ma általában a legnagyobb francia szimfónikus alkotásnak tartják a D-moll szimfóniáját.

A háromtétéles mű Lento bevezetéssel kezdődik. Már a főtémát hall-

juk: igazi Franck-motívumok, panaszos, fájdalmas kérdések. Később gyors tempóban, ff hangzik a kérdő főtéma magávalragadó áradattá fejlődve. A forma érdekessége, hogy újra kezdődik a Lento, de más hangnemben (f-mollban) s ezt követi az előbbi Allegro, mely a forró kantiténájú mellék-témába torkollik. Az ujjongó, örömittas zárótéma úgy hat, mint egy megdicsőülés. A kidolgozási részben a zeneköltő mesteri tudással dolgozza föl az eddigi motívumokat s mérhetetlen színvilágot tár fel modulációi során. A második tétel Kretschmar szerint gyászindulójellegű, mely mellett azonban olyan dallamok énekelnek, mintha a zeneszerző előtt, a gyermekkorára emlékezve, anyja képe jelenne meg és hallaná a régi altatódalt. Végtelen finoman hat a pizzicato vonósokon és a hárfákon felhangzó téma, majd a vonós pizzicatok által kísért bánatos, sóhajos dallam az angolkürtön. Olyan ez a tétel mint egy önvallomás, melyben a zeneszerző minden bánatát, vágyát, álmát, érzelmét a legösszintébben kinyilvánítja.

A harmadik tétel alaphangulata végtelen, diadalmas öröm, mely mintegy azt hirdeti, hogy minden földi vágy és bánat feloldódik, az alkotás mámorában. Előbb a gordonkákon és fagottokon, majd a trombitákon és a hegedűk s fafúvók magas régióiban zeng a csodaszép örömtéma. A tétel forma-érdekessége, hogy közben fel-felzeng a második tétel angulkürt-témája, de új köntösben, új hangulattal, a vágyból beteljesülés lett és a bánatból öröm, és halljuk az első tétel diadalmas zárótémáját is. Ezzel Franck Beethovenhez és Berliozhoz hasonlóan, a három tételt szorosabb szimfónikus egységgé kövácsolta.

A D-moll szimfóniát Franck halála előtti évben mutatták be, meg nem értéssel kísérve. Halála után ásták ki a hagyatékából s adták ki. Az utókor elégtételt szolgáltatott a nagy francia Mesternek s egyik legnagyobb alkotásának, a D-moll szimfóniának.



TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYHEGEDŰ-KÉSZITŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genfi nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezűleg készített hegedűmmel nyerték el az első díjat. Anvers, Páris, Róma, Brüsszel nagyarany, Grand Prix Medaille D'Or kitüntetések.

Telefon 389—199

Részletfizetés.

Díjtalan árjegyzék.

42 éves cég

A Budapest Székesfővárosi Állat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaglópálya, kocsizás.

A nyári hónapokban szabad nézőtérrel elsőrendű hangversenyek, teljes opera- és operettelőadások.

Belépődíj: Felnőtteknek 70 fillér, vasárnap 50 fillér
 Tíz éven aluli gyermekeknek . . . 40 „ „ 30 „

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretével, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál:

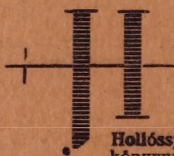
Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jöjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású **ivókúrák** a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!



Hollóssy János
könyvnyomtató

Budapest VII,
József-utca 20

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kr. 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁCH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—329



Budapest,

XXIV. évfolyam, 6. szám.

1943. február 6.

TARTALOM



Horusitzky Zoltán: Kodály Zoltán életútja (folytatás) — Wilhelm von Lenz: Liszt Ferenc (közreadja és fordította Antos Kálmán) — Beethoven és a romantika — Entz Géza: Kolozsvár zenei életéről — A Rádió zenei tervei — Külföldi hírek — Belföldi hírek.

A Székesfővárosi Zenekar hangversenye a Pesti Vigadóban

Rendezi a Harmónia Művészeti Szövetkezet a Fővárosi Népművelés keretében

XI.

1943 február 7.
vasárnap délután 4 óra

PAUL TIBOR
CARMIRELLI GIUSEPPINA

(hegedű)

Bach: Brandenburgi verseny

Viotti: a-moll hegedűverseny

Vincze O.: Szvit (bemutató)

Strauss R.: Don Juan

Schumann: IV. szimfónia

XII.

1943 február 14.
vasárnap délután 4 óra

CSILLÉRY BÉLA
ANDA GÉZA

(zongora)

Vaszy: Ünnepi nyitány (bemutató)

Sibelius: III. szimfónia (bemutató)

Beethoven: Es-dúr zongoraverseny

Beethoven: III. Leonora-nyitány

XIII.

1943 február 21.
vasárnap délután 4 óra

FERENCsik JÁNOS
SZERVÁNSZKY PÉTER

(hegedű)

Händel: g-moll concerto grosso

Dvorak: Hegedűverseny

Tóth: Andante és Allegro

Debussy: Tavaszi — szvit

Ravel: Spanyol rapszódia

XIV.

1943 február 28.
vasárnap délután 4 óra

PETRASSI GOFFREDO
KARVALY VIKTOR
CSILLÉRY BÉLA
DALLAPICCOLA LUIGI

(zongora)

Modern olasz hangverseny

A Magyarországi Olasz Kultúrintézettel
együttműködésben

BEMUTATÓK

Dallapiccola: Michelangelo-kórusok

Dallapiccola: Zongoraverseny

Petrassi: Zenekari versenymű

Petrassi: Halottak kara

XV.

1943 március 14.
vasárnap délután 4 óra

CSILLÉRY BÉLA
Ifj. VÁCZI KÁROLY

(zongora)

Haydn: Koncertáló szimfónia

Csizik: Zongoraverseny (bemutató)

Beethoven: III. szimfónia

XVI.

1943 március 21.
vasárnap délután 4 óra

FAILONI SERGIO
MOLNÁR ANNA

(hárfa)

Bartók: Fából faragott királyfi — szvit

Debussy: Egy faun délutánja

Debussy: Két tánc

Debussy: A tenger

V. Operahangverseny:

Klasszikus-est.

1943 március 8-án, hétfőn este 1/27 órakor a Magyar Művelődés Házában.
Vezényel: Berg Ottó.

Műsor:

1. Beethoven: III. Leonora nyitány
2. Beethoven: VII. szimfónia
3. A RASZEDETT KÁDI. Vidám opera 1 felvonásban. Zenéjét szer-
zette: Gluck. Szövegét írta: Krastel. Fordította: Szabó Miklós.

Rendezi: Bán Károly. A díszleteket tervezi: Fülöp Zoltán.

Jegyek kaphatók a Népművelési Bizottságnál (IV., Szép-u. 5. félem. 2.)
és a Magyar Művelődés Házában (VIII., Tisza Kálmán-tér.).

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-krt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—529

HORUSITZKY ZOLTÁN:

KODÁLY ZOLTÁN ÉLETÚTJA

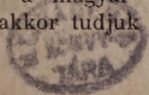
(Folytatás.)

IV.

A nagy alkotóművész sok utat jár be, hogy célját elérje. De minden útja egy pontban fut össze. Szükséges ez, mert életműve csak így lesz teljes. Kodály is sok utat bejár, amíg első nagy sikerei után nekifeszül művészte kaptatójának.

Egyik útján az európai zenekultúra világát járja be. A jelenből indul, a zeneművészet »Riviera«-járól. A francia harmónia-virágok illatát szívja be először. Aztán mind mélyebben hatol a mult remekművei közé: Beethoven, Mozart, Bach, Händel, Palestrina — az útirány. Keresi, kutatja a stílusok törvényeit. Nemcsak megismeri a multat, hanem újraéli. Mint zeneszerzés-tanár is ezen az úton halad, beavatja növendékeit a remekművek szellemébe. Növendékei vonósnégyeseket írnak Mozart stílusában, invenciákat, fugákat. Bach János Sebestyén stílusában, rondókat Couperin-stílusban, motetteket, miséket Palestrina, Orlando di Lasso stílusában. Különösen a XVI. század többszólamú énekes zenéje érdekli: a Palestrina-stílus. Egész művészte azt bizonyítja, hogy a zeneművészet alapjának az énekes zenét tartja. Ezért a legtisztább vokális stílus mélységeiben keresi leginkább a művészet legtisztább lényegét és ott talál rá leginkább önmagára. Alkotóművészte ezt az utat tükrözi, de úgy, hogy amit magáévá tesz közben, az övé marad. Nem változik, csak kiteljesedik.

Másik útján a magyar népzénét vizsgálja. Népzene-kutatásainak eredményéről állandóan beszámol az Ethnografia c. szakfolyóiratban. Előbb részleteredményeket közöl (a zoborvidéki népdalokról, felvidéki népballedakról, népi hangszereinkről, régi karácsonyi énekekről stb. ír), de már 1917-ben rámutat a mi ázsiai származásunkra, népzénénk pentatonális jellegére. (Ötfokú hangsor a magyar népzében. Zenei Szemle.) Ennek a meglátásnak horderejét akkor tudjuk csak felbecsülni, ha arra gondolunk,



hogy még abban az időben a verbunkos zene maradványaképpen fennállott az ú. n. magyar moll-hangsor elmélete. De már évekkel megelőzően azt is meglátja, hogy népzeneink teljes megismeréséhez csak úgy érkezhethünk el, ha ismerjük teljes népdalkincsünket és ezért már 1913-ban egyetemes magyar népdalgyűjtemény szerkesztését sürgeti. (Az új Egyetemes Magyar Népdalgyűjtemény tervezete. Ethnográfia.) Ezen az úton haladva is mind mélyebb rétegek feltárásához ér, míg végül a cseremisiz dallamok és a legrégebb magyar népdalok meglepő hasonlatosságát fedezi fel s ezáltal azokhoz a népdalokhoz érkezett, melyeket a magyarság még ősházájában énekelhetett. (Sajátságos dallamszerkezet a cseremisiz népzeneiben.) Modern Juliánus barát ő, aki a dalokon keresztül érkezett Magna Hungáriába. IV. Béla király azért küldte Juliánust Keletre, hogy a Magna Hungaria magyarságával megerősítse a Kárpátokét. Juliánus egyedül tért vissza, Kodály magával hozta az őshaza lelkét s megerősítette vele a huszadik század magyarságát.

Mindezek küzdelmes útak. De mindezeknél még küzdelmesebb egy harmadik út, mely a zeneművészet kifejező eszközeinek új tárházához vezet, a zeneművészet új világtájának felfedezéséhez juttatta az emberiséget. Az új zene világának még eddig sosem látott szépségeket ajándékozó tája: a Kodály-muzsika. Ez az út nem olyan mint a többi, még csak ösvény sem irányítja a vándorát. A művész maga törli-tapcssa. Csak mögötte van út, előtte: az ismeretlen. Kodálynak annál inkább kellett óriási erőt kifejtenie, mert ez az ismeretlen szöges ellentétben állt minden ismerttel. Egyénisége annyira új, hogy társtalanul, támasztalanul, analógia nélkül halad célja felé. Más mint nagy kortársai, mint az orosz Sztravinszki és más mint Bartók. Amiben leginkább különbözik minden modern zeneszerzőtől, az muzsikájának éneklő jellege. Hangszeres zenéje is énekel. Mondanivalóját a dallamba sűríti. De különbözik harmóniavilága is Bartók harmóniáit az ember természeti erői szülik, a harmóniák inkább dinamikus erejűek, mint színezőek. Sztravinszkinél a harmónia másodlagos, inkább eredménye az egymásra hányt motívumok hangzásának. Kodály részére a szép hangzás elsődleges művészi cél. Bűvös csengésű, izzó meleg, de bizonyos férfias keménységű akkordjai idegenül állanak a modern művészetben. A harmónia és melódia két önálló világ, amely azonban egymás kiegészítői. Wagner dallamai a harmóniákból fakadnak, Kodálynál a dalam úgy ömlik szét a harmónia felett, mint ahogy a virágos mezőre ráborul a madárdalos, napsugaras égbolt.

Az első szerzői est (1910) után Kodály nagy bőségben termi új és új műveit. Alkotásmódjára jellemző, hogy egyszerre több mű is készül »műhelyében«. Ir egyidőben dalokat, zongoradarabokat és kamaraműveket. Elsőnek zenekari dalt ír. Berzsenyi »Közelítő tél« c. versét zenésíti meg. Ennek később az Ady-versre írt »Sírni, sírni« dal lesz a párja. (Két ének.) Az énekes zenéjénél a versek kiválasztása is arra mutat, hogy fokozatosan, szinte időrendben érkezik mind mélyebbre a magyar multba. Gyulai Pállal kezdte (Este, vegyeskar 1904). Utána Arany (Négy dal, 1. sz.). Kölcsey,

Berzsenyi, Csokonai (Mégkésett melódiák, 7 dal zongorakisérettel; Bordal, férfikar Kölcsény versére). Kisfaludy Sándor következett (Himfy-dal). A Mégkésett melódiákat 1917-ben a Mulató gajd c. férfikar követi, melynek szövege egy 17. századi ismeretlen költőtől való. A sort a Psalmus Hungaricus végzi be Kecskeméti Vig Mihály 16. századi versével. Később is többször fordul a régi magyar irodalomhoz (dalok Balassi Bálint és két ismeretlen költő virágénekeire, a 16. és 17. századból). Útja azonban ebben a vonatkozásban is több irányú. Ugyanakkor, amikor így visszaszáll a régi magyar költészetbe, együtt halad a mai költészetrel is: elsősorban Ady lírája készített dal írására, végül kórusokat ír a legmaibb költészet termékeire (Öregek, Norvég lányok, vegyeskarok Weöress Sándor verseire).

A múlt és jövő, a két ellentétes irány amely felé halad, de úgy, hogy útjai végül találkoznak. Teljes kört ível át, mely nemcsak a teljes magyar életet, hanem az egész életet magába zárja.

Míg fáradhatatlanul járja a magyar vidéket, gyűjti a népdalt és tudományos dolgozataiban magyarázza, elemzi, addig műveiben eleinte ritkán bukkanunk magyar népdalra (Két zoborvidéki népdal női karra, két székely népdal, a Hét zongoradarab, Székely keserves és Székely nóta c. darabjaiban, stb.). A népdalzene csak később, a Psalmus utáni alkotókorszakában lesz művészete kovásza. Előbb alakuljon ki a teljes Kodály, hogy a népdalt fel tudja szívni, hogy az tápláló vitaminja legyen, ne pedig ő szolgálja a népdalt. Kodály mikor népdalhoz nyúl, a magyarság álmait bontja ki, a magyar lélek szépségeit borítja virágba, vízesebből tengert varázsol, fűszárból mezőt. A népdal lelki őseit ragadja meg és ezt fejtí ki határtalan megérzéssel. De erre csak akkor vállalkozik, amikor már elérkezett a csúcra, amikor már hatalmas egyénisége kiteljesedett.

Dalok, zongoradarabok, szóló gordonakaszonáta, hegedű-gordonka-duo, férfikarok, II. vonósnégyes és a kéthegedűre és brácsára írt Szerenád jelzik ezt az emelkedést, mely a csúcsig vezet. A Szerenád már a háború után (1920) készült. Nemsokkal előtte (1918) a II. vonósnégyes. Mindezekben a művekben már érezni azt az izgalmat, amely a csúcraérkezés fenséges élményét megelőzi. A Szerenád lassútétele már a Psalmus Hungaricus ígérete.

Hiányos volna Kodály életútjának megírása, ha nem említünk fel zenereferensi munkásságát. 1917-től a Nyugat zenei cikkírója. Síkraszáll Bartók Béla művészete mellett. 1918 végén pedig a Pesti Napló kritikusa. Ír a népdal feltámadásáról. Irhatott már erről. Ő már tudta, hogy a népdal él és nemsokára nagy alkotásoknak lesz ihletőjévé.

Kodály világhíre is elindul ezalatt. Az első világháború azonban megakasztotta. Még híre érkezik, hogy 1915-ben a Kneisel-kvartett több városban játssza Amerikában az I. vonósnégyest, de a fegyverek zaja csakhamar elnémítja Kodály muzsikájának külföldi hangjait. A háború után újra kellett kezdenie a küzdelmet a világhírért és sok mindenért, amit a háború fejlődésében megakasztott.

(Folytatjuk.)

WILHELM VON LENZ:

LISZT FERENC

Hetven évvel ezelőtt szerény kis könyvecske hagyta el a sajtót: »Die grossen Pianoforte-Virtuosen unserer Zeit aus persönlicher Bekanntschaft«. Szerzője, Wilhelm von Lenz császári orosz államtanácsos (1809–83) Lisztől, Chopinről és Tausigról szóló visszaemlékezéseit először 1868-ban a Neue Berliner Musikzeitung hasábjain tette közzé, majd Tausig öhajára, de már csak annak halála után, 1872-ben könyv-alakban is kiadta, kibővíve az Adolph Henseltről szóló fejezettel. Ennek a műnek Lisztől szóló fejezetét csaknem teljes egészében leközlőjük most magyar fordításban, mert egyike a legérdekesebb egykorú dokumentumoknak. Nemcsak azért, mivel Liszt életének aránylag legkevésbé ismert és legnehezebben feltárható szakába nyúlt röpke bepillantást, de azért is, mert egy sokat tapasztalt kortárs határtalan rajongása, izzó lelkesedése lobog felénk minden sorából.

... El akarom mesélni, milyen körülmények között *jutottam* el Liszt-hez, mert egy ilyen szellemmel nem kötünk polgári ismeretséget, vagy *eljut valaki hozzá, vagy nem jut el hozzá*. Ez minden és úgy egyik, mint a másik esetben nagyon sok.

Az 1828. évben — 43 esztendővel ezelőtt! — 19 éves koromban Párisba mentem, hogy ott, mint boldog ember tanulmányaimat (humaniores litterae) szélesebb mederben, mindenekelőtt francia vizeken folytassam és amellet továbbra is zongoraórákat vegyek, ahogy akkoriban mondták, de Kalkbrennernél. Kalkbrenner berlini volt, héber származású, Párisban ő volt a szalonzongora Joconde-ja X. Károly alatt. Kalkbrenner a becsületrend lovagja volt és a zongorán megengedett összes eleganciák legfőbb bérője. A szép Camille Mock — későbbi Madame Pleyel, aki sem Lisztet, sem Chopint nem hagyta közömbösen — volt kitüntetett növendéke az ellenállhatatlan Kalbrennernek. Hallottam őt Kalkbrenner és Onslow között utóbbinak sextet-jét kéziratból játszani Tremont bárónál, egy akkori szelíd párisi zenemecénásnál. Ugy zongorázott, ahogy valaki egy elegáns cipőt hord, ha történetesen csinos párisi hölgy. Mindazonáltal abban a veszedelemben forogtam, hogy Kalkbrenner növendéke leszek, de csillagom és Liszt másként akarták. Már útban Kalkbrennerhez (ki játszik most egy hangot tőle?) a Boulevardra értem és a napi színlapok között, amelyek oly nagy vonzerőt gyakoroltak, egy a Conservatoriumban Mr. Liszt által adandó Extra-Concert hirdetésnyét olvastam (november volt), Beethoven Es-dur zongoraversenyével az élen. Akkoriban Beethoven — és nemcsak Párisban — valóságos *Paracelsus* volt a hangversenyteremben. Beethovenról akkoriban csak annyit tudtam, hogy nagyon félttem a sokszor áthúzott hangjegyeitől a D-dur trióban és a karfantáziában, amely *Musikaliákat* (ahogy akkoriban kifejezték) egyszer felnyitottam és rögtön megint össze is csuktam szülővárosomnak Rigának egyik zenekereskedésében, amelyben több kereskedést üztek, mint zenét. („in einer Musikhandlung... in der mehr Handel als Musik getrieben wurde.“)

Hogy én egyszer Beethovenról hat kötetet fogok írni német és kettőt francia nyelven, azt mondta volna nekem valaki, ahogy ártatlanul ott álltam a hirdetőoszlop előtt Párisban és a hirdetés által lettem kioktatva arról, hogy egyáltalán léteznek zongoraversenyek Beethovenról. A Sextettéről hallottam. Akkoriban Beethoven *J. N. Hummel*-nek hívták!

A Boulevard koncertplakátjáról közben azt a következtetést vontam le, hogy valaki, aki Beethovenról egy zongoraversenyt nyilvánosan játszik, boszorkányos ezermester kell hogy legyen és egészen más

teremtmény, mint Kalkbrenner, az *Effusio Musica* c. fantázia szerzője. Hogy ez az *Effusio* egy silány darab (*Lumpenstück*), annyit már értettem, bármennyire ifjú és bohó voltam is.

Ezen a módon találkoztam az akkoriban oly sorsdöntő párisi boulevardon, életemben először a Liszt névvel, amely hivatta volt a világot betölteni — a boulevardon, ahol az ember azt képzelte, hogy Európa történelmén dolgozik, ha ott sétálni megy.

Ez a hangversenypalotát arra volt hivatva, hogy tartós befolyást gyakoroljon életemre. Még annyi év után is látom a sorsdöntő papír színét: „kövér, óriásbetűk, világossárga alapon“ (az akkori napok Párisának *couleur distinguée*-ja).

Tüstént Schlesingerhez hajtottam, Páris akkori zenei tőzsdéjére. Rue Richelieu.

— Hol lakik Mr. Liszt? — kérdeztem és *Litz*-nek ejtettem, mert a párisiak Liszttel soha nem jutottak *Litz*-nél tovább. Azt a derék németet, aki egyszer véletlenül a legjobb hegedűvirtuózuk volt, Rudolf Kreutzer Kretsch-nek hívták, amiért az a férfiú, akinek Beethoven az ő nagy hegedűszonátáját op. 47. ajánlotta, névjegyét így szövegezte: *Rodolphe Kreutzer, prononcez Bertrand*. Ezt megértették a párisiak, a párisiak már *ilyenek*, véli Falstaff.

Liszt címe Rue Montholon volt, jó messze, ott, ahol Páris azt képzei be magának, hogy hegyvé lehet. Mi mindent nem képzelt be magának Páris és mi mindent el nem hittünk neki? Hegynek és völgynek, mennynek és pokolnak képzelte magát?

Liszt címét nehézség nélkül megadták nekem Schlesingernél, mikor azonban *Litz* ára után kérdezősködtem és ama óhajomnak adtam hangot, hogy *Litz*nél zongoraórákat akarok venni, mindnyájan kinevettek és a segédek a pultok mögött velük kuncogtak és mind egyszerre mondtak: „Az még soha se adott lelkét, az nem *professeur de piano*!“

Szóval nagy ostobaságot kérdeztem! De a felelet, *nem professeur de piano*, mindazáltal tetszett nekem és egyenesen a Rue Montholonba hajtottam.

Liszt otthon volt. Ez nagy ritkaság, mondta nekem az anyja, egy kitűnő asszony, német szívvel, aki nekem nagyon tetszett, az ő Ference csaknem mindig a *templomban* van, mondta és *egyáltalán nem foglalkozik már zenével!* Ezek voltak azok a napok, amikor Liszt Saint Simonista akart lenni, amikor Père Enfantin Párist bizonytalanná tette, amikor Laménais a *Paroles d'un Croyant*-t írta és Balzac a *Peau de chagrin* után a *Scènes de la vie privée*-t. Nagy idők voltak azok és Páris a világ köldöke. Itt élt Rossini és Cherubini, továbbá Auber, Halévy, Berlioz és Baillot, a nagy hegedűs; az azóta a politikán lecsúszott költő, Victor Hugo éppen kiadta az „*Orientales*“-t és Lamartine *Méditations poétiques*-jének fáradalmait pihente ki. Már főzték a júliusi forradalmat, de még Martignac minisztériumában voltunk.

Lisztben egy szikár, sápadt kinézésű fiatalembert találtam végtelenül vonzó arcvonásokkal. Széles kereveten feküdt, mélyen elgondolkozva, önfelédten és három zongora között, egy hosszú török pipát szívott. Még se moccant mikor beléptem, inkább úgy látszott, egyáltalán észre sem vett. Mikor francia nyelven — másképpen akkor nem lehetett hozzá közeledni — megmagyaráztam: „családomban Kalkbrennerhez utasított, de én hozzá jöttem, mert ő Beethoven egy zongoraversenyét szándékszik nyilvánosan játszani“, mosolyogni látszott. De ez csak egy tör villanása volt a napon.

„Játsszon nekem valami“, mondta leírhatatlan szatírával, amiben azonban semmi sértő nem volt, mint ahogy nem sértő az, ha a menny dörög.

„Kalkbrenner balkézre írt szonátáját játszom (pour la main gauche principale)“, mondtam én és azt hittem, valami okosat mondtam!

„Azt nem akarom hallani, nem ismerem és nem is óhajtom megismerni!“ felelte ő fokozódó szatírával, alig visszatartott gúnyval.

Éreztem, hogy *szomorú* szerepet játszom, talán másokért, párisiakért vezekelek; de azt is mondtam magamnak, minél jobban megnéztem a fiatalembert, ez a párisi — mert az volt ő egész megjelenésében — feltétlenül zseni kell hogy legyen és minden további nélkül, küzdelem nélkül nem akartam magam egy párisi által leverni hagyni.

Szerény, de határozott léptekkel a hozzám legközelebb álló zongorához mentem.

„Nem ahhoz!“ kiáltott felém Liszt anélkül, hogy a kereveten félig fekvő helyzetét legkevesbé is megváltoztatta volna, „oda, a másikhoz!“

A második zongorához léptem.

Akkoriban az „Aufforderung zum Tanz“-cal voltam eltelve, két évvel azelőtt szerelemből összeházasodtam vele és még a mézeseteknél tartottunk. Rigából jöttem, ahol a Freischütz példátlan sikere után Weber zongorakompozícióinál tartottak már, mint még távolról sem Párisban, ahol a Freischütz neve *Robin (!) des bois* volt és Berlioz recitativoival javították tönkre!

Jó mestereknél tanultam. Mikor a három első asz-t az Aufforderungban le akartam ütni, a hangszer nem adott hangot — mi volt ez? — erősen ütöttem, egészen *piano* hallatszott az asz — nagyon nevetségesnek tüntem magam előtt — de arcizomrándulás nélkül bátran tovább mentem az első akkordbelépésekig — akkor felemelkedett Liszt, hozzám lépett, a jobbkezemet minden további nélkül levette a hangszerről és megkérdezte: „Mi ez? Ez jól kezdődik!“ „Meghiszem azt“ mondtam a papjára büszke sekrestyés hangján, „ez Weber-től van!“,

„Hát az zongorára is írt?“ kérdezte ő csodálkozva. „Mi itt csak a *Robin des bois*-t ismerjük!“

„Persze hogy írt zongorára és szebben mint mind“ volt az én éppen-olyan csodálkozó válaszom. „Magammal hordok az útikofferemben“ tettem hozzá „2 polonézt, 2 rondót, 4 füzet variációt (Vien qua Dorina, Thème russe, Thème original, Joseph-variációk), 4 szólószonátát, ezek közül egyet Vehrstaedtnél tanultam Genfben, abban az egész Svájc benne van és *hihetetlenül szép*, az összes szépasszonyok egyszerre mosolyognak itt, ez Asz-durban van, erről nem tud magának fogalmat alkotni, olyan szép; így még senki nem írt zongorára, ezt elhiheti nekem.“

Szívből beszéltem és olyan meggyőződéssel, hogy láthatólag benyomást tettem Lisztre. Immár megnyerő hangon mondta: „Nos, kérem Önt, mindezt hozza el nekem a kofferéből és leckét akarok Önnek adni, *először életemben*, mert Weber-t a zongorán velem megismertette és nem hagyta magát elriasztani ezzel a nehézjárású hangszerral, ezt külön rendeltem magamnak, hogy 10 skálát végezzek, míg *egyedül* játszottam rajta; ez egy teljesen lehetetlen zongora. Mauvaise plaisanteria volt részemről, de minek is beszélt Kalkbrennerről és balkezes szonátájáról? De most játssza el nekem az Ön dolgát (votre chose), mely olyan különösen kezdődik. *Itt*, ez Páris egyik legszebb hangszere, *itt*, ahová *először* akart ülni.“

Eljátszottam hát szívvel-lélekkel az *Aufforderung*-ot, de csak a *wiegend-del* jelzett kantilénát, két részben. Liszt el volt ragadtatva a műtől. „Nos, ezt hozza el nekem“ mondta „ezt majd kölcsönösen elmondjuk (dire) egymásnak!“

Igy jött a zenei Abécé utolsó betűje az elsőhöz.

Liszt az első órán sehogyse tudott megválni a darabtól. Mindig újra átvett egyes részeket, erősítéseket próbált, a Minore 2. részét ok-

távokban vette és kifogyhatatlan volt Weber dícséretében. Mi is volt akkor a zongora-repertoár? *Hummel*, a síma asztalosmester, *Herz*, *Kalkbrenner* és *Moscheles*, semmi plasztikus, drámai, beszédes a zongorán; Beethovent még nem értették, 32 szólószonátájából *hármalt* (!) játszottak: az Asz-durt a variációkkal (op. 26), a Cisz-mollt quasi fantasia és az F-moll szonátát, amelyet egy kiadó fantáziája nevezett *appassionata*-nak, nem Beethoven. Az utolsó, melyeket napjaink vettek be és vittek elismerésre, egy német ideológus szörnű törzszülőitinek számított, aki egyáltalán nem tudott zongorára írni. Csak Hummelt és társait értették meg, *Mozart* túl régi volt, nem ismert igazi *passzázsokat* mint *Herz*, *Kalkbrenner*, *Moscheles*, a kisebbfajtaokról nem is szólva.

A középszernek ebben a birodalmában élt Liszt és ezt számba kell vennünk, hogy felmérhessük nagyságát annak a férfinak, aki a zongorán Weberig és sajátmagáig eljutott, mikor még mindössze húsz éves volt! (Bámulatlunk csak nő, ha figyelembe vesszük, hogy Liszt akkori életkora tekintetében Lenz nem kis mértékben tévedett. Liszt 1811 október 22-én született, tehát éppen csak hogy betöltötte a tizenhetedik életévét, mikor 1828 novemberében a fentebb leírt beszélgetés lefolyt. Ford.)

Weber Asz-dur szonátájától Liszt egészen el volt ragadtatva. Ezt Vehrstaedt-tel (erről a különös pianistáról lásd Lenz: Beethoven et ses trois styles, Sonate oeuvre 26, ahol igyekeztem őt jellemezni.) Genfben nagy szerelettel tanultam és teljesen a mű szellemében adtam elő. Ezt bizonyította Liszt azzal a móddal, ahogy hallgatta, élénk gesztusokkal és mozdulatokkal, a mű szépségére vonatkozó felkiáltásokkal, úgy hogy két fejjel dolgoztunk. Ez a nagy romantikus zongoraköltemény, mint ismeretes, tremolo Asz-szal kezdődik, a basszusban. Így még egy szonáta sem kezdődött! Olyan ez, mint egy napfölkelte az elvárásolt erdő felett, amelyben a cselekmény fog lezajlani! Mesterem nyugtalansága az első Allegro I. része felett oly nagy lett, hogy még annak a vége előtt félretölt engem a közelkező szavakkal: „*Várjon! Várjon! Mi ez? Ebbe magam megyek bele!*” Ilyet még nem láttak! Képzelsenek el egy lángelmét, mint Liszt, húsz évvel (tizenhét! l. fentebb. Ford.), először életében Webernek egy ilyen kapitális kompozíciója előtt, eme aranyvértetű lovag jelensége előtt!

Mindig újra megpróbálta ezt az I. részt a legkülönbözőbb célzattal; az Esz domináns-passzáznál, az I. rész végén (passzázs a szonátában nincs is; bájos, a gondolathoz beleszólt klarinétmenetnek lehetne ezt nevezni) ezt mondta Liszt: „Itt *Ligato* áll, vajjon, nem lehetne ezt jobban pp staccato (piqué) csinálni? Hiszen *Leggermente* is áll ott.” Minden irányban kísérletezett.

Igy megadatott nekem, hogy megfigyeljem, hogyan nézi *egyik* zseni a *másikat* és hogyan értékesíti a maga számára! Így minden alkalommal mintegy két órát töltöttünk Weberrel; különös lecke!

„Nos és milyen az I. allegro 2. része?” kérdezte Liszt és megnézte. Tisztára lehetetlennek tartottam, hogy ezt, a tematikus feldolgozást egymásrahalmozott oktávokkal, amelyek oldalakon át viaskodnak, lapról olvasni lehetne!

„Ez nagyon nehéz” mondta Liszt „de még nehezebb a Coda és ebben a befejezésben az *egészet* összefoglalni, itt a Centrifugal-figurában (13. ütem a vége előtt). A passzázt (a 2. részben, természetesen Asz-dur főhangnemben) tehát nem csináljuk *staccato*, ez kissé mesterkelt lenne (*recherché*), de nem is csináljuk *Ligato*, ahhoz túl vékony, *Spicato* csináljuk; ússzunk a két víz közt (*nageons entre les deux eaux!*)”

Ha az első tételben a tüzet és életet, az átszellemült szenvedélyt csodáltam meg Liszt tolmácsolásában, úgy a második tételben az ő győ-

zelémbiztos nyugalma és biztonsága ejtett bámulatba és hogy mint tudta magát visszatartani, hogy minden erőt az utolsó támadásra gyűjtson össze! Ilyen fiatal és ilyen bölcs! — mondtam magamban és elszédültem, megsemmisültem, elbátortalanodtam!

A szonáta *Andante* jának első 4 ütemében többet tanultam Lisztnél, mint évek alatt az én korábbi mestereimnél. „Ezt az expozíciót úgy kell csinálni, ahogy Baillot quartettet játszik, a kísérő szólamokat magukban álló tizenhatodok képezik, de Baillot szólamai nagyon jók. Magának nem szabad rosszabbul csinálni! Magának jó keze van, Maga meg tudja ezt tanulni; figyeljen csak ide, ez nem könnyű, ezzel köveket lehet megindítani; el tudom képzelni, hogy a zongorahuszárok ezt hogyan lépik le! Soha nem fogom eljelejteti, hogy ezt a szonátát az Ön révén ismerem meg, most tanuljon Ön valamit általam, mindent meg fogok Önnek mondani, amit hangszerünkről tudok.“

Az *Andante* 35. ütemében a basszusban levő harminckettes figurát sajnos nagyon is gyakran hallani, mint egy passzázt megszentés-telenítve a balkézben, a figurát *enyelegve* kell tolmácsolni, egy *amoroso* gordonkaszóló legyen az! Így adta elő Liszt, viszont félelmetes fenséggel az oktáváttörést a C-dur 2. témához, amelyet Henselt — igen találó jellemzéssel — a „Tízparancsolat“-nak nevez.

Hogyan tudnám csak sejtetni is, mit csinált Liszt első ismerkedésre, ennek a szonátának zseniális *Menuetto capriccioso* és *Rondo* lételeiből? Mivé nem lett az ő előadásában a Menuetto triojának klarinétszólója, ennek a vágyódó kiáltásnak modulációja, a rondó tekervényei!

A Weber-sonáták tekintetében elmondhatjuk, hogy Webernek a módja, ahogy a hangszert kezeli és arra ír, mint a hangszer kifejezése, mint specifikus zongorazene, a Beethoven-sonátákat maguk mögött hagyják, nem mint zenei ideák, amelyek a zongorán jutnak kifejezésre. Mozart szonátái katonok quartettekhez, Beethoven szonátái szimfonisztikus rapszódiaák, Weber lovagi szonátái viszont a legszerencsésebb és legboldogtatóbb kifejezői a hangszernek, mint olyannak! Weber zongorája a quartettől, mint a szimfóniától egyaránt független, önálló, önmagában kielégítő, öntudatos zongora, az újabb iskola zongorája, amely Liszt és Chopin hangszerkezelése számára a kapukat kitárta.

Es elértek-e valaha is nagyobb zsenialitást a zongora kezelésében, mint Weber C-dur szonátájában, az elsőben?

Bámullattal állunk ez előtt az 1813-as mű előtt (ebben az évben bírálta azt meg a nagy *Világtalan*, az Allgemeine Musikalische Zeitung) ama mű előtt, amely talán még korábban keletkezett, amely *olyannyira* függetlenítette magát úgy a zenei gondolat, mint az élet minden társadalmi és szociálpolitikai vonatkozásai és viszonyainak 60 évvel ezelőtt (!) uralkodó formáitól! Mert mi nem választjuk külön az életet a művészet által való alakításától. Az atyai ház, a tűzhely, a házioltár, a *házas korszak*, ezek a motívumai Weber C-dur szonátájának az ifjú lélek sóvárgásával az ismeretlen világ után, amely a polgári szülőföldön, annak szűk, fojtogató határain túl van! Ennek a vágnak ad hangot Weber a C-dur szonátakölteményben, amely egy második „Glocke“.

Vom Mädchen reisst sich stolz der Knabe!

Ez világosan benne van a szűkített akkordban az elején, amellyel Weber költeménye kirobban.

Weber szonátái összekötnek minket az étellel, Beethoven viszonya az ételhez a zongorán ugyanaz, mint a prédikátoré a gyülekezethez.

Hogy Liszt éppen Weber a zongorán mennyire megdicsőítette, mi-csoda nagysándori diadalmenetekben vonult Weberrel, nevezetesen a

Concertstück-kel, Európán át, azt tudja a világ és távoli idők fognak róla beszélni.

Most egy gondolatról szólok, tisztelt Olvasó, amelyre annakidején kétségtelenül büszke voltam, mert senkinek sem jutott eszébe, mert Liszt különleges zongora-írásmódját belső, esoterikus okokkal magyarázza és technikai nehézségeiben a külsőségest és látszólag mesterkéltet el-
vitatja.

Liszt zongorastílusát úgy értelmezem, mint perzsiflázsát a korábbi párisi szalonokban divó osztlálygögnek, konvencióknak és ostobaságoknak, amiknek sok-sok nyomorúságát és gyerekeségét három párisi kormányzat alatt volt alkalom megfigyelni. Ezek a mindenfajta tehetetlen követelmények, ezek az oroszlanoknak szóló túsúrások megkülönböztették hajdan Párist Németországtól, az e tekintetben nagyvonalúbb Pétervártól, ahol a művész, mint a kultúra fátylahordozója, még a legfelsőbbekkel egyenrangú, ahol a művész viszonya az élethez inkább az ellenkező végletbe csap át, ha nem is mindig a művész szerencséjére.

A nehézségek Liszt stílusában úgyszólván variációk az őáltala Párisnak feladott témára: „Pusztulj madár, vagy falj!” (*Stirb Vogel oder friss!*) Liszt a párisiak arcába vágja ezeket a nehézségeket — *den Dank, Dame, begehrt ich nicht*, mondja ő; csináljátok ezt utánam mondja ő; kik és mik vagytok? kérdi ő. Aki nem volt a hajdani Párisban, nem volt egy igazi városban sem. *Ennek* a városnak volt korbácsa és ölbéli gyermeke egyaránt Liszt. Az ő nehéz írásmódja, kifejezése még az őnála *természetes*, soha nem látott zongoratechnikájának, mert nagy tévedés lenne azt hinni, hogy ebben őt bárki utoléri vagy utolérhetné, bármily kevésbé fontos is a technika önmagában, eltekintve az alkalmazásától. Azt mondták: hívjátok össze valamennyi zenészerzőt és hangszereltesse meg az egyszerű C-dur akkordot. Beethoven akkordja Beethoven lesz! Ez a dolog lényege! Nincs másként Liszttel sem; hívjátok egybe az összes pianistákat és kezdessétek el Beethoven Esz-dur zongoraversenyét (hogy ezt a példát válasszuk), Liszt első ütésénél tudni fogják, hogy ez ő volt és senki más! Az ő fantáziájának nincsen nehézsége, az egy testetlen adottság; ahol Liszt megjelenik, az összes pianisták eltűnnek hatalmas árnyékában, mint egy varázsköpenyben. Liszt doktor, mint *Faust* és mi mindnyájan az ő *Wagner*-e vagyunk!

Eme visszaemlékező lapok kedves olvasójának tehát nem áll jogában, mikor másokat megbírálunk, azt kérdezni: de *Liszt*?

Ezt le akartam szögezni. „Ez a vice a dologban” mondja Pistol, vagyis, Liszt egy *ktsértet!* (*Gespenst!*)

Amióta Rómáig kell menni, hogy Lisztet *lássuk*, hallásról már amúgy sem volt szó: amióta Liszt hátatfordított a nyilvánosságnak, már csak ahhoz van jogunk, hogy őt *hallottuk légyen*, de nem ahhoz, hogy őt mint pianistát említsük; Liszt mintegy halott, aki szerencsére életben van, de nem pianista. Személyében tükörképe ő napjainknak, melyekben több történik mint máskor évszázadok alatt; eltekintve minden zenei felsőbbbségtől, Liszt századunk egyik szellemóriása (*eine Grossintelligenz des Jahrhunderts*).

Azon célból, hogy Liszt különleges írásmódját belőle magából, az ő kiváló természetéből magyarázzuk és helyesen szemléljük, még csak annyit: A művészet a földi élet ideális valósága, a testellen valóság. Ez különféleképpen nyilatkozhatik meg Lisztnél a nehézség nem külsőség, hanem, kulcs az ő benső lényéhez. Ha csak külsőségesen interpretálják ezeket a nehézségeket, amint azt oly gyakran látjuk, akkor külsőségek maradnak, akkor rájuk tapad a föld sara és a szellem a komponistánál marad.

Közreadja és fordította: ANTOS KALMÁN

BEETHOVEN ÉS A ROMANTIKA

Beethovent fél-istennek, hőroznak, titánnak szokták nevezni. Titánnak, aki legyőzte a Sorsot. Valóban az is volt, mert nemcsak önmagán győzedelmeskedett, nemcsak a zeneszerzőt érhető legirtózatosabb sorscsapást viselte el, hanem a történelemalakító hatalmas erőket is akarata alá kényszerítette. Azok az erők, melyek a Nouvelle Heloise és a Confessions szerzője Jean Jacques Rousseau óta kérlelhetetlenül szétváltak mindent, hogy helyet adjanak az új világ építkezésének — Beethoven titáni akarata szolgáltatába állanak. A villám pusztít, felgyújt, — de Beethoven részére csak roppant energia, amelyet mint valami óriási transzformátor, a világ számára önmagában átalakít.

Melyek ezek az új erők, melyek úgy szaggatták Beethoven művészetét, mint a villám a százados tölgyet? A romanticizmus erői. A világ megmámorosodott a szabadság bódító ízétől. Sokáig meredt tekintete az ég végtelenségébe (barokk), aztán az ész végtelenségében hitt (racionalizmus), az antik idill-világ álromantikáját kereste (rokoko), a klasszikus hősi kort kívánta felidézni (empire), végül mámoros ujjongással felfedezte saját lelkét, az emberi lelket, annak végtelen távlatait (romantika). A lélek világában minden gyümölcs íz, amelyet a szabadság fája terem. A léleknek nincs mit rejtetnie. Az egész világ vallani akar, mint az emberiségnek gyónó Rousseau. Az Én fellázad. A klasszicizmus beethoveni empire-épülete omladozik. Az Én szabad ég alá kerül.

De Beethoven, mint a régi világ utolsó fellegvára: áll. Ellenáll. A várfalakat nem hagyja széthullani: megerősíti őket. A klasszikus formákat óriási mértékben kiszélesíti. Újabb boltíveket, hatalmasabb, teherbíróbb oszlopokat épít, nagyobb falfelületeket emel, melyekről lassan eltűnnek a rokoko-világ díszítményei, melyeket az empire még részben megőrzött. Az építőanyag is megváltozik: a mozarti tematika, mely Beethovent az 1800-as évek elejéig jellemzi, nem alkalmas az új, erős falu építkezéshez. Kemény veretű, acél magvú, egyszerű, de nagy teherbírási tematika kell. A heiligenstadti végrendelet körüli időkben alakult ki az új Beethoven, aki felveszi a küzdelmet a világgal, aki: ellenáll, új várában.

A romantika viharában tehát Beethoven klasszikus marad, de úgy, hogy a végtelenségig kiszélesíti a klasszicizmus formáit. Az új kor, új áramlatok, új erők, őt is áthatják, őt is önállóvá, a lélek világának nagy hirdetőjévé teszik. Az ő műveiben is megtéjtődik a zenei mondanivaló a legemberibb megnyilatkozásokkal. Az ő műveinek is közös témája az ember lelke, melyet önmaga lelkén keresztül vizsgál. Az Eroica, az Appassionata, egy-egy gigászi önvallomás. Mindezekben a művekben a romantika izzó lehelletét érezzük, de mégis klasszikusak, mert Beethoven megőrizte szuverenitását, s akarata szerint formálta az anyagát.

Ritka jelenség a művészetek történetében. Hozzá hasonló csak Michelangelo, aki hasonló energiával gyúrte akarata alá a barokk és renaissance határára az új erőket, megőrizve monumentális alkotásaiban a renaissance formavilágát. És némileg hasonló Beethovenhez egy másik nagy »betetőző« művész: Palestrina, aki szintén ellenállt a barokk eszmeáramlatoknak, bár az ő művészete is megtellett emellett az új világ lelkiségével.

Beethoven nagy kortársai, Weber és Schubert már feladták a klasszikus zene forma-várát. Schubert például annyira elbódult egy-egy dallama szépségétől, hogy szinte meg sem tudott válni tőle (pl. a »mennyei hosszúságú« C-dur szimfónia melléktémája), s ezáltal a forma szétlázult, az arányok megbomlottak. A romantikus »tartalom« győzött a klasszikus »forma« felett. Beethoven ellenben ugyanilyen részegítő dallamokat alkot, (gondoljunk az Appassionata szonáta páratlanul szép melléktémájára), de bele-

kényszeríti ezeket a romantikus lélekvallomásokat a klasszikus formavilág rendjébe. Még azoknál a műveinél is megőrzi a klasszikus formaépítkezés felsőbbrendűségét, amelyeknél látszólag már-már feladja a küzdelmet (mint pl. a d-moll és úgynevezett Recitative-szonátánál).

Beethoven művészetének éppen ez a kettősség adja egyedülálló varázsát és lenyűgöző szépségét. A romantika felszabadította a lelket, melyből kiszabadultak a szenvedélyek viharai. Beethoven témái ilyen szenvedély-viharok által életrehevített dallamok, motívumok, melyeket az ezek arányában megszilárdított, kiszélesített formákba kényszerít a zene-óriás roppant energiája.

H.

Kolozsvár zenei életéről

A kincses város egyike a legrégibb és legjelentősebb magyar zenei központoknak. A múlt század elejétől kezdődő, megszakíthatatlan hagyományok szerves folytatásaként kapcsolódott a multhoz a visszatérés óta egyre izmosodó és terebélyesedő kolozsvári muzsika. Már az első évad komoly eredményekről számolhat be. Az opera és a filharmóniai zenekar megszervezése, a rendkívül érdekes zenei kiállítás, a hangversenyek és előadások sorozata nemcsak az indulás nehézségeit győzték le sikeresen, hanem egyszersmind magas színvonalú művészi élményt is nyújtottak. A mostani őszi idény zenei eseményei a továbbfejlődés kétségtelen tanujelét adják.

Legváltozatosabban a hangversenyek alakultak. Méltó nyitányként Dohnányi Ernő és Zathureczky Ede zongora-hegedű szonátaestjét hallottuk. Különösen a műsort záró Kreutzer-szonáta klasszikus, beethoveni mélységeket feltáró előadása nyújtott felejthetetlen élményt. A tavalyi zenekari szereplés után idén önálló műsorral lepte meg a kolozsvári zeneértő közönséget Faragó György. A legszebb és leghatalmasabb hangokat és akkordokat Beethoven Eroica variációinak erőteljes és biztos előadása varázsolta eléink. Teljes elismerés illeti Faragót a Hammerklavier-szonáta nagyvonalú felelevenítéséért, bár annak magá-

val sodró lendületét nem tudta maradéktalanul éreztetni. — Chopin romantikus világába vezetett Rösler lengyel zongoraművész hangversenye. Főleg a kisebb kompozíciók könnyed, mégis borongós szépsége érvényesült meggyőzően. Rösler részletkidolgozásra való hajlamosága és szárnyaló billentése ezekben szóllatta meg Chopin szellemét a legőszintebben. A nagyobb formák összefogásában előadása már nem oly biztos.

Az őszi műsort két énekkar szereplése is tarkította. A *Budapesti Kamarakórus dr. Paulovits Géza* vezetésével igen kedvezően mutatkozott be. A XVI. és XVII. századi nagy mesterek és a mai magyar szerzők műveiből szép sorozatot mutattak be. Kis kezdeti bizonytalanság után különösen Orlando di Lasso madrigáljai kifogástalan technikai tudással és mély átéléssel szóllaltak meg. A kotkodácsoló kórus és a „Visszhang” megérdemelt sikert aratott. Ugyanennek a korszaknak hatalmas vokális egyházi zenéjét a *Schola Cantorum Sabariensis* nagyszabású tolmácsolásában hallhattuk. Werner Alajos 120 tagú fiúkból és férfiakból álló ének-kara a Szent Mihály templomban szerepelt. A gyönyörű gótikus íveket betöltő ének megragadó élményt adott minden hallgatónak. Palestrina, Lasso és kortársaik legjava alkotásai csendültek fel. A megrázó

forték és finom piánók valóban égi muzsikává tisztultak. A kórus különös erénye a rugalmas dinamikai színezés és a fegyelmezett, pontos énekmod, mely minden fekvésben és erősségben tömör, csengő hangzást biztosít. A magas színvonalú hangversenyt II. Marcellus pápa miséjének Credo-ja méltóan fejezte be.

Az évad elejének talán legkimagaslóbb zenei eseménye volt a *Kolozsvári filharmónikusok* kamaraestje. Már a műsor önmagában is nagy érdeklődésre tarthatott számot *Vaszy* Viktor Händel, Bach és Haydn műveiből állított össze egy csokorra valót. Händel g-moll Concerto grossoja teljes fényében és melegségében bontakozott ki. A zenekar egészen érett megoldást nyújtott. Technikában és előadási készségben egyaránt bebizonyította, hogy egy év után a legkényesebb és legigényesebb feladatokra is alkalmassá vált. A zenekar és karmester tökéletes együttműködése a hallgatóságot is szorosan bele tudta vonni az előadás ritmusába. Händel B-dur és főleg Haydn D-dur versenye újabb meglepetést hozott. A zongoraszólamot *Ticharich* Zdenka játszotta. Acélos billentése, lendületes játéka és magával ragadó temperamentuma a zenekarra és közönségre egyaránt kihatott. Ha talán a szigorú klasszikus felfogás szempontjából jogosult lehetett néhány kifogás, a mély művészi átélés, a ritmus és a zenei színek kihangsúlyozása e kifogásokat könnyen feledtette. A műsort befejező ötödik brandenburgi koncert Bach zenei lángelméjének titokzatos mélységeit világította meg. E hangverseny a karmester, a zenekar és a szólójátékos legteljesebb művészi összhangjának kitűnő példáját nyújtotta. Elményt adott a szó legnevesebb értelmében. A filharmónikusok további szereplése elé csak a legnagyobb várakozással tekinthetünk.

Külön kell megemlékeznünk a három operabemutatóról. A tavalyi

ígéretes kezdet méltó folytatásra talált. A Trubadur előadása bebizonyította, hogy a magánénekesek és az énekkar feladatuk magaslatán állnak. Kialakult az opera nagyvonalú tolmácsolása. A részletek kidolgozása mellett mind határozottabban bontakozik ki az egész. Az egyes jelenetek egymásba kapcsolódnak, nyomukban megelevenedik a minden árnyalatot magába szívó zenedráma. *Takáts* Paula Leonórája, *Szabadi* István Luna grófja és *Laczó* István Trubadurja az előadás főerősségei voltak. A Lakmé bemutatását nem sikerült ilyen egyszerűen megoldani. *Páka* Jolán csillogó szopránja biztosította a művészi színvonalat, de a mellékszereplők nem tudtak vele lépést tartani. Annál tökéletesebb szépségben ragyogott fel a Turandot. Ez a nehéz feladatokban oly bővelkedő opera bámulatos csiszoltan jutott a közönség elé. A kegyetlen császárléányt *Takáts* Paula személyesítette meg, játékbán és hangban egyaránt kitűnően. *Hidy* Franciska Liuja Puccini szellemének hű átéléséről tett tanuságot. Hangsúlyozottan kell kiemelnünk a zene- és énekkar gyönyörű teljesítményét. *Vaszy* Viktor és *Farkas* Ferenc odaadó munkája csodálatosan rövid idő alatt hozta meg ezt a mindenképpen figyelemre méltó eredményt. Az opera működése már a múlt évben is a legjobb reményekre jogosított. Minden okunk megvan hinni abban, hogy egy-két év múlva a budapesti Operaház színvonala a kolozsvári együttes részére nem lesz elérhetetlen magasságban.

Erdély fővárosa zenei életének idei első harmadát változatosság és komoly művészi gazdagság jellemzi. Az újból magyarrá vált Kolozsvár már legyőzte a kezdet nehézségeit és a régi hagyományokba, valamint az új zenei áramlatokba belekapcsolódva, remélhetőleg, rövidesen kikristályosodik benne az ország második zenei központja.

ENTZ GÉZA.

A RÁDIÓ ZENÉI TERVEI

Február 15-én, a Telefonhírmondó megindulásának 50-éves fordulóját a Rádió nagyszabású műsorral ünnepli meg. Úgysszólván egész nap a Telefonhírmondó jubileumával foglalkozik a műsor. Így a Honvédzenekar 1900 előtti indulókat ad elő, a rádiózenekar is korabeli műsort mutat be, ugyan- csak a felkért szölisták, továbbá „Századvégi hangulat” címen régi népdalok kerülnek sorra, majd előadják a Telefonhírmondó 50 év előtti első műsorát. Medgyasszay Vilma énekel és a lemez-műsorok között is találunk emlékhangversenyt. Az emléknep eseménye az esti hangverseny lesz, amelyen részleteket ad elő az operaházi zenekar és néhány énekes a „Hunyady László”-ból. Ez az Erkel-opera volt ugyanis az első közvetített opera. Ezúttal Ferencsik János vezényel.

16-án Bacsák Erzsébet zongorázik, műsorán Bach, Kodály és Dohnányi művek szerepelnek. A Rádiózenekar Beethoven I. szimfóniáját játsza, vezényel: Dohnányi Ernő. Operaközvetítés is lesz.

17-én lemezzről Stamitz szimfóniát és Mozart szimfóniát (K. 425, C-dúr) hallunk és ellátogat a mikrofon a Liszt Ferenc Társaság zenedélutánjára is, ahol Lajtha László tart előadást „Liszt és a mai muzsika” címmel, Anda Géza pedig Liszt, Ravel, Debussy és Bartók műveket zongorázik.

18-án Szita Oszkár vezényli a Székesfővárosi zenekart és N. Hübner zongorázik a Magyar-német művészcsere keretében. „Ritkán hallott operaáriák” címmel érdekes lemezműsort hallunk, és pedig áriát Gounod „Philemon és Baucis”-ból, Verdi „Luise Miller”-ből, Donizetti „A kegyencnőből”, Leoncavallo „A bohémek”-ből, stb.

19-én sor kerül Molnár Imre „Népdalfelőlőjára”. Kopeczky Alajos orgonázik és előadja C. Franck:

„Grand piece symphonique” c. művét. Az egyik munkásdalárda klaszszikus kórusokat és Bartók népdalfeldolgozásokat énekel.

20-án a „Mindenből mindenkinek” című műsorban Senyei Szabó Ilus, Gere Lola, Szabó Miklós, Lázár Mária és Gémes Irén működik közre, vezényel Fridl Frigyes, rendező A. Balogh Pál. Lemezzről halljuk Bach D-dúr szvitjét és operáriákat.

21-én a „Könnyű zene, könnyű percek” szölistái a következők: Rösler Endre, Osváth Julia és Böszörményi Nagy Béla, Jancsin Ferenc, Chopin, Zsolt, Schubert, Sarasate és Kuula műveket hegedül a tervek szerint. Szó van a Székesfővárosi zenekar vigadói hangversenyének kapcsolásáról és lesz operaközvetítés is. Lemezzről Beethoven zongoraszonátát és Brahms kamaramuzsikát hallunk.

22-én Rajter Lajos vezényli az operaházi zenekart. Közreműködik Szabó Pál gordonkaművész. A műsor a következő: Beethoven VIII. szimfónia, Saint-Saëns: gordonka- verseny, Liszt: két epizód, Lenau „Faust”-jából (Éjféli menet, Tánc a kocszmában). A kamarazene hívei Boccherini, Rameau és Beethoven műveket hallanak lemezzről. Sonja Ten Kovalevska énekel a magyar-holland művészcsere keretében.

23-án a Ref. Főiskola énekkara Rajter, Vásárhelyi, Halmos, Farkas, Bárdos és Kodály feldolgozásokat énekel. Lemezzről két érdekes kamarazeneműsort hallunk: Debussy: Zongora-gordonka szonáta és Bartók: a-moll vonósnegyes.

24-én „Caruso titka” címmel Berg Mária beszél a nagy énekesről. A Székesfővárosi Zenekar is ad hangversenyt.

25-én operaközvetítés lesz, lemezzről sor kerül Ravel „Bolero”-jára és Peskó Zoltán Bach Praeludiumát és fugáját játsza orgonán.

26-án Ádám Jenő előadása következik a magyar népdalról. Lemezzről Mozart műveket hallunk.

Füzesi Emilia ritkán hallott dalszakkorral lép a mikrofon elé. Schumann: „Frauen-Liebe und Leben” ciklusból bemutat nyolc dalt.

27-én Blaha Márta zongorázik. Lemezről zenekari műveket hallunk: Beethoven Coriolan-nyitány, Schubert VIII. szimfónia, Respighi: Madarak, Wolff-Ferrari: Négy házartsóból közzene és Liszt: Les préludes. A „Dal mesteri” címen Schubert, Schumann, Brahms és R. Strauss dalokat hallunk. „Karneval hercege szórakozni kíván” címen A. Balogh Pál és Liszt Nándor állít össze műsort, amely szerint „Karneval hercege” meglátogatja a Rádió 10. studioját. A változatos műsor során fellép a tervek szerint Udvardy Tibor, Székely Julia, Muráti Lili, Vaszary Lili, Pethes Ferenc, Karády Katalin, stb. A rádiózenekart Fridl Frigyes vezényli.

28-án művészlemezeket hallunk, a kamarazene hívei Haydn és Brahms műveket kapnak. Valószínűleg a Székesfővárosi Zenekar hangversenyét is kapcsolja a Rádió és lesz operaközvetítés is, amelyen fellép Reining Schöpfler. Előadásra kerül: „Figaro lakodalma”.

KÜLFÖLDI HÍREK

Majna melletti Frankfurt operaháza 150 éves fennállásának jubileuma. Frankfurt nevezetes városi színháza 1792-ben kezdte működését. A megnyitó időszakban Mozart és Gluck operái és Goethe színpadi művei voltak műsoron. A 19. században Lachner Franz, a híres operazeneszerző (a Die Bürgerschaft c. operáját Pesten mutatták be, 1828-ban) és a Liszt által nagyrabecsült Guhr Karl voltak a karmesterek. Számtalan hangverseny is hangzott el benne, köztük Paganinié. Wagner is vendége volt a színháznak, amikor a Lohengrint vezényelte. A nevezetes év-

fordulót jubileumi héttel ünnepelték meg. A műsor a színház történetét kívánta tükrözni: előbb Mozart és Gluck egy-egy operája hangzott el, majd a Mesterdalnokok, a Fidelio, két mai dalmű, Reuter „Odysseus”-a és Egk „Colombus”-a, végül Verdi „Don Carlos”-a.

Új Haydn-mű. Az utolérhetetlen termékenységű mesternek még minduntalan kerül olyan műve kiadásra, amelyik először lát nyomdafestéket. A német kottapiacra a közelmúltban ismét két Haydn-mű jelent meg. Mindkettő háromtételes divertimento barytonra, brácsára és gordonkára. Ezek a baryton-triók azok közül valók, melyeket Haydn Esterházán írt Esterházy Miklós herceg részére, aki lelkes híve volt a barytonnak (18. századbeli gambával rokon, mélyebb hangú, sok-húrú vonóshangszer) és kitűnően játszott rajta. Haydn összesen 125 divertimentot írt barytonra, brácsára és gordonkára, ezenkívül még 50 művet, melyekben a barytonnak fontos szerepe van.

Operaszövegkönyvek gyűjteménye. A pármái királyi zenekonzervatórium rendezése közben csodálatos gazdagságú operaszövegkönyv-gyűjteményre bukkantak. Különösképpen senkinek sem volt tudomása eddig arról, hogy Pármában 6000 példánynál több régi operaszövegkönyv található. A gyűjtemény felbecsülhetetlen értékű kincsei az opera hőskorából, a 17. század közepéről származó példányok, melyeket Pármában és Velencében nyomtattak. A barokkművészet örökség termékei azok a hatalmas méretű, bőrkötésű, gazdag aranyozású, belül rézkarcokkal díszített librettók, amelyeket a pármái hercegek és főleg Napoleon második feleségének, az 1816 óta pármái hercegnő Mária Lujának könyvtárából valók. Sok két és többnyelvű szövegkönyve is van a gyűjteménynek.

Régi kiadású művek új kiadásban. Több olasz kiadóval egy idő

5ta kinyomat régi műveket, mégpedig az eredeti kézirat vagy első kiadás tökéletes utánzásával. Így például a milánói Ricordi-cég kiadta Verdi Rekviemét az eredeti kézirat alapján. Ugyanabban a köntösben látta meg ismét a napvilágot, mint 1597-ben Velencében, Orazio Vecchi híres madrigalista Amfiparnasso c. madrigalkomédiája („commedia harmonica”). Megjelent nyomtatásban a Sevillai borbély kézírata is, melyet a pessaroai Rossini-múzeum őriz. Mindezeknél érdekesebb a Codex Squarcialupi kiadása az eredeti 15. századbéli kézirat formájában. Squarcialupi Antonio a 15. század híres orgonaművésze volt. Firenzében élt Medici Lorenzo szolgálatában, meghalt 1475-ben. Gyönyörű initálékkal megírt kodexében összegyűjtötte a 14. és 15. század madrigálistáinak műveit.

Bach Máté passiója hanglemezen. A németországi Electro-la hanglemzvé vállalat az elmúlt év utolsó negyedében hanglemezekre felvette Bach Máté passióját. A művet a lipcei „Thomanerchor” adja elő a Tamás-templom karnagya. Günter Ramin vezényletével. Szólisták: Tiana Lemnitz, Friedel Beckmann, Karl Erb és Gerhard Hüsck. A hatalmas mű tizenhat lemezre terjed.

Casella-baletti sikere Németországban. Casella »Az ellopott képeskönyv c. gyermekek részére írt balettje Essenben nagy sikerrel színpereült. Essent Chemnitz követte, majd az évadban bemutatják még Rostockban és Strassburgban.

Emlékhelyé nyilvánították Palestrina szülőházát. Az olasz népművelési minisztérium törvényt készített elő, melynek alapján a király emlékhelyé nyilvánította Palestrina szülőházát. Palestrina 1525-ben a Róma közelében fekvő Palestrina nevű községben született. Születési helyéről nevezik Palestrinának. Ugyanis családi neve Giovanni

Pierluigi. Olasz szokás szerint neve mellé helyezték születési helyét s így lett Giovanni Pierluigi da Palestrina, melyből később csak a Palestrina lett általánossá.

Sutermeister új operájának bemutatója. Drezdában mutatták be a fiatal svájci zeneszerző. Sutermeister Heinrich „Varázssziget” c. új operáját. A szerző egyúttal szövegírója is operájának, melynek tárgyát Shakespeare-lől vette ezúttal is. (Ugyanis első operája: Romeo és Julia.) Sutermeister 1939-ben tűnt fel a frankfurti zeneünnepélyen előadott „Diverlimento” c. művével. Romeo és Julia c. operájával pedig rendkívüli sikert aratott. A Varázssziget — a bemutató visszhangja után ítélve — kevésbé sikerült alkotás.

Az ismeretlen Schumann. A romantika elvarázsolt lelkű zeneszerzője napjainkban alig egy-két művében él. Annak ellenére, hogy rendkívül termékenységu volt, manapság kevesen ismerik alkotásainak túlnyomó részét. Schuricht. kiváló német karmester ezért feladatul tűzte ki, hogy Schumannnak ezeket a mellőzött műveit megismerteti a közönséggel. Legutóbbi berlini zenekari hangversenyét az „ismeretlen” Schumannnak szentelte. Közönsége meglepődve fedezte fel a „Julius Caesar”-nyitány drámaiságát, a „Bevezetés és Allegro appassionato” c. zongorára és zenekarra írt mű költőiségét és a III. („Rajnai”) szimfónia ihletett szépségeit.

Csodagyerek a láthatáron. Ma nem éljük a csodagyerekek korát. Éppen ezért nagy érdeklődéssel fogadjuk a hírt, hogy Berlinben a „Bach”-teremben egy 11 éves csodaleányka, névszerint Murzillo Angelica adott zongoraestet.

A frankfurti Zenegimnázium Berlinben nagysikerű hangversenyt adott. A fiatalok együttese, különösen a 16. és 17. század kardalainak éneklésével tűnt fel.

BELFÖLDI HÍREK

Ifjúság a gyermekért. A budapesti r. k. egyházközségek balatonzamárdi gyermeküdülő telepük javára évenként hangversenyt rendeznek „Ifjúság a gyermekért” címmel. A hangversenyek nemcsak a legjobb iskolai énekkarok felvonulása, hanem műsoraikban is a magas színvonaluak. Az ez évi hangversenyen, mely február 1-én és 2-án hangzott el, a következő kórusok vettek részt: az Angolkisaszonyok énekkara (vezette: Hidy Gyulai Mária), a Szent Lujza intézet elemi iskolájának énekkara (egy I. o. növendék vezetésével), a budapesti Piarista gimnázium énekkara (Faludi Béla vezetésével), a Fehérvári-úti leányiskola énekkara (Barényi Margit vezetésével), Zircről a „Schola Zircensis” (P. dr. Naszályi Emil vezetésével), Kolozsvárról a Marianum r. k. leánynevelőintézet énekkara (Kotsis M. Cecilia vezetésével) és Nagyváradról az „Immaculata” intézet óvónőképzőjének énekkara (Csiky Gyuláné vezetésével). A műsor első felében a Händel-művek, gregorian koralisok és végül Bárdos- és Bartók-kórusok hangzottak el. A műsor második felét Kodály-kórusok töltötték ki a hatvanéves zeneszerző tiszteletére. A magyarokhoz c. Kodály-kánon zárta le a műsort, melyet az összes iskolák egyesített kórusa énekelt Kodály Zoltán vezényletével.

A Forray-kórus századik hangversenye. Hat évvel ezelőtti alakította Forray Miklós 16 tagú kamarakórusát. Célja az volt, hogy részben a modern magyar karműveket, részben a régi karműveket, főleg a 16–17. század madrigálisláinak művészetét szolgálja. Első hangversenyükön felerészben magyar, felerészben régi karműveket

énekeltek. Később, tekintettel arra, hogy az éneklő ifjúság a magyar karirodalmat nagymértékben népszerűsíti, a régi irodalom életre-keltését tűzték ki főfeladatuk gyanánt. Azért a magyar irodalmat sem hanyagolják el. Legutolsó hangversenyükön, melyet Németország részére adtak a Rádióban, magyar műsort énekeltek. Szereplésük széles területre terjed. Számtalanszor felléptek hangversenydobogón, a mikrofon előtt, zártkörű estélyeken (a közelmúltban a finn követség estélyén), vidéki városokban, filmen, énekeltek lemezre, stb. Tavasszal előreláthatólag Bécsbe utaznak. Századik hangversenyük február 20-án lesz a Magyar Művelődés Házában „Madrigál és toronyzene” címmel. Műsoruk valamennyi száma bemutató. Éneklük többek között Monteverditől a Phillis és Tirsis-t, Hassler-től a „Hinta palinta”, A muzsika dícsérete, Jannequintól „A csala”, „A madarak dala”, Costeley-től a „Talpra pásztor” és Orlando di Lassotól a „Jótanács” c. madrigálokat. A hangverseny nagy érdeklődésre tarthat számot.

»Az Operaház munkája« címen a Rádió sorozatos előadásban ismerteti a rövidhullámú műsorban az ország első színházának művészi eredményeit. A spanyol és angolnyelvű ismertetés során eddig Erkel, Poldini, Wagner és Kodály operarészleteket mutattak be. A műsor összeállításával A. Balogh Pál rendezőt bízta meg a Rövidhullámú osztály.

A Rádió kibővítette zenekarát. Régi vágya teljesült az érdekelteknek. A Magyar Rádió elhatározta, hogy január 1-től kezdve felemeli zenekari tagjainak létszámát. Az eddigi kamarazenekari, illetőleg szalonzenekari létszámtól eltérően most 40 tagja van az új Rádiózenekarnak.



TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYHEGEDŰ-KÉSZÍTŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genfi nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezűleg készített hegedűmmel nyerték el az első díjat. Anvers, Páris, Róma, Brüsszel nagyarany, Grand Prix Medaille D'Or kitüntetések.

Telefon 389—199

Részletfizetés.

Díjtanulárjegyzék.

42 éves cég

A Budapest Székesfővárosi Allat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaglópálya, kocsizás.

A nyári hónapokban szabad nézőtéren elsőrendű hangversenyek, teljes opera- és operettelőadások.

Belépődíj: Felnőtteknek 70 fillér, vasárnap 50 fillér
 Tíz éven aluli gyermekeknek . . . 40 „ „ 30 „

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretővel, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál:

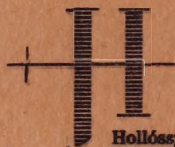
Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jöjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású ivókúrák a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!



Hollósy János
könyvnyomtató

Budapest VII.
Jósaika-utca 20

300182 10

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—329



Budapest,

XXIV. évfolyam, 7. szám

1943 február 20

TARTALOM



Vidéki zeneéletünk fejlesztése. — Horusitzky Zoltán:
Kodály Zoltán életútja (Folytatás). — Boros Rezső:
Mihalovich Ödön (Születése századik évfordulójára).
— Kereszty István: Zenei szavainkról (Hozzászólás
Almási Balogh Pál cikkéhez). — A Rádió zenei ter-
vei. — Külföldi hírek. — Belföldi hírek.

A Székesfővárosi Zenekar hangversenye a Pesti Vigadóban

Rendezi a Harmónia Művészeti Szövetkezet a Fővárosi Népművelés keretében

XIII.

1943 február 21.
vasárnap délután 4 óra

FERENCsik JÁNOS
SZERVÁNSZKY PÉTER
(hegedű)

Bach: H-moll szvit
Mozart: Hegedűverseny
Debussy: Gigue
Tóth Dénes: Andante és Allegro
Sztarvinszki: Tűzmadár-szvit.

XIV.

1943 február 28.
vasárnap délután 4 óra

PAUL TIBOR
SZALAY ESZTER
SZABÓ PÁL

Bach: Toccata és fuga, d-moll
Liszt: Ha álomom mély
Strauss Richárd: Cecilia
Saint Saëns: Gordonkaverseny, a-moll
Strauss Richárd: Don Juan, szimfónikus költemény
Beethoven: II. szimfónia, D-dúr

XV.

1943 március 14.
vasárnap délután 4 óra

PHILIPH WÜST
Hj. VÁCZI KÁROLY
(zongora)

Haydn: Koncertáló szimfónia
Csizik: Zongoraverseny (bemutató)
Beethoven: III. szimfónia

XVI.

1943 március 21.
vasárnap délután 4 óra

FAILONI SERGIO
MOLNÁR ANNA
(hárfa)

Bartók: Fából faragott királyfi — szvit
Debussy: Egy faun délutánja
Debussy: Két tánc
Debussy: A tenger

XVII.

1943 március 28.
vasárnap délután 4 óra

VASZY VIKTOR
PASQUALI LIANA
(hárfa)

Beethoven: VIII. szimfónia
Farkas: Hárfaverseny
Brahms: II. szimfónia

XVIII.

1943 április 4.
vasárnap délután 4 óra

PETRASSI GOFFREDO
KÁRVÁLY VIKTOR
CSILLERY BELA
DALLAPICCOLA LUIGI
(zongora)

Modern olasz hangverseny
A Magyarországi Olasz Kultúrintézettel
együttműködésben

BEMUTATÓK

Dallapiccola: Michelangelo-kórusok
Dallapiccola: Zongoraverseny
Petrassi: Zenekari versenymű
Petrassi: Halottak kara

V. Operahangverseny:

Klasszikus-est.

1943 március 8-án, hétfőn este 1/27 órakor a Magyar Művelődés Házában.
Vezényel: Berg Ottó.

Műsor:

1. Beethoven: III. Leonora nyitány
2. Beethoven: VII. szimfónia
3. A RASZEDETT KÁDL Vidám opera 1 felvonásban. Zenéjét szer-
ezte: Gluck. Szövegét írta: Krastel. Fordította: Szabó Miklós.

Rendezi: Bán Károly. A díszleteket tervezi: Fülöp Zoltán.

Jegyek kaphatók a Népművelési Bizottságnál (IV., Szép-u. 5. félem. 2.)
és a Magyar Művelődés Házában (VIII., Tisza Kálmán-tér.).

A ZENE

Alapíró: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. I. em. 2
Telefon: 381—529

VIDÉKI ZENEÉLETÜNK FEJLESZTÉSE

Számtalanszor hangoztattuk vidéki zeneéletünk fejlesztésének szükségességét, hogy a magyar művészet országos jellegű lehessen és ezáltal is közelebb kerüljön a magyarság életé fennmaradását és jövőjét biztosító magyar lelki egységhez.

A vidéki zeneélet fejlesztésének kérdéseit tárgyalta a vallás- és közoktatásügyi miniszter által a közelmúltban összehívott országos zenefelügyelői ankét is. Szükségesnek tartjuk, hogy ezáltal is rámutassunk a probléma fontosságára és a megoldás felé egyengessük az utat szerény megjegyzéseinkkel.

Véleményünk szerint — és sokak véleménye szerint — a vidéki zeneélet fejlesztését a népiskolák énekoktatásának reformjával kell kezdeni. A reformnak több szempontra kell tekintettel lennie. Az iskolai énekórákon kell a jövő nemzedékének lelkileg magyarrá válnia. Legelső feladat „az iskolán át magyar zenei köztudatot teremteni, a néphagyomány, vagyis a zenei magyar nyelv, az egyetlen klasszikus magyar zene közkinccsé tételével” (Kodály: Magyarország a zenében). De éppen olyan fontosságú a zenei alpműveltség megadása. „Ahhoz nem kell sok, hogy ne csak a tényleg papírján, hanem valósággal tanuljanak meg kórárt írni-olvasni” (Kodály: u. o.). De az iskola feladata még a zenei ízlés kifejlesztése is. Ezt pedig csak művészi értékű zenével lehet. Csak így alakulhat ki olyan országos közönség, amely magyarérezésű zeneileg is, s nem érzéketlen a művészi értékű zene iránt.

Az ifjúságból lesz a nemzet. Nevelését tehát minden vonalán és idejében úgy kell irányítani, hogy minél mélyebbre tudja gyökereit leereszteni a magyarság ősi valóságába és ezáltal minél szilárdabban álljon



helyén a történelem viharaiiban. A magyarsága mellett pedig a művészet adja az erőt, hogy rendeltetésének eleget tudjon tenni. Magyarság és művészet külön-külön és együtt szolgálja az ifjúság nevelését.

A fiatalság az iskola mellett levante-életében találkozik ismét a zenével. Kimondhatatlanul fontos tehát, hogy a levantekorú magyar ifjúság milyen zene mellett fejlődik. A levante-intézmény célja az öntudatos, hazafias, testben és lélekben erős magyarság nevelése. Történhet ez másképpen, mint magyar és művészi értékű zenével? Feltétlenül a magyar népdal és annak sajátosságait magánviselő magyar műdal a legalkalmasabb itt is a magyar lelkiség kialakítására. A művészi érték elengedhetetlen. Szeretnők, ha a levanték nevelői is ezt vallának és az irredenta-dalok közül a zeneileg magyartalant és művészileg értéktelent kiselejteznék. Nem hisszük, hogy a „Levnte” c. folyóirat szerkesztőjét ne tudnók meggyőzni arról, hogy teljes mértékben tévedett, amikor azt írta, hogy „a művészi vagy akár népi szempontból is legrosszabbnak minősíthető irredenta dal is többet jelent, mint valamennyi régi népdal együttvéve”. Feltétlenül össze lehet egyeztetni a művészi értéket, a zenei magyarságot és a hazafias jelleget. Nemcsak össze lehet, de össze is kell egyeztetni. Miért ne tápláljuk a magyar ifjúságot a magyar föld adta, egészséget nyújtó élelemmel s miért adjunk „pótanyagot” táplálék helyett?

A levanték azonban nemcsak énekelnek, hanem hangszereken is játszanak. A levante-zenekarok jó és magyar zenét muzsikálnak! Sajnos, az eddig játszott zenei anyag nem mondható ilyennek. Pedig mit használna a magyar jövőnek, ha az ország összes levante-zenekara értékes, magyar zenét játszana! Ujabbán kaptak ugyan a levante-zenekarok hivatalosan előírt anyagot, de ez még messze van attól, hogy a fiatalság magyar öntudatának kifejlesztésére, zenei tisztségének jó irányba történő befolyásolására, jellemének megacélosítására alkalmas lenne.

Mi a tennivaló tehát ezen a területen? Művészi értékű, magyar muzsika kell a levante-zenekarok részére. Ilyen azonban nincs. Tehát ha a kérdést gyökeresen kívánjuk megoldani, akkor a magyar zeneszerzőket pályázatokkal, jutalmakkal, levante-darabok írására kell ösztönözni. Nevesebb zeneszerzőink állami megrendelésre bizonyára, szintén várnának levanték részére zenekari darabokat. A Zeneművészeti Főiskolán pedig a zeneszerzési tantervbe kellene iktatni az ilyen összeállítású (levante-és katona-) zenekarokra való írás tantását. Magyarországon minden céllal össze kell kapcsolni a magyarság nagy sorskérdésével.

A népiskolai énekkar, a levante-zene egy-egy fejlődési fok. A következő fok a dalárdák zenéje. Szükséges, hogy minél több falusi és vidéki

városi dalárda létesüljön. A dalárda is az a szent közösség, amelyben a nemzet élettáncja lobog. Itt is forr, alakul, a magyar jellem.

Azonban itt is előbb a feltételeket kell megteremteni. Előbb magyar lelkiségű férfikarok kellene, amit a dalárdák énekeljenek. Bár kb. egy évtizede, egyre-másra jelennek meg új férfikarok, melyek a magyar néphagyományokon épülnek — de mindez nem elég. A gyökeres megoldáshoz itt is arra volna szükség, hogy a magyar zeneszerzők tanulmányaik alatt sajátítsák el a népdalfeldolgozás technikáját. A koralharmonizálás mellett helyet kaphatna a magyar népdal harmonizálása és feldolgozása is.

A vidéki zeneélet fejlesztése érdekében még egy igen fontos tennivalóra hívjuk fel az illetékesek figyelmét. A vidéki városokhoz közelebb kell vinni a főváros kultúráját. Vagy inkább így mondhatjuk: a vidéki városokba el kell vinni a főváros kultúráját. Meg kell ismertetni egész Magyarországot az új magyar zeneművészettel, a főváros legkiválóbb előadó-művészeivel. Kultúránk legjavát kell elvinnünk. Legértékesebb művészetünket, legértékesebb művészeinkkel. Sok olyan város van még, mely idegenül áll az új magyar zenével szemben. A nemzeti egységet, öntudatot nagymértékben fejlesztené, ha kitűnő művészekből álló stagionék járnák, kitűnő műsorokkal a vidék városait s megtermékenyítenék a lelkeket a magyar művészettel. Nem nemzeti feljuvalkodottság, ha ezt mondjuk: van mivel megismertetni az országot. (Kodály írja: sosem voltunk olyan egy színvonalon a külföld zeneművészetével, mint most.)

Különösen olyan városokba való ellátogatás volna fontos, amelyekben a magyarság kisebbségben van. Ezek a művészték magyar kultúrjólény dokumentálása mellett alkalmasak volnának a szentistváni gondolat megvalósulását elősegíteni. Az idegennyelvű magyarság bekapcsolódását a magyar lelki közösségbe — idézhetik elő a főváros művésztjei.

Hogy ez a feltevés valósággá válhat bizonyítja a Népművelési Bizottság nemrég tartott művésztje Besztercén. (A Népművelési Bizottság már kezdettől fogva rendezett ilyen vidéki művészteteket, legutóljára Besztercén és Nagyváradon.) Legnagyobbrészt magyar műsort vittek. A hangverseny a szász Gesellenverein nagytermében hangzott el, igen sok szász jelenlétében. A szászok a magyarokkal vetélkedtek a lelkesezésben. A művészt nemcsak műveltséget terjesztett, élményt nyújtott, hanem a magyarság tüzeit is gyújtotta, amelynek melegét megéreztek a szász nemzetiségű magyarok is.

Nemzeti érdek, hogy a Népművelési Bizottság rendszeresítse ezeket a vidéki művésztjeit. Állandóan és gyakran utazzanak fővárosi művésztstagionék vidéki városokba. A főváros és az állam együttesen biztosan megtalálják ehhez a szükséges anyagi feltételeket.

HORUSITZKY ZOLTÁN:

KODÁLY ZOLTÁN ÉLETÚTJA

V.

Kodály Zoltán életének ötödik tizede minden vonalon való beérkezés. Felérkezés a csúcsra, ahonnan egyaránt fenséges kilátás nyílik az élet világára és az ég végtelensége felé. Kodály művészete elmondja, amit lát.

Az egyik nagy beérkezést műveinek kiadása jelenti. Eddig csak szórványosan jelent meg egy-egy alkotása. 1921-től a bécsi Universal a kiadója. Sajnos, magyar kiadó nem akadt, pedig nem lett volna üzletnek sem rossz a Kodály-művek kiadása. Kodály alkotásai megjelentek és megismerhette őket a művelt világ. Rövidesen meg is ismerte.

Az 1921-es év még több vonatkozásban fordulópontot jelent. Ekkor mutatják be Filharmonikusaink a Két ének-et. Sajnos, ötévi késéssel. Még Kodály Zoltánnak is ki kellett bőjtölni, amíg az ország első zenekara műsorára tűzte egy alkotását. A Két ének-et ugyanis 1916-ban fejezte be szerzője.

1921-ben tért vissza Kodály kétéves szabadsága után a Zeneakadémia zeneszerzési katedrájához. Az ezt követő évek alatt nevelte mindazokat a zeneszerzőket, akik eszméinek terjesztői, művészetének követői, munkájának segítői lettek. Tudta, ha át akarja formálni a magyar közízlést, ha általánossá akarja tenni a nemzeti zeneművészetet, ha munkájának folytatását kívánja, ha valósággá akarja változtatni a lelkiségben egységes Magyarország álomképét, akkor kellenek tanítványok, jól képzett, európai és egyben magyar kulturájú tanítványok.

Mert Kodály ezt akarja. Világosan kibontakozik hatalmas elgondolása: *feltárni a magyar népdalt, ezáltal megismerni az örök magyarság lelki összetevőit; a népdalok szellemében nemzeti zeneművészetet építeni; a népdalok közkinccsé tételével, a zenekultúra általánossá tevésével és színvonalának felemelésével, valamint a nemzeti zeneművészetben keresztül megteremteni a magyar lelki egységet és végső fokon ezáltal biztosítani Magyarország jövőjét.*

1921-ben száll síkra a magyar művészetért először Kodály a külföldi folyóiratok hasábjain. Nagy kortársának Bartók Bélának művészetét magyarázza először Németországnak és Franciaországnak (Musikblätter des Anbruch-ban és a Revue Musicale-ban).

Az 1921-es év még egy szempontból nevezetes. Ekkor jelent meg Kodály és Bartók népdalgyűjtésének első összefoglaló műve, az Erdélyi Magyarság „Népdalok” c. kötetében. 150 erdélyi népdalt mint tükröt tartott Kodály és Bartók ebben a könyvben a magyarság elé, hogy tekintsen bele és ismerje meg önmagát.

Az alkotóművész azonban két évig hallgat. A csúcsra érkezés pihenést is jelent. Kodály két évig pihen és energiát gyűjt. Vajjon lelkében már ott zsongtak-e a közeljövőben megszülető nagy zeneművek hangjai? Valószínűleg igen. Talán éppen ezért pihen, mert tudja mi előtt áll. Nagy lélegzetet vesz élete hegycsúcsán, teleszívja magát a végtelenség levegőjével, hogy aztán elénekelje a magyarság Istenhez szálló imáját: a Psalmus Hungaricus-t.

VI.

A Magyar Zsoltárt 1923 nyarán írta Kodály. A főváros Pest és Buda egyesítésének 50. évfordulóját készült megünnepelni. Három legnagyobb zeneszerzőnk: Bartók Bélát, Dohnányi Ernőt és Kodály Zoltánt kérte fel, hogy az ünnepi hangversenyre műveket írjanak. Dohnányi Ünnepi nyitány-a, Bartók Tánuszvit-je és Kodály Psalmus Hungaricus-a lett a megrendelés eredménye. Kodály eredetileg a Marosszéki táncokat akarta az ünnepi alkalomra megírni, de amikor megtudta, hogy Bartók is táncokat ír, elvetette a gondolatot és Kecskeméti Vég Mihály Magyar Zsoltár-jának megzenésítéséhez fogott.

A 16. századbeli, mélységesen megrázó költeménnyel — amelynek eredetije a boroszlói városi könyvtárban van, Gönczi György 1620-ban írt énekeskönyvében — Kodály már egyetemi hallgató korában, magyar irodalmi bűvárkodásai során találkozott. Azóta foglalkoztatta a megzenésítésének gondolata. Lelkében a fővárosi megrendelés előtt már éretlen olt szunnyadhattak a panasz, sirás és fohászkodás magasztos motívumai, a kórus égretörő hangzatai, a mű monumentális formájának körvonalai — csak így érthető, hogy egy nyár alatt elkészült a hatalmas partitúrával.

November 19-én hangzott el a díszhangverseny, amelyen először szálltak az ég felé a magyarság panaszának és bizodalmanak hangjai, a Psalmus Hungaricus zenéjével. A siker rendkívüli volt. A magyarság megértette Kodályt. A művet azóta is állandóan hallani kívánja. Nincs év, hogy legalább egyszer műsoron ne volna. Ujabban szinte már tradíció, hogy nemzeti ünnepeken elhangozzon a Psalmus. Vidéken is több helyen előadják (először 1929-ben Sopronban, a Soproni Zeneegyesület centenáriumakor), áttöri a trianoni határokat, meghódítja az utódállamokat, meghódítja végül egész Európát és Amerikát.

A Psalmus világhódítása Zürichből indult ki. 1926-ban a Modern Zene Nemzetközi Egyesületének tartották zeneünnepélyét Zürichben. A Psalmus nem volt a zeneünnepély műsorában. Andreae svájci karmester, aki Kodályt az I. vonósnégyes zürichi bemutatója óta, még 1910-ből ismerte (a bemutatón Kodály is jelen volt), a nemzetközi vendégek szórakoztatására külön hangversenyt rendezett, amelyen előadta a Magyar Zsoltárt és még egy hivatalos műsorra nem került művet: Honegger Dávid Király c. oratóriumát. Andreae hangversenyének sikere messze túlszárnyalta a hivatalos nemzetközi, modern zeneünnepélyét. (Kodály ezen a bemutatón is jelen volt.)

A zürichi siker megnyitotta a Magyar Zsoltár előtt egész Európát. 1927-ben bemutatják Németországban, Hollandiában, Ausztriában, Lengyelországban, Angliában, Hagen, Sollingen, Freiburg, Witten, Drezda, Lipcse, Bécs, Leyden, Amsterdam, London (kétszer), Cambridge városokban. Tehát egy év alatt öt országban, tizenegy városban ismerik meg Kodály remekművét.

Még ugyanebben az évben Amerikába is eljut a Magyar Zsoltár. Mengelberg áll akkor a Newyorki Filharmónikusok élén. A holland karmester Amsterdamban hallotta a Psalmust s Amerikába visszatérve azonnal munkába vette és rövidesen bemutatta.

A newyorki bemutatón pedig egy másik világhírű karmester ismerkedett meg a magyar remekművel: Toscanini. Ennek a megismerkedésnek lett eredménye a következő évi milánói bemutató.

1928 őszén vitte diadalra Milanóban a Psalmust Toscanini. A bemutatón résztvevő szerzőt a világhírű karmester elragadtatása jeléül az ujjongó közönség előtt megölelte.

Ettől kezdődik Kodály és Toscanini meleg barátsága. Kodály Toscaninit nagy serkentőjének nevezi. Valóban, az ő buzdítására — mivel új és új műveket kért tőle — írta meg a Marosszéki táncokat, amelynek Newyorkban volt az ősbemutatója Toscanini vezényletével (1927-ben) és dolgozta át 1930-ban az első zenekari művét, a Nyári est-et. Még három, régi olasz szövegre írt háromszólamú madrigál (Chi d'amor sente Chi vuoi veder; Fiori scoloriti) keletkezése fűződik a Toscanini-barátsághoz. 1932-ben volt ugyanis Budapesten Toscanini egyik leányának esküvője (Kodály és Harsányi Zsolt voltak a tanúk) Kodály a fiatal párnak kedveskedett ezzel a különleges nászajándékkal, amelyet az esküvő után elő is adtak Kodály lakásán.

A milánói bemutatás évében Olaszországon kívül még Spanyolország és Belgium is megismerte a Psalmust. Bemutatták Brüsszelben, Antwerpenben és Barcelonában. Az előbbi év országaiban új városokban hangzott fel: Rotterdamban, Hágában, Gloucesterben, Kölnben. Londonban ismét előadják és a következő évben újra.

Nehéz volna felsorolni ezután, hol mindenütt adták elő a Magyar Zsoltárt. Hozzávetőleges számítással legalább 300 előadást ért meg a Psalmus külföldön. Legutoljára Boroszlóban mutatta be Wüst Philipp, a vendégszereplő Székesfővárosi Énekkarral (1941 nov. 18-án és 19-én). Ugyancsak a Székesfővárosi Énekkar énekelte Bécsben (1934 okt.) Toscanini és Firenzében (1940 ápr. 29-én) a Maggio Musicale-n Gui vezényletével.

A Psalmust több helyen Kodály maga vezényelte. 1927 óta járja külföldet, mint műveinek karmestere. Első vezénylese Amsterdamban volt, 1927-ben, a Psalmus hollandiai bemutatásakor.

VII.

Amikor a Psalmus Hungaricus elindul Zürichből világhódító útjára, már új remekmű várja a bemutatót: a *Háry János*, 1926 novemberében adták először az Operaházban. Történelmi nevezetességű est volt; először hangzottak el operaszínpadról igazi magyar népdalok. Amikor húsz évvel előbb Kodály azt írta, hogy: „magyar népdalt a hangversenytermekben!” vajjon gondolta-e, hogy ket évtized múlva a magy kir. Operaház falai fogják a magyar népdal hangjait visszaverni? A magyarság a Háry Jánossal az első dalművet kapta, amely teljesen az övé, zenéje, szövege, meséje egyaránt s amelyben önmagát szemlélheti. A Psalmus mellett kiegészítője a Háry Kodály magyarság-ábrázolásának. Míg ott a sorsverte, az átokverte, a tragikus, de Istenben bizakodó magyarság lelke él, addig itt az örök álmodozó, meséket szövő, minden hőstettre kész és még nagyobb hőstettekre vágyódó, de földjéhez és önmagához mindennek túl ragaszkodó magyar népnek állított Kodály örök emléket.

A Háry János, mint opera, szövegének sajátos jellege miatt nem juthatott annyi külföldi városba, mint a Magyar Zsoltár. De a belőle írt zenekari szvit annál nagyobb mértékben elterjedt az egész földkerekségen. Japántól Amerikáig mindenütt játsszák. Nagy karmesterek kedvelt „kassza”-darabja. Amerikában még hanglemmezre is veszik. Átírják zongorára és fúvószenekarra is. Az Intermezzo külön is rendkívüli mértékben elterjedt.

Az operát Budapesten kívül előadják Szegeden (1938-ban szabad-

téren), Aachenben, Kölnben (mindkét helyen 1931-ben) és Helsinkiben (1938-ban). Szó volt még a bécsi és newyorki előadásokról. A bécsi szövegnehézségek miatt maradt el, a newyorki pedig a második világháború miatt (1940-ben lett volna a tervezett világkiállítás alkalmával).

1930-ban megírja Kodály a már hét évvel előbb tervbevevett *Marosszéki táncok*-at. A világsiker itt sem maradt el. Egy évre rá nagyszabású a cappella vegyeskari művel lepi meg a magyarságot: a *Mátrai képek*-kel, Vokális szimfóniának nevezhetnők ezt a magyar népi életképet, amelytől csak egy lépés a *Székely fonó*-ig.

Kodály második daljátéka, a *Székely fonó* még teljesebben adja a magyarság lelkét, mint a Hány. Ebben a páratlan szépségű és melységű alkotásban már minden muzsika. Beszédnek már nincs helye. Kodály a legszentebb helyre veti művésze sugárait, a legősibb magyarság közé: a székely faluba. Egy lélekké válik minden: a nép örök élete, szenvedélyei, örömei, szomorúságai, a mezők, hegyek, a levegő — mind Kodály lelkévé egyesül. Kodály azonossá vált ezzel a magyar világgal, dala a nép dala, bánata a nép bánata, öröme, tánca, játéka a népé.

A magyar nép lelkivilágának átélésével és művészi ábrázolásával azonban egyuttal az örök emberit is jelképezte. Ez az oka annak, hogy a magyar nép lelkén és Kodály művészetén keresztül, minden nép meglátja azt, ami minden népnél ugyanolyan: az örök emberit. És ez az oka a Székely fonó igen gyors elterjedésének.

1932 áprilisban volt a budapesti bemutató. Félévre rá (1933 január 14-én) már a milánói Scala-ban adják. Nemsokára Londonba utazik Kodály, hogy a nyilvános Rádió-koncerten új daljátékát vezényelje (hangversenyszerű előadás). 1936-ban Róma tűzi műsorra és előadják a milánói Rádióban. Következő évben Londonban ismét műsorra kerül és elhangzik Prágában is (hangversenyelőadás). 1938-ban Firenzében mutatják be a Maggio Musicale keretében. Németországban ősbemutatója is ebben az évben volt Braunschweigben. Következő évben Nápoly (Rádió) Duisburg, Wuppertal, Prága (Rádió) és Cleveland van soron. Amerikában az egyetemi hallgatók kórusa és zenekara adja elő. Az előadásról hanglemezeket készítenek s elküldik a szerzőnek. 1941-ben felújítják Braunschweigben és bemutatják Weimarban.

1932-ben, a Székely fonó bemutatásának esztendejében ünnepli az ország a nagy magyar mester 50. születésnapját. Hetekig tartanak a Kodály-ünnepségek, amelyeknek középpontjában két tanítványa: Ádám Jenő és Horusitzky Zoltán által rendezett Filharmóniai-díszhangverseny áll. Ez az első zenekari Kodály-hangverseny. A mester és a tanítványok vezényeltek. A műsor: Marosszéki táncok (vezényelte Horusitzky Zoltán), Két dal (énekelte Palló Imre és Kálmán Oszkár, vezényelte Ádám Jenő), Hány János szvit (vez. Ádám Jenő), Mátrai képek, a Székesfővárosi Énekkart vezényelte Karvaly Viktor és a Psalmus a Székesfővárosi Énekkarral és Kodály vezényletével. Az ünnepségek másik fénypontja az Operaház scenírozott Zsoltár-előadása.

A Székely fonót csakhamar újabb világsiker követte. 1933 őszén ünnepelte a Filharmóniai Társaság alapításának nyolevanadik évfordulóját. A Társaság vezetősége felkéri Kodályt, hogy az ünnepi hangversenyre új művet alkosson. Kodály az év nyarán megírja a *Galántai táncok*-at. Rövidesen elterjed az egész világon. Vendég karmesterek, ha hozzánk jönnek s nagy sikert akarnak, műsorra tűzik a Galántai táncokat.

A Marosszéki táncok és a Galántai táncok még egy formában hoztak világsikert Kodálynak és a magyarságnak: mint balett. 1935 január-

ban mutatja be az Operaház a Kuruc mese c. Kodály-balettet. Harsányi Zsolt írta a szöveget s a zene a két híres tánc-rondo. A következő évadban mutatják be Hamburgban és Duisburgban Zigeunerweisen aus Ungarn címmel. 1938-ban a Hitler-Jugend részére adják elő Hamburgban és Berlinben a „Lieder und Tänze der Völker“-sorozatban. Ugyanebben az évben balett-jeleneteket készítenek a Galántai táncokból és a Hány János két számából: a Napoleon-jelenetből és az Intermezzo-ból Clevelandban. 1940-ben Danzigban Die Bergbauern címmel kerül a közönség elé a két tánc; Berlinben pedig külön a Marosszéki táncokból készítenek balettet, amelyet Rapsodische Tanzweisen címmel adnak elő. 1941-ben három helyen mutatják be ismét a táncokat Die Bergbauern címmel: Grácban, Bécsben és Wuppertalban.

A Székely fonó után két évre, 1934-ben, ismét elhangzott egy mű, amely megrázta a hallgatóságot: a *Jézus és a kufárok*. Kelet magyarsága ősi erkölcsi tisztaságát zengi Kodály Kelet nyelvén, Nyugat technikájával, az evangéliumi jelenet szimbolikájával.

A Kuruc mese bemutatását nyomon követte 1936-ban a *Budavári Te Deum*. A főváros kérte fel a Mestert a mű megírására 1936 nyarán. Budavár felszabadulásának 250. évfordulóját ünnepelte az ország szeptember 2-án. Erre az ünnepségre készült a Budavári Te Deum. A mű először a Koronázó-templomban hangzott el, a hálaadó istentiszteleten. Azóta évente többször is előadják kórusaink és zenekaraink.

Külföld is csakhamar felfigyelt erre a páratlan drámaiságú alkotásra, amely a magyar történelem egyik legmegrázóbb s hősőbb szakaszát mondja el a zeneművészet nyelvén. Az előadások helyeit és számát nehéz volna összeírni. Csak egy párat említünk meg: 1938-ban előadták Svájcban (a francia Rádióban), Angliában (Worcesterben), 1939-ben Norvégiában (Osloban), 1941-ben Németországban és Olaszországban (Berlinben és Torinóban) stb.

Kodályt ekkor már az egész világ legelső zeneszerzők egyikének tartja. Jubileumokon idegen országok intézményei fordulnak a magyar Mesterhez „alkalmi” zeneműért. Így született meg két újabb nagy alkotása a *Felszállott a páva* c. népdalra írt zenekari variációk és a *Concerto*. Mindkettő 50 éves jubileumra készült: a variációk az Amsterdami Concertgebouw zenekarára, a Concerto pedig a Csikágói Filharmonikusokéra. Az előbbire Mengelberg Willem, az utóbbira Stock Fredrick kérte fel Kodályt.

A bemutatók is külföldön hangzottak el. A variációé 1939 november 23-án volt Amsterdamban. Utána napokon belül előadták Hágában és Rotterdamban, majd Londonban is. A Concertot Bartók vitte magával, amikor pár évvel ezelőtt Amerikába távozott. A bemutató előadás 1940-ben volt.

Igy éri meg Kodály világhíre teljes nagyságában 60-ik születése napját. Két utolsó műve újabb hitvallás magyarsága mellett. A *Felszállott a páva* az őshaza lelkiességét kelti életre. Ősi, ötfojú (pentaton) dal a témája. A Concerto — amely csak a közelmúltban hangzott el idehaza először — mintha a mondabeli csodaszarvas nyomán vezetne minket egy új háza felé. A „Felszállott a páva” már külföldön is mind népszerűbbé válik; Berlin, Zürich, Bécs, Velence, stb. ismerkedett már meg az új Kodály remekművel. Bizonyára a Concertora is a Kodály-művek közös sorára vár.

(Folytatjuk.)

BOROS REZSŐ:

MIHALOVICH ÖDÖN (1842–1929)

Születése századik évfordulójára

Megdöbbenve állunk e név előtt. Hovatovább nagy kérdőjel lesz zene-történeti sorsa. Még mintha hallanók, amint fiatalkorunkban egyik leg-nevesebb zene-történetírónk mint »a legnagyobb magyar zeneszerzőre« hivatkozik rá, ma -- »van-e, ki e nevet ismeri?«

A magyar rádió néhány éve tervszerűen látott hozzá zene-történetünk legszürkébb elfeledett mesterembereinek kiadásához. Sajnos, persze a könnyű zene rovatába alkalmasakat kellett inkább keresnie és megtalálnia. Számontartja zene-történetünknek minden dátumát, nemcsak centenáriumait, hanem huszonötödik és még kisebb évfordulóit is. Hihetetlennek tartottuk s bekövetkezett: a mélytudású és költői tehetségű magyar romantikus mester századik születésnapjáról nem vettek az emberek tudomást. Mindenki kikerüli ennek a nagy magyar muzsikusnak emlékét, kivel az elmúlt szeptember 13-án száz esztendeje ajándékozta meg a Teremtő nemzetünket. Csodálatos: zenei íróink, rádióműsorszerkesztőink, kik a Thern Károly-, Aggházy-, Kéler Béla-méretű nagyságok évfordulóiról világegyetnem nem feledkeznének meg, a század igazi nagy költőjét, ezt a nagy-tehetségű muzsikust még lexikális érdeklődésre se méltatják.

Nyilván a nevére ráragasztott címke intézte el a nagy magyar mestert. A magyar közszellem, mely kényelmes volt rá, hogy a költő művében elmélyedjen, fázik tőle, hogy felülvizsgálja a legfelszínesebb közkeletű hiedelmét. Mihalovichot a »Wagner-utánzó«, legföljebb »Wagner-epigon« bélyegzés ad acta helyezte, a zenevilág minden érdeklődését megvonta tőle. Az egész zene-történetben nehezen akadna párja ilyen méltatlan elintézésnek. Németországban elképzelhetetlen lenne, hogy hasonló koncepciójú mester és poéta évtizedek óta porladjon, nevét is feledjék, még azt is, hogy valaha (csupán 13 ével!) köztünk járt.

Jelenünk persze nem fog sok kedvet mutatni fölismerésére. Korunk még mindig a mindent agyonölelő romantika elleni küzdelem jegyében áll. Bármennyire teli jelenünk az emberi Erő és Akarat gigantikus megfeszülésével, a romanticizmus nagyszerű hősi pátoszában semmi hite a ma szkeptikus, ideges emberének. Néhány nagy mestertől elfogadja, de kortársaik és követőik iránt szinte idioszinkráciával viseltetik.

Nemesak a művészetben, az életben sem tagadta meg mestere példáját a tanítvány: újabb oka népszerűtlenségének. A nagy beyruthit intranzigens művészi hitvallása, hareos daca vörösposztóvá tették korának zenei mesteremberei, nyárspolgársága szemében, innen a sajtó, kritika, sőt politikai körök ellenségesége. Az arisztokratikus természetű Mihalovichban nincs meg szangvinikus mestere aggresszivitása, de annál inkább a művészet öncélúságának hite, elfordulás minden hatásvadászástól, banalitástól, — a benső átélés, szinte magának-muzsikálás, odi profanum vulgus... Ilyennek jellemzi az intranzigens Michalovichot emberöltőkön át elválaszthatatlan, hű barátja, Apponyi Albert, ki az idealizmus nemes makacsságával kitart mellette a fiatalkori, majd ismét az öregkori mellőztetés magánosságában a sűrű és azon túl, — néha-néha szerényen fölemelve szavát nagy barátja mellett, de szava pusztába hangzik el.¹

¹ Liszt kedves humorral D o- és M i-nek becázta két hívét, az elválaszthatatlan lelki ikreket.

Hogy a nagyközönség, mely tömjénezni tudta Erkelt, Mihalovich-tól vállaltvonva fordult el: megértjük. Mély lélekfestését, nagyívú, egységes építkezését, tragikus heroizmusát nem érthette föl. Csak Wagneren át közelíthette volna meg, de Wagner művészetéhez is csak lassan-lassan s tökéletlenül akklimatizálódott. Mihalovich korán jött. De mire megérthették volna, már jött Strauss Richárd és a francia impresszionizmus s a mestert elintézte a lesajnáló wagneri etiquette. De hogy a kritika hallgat Mihalovich művészetének értékeiről, az már menthetetlen. Erkel zenéjének, mely a verbunkos utókor, a bécsi klasszikusok s az olasz opera stílusának bizony egyenetlen vegyülete, népszerűvé kellett lennie közérthető, dallamos, változatos, hagyományos voltánál, zárt formáinál s különösen nemzeti elemeinél fogva. Arról a nagylélekzetű szimfónikus dolgozasmódról, szellemes és mesteri motívikus munkáról, mindig előkelő művészi tapintatról, a lelki ábrázolás száz finomságáról, a stílus ritka egységéről, mit Mihalovich-nál láthatunk, vajjon ki beszél?

Kozmopolitának is mondták. Vitathatják egyesek, ha tetszik, magyar voltát is. A magyar fajiságot elvitatathatjuk Erkeltől. Hubaytól éppúgy (nem szólva Volkmannról, Koessleről), sőt magától Lisztől is. A fejlődés szükségszerűsége volt nálunk, hogy egészen századunk kezdetéig idegenekből kerültek ki a magyar zene köznapi munkásai s nagymesterei egyaránt. Mihalovich művészileg egységes stílus zenéje, hitünk szerint, szintén magyar, bár nem idézi, nem utánozza a romantikus kor csárdás-verbunkos hangjait és ritmusait, nem keresi az alkalmat »magyaros« fordulatokra és »betétekre«. Az ő Toldi-operája észrevétlen s finom művészi ösztönösséggel van átítva — hogy úgy mondjuk — magyar zenei érzéjével, kissé búsongó-merengő, de férfias dallamhajlítással. Nemzeti magyar lejtése sohasem tűntető vagy feltűnő: észrevétlen fokozódik ott, ahol a nemzeti tárgy valamiképp jobban előtérbe lép, egy kevéssé; de nem távolodik tőle soha annyira, hogy a nemzetköziség vádjá jogosulttá válna. Mesteri készsége éppoly természetességgel hajlítja és dolgozza föl nemesszővést, hősi lendületű, észrevétlenül magyar levegőjű zenei gondolatait, mint nagy nyugati romantikus kortársai a magukéit: anyanyelve a nagyforma és a kontrapunktikus építkezés.

Ami a bányortogatott Wagner-hatást illeti, igaz, akadnak néhány íté-
mek, melyek pl. szinte Tristan-idézetként hatnak, de az ilyen reminiscenciát is szervesen átlényegíti, fölszívja egységes stílusa. A század közkeletű, semleges-hagyományos stílusa számtalan Mozart-, Beethoven-, Mendelssohn-, Schumann-hatásnak megállapításához persze nagyítóüveg kéne, de a Wagner-hatásra utóbb már a gyermek is ujjal mutogatott.

Irodalmi párhuzamunk van. Madáchunk világraszóló alkotása, tudjuk, annyira Goethe bámulata és sugallata jegyében született, hogy nemcsak gondolatok, képek, hanem jelenetek is visszatérnek benne a Faustból. A hódolat, mely az ihlető szellem iránt eltöltötte, lefogta az alkotó szabad kezét — mégis remekmű lett Az ember tragédiája. Nos, Mihalovichnál bizonyos kevesebb a konkrét átvétel az ő bálványától, — de neki nem bocsáttatott meg, mert sem mint nemzeti magyar, sem — külföldön — mint általános emberi tartalmú alkotó nem tudta, tán nem is akarta, népszerűvé tenni magát. (Sorsát irodalmunkban legmélyebb regényfrónkéval vehetjük össze, kit senki sem olvas, — de Mihalovichban nincs meg Kemény Zsigmond formai nehézsége.)

Más dolog, ami a wagneri zenei dolgozasmódot illeti: ez szinte vérévé lett mesterünknek. Érttem rajta a jellemző szimbolikus témák — vezérmotívumok — pszichológiai következetességű alkalmazását, jel-

képes értelmű beléptetését, hajlítását, át- és összeszövését, a wagneri lélek-folyamat-ábrázolás egész rendszerét.

Igy a Toldi szerelmében pl. a legtudatosabb művészi gazdaságossággal jár el: néhány szerencsésen talált, egymással összetéveszthetetlen, mélyhangulatú témából építkezik: fölismerjük Toldi hatalmas, nyílt, sugárzó hősi témáját, vagy fojtott haragjának bővített terecs, baljóslatú, végzetserű motívumát, a végzetes szerelem fojtott s mégis szárnyaló nemes témáját, Piroska gyöngéd női lényének zenei jelképét, stb. A jellemtelen, tehetetlen Tar Lőrinc témájában a Mesterdalnokok tehetetlen acsarkodójának, Beckmessernek némi reminiscenciája dolgozik, — ám jellemző hatása kitünő s számos szellemes és mesteri kihasználásának lehetünk tanui.

A Ring, a Tristan, a Mesterdalnokok ihletését fölszította, de organikusán földolgozta Mihailovich szelleme. Telthangzású szekvenciái a mesterdalnokok példájára emlékeztetnek, egyben magyar fevegőt is keltenek.

Négy szimfóniájával egy Wagner-ihlette nagy szimfónikus triász egyik — középső — tagjának tekinthetjük: Bruckner, Mihailovich, Sinding. Erdekes: a három nagymester sorrendje útkereső merészség és egyéni íz tekintetében a kronológiával majdnem szembehalad. »Legmodernebb« tud lenni a zseniális osztrák mester (IX. szimf.), legkonzervatívabb olykor a legfiatalabb, a norvég. Mihailovich fölényes tudásával, biztos ízlésével, arányérzékével, egyenletesen gazdag invenciójával erős, méltó versenytárs. Egykorú Csajkovszkival. — szimfónikus zenéje is sok párhuzamot mutat vele. A késői romantika minden érett gazdagsága, harmonikus telítettsége, modulatórikus, enharmónikus, kromatikus színpompája visz magával hatalmas tömb-építkezésű, heroikus lélekzetű zenekari költeményeiben.

Programzenéje is a magas romantikus pátosz és szenvedély jegyében született: természetűi erők, tragikum, világnézeti katalklizmus, halálos szenvedély, diabolikum: Boszorkányéj, Szellemek hajója (v. ö. Bolygó hollandi!), Hero és Leander. A vihar regéje (Lenau), A sellő (Gyulai Pál balladája alapján). Faust, Pán halála (Reviczkya nyomán). Dalaira nagobbreszt német költők ihlették: a magas patetikus kórnusz, Liszt dalainak olykor teatrális csapó póza helyett, nála meleg, teltzengésű romantikus bensőséggel egyesül (Nehéz est, Holdas éj).

Művei jegyzékét, élete vázlatát (szükszavú német önéletrajza segítségével), valamint addigi bibliografiáját halála évében közölte a Muzsika folyóirat (1929. Major Ervin). Mily kevés, ami életéről és emberi alakjáról eddig följegyeztetett! (Legtöbb a Zenei Szemle 1917-es évfolyamában.) (Életeútjának érdekesebb tényei: horvátországi horvát származása, ifjúkorában Wagner döntő hatása rá (Wagner 1863-i pesti hangversenyén), Liszt-hez való szoros esatlakozása Wagnerrel való művészi és emberi érintkezése, fúgatanulmányai Münchenben Cornelius Péternél, a kitünő német dalkomponistánál, ki nagyon megszereti; operáinak balsikere és sok visszautasítás, zenekari műveinek nehéz érvényesülése, majd halhatatlan érdemű zeneakadémiai igazgatósága. Idealista volt és objektív, zenei kultúránk ügye töltötte be egész lelkét. Művészi irány és »párt« nem befolyásolta, a tehetséget felkarolta, tűzön-vízen át vitte előre. Bármily idegen volt a romantikus iskola agg mesterének a századunkban bontakozó új magyar zene, sietett a fiatal Bartókot, Kodályt biztosítani zenekultúránk számára, ifjan professzorokká téve őket, mert — hangsúlyozta — látja tehetségüket. Az új zenéről — ha átélni nem is tudta —, de hitte, hogy »lehet« szép (Fodor Gyula, Zenei Szemle, 1917) Mahler Gusztávot, kiért lelkesedett, ő hozta egykor operánk élére.

De a nyárspolgári réteg mindenütt iparkodott elállni az útját. Tartózkodó, begombolkozott, arisztokratikus lényé nem volt ígyvére sokaknak: ridegnek tartották. (Hogy romantikus »embergyűlölő« hajlandóság volt benne, tanúsítja ifjúkori naplója, ifjúkori nyitánya Shakespeare Athéni Timon-jához s későbbi szarkasztikus modora.) Am akik közelebb jutottak hozzá, meleg érző szívre találtak nála (Kern Aurél; u. ott). Embereinek ügyét szívében hordozta. Beszélük, hogy mikor egyik altisztje életbevágó dolgának elintézésével valamelyik hivatal késlekedett, azonnal elhajtattott és végére járt embere ügyének illetékes helyen.

Valóban nemzeti kötelessége lenne a még életbenlévő kortársaknak megörökíteni mindazt, ami emlékükhöz e nagy magyar zeneköltőről él még bennük. Hisszük, hogy idővel az esztétika is felébred és a produktív zenevilág is eleget tesz feladatának.

Zenei szavainkról

— Hozzászólás Almási Balogh Pál cikkéhez. —

Nem lehet eléggé dicsérni azt a törekvést, hogy beszédünket, írásunkat megtisztítsuk a fölösleges, idegen szavak és az elrontásukkal gyártott rossz magyarságnak özőnétől. („A Zene” 5. számának cikkében idézett „virbli” alkalmából hadd említsem fel, hogy nemrégiben félíg tréfából, félíg azután „szent haraggal” 40-nél több ilyen „-li” végű, a magyar nyelvbe befészkelődött, bele „svindli”-zett szót állítottam össze.) Legyen szabad megemlítenem, hogy a magyarosító törekvés szakmáknak már az első folyóirata óta: a „Zenészeti Lapok” óta tart, sajnos, óriási „generálpauzákkal”, vagyis szünetekkel; magam az orsz. zeneakadémia tanfolyóvél fordított Dehn-féle „Elenpont taná”-ban (1893) egy kis magyarosító szótárat állítottam össze és csodálom, hogy onnan a „skála” helyes, magyar elnevezése a „hangrend”, nem terjedt el, hiszen ha zenét hallunk, hangok sorát halljuk, tehát hangsort — ez a szó nem fejezi ki a „skála” lényegét, amely a dur, vagy moll ábécének rendje, rendszere, Kánonja.

A. Balogh P. szótára majdnem kivétel nélkül helytálló „-ány” képző

a magyarban nincs, (botrány, hitvány, leány, zsvány; nem képzővel végződnek), a „nyilány”: botrányosan gyártott, rossz szó. Kiküszöbölni való volna (én rendesen a „megnyitó” kifejezéssel pótoltam), erre A. B. P. nem gondolt. Az Auftakt-ot már „előke”-nek is olvastam, ami rosszabb, mint az „előhang”, de emez is helytelen, mert a dallam, a téma akárhányszor *több* ütemelőző hanggal kezdődik (pl.: „Aida” megnyitója), nevezzük talán ütemelőzésnek. Komponál az ember néha az iszapfürdőben is, ahol nem írhat: zenét költ. A zene-„szerző” helyett (aki néha rossz nyelvek szerint, nagy elődök zenéjéből szerzi a magáét), mondjunk „zeneköltő”-t. Korrektúrapróba: nem a zenét, az alkotást javítja, hanem csak írásjeleit, hangjegy-, vagy kottajavító-próba a helyes neve. Az előadandó zeneművek sorrendje; a program csakugyan műsor: de a programzene programja?? Latinul „substratum”, magyarul: „eszmemenet” volna, de a magyar fület és zenészfület sértené ez a szó: „eszmemenetzene”. „Adjon Isten szebbet, jobbat nálamnál” — mondja szép népdalunk.

Kereszty István.

A RÁDIÓ ZENELI TERVEI

Március 1-én az Operaházi zenekar ad hangversenyt, vezényel: Dohnányi Ernő, közreműködik: Wehner Tibor. A műsor a következő: Haydn: 103. (Üstdob)-szimfónia, Brahms: d-moll zongoraverseny. Lemezről Ravel műveket hallunk: „Lúdanyó meséi“, „Három kórus“ és „Bolero“. A Zankovházaspár a magyar-bolgár művészetre keretében énekel.

2-án Grieg c-moll szonátája kerül leforgatásra lemezről. A Protestáns énekkart Ádám Jenő vezényli. Műsora: Goudimel: Az Úr énnékem..., Schütz: En Uram, és Aldjátok, Händel: Oh jőjj, Praetorius: Isten báránya. Közreműködik még ditrói Csiby József. Műsorán Dohnányi és Liszt művek szerepelnek.

3-án este halljuk Bach h-moll szvitjét és Haydn D-dur (Katona) szimfóniáját.

4-én Schubert V. szimfóniájára kerül sor s hallunk egy Bizet zenekari szvitet is. Mirjam Danadoni zongorázik a magyar-olasz művészetre keretében.

5-én „Magyar népmuzsiká“-ról beszél Molnár Imre dr.

6-án „Könnyű zene, könnyű percek“ címmel népszerű hangversenyt iktatott műsorába a Rádió. Közreműködik: Pataky Kálmán, Gyurkovics Mária és a Paulovics kamarakórus. Füzesséry Mária Debussy, Kodály és Bartók műveket zongorázik. Várhelyi Antal orgonán, műsora a következő: Bach: Fantázia és fuga, g-moll, Reger: Melódia, és Liszt: Fuga „Ad nos ad salutarem undam“.

7-én Beethoven F-dur vonósnégyesét halljuk lemezről és operaelőadás is lesz.

8-án a Székesfővárosi Zenekar hangversenyének műsorát Eördögh János vezényli, műsorán Rossini, Haydn, Vannay és Wissmüller művek szerepelnek.

9-én egyházzenei hangverseny

közvetítése szerepel a tervek között, Veszprémből. Operaházi közvetítés is lesz.

10-én a Rádiózenekar szólistája Páka Jolán, a Kolozsvári Operaház koloratúrénekesnője, aki nemrégén jött vissza berlini útjáról. Dóczy József ismeretlen dalairól beszél. Papp Viktor, Gergely Ferenc orgonán Pachelbel, Reger és Ahreus műveket.

11-én Báthy Anna énekel Cornelius, Grieg és Kodály dalokat. C. Nagy Béla Finnország zenéjéről beszél, előadását lemezekkel illusztrálja.

12-én Ádám Jenő előadását halljuk a magyar népdalról. A Filharmoniai hangverseny közvetítése is szerepel a tervezetben. A hangversenyt Dohnányi Ernő vezényli.

13-án az Ifjúsági Énekkarok énekelnek és az Operaház „Mesterdalnokok“ előadását közvetíti a Rádió, Berglund fellépésével.

14-én Albert Ferenc hegedül Locelli, Chopin és Paganini műveket. Ellátogat a mikrofón a Székesfővárosi Zenekar vígadó hangversenyére. Layer Mária műsora a következő: Debussy: Részlet a „Tékozló fiú“-ból, Wolff: „Elrejtőzés“, Marx: „Szerelmes lett a szived“ és „Japán esődal“ és néhány dal a Kern-Molnár daloskertből. A kamarazene hívei Casella művet hallhatnak és sor kerül Liszt kóruszámmainak előadásaira is: „137. zsoltár“, „O salutaris“ és a „23. zsoltár“.

15-én az Operaházi zenekart Dohnányi Ernő vezényli. A műsor a következő: Erkel: Ünnepi nyitány, Dohnányi: Szimfonikus percek, Bartók: Parasztdalok, Kodály: Maroszei táncok és Liszt: XIV. rapszódia. Március Idusának rádióműsora egyébként a nemzeti ünnep jegyében zajlik le. Bp. II-ön sor kerül az Operaház díszelőadásának kapcsolására. A tervek szerint a „Vajda tornya“ c. operát adják elő.

16-án a tervek szerint az operaházi zenekar kíséretével Paganini hegedűversenyét adja elő Varga Ti-

-bor. Chopin keringőket Weixelgärtner Egon játszik. Munkásdalárda pedig népdalfeldolgozókat mutat be.

17-én nagyzenekari műveket hallunk lemezről. Keresztessy Mária dalokat énekel és a Rádiózenekar hangversenyének a szólistája Budaházi Fehér Miklós, kolozsvári hangversenymester.

18-án balett-muzsikát hallunk lemezről. A Székesfővárosi Zenekart Paul Tibor vezényli.

19-én Molnár Imre dr. beszél a magyar népdalról. Borsody-Bevilaqua Béla előadást tart „Massenet Pesten” címmel. Kodály-műveket hallunk Dohnányi Ernő, Török Erzsébet és a Waldbauer-vonósnégyes tolmácsolásában.

20-án „Szerelmi vallomás” címmel Berg Mária állít össze műsort, előadását lemezzel élénkíti. Lemezről egyébként nyitányokat és más nagyzenekari műveket is hallunk. Bisztriczky Tibor hegedül még ezen a napon.

21-én Dániel Ernő zongorázik. Kamarazenét hanglemezről hallunk, azonkívül sor kerül Wehner Tibor és Frank Lajos zongora-hegedűszonáta műsorára is. Bpest II.-ön operaelőadás lesz.

KÜLFÖLDI HÍREK

♦♦♦

Könyv, Berlin 200-éves Operaházról. Julius Kapp, a berlini állami Operaházról, melyet Nagy Frigyes alapított, s amely 1742-ben Graun »Kleopatra és Cézár» c. dalművével nyílt meg — 248-oldalas könyvet adott közre. A könyv címe: »200 Jahre Staatsoper in Bild» s amint a cím is mutatja, képeken mutatja be (900 kép van a könyvben) a híres Operaház történetét.

Dohnányi-mű a német Nemzeti-szocialista Szimfónikus Zenekar hangversenykörútján. A német Nemzeti-

szocialista Szimfónikus Zenekar 21 hangversenyből álló körúton volt Nyugat-Németországban Erich Klois vezénylesével. A műsoron Dohnányi Gordonkaversenye is szerepelt, melyet Max Spitzenberg adott elő.

Takács Jenő művei Bécsben. A pécsi városi zeneiskola igazgatója, Takács Jenő, a Wiener Symphoniker 12 bérleti hangversenyén előadta Bécsben Tarantella c. zongorára és zenekarra írt művét, a nagyhírű német zenekar kíséretével. Február 18-án pedig a bécsi Rádióban vendégszerepelt, ahol szintén előadta Tarantelláját és vezényelte Antiqua Hungarica c. zenekari szvitjét.

Tanulmány a magyar zenetörténetről egy olaszországi folyóiratban. Az »I termini» c. olaszországi folyóirat hosszabb terjedelmű, általános összefoglaló cikket közöl a magyar zene történetéről, Prahács Margit egyetemi m. tanár tollából.

Göllerich Gizella 85 éves. A Bruckner-életrajzíró Göllerich August özvegye, az ismert zongoraművész, Liszt Ferenc tanítványa f. év június 16-án tölti be életének 85. évét.

Nicolai-érem. A Bécsi Filharmónikusok elnöksége a híres zenekar centenáriuma alkalmából alapítójának emlékére Nicolai-emlékérmét készíttetett és azt azoknak ajándékozta, akik a Nicolai-kultusz terén érdemeket szereztek. Az emlékérmét négyen kapták meg: Georg Richard Krause, a Nicolai életrajzíró és Nicolai zenei dolgozatainak kiadója, dr. Wilhelm Altmann, Nicolai atyjához intézett leveleinek kiadója, a porosz állami könyvtár volt igazgatója, Gustav Bosse könyvkiadó, aki az említett könyveket nyilvánosságra hozta és Heinrich Damisch a kiváló zeneíró.

A német házimuzsika napja 1943-ban. Dr. Peter Raabe, a német birodalmi zenekamara elnöke bejelen-

tette a következő »német házimu-zsika napja«-t, mely f. év november arra, hogy ezidén lesz Max Reger 70. születésnapja, a házimu-zsika napja Reger művészte jegyében fog elhangzani. A jelige: Reger és a mai alkotóművészet. A zenekamara el-nöke felhívta a figyelmet a négy-kezes zongorajátékra, melyet a házi muzsikálás alapjának nevezett, meg amely különösen a szimfóniák vi-lágába vezet el a művelőit.

Szimfónikus hangversenyek Saloni-kiben. Egy német karmester, a Gö-rögországot megszálló csapatok egy-katonája, a görög lakosságból (fér-fiakból és nőkből vegyesen) szim-fónikus zenekart szervezett. Az el-múlt esztendő folyamán 12 hang-versenyt rendezett. Előadta görög ze-nekarával Beethoven első nyolc szimfóniáját, ezenkívül Mozart Diver-timentot szimfóniákat, Bach: Zon-goraversenyt, Ph. Emanuel Bachtól 2. szimfóniáját, stb. vezényelt Egy alkalommal hangversenyt a Bach-esalád művésztének szentelte, műso-rára Bach János Sebestyéntől és két fiától, Pp. Emánueltól és J. Chris-tiantól üzött műveket. A görögök nagy lelkesedéssel vesznek részt a német karmester munkájában.

Grieg-centenárium. A nagy norvég zeneköltő születésének centenáriu-mát, mely f. év június 15-én lesz, az egész zenevilág megünnepli. Az ünnepségek középpontjában termé-szetesen a norvégok lesznek, Dront-heimben (májusban), Oslóban (júni-usban) és Bergenben (szeptember-ben).

Meghalt Manowarda József. 1942 december 27-én meghalt Berlinben a nálunk is sokszor vendégszerepelt híres Wagner-énekes: Manowarda József. Különösen Hans Sachs, Pog-ner, Kurwenal, Wotan, Fafner, Ha-gen, Hundung és Gurnemanz-szere-pekben volt elsőrangú. Állandó éne-kese volt a berlini és bécsi opera-házaknak, továbbá a sa'zburgi, mün-cheni és bayreuthi ünnepi játékok-

nak. A berlini operaház a Bolygó hollandi századik előadása előtt az Istenek alkonya gyászindulójának el-játszásával adózott a kitűnő művész emlékének.

Couperin-zongoradarab zenekarra. A 18. század elején élt (1688—1733) francia rokokó-zeneszerző egyik szvit-jét (Couperin ordrenek nevezi). Strauss Richard meghangszerelte (Respighi Ucelli c. művéhez hason-lóan). A kisczenekarra írt mű Diver-timento címmel került Bécsben ja-nuár 31-én bemutatásra Clemens Krauss vezénylesével. A mű időtar-tama 40 perc. A vezérkönyv Jo-hannes Oertel, Berlin Grönnwald kiadásában jelent meg.

BELFÖLDI HIREK



Művészeszek Besztercén és Nagy-váradon. A Népművelési Bizottság nagyszabású művészeszet rendezett f. hó 7-én Besztercén és 8-án Nagy-váradon. Mindkét művészeszen ugyan-azt a műsort adták elő a fővárosból leutazott kitűnő művészek. A művész-eszteket dr. Bisztray Gyula mi-niszteri osztálytanácsos, a népműve-lésügyi ügyosztály vezetője előadása nyitotta meg, melyben a népművelés magasabbrendű feladatairól beszélt. Jelenvolt még Novágh Gyula tan-ügyi főtanácsos. A Népművelési Bi-zottság igazgatója és a főváros mű-vészei ügyosztálya képviselőitében dr. Hermann Gábor tanácsjegyző. A Bizottság különös gondot fordított a szereplők megválasztására. Az írók sorából Dallos Sándor vett részt, aki a »Kenyer« c. elbeszélést ol-vasta fel. Simonffy Margot Ba-bits, Ady, Tompa László, Illyés Gyula, Erdélyi József és Kosztolányi Dezso költeményeit mondta el. Az énekművészek sorából Járay József és Farkas Ilonka, a m. kir. Operaház tagjai szerepeltek. D á -

niel Ernő, a Zeneművészeti Főiskola tanára Kodály-, Bartók- és Liszt-műveket zongorázott. Biszt-riczky Tibor hegedűvész Zsolt-, Hubay-, Paganini stb. darabokkal szerepelt.

A zongorakíséretet D'Iszoz István látta el. A művészeknek mindkét helyen rendkívül nagy sikere volt. A siker nagyságát bizonyítja, hogy gr. Bethlen Pál Szolnok-Doboka vármegye főispánja — aki a besztercei esten jelen volt — felkérte Novágh Gyulát, hogy márciusban Désen is rendezzen művészeti lehetőséggel ugyanazzal a művészekkel és műsorral, mint Besztercén.

Bartók—Kodály hangverseny. A Bhév. Liszt Ferenc Kórus Laskó Emil vezényletével f. hó 26-án nagyszabású hangversenyt ad a Zeneművészeti Főiskolán. Műsoruk két főszáma a modern magyar zene két nagy alkotása, a Psalmus Hungaricus és a Cantate profana. Előadásra kerül ezenkívül Bartóktól a Tizenöt magyar parasztdal és a Két kép.

Dr. Gobbi Károly meghalt. Gobbi Alajosnak, a Nemzeti Zenede igazgatójának, méltó fia volt; szintén hegedűművész, de nem hangversenyző virtuóz — erre már kenyérpályája sem hagyott időt; kiváló fogorvos volt; egész lelkével a nemes kamarazene felé fordult. Hosszú évekig működött a baráti köréből alakított vonósnégyese, majd 1905-ben megalapította a Budapesti Kamarazene-Kört, amelynek mindvégig lelke volt; de csak az alelnöki tisztelet vállalta: elnök lett báró Kohner Adolf (jeles hegedűs), utóbb Saxlehner András (Párisban tanult zeneszerző), alelnöktársa dr. Tötössy Béla, a Műegyetemi Zenekar megalapítója és karnagya, mintegy 80 tag élén.

Meg kell egyszer írni, hogy ennek a Kamarazene-Körnek története

megfratlan marad, mert irományai, sajnos, elkallódtak, az akkori zenekritikusok többsége pedig nem érdeklődött a Kör iránt, a sajtó a legritkább esetben szólt felőle. Ezért itt álljon emlékre az öreg Dietrich Máténak, aki Gobbi mellett a Kamarazene-Kör legbuzgóbb szervezője volt: Grátzban mint ügyvéd nőtől vette a budai származású Bolterich Klementina operanékesnőt, akivel aztán nálunk telepedett le; felesége a Budai Zeneakadémia énektanárnője lett. Mikor Dietrich Klementina 1916-ban meghalt, fiuk, Csehországban állomásozó katonatiszt, magához vette atyját. A Kamarazene-Kör ekkor már a súlyos háborús viszonyok miatt alig tudott közreműködőket találni, az év végével meg is szűnt működni. Azóta Gobbi csak orvosi hívatásának élt. A mindvégig fiatalos szellemű, szeretetreméltó, nádszálegyenes és csak alig öszülő férfiról senki sem gondolta volna, hogy már 71 éves. A halál Mozart születése napján: január 27-én ragadta el; a farkasréti temetőben nyugszik.

A Magyar Operabarátok 10 éves fennállásuknak megünneplésére ünnepi magyar operaelőadásokat rendez. Az első alkalommal Erkel Ferenc Bánk-bán-ja hangzott el. A következő jubileumi magyar-est áprilisban lesz, amikor bemutatják Kenessey Jenő »Arany meg az asszony« c. operáját. Rösler Endrével, Osváth Juliával és Kórész Endrével a címszerepekben és Laurisin Miklós hallgatóját.

»Mónár Anna« a Rádió műsorában. Az egyik legutóbbi »Mindenkinek« című műsor keretében Török Erzsébet énekelt. Műsorán szerepelt Kodály: »Mónár Anná«-ja a ritkán hallható zenekari kísérettel. Továbbiak során egyébként még Farkas Ferenc dunántúli népdalfeldolgozásait hallottuk.



A SZÉKESFŐVÁROSI ZENEKAR

HANGVERSENYEI

A PESTI VIGADÓBAN
A FŐVÁROSI NÉPMŰVELÉS KERETÉBEN

TIZENHARMADIK HANGVERSENY

1943. évi február 21-én, vasárnap d. u. 4 órai kezdettel

Vezényel:

Ferencsik János

Közreműködik:

Szervánszky Péter

Műsor:

1. Bach (1685 Eisenach — 1750 Lipse): Szvit, h-moll.
Ouverture — Rondo — Sarabande — I. Bourrée — II. Bourrée —
Polonaise — Menuette — Badinerie.
A fuvolaszólót **Brunovszky József** játssza.
2. Mozart (1756 Salzburg — 1791 Bécs): Hegedűverseny, A-dur.
Allegro — Adagio — Rondo.
Előadja: **Szervánszky Péter**.
- Szünet —
3. Debussy (1862 St. Germain en Laye — 1918 Páris): Gígues
(Bemutató.)
4. Tóth Dénes (1908 Budapest —): Andante és Allegro.
5. Sztravinszki (1882 Pétervár —): Tűzmadár-szvit

Rendezi a Harmonia Művészeti Szövetkezet

1. **Bach** (1865 Eisenach — 1750 Lipcse): Szvit, h-moll.

A H-moll mise és Máté-passio szerzője az előadásra kerülő szvitjében, melyet Köthenben, mint Leopold anhaltkötheni herceg udvari karmestere írt, — mint az udvari »társas« élet, a rokokó világ finom, szellemes ábrázolója nyilvánul meg.

A szvit táncok sorozata, kivétel csak a bevezető Overture, amelynek közepén eleven, lüktető fuga áll.

Az Overturét Rondo követi. Ez a szellemes tánc Bachot a rokokó-forma mesterének mutatja. A következő tétel: Sarabande. Ez a spanyol eredetű, páratlan ütemű lassú tánc itt kánon formájában jelenik meg (a felső szólamokat a basszusok kvinttel mélyebben kánonszerűen követik). A negyedik és ötödik tétel: Bourrée. Gyors, páros ütemű táncok. A 18. sz. szvitjeinek táncai között szokatlan a hatodik: polonaise. A hetedik tétel finom, bájosdallamú menüette. A befejező badinerie enyelgő, játékos, tréfás scherzojellegű muzsika.

Erdekes a szvit hangszerelése, amennyiben Bach vonószekara mellé egyellen fuvolát írt elő, mely azonban csak helyenként szerepel szolisztikusan.

2. **Mozart** (1756 Salzburg — 1791 Bécs): Hegedűverseny, A-dur.

Mozart hat hegedűversenyt írt. Mind ifjúkori művek. Még húsz éves sem volt, mikor írta őket. Öt hegedűversenyét 1775-ben komponálta, mindössze kilenc hónap alatt.

Az A-dur hegedűverseny éppoly harmatos és üde, amilyen a tizenkilencéves ifjú Mozart lelke. Témáinak bája, formáinak zseniális kerek-sége lenyűgöző hatású. Olyan ez a fiatal Mozart-muzsika, mint egy vil-lódzó hegyipatak. Az A-dur hegedűverseny — mint a többi — három-tételes. Az első tétel lendületes allegro. A főtémában tökéletes arányban van az energikus ritmikus elem a meleg melódikus anyaggal. A második tétel: adagio. Olyan álom, amilyent csak Mozart tudott álmodni. A be-fejező rondo témája menüett-jellegű. A közjátékok közt cigányos ízüket is találunk.

Az A-dur hegedűversenyt Joachim támasztotta új életre, amikor fel-fedezve bemutatta 1863-ban a lipcei Gewandhausban.

3. **Debussy** (1862 St. Germain en Laye — 1918 Páris): Giges.

A Pellées és Mélisande zeneköltője harmadik alkotókorszakában írta híres zenekari képeit, a három műből álló Images pour orchestre-t. Ide tartozik a háromtételes Iberia, a Rondes de printemps és a Giges. Debussy-

nek erre az alkotókorszakára jellemző az impresszionizmustól való elfordulás, az átlátszó formák, tiszta dallamvonalak keresése.

Az előadásra kerülő Gigues jellegzetes 6/8 ritmusát az oboa játssza (eredetileg oboa d'amour). A zenekar kiélezett ritmikai képlettel kíséri a szolisztikus oboát. Debussy nem élezi ki a mű táncjellegét, a régi tánc jellegzetes ritmusa csak az oboa dallamában hallható. A táncforma csak a zeneköltő végtelenül differenciálódott gondolatainak keretétül szolgál.

4. Tóth Dénes: Andante és Allegro.

Tóth Dénes 1908-ban született Budapesten, a Zeneművészeti Főiskolával párhuzamosan végezte az egyetem bölcsészeti karán tanulmányait. Magyar zenetörténeti értekezéssel szerzett doktorátusa után állami ösztöndíjjal Rómába ment, ahol Respighi művészképzőjének volt a hallgatója, majd hazatérve számos zenekari kamarazene és kórusművet szerzett. Legutóbb a müncheni filharmónikusok mutatták be egyik zenekari művét. Az Operaház az idén készül »Dorottya« című táncjátékának a bemutatására. A Székesfővárosi Zenekar eddig öt művét mutatta be. Mint zeneesztéta a jelentős munkásságot fejtett ki, cikkei és értekezései a hazai és külföldi tudományos folyóiratokban jelentek meg nagy számmal.

Az Andante és Allegro két tétele megszakítás nélkül követi egymást. Zenekara: kettős fa- és rézfúvók és vonósok. Az első tétel kis, a gyors nagy rondoformában készült. A markáns főtemát üstdob-ostinato kíséri. A főtema mindig variálva tér vissza, úgy hogy ez a tétel a rondó és variációs forma kombinációjának is tekinthető.

5. Sztravinszki (1882 Pétervár —): Tűzmadár-szvit.

Korunk egyik legnagyobb zeneszerzője, Sztravinszki, jogi pályára készült eredetileg, 20 éves korában abbahagyta egyetemi tanulmányait és teljesen a zeneszerzési tanulmányoknak szentelte magát. Rimszki-Korzakov volt mestere. Önéletrajzában írja, hogy klasszikus zongoradarabokat, Beethoven-szonátákat kellett meghangszerelnie. Rimszki kijavította a hangszerelést és rámutatott a művek formai felépítésére. Rimszki-Korzakov később is átnézte hangszereléseit. Sztravinszki tehát a hangszerelés útján emelkedett érett zeneszerzővé s így lett már első műveinél is a hangszerelés egyik legbravúrosabb mestere.

Egy-két zenekari mű után Sztravinszki a »La Rosignol« c. operája írásába fogott. De közelépett a sors Djagilev személyében. Djagilev volt a híres, Párisban tartózkodó orosz balett vezetője. Sztravinszkit felszólította a Tűzmadár megírására. Félév alatt elkészült Sztravinszki e munkával s 1910 tavaszán bemutatták a balettet Párisban óriási sikerrel. Pierné Gabriel vezényelte. Debussy a bemutatón, a színpadon gratulált Sztravinszkinak. Ezután a nagy siker után rövidesen jött a Petruska és a Saere de Prin-temps, Sztravinszki a bemutató után nemsokára visszament Pétervárra, ahonnan rövidesen ismét visszatér Franciaországba, hogy sose lássa többé szülővárosát.

Az impresszionista hangzásokban dúskáló szvít az egész balett történetének zenei vetülete. A történet röviden a következő:

Holdfényben ragyog az aranyalmákkal megrakott kert. Pillanatra megjelenik a tűzmadár vakító fényben. A herceg a csodálatos madár után iramodik s elfogja, de a madár könyörgésére ismét szabadonbocsátja. Lassan megvirrad s a herceg ráeszmél, hogy egy várkastély elvarázsolt kertjébe került. A kastély Koszcsesi varázslóé. Egyszer csak 13 gyönyörű tündérlány jelenik meg, táncrakerekednek s az egyik a herceg karjaiba omlik. A nap feljövetelével azonban a tündérlányok visszatérnek a titokzatos kastélyba. A herceg a tündérlány után megy. A várban nagy tömeg kavarodik elő. Megjelenik a varázsló s kövé akarja változtatni a herceget. De a tűzmadár segítségére jön. A tömeg féktelen táncba kezd, majd a tűzmadár altatódalától mély álomba merül. A tűzmadár felfedezi a titkot, hogy a varázsló lelke melyik tojásba van elrejtve. A herceg feltöri a tojást, mire a varázsló holtan esik össze. Erre minden kövé változtatott lény megelevenedik.



A SZÉKESFŐVÁROSI ZENEKAR

HANGVERSENYEI

A PESTI VIGADÓBAN

A FŐVÁROSI NÉPMŰVELÉS KERETÉBEN

* * *

TIZENNEGYEDIK HANGVERSENY

1943. évi február 28-án, vasárnap d. u. 4 órai kezdettel

Vezényel:

Paul Tibor

Közreműködik:

Szalay Eszter

(ének)

Szabó Pál

(gordonka)

Műsor:

1. Bach (1685 Eisenach — 1750 Lipse): Toccata és fuga, d-moll.
Zenekarra átírta: Vincze Ottó.
2. a) Liszt (1811 Doborján — 1886 Bayreuth): Ha álmodom mély.
b) Strauss Richárd (1864 München —): Cecilia.
Énekli: Szalay Eszter.
3. Saint Saëns (1835 Páris — 1921 Algir): Gordonkaverseny, a-moll.
Előadja: Szabó Pál.
4. Strauss Richárd: Don Juan, szimfónikus költemény.

— SZÜNET —

5. Beethoven (1770 Bonn — 1827 Bécs): II. szimfónia, D-dúr.
Adagio-molto, Allegro con brio — Larghetto — Scherzo —
Allegro molto.

Rendezi a Harmonia Művészeti Szövetkezet

1. Bach (1865 Eisenach — 1750 Lipcse): Toccata és fuga, d-moll.

Bachnak ez az igazi barokk-monumentalitású műve eredetileg orgonára íródott. Többben átírták zongorára s mint olyan egyike a legtöbbször játszott hangversenydaraboknak. Vincze Ottó, a mű meghangszerelője igyekezett stílusos maradni és sikeresen ültette át az eredeti orgona-hangzásokat a zenekarra.

Amint a cím is mutatja a mű két részből áll. A Toccata eredetileg billentyűs hangszerre írt nagymozgású preludiumszerű darab. Nagy hangzások, hatalmas akkordok, hosszú szekvenciák jellemzik a tételt. A második rész monumentálisan felépített, lapidaris témán alapuló fuga.

3. Saint Saëns (1835 Páris — 1921 Algir): Gordonkaverseny.

A Sámson és Delila világhírű francia zeneszerzője tíz versenyművel gazdagította a versenyművek irodalmát. Írt öt zongoraversenyt (legnépszerűbb a g-moll), három hegedűversenyt (legnépszerűbb a h-moll) és két gordonkaversenyt. Mindebben megcsillogtatja rendkívül magas színvonalú technikáját és ragyogtatja azt a képességet, hogy minden hangszer természetéhez a legközelebb tud férközni. Eklektikus muzsikája mindenhol csak azt vette át, amit előkelő, franciás ízlése megengedett. Versenyművei is rendkívül ízlésesek. Kitűnően egyesíti a virtuozitás követelményeit a francia romantika meleg melodikájával.

Az előadásra kerülő a-moll gordonkaversenyt harminchét éves korában írta Saint Saëns. Egyetlen tétel, melyben rövidebb részek kapcsolódnak egészszé. Gyönyörű a menüettszerű rész, melyben meleg, széles dallamot játszik a gordonka a finom hangulatot árasztó zenekar kíséréte mellett.

4. Strauss Richard (1864 München —): Don Juan — Szimfónikus költemény.

A Magyarországon született, hányatott sorsú nagy német költő, Lenau töredékben hagyta hátra a »Don Juan«-t. A dramatizált költemény főhőse nem pusztá élvezethajhász, erkölcstelen szerelmi hódító, hanem egymagában összpontosítja az egész férfi szenvedélyes szomjúságát az Asszony után; ezért olyan nőt keres, akiben megtalálható az érett asszony teljessége, akiben minden asszony benne ég, aki maga a megtestesült szerelem. Ez a mámorító vágy hajtja örök keresésre, az egyik szerelmi kábulatból a másikba. De a szenvedélynek nincs határa, csak a csömör, a vágy végső beteljesülése elérhetetlen. Don Juan csalódik magában a Szerelemben és kialszik belőle a szenvedély tüze. Pusztá és komor lesz számára az élet: az égőanyag elfogyott, a tűzhely hideggé és sötétté válik. Elfogja az unalom s az útálat gyilkos hangulata.

Strauss Richard mesterien fejezi ki Lenau »Don Juan«-jának szenvedélyes ízzását levegőjét egytéeles szimfónikus költeményében. Az egész művet áthatja az érzékiség extázisa. Nincs benne harc, gyötrelm, csak vágy és önkívületi feloldódás a szerelem gyönyörűségében. Egy élet viharzik el előttünk, melynek hullámain a szerelmi szenvedély kelti. Don Juan, kinek féktelen szenvedélyességét a felfelétörő, izgalmas, bevezető motívumok után egy diadalmas, kissé harcias jellegű téma fejezi ki, minden szép nőt meg akar hódítani ki csak útjába akad. Mindenhová, hol csak egy szépség is

virágzik el akar szállni, hogy letérdeljen mindegyik elé s ha csak egy pillanatra is, győzzön (Lenau).

Don Juan szerelmi életébe három epizódon keresztül pillanthatunk bele, melyek típusai szerelmeinek. Először egy falusi ártatlanság hamvas szívének áldozott röpke pillanatok muzsikáját halljuk, majd egy arisztokrata szépséggel életrekel szerelm túlcserdülő mámore zeng a szárnyaló dallamokból, végül zsongító gyengéd melódia (az oboán) jelzi, hogy a hős újabb asszonytípus varázskörébe került. Ez a gyengéd, odaadó, akaratnélküli nő, a színtiszta szeretet asszonya. Az előbbi szerelm éget, a szerelmek egymás szenvedélyének tüzeit szíjják és így jutnak el a leglobogóbb lángoláshoz. Gyönyörűen érzékelteti ezt Strauss azáltal, hogy két szenvedélyes, lázas kanti-lénájú téma elválaszthatatlanul követi egymást, felelget egymásnak és emeli egyik a másikat a legégetőbb magasságokig. Az extázis tetőfokán lobban el hirtelen ez a végtelenség tetsző láng. A következő szerelm — melyet ismét a felszabadult hangulatú Don Juan téma előz meg — nem éget, csak melegít, de ez a melegség nemesak a szívet járja át, hanem a lelket is. Ez a szerelm melegít, elandalt, elvárászol. A zenekar felett vibrál a melegség. Elringató motívumot játszanak a esellők és violák a négyszeresen osztott nagybőgők felett, pianó-pianisszimó hárfa-akkordok és kürtök szólnak s az idillek hangszere, az oboa kezdi dalolni ennek a bódító szerelemnek finomrezgésű dalát.

De Don Juan ebbe a szerelembe is beleűn. Másutt keres menekülést az unalom és üresség elől és kárpótlást a meg nem talált szerelemtől. Alarcosbál kavargásába, tánc, ivás örületébe veti magát. Új Don Juan témával kezdődik ez a rész. Négy kürt hozza a mámoros témát. Mind nagyobb lesz a mozgás, fokozottabb a mámor, önkívületibb az izgalom. Az izgalom tetőpontján felmerülnek a hős lelki szemei előtt szerelmének alakjai, mindhárom szerelmi témának halljuk idézetét. Újból a kezdő motívumok hangjai törnek föl és az első, majd a második Don Juan-témák harsognak. Innen kezdve a céltalan nyugtalanság mind nagyobb méreteket ölt, mindjobban elhatalmasodik a csömrő érzése, míg végül a zenekar maximális izgalma között hirtelen megszűnik minden: kialudt a láng, meghalt Don Juan, elesett egy párviadalban. Meghalt, mert hagyta magát legyőzni, akit az élet már úgyis legyőzött.

Hosszú pauza után rövid befejezés következik: halk trillákban szállnak alá a hegedűk, tompa dobpergés, száraz pizzicatók... és vége. Don Juan meghalt, a láng kialudt... az élet folyik tovább.

5. Beethoven (1770 Bonn — 1827 Bécs): II. szimfónia, D-dur.

A második szimfóniát Beethoven abban az időben írta (1802 végén fejezte be), mikor tudatára ébredt annak, hogy teljesen meg fog süketülni s mikor a halál gondolatával foglalkozott s csak a művészet tartotta őt vissza attól, hogy önkézel véget vessen életének. Ekkor írta fivéréhez azt a megrendítő, szívbemarkoló hangú levelet, melyet általában heiligenstadti végrendeletnek neveznek. Beethoven életerejét és heroikus nagyságát bizonyítja a második szimfónia. A művészethez menekült az élet elől. Le akarta győzni a fájdalmat, örülni akart. Bámulatos lelkierevével alkotta meg ezt a szimfóniát, mely az akkori hangulatával teljesen ellentétes, az öröm, életkedv, boldogság szimfóniája. Romain Rolland így jellemzi: »Ifjúkori szerelmét tükrözi vissza; érzi az ember, hogy akarata határozottan úrrá lesz felette. Ellenállhatatlan erő űzi el a szomorú gondolatokat. A finálét az élet pezsgése hatja át. Beethoven boldog akar lenni; nem tud beletörődni abba, hogy szerencsétlenségét gyógyíthatatlannak tekintse: gyógyulni akar, szeretni akar. Túlrad benne a remény.«

Az első szimfóniához képest fejlődést jelent a másodikban az eddigiekét felülmúló terjedelem, a gazdagabb hangszerelés, a témák, motívumok fel-

dolgozása, átalakítása úgy, hogy sokszor egész jelentéktelennek látszó gondolatokkal meglepő hatásokat ér el, végül a még nagyobbra méretezett kóda. (Az első tételben 93, a negyedikben 176 ütem.) Ezekben mesterien foglalja össze az egyes tételek tartalmát. Fejlődést jelent már az is, hogy a szimfóniát bevezető 33 ütem adagiót az első tétellel motivikus kapcsolatra hozza.

A rendkívül mozgalmas, lüktető életű bevezetés után a mély vonósokon hangzik fel a játékos főtéma. A mélyből indul és ér el később a ragyogó magasságokba. Diadalmas, örömittas melléktéma követi.

A második tétel egyike a legmelegebb s legbódítóbb szépségű hangszeres zenének. Varázslatos hangzású *largetto* »elragadó ecsetelése az ártatlan örömnék« — ahogy Berlioz írta. A vonósok mennyei énekével kezdődik, melyre a fafúvók válaszolnak. Napsugaras derűt zeng a melléktéma (az első hegedűkön) és pajzán humort a zárótéma (gordonkákon és második hegedűkön).

A scherzó zenetörténeti jelentőségű. Az első alkalom, hogy scherzó áll a szimfóniában a szokásos menüett helyén. A téma taktusonként más hangszereken és más dinamikával épül ki tökéletes egésszé.

A finálé az életöröm vagy inkább örülniakarás betetőzése. Itt érezni meg legjobban a kapcsolatot Haydn fináléival. A kidolgozási rész és főleg a monumentális kóda azonban elárulják, hogy az a Beethoven írta, akinek a következő szimfóniája az *Eroica* lett.



TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYHEGEDŰ-KÉSZÍTŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genfi nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezűleg készített hegedűmmel nyerték el az első díjat. Anvers, Páris, Róma, Brüsszel nagyarany, Grand Prix Medaille D'Or kiüntetések.

Telefon 389—199

Részletfizetés.

Díjtalan árjegyzék.

42 éves cég

A Budapest Székesfővárosi Allat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaglópálya, kocsizás.

A nyári hónapokban szabad nézőtéren elsőrendű hangversenyek, teljes opera- és operettelőadások.

Belépődíj: Felnőtteknek 70 fillér, vasárnap 50 fillér
Tíz éven aluli gyermekeknek 40 „ „ 30 „

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretével, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál:

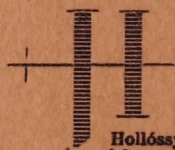
Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jöjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású ivókúrák a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!



Budapest VII.
Jószika-utca 20

Hollóssy János
könyvnyomtat

200182 11

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—529



Budapest,
XXIV. évfolyam, 8. szám
1943 március 13.

TARTALOM

*

Horusitzky Zoltán: Kodály Zoltán életútja (Befejezés). — Koch Lajos: Max Reger. Emlékezés 70. születésnapjára. — Események a hangversenyéletből. (A Székesfővárosi Zenekar Kodály-hangversenye. — A Bécsi Filharmónikusok hangversenye. — A BHEV Liszt Ferenc Énekkar hangversenye.) — Dr. Kéhler György: Képek a bécsi zenefőiskola életéből. — A Rádió zenei tervei. — Külföldi hírek. — Belföldi hírek.

A Székesfővárosi Zenekar hangversenye a Pesti Vigadóban

Rendezi a Harmónia Művészeti Szövetkezet a Fővárosi Népművelés keretében

XV.

1943 március 14.
vasárnap délután 4 óra
CSILLÉRY BÉLA
Ifj. VÁCZI KÁROLY
(zongora)

Händel: Concerto grosso
Csizsik: Zongoraverseny (bemutató)
Berger: Legenda
Beethoven: VII. szimfónia

XVI.

1943 március 21.
vasárnap délután 4 óra
FAILONI SERGIO
MOLNÁR ANNA
(hárfa)

Bartók: Fából faragott királyfi — szvit
Pizzini: Piemontban
Debussy: Egy faun délutánja
Debussy: Két tánc
Ravel: Daphnis és Chloé

XVII.

1943 március 28.
vasárnap délután 4 óra

VASZY VIKTOR
PASQUALI LIANA
(hárfa)

Beethoven: VIII. szimfónia
Farkas: Hárfaverseny
Schumann: II. szimfónia

XVIII.

1943 április 4.
vasárnap délután 4 óra

PETRASSI GOFFREDO
KARVALY VIKTOR
CSILLÉRY BÉLA
DALLAPICCOLA LUIGI
(zongora)

Modern olasz hangverseny
A Magyarországi Olasz Kultúrintézettel
együttműködésben
BEMUTATÓK

Dallapiccola: Michelangelo-kórusok
Dallapiccola: Zongoraverseny
Petrassi: Zenekari versenymű
Petrassi: Halottak kara

Operaelőadás

1943. április 4-én, vasárnap este 1/2 7 órakor a Magyar Művelődés Házában

MOZART: A SZINIGAZGATÓ (vígopera)

A Szföv. Zenekart vezényli: Ferencsik János.

IBERT: ANGELIKA (vígopera)

A Szföv. Zenekart vezényli: Kenessey Jenő.

Jegyek 0.90—7.50 P árban a Népművelési Bizottság hivatalában, IV., Szép-u. 5. d. e. 9—2 között és pénteken d. u. 4—6 között is, továbbá a Magyar Művelődés Háza és a Harmónia Művészeti Szövetkezet jegypénztárainál (tel.: 132—292) válthatók.

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félélem. 2
Telefon: 381—529

HORUSITZKY ZOLTÁN:

KODÁLY ZOLTÁN ÉLETÚTJA

(Befejezés.)

VIII.

A világsiker diadalmas útja mellett Kodály nem feledkezik meg végső céljáról, a legrövidebb időre sem. Sőt, minél nagyobb lesz a világhíre, minél több dicsőséget szerez, annál nagyobb kötelességének érzi tehetségét nemzete boldogulásának céljaira fordítani. Annál jobban elmélyül magyar népzenei kutatásaiban, annál fáradságosabban neveli jövőző munkatársait és annál szakadatlanabban dolgozik azon, hogy a sajátosan magyar lelki egység kialakuljon, amely nélkül bizonytalan a magyarság jövője a Duna völgyében.

Népzenei kutatásai terén újabb meglátásai a magyarságot további lelki összetevőinek megismeréséhez vezették. Népdalaink pentatonális jellege mellett felfedezi a legősibb dallamszerkezetet, amely abban áll, hogy a dallam második fele az elsőnek öt hanggal mélyebben történő megismétlése. És felfedezi azt is, hogy ezek a legősibb szerkezetű dallamok megegyeznek a felső Volga partjain lakó cseremizek ma is élő dallam-típusaival. (Sajátos dallamszerkezet a cseremiz népzeneiben, 1935.) Mit igazol ez? Azt, hogy ezek a kvintelös-szerkezetű, ötfokú dallamaink valóban azok, amelyeket az őshaza magyarsága is ismerhetett s amelyek végigkísérték népünket történetének minden korszakában. Ezzel kapcsolatosan azt is kimutatja, hogy az új magyar népdal-stílus tulajdonképpen szerves folytatása a réginek s ezáltal azt bizonyítja, hogy a kb. 15.000 dallamból álló népdalkincsünk az ősi magyar lelki közösségnek maradéknélküli megőrzője. Népzene-kutatásait betetőzi »A magyar népzene« c. könyvével, amely 1937-ben jelent meg, mint »A magyarság néprajza« egyik fejezete. Ezzel Kodály elsőnek dolgozza fel a teljes magyar népzene anyagát. (A népdalok mellett a népi hangszeres zenét is tárgyalja és a népi hangszerek is ismerteti.)

A népzene-kutatás mellett Kodály minden vonatkozásban munkálkodik, hogy az összegyűjtött népdalok ne csak múzeumi érdekességek maradjanak, hanem hogy azok és az azokon épülő zeneművek áthassák az egész magyar közösséget. A népdalt és az azon alapuló zeneművészetet tartja a legalkalmasabbnak a heterogén kultúrájú magyarság lelki összeforrasztására. Elsőnek a jövőt kívánja biztosítani: az ifjúság zenei nevelésének reformján dolgozik. 1925-ben teszi meg az első lépést, amikor megírja két első gyermek-



karát, a »Villő«-t és a »Turót eszik a cigány«-t. A népi motívumokra épülő karművek friss levegője új idők beköszöntését jelezte. 1928-ban öt Tantum ergot ír gyermekkara és orgonára. 1929-ben pedig tíz újabb gyermekkart ír népi szövegekre és motívumokra. Ezek: A süket sógor, Cigánysírató, Gergely-járás, Gölyánóta, Isten kovácsa. Jelenti magát Jézus, Lengyel László játék, Pünkösddőlő, Tánconóta és Újesztendő köszöntő.

Szerencsére akadt több iskolai énektanár, akik megértették Kodályt. (Elsők között Borus Endre és B. Sztojanovits Adrienne.) A Kodály-gyermekek hamar elterjedtek, sőt, a határokon messze túlra is eljutottak. (Főleg Angliába és Japánba.)

De Kodály nem elégszik meg magával a muzsikával. Tudja, hogy a legjobb »áru« közszükségletté tevéséhez is propaganda, »reklám« kell. Ezért fordul a nyomtatott betű segítségéhez. A tíz gyermekkar évében, 1929-ben írja híres »Gyermekek« cikkét, amelyre azóta is állandóan hivatkozás történik. A Zenei Szemlében és a Keeskeméti Lapokban jelent meg először a nevezetes frás, amelyben az iskola feladatának mondja, hogy a magyar közönséget zenei igénytelenségéből kiemelje. Rámutat zenekultúránk alaphibájára és ez az, hogy a magyar közönségnek nem életszükséglete a magassabbrendű zene. Sok énekórát (»szaktanítás minden iskolában, vidéken is, a középiskola legfelső osztályáig«) és jó magyar zenét kíván. Ilyen reform azt eredményezné, hogy »mai zenei Potemkin-kultúránk megtelne tartalommal, jó zenére áhító új tömegek lepnek el a ma üresen tátongó koncerttermeket, komoly művészi célokra alakult karének-egyesületek hálójának be ezerfelé szagztatott, kohézió-nélküli társadalmi életünket«.

Az ifjúság zenei ízlése rövidesen lényegesen megváltozott. (Bár az iskolák énektanításának gyökeres reformja még mindig késik.) Kodály növendékei állanak már a »vezér« irányítása mellett az arcvonalakon. Két növendéke (Bárdos Lajos és Kertész Gyula) kiadóvállalatot létesítenek (Magyar Kórus, 1930.), amely kiadja Kodály gyermekkarait és egyéb kórusait. A kiadó-vállalat létesülése kihatott a zeneszerzésre is. A növendékek Kodály példájára a Mester szellemében, számos gyermekkari művet írnak, amelyeket a vállalat közread, propagál és elterjeszt. Pár év múlva megindul az »Énekszó« (dr. Kerényi György, Kodály növendéke szerkeszti), amely Kodály reform-eszméinek szócsové lesz. Csakhamar felvirágzik az éneklő ifjúság országos mozgalma, amelynek hangversenyein az ország különböző vidékéről összesereglett iskolai énekkarok vetélkednek egymással az új, népi karirodalom előadásában.

Az iskolai éneklésnek ez a fellendülése Kodályt új és új gyermekkari művek megírására késztették. Új gyermekkarai: Nyulacska, Horatius-kar (1934); Harmatozzatok, Angyalok és pásztorok, Karácsonyi pásztortánc (1935); 7 könnyű gyermekkar, 6 tréfás kánon. A magyarokhoz (kánon Berzsenyi versére), Genfi zsoltár (1936); öt játékdal (Angyalkert), Hajnövesztő (1937); Esti dal, Egyedem-begyedem (1938).

Kodály azonban, mint aki mindent végiggondol, megállapítja, hogy csak téglát téglára rakva lehet a magyar zenekultúra épületét felépíteni. Az iskolai énekkaroknak is szükségük van alapozásra, hogy az új gyermekkarok zeneiségéhez, szelleméhez és magyarságához el tudjanak érkezní. Magyar szellemű, művészi értékű, egyszerű kétszólamú dalok kellenek, amelyeken keresztül a gyermekek lelke megtelik az igaz magyar művészi zene iránti szomjúsággal. Ezt a célt szolgálja a Bicinia Hungarica 180 kétszólamú dala. »Bevezető a kétszólamú éneklésbe« írja Kodály a cím alá. Valójában ez több ennél: Bevezető a magyar lelki közösségbe. Ezekben ugyanis Kodály a magyar lelkeség feltárása során elérkezik az őshaza világába s az utolsó 57 dalában a Magna Hungaria emlékeit és magyarságát őrző eseremiz népdalfeldolgozásokat ad az ifjúságnak. Sőt, még tovább

megy az alapozásban. Arra is gondja van, hogy idáig is eljusson az ifjúság. Egy téglát sem hagy ki. Ir kétszólamú gyakorlatokat (15 kétszólamú énekgyakorlat [1941], Énekeljünk tisztán [1942]), amelyek mintegy bevezetők a bevezetőhöz.

1940-ben már az óvodások zenéjének reformját is követeli. Sorra látogatja a kisdédóvókat és azt tapasztalja, hogy a zene, amin a kicsinyek nevelődnek, idegen és selejtes. A Magyar Zenei Szemlében jelenik meg 1941-ben tanulmánya az óvoda zenéjéről. Ebben világosan kifejti eszméit. Rámutat az óvó nemzetnevelő hivatására és arra, hogy abban a zenének milyen óriási szerep jut. »Az általános emberi lélekfejlesztés mellett a zenében a magyarrá nevelésnek olyan eszközét bírjuk, amit semmiféle más tantárgy nem pótol. Tantervünk rettentő zenétlensége, sőt, zeneellenessége ezért súlyos kára a nemzetnevelésnek is.«

Kodály ezeket a megállapításait nemcsak az óvókra érti, de rámutat az óvodák zenéjének feladatára külön is: »Óvodáskorban a magyarság tudatalatti elemeinek beültetése, lassú kifejlesztése a feladatunk. Magyar műveltünk épületének mintegy a földalatti alapjait kell itt leraknunk. Minél mélyebben épül a fundamentum, annál szilárdabb az épület.«

»A tudatalatti magyarság első talpköve a nyelv, másik talpköve a zene. Óvóban tán még fontosabb a nyelvnél is. Ennek a tudatalatti magyarságnak pedig legjobb megalapozója a néphagyomány« — írja tovább.

IX.

A jövő magyarságának nevelése áll Kodály törekvéseinek élén. De a jelen magyarságról sem feledkezik meg. A magyartalan zenén felnőtt városi lakosság magyar lelkiségének kialakításán is szakadatlanul fáradozik.

Elősorban gondja van arra, hogy a karének-együtteseknek legyen ősi lelkiségből fakadó művészi magyar zene, mit énekeljenek. Gondja van a dalárdákra, amelyekben különösen elburjánzott a német »Liedertafel«-stílus. Ezt a mai Németország maga is írja. Mennyivel inkább kötelességünk ez nekünk. Az új magyar férfikar-stílus már az 1917-ben írt két férfikarral köszöntött be. 1934-től újra és állandóan ír férfikarra. Ekkor alkotja a magávalragadó lendületű és szellemes Karádi-nótákat. Továbbiak: Katonadal, Kít kéne elvenni (1934), Huszt (1936, Felszállott a páva (1937), Ének Szent István királyhoz (női és vegyeskarra is, 1938), Semmit sem bánkódjál (női karra is, 1939). Példáját növendékei követték s így ma számottevő férfikar-irodalmunk van (bár ez még mindig igen kevés).

Gondja van továbbá a vegyeskarokra, amelyek részére nagyszámú művet írt. (Mátrai képek, Nagyszalontai köszöntő [1931]; Öregek [1933]: Székely keserves, Akik mindig elkésnek, Jézus és a kufárok [1934]; Liszt Ferenchez, Molnár Anna [1936]; Ének Szent István királyhoz [1938]; Norvég lányok [1940]; Balassa Bálint elfelejtett éneke [1941]).

Mindezzel azt kívánja elérni, hogy az új magyar zeneművészet általánossá tevésével a társadalom minden rétegét áthassa az ősi magyar lelkiség. Az egységes lelkiségű magyarság kialakulásához szükséges, hogy a város is magyarrá váljék és az a szakadék, amely a város és falu között tátong, megszűnjön. Rámutat arra a szomorú valóságra, hogy a »falut azért nem érti a város, mert az magyar.« Ezért kívánja a népdal közkinccsé tevését.

Ezért ad közre 1932-ben a »Magyar népzene« tíz füzetében 57 népdalt és népballadát, hangulatukat kidomborító zongorakisérekkel. Népdalt akar juttatni a műdalkedvelőknek. Tudja, hogy a városi ember bonyolult hangzásokhoz szokott füle nem elégszik meg az egyszólamú népdallal. Kodály műdallá teszi a népdalt, amely által a népdal minden szépségét kiteljesíti és így csempészi be a falú lelkét a város idegenségébe.

Erről a lelki egységről és a kialakulásának feltételeiről ír szakfolyóiratokban és napilapokban. Előadásokat tart, amelyekben minden tárggyal kapcsolatban ideérkezik. Hirdeti, hogy ez a mai magyarság sorskérdése.

»Hogy nemzetté lehessünk, újra néppé kell lennünk« írja a »Magyar Népzene«-ben.

Néppé kell lennünk! Magyarokká! Magyar lelkületűekké, magyar kultúrájuakká. De egyúttal európaiakká is. Örök problémánk: »magyarság és európaiság szintézise Szent Istvántól máig és örökké. Addig él a magyar, amíg ezt meg tudja oldani« írja a »Magyarság a zénében« c. tanulmányban (1940).

Ezzel Kodály világosan meghatározza a magyarság feladatát életközelmében. »Magyar kultúra: örök harc a hagyomány és a nyugati kultúra közt« — írja a továbbiakban. — »Béke csak úgy lehet, ha a népkultúra nő fel magas kultúrává saját törvényei szerint, Európától csak azt veszi át, ami erre kell s azt is szervesen magába olvasztja«.

* * *

Ezzel elérkeztünk tanulmányunk végére. De nem Kodály életútjának végére! Életútja a jövő távlatába vész. Kodály alkotóereje teljében van. Legutolsó nagy művei a »Felszállott a páva« zenekari variációk és a »Concerto« nagy ígéretek a jövőre. A Tudományos Akadémián pedig dolgozik népdalkincsünk kiadásán. Ennek megjelenése is nagy hatással lesz és következményekkel fog járni. Iskolai reformeszmái és nemzetnevelő gondolatai is bizonyára rövidesen elérkeznek a megvalósításhoz. Kultuszminiszterünk azonos elvei engedik ezt nekünk remélni.

KOCH LAJOS:

MAX REGER

EMLEKEZES 70. SZÜLETÉSNAPIJÁRA

Amikor az első világháború közepén fiatalon, váratlanul elhunyt, a zenetörténet feljegyezhetné, hogy valóban nagy mestere a zénének lépett az örökkévalóságba. Rövid alkotóideje alatt is mélyen eresztette le gyökereit a századok hagyományaiba és dacolt a rosszindulatú megnemérettel. Mégis magasívelésű pályát futott meg. Művészetében beláthatatlan régiókba emelkedett. Sokan meg sem értették. Végül is betette maga mögött az ajtót és mindenkit kívül hagyott.

Max Reger 1873 március 19-én született a bajorországi Brand községben. Atyját, Joseph Regert nem sokkal fia születése után Weidenbe nevezték ki a tanítóképző zeneoktatójává. Itt élte le első fiatalságát Reger.

Zenét ötéves korában kezdett tanulni. Először anyjától, majd atyja tanította rendszeresen zongorázni, később fiatalabb kollégája, Adalbert Lindner vette át oktatását. Vezetésével a zongorajáték technikájának szigorú iskoláját járta végig. Közben hegedűt és több más hangszert is tanult, egyúttal ellátta az egyik helybeli templom orgonaszolgálatát.

A weideni reáliskolából Reger a tanítóképzőbe került. Ekkor kezdte meg az összhangzattan tanulását. A zeneelmélet elindította alkotókedvét: zenekarra és zongorára nagy nyitányt írt. Ez a munka bámulatos jártasságot árult el az ellenponttanban. A kompozíciót felülvizsgálás végett eljuttatták Riemann Hugóhoz, a kiváló teoretikushoz, aki a ritka tehetséget felismerte és bátorításul elküldte neki Marx zeneszerzéstana 4. kötetét. Ettől kezdve új műveket alkotott, mindig mélyebbeket, mindig

nehezebbeket. Mikor Riemann a zenei pályát ajánlotta Regernek hivatásul, szülei hosszabb küzdelem után egyeztek bele. Szívesebben látták volna, ha fiuk tanító vagy vasuti tisztviselő lesz.

1890-ben a sondershauseni konzervatórium növendéke, de nemsokára mesterével, Riemannal Wiesbadenbe költözött. Nem csupán azért, hogy ott tanítványa legyen, hanem ugyanekkor már a Fuchs-féle konzervatóriumban zongorát és orgonát tanított. 1896–97-ben eleget tett kalonakötelezettségének. Ekkor ismerkedett meg Karl Straubeval, a csodált orgonistával, aki Berlinben tartózkodott. Straube figyelmét Riemann már régebben felhívta Reger néhány bolondos, nehézségeiben alig leküzdhető orgonaművére. Barátságuk következményeképpen Straube lett a Reger-féle orgonaművészeti szószólója.

Weidenbe visszatérve Reger magányában Wolt Hugóhoz hasonló lázassággal alkotta meg korai hatalmas orgonaműveit, a korálfantáziákat, a nagy Bach-fantáziát és az Inferno-fantáziát. Regert megihlette Straube fantasztikus technikája. Olyan dolgokat írt, amelyekről azt hitte, hogy nem képes lejátszani. Straube győzött.

1901-ben Reger Münchenbe költözött. Most lépett be a nyilvános zeneéletbe. Megismerkedett a rendkívüli zenei képességekkel rendelkező Elsa Bagenskiel, aki mint feleség művészetében buzgó segítőtársa lett. Röviddel Münchenbe költözése után (itt alkotta meg 58–99. műveit) Felix Mottl a zenei különlegességszámba menő Regert meghívta a kir. zeneakadémia tanárává. Ettől kezdve otthonossá vált a hangversenyteremben is. Mint kiváló zongorás aratott babérokat. Játéka saját élete: előadója lett műveinek, amelyeket mások játszhatatlannak tartottak. Stílusának újszerűsége sok keserves küzdelmébe került, de híveket is szerzett. Lelkes tanítványaival egyetemben csaknem összeülőközésre került a sor közte és az újnómet iskola müncheni vezéralakjai között, akiket főleg Rudolf Luis és Louis Thuille képviseltek. A feszült viszony tetőpontján, amelynek kirobbanását Mottl Felix tapintatos és nemes közbelépése hátrított el, érkezett 1907-ben meghívatása Lipcsébe egyetemi zeneigazgatónak és konzervatóriumi tanárnak. A müncheni viharokra csöndesebb évek következtek: kompozícióiban 100–122. számig jutott el. Nemsak nagyobb és kisebb városokban adta elő műveit, külföldről is sok meghívást kapott: Pétervár, Belgium, Hollandia, Anglia szívesen látta. Ebben az időben már a legjobb karmesterek vezénylik szerzeményeit, a legkiválóbb énekesek éneklik dalait, a legnagyobb művészek játsszák kamarazenealkotásait. Sok kitüntetést kapott: 1908-ban a jenai, 1910-ben a berlini egyetem díszdoktora, 1911-ben kőrburg-góthai udvari tanácsos, miután a svéd művészeti akadémia már 1906-ban tagjává választotta. 1910-ben zajlott le Dortmundban az első Reger-ünnepély. Sok másik követte. Tárgya lett a zenei lapok értekezéseinek, kritikáknak, cikkeknek és különleges tanulmányoknak.

Reger nem elégedett meg orgona- és zongoraművek írásával, de a dal és kamarazene művelésével sem. Zenekarra is akart alkotni. A modern zenekar titkainak megismerése végett úgy érezte, hogy tartósan érintkezésbe kell jutnia vele. Leköszönt egyetemi állásáról és elvállalta a meiningeni udvari zenekar vezetését 1911–14-ig. A meiningeni idő volt Reger életében a legboldogabb. Az aránylag kicsiny meiningeni zenekarral Európa jórészt bejárta és a zenekar régi hírét visszaszerzte. Emellett nagyhatású zongoraművészi tevékenységet fejtett ki, egyidejűleg lelkes oktatója maradt a lipcsei konzervatóriumnak.

Megszakítás nélküli túlzott munkája a herkulesi férfi egészségét kezdte. Szívujja már régebben a halál hírnökeként jelentkezett. Egyik hangversenyén kimerültsége következtében le kellett tennie a karmester-

pálcát. Egészsége helyreállítása végett Meranba vonult vissza, ahol régi élet- és munkakedvét csakhamar visszanyerte. A gyilkos kór azonban gyökerében támadta meg életerejét. Munkássága újrafelvételére csak egészségének legnagyobb kímélésével gondolhatott. A meiningeni zenekartól megvált és 1915-ben Jenába költözött. Innen akart hangverseny-útjaira indulni, itt akart csöndben alkotni és mint a lipcei konzervatórium tanára, eszméinek hallgatóságát megnyerni. Szerződését a konzervatóriummal 1923-ig meghosszabbította, hogy 50 éves korától teljesen az alkotásnak éljen. Sorsa másképp határozott. 1916 május 10-én Reger ismét Lipesében tartózkodott, hogy előadásait a konzervatóriumban megtartsa. Tanártársaival (Arthur Seide, Fritz Stein, Karl Straube) egyik lipcei kocsmában kellemesen eltöltött est után távozott szállójába. Másnap holtan találták meg.

Reger mindössze 43 évet élt. E rövid idő alatt 147 számozott művet írt, sok számozatlan művén, továbbá Bach, Beethoven, Brahms és mások műveinek átdolgozásán és kiadásán kívül. Egyike volt a legkönnyebben alkotó természeteknek, akiket a zenetörténet ismer. A színpadot kivéve, a zeneművészet minden ágában működött. Írt orgonaműveket és zongoradarabokat, kamarazeneműveket, kb. 200 dalt és duettet, karénekeket, zenekari műveket. A termelés ekkora tömege és gyorsasága mellett nem minden alkotása egyenlő értékű. A művek ilyen értékhullámlásában a klasszikus korszak sok mestere osztozik Regerrel. Az örökség még mindig oly nagy és jelentős, hogy számára maradó emléket biztosít. Elképzelései ma már beteljesedtek, művei a zeneirodalom állandó értékei, bár népszerűek a szó közönséges értelmében talán sohasem lesznek. Reger művészetének tágrafeszített íve akkora területet érint, hogy abban minden zenekedvelő megtalálja azt, ami ízléséhez legközelebb áll. Életművének nagyszerű építménye a bájos „Egyszerű dallamok”-tól a fenséges 100. Zsoltárig és a nagy zenekari variációkig terjed. Az út a csúcsig meredek, de sok boldogító pihenőt nyújt. Reger csaknem minden alkotószakaszában a nehéz művek mellett — saját pihentetésére — apró, gyengéd vagy pajzán kompozíciókkal lepte meg a világot, amelyek fűszeres humoruk mellett létrehozójuk ugyanazon jellegzetes vonásait hordozzák magukon.

Emberileg szemlélve Regert, olyan tragikum veszi körül, amelyről kortársai közül még legközelebbi barátainak sem volt sejtelmük. Reger küzdött, keresett, vívódott. Nyugtalanító harcának egészségét feltétel nélkül feláldozta. Mégis eltávozott anélkül, hogy kitűzött eszményét elérte volna.

Valamikor remény és csodálat tárgya volt. Kora programzenészeinek léhaságai között ő mutatkozott az egyetlennek, aki a zene öncélúságát hirdette. Meglepetve tekintettek rá, de hitték neki, mert Bachtól jött, a zene legmélyebb mélységéből. Az olcsó, külső csillogást megvetette, zenéje formában és tartalomban önmagából akarta fényét meríteni. Volt idő, amikor úgy érezték, hogy közvetlen utóda Brahmsnak és aki arra hivatott, hogy összeköttetést létesítsen a jelen és Beethoven és Bach ideje között. E jelenségek nyomán korunk szellemében megújulva, neki kellett volna a tiszta hangszeres zene terén a zenedramával és a modern program-szimfóniával szemben az egyensúlyt helyreállítania. E tervek valószínűleg nem állottak távol tőle. Riemann iskolájában a célszerű akadémiasság lefoszlott róla. A harmónikus gondolkodás és elképzelés új fajtát vette fel anélkül, hogy a régi formák értékét lebecsülte volna, sőt inkább ragaszkodott hozzájuk, mint széleskörű gondolatcsoportok összekapcsolására szolgáló eszközhöz, a nagy vonalakkal megalkotott felépítés elvéhez. Zenéje intellektuális a mi harmó-

nikus, dallami és ritmikus érzésünk spekulatív továbbképzése értelmében. Reger egész művészetének általában sajátja bizonyos szemlélődő vonás. Ez kezdettől fogva más vonalra állítja, mint valamennyi korabeli zenei megnyilatkozást. Erős alkotóösszönet és a külvilág minden jelenségén könnyedén áthatoló zeneérzéke által lelkesítve, kora zeneirodalmi irányaitól teljesen távol áll, sőt tudatos ellentétben velük, álitatódott attól a törekvéstől, hogy saját zenei formáihoz jusson. Ezen a törekvésen nyugszik Reger értéke és történelmi jelentősége és ebben rejlik magyarázata annak a ragaszkodásnak, amellyel gyakran ingermentes művészete tanítványainál találkozott. Nem egyéniségének varázsa szerezte meg számára a barátokat, tanítványokat és a közönség egy részét, hanem erős, sajátos és tárgyilagos zeneisége.

Bach mellett Brahms volt az, akihez Regert folytonosan növekvő szeretet fűzte. Vele osztozik a variációs művészet kedvelésében, amelyben Bach, Beethoven és Brahms után elvithatatlanul a legnagyobb mester. Mellé társul a kamarazene művelésében. Itt a Brahms-hatások a formákra, kivált a lassú tételokban, fokozatos mértékben mutathatók ki. Más mesterek közül rajongva csüng Mozarton, Schuberten a régiek közül, Wagneren és Wolf Hugón az újabbakból.

Reger két korszak között élt. Részben új formákat alkot, merész újító, új kort sejtet, amelynek arculatát valószínűleg megszabta volna; másrészt azonban a hagyományokban gyökerezett, útja határozottan a nagy mesterekéhez vezet vissza: a közvélemény kora Bachjának, a késői Beethoven betetőzőjének, Brahms örökösének tartotta. Bach kora ifjúságától utolsó művéig befolyásolta. A Bach óta ritkán alkalmazott fugát és passacagliát újból felkarolta és mesteri tökélyre emelte. A korálvariáció és korálfantázia általa virágzik ki újra. Bach hatása alatt számtalan darabot írt orgonára kötött és kötetlen stílusban. Megújítja a korálkantátát, a Bach óta művelőre nem akadt szólóhegedűre írott kompozíció pedig benne fényes képviselőre talált. A formákon felül feléleszti Bach szellemét: melodikája gyakran visszanyul hozzá, harmonikája legalább is érintkezik vele, még hangszerelése is benne gyökerezik. A szeretett mesterről énekelt pompás dicsőróéneke a Bach névről írott fantázia és fuga. Bach feltámasztása érdekében senkisémet tett annyit, mint Reger: tőle származik a Brandenburgi koncertek, az orgonaelőjátékok, a zongorafugák, a korálelőjátékok, a hegedűszonáták mintaszerű átdolgozása. Hallatlanul nagyszabású Bach-interpretálása a művészlátás csodálatát felkeltette.

A német zene egén feltűnt új csillagot először csak néhány orgonista vette észre, akiknek csöndes életébe ritkán kerül egy-egy morzsa a világ nagy zenei eseményiből. Ekkor érkeztek meg Reger orgonaművei, amelyekben Bachkal vetekedő ellenponttani erő jelentkezett: szonáták, a pompás e-moll szvit, a Szimfónikus fantázia és fuga. Variációk eredeti témára, kisebb orgonadarabok, preludiumok és fugák. Ezek a művek a modern zenetecnika minden tulajdonságával rendelkeztek: tematikai, ritmikai és különösen színes harmóniai feldolgozással. A tiszteletreméltó törvényekben és szabályokban gazdag ellenpont közösséget váltalt az újkor szabad szellemével, sőt egyengette a pályát a vad, izgalmas játékhöz. A Reger korábbi orgonaszerzeményeiben már érezhető motivikus munkának fantasztikus módja, amely vakmerően változtat, szét-szed, kombinál, a különleges, nyugtalan, látszólagosan erőszakos harmonika későbbi műveiben mindig következetesebben jelentkezik. A formai-ság, a technika mellett a színezettség, a hangulatszerűség mindinkább érvényesül: a korálfantázia orgonaszimfóniává szélesül.

Csaknem beláthatatlan számú zongoraművet alkotott. Ezek is szerény

mezben jelentkeznek: Röpke lapok, Akvarellek, Tarka lapok, Naplóm-ból, Keringők, Árnyképek. De azért kemény diók. Nem takarékoskodnak harmóniai ravaszságokkal. Huzamosabb ideig Reger zenei ősejére a kisebb formákkal nem elégedhetett meg. Zongora számára írott nagyobb művei a modern zongorából mindent kihoznak, amit az erőben, színben, gazdagságban és plasztikában nyújthat. Két műve teszi itt elsősorban halhatatlanná nevét: Variációk és fuga Bach témájára op. 81. és Variációk Beethoven témájára op. 86. E két mű csúcsa eddigi variációs művészetének: megkötöttség és szabadság, forma és fantázia kapcsolatában Beethoven és Brahms mértékével mérhetnők le. 96. műve: Bevezetés, passacaglia és fuga a zongorairodalom egyik legimpozánsabb darabja. Mint kora egyik legnagyobb zongorajátékosa, technikai problémák iránt is érdeklődött, amit tanulmányai balkézre, Bach és Chopin műveinek átdolgozása és elsősorban saját művei igazolnak, amelyekben a billentés, oktávtechnika és a figurációsmodor a Brahms és Liszt féle zongorastílus összetételeként jelentkezett.

Kamarazenei műveiből különösen kiemelendő f-moll gordonka-zongora szonátája op. 5., a fisz-moll hegedű-zongora szonáta op. 84., a gyűjtőhatású fugafináléval, vagy az elgondolkoztató B-dur klarinétsonáta op. 107., az Esz-dur vonósnégyes op. 109., vagy a nagy dinamikus ellentéteket kirobbantó F-dur vonóshatos op. 118. Valamennyi mű nagy anyagi igazságokkal, valódi kamarazenei tematikával, a szokásos szonátaszerű alaprajz ellenére is lenyűgöző felépítéssel és csodálatos kidolgozással rendelkezik. Gyakran hisszük, hogy ebben az előkelő értékű művészetben Brahmsot még egy réteggel megtélté.

Mint szimfonikus, Brahms-hoz hasonlóan csak későn, 90. művétől kezdve lépett föl. Kezdetben még az orgonaszínekhez ragaszkodott, de lassankint teljesen a modern zenekar használatára rendezkedett be. Első zenekari művét szerényen Sinfoniettának nevezte. Tartalma tényleg igénytelen. De a motívikus-ellenpontos módszerrel való jellegzetes játék jóval meghaladja az esztétikai lehetőségek határát. Olyan mint egy óriási szunyograj, amelynek minden egyede a maga külön dallamát zümögí. A Sinfonietta körül szerzett tapasztalatai nem maradtak hatás nélkül Reger további zenekari munkamódjára. E téren is a variációs művészettel aratja legnagyobb diadalait. Joh. Adolph Hiller vidám témájára írott változatai ma már klasszikusnak nevezhetők. Egyenesen Brahms Haydn-variációihoz kapcsolódnak. Az ellenpontozó töltelék-szólamok alkalmazása itt már gazdaságosabb, meggondoltabb. A hallgató figyelmét nem köti le a káprázatos ügyességben való gyönyörködés, a gondolatokkal való szellemes játék. A mű alapeszméje világosan előtérbe lép, megejtően és élesen vetíti ki a kompozíció poénját. A Hiller-változatok jó bepillantást nyújtanak variációs művészetének módszerébe, amely a régi klasszikus, Brahms által még használt szokást, a téma lényegében való megtartását feladja és helyébe a teljesen szabad, kötetlen feldolgozás formáját alkalmazza. Amellett a téma dallami és ritmikai foglalatát sohasem változtatja el a felismerhetetlenségig. Zenekari művei közül másodsorban említendő a bensőséges Szerenád op. 95., a 18. század zenekari eszközeivel jelentkező Versenymű régi stílusban és Romantikus szvit, a zenei nyencnek számára készült Balettszvit, a dekoratív ábrázolásban bővelkedő négy Böcklin-tétel, a meiningeni zenekarnak ajánlott Mozart-variációk, a bölcs életszemlélet és mesteri tudás e szerencsés találkozása, a hallatlan belső feszültségű, szinte túlmeresztett Szimfonikus prólógus egy tragédiához, a játékoskedvvel megalkotott, szellemesen megépített Vigjáték-nyitány.

Megítélésének nehéz pontja dalköltészete. Előbb nagyon nekilendült, majd 70. művétől alábbhagyott. Dalaiban különböző áramlatok hullám-

zanak. Brahms és Wolf Hugó befolyások keresztleződnek, de gyakran érvénytelenítik egymást. Egyéni stílusáért sokáig küzdött. Látszólag sokszor nem találta meg. De pompás dalokat komponált. Wolf Hugó határozottan megérti a finom szövegfordulatoknak harmonikus eszközök által való kiaknázásában. Lényeges pontokban azonban eltér tőle. A Wolf által szinte dogmává emelt tételt: a zenének a költeménnyel szemben megkívánt alárendelését nem tartja be és így a deklamáció a mesterfokot nem éri el. Szövegeiben nem nagyon válogatós, csupán a zenei képzelet kiváltására szolgál. A dallamvonal egységét, amelyet Wolf szabadsága ellenére is megőriz, gyakran nélkülözzük. Reger igyekszik mintaképét a zongorakíséret hangulatfestő erejében és finomságában utolérni, de ez kezei alatt oly gazdaggá és bonyolulttá válik, hogy a dallamvonalat veszélyezteti. Ahol tartózkodóbb magatartást tanusít, ott leírhatatlanul szép művek keletkeznek, pl. a 97. mű 1. száma: A falu. Reger kettős természete: gyermekes, naiv kedélye és a modern művész dalköltészetében kiengesztelhetetlenül állanak egymással szemben. De ha van megegyezés, akkor az nem a nagy és bonyolult dalokban, hanem finom, lírikus és népies megnyilatkozásaiban, sőt éppen az egyházi tartalmúakban ismerhető fel. Nagy énekművei közül fontosak a nagyszabású 100. Zsoltár, Az apácák, Az éj fölvatása, valamint mélyen megindító zenekari dala: A reményhez, Hölderlin költeményére. Kisebb alkotásai férfikarra (op. 21., 83.) és női karra (op. 111.) egyházi használatra készültek.

Reger művészi egyéniségét a zenetörténeti értékelés már régen a maga körébe vonta. Megjelenésének nagysága és súlya kezeskedett, hogy legjobb művei a zeneművészet legértékesebb tulajdonához számítnak és sok más, látszólag kisebb alkotását magasrangúnak ítélik meg. Nehéz eldönteni, hogy visszanező vagy jövőbe mutató arca az életteljesebb-e, de már lenyűgöz a kettőssége is ép oly ritka, mint jelentékeny. A záróvélemény megköszöntése előtt ismerjük és értsük meg műveit, mert csak ameddig a történelem az élet szolgálatában áll, szolgálhatunk mi is annak.

ESEMÉNYEK A HANGVERSENYÉLETBŐL

A SZÉKESFŐVÁROSI ZENEKAR KODÁLY-HANGVERSENYE

A hatvanéves Kodály Zoltánt megünneplő hangversenyek sorából kiemagaslott a Székesfővárosi Zenekar ünnepi Kodály-hangversenye. Ezt a kimagaslást részben a műsor, részben az előadás színvonala idézte elő.

A műsor eseménye az 1939-ben alkotott »Concerto« bemutatása volt. Ismeretes, hogy Kodály ezt a művét Frederick Stock felkérésére, a csikágói filharmonikusok ötvenéves jubileumára írta. A bemutatóelőadás is Csikágóban volt, 1940-ben. Európában ez volt az első előadás.

Kodály ebben a művében ismét új utakra tért. A »Concerto« elnevezés a barokk-szellemmel való kapcsolatra utal. A mű azonban csak annyiban barokkos, amennyiben a tematika mozgása és a tutti-zenekarnak és a kis együttesek (oboák) »concertino«-jának kontrasztáló váltakozása emlékeztet a barokk uralkodó zenekari stílusára. Ezenkívül a mű alaptónusában van valami csillogó ünnepélyesség (hiszen jubileumra készült!), mint a barokk concerto grossokban. Ezt az ünnepélyességet fokozzák a többször felhangzó virtuóz trombita-szólók. A mű háromtétéles, de tulajdonképpen egy nagy tételnek részei az egyes tételek. A tételek úgy kapcsolódnak össze, mintha

a középső lassú tétel egy nagy formának volna a középső tagja. A két szélső tétel azonos jellegű. Kodály evvel a nagyformával a legmagasabbrendű formaművészetet adja. Költői tartalma tekintetében pedig a legköltőibb Kodály-művek világát tükrözi. A második tétel hangulata a magyar mondavilág légkörét érezteti. A közönség igen nagy lelkesedéssel fogadta a végre megismert új Kodály-művet. Felismerte, hogy ismét egy remekművel lett gazdagabb a magyar nemzeti zeneművészet.

A műsor többi számát a Nyáry-est, két zenekari dal és a Psalmus Hungaricus alkották. A Psalmust és a Concertot maga az ünnepelt mester vezényelte. A többi számot Csilléry Béla. A közreműködő Rösler Endre és a Székesfevárosi Zenekar, mint rendesen, kitűnőek voltak.

Igazi ünnepi est volt. Méltó Kodály Zoltánhoz.

A BÉCSI FILHARMÓNIKUSOK HANGVERSENYE

A hangversenyéletünk ünnepnapja volt a Bécsi Filharmónikusok vendégszereplése. Többször volt alkalmunk hallani ezt a világhírű együttest és mindig meg kellett állapítanunk azt, hogy a világhírré teljes mértékben rászolgáltak. Most is csak ezt írhatjuk. Ha az előadásuk tökéletességének és művésziességének titkát akarjuk megvilágítani, akkor a vonósok üde, kristályos tónusára, a fuvósok, különösen a kürtök rendkívül kifinomult lágy fúvásteknikájára, emellett a forték zengésére, sosem kemény erőteljeségére és arra a művészi egyöntetűsége kell rámutatnunk, amely áthatja az üstdobostól a karmesterig a zenekar minden tagját.

A vezénylő Furtwängler a nagy német muzsikuskok fajtájából való. A metafizika felé hajló lélek ösképe. Faja lelkeségének kifejezője. Ahogy el tud merülni a misztikus hangzásokban, a pianók titokvilágában — egyedülálló. De az elragadtatás is jellemzője. Akkor van igazán elemében, amikor a zene a két ellentétes végletbe, a fortissimo és pianissimo világába érkezik. Belső megállottsága, lelkének rezgése fejeződik ki vezénylése különös rezgő mozdulataiban is. Talán ha más így rezegtetné a karmesteri pálcát, pontatlan összjátékot kapna. Furtwängler tüneményes összjátékra tudja a zenekart »ihletni«. Mert itt van vezénylése titka: megihletni az egész zenekart és a közönséget. Karmozdulatai másodrangú fontosságúak: a lelkével vezényel. Művészi elképzelései olyan meggyőződéssel valók, hogy az átragad mindenkire. Hite mindenki hite lesz, amittől elragadtatásba jut, attól mindenkinek elragadtatásba kell jutni.

Műsorának legszebb száma Kodály Felszállott a páva variációja volt. Nem hiába állítják, hogy ez jelenünk legszebb zenekari műve. Ez most Furtwängler és a Bécsi Filharmónikusok előadása által mindenki előtt nyilvánvalóvá lett. A műsor másik két száma Weber Euryante-nyitánya és Schubert C-dur szimfóniája szintén a legtekélyesebb előadásban hangzott el.

A BHEV LISZT FERENC ÉNEKKARANAK HANGVERSENYE

A pár éve nagy fejlődésnek indult Liszt Ferenc énekkara a Budapesti Helyiérdekű Vasútnál, immár olyan fokra emelkedett, hogy a legnehezebb feladatra is vállalkozni merészel.

Ez a legnehezebb feladat: Bartók Cantata profanájának előadása volt. Bartók, aki örök újtót, akkor sem tagadta meg lényegét, amikor az oratórikus művek területére lépett. A Cantata profana két kórusra, zenekarra és szólistákra írt partitúrájában varázslatosan új hangzásokat fedezett fel. Újtító útjain azonban nem tekinti azt, hogy az előadónak mi könnyű és mi nehéz, egyedül belső elképzelései után alkot (mint pl. Beethoven). Ez természetesen azt vonja maga után, hogy művei nehezen adhatók elő.

Meg kell állapítanunk, hogy a Liszt Ferenc énekkar megbirkózott ezekkel a Bartók-nehezségekkel. Külön köszönet illeti Laskó Emilt, az énekkar karnagyát és az est karmesterét, hogy ismét hallhattuk Bartóknak ezt a nagylegzetű, »barbár« tisztaságú alkotását. Udvardy Tibor és Koréh Endre nemes művészettel énekelték a szöveket.

Kodály Psalmus Hungaricusát énekelte még az énekkar Udvardy Tiborral a tenorszólóban. A közönség hosszan ünnepelte Kodály Zoltánt.

Az énekkar még sokra hivatott. Ha még elérkeznek az énekhang szépségehez is és különösen a forték zeneiségét fokozzák, akkor még közelebb jutnak a célhoz, amit maguk elé tűztek.

Képek a bécsi zenefőiskola életéből

Régi mesterek a „Reichshochschule für Musik” hangversenyén

A bécsi zenefőiskolán nagy gondot fordítanak a régi mesterek művészténeke ápolására. Külön intézmény gondoskodik erről: a Collegium Musicum, amelynek 10 este idézi vissza a régi mesterek szellemét. Ezek az áhítatos hangulatú hangversenyeken a főiskola növendékei mint előadók és hallgatók vesznek részt. Muzsikálásuk középpontjában Bach alkotásai állanak, akinek különösen több hangszerre írt, tehát ritkábban hallható műveit tűzik műsorra. A Collegium Musicum mellett még külön cembalo-tanszak is szolgálja a régi mesterek ápolásának nemes célját. Ezen a nálunk ismeretlen tanszakon meglepően sok növendék van. A

növendék-hangversenyeken sok cembalo-szám hangzik el állandóan, vagy egyéb mű, amelyben gyakran szerepe van a cembalónak is. Műsorra kerül sok műve a zongora elterjedése előtti kornak, így: Praetorius, Scheidt, Schütz, Schein, Bernhardt, Pachelbel, Corelli, Buxtehude, Tunder, Lübeck stb. művei.

A mult tehát itt töretlenül él és nincs is mitől félteni. Irányítója az összességnek Bruno Seidlhofer, az intézet zongora-orgona-cembalo-tanszakának és a Collegium Musicumnak tanára, kedvelt és gyakori szereplője a bécsi hangversenydobogóknak. (Musik alter Meister, Morgenmusik.)

Karácsonyfa-ünnepség a bécsi zenefőiskola tanárképzőjén

Mint ösztöndíjas Bécsben tartózkodom és résztvettem a »Reichshochschule für Musik« tanárképzős leánynövendékeinek a hagyományos karácsonyfa-ünnepségén, amely december 10-én volt. Az ünnepség színhelye a volt Szovjet-követség palotájának egyik kis díszterme. (Ugyanis a legutóbbi idő óta a tanárképző itt nyert elhelyezést.) A fenyőágakkal díszített teremben égő karácsonyfa, tőle nem messze hatalmas, új Ehrbahr-zongora áll. A tanárok és növendékek hosszú asztaloknál foglalnak helyet, Schütz Ferenc igazga-

tótól jobbra-balra. (Schütz Ferenc kiváló orgonaművész, a bécsi hangversenytermek gyakori szereplője. Igazgatói elfoglaltsága mellett elnöke a »Gesellschaft der Musikfreunde«-nak is.) A csillárok fénye kialszik, áhítatos csend, rövid üdvözlőbeszéd s megkezdődött az ünnepi műsor.

A műsort Bach-korálok (»Komm Himmel hoch, komm...«, »Brich an du schönes Morgenlicht...«) nyitották meg és fejezték be. Elhangzott még egy három vonósra és continuoóra írt G. Gabrieli-szonáta is.

A műsor befejeztével vacsora kö-

vétkezett. Alig 15-éves fiú, aki magyar jelvényemről ismert fel, türelmetlenül várta az alkalmat, hogy velem megismerkedhessen. Kis huga azután elárulta a nagy titkot, hogy bátyja rokonszenvét magyar voltom ébresztette fel. Kis barátom — bár született szín-német — rajong a magyar népzenei komponistákért és a magyar népzenevel kapcsolatos művekért. Dohnányi Ernőtől a »Ruralia Hungarica«-t említette, Bartók Bélától pedig a Csodálatos mandarin-t hallotta és igen tetszett neki. Legjobban Kodály Zoltán érdekli. Kodály Zoltánnal külön foglalkozik. Személyével és tanári működésével kapcsolatos kérdéseket tett fel nekem. Meglepett, hogy Kodály kórusaiból a »Mátrai képek«-et idézte. A zenekari táncok, »Háry János«, ismertek. előtte. A Kodály-kompozíciókból egész kis gyűjteményre tett

szert. A bécsiek nemrég még könnyűszerrel juthattak Kodály-művekhez, mert Bécsben van az »Universal«, a magyar mester legfőbb művének kiadója. Ma azonban az »Universal« arról panaszkodik, hogy Kodály-művekkel pillanatnyilag nem szolgálhat, mert mind elkelt s utánpótlás nincsen.

Amilyen szorgalmas munkával, szinte két kezükkel hordták össze a növendékek a szükséges kellékeket az ünnepélyek fényének emeléséhez, éppen olyan gonddal vették körül a vendégeket. Ez a mindenütt tapasztalható előzékenység és szolgálatkész-ség kellemessé teszi azt az időt, amit tanulmányainak folytatása céljából a magyar ösztöndíjasok itt eltöltenek. A háború befejeztével, remélem, lesz alkalmam vendégzsereztüket kellően vizsgozni.

Dr. Kehler György.

A RÁDIO ZENÉI TERVEI

A március 22-iki lemezműsorok közül kiemelkedik Sztravinszky: „Tűzmadár“ és Albeniz: „Ibéria“ c. szvitje. Milinkovics Gemma Leroux-, Chaminade-, Massenet-, Gounod- és Debussy-dalokat énekel.

23-án az ifjúsági énekkarok szerepelnek Kodály-, Bartók-, Ottó- és Bárdos-kórusokkal. Vecsey Ferenc születésének 50. évfordulóján emlékest lesz, amelyen Zathureczky Ede működik közre; bevezetőt mond Papp Viktor. Sor kerül valószínűleg a Dalosegyesületek Orsz. Szövetsége által rendezendő díszhangverseny közvetítésére is.

24-én a „Mindenből mindenkinek“ című műsor keretében többek közt hallani fogunk Gémes Irén előadásában egy-egy zenekari kísérettel ellátott Ravel és Tournier hárfaművel, továbbá Senyei Szabó Ilus, Gere Lola és Szabó Miklós tolmácsolásában olasz áriákat, magyar és finn dalokat. Kazacsay Tibor és Váczy Károly zongora-klarinét mű-

veket mutat be. A műsor a következő: Kazacsay Tibor: Szvit; Gárdonyi: Versenymű.

25-én délelőn az Operaházi Zenekar ad hangversenyt Nicolai, Gounod, Liszt, Szabados és Dohnányi műveiből. Ifj. Banda Ede R. Strauss-tól és Dohnányitól játszik szonátákat. Operaházi közvetítés is lesz.

26-án Ádám Jenő népdalfelőráját halljuk. Lemezről Beethoven: G-dúr versenyművét halljuk Backhaus előadásában és Beethoven: Eroica-ját. Hans Pastor a magyar-német művészcsere-cgyezmény keretében heggedül.

27-én Dohnányi Ernő zongorázik.

28-án a művészlemez-műsorban Mozart-műveket, Beethoven-dalokat és Liszt-zongoraműveket hallunk, valamint R. Strauss: Till-jét. Sulyok Imre orgonaműsora a következő: Pachelbel: d-moll Ciaconna, Brahms két korál-előjáték és Reger: Toccata és fuga. Sor kerül valószínűleg a Székesfevárosi Zenekar hangversenyének közvetítésére is.

29-én a Székesfevárosi Zenekar ad hangversenyt, amelynek műsora

a következő: Mozart: B-dur szimfónia, K. 319., Dittersdorf: Hárfaverseny, játssza Liana Pasquali, Liszt: Hún csata!, szimfónikus költemény. A kamarazene hívei Grieg: C-moll szonátá-ját kapják. A „Mai magyar szerzők” sorozatban Sugár Rezső, Hajdú Mihály és Huzella Elek műveit mutatja be Szervánszky Péter, Tátrai Vilmos, Banda Ede, Hajdú Mihály, Kovács József és Bálint József.

30-án Gregor Klára orgonál Bach-és Guillemet-műveket. A tervek között szerepel a Rádiózenekar Mozart-Schubert estje is, Pataky Kálmán közreműködésével.

31-én lemeztől Haydn: „Üstdob”-szimfóniáját, G-dur zongorahármasát, C-dur vonónégyesét és B-dur szimfóniáját halljuk.

Április 1-én operai közvetítés szerepel a tervek között.

2-án a Filharmóniai Társaság hangversenyét közvetíti a Rádió. Vezényel: Ferrara. Molnár Imre népdalfőlőráját tartja meg még ezen a napon.

3-án Wagner: „Parsifal” előjátékát, Schumann: III. szimfóniáját és Dohnányi: Szimfónikus percek c. művét halljuk.

4-én Sárdy János hangversenyének közvetítésére kerül sor, továbbá a Székesfővárosi Zenekar hangversenyének kapcsolására. A kamarazene híveinek az Ujvidéki Vonónégyes-társaság ad műsort.

KÜLFÖLDI HÍREK

♦♦♦

Szokatlan háborús teliségély-akció. Mult év októberében szokatlan módon gyűjtöttek pénzt Németországban a háború teliségély-akciója javára: dalos füzeteket árusítottak három napon keresztül. Az árusítás eredménye várakozáson felüli volt: Ötvenkilenccmillió márka gyűlt össze

a gyűjtés három napján a dalosfüzetek árából. Így lesz a dalból meleg ruha.

Orff Carl új operája. A Carmina burana neves zeneszerzője új operát írt, amelynek címe: Die Kluge. Az új Orff-operának februárban volt a bemutatója Frankfurtban.

Jubilál a Sibelius-zeneakadémia. A finnek fővárosának, Helsinkinek nagy zeneszerzőjük, Sibelius nevét viselő zenefőiskolája 1943-ban érkezett el fennállása 60. évfordulójához. A jubileumot fényes hangversennyel ünnepelték meg.

Muzsikuskapta az amerikai tudományos és művészeti akadémia nagy aranyérmét. Az Egyesült Államok tudományos és művészeti akadémiája kiváló tudósok és művészek kitüntetésére rendszeresített nagy aranyérmét ezévből kapta először zeneművész, mégpedig zeneszerző, a Németországból Amerikába kivándorolt Bloch Ernest.

A hangszerek új hangszínének új elmélete. Antonio Ferrannini, a nápolyi konzervatórium zenefiziológiájának és hangszerépítéstanának tanára, a hangszerek hangszíneinek a vizsgálatánál érdekes eredményre jutott, amely megdönti a hangszínek keletkezésének eddigi elméletét. Eddig ugyanis az a felfogás uralkodott, hogy az egyes hangszerek hangszíneit az határozza meg, hogy az alaphangokkal együtt milyen és mennyi felső hang szólal meg. Az olasz tudós megállapította, hogy az ismert felhangsor mellett idegen, eddig még nem észlelt hangok is léteznek, melyek az alaphanggal, szintén együtt-szólnak s amelyek aszerint, hogy az alaphangtól és a felső hangoktól milyen hangköz távolságban vannak, adják meg a különböző hangszíneket. Ferrannininek sikerült például a klarinéton olyan hangokat előidézni, melyek nem szerepelnek a felhangrendszerben. Az érdekes kísérletek Olaszországban nagy érdeklődést keltettek.

Meghalt Klose Friedrich. Klose Friedrich a németek kiváló zeneszerzője 81 éves korában meghalt. Klose mint zeneszerző, mestere, Bruckner nyomdokain haladt. Művei közül megemlíjtük a d-moll miséjét, az »Ilsebil« c. operáját (a szerző drámai szimfóniának nevezi), a berlioi hangszerezést »Festgesang Neros« c. művét, a Liszt szellemében írt »Das Leben ein Traum« c. háromtételes szimfónikus költeményét, amelyben deklamáló karok és női karok is vannak, a »Der Sonne Geist« c. oratóriumát és a máglyahalált halt Giodano Bruno verseire írt dalciklusát.

A dán nemzeti zene úttörőjének centenáriuma. A koppenhágai egyetem, templomok, konzervatórium és Rádió egyforma mértékben résztvettek a dán nemzeti zene úttörője: Weys C. E. F. halála centenáriumának megünneplésében. Weyse 1774-ben született és 1842-ben halt meg. Schulz J. A. P. tanítványa volt. Reggeli, esti és hazafias dalait ma is énekelik dán templomokban és iskolákban. Számos egyházi műve mellett több operát is írt, (Álomital, Ludlami barlangja, Floribella), amelyeket eddig több mint 450-szer előadtak a koppenhágai kir. Operaházban és jelenleg is műsoron vannak.

Kodály zenekari variációit legközelebb Münchenben mutatják be, Klemens Krauss vezényletével. Előadják a nagyszerű kompozíciót a holland Rádióban is a közeljövőben.

Alban Berg »Wozzeck«-je Rómában. Alban Berg »Wozzeck« c. operáját a római kir. Operaházban nagy sikerrel bemutatták. A zenekar élén Tullio Serafin állt. A rendezés Mil-

loss Aurél munkája, a díszletek pedig Pekáry István tervei szerint készültek.

Straube Karl 70 éves. A világhírű lipcei orgonaművésznek, a Tamás-templom karnagyának január 6-án volt 70. születésnapja. Straube nemcsak Bach késői utódja a lipcei Tamás-templom karnagyi állásában, hanem Bach művészetének leghivatottabb tolmácsolója és a Bach-stílus legkitünőbb ismerője is. (Bach-orgona-műveket adott ki.) Nagy érdemeiket szerzett Bach összes kantatájának előadásával is.

Uj Casella-balett. Casella »Paganiniana« c. zenekari szvitjét nagyobb balettre bővítette ki, amelynek librettóját Miloss Aurél írta. A mű »La Rosa del Sogno« címmel kerül a római kir. Operaházban bemutatásra.

Kodály-hangverseny Párisban. A Párisi Magyar Intézet február 24-én Kodály-hangversenyt rendezett, mely előtt André Coeurov ismertette Kodály művészetét. A műsor 3 dalból, a »Magyar Népzene« 3 számából, a zongora-gordonka szonátából és a II. vonósnégyesből állott. Az előadáson és a hangversenyen jelen volt Claude Delvincourt, a Francia Nemzeti Zenekonzervatórium igazgatója is.

BELFÖLDI HIREK

Dr. Váradi István meghalt. Ügyvéd volt, emellett képzett és termékeny zeneszerző: mintegy 300 művészi dala közül csak néhány jelent meg, de számosat énekeltek szép sikerrel a Nemzeti Kultúregyesület-

ben, a Gárdonyi-Társaságban és más hangversenyeken. A rokonszenves zeneszerző 55. évében távozott el tőlünk. Az ő nővére volt a tavaly elhunyt Váradi Margit, operaházunk szépeplékű első Suzukija.

A Magyar Zenei Szemle új száma.

A Magyar Zenei Szemle januári száma a Kodály-szám kiegészítéseképpen közli Szöllőssy Andor tanulmányát Kodály kórusainak zenei szimbolikájáról és Bartók János összeállításában Kodály zeneműveinek időrendi jegyzékét. Ezenkívül dr. Kresz Károly »A zene az éremművészetben« c. tanulmánya a Boescai Imre megemlékezése a nyolcvan évvel ezelőtt született Horváth Attiláról található a számban. A februári szám egy részét Debussy emlékének szenteli a Magyar Zenei Szemle, a zeneköltő halálának 25. évfordulója alkalmából. Raics István Claude Debussy hagyatéka címmel emlékezik meg a nagy francia zeneköltőről, Szelényi István pedig a zongora-prelűdök első füzetét elemzi. A szám további cikkei: »Goethe és a muzsika« vámosi Nagy Istvántól és »Antonio Vivaldi arcképe alá« Toronyai Rigó Csabától.

A Magyar Néprajzi Társaság Kodály-emlékkönyve. Az emlékkönyvek színvonala felett messze kimagaslik az az emlékkönyv, amelyet Kodály Zoltán hatvanadik születésnapjára adott ki a Magyar Néprajzi Társaság. Tartalma olyan gazdag és színvonalas, hogy a magyar és egyéb népdal, vagy általában a folklórtudomány kézikönyvének nevezhetjük. Számos magyar népzeneutató mellett, sok külföldi folklortudós hozzájárult tanulmányával a világ-

hírű magyar tudós-zeneszerző születésnapjának megünnepléséhez. Elküldte tanulmányát az emlékkönyv részére Danckert Werner és Schneider Marius Berlinből, Farmer Henry George Glasgowból, Handschin Jacques Baselből, Kunst Jaap Amsterdamból, Krohn Ilmari és Väisänen A. P. Helsinkiből, Sirola Bozidar Zágrábból, Fujü Seüshin Tokióból, Nordlind Tobias Stockholmból, Schaeffner André Párisból, Kacarov-Kukudova Raina Szófiából, Jepesen Kund Koppenhágából, Natletti Giorgio Rómából, Brailoiu Constantin Bukarestből, Zawadski Marian Varsóból és Arsunar Ferruh Ankarából. Ha hozzávetjük, hogy a magyar írók közül Bartók Béla, Szabolcsi Bence, Viski Károly Vikár Béla, Prahács Margit, Járdányi Pál, Dincsér Oszkár, Petró Sándor, Manga János, Lajtha László, Márkus Mihály, Kerényi György, Vargyas Lajos, Rajeczky Benjamin, Kiss Lajos, Szentjobi Miklós, Csenki Imre és Csenki Sándor írtak bele a magyar népzeneről és a vele kapcsolatos tárgykörökből szóló tanulmányokat, felbecsülhetjük az emlékkönyv tartalmának rendkívüli értékét. Az emlékkönyv élén Szinyei Merse Jenő magy. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter Kodályról szóló nagyjelentőségű előszava áll. A 60 éves Kodály munkásságát Veress Sándor cikke méltatja. Az emlékkönyv még közli Kodály irodalmi munkásságának bibliográfiáját Bartók János összeállításában. Az emlékkönyv szerkesztésének igen nagy munkáját Gunda Béla végezte, aki a »Szerkesztő megjegyzése« c. zárószorokban mentegődzik, hogy »csak« ennyi külföldi Kodály-tisztelő szaktudós-

sal tudta a kapcsolatokat felvenni. Az emlékkönyvet a Néprajzi Társaság ünnepi ülésén nyújtották át Kodály Zoltánnak.

A Magyar Néprajzi Társaság ünnepi ülése. A Magyar Néprajzi Társaság február 24-én ünnepi ülést tartott a Magyar Tudományos Akadémia heti üléstermében, amelynek célja néprajzunk nagy tudósának, Kodály Zoltánnak megünneplése a 60. születésnapja alkalmából. Az elnöki megnyitó után Veress Sándor felolvasta Kodály Zoltánról szóló fejtegetéseit. A tárgysorozat következő száma a Kodály-emlékkönyv átadása volt a jubiláló zeneszerzőnek és tudósnak. Az ünnepi ülést a Szilágyi Erzsébet leánygimnázium kamaraénekkarának a szereplése zárta be, amely B. Sztojanovics Adrienne vezénnyelével Kodály népdalfeldolgozásából énekelt.

Muzsikusotthonok látogatása. A Népművelési Bizottság f. hó 7-én délelőtt ismét egy művészházaspárhoz vezette el közönségét: Dr. Molnár Imréhez és feleségéhez Hir Sári zongoraművésznőhöz. A szokatlanul nagyszámú közönség élvezettel hallgatta Hir Sári zongorajátékát és Molnár Imre énekszámait. A művésznő Chopin- és Liszt-műveket adott elő. Molnár Imre pedig a Molnár—Kern »Daloskert«-ből énekelt. A művészházaspár életét és munkásságát a látogatást vezető Isoz István ismertette.

Swarowski Hans karnagyképző-kurzusa a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskolában. Swarowski Hans a

neves német karmester, aki többek között a salzburgi nyári karnagyképző-tanfolyamoknak is egyik vezetője, április 12-től öt héten át tartó karnagyképző-tanfolyamot rendez a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskolában (Kálvin-tér 9). A tanfolyamok heti három elméleti és egy gyakorlati órából állanak. Az elméleti órák a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskolában, a gyakorlatiak az Orvosegyesület nagy előadótermében (Szentkirályi-utca 21), a Székesfővárosi Zenekar próbahelyiségében lesznek. Az elméleti előadásokon Swarowski megvilágítja mindazokat a kérdéseket, amelyek a vezénnyelssel kapcsolatban vannak. A gyakorlati órákon a Székesfővárosi Zenekarral mutatja be a betanítás és vezénylés mesterségét. A tanfolyamot a Vallás- és Közoktatás-jelen vannak az előadásokon, a tanfolyam végeztével, a záróhangversenyen mutatják be tanulásuk eredményét: a záróhangversenyen a növendékek vezénylik a Székesfővárosi Zenekart. A tanfolyam elvégzéséről a növendékek bizonyítványt kapnak. A tanfolyamot a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium rendezi. Tandíj nincs. Beíratási díj 10 pengő. Beíratkozni április 1-től 8-ig lehet a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskolában. Az igazgatóság az előadásokon hallgatókat is szívesen lát.

Sajtóhiba. 7. számunk belföldi hírei között a Budai Zeneakadémia énektanárnőjének leánykori neve »Bolberitz«-nek olvasandó. (112. oldal.)



A SZÉKESFŐVÁROSI ZENEKAR

HANGVERSENYEI

A PESTI VIGADÓBAN
A FŐVÁROSI NÉPMŰVELÉS KERETÉBEN

* * *

TIZENÖTÖDIK HANGVERSENY

1943. évi március 14-én, vasárnap d. u. 4 órai kezdettel

Vezényel:

Csilléry Béla

Közreműködik:

ifj. Váczi Károly

(zongora.)

M ű s o r :

1. Händel (1685 Halle — 1759 London): Concerto grosso, F-dur.
Andante larghetto — Allegro — Largo — Allegro ma non troppo.
2. Csizik (1893 Budapest —): Zongoraverseny. (Bemutató).
Allegro molto moderato — Andante — Allegro moderato.
Előadja: ifj. Váczi Károly.
3. Berger (1905 Traismauer —): Prinz Eugen legendája.
(Bemutató.)

— S z ű n e t —

4. Beethoven (1770 Bonn — 1827 Bécs): VII. szimfónia.
Poco sostenuto. Vivace — Allegretto — Presto — Allegro
con brio.

Rendezői a Harmonia Művészeti Szövetkezet

1. Händel (1685 Halle — 1759 London): Concerto grosso, F-dur.

A barokk-zenének jellegzetes zenekari stílusa a concertálás. Ez azt jelenti, hogy az egyes hangszercsoportok egymásnak felelgetve, majd egymással egyesülve vesznek részt a téma kifejlesztésében. 1680 körül írja Corelli 12 Concerto grosso-ját, mellyel kialakítja ennek a stílusnak a műfaját. Ezekben a ragyogó hangzású, monumentális hanghatású zenekari kompozíciókban, két egymással versengő hangszercsoport szerepel: a két hegedűből és gordonkából álló szólóegyüttes, a »concertino« és a vonószekkar tutti-ja a »concerto grosso«. A tutti-együttestől kapta a műfaj elnevezését.

Corelli Concerto grossoi ihlették meg Händelt, amikor 1739-ben megírta 12 nagy Concerto grosso-ját, amelyekben teljesen az olasz hagyományokat követi. Ezekben a páratlan tökéletességű alkotásokban, akárcsak Corellinál és az olaszoknál általában, 2 hegedűre és gordonkára írt szólóegyüttes váltakozik a ragyogóan hangzó vonószekkarral.

Az előadásra kerülő F-dur Concerto grosso a második a sorozatban. Egyike Händel legköltségesebb alkotásainak. Négy tétele: finom hangulatokkal telített Andante larghetto, nagy erőktől feszülő Allegro, átszellemült, metafizikai magasságokban emelkedő Largo és erőteljes lendületű Allegro ma non troppo.

2. Csizik (1893 Budapest —): Zongoraverseny, d-moll.

Dr. Csizik Béla pénzügyminiszteri államtitkár, az előadásra kerülő zongoraverseny szerzője, zenei tanulmányait legnagyobbbrészt nagybátyjánál, Kerner Istvánnál végezte, akitől 7 évig tanult zongorázást és zeneelméletet. 3 évig növendéke volt a Zeneakadémiának és a Nemzeti Zenedének. Az utóbbi helyen szerezte zeneszerzésből oklevelét. Zongoraversenyét 1912-ben írta. Emellett több kisebb művet is alkotott, amelyeket több alkalommal előadtak, s melyeknek egy része nyomtatásban is megjelent. A Zongoraverseny először, 1942 áprilisában, a Rádióban hangzott el, amikor szintén ifj. Vácz Károly adta elő a zongoraszólamot. Hangversenyen ez alkalommal hangzik el először.

A zongoraverseny a romantikus hagyományokon épül, de a modern zene effektusait sem nélkülözi. Lendületes, dallambő, őszinte muzsika, melyben a zeneköltő gátlás nélkül feltárja lelkivilágát. A zongora a zenekarral szimfonikus egységben van, ami azt jelenti, hogy a szimfonikus építkezésben a zenekar és zongora egyenlő mértékben részt vesz. A zongorarész az előadó számára igen hálás, bár a virtuozitást a zene-

szerző nem hangsúlyozza ki. Különösen a befejező rondo ad a zongoristának igen hálás feladatokat.

A zongoraverseny háromtétéles. Az első tétel: Allegro molto moderato. Főtémája egy magyar hangulatot teremtő ritmusú motivumon épül. Melléktémája erősen melodikus. Érdekes kontrapunktikus ellentémával jelenik meg egyszerre a melléktéma, úgy, hogy tulajdonképpen két (de egyidőben hangzó) melléktémája van a tételnek. A markáns ritmusú zárótéma után ellenpontozásban bővelkedő kidolgozási rész következik, melyben érdekes kánonszerű imitációk vannak. A második tétel (Andante) a zongoraverseny legerősebben magyar jellegű része. A főtéma dallama a népi parlando énekstílusra emlékeztet. A melléktéma szintén a népdalok világát idézi. A harmadik tétel lendületes Rondo (Allegro moderato), melynek dallamos főtémájával és középrészével szemben kitűnő ellentét az érdekes ötnegyedes ritmusú melléktéma.

3. Berger Theodor (1905 Traismauer): Prinz Eugen legendája.

Berger a fiatal német zeneszerzőgárda egyik igen elismert tagja. Első nagy sikerét Malinconia c. vonózenekari művével aratta, amellyel elnyerte a Nemzeti Zeneszerző díjat is. Következő nagy sikere a nagyzenekari »Balladá«-ja volt, melyben a történelmi jelent érzékelteti. A Prinz Eugen-legendája, szemben a Balladával, a régi kort idézi. A régi »Feldmusik«-nak hangzásai kelnek életre a fafúvók és rézfanfárok együtteséből. A műnek igen nagy sikere van Németországban.

A Prinz Eugen-ről szóló legenda alapját a közismert német népszerű dal alkotja. Az üstdobok bevezető motívuma már a dal első hangjait idézi. Töredékesen jelenik meg először a téma a vonósokon. Hosszú bevezetés után, melyben a zenekar a lovak vágóját jelképezi, csendül fel teljes egészében a Prinz Eugen heroikus dallama (3 oboa és fagott játsszák). Ezután mintha csata kezdődne. Lovak száguldását halljuk ki a zenekar állandó ritmikájából. Bizarrra motívum jelenik meg a kis fuvalákon és az oboákon. Pillanatnyi nyugalom támad. Ismét felhangzanak a Prinz Eugen dallamának töredékei, melyeket ismét az üstdobok vezetnek be. A kürtök, mint távoli fanfárok, Prinz Eugen közeledtét jelzik. Messziről katonadob izgató ritmikájú pergése hallatszik. A kis fuvalák játékosan hozzák a főtéma részleteit, melyek mind erősebben hangzanak más és más hangszerek tolmácsolásával. Új ütközet alakul ki, melynek közepén a kürtök, majd a trombiták, a kisdob ritmusa mellett zengik a téma részeit, miközben a vonósok erőteljes akkordokkal jelképezik a küzdelem keménységét. De felszendül a témából keletkezett motívummal a harangjáték, mely figyelmeztet minket, hogy mindez csak legenda. Ismét elcsendesedik minden. A híres dallam bizakodást hirdet. Ismét halljuk a távoli fanfárokat (trombiták, puzónok és tuba). Újabb ütközet alakul ki — immár a végső, mely meghozza a legendás hős győzelmét. A kisdob izgatott ritmikája indítja el ismét a harcot.

Csakhamar teljes ragyogásban felcseng a Prinz Eugen-dal, mely már végig ujjongva zeng. Legvégül fortetissimo harsog a dallam az összes fűvőkon, a vonósok energikus akkordkíséréte mellett. A legendás hős apotheozisa ez a ragyogó befejezés.

5. Beethoven (1770 Bonn — 1827 Bécs): VII. szimfónia.

A *hetedik szimfónián* keresztül új Beethovent ismerünk meg. Az Eroica világmegváltó, a Sors-szimfónia gigantikusan küzdő, a Pastorale természetrajongó lelkű Beethovene után most az életörömökre rátaláló, mámoroslelkű Beethovent fedezzük fel. Ennek a csodálatos hangulatú szimfóniának muzsikájában nyoma sincs a problémának, a kételynek, a küzdelemnek (ennyiben rokon a hatodikkal). Nem folyamatot szimbolizál, hanem állapotot fejez ki, azt a felvillanyozott lelkiállapotot, mely a pusztá létezés nagyszerűségének mámoros ráeszméléséből fakadt.

Mi okozta azt, hogy a tragikus sorsú Beethoven ismét örül, ujjongva, szinte gyermeki tiszasággal és üdeséggel? Biztosan nem tudhatjuk. Valószínűleg a szerelem. Teplitzi nyaralása közben, 1814-ben megismerkedett Sebald Amália berlini énekesnővel és meleg, meghitt barátság fejlődik ki köztük. Talán ez volt az előidézője annak az emberfölötti örömnak, mely a VII. szimfóniában kifejezésre jut. Nem tudhatjuk. A történet a múlté, de a lélek örök formát öltött azokban a művekben, melyeket ezekben az időkben írt: a VII. és VIII. szimfóniákban.

A VII. szimfóniának nincs programja, abszolút zene. Azonban éppen lenyűgöző hatása miatt a legkülönbözőbb magyarázatokat fűzték hozzá a múlt század folyamán. Schumann falusi lakodalom zenei képének tartja. Ambros szintén lakodalmi hangulatot érez ki belőle. Bischoff a Pastorale párját látja benne; míg az a Tavaszi, ez az Őszi. Vannak képtelen programmagyarázatok is; ilyenek: „Álarcosbál“, vagy „Mór lovagi élet“. Wagner közelítette meg legjobban a VII. szimfónia zenei értelmét, mikor azt a *tánc apotheozisának* nevezte.

Az első, harmadik és utolsó tétel az életöröm egyes fokozatait fejezi ki: a derűs boldogságtól a féktelen, bacchanálikus örömmámorig. A gyászindulószerű második tétel sem tragikus hangulatú, hanem békés, de ez a béke nem itt a földön van, hanem valahol az eliziumi mezőkön, vagy a Nirvánában, ahol a lélek végső megsemmisülésben egye-
sül az istenséggel.

H.



A SZÉKESFŐVÁROSI ZENEKAR

HANGVERSENYEI

A PESTI VIGADÓBAN

A FŐVÁROSI NÉPMŰVELÉS KERETÉBEN

TIZENHATODIK HANGVERSENY

1943. évi március 21-én vasárnap d. u. 4 órai kezdettel

Vezényel:

Failoni Sergio

Közreműködik:

Sz. Molnár Anna

(hárf.)

Műsor:

1. Bartók (1881 Nagyszentmiklós —): Fából faragott királyfi — szvit.
2. Pizzini (1905 Róma —): Piemontban — szimfónikus vázlatok.
— Szünet —
3. Debussy (1862 St. Germain en Laye — 1918 Páris): Két tánc hárfára és zenekarra.
Előadja: Sz. Molnár Anna.
4. Debussy (1862 St. Germain en Laye — 1918 Páris): Egy faun délutánja.
5. Ravel (1875 Ciboure — 1938 Páris): Daphnis és Chloé. II. szvit.

Rendezői a Harmonia Művészeti Szövetkezet

1. **Bartók Béla** (1886 Nagyszentmiklós —): Fából faragott királyfi — szvit.

A nagy magyar zeneszerző Fából faragott királyfi c. mesejátékát 1914 és 1916 között írta. Bemutatója feltűnő sikert hozott a szerzőnek. Újabban mint szvit is sok helyen nagy sikerrel előadásra kerül. A szvitet a szerző maga állította össze a balett három leghatásosabb jelenetéből, melyekhez összekapcsoló taktusokat komponált. A szvit első része: az erdők megelevenedése, amikor a fák megakadályozzák a királyfit, hogy a várba jusson. A második rész az a jelenet, amelyben a víz szellemei kelnek ki a habokból s visszariasztják a hídra lépő királyfit. A harmadik rész pedig a fából faragott királyfi groteszk tánca.

2. **Pizzini** (1905 Róma —): Piemontban — szimfónikus vázlatok.

Carlo Alberto Pizzini, az új olasz zeneszerzőnemzedék egyik igen tehetséges és termékeny tagja. Tanulmányait Dobicinél és Respighinél végezte. 1931-ben elnyerte műveivel az olasz Nevelésügyi Minisztérium díját. Erősége a természetfestés.

Zenekari művei: Preludium és fuga vonószerekre; Szimfónia klasszikus stílusban; Dolomitok, szimfónikus költemény (közelműtben volt nálunk a bemutatója); Piemontban — szimfónikus vázlatok; A postumiai barlang, zenekari divertimento, variációs formában; Gyermek-szvit.

Az előadásra kerülő zenekari műben Pizzini természetfestő képességeit ragyogtatja. De mint Respighinél, nála is megelevenedik a múlt, ami a tájhoz kapcsolódik. Ezenkívül kiváló valóságábrázoló, aki korunk egyik legjellemzőbb valóságát a gyárak gépvilágát is költészete tárgyává teszi.

A Piemontban c. szimfónikus vázlatok három részből áll, de a részek szerves egésszé kapcsolódnak. Az első rész címe: Dicsőséges lobogók. Diadalmas téma harsog a tétel elején, felidézve Piemont történelmének hősi napjait. Szélesen ívelő dallam zeng ezután Piemont szépségét hirdetve. Újra halljuk a fanfárokot, melyhez hősi induló kapcsolódik, mely mintha egy diadalmas hadsereg közeledését, majd távolodását jelképezné. Induló hangjai dobpergés közben hallatszanak mind közelebből, majd a hangok elvesznek a hegyek között, melyekre ráborul az éjszaka. A második rész a titkokkal telt hőstetteket és tragédiákat regélő alpesi éjszakát érzékelteti. A tétel címe: Éjszaka az Alpokban. A zene hatalmas ívelés a titokzatostól, rejtelmestől a fenségesig és vissza. A tetőponton felzeng az első tétel hősi

témája. Finom átmenet mintha a reggel beköszöntését éreztetné. A harmadik rész a Fiat-gyár életét jelképezi. Címe: Gépek és szívek. (A Fiat-gyár vasöntődéje.) A gyár lüktető, zakatoló ritmusát visszaadó zene után a tétel végén ismét felhangzik az első tétel hősi témája, amelynek győzelem-ittas harsogásával fejeződik be a hatásos zenemű.

3. Debussy (1862 St. Germain en Laye — 1918 Páris): Két tánc.

A hangszínek szerelmese, Debussy, rendkívüli mértékben vonzódott a hárfához, amelynek felkutatta kifejezési lehetőségeinek legszélsőbb határait. Zenekari műveiben olyan hárfa-effektusokat írt, amilyenek előtte ismeretlenek voltak.

»Dances« c. művét, hárfára és vonószenekarra, 1904-ben írta. (Előadható a hárfa-szólam zongorán is.) A kizárólag vonóshangszerekből álló zenekar hangzásába gyönyörűen beleolvad a concertáló hárfa lágy hangja. A mű kéttételes. Mind a két tétel tánc, csak ellentétes tartalmú. Az első: Danse sacrée, az antik istenvilág kultikus táncainak hangulatával. A második: Danse profane, az előbbi ellentéte. A francia világ finomhangulatú kifejezése.

4. Debussy (1862 St. Germain en Laye — 1918 Páris): Egy faun délutánja.

A francia impresszionizmus esodálatos lelkű zeneköltőjének, Debussynek az egyik első és legszebb műve. Voltaképpen ezzel a kompozícióval vetette meg az alapját az impresszionista zeneművészetnek, amelyben tagadja azokat a programzenei elveket, amelyeket akkoriban Strauss Richard szimfónikus költeményei képviseltek és a lélek teljes passzivitását, a teljes feloldódást a perc mámorában, az élet legapróbb misztériumában való elmélyülést teszi a művészet lényegévé.

Az »Egy faun délutánja« Mallarmé hasonló című híres költeményéhez írt zenekari prelűd, amelyben Debussy varázslatos színekkel festi azt a hangulatot, amint a faun önfeledt boldogsággal játszik pánsípján, a nyári nap tűző melegében.

4. Ravel (1875 Ciboure — 1938 Páris): Daphnis és Chloé.

Ravel egyetlen balettet írt, a Daphnis és Chloét. Van ugyan még más színpadi táncosműve, de azok vagy eredetileg zongoradarabok voltak, mint a Lúdanyó, vagy darabok sorozatai, melyekre koreografiát készítettek (Valse nobles et sentimentales. Bolero. Pavane). Hogy Ravel csak egyetlen balettet írt, az annál érthetetlenebb, mert az egész művészete kifejezetten táncjellegű.

A Daphnis és Chloé megírására Diagliev kérte fel Ravelt. Diagliev orosz zeneszerző, karmester és kritikus. Emellett tanult énekelni és jogot. Foglalkozott a festészet esztétikájával is. Könyvet írt egy festő művészetéről. 1907-ben Párisba kerül, hol hangversenysorozatot vezényel az orosz zeneművekből. Korszakalkotó műve az orosz balett megalapítása. Nevéhez fűződik a balett reneszánsza. Jelentősége azért igen nagy, mert

az oroszok újszerű balettművészetével új útakra vezette a zeneszerzőket és festőművészeket is. 1909-ben Rimszki Korzakov „Pszkovi lány” c. balettjével kezdte Diagliev működését.

Ravel szívesen tett eleget Diagliev kérésének, mert a színpompás orosz balett számára írni szép feladat volt. Témájául a III. századbeli görög költő, Longos híres pásztorregényét, a Daphnis és Chloét választotta. Longos óriási hatással volt utókorára s különösen a francia rokokóra, melynek pásztorjátékai a Daphnis és Chloé mintájára készültek. Ravelhez a történet igen közel állt. Egyrészt, mert rajongója volt az antik szellemnek (mint Debussy is s általában a franciák), másrészt mert szívéhez a legközelebb a francia rokokó kora feküdt, amint ezt egy művében (Tombeau de Couperin) kifejezésre is juttatta. A görög szellem világát azonban nem úgy idézi fel, hogy arkaizál, hanem — saját szavai szerint —, ahogy az álmaiban él, s ahogy elképzelték és festették a XVIII. század végének francia festői.

A Daphnis és Chloé Ravel önéletrajz vázlatában koreografikus szimfóniának nevezi. A partitúrára ezt írta: Szimfónikus töredékek. A szimfónikus jelleg kihangsúlyozása azt jelenti, hogy színpad nélkül is teljes alkotás.

A mű két sorozatból áll. Az első sorozat egyes mozzanatai: noktürn, közbjáték és háborús tánc. A második sorozat három része: napkelte, pantomim és általános tánc. Az egyes részek nem választhatók külön.

Az előadásra kerülő második sorozat végtelen finoman és lassan kezdődik. Éj van. Közeleg a reggel. Fenséges természet zenéje: csörge-dezik a sziklákról összefolyt harmat. Szordinált vonósok, hárfa-glisszandók, fafúvóringások. Lassan világos lesz. Madarak énekelnek messze. Élettel telik meg minden. Nappal lesz. Daphnis a nimfa barlangja előtt hever. Furulyaszó hangzik. Pásztor hajtja a nyáját. Majd egy csoport pásztor jön. Felébresztik Daphnist, aki aggódva kufat szemével Chloé után. A nimfa megjelenik egy másik csoport pásztor között. A szerelmek szenvedélyesen egymás karjaiba borulnak. Lammon pásztor elmondja, hogy a Pán mentette meg Chloét, mert emlékezett Syroux nimfára, akibe szerelmes volt hajdanában. Daphnis és Chloé megjátsszák a Pán és Syroux szerelmét. Végül Chloé a nádasba menekül. Daphnis nádból sípot készít s fújni kezdi. Chloé előjön s táncol az elbűvölő dallamra. A tánc mind szenvedélyesebbé válik s végül a nimfa a pásztorfiú karjaiba omlik. Daphnis hűségesküje következik a nimfák oltáránál, majd benépesül a szín fiúkkal és bacchánsruhába öltözött, tamburínokat rázó lányokkal s elkezdődik az érdekes ritmusú ($\frac{3}{4} + \frac{2}{4}$) végső bachanalikus tánc (dance generale).



TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYHEGEDŰ-KÉSZÍTŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genfi nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezűleg készített hegedűmmel nyerték el az első díjat. Anvers, Páris, Róma, Brüsszel nagyarany, Grand Prix Medaille D'Or kitüntetések.

Telefon 389—199

Részletfizetés.

Díjtalan árjegyzék.

42 éves cég

A Budapest Székesfővárosi Állat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaglópálya, kocsizás.

A nyári hónapokban szabad nézőtéren elsőrendű hangversenyek, teljes opera- és operettelőadások.

Belépődíj: Felnőtteknek 70 fillér, vasárnap 50 fillér
Tíz éven aluli gyermekeknek . . . 40 „ „ 30 „

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretével, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál:

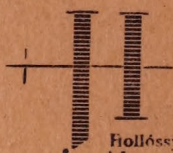
Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jöjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású ivókúrák a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!



Budapest VII
Jósika-utca 20

Hollósy János
könyvtárolat

300182 12

A ZENE

Alapította: DR. SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR. HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kr. 19. III. 22
Telefon: 421-812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384-529



Budapest,
XXIV. évfolyam, 9. szám
1943 március 27

TARTALOM



Hajdú Mihály: Népzenénk a nemzeti öntudat szolgálatában. — Prahács Margit: Debussy és az ímpesz-zionizmus. — Antos Kálmán: Szeged zenei élete. — A Rádió zenei tervei. — Külföldi hírek. — Belföldi hírek.

A Székesfővárosi Zenekar hangversenye a Pesti Vigadóban

Rendezi a Harmónia Művészeti Szövetkezet a Fővárosi Népművelés keretében

XVII.

1943 március 28.
vasárnap délután 4 óra

VASZY VIKTOR
PASQUALI LIANA
(hárfa)

Weber: Büvös vadász
Farkas: Hárfaverseny
Schumann: II. szimfónia
Debussy: A tenger

XVIII.

1943 április 4.
vasárnap délután 4 óra

FERENCSIK JÁNOS

Mozart: Kis éji zene
Bartók: Tánc-suite
Csajkovszki: V. szimfónia

XIX.

1943 április 11.
vasárnap délután 4 óra

FAILONI SERGIO
BACSAK ERZSÉBET
(zongora)

Mozart: Figaro — nyitány
Mozart: Zongoraverseny
Mozart: Jupiter-szimfónia
Kodály: Marosszéki táncok
Bizet: Az arlesli leány — szvit
Verdi: Nabukodonozor — nyitány

XX.

1943 április 18.
vasárnap délután 4 óra

FERENCSIK JÁNOS

BUDAPESTI KÓRUS
(Karnagy: Bárdos Lajos)

Bartók: II. szvit
Beethoven: IX. szimfónia

Operaelőadás

1943. április 4-én, vasárnap este 1/27 órakor a Magyar Művelődés Házában

MOZART: A SZINIGAZGATÓ (vígopera)

A Szfőv. Zenekart vezényli: Ferencsik János.

IBERT: ANGELIKA (vígopera)

A Szfőv. Zenekart vezényli: Kenessey Jenő.

Jegyex 0.90—7.50 P árban a Népművelési Bizottság hivatalában, IV., Szép-u. 5. d. e. 9—2 között és pénteken d. u. 4—6 között is, továbbá a Magyar Művelődés Háza és a Harmónia Művészeti Szövetkezet jegypénztárainál (tel.: 132—292) válthatók.

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-krt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—529

HAJDU MIHÁLY:

NEPZENÉNK A NEMZETI ÖNTUDAT SZOLGÁLATÁBAN

Ha a nemzet jelentős rétege a saját nyelvét elhanyagolja, idegen elemekkel keveri szókincsét, amikor költőit, íróit nem tekinti sajátjának, nem ismeri népművészetét, nem ismeri és idegenszerűnek találja saját népzenejét, akkor a nemzeti közösségtől való elszakadás jeleit kétségtelenül megállapíthatjuk. Mellőzzük, hogy a magyarság életében mikor és mi okból következett be ilyen lelki elszakadás, inkább szögezzük le, hogy ez a jelenség mindig a nemzeti öntudat gyengülésével, sőt, teljes hiányával volt összefüggésben. Egyik okozója a másiknak.

A nép lelkületének ismerése a faji öntudat velejárója. A néplélek legtisztább, legősibb megnyilatkozását — ma már legkönnyebben hozzáférhető módon — népdalainkban találjuk. A magyarság örökké hálás lehet Bartóknak és Kodálynak, hogy népdalaink ezreit az utolsó órában kiemelték a pusztulás végzetéből és átmentették a jövőbe. Hogy ez a népdalkincs a nemzet vérkeringésébe felszívódik, a gyakorlati életbe felhasználódik és öntudatunk egészséges fejlődésének új lendületet ad, ennek máris biztató jeleit láthatjuk.

A nyugati nagy nemzetek zenéje a népi gyökérből évszázadokkal ezelőtt nőtt ki és terebélyesedett klasszicizmusná. Gondoljunk az angol zene erősen népies hagyományaira már a XI. és XII. században, majd később a vokális szerzők idejében kifejlődött „társasének”-kultuszra; vagy párhuzamosan a francia truvér-korszak virágzására, a virelai átvezetésével a többszólamuságig terjedő időre, majd a XVI. és XVII. században élő nemzeti irányú francia kompozitákra. Az olaszok szintén erős nemzeti zenekultúrát teremtettek az Ars Nova korától, amit a XIV. század utáni időkben az olasz műdal, frottola, villotta, madrigál műveken keresztül egészen a drámai műfaj magaslataáig fejlesztettek. A németeknél a XV. században virágzó népies többszólamúságról tud a zene-történet és ha a korábbi Minnesinger- és Meistersinger-korszak terméseit nem is tekintjük szigorúan népiesnek, a népi elem a Singspielekben, a protestáns-korál kontrafaktumaiban, majd — többek között — Bach korálfeldolgozásaiban megtalálható. A német néplélekkel teljesen

összeforrott — hogy csak a legnagyobbakat említsük — Mozart, Beethoven, Wagner művészete és alkotásaikban már nem népdaltémákat kell keresnünk, hanem azt a nemzeti irányú speciális lelkeséget, amelyet az egész világon talán mindenki egyformán sajátjának, a német azonban kizárólag németnek érez. (Éppen így Couperin, Rameau, Debussy egészen francia, Scarlatti, Vivaldi, Verdi egészen olasz, Dowland, Purcell egészen angol, vagy — hogy ne csak nyugatra tekintsünk — Csajkovszky, Musszorgszky tipikusan orosz lélek.)

Német, olasz, francia, angol, a saját népzenejét nemcsak hogy magáénak érezte és vallotta, hanem szerencsés körülmények folytán magasrendű kultúrában kristályosította ki. Mi évszázadokkal elmaradtunk és egyelőre ott tartunk, hogy Bartók és Kodály munkássága eredményeként a hamisítatlan magyar népdalt általánosan megismerhetjük, az értéktelen „csinált” nótát pedig a megillető helyre szoríthatjuk vissza. Nálunk még mostanában is előfordul, hogy a magyar népzene ősi hagyományait nem érzik magyarnak. A legsajátosabbban magyar, eredeti népdallamok sokak számára idegenek, viszont a valóban idegen, esetleg magyaroskodó dilettáns „népdalokat” hajlandóak magyarként elfogadni. Vajon ilyenkor a faji öntudatnak nem nagyfokú hiányával és a néplélektől való elszakadásnak jeleivel állunk-e szemben? Igaz, hogy eddig, különösen városi emberek nem is nagyon ismerhették meg a nép zenéjét, sokkal inkább fordítva: a pusztai, a falu embere gyorsabban megtanulta és magával vitte azt a városi, álmagyar, dilettáns zenei termést, aminek következtében a sajátját is elfeledte. Ez az elfeledés az utóbbi időben, különösen a rádió korában tragikus méreteket öltött. Pedig minél többet tagadtunk meg, feledünk el, vagy engedünk át másoknak a sajátunkból, annál szegényebbek leszünk.

A mi klasszikus zenénk a magyar népdal. Ezt kell megismernünk, megtartanunk. Évszázadok mulasztását, behozni majdnem lehetetlen, de a hibákat javítani lehetséges. Az út már nem járhatatlan, de nem is könnyű. Kodály szavai szerint: „Születése senkit sem tesz magyarrá. Ezért is meg kell dolgozni.” Hozzátehetjük: legalább annyit kell tennie mindenkinek, hogy a magyarság igazi arcát a meglévő hagyományokon keresztül megismerje s a magyarságból annyit szívjon magába, amennyit csak tud. El kell tehát a legszélesebb körökben terjeszteni a valódi magyar népdalt. Ismerje meg a város és sugározza vissza a faluba. A megismertetést természetesen a legfiatalabb generáción kell kezdeni. Ha valaki 50 éven keresztül jól érezte magát a műdalok és fécédalok birodalmában, akkor annak izlésén már alig lehet változtatni, annak jó lesz az továbbra is.

Kodály világosan rámutatott arra, hogy a zenei nevelést népi alapon, már az óvodában kell kezdeni. Valóban korszakalkotó a lényegnek ez a meglátása, amelynek nemzetnevelő eredményét — ha megvalósul Kodály elgondolása — még fel sem becsülhetjük. A kisgyermek otthon, vagy az óvodában 3-4 éves korában már egész gyűjteményre való dalt tanul meg. Mint ahogy az anyanyelv tiszta megtanulása döntő a nyelvérzékre, úgy a zenei izlésnek és érzelmvilágnak további fejlődését is döntően befolyásolják a kezdetben tanult dalocskák. Késő már az elemi iskolában, vagy különösen a középiskolában a helytelen elindulást helyrehozni. Éppen az érzelmi nevelésnek legerősebb eszköze, a kezdeti dalos-világ helyes kialakulása.

Ezen a területen még sok a tennivaló, de az utóbbi egy-két évtized alatt több történt, mint azelőtt évszázadokon keresztül. Kodály zseniális meglátása és kezdeményezése nem volt hiábavaló. Hiszen ma már az

iskolai énekoktatásban az egész országban tapasztalható újjászületés mutatkozik. A magyar nép ősi megnyilatkozása a népdal szárnyán bevonult az iskolákba és öntudatos magyarrá neveli a fiatal lelkeket. Az iskolai önképzőkörök műsora és szelleme is egészen megváltozott. Micsoda nevelőhatás ez! Bár értékelni tudnák, akiket illet. Az ifjúsági énekarok műsora, tananyaga nagyrészen átalakult, túlnyomóan magyar, jó népdalfeldolgozás, vagy eredeti népdalokból áll. Csupa örömdetes ígért a jövőre. Remélhető, hogy a középiskolai énektanárok kérdése is megoldódik. Mert jelenleg (a fővárosi iskolákat kivéve) a legtöbb középiskolában nincs szaktanár. Ha énektanár volna is, nem kaphatna alkalmazást mert az énekórák száma kevés, nincs az állás megszervezve. Így az tanítja az éneket, akinak a heti óraszámából hiányzik, legyen az rajz-, torna-, vagy éppen vegytan-szakos. Lehetne segíteni ezen a helyzeten is, talán úgy, hogy egy nagyobb városban 2–3 iskola számára nevelnének ki képesített énektanárt. Az óvodai és iskolai énekoktatás nevelő erejét még csak ezután fogják kellőképpen méltányolni, amikor bebizonyosodik, hogy az énekóra több, mint jókedvű pihenésre szánt időtöltés. Ma ezt már sokan kezdik belátni.

Az iskolai énekoktatás mellett helyet kapott a magyar népdal a testnevelésben is. A kettő nagyon jól megfér egymás mellett, sőt, összekapcsolható. A legújabb próbálkozások bizonyára követésre találnak az egész országban. Nemrégén tartottak tornabemutatót ének- és tornatanárok számára, amelyen magyar népdalokra végeztek ritmikus csoportmozdulatokat, újszerű tornagyakorlatokat. A tornászok gyakorlatait külön énekes csoport kíséri. A KISOK kiadásában megjelent magyar népdalokból álló tornazenére, hír szerint, több intézet készíti elő növendékeit versenyre. A KISOK előírta a jelen tanévre minden korosztály számára ezeket a magyar népdalokra végzendő újszerű tornagyakorlatokat. Kitűnő kezdet: Kerényi György szedte csokorba a zenét régi népdalainkból, Sümeghy Vera testnevelési tanár pedig a gyakorlatokat állította össze. Különösen a leányiskolák vezetnek az új irányú próbálkozásban, tornaórákon helyet kapnak a népi játékok is, amelynek magyar levegőjét indokolatlanul nélkülözte eddig a testnevelés. Testnevelő tanáraink érdeklődése újabban a magyar torna-zene felé fordul. Ilyen irányú művek írását is figyelembe kell venni zeneszerzőinknek.

De a testneveléssel kapcsolatos leventefoglalkoztatásról se feledkezzünk meg. Az iskolán kívüli leventeifjúság magyar szellemben való nevelése ennek a nagyjelentőségű intézménynek legfontosabb törekvése. A szó az értelemre hat, a népdal az érzelemre is. Nélkülözhető-e a cél érdekében? Leventéink, ha egyszer megtanulták és megszerették igazi népdalainkat, azokat sohasem fogják elfeledni és nemcsak tudatos, de tudatalatti magyarságuk érzületével erős támaszai lesznek a társadalomnak. Leventeoktatóink közül sokan már ennek felismerésében végzik nemzetnevelő munkájukat.

Sokat javult a helyzet a rádió terén is. Az utóbbi években a Rádió, műsorának magyar jellege érdekében, megkívánja, hogy a szereplők magyar műveket is vegyenek műsorukra. Népdalaink terjesztésének ügyét szolgálja a rendszeresen közvetített „Magyar népmuzsika” és „Magyar ének — magyar lélek” című előadássorozat. A nyilvánvaló jószándék mellett mindez azonban csak egy csep a tengerben, abban a tengernyi idegen, sokszor izléstelennek mondható roppanttömegű dallam-kaoszban, amit a rádió — állítólag a közönség kielégítésére — kénytelen nap-nap után szétszórni az ország minden tájára. Nem kétséges, hogy a rádió elsősorban szórakoztatni akar, de meg lehet találni a keretet, amelyben együttal nevelhet. A sok „szórakoztató” és „könnyű zene” lehet jó ma-

gyar, sőt, népi eredetű is. Ennek megvalósítása remélhetőleg rövid idő kérdése.

A változás 10–15 év óta minden téren óriási: még ennyi idő kell talán és a nemzeti öntudat újrateremtése (zenei vonatkozásban) sikerült. Zenei szakirodalmunk is megteszi a magáét. A magyar zenekultúra ügyét, a néphagyomány közkinccsé tételét talán sohasem szolgálta olyan egyöntetűen a zenei szaksajtó, mint manapság. Az irányítók nemzeti búzgólkodását bizonyára siker koronázza majd, amikor „milliók éreznek és gondolkodnak egyformán”.

„Nyelvében él a nemzet” mondotta Széchenyi „...és zenéjében is”, tette hozzá teremtő akaraterejével Kodály, akinek szemei előtt egy új generáció nőtt fel: magyarabb lett nyelvében, zenéjében és lelkében.

PRAHÁCS MARGIT:

DEBUSSY ÉS AZ IMPRESSZIONIZMUS

A XIX. századvég impresszionizmusa a festészből indul ki s elnevezését is egy képtől nyerte, amelyet Claude Monet 1874-ben Renoir, Cézanne, Pissaro, Sisley, Dégas stb. társaságában állított ki Párisban. A kép egy kikötőt ábrázol a felkelő nap fényében. Témája a víz, a levegő és az ég. Aláírása: Soleil levant. Impression. És ez a szó, amit eleinte gúnyos értelemben vittek át az új stílus festőire, egy egész kultúrkorszak jelszava lett. Monet már teljesen kialakítja az új művészet formaelemeit, amelyeknek elsősorban a francia festészet lett a hordozója. Mik voltak ezek az új formaelemek?

A műterem szűk keretei leomlanak a festő előtt, aki most szabad, nagy lélegzettel szívja magába a természet kifogyhatatlan szépségeit. Palettájának színeit ennek a szabad természetnek a fényei teszik világosabbakká. Az árnyék, a fekete és a szürke színesek lesznek, nem a fény ellentétei, csak más színes formái. Mennyi leheletszerű finom árnyalat, a folyton változó, folyton mozgó természet csodálatos életszerűsége került így felszínre! Az érzéki észrevétel, a látni- és hallanitűdás, a tiszta közvetlen tapasztalás élessége és érzékenysége — ennek a világszemléletnek a főkövetelményei, — mennyire meggazdagították a művészetek kifejező eszközeit! „La sensibilité de chacun est son génie” mondja az impresszionista költő. Ebben a jelzőben a pillanat szépségének ábrázolásában a legszorosabban ölelkeznek a költészet és az összes művészetek. Egyik úgy áthatja a másikat, hogy valósággal csak költői, festői, zenei analógiákkal együttesen tudjuk megvilágítani egy impresszionista műalkotás lényegét. Elvetik a hagyományos formákat és azt vallják, hogy mindennemű alkotás csak önmagában és alkotója szubjektívításában hordja a formatorvényeit. Nem a tárgyakon van a hangsúly, hanem azon a hangulaton, azon az atmoszférán, amely ezeknek a tárgyaknak a megjelenésében rejlik. A tárgyi, a tektonikus elemek teljesen felbomlanak, új alakot nyernek a fény és a levegő, a szín és a mozgás folytonos remegésében, az élő természeti benyomás tűnő pillanatának megrogzításában. A kék árnyék a hóban, az esti égbolt zöld színe, a színes reflexek, a fény játéka a tárgyakon nem egyeztek meg az akadémikus tanításokkal, de mivel a művész szemében egy futó pillanatra ilyennek látszottak, az ő számára ez volt az igazi valóság, az igazi élet.

Az atmoszféra folytonos villódzására, a legfínomabb fényreflexekre is találunk megfelelő színeket. Az impresszionista festő, költő, zenész színérzéke

így a lehető legdifferenciáltabb: egyetlen könnyű ecsetvonása, egyetlen hang, más árnyalatot jelent. Az ábrázolásnak ez az erős festőisége sokszor valószínűs színorgiává emelkedik, ahol az egyes színeknek az egyes harmóniáknak a legfinomabb részeire való felbontása csak azért történik, hogy utána annál teljesebb, annál mámorosabb színnakkordban egyesüljenek. Az ábrázolás csak egy röpké vázlat, egy pillanat a folyton előrehaladó lét hullámozásából: így a lehető legdifferenciáltabb: egyetlen könnyű ecsetvonása, egyetlen hang egysége csakis szubjektív hangulati értékének egységében jut érvényre. A szilárd formakarakternek teljes elmosódása a festőiség valami sajátos nyugtalanság, mozgás benyomását kelti. Az impresszionista tájkép a mozgásábrázolás legkülönbözőbb fokozatait mutatja. Itt a színek önértéke állandóan valami lebegő, az anyagot átszellemítő hatást kelt s érezteti velünk a levegő vibrálását, a tenger és a folyók legfinomabb rezdülését. Ez a mozgásábrázolás az impresszionistáknál legtöbbször csak esztétikai jellegű. Dégas finomrajzú vonalait, táncos gesztusait csak a szép gyönyörködtetése és nem lelki kifejezésre való törekvés élteti. A drámai, fenséges, tragikus elemek, a valóságos és szociális érzelmek majdnem teljesen hiányoznak ebből a művészetből. Helyettük a líraiság, a pantheisztikus életérzés az uralkodó. Mintha a természetbe való teljes belemérüléssel akarnák ellensúlyozni sóvárgásuk reménytelenségét a továtúnő idő megrögzítése, birtokbavevése után.

Ez a lényegében is már annyira zenei jellegű stílus természetszerűen a hangok világában a legothonosabb. S amint a festészetben és a költészetben, úgy a zenében is a franciák az impresszionista művészet igazi képviselői. Hogy ezzel szemben a németeknél alig beszélhetünk impresszionista zenéről, ennek mélyenfekvő okai vannak. Úgyanis a németeknél a bécsi klasszicizmus és az utána következő romantikus irányzat nagy hagyományai a XIX. század végén még olyan erősek voltak, hogy meggátolhatták egy új stílus nagyobb térfoglalását. A 19. században a németek reprezentatív művésze a zene, amely a század második felében a romantikában éri el beteljesedését. A nagy német klasszikusoktól előkészített és megoldozott talaj gyümölcseit ez a nemzedék aratja le. Mai szemzögből tekintve a német romantikus zene befejezés, a nyugati zenekultúra kiemelkedő csúcsa, a fausztikus germán emberideálnak utolsó nagy inkarnációja. Ezt a nagy korszakot nem lehetett olyan könnyen felejtetni. A nagy mult kötelező ereje éppen az impresszionistaellenes magatartásban, a német festészeti, mint Böcklin, Feuerbach, Marées új klasszikus törekvéseiben nyilvánkozik meg. De a német festők Corinth, Liebermann stb., éppen úgy nem jutnak el egy francia értelemben vett igazi impresszionizmushoz, mint Rilke, Georg, Hofmannsthal a költészetben, Mahler, Reger, Strauss Richard a zenében. Mindezeknél csak impresszionisztikus elemekről, de nem impresszionista stílusról beszélhetünk.

Ezzel ellentétben a franciáknál nem volt oly erős a közelmult hagyománya. Nagy drámai klasszikusuk, Racine 100 évvel előbb született, mint Goethe. Így a naturalisztikus korszakban szabadon érvényesülhetett a neki legmegfelelőbb irodalmi, festészeti alkotásokban, ami a zenét egy időre háttérbe szorította. A francia zene ebben a korszakban teljesen Wagner befolyását színi s bár Chabrier, D'Indy, Massenet, Charpentier stb. küzdenek a germán óriás hatása ellen, csak César Franck halála után mutatkozik az igazi felszabadulás. És ebben a felszabadulásban a nemzeti zeneköltő, Debussy játssza a főszerepet, aki a francia szellemet éppen az impresszionista stílusban emelte arra a magaslatra, amilyent csak egy Couperin, egy Lully, egy Rameau kora tud felmutatni.

Debussy 1902-ben lépett fel az impresszionista zene vezérművével, a Péleas és Melisande c. operájával, tehát majd egy negyedévtel elköveti a festészeti impresszionizmus virágzását. Művésze bár magán

viseli a francia kor stílusbélyegét, már keletkezésének gyökereiben, leglényegesebb sajátágaiban önálló s távol van attól, hogy csak mint az impresszionista festészet és költészet függvénye, zenei kiegészítése legyen. Mi volt Debussy művészi programja?

A francia szellem a legnagyobb ellentétben állott a német romantika, elsősorban Wagner zenéjével. A francia művészetben ugyanis mindig a forma áll előtérben a tartalommal szemben. A „gout“ a művészetek mértéke, amely nem azt jelenti, hogy az értelem korlátozza a művész munkáját, hanem az értelem vonja meg a határokat a lehetetlen előtt. A latin fai mindig szem előtt tartja a természeti törvény korlátozását, erős valóságérzékelével önkényes határnak ismeri el azt a pontot, ahol még világos formálás lehetséges. Aki ezen túl megy, az izléstelen, mert lehetetlen akar, tehát nincs érzéke az emberben működő természetes törvény iránt. Viszont a német szellem, amely a romantikában találta meg a legteltesebb kifejezését, a dolgok lényegét metafizikai egészében akarja formába önteni. Ebből a törekvésből magyarázható a romantikus művészet állandó harca olyan területek meghódításáért, amelyek túl vannak az értelemmel felfogható, világos formálás határain. Egészet akar ott elérni, ahol csak részleteket lehet adni. A művészet eszerint ethosz, értelemfölötti, örök misztikus erők kifejezése, fő a tartalom, a forma csak másodrendű. Ezzel szemben a latin népek a formában látják az igazi esztétikai, művészi mozzanatot, úgy hogy a forma már a műalkotás tartalmát is jelenti, egyik azonos a másikkal. A németeknél Bach vagy Beethoven zenéjének hallgatása nemcsak művészi, hanem vallásos, világnézeti ténykedés is, ahol az élménytartalom súlyosan háttérbe szorítja a forma nyújtotta tisztán esztétikai gyönyörűséget.

Érthető tehát, hogy a franciák számára a romantikus zene német ügy volt és esztétikusaik úgy emlékeznek meg a francia romantikáról, mint eltévelyedésről, mint a germán méreg kártékony befolyásáról.

Ez ellen az idegen szellem ellen veszi fel a harcot a zenében Debussy Festői stílusának megteremtésében elsősorban kora szimbólikus költészete ihlette. Vagyis ahogy ebben a költészetben a nyelv anyagosságán, az érzéki hangzáson van a súly, úgy Debussy zenéjének is ez lesz a lényege. A romantikus zene etikai eszményét így esztétikai síkra tolja át. A metafizikai eszme helyébe az érzéki mozzanat lép, a zene irracionális jellege nem zenénkívüli képzetek hozzáadásából, programmokból, hanem magából a hangból, az anyagból nő ki. Így forma és tartalom között eltűnik az az ellentmondás, dualizmus, amelyet a késő romantikus német zene eszmei túlsúlyával annyira kiélezett. Debussy zenéjének uralkodó tényezője a hangzás, a harmóniát hozza előtérbe, ez lesz a zenei festőiség, a zenei «seneibilité» legfőbb eszköze.

Eddig a harmónia a feszültség és feloldás váltakozásában gyökerezett. Ezt az elvet Wagner a Tristan c. operájában a legvégsőkéig kimerítette. A harmónikus kinyújtások, késleltetések minden eszközt felhasználja, hogy a harmónia eredeti egységét a legkisebb alkotóelemeire bontsa s így a feszültséget minél szélesebb körre terjessze. A feloldó akkordok csak arra szolgálnak, hogy a következő harmónikus feszültség csak még nagyobb válságot hozzon a zenei történése; a kisebb harmónikus nyugvópontok szinte megsemmisülnek a kiterjeszkedés, a végtelenbe való beleolvadás egyetlen nagy hullámába. A Tristan zenéje a harmónia felbontásában olyan csúcspontot jelent, amelyet ebben a hangrendszerben, ahol az akkordok egymáshoz való viszonya a hangnemek rokonságán alapszik, túlhaladni lehetetlen volt.

Debussy zenéje új szemléletet, a fül egészen új beállítottságát követelte. Olyan akkordsorozatokkal töri át a régi szabályokat, ahol az egyik akkordot

semmiféle közös hang nem köti a másik akkordhoz, így mindegyik mint önálló egész áll egymás mellett: semmi sem űz a továbbhaladásra, a feloldásra, valamely határozott irány betartására. A harmóniában így elvész a funkcionális jelleg, a feszültség és feloldás hullámszerű törvényszerűsége, de annál többet nyer színértékben. Ennek a színességnek legtöbb eszköze volt a harmónikus funkciók bizonytalansága. Például a hármashangzatok mellé előszeretettel alkalmazott félhangok, — mint c-e-g-a vagy h-c-e-g erős harmónikus ellentéte fátyolozottá teszi a hármashangzat egyértelmű, határozott tisztaságát. A harmónia funkciója elmosódottá válik s ebből fakad a folytonos mozgás, nyugtalanság, vibráló, sápadt fényfoltok benyomása, ami annyira jellemző Debussy zenéjére. Debussy később egyidejűleg léptet fel különféle hangnemeket, majd áttér az abszolút harmóniára, a színértékek teljes öncélúságára. Ekkor már elvet minden összhangzattani hagyományt s csak a zene természetes akusztikai törvényeit tartja szem előtt, mikor új, sajátos harmóniávilágát megteremtí. Ezekben a színértékeket a hangzatokat alkotó hangközök kisebb-nagyobb összeolvadása képviseli, amely a vonzásnak és a taszításnak annyiféle árnyalatát mutatja, hogy az eddigi hagyományos pár alapforma helyett most a színek beláthatatlan gazdagsága jön felszínre: minden hangzat egy új árnyalatot jelent. Ez a fajta zene egy sajátos passzívan élvező hallásmódot követel. Egy állapotszerű, a benyomásokat szabadon érvényesítő, a zenébe teljesen beleolvadó, érdeknélküli hallásformát, amely a legnagyobb ellentéte egy Bach-fuga meghallgatásának. Ugyanis a fuga éppen a legszigorúbb zenei logikán alapszik, ahol az értelem veleszerkesztő tevékenysége nélkülözhetetlen a megértéshez, mert a témának minden fellépésében, változatában, kifejlődésében való nyomonkövetéséből bontakozik ki előttünk a formai felépítés nagyszerű logikája. Az impresszionista zene teljesen kielégül a hangzás szépségében és elbűvölő színpompájában. A benyomások gazdagsága és nem a rendezettsége, a fantázia, a meglepő, a váratlan és nem a logika, az előre tudott és várt, a főjellemvonása.

Az impresszionista zene passzív szelleme azonban nemcsak a harmóniában, hanem minden formaelemében megnyilvánul. A zenei elemek fejlődésképeinek, előretörésének, lendületének minden eszközzel való megkötése a melódikában és ritmikában is szembetűnik. A tűnő pillanat ábrázolása természetesen szöges ellentéte minden nagyobb expresszív törekvésnek. Így az impresszionista zene elkerüli a zenei kifejezést erősítő eszközöket, melódiája nélkülözi mindazokat az elemeket — mint kromatika, vezérhang, alteráció, stb. — amelyek a benső feszültség, a kifejezés fokozására szolgálnak. Így nincs benne semmi páthosz, céltudatos előretörés: a teljes feloldottság, a lebegés, az alig észlelhető előresiklás érzetét kelti, ahol óvatosan egyensúlyozott, gyakran ismétlődő kis részekből épül fel a műalkotás formája. Debussy melódiái, ezek a röpke, meg-megszakított, térbelileg zárt kis egységek, nem tudnak kifejlődni, nőni, szárnyat kapni. Csak ahhoz van erejük, hogy a hangzatokat körülfonják, hogy azután lágy siklással omlójanak össze. Debussynek és korának milyen jellemző gesztusa ez a bágyadt, lehanyatló gesztus! Csak híres művének, a »L'Après midi d'un Faun« c. szimfonikus költeményének bevezető témájára kell gondolnunk. Mennyire ugyanaz a szellem sugárzik zenéjéből, mint Mallarmé szimbolikus költő hasonló című költeményéből, amely Debussyt megihlette. A melódia kromatikus lehanyatlása a cis-g tritonusba, majd megismétlése, különös vontatottsága, bágyadt lehanyatlása tipikus impresszionista-melódia!

Az ilyen zene már eleve lemond a ritmusról, mint a zene formaalkotó, energiát és céltudatos akaratot kifejező eleméről. Elképzelhetetlen például, hogy egy impresszionista-szerzeményben a ritmika olyan elhatározó szerephez jusson, mint egy Beethoven-szimfónia scherzotételében. A századvég

szerzőinél a ritmus éppen negatív oldaláról, mint elfátyolozó, feloldó elem érvényesül. A tempo rubato, a vontatott, egyhangú, minden erőteljesebb mozgásnak gátatvető, passzív jellegű ritmus uralkodik, amely a puhasága, körforgása miatt annyira kedvelt triolás mozgást részesíti előnyben.

Az impresszionista zene stíluselemeinek természetes következménye a klasszikus formák, mint a dal, menuette, scherzo, szonáta, rondo minden periódikus felépítéssel való elértéktelenedése. A lényegét teljesen félreismeri az, aki az impresszionista stílusban formátípusokat keres, mert ez a lényeg az egyszerű és a szubjektív, amely nem tűri a formaszabályokat és az ezekkel járó dialektus elvet. Tehát amíg a klasszikus formák lényege világosan meghatározható, addig az impresszionista formák csak körülírhatók és esetenként jellemezhetők. Ami impresszionisztikus, az mindig csak a valóságon mérhető és megítélhető.

Az impresszionista zene virágzása az 1890–1915. évek közé esik. Debussy, a vezér és üttörő mellett, Dukas, Cyrill Scott, Ravel, Dupuis, és az orosz mesterek közül bizonyos fókig Musszorgszki, a fiatalkori Sztravinszky és Szkrijabin a főképviselei. A stílus két mérföldköve Debussy »Péléas és Melisande«-ja és Dukas *Arianne et Barbe bleu* c. operája. Debussy műve méltán tekinthető a legfranciább operának. Az énekszólamtól teljesen a francia nyelv törvényeiből bontja ki, viszont az impresszionizmus tiszta zenei eszményeinek megfelelően alkotja meg zenedrámái stílusát. Elveti Wagner zenedrámáinak óriási méreteit és vezérmotivikus építkezését. Több muzsikát, több mértéket, azaz több ízlést akar az operazenében. A Debussy-zene súlya elsősorban a harmónia költészetében rejlik, miből természetesen következik a zenekar rendkívüli fontossága. A zenei anyagot ez foglalja magában, az éneklés nem egyéb, mint a francia nyelv természetes zenéjét igen szűk hangközökben érvényesítő ritmikus zenei próza. A drámai cselekmény ezekben a Debussy parlandokban simán folyik le a színpadon, míg a zenekar a lelki történések legparányibb rezdülését adja vissza. Melisande szólama csupa puhaság, hajlékonyság, szolozmaszerűségében a legszelb és legfinomabb átszellemítése a nemzeti nyelvnek. Csodálatos hűséggel tudta Debussy az impresszionista költő, Maeterlinck drámájának szellemi légkörét zenébe oldani. Milyen más világ ez, mint Wagner Tristánja, amely ugyancsak szerelmi tragédiát önt zenébe. Amíg Wagner heroikus jellemek felkorbácsolt szenvedélyességét hatalmas zenekar páthoszával és dinamikájával ábrázolja, Debussy iszonyodik a retorikától, az erős kitörésektől. Összesűrített, szuggesztív hatással, melyet egy-egy visszafojtott rövid frázis, egy étheri finomságú hangzat képviseli a lelkek benső forrongását, tudja visszaadni. Csakis ez a zene felel meg Maeterlinck alakjainak, akik nem húsból-vérből való emberek, csak árnyékok. Gesztusaik hangtalanok, puhák, zeneiek: a misztikus atmoszféra minden közvetlen drámai kitörésre fátyolt borít. Cselekménye alig van. Golo, egy regeország hercege vadászát közben találkozik Melisande-al. Feleségül veszi az ismeretlen szép leányt. Golo öccse Péléas is szereti Melisandot. Golo meglesi a szerelmeseket, halálra sebzí Péléast, akit nemsokára Melisande is követ a halálba. Ki volt Melisande? Mi volt közte és Péléas között? Semmitsem tudunk. Egy végsőig kifinomodott Eros-játék, a szerelem mint tiszta szépség, ahol Péléas számára Melisande lecsüngő hajának érintése olyan boldogság, amit semmiféle érzéki szenvedély nem tud megközelíteni. Mintha az egész történet a tenger fenekén játszódna le láthatatlanul és mint a tenger felszíne, a zene is csak ezen történések halk, külső reflexeit tükröztetné.

Debussy megmutatta, hogy lehet wagneri pathosz és túlméretezés nélkül is szerelemről írni, de a szerelem eszményének ilyen végső stilizálásában annyira elvonatkozott a való élet lüktetésétől, hogy ezt az operastílust már legközelebbi hívei sem követték. Dukas »Arianne et Barbe blue« c.

operájában a személyek már ismét élő emberek, a formák körvonalai erőteljesebbek és nagyobb lélekzetűek.

Hogy a hangszer, a művészi kifejezés anyaga milyen nagy befolyást gyakorol egy zenei stílus kialakításában, azt talán éppen az impresszionista zongoraművek példázzák a legjobban. A tiszta fizikai hangképzés fontossága a zongorán érvényesül a legjobban, tehát ez volt az a hangszer, amelyből az impresszionista stílus minden technikai és hangszínbeli lehetőséget ki tudott aknázni. Csak próbáljuk meg egy Debussy zongora-préludót más hangszerre átvinni. Mennyire lényegben változtatja meg ez a mű jellemét! Nemcsak a hangszín, hanem a hangerősség megváltoztatása is döntő. Ha pp. helyett ff. játszik a disszonáló hangzatokat, ezek nem tudnak összeolvadni és a szándékolt hangbenyomás helyett egy ultramodern, kemény, bitonális zene lenne belőle.

De hiába volt az impresszionisták minden igyekezete, hogy a hangzás érzéki szépségeinek bővületével élvezzék ki a jelen szépségeit. Hiába menekültek a zenében is a fájdalom, a szenvedés elől, mint minden elől, ami csak a szépség rovására van ezen a földön. Hiába Debussy zenéjének minden elragadó bája, a távolság páthosát mindenkor szemelőtt tartó, halkszavú előkelősége. Mindennek ellenére ez a zene sem elég önmagának. A mindent feloldó elemekben ott érezzük a benső támasz hiányát, a legnagyobb kielégítetlenséget, a soha előre nem jutó, folyton ide-oda hányódó, állandó nyugtalanságot. Hol vagyunk már itt a nagy romantikusok legmagasabb célkitűzéseitől, a végtelenség meghódításáért vívott küzdelmeitől! Nagyszerű szárnyalásuk az impresszionistáknál talajtalan, sápadt sóvárgássá halkul. Ennek a művészetnek már erőtlének a szárnyai ahhoz, hogy a magasba lendüljenek, tehát a természetbe kapcsolódik bele és az esőcseppek hullásának, a fény sugar remegésének, a tenger hullámzásának zenéjében éli ki vágyódását az anyag kötöttségétől való megszabadulás után. Az impresszionista zeneköltő szintén szétönti lelkét a kozmikus erőkbe, hogy minden ideg- és érzékművészetén keresztül törjön a zene igazi éltető eleme: a metafizikum.

* * *

Az impresszionista zene mint formákat felbomlasztó folyamat elérte csúcspontját, korszaka lezáródott. De ezekben a széttrótt törekvésekben is éltek előremutató új elemek, ennek a foszforeszkáló, túlfinomodott színpompának a mélyén is ott rejtőzött egy új, erős, formáló akarat, amely már Debussy utolsó műveiben is szembevetnik. Az impresszionizmus betöltötte történeti hivatását. Ma már a mult művészete, mert azóta a világ gyökerében megváltozott. De éppen a jelen művészete bizonyítja, hogy ez a stílus nemcsak végső bezáródás, egy degenerált korszak idegművészete volt, hanem új lehetőségek feltárója. Legfőbb jelentősége, hogy a romantika nagy szubjektivitását, amely a művészet anyagát csak az egyén kifejező eszközévé tette, a latin szellem győzelmével átvitte a tárgyra. Ilyen módon felszabadította a művészet anyagát egy új nemzedék, a világháború utáni nemzedék új élményeinek megformálására. Debussy így nemcsak utolsó műve mestere egy önmagát kiélt európai kultúrkorszaknak, nemcsak az impresszionizmus legjelentősebb zenei képviselője, hanem a modern zene új, klasszikus irányzatának is nagy útmutatója, aki nélkül mai zeneművészetünk el sem képzelhető. A minden zenén kívüli elemtől, bölcselétől, a romantika érzelmi dagályosságától, hangos páthosszától való irtózása, túlnyomóan esztétikai, azaz tiszta zenei szépre törekvő beállítottsága tisztítólag hatott. Harmonikájának eredetisége és újszerűsége, erős fajisága olyan ihlető erők voltak, amelyek a jelenkor legnagyobb zeneköltőinek, az új magyar műzene mestereinek megindulásában igen nagy szerepet játszottak klasszikus konstruktív, ma már világhírű művészetük kibontására.

ANTOS KALMÁN:

SZEGED ZENEI ÉLETE

„Inter arma silent musae...” Ha e mondásnak sok igazságát meggondoljuk, annál nagyobb örömmel kell — Szeged zenei évadján végigtekintve — megállapítanunk, hogy az ország első vidéki városa a szörnyű világégés negyedik esztendejében sem feledkezett meg arról, hogy a művészet nem fényűzés, hanem elsőrendű lelki szükséglet, s hála annak a felelősségteljes fáradozásnak, amelyet Szeged muzsikusai a város zenei színvonalának mind további emelése érdekében kifejtettek, az elég későn megindult zenei évad sok szép hangversennyel ajándékozta meg a zenéért őszintén lelkesedő szegedi közönséget.

Beszámolóinkat az immár 25 éve működő *Szegedi Filharmonikus Egyesület* munkásságának ismertetésével kezdjük el, amely 4 nagy hangversenyt tartott. Az évadnyitó hangversenyt *Csilléry Béla* vezényelte, s azon *Szegedi Sándor* hegedűművész, az újvidéki konzervatórium tanára működött közre. A második hangverseny kísérese nem kis feladatot jelentett a zenekar számára, de derék filharmonikusaink valóban kitűnően megállták helyüket és a legapróbb részletekig menően magvalósították vezénylő-karnagyuk, *Fricsay Ferenc* elképzeléseit. Harmadik hangversenyük műsorán Kodály Budavári Te Deuma, a „Jézus és a kufárok”, valamint Beethoven IX. szimfóniája szerepelt. Ezen a hangversenyen a Budapesti Kórus vendég szerepelt *Péter Józseffel*, aki a megbetegedett Bárdos Lajos helyett a Kodály-műveket vezényelte. A magánének-szólamokat Ráskay Gizella, a Szegedről elszármazott Solymossy Margit, Kertész Lajos és Littassy György énekelték. A IX. szimfóniát Fricsay vezényelte. A negyedik hangversenyt a világhírű *Mengelberg* vendég szereplése avatta élményé. Óriási várakozás előzte meg a több mint félévszázados művészi működés révén már évtizedek óta világszerte ismert holland dirigens szegedi fellépését, s az izgalom csak fokozódott, amikor Mengelberg — aki meghűléssel érkezett és az első próbát lázas betegen tartotta meg — ágynak dőlt. Hála a Gondviselésnek, baja könnyebb lefolyású volt, s így a hangversenyt két napi késéssel mégis meg lehetett tartani. Fényárban úszó színház ragyogó, zsufolásig telt nézőtere ünnepelte a világhírű vendéget, aki korát és gyengélkedő állapotát meghazudtoló frissességgel, fiatalos lendülettel ragadta magával a muzikusokat a Fidelio-nyitány és az Eroica magaslataira. A zenészek, a farsztól próbák sok-sok minuciózus utasítását szem előtt tartva, valóban minden tudásukkal és képességükkel sorompóba álltak a sikerért, s hogy a nagy vendég megelégedését kivívják. A zenekar ezen az estén önmagát multa felül és méltán kivette részét abból a forró sikerből, a tomboló ünneplésből, amellyel a lelkes közönség a felejthetetlen élményt meghálálta. A két zenekari szám között *Dániel Ernő*, zenefőiskolánk

fiatal tanára Beethoven Esz-dur zongoraversenyét adta elő, igen nagy sikerrel. Különösen a halk részekenél juttatta érvényre finom belső átéléseit. Meg kell még említenünk, hogy filharmónikus hangversenyeket (a negyedik kivételével, amelynek megismétléséről technikai okból le kellett mondani) az ifjúság részére ugyancsak zsufolt színházban megismételték.

Zenekari életünkkel kapcsolatban említjük meg a szegedi opera-előadásokat is. Hála a városi színház igazgatósága műsorpolitikájának, az idei évadban több sikerült operaelőadást is tartottak, mindannyiszor a közönség legnagyobb érdeklődése mellett, fővárosi, sőt, külföldi vendégekkel. Ezek közül kiemelkedik az Aida szépen sikerült előadása, Németh Máriával a címszerepben, Fricsay vezényletével.

A Kamarazenekör 6 bérleti hangversenyén Rösler Endre és Koréh Endre ária- és dalestjét (előbbit Wehner Tibor, az utóbbit Pongrácz István kísérte) Bontó Ilona és Ditrói Csiby József zongoraestjét, Antonio Janigro olasz gordonkaművészt (Ditrói Csiby József közreműködésével) és legutóbb Albert Ferenc Petri Endrével tartott hegedűestjét élvezte a termet mindannyiszor megtöltő hálás, lelkes közönség. Külön meglepetést jelentett a Szegeden élő, de ritkán hallott v. Solymossy Jánosné énekművészete, aki Bontó Ilonával tartott együttes hangversenye keretében bebizonyította, hogy mindama készségeknek és képességeknek a birtokában van, amelyek a pódiumképes művészi éneklés előfeltételei: behizelgően szép, értékes, képzett hanganyag és kitűnő megjelenés mellett nagyfokú muzikalitás, mély átélés, jó stílusérzék és sokoldalú kultúra, különben pompás előadókészség és nem utolsó sorban nagy nyelvismeret tette értékessé változatos, gazdag műsorának minden egyes számát. Nagy sikerének méltó osztályosa volt kitűnő zongorakisérője: Göllner Károly.

A szegedi „Harmónia” hangversenyvállalat ezidei bérleti estjei keretében Zathureczky Ede és Sirio Piovesan hegedűművészek szerepeltek (mindketten nagy sikerrel, egy éven belül másodizben); ugyancsak nagy sikere volt Nikita de Magaloffnak és Edmund Röslernek, a kiváló Chopin-játékosnak is. A közönség szívéhez legközelebb talán mégis Gyurkovics Mária és Sárdy János éneke férközött, akik „Legszebb áriák és dalok” címmel adtak együttes hangversenyt.

A szegedi tudományegyetem mellett működő Olasz Kultúrintézet két hangverseny rendezésével járult hozzá zeneéletünk gazdagabbá tételéhez: Összel e sorok írója tartott a székesegyház nagyorgonáján hangversenyt olasz mesterek műveiből, amelyen Ilin Dusan (hegedű), Kertész Lajos (ének) és Csomák Elemér vezényletével a székesegyházi énekkar működött közre; február közepén pedig Liana Pasquali hárfaművész és Miriam Donadoni zongoraművész nő együttes szegedi hangversenyét rendezte meg, a MANSz-szal karöltve. A szegedi Német Tudományos Intézet rendezésének köszönhető a Kölni Trio itteni hangversenye, amely a Hungária-szálló intim termében, barokk zeneművek eredeti, régi hangszeren való tökéletes előadásával, valóban különleges és felejthetetlen élményt nyújtott a hálás közönségnek. Ugyancsak a szegedi Német Tudományos Intézet rendezte meg a Német Birodalmi Munkaszolgálat zenekarának itteni hangversenyét is, amely a városi színházban, nagy és lelkes hallgatósággal folyt le. A zenekart Prof.

Hermes Niel főzeneigazgató vezényelte; az érdekes és változatos műsor legnagyobb részét az ő műveiből állott. Az érdekes produkciót sok tapssal hálálta meg a nagyszámú közönség.

A Szent Imre-kollégium díszterme volt a színhelye annak a Vöröskereszt javára rendezett hangversenynek, amelyet december közepén *Ilin Dusan* hegedűművész, a belgrádi zeneakadémia volt tanára, aki jelenleg Szegeden él, e sorok írójának közreműködésével tartott meg, szépszámmű közönség részvételével. Több kisebb közreműködés után, ez a hangverseny volt a szimpatikus, nagy kultúrájú és kitűnő képességekkel rendelkező hegedűsnek tulajdonképpen szegedi bemutatkozása, amely őszinte, szép sikerrel járt. Február 27-én közvetítette a magyar Rádió a szegedi városi színházból a XIV. honvéd-kívánsághangversenyt, amelynek óriásműsorán elsővonalbeli fővárosi sztárokon kívül a szegedi színtársulat tagjai és a szegedi filharmónikusok szerepeltek.

Időrendben a legutolsó hangverseny március 7-én az egyetem *auditorium maximumában* zajlott le, ahol a *Kolozsbári Egyetemi Énekkar* szépen fejlődő együttese *Benedek Kálmán* vezényletével rövid működése óta immár másodízben lépett a szegedi közönség elé. A legnagyobb részt modern magyar szerzők műveiből álló kari számok között *Antosné Simkó Mária* zongorázott, *Kertész Lajos* pedig énekszámokat adott elő *K. Kain Kató* zongorakíséretével, azonkívül a Szegedi Egyetemi Ifjúság Énekkarának köszöntője hangzott el.

Ezzel már az énekkarok birodalmába érkeztünk. Ez az a terület, ahol a fegyverek a leginkább elhallgattatták a muzsikát. Hála Istennek, azért itt sem vagyunk teljesen híjával az eseményeknek. Hosszabb szüneteltetés után újra intenzíven dolgozik a polgári iskolai tanárképző főiskola *kamarakórusa*, amely vezetőjének, *Szögi Endrének* decemberben „A hatvanéves Kodály és a magyar kórusművészet” címmel megtartott szabadegyetemi előadását illusztrálta egy csokor Kodály-kompozíció pompás előadásával, legutóbb pedig az *Emericana* műsoros estjén szerepelt nagy sikerrel, amelynek zenei részét a Kamarakórus számai mellett *Antosné Simkó Mária* zongorajátéka képezte, aki magyar szerzők műveit adta elő. Énekkarokról szólva, meg kell még említenünk a szegedi vasutasok „Hazánk” dalkörét, amely mint üzemi dalárda, a háborús nehézségek ellére is biztosítani tudta a folytonos működést, s kisebb alkalmi szereplésektől eltekintve, a napokban készül megtartani félévszazados fennállása alkalmából rendezett jubiláris díszhangversenyét. Szögi Endre fentebb említett előadásán kívül az őszi szabadegyetemi előadássorozat keretében még egy zenei tárgyú előadás hangzott el, amelyet „Zenei életünk problémái” címmel e sorok írója tartott.

Említsük meg végül, a teljesség kedvéért, mint Szeged életében rendszeresen felbukkanó jellegzetes színlítt, a Szeged Városi Zeneiskola hangversenyeit, amelyek már régen kinőtték az izguló hozzátartozóknak szánt produkciók kereteit és egyre fejlődő haladást mutatva, valóban szerves kiegészítő részévé váltak a város zenei életének. Bár a mai nehéz idők parancsának engedelmessé, egyelőre le kell mondanunk arról, hogy ezeket a hangversenyeket az intézet rövid idő alatt annyira közkedvelté vált szép, új hangversenytermében tartsuk meg, törzsközönségünk hűségesen látogatta a hangversenyeket és lelkesen megtapsolta a komoly pedagógiai munkáról tanuskodó, jó produkciókat.

A RÁDIO ZENEI TERVEI

Április 5-én Aulikki Rautawaara énekel a Rádióban: Mozart „Per pietà, non ricercare“ c. művét és Hannikainen feldolgozásában karéllai népdalokat. A finn művésznőt operaházi zenekar kíséri. Budapest II-ön Földessyné Hermann Lula zongorázik. Ciaja Canzone-ját és Schumann Szimfónikus etűdjait játssza.

6-án, a tervek szerint, egy szatmárnémeti közvetítés lesz, így a nap zenei műsorai is onnan kerülnek leadásra.

7-én ifjúsági énekarokat hallunk, részben klasszikus, részben mai zeneköltők műveit vizsik mikrofon elé. Műsoruk nagyrésztében Kodály kóruszámokat mutatnak be, de hallani fogunk Bartók- és Veress-műveket is. „A mi vendégeink“ címen a rádiózenekar Kurt Karasch vezényli, énekel Lili Claus. Később Dóczy József ismeretlen dalait mutatja be Papp Viktor.

8-án lemezműsorok között Richard Strauss „Urhatnám polgár“ szvitjére kerül sor és Granados spanyol táncára. Mezriczky Lajos Beethoven As-dur szonátáját adja elő és Liszt „Szerelmi álm“ című művét. A tervek között szerepel egy ünnepi japán est is, amelynek keretében érdekes japán művek kerülnek bemutatásra.

9-én az egyik lemezműsorban a következő művek kerülnek leforgatásra: Bruckner: I. szimfónia, Massenét: Angelus, Sibelius: Valse triste, Moniuszko Tance gloriális és Orff: Olimpiai játékok ünnepi zenéjéből. Ádám Jenő tart előadást „Magyar ének — magyar lélek“ címmel.

10-én Beethoven VIII. szimfóniáját halljuk, a Végh-vonósnegyes pedig előadja Mozart F-dur és Schubert c-moll vonósnegyesét.

11-én ismét a „Mindenből mindenkinek“ című népszerű műsor-számra kerül sor, ezúttal közreműködik Honthy Hanna, Littassy

György, Olty Magda, Baló Elemér és Naszódý Sándor. A rádiózenekart Vincze Ottó vezényli. „Azurkék égbolt“ címen Gyurkovics Mária és Rösler Endre ad elő dalokat. A kamarazene hívei Schubert a-moll vonósnegyesét és Brahms C-dur trióját kapják. Sor kerül ezenkívül a Székesfehérvári Zenekar hangversenyének kapcsolására is, az Operaházból pedig a Carmen közvetítését tervezi a Rádió, amelynek főszerepeit Margarete Klose és Ralf éneklí.

12-én nagyzenekari művek során Strauss: Salome-ből a Hétfátyol táncot és Csajkovszky D-dur hegedűversenyét halljuk. Sárdy János dalokkal szerepel a tervek között. Solymossy Margit Beethoven: Skót dalait adja elő, Molnár Imre fordításában. „Francia-est“ is lesz 12-én, a Rádiózenekart Majorossy Aladár vezényli.

13-án Rimsky-Korsakov: Scheherzade szvitjét halljuk. A szegedi egyetemi énekar Lasso-, Bach-, Daniel Friderici-, Kodály-, Bartók-, Demény- és Bárdos-műveket mutat be. Kopeczky Alajos: Pierné és Cesar Franck-műveket ad elő orgonán.

14-én lemezről hallunk szép műsort: Schubert: VIII. szimfóniáját, Liszt: XIV. rapszódiaját és Ravel: Valse nobles et sentimentale-t. Később Liszt: Tasso-jára kerül sor. Koréh Endre népdalokat mutat be zongorakísérettel. A Postás Zene- és Kultúregyesület hangversenyét is kapcsolja a Rádió. Ezen a hangversenyen a következő művek kerülnek előadásra: Schubert: Bölcsődal, Pacius: Finn-dal, Cesar Franck: Piece heroique, Gounod: Faust, ékszerária és Beethoven: Hegedűverseny.

15-én „Április“ címen A. Balogh Pál állít össze dalokból és versekből álló műsort. A „Mi vendégeink“ sorozatban Müller Mária látogat el s ad hangversenyt az operaházi zenekar kíséretével.

16-án a Munkásdalegyletek Szövetségének egyik dalárdája hangversenyezik. Megismétlik a kecskeméti kívánsághangverseny műsorát.

17-én az ifjúsági énekkarok Kerényi-, Bárdos- és Kodály-művekkel szerepelnek. Stefániai Imre és Lászlóffy Margit kétzongorán két Granados- és egy Albeniz-művet játszik. Operaházból is lesz közvetítés.

18-án, Virásvasárnap művészlemezéről ad a Rádió muzsikát a „virágról.” Így a következő műveket halljuk: Fauré: Virágvasárnap (Les rameaux), Schubert: „Vadrózsa” és „Tavaszi dal”, Schumann: A lótsz-virág, Lavotta: Mezei bokréta, Padilla: A virágáruslány, Kacsóh, Egy rózsaszál, Delmet: Virágküldemény, Delibes: Virágok tánca. — Eyssen Irén Pergolese, Veraccini, Caccini, Martini-, Respighi- és Buzzi-dalokat énekel. Lemezről Chopin-művek kerülnek leforgatásra; b-moll szonáta, Cortot előadásában, keringők Greef tolmácsolásában és a Brailovszky által játszott e-moll zongoraverseny.

— Kresz Géza vonósötöse is játszik a tervek szerint, továbbá sor kerül a Székesfevárosi zenekar Vigadóbeli hangversenyének kapcsolására is. Este Hans Büschede hegedül a magyar-német művészcsere keretében.

Bruckner-Kórus. A berlini Rádió vezetősége elhatározta, hogy nagylétszámú vegyeskart létesít, melyet Brucknerről keresztel el. A létesítendő Bruckner-Kórus vezetésével és szervezésével Günther Ramint bízták meg.

Csilléry Béla külföldi vezénylései. Csilléry Béla németországi hangversenyúton van. Két estén át a Boroszlói Filharmonikusok bérleti hangversenyeit vezényelte, f. hó 22-én és 23-án, 29-én pedig a Müncheni Filharmonikusok élén szerepel. Mindkét városban műsorra tűzte Haydn Oxford szimfóniáját. Boroszlóban ezenkívül Pizzini Dolomitok c. szimfónikus vázlatait mutatja be és Kodály Galántai táncait és Liszt Les Preludes-jét. Vezényli (kíséri még Petroni olasz hegedűművész Mozart G-dur versenyművében). Münchenben a Haydn-szimfónia mellett, mint a hangverseny főeseménye Bartók Táncszvitje kerül bemutatásra (Münchenben idén ez már a második Bartók mű, ugyanis műsorra tűzték a Zene híros és ütőhangszerekre c. Bartók-művet is), ezenkívül elhangzik Weber Konzertstück-je (Udo Dammerttel a zongoraszólamban) és Verdi Szcíliai vécsernye nyitánya.

KÜLFÖLDI HÍREK

...

Kodály Te Deuma a müncheni Domchor hangversenyein. München kitűnő Domchor-a a közelmúltban nagysikerű hangversenyt adott, amelyen előadta Herman Suter svájci zeneszerző kantátáját, melyet Assisi Szent Ferenc Naphimnuszára írt és Kodály Zoltán Budavári TeDeum-át. A magyar remekmű mély hatást tett a müncheni hallgatóságra.

Dr. Karl Böhm a bécsi opera új igazgatója. A bécsi Operaház csaknem öt év óta üresen álló igazgatói székét végre betöltötték. Az új igazgató, a nálunk is előnyösen ismert karmester: dr. Karl Böhm. Az új igazgató a Mesterdalnokok betanításával és vezénylésével kezdte működését.

BELFÖLDI HÍREK

...

Farkas Ferenc Bűvös szekrénye Kolozsváron. A tavalyi évadban a budapesti Operaházban feltűnő sikerrel bemutatott Bűvös szekrényt, Farkas Ferenc és Kunszery Gyula kétfelvonásos vígoperáját a közelmúltban bemutatták a kolozsvári Operaházban is. A rendező és díszlettervező ugyanazok voltak, mint Budapesten: Nádasdy Kálmán és ifj. Oláh Gusztáv. Az operát maga a szerző: Farkas Ferenc vezényelte. A főszerepet (Zulajka szerepét) Hidy Franciska énekelte. A többi szereplők a következők voltak: Angyal-Nagy Gyula, Mélykúti Horváth József, Szanati József, Fejérpataky Ervin, Sikolya István, Végh Kató, Tarján

Vilma és Lőrinc Zsuzsa. A nagysikerű vígoperát a kolozsvári közönség a budapestihez hasonló lelkesedéssel fogadta.

Operaházunk gyászja. F. hó 18-án Operaházunknak közkedvelt, fiatal szopránénekesnője: Tamás Ilonka meghalt. A magyar közönség emlékében igen sokáig fog élni Tamás Ilonka felejthetetlen szerepeiben, különösen Gounod Faustjának Margit-jában, vagy a Falstaff Annuskájában, vagy akár a Cigánybáró Saffijában.

Az Éneklő Ifjúság a szokott gazdag és változatos tartalommal jelent meg. Egyszerűkedhetnek az ifjú olvasók a népdalgyűjtés hőskorával, Vikár Béla első erdélyi útjával, melyen elsőnek alkalmazta a fonográfot; egy vesprémmegei kis falu gyermekeinek a farsangolásával, Tinódi Lantos Sebestyén munkásságával, dr. Rossa Ernő írásán keresztül a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskolával stb. A füzet többek között még két rövid zongoradarabot is közöl: Kerényi György népdalfeldolgozásait.

Swarowsky Hans magyarországi vendégszereplései. Megírtuk, hogy Swarowsky Hans ismert német karmester április 12-től kezdve, öt héten át karmesterképző tanfolyamot tart a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskolában. Swarowsky ezt megelőzően Kolozsváron vendégszerepel, ahol előreláthatólag a Bohémeket és a Carment fogja vezényelni. Ezenkívül még zenekari hangversenyt vezényel a budapesti Rádióban.

Új karnagyot szerződtetett a Rádió. A Magyar Rádió Vince Ottót, a kitűnő zeneszerzőt és karmestert karnagyi minőségben szerződtette, így most a Rádiónál négy karnagy dolgozik: Fridl Frigyes, Rajter Lajos, Bertha István és Vincze Ottó.

Erkel Ferenc emlékezete. Június 15-én, Erkel Ferenc halálának 50-ik évfordulóján a Magyar Rádió tervezi, hogy Erkel kevésbé ismert operáiból mutat be részleteket. A tervek szerint a Báthory Mária, Sarolta, Dózsa György, Névtelen hősök és István

király részletei kerülnek mikrofon elé. Az ünnepi emlékestén az Operaház legkiválóbb művészei működnek közre, továbbá az Operaház zene- és énekkara.

Csilléry Béla vendégszereplése Ujvidéken. A Székesfővárosi Enekkar vezetőkaragya f. hó 7-én Ujvidéken vendégszerepelt, ahol az Ujvidéki Filharmónikusokat vezényelte. A nagysikerű hangversenyen elhangzott egy Händel-Concerto grosso, Beethoven VII. szimfóniája, Kodálytól a Marosszéki táncok és Lolo Spanyol szimfóniája, amelynek hegedűszólamát Szegedi Sándor adta elő.

Hír Sári közreműködése a Honvédkivánsághangversenyen. A március 13-án, a Magyar Művelődés Házában elhangzott Honvédkivánsághangversenyen Hír Sári a Rádiózenekar kíséretével előadta Liszt Magyar fantáziáját. A zenekart Bertha István vezényelte. Az előadást a Rádió viaszlemezre vette és a nemzeti ünnep műsorának keretében leforgatta.

Az »Enekszó« új száma. Megjelent az »Enekszó« február-márciusi száma. Kerényi György erdélyi népdalgyűjtéséről szóló cikke vezet be a számot. Utána Kappa Pál a magyar énekkultúra hibáit fejtegeti cikkében, majd Benkő Anna Erzsébet a soproni nyilvános énekórákról ír. Érdekes cikk bírálja a Rádió zenei műsorát és arányosabb műsortervezetet közöl. Még megemlíti a »Különös hangok a Leventé-ben« c. cikket, amely a »Levente« című folyóiratnak azt a sajnálatos kijelentését bírálja, hogy a »művészi, vagy akár népi szempontból is legrosszabbnak minősíthető irrendenta dal is többet jelent, mint valamennyi régi népdal együttvéve«. Erről írtunk »A Zené«-ben is, a 7. számunk vezércikkében. Nagyon üdvös, hogy az »Enekszó« is tárgyalja ezt a nagyfotosszerű kérdést és felemelte szavát a művészi és igazi magyar zene érdekében. A szám két melléklete: Kodály Bicinia Hungaricájának IV. füzeté és Bartók Béla szintén kétszólamú Huszárnótája.

A Népművelési Bizottság művészestje Désen. Megírtuk lapunk február 20-án megjelent számában, hogy a rendkívüli sikerű nagyváradi és beszercei művészestek következményeképpen a Népművelési Bizottság vezetőjét, Novágh Gyulát felkérte gr. Bethlen Béla, Szolnok-Doboka-vármegye főispánja, hogy Désen is rendezze művészestet. A dési művészest március 14-én hangzott el. A székesfővárosi művészeket és Novágh Gyulát gr. Bethlen Béla üdvözlölte. Novágh Gyula ismertette ezután a népművelés nagy feladatát és a Népművelési Bizottság munkásságát. A műsor ismét a magyar irodalom és zeneművészet szolgálatában állott. Az irodalmi részen Naszódý Sándor Petőfitől, Babbitól, Veress Pétertől és Mécs Lászlótól, Török Gizella Reményik Sándortól, Tompa Lászlótól Gyóni Gézától adott elő költeményeket, Szabó Lőrinc verseiből olvasott fel, Dallos Sándor pedig a »Kenyer« c. novelláját mondta el. A műsor zeneszámai során Szoltsányi György Kodály-, Bartók-, Dohnányi- és Liszt-műveket zongorázott, Bisztriczky Tibor Kodály-, Hubay-, Linz Márta- és Paganini-műveket hegedült, Raffay Erzsike pedig Erkel-, Lehár- és Huszka-operaáriákat, illetőleg dalokat énekelt.

Klasszikus operahangverseny a Magyar Művelődés Házában. F. hó 7-én és 8-án volt a Magyar Művelődés Házában az V. operahangverseny. A műsor a bécsi klasszicizmus remekműveiből állott. A hangversenyszámok során előadásra került Berg Ottó vezénylesével Beethoven III. Leonóra nyitánya és VII. szimfóniája. A klasszikus kisoperákat Gluck: »A rászédett kádi« c. remek egyfelvonásos vígoperája képviselte. Az ötletes rendezés Bán Károly munkája. A díszleteket Fülöp Zoltán tervezte, a kitűnő fordítás Szabó Miklóstól való. (Ő fordította a többi kisoperát is.) Farkas Ilona, O. Vajda Júlia, Tiszay Magda, Maleczky Oszkár, Nagypál László, Csongor Ist-

ván és Naszódý Sándor (a prózai részekben) alkották a kiváló együttest. A közönség nagy gyönyörűséggel hallgatta Gluck szépségeiben rendkívül gazdag muzsikáját és nagy élvezettel szemlélte a színpad színgazdag világát.

A kisoperák előadása igen életrevaló gondolatnak bizonyult. Az opera-hangversenyeket végig »táblás ház« hallgatta, illetőleg nézte végig. A nagy érdeklődésre való tekintettel a Népművelési Bizottság Mozart »Szingazgató«-ját és Ibért »Angeliká«-ját április 4-én megismétli.

Megnyílt a zenei népfőiskola Kolozsváron. Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület Kolozsváron zenei népfőiskolát létesített, amelynek megnyitása f. hó 13-án este 1/27 órakor volt a Mátyás király diákház zenetermében. Elsőnek a Kolozsvári Állami Zenekonzervatórium növendékeiből alakult kamarazenekar előadta a »Magyar Hísekegy«-et, Sigmond Lajos vezénylesével, amely után László Dezső képviselő megnyitóbeszéde következett. A zenei népfőiskola első előadását dr. Molnár Imre zeneművészeti főiskolai tanár tartotta. »Magyar népdal, magyar nótá« címmel. Ungvár Sándor, a közművelődési egyesület szakosztályi titkárának zárószava fejezte be a zenei népfőiskola első előadást. Másnap Kolozsvár és környéke szélesebb néprétegei számára is rendezett az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület népművelő előadást, hangversennyel egybekötve, ugyan csak a Mátyás király diákházban. Ezen Fėja Géza előadást tartott a magyar lélek formáiról és dr. Molnár Imre pedig a magyar népdalt ismertette. Az előadások előtt és után Sigmond Lajos szerepelt énekkarával és Török Erzsébet énekelt Bartók és Kodály népdalfeldolgozásai- ból. A több mint ezer lélekszámú hallgató-ág közös éneklésével zárult az est, amely alkalommal dr. Molnár Imre megtanította a jelenvoltagek egy-két magyar népdalra.



TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYHEGEDŰ-KÉSZITŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genfi nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezűleg készített hegedűmmel nyerték el az első díjat. Anvers, Páris, Róma, Brüsszel nagyarány, Grand Prix Medaille D'Or kitüntetések.

Telefon 389—199

Részletfizetés.

Díjtanulárjegyzék.

42 éves cég

A Budapest Székesfővárosi Állat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaglópálya, kocsizás.

A nyári hónapokban szabad nézőtérrel elsőrendű hangversenyek, teljes opera- és operettelőadások.

Belépődíj: Felnőtteknek 70 fillér, vasárnap 50 fillér
Tíz éven aluli gyermekeknek 40 „ „ 30 „

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretével, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál:

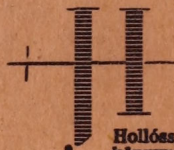
Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jöjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású ivókúrák a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!



Budapest VII,
Jósika-utca 20

Hollósy János
könyvnyomtató

300182

7

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁCH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—529



Budapest,
XXIV. évfolyam, 10. szám
1943 április 11.

TARTALOM

✱

Művészek cseréje — művek cseréje. — A. Balogh Pál: Richter János centenáriuma. — Koch Lajos: Lanner József 1801—1843. (Halálának századik évfordulójára.) — Raics István: Északiak. Madetoja dalműve az Operaházban. — Siklós Albert emlékezete. — A népzene, néptánc és a testnevelés. — A Rádió zenei tervei. — Külföldi hírek. — Belföldi hírek.

A Székesfővárosi Zenekar hangversenye a Pesti Vigadóban

Rendezi a Harmónia Művészeti Szövetkezet a Fővárosi Népművelés keretében

XXI.

1943. április 26.

hétfő délután 4 óra

FERENCsik JÁNOS
BUDAPESTI KORUS
BARDOS LAJOS

Bartók: II. szvit
Beethoven: IX. szimfónia

XXII.

1943. május 2.

vasárnap délután 4 óra

FAILONI SERGIO
CLEMENTIS KLARA
(zongora)

Kodály: Színházi-nyitány
Strauss: Burleszk
Strauss: Till Eulenspiegel
Strauss: Imigyen szóla Zarathustra

XXIII.

1943. május 9.

vasárnap délután 4 óra

FRICSAY FERENC
SZEGEDI ERNŐ
(zongora)

Berlioz: Római karnevál — nyitány
Lu'ly: Balettszvit (bemutató)
Bartók: Parasztdalok
Ravel: Zongoraverseny
Ravel: Bolero

XXIV.

1943. május 16.

vasárnap délután 4 óra

CSILLÉRY BÉLA
BÖSZÖRMENYI NAGY BÉLA
(zongora)

Händel: Concerto grosso
Berger: Esti muzsika (bemutató)
Horusitzky: Zongoraverseny (bemutató)
Beethoven: VII. szimfónia

Operaelőadás

Előreláthatólag május 16-án (esetleg 9-én), vasárnap este 1/27 órakor a
Magyar Művelődés Házában.

Pergolese: AZ URHATNÁM SZOLGÁLÓ (vígopera)

A Székesfővárosi Zenekart vezényli: Isoz István.

Adam: A NÜRNBERGI BABA (vígopera)

A Székesfővárosi Zenekart vezényli: Rubányi Vilmos.

Jegyek: május 1-től kezdve 0.90 P-től 7.50 P árban a Népművelési Bizottság hivatalában (IV., Szép-u. 5. d. e. 9—2 között és pénteken d. u. 4—6 között is, továbbá a Magyar Művelődés Házában és a Harmónia Művészeti Szövetkezet jegypénztáránál (tel.: 132—292.) válthatók.

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felélő szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp. VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felélő kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—529

MŰVÉSZEK CSERÉJE—MŰVEK CSERÉJE

Az egyik német zenei szakfolyóirat statisztikát közöl a németországi sorozatos (bérleti) zenekari hangversenyeken előadott művekről és azok szerzőiről. Minket magyarokat ebben a statisztikában természetesen elsősorban az érdekel, hogy hány magyar zeneszerző hány műve hány-szor fordul elő benne. Ebből tudjuk meg, hogy a magyar zeneművészet milyen mértékben hódított tért a német zeneéletben, milyen közel jutott a német közönség, és muzsikuskör világ szívéhez.

A statisztika elég kedvező a magyar zeneművészetre nézve. Olaszország után Magyarország vezet az előadott művek számában:

7 magyar zeneszerzőnek 16 műve, összesen 48 előadással szerepel a kimutalásban.

Ebből: 7 mű 21 előadással élő zeneszerző alkotása.

A mult magyar zeneszerzőit Liszt és Hubay képviseli. Természetesen Liszt vezet a népszerűségben: 7 művét adták, illetőleg adják elő 26 alkalommal. A Faust szimfónia és a Les Preludes 5—5, az Esz-dur zongoraverseny, a Tasso c. szimfónikus költemény és az I. rapszódia 4—4, az A-dur zongoraverseny 3 hangverseny műsorán fordul elő. Hubay Jenő egyik hegedűversenyének bemutatója volt még ebben az évadban Ludwigshafenben.

Az élő zeneszerzők a következők: Kodály Zoltán, Dohnányi Ernő, Viski János, Bartók Béla és Fuchs Emil. Ez a sorrend és egyes zeneszerzők népszerűségének fokát is mutatja. Legnépszerűbb Kodály Zoltán: 3 műve szerepel Németország 100 zenekarának műsorán összesen 11 alkalommal. A Psalmus Hungaricus Berlinben, a Hány János-szvitet Lipcsében, a Galántai táncokat pedig Boroszlóban, Dortmundban, Flensburgban, Geraban, Karlsbadban, Ludwigshafenben, Oldenburgban és Trierben adták elő.

Dohnányi Ernő „Szimfónikus percek” c. művét 3 helyen adták elő: Heidelbergben, Kattowitzben és Münchenben, a Gyermekekdal-

variációit pedig Greifswaldban játszották. Utána Viski János következik, akinek Enigma c. szimfonikus költeményét Braunschweigban, Boroszlóban, Dortmundban és Münchenben adták elő. Bartók Béla a Zene húros- és ütőhangszerekre és celestára c. művével szerepel, Fuchs Emil, a Németországban élő magyar zeneszerző pedig a Magyar szere-nád c. alkotásával.

Írtuk, hogy kedvező az a statisztika. De mondanak nekünk ezek az adatok a jó mellett rosszat is. A jó az, hogy szeretik és értékelik Németországban a magyar zeneművészetet és különösen az új magyar zene hódít erőteljesen. A rossz pedig az, hogy a Kodály-Bartók-Dohnányi utáni nemzedék úgyszólván szóhoz sem jut. Az egyetlen Viski, egyetlen műve kivételével ez az új nemzedék kiszorult a sorozatos zenekari hangversenyekről. Akinek műve mégis a német közönség elé került, azt a vendégszereplő magyar karmesterek vitték ki magukkal. Ez is szükséges, mert ezáltal megismertetik — még pedig hiteles tolmácsolásban — az új magyar alkotásokat. Ez azonban még nem jelenti a német zenei vérkeringésbe való jutást. Ezt csak az jelentené, ha a német karmesterek a bérleti hangversenyeiken műsorra tűznék az új magyar alkotásokat is. Csak így lehet eljutni a német világ „szívéhez.”

A magyar zeneszerzők részére ez a külföldre való eljutás kétszeresen olyan fontos lenne, mint más nemzetek zeneszerzőinek. Többször hangoztattuk azt a sajnálatos magyar körülményt, hogy zenekultúránk teljes mértékben központosított és ezért nem országos jellegű. Az a pár vidéki város, ahol különösen az utóbbi években nagy fellendülés mutatkozik a zenei életben, még nem változtatja meg az általános képet. Ez a központosított kultúrpolitika az oka annak, hogy a magyar zeneművészetnek a fővárosán kívül alig van közönsége. Közönség nélkül pedig elszorvad a zeneszerzés. Külföld pótolná a magyar közönség hiányját. A 100 német zenekar műsorain helyet kaphatna a fiatalabb zeneszerzőnemzedék művészete is! Nagy mestereink meghódították a magyar művészet számára külföld rokonszenvét. Ki kell használni ezt a hódítást! Még pedig igen sürgősen. Maholnap ez a fiatalabb nemzedék, mely külföldön mindenütt az élén van, az öregek sorába kerül. És akkor már nem lesz, aki tovább folytassa a nagy mesterek hódító útját és nem lesz, aki a nagy mesterek sorába emelkedve tovább táplálja a hazán belül azt a szent tüzet, amelyet a ma élő nagy mesterelnökök gyújtottak. Minden erőnek és munkának összegeződnie kellene, hogy ezt biztosítsuk.

De hogyan biztosítsuk? Elsősorban intézményes gondoskodásra volna szükség, hogy a fiatalabb nemzedék alkotásai is a külföldi közönség elé kerülhessenek. Azt nem kívánhatjuk, hogy a külföldi karmesterek maguk válasszanak előadásra műveket az új magyar alkotások közül, mert egyrészt nem is ismerik azokat, másrészt elég nagy gond nekik saját hazájuk zeneszerzőivel szemben való kötelezettségeiknek eleget tenni. Csak az egyes államokkal történt kölcsönös megállapodás eredmé-

nyezheti azt, hogy a fiatalabb zeneszerzőink művészete is érvényesüljön külföldön, amint Magyarországon is érvényesül a fiatalabb külföldi zeneszerzőnemzedék. Igazán nagyon örülünk, hogy megismerhetjük például a mai német és olasz zeneszerzést. De még kell állapítanunk, hogy nemcsak Pfitznereket, Strauss Richardokat, Casellákat és Malipierokat adnak elő nálunk, hanem Petrassikat, Pizziniket, Bergereket is, mégpedig bérleti hangversenyeken.

Karmestereink, előadóművészeink állandó vendégei külföldnek. Bol-dogan állapítjuk meg, hogy aki értékes művész, az előtt többnyire nyitva áll az egész művelt Nyugat. Talán még sosem volt ez ennnyire így. Ezt a kérdést valóban intézményesen sikerült megoldani a külföldi államokkal kötött megegyezések alapján kiépített művészcsere rendszerrel.

Véleményünk szerint a zeneszerzőink érvényesülése érdekében is hasonló megállapodásra és rendszerre volna szükség. Be kellene vezetni a művek cseréjének akcióját. Ennek kettős haszna lenne: egyrészt mi is több értékes külföldi zeneművel ismernénk meg, másrészt több magyar zenemű jutna ki külföldre, vagy inkább így mondhatjuk: a fiatalabb nemzedék művei kijuthatnának külföldre s valóban a „nagy közönség” elé kerülhetnének.

Nem gondoljuk, hogy ennek az elgondolásunknak megvalósítása akadályokba ütközhetne. Ahogy a művészcsere-akció gyönyörűen kiépült, ugyanúgy kiépülne a művek cseréjének akciója is.

A. BALOGH PÁL:

RICHTER JÁNOS CENTENÁRIUMA

Richter János tehetségét édesapjától örökölte, aki templomi karigazgató volt Győrben. Ő maga is Győrben született 103 évvel ezelőtt, 1843 április 2-án. 1854-ben elvesztette édesapját s a gyermeket a sors Bécsbe, a császárvárosba vitte. Zenei hajlamait érvényesíthette: ugyanis a császári kápolna híres gyermekkórusában kapott helyet. Közben elvégezte a Löwenburg-konviktus gimnáziumi osztályait és bekerült a konzervatóriumba is, ahol zongorára, kúrtre és zeneszerzésre oktatták. A rendkívül fogékony gyermekről többször megállapították, hogy komoly tehetség és nyílt értelem rejtőzik benne. Tanulmányai végeztével első állását a Kärntner-Tor színházban nyerte el. Egész életét a változatosság utáni vágy hajtotta, ez a tulajdonsága már ifjú korában kiütközött. Bécsben rövid ideig maradt. Az 1866-ik esztendő már Luzernben érte, ahol Wagnerrel került szoros kapcsolatba. A találkozás Richter életének egész munkásságára kihatott. Ettől kezdve Wagner legelkeesebb és legoladabb háve. Előbb titkárnak szerződött, majd a Mesterdalnokokat másolta. Amikor Wagner meggyőződött, hogy Richter nemcsak érzi, de érti is műveit, elhatározta, hogy rábízta operáinak sorsát. Így Wagner ajánlatára került a müncheni operához, de két évvel később már Brüsszelben tanította be a Lohengrint. Belgiumban sem maradt sokáig, a sors Pestre szólította. Ugyanis Erkel Ferenc nyugalombavonulása után megüresedett a pesti Nemzeti Színház karmesteri széke. Az állásba Wagner ajánlotta. Az in-

tendánshoz intézett ajánlólevélben Richterről így írt: „Ritka rátermettsége előttem minden tekintetben igazolódott. Ujabban rábízhattam a Lohengrin előadását is. És Richter úr a legnehezebb viszonyok közepette olyan derekasan állotta helyét, hogy mindenki a legnagyobb dícsérettel halmozta el.“

Richter első dolga volt, hogy felújítsa a pesti Nemzeti Színházban a Lohengrint, majd elhatározta, hogy a zenekari hangversenyeket is felélénkíti. Az ő vezénylesével mutaták be a Bolygó hollandit és a Rienzi-t. Ő alapította a bayreuthi színház támogatására a pesti Wagner-egyesületet. Őt évet töltött a magyar fővárosban járadszéllyel és szüntelen munkálkodással. Egyik legszebb zenei eseményt is, ő szerezte meg Pestnek közvetítésével adott hangversenyt Pesten Liszt és Wagner, 1875-ben.

Őt éven át dolgozott a Nemzeti Színházban, munkásságát az 1875. évi március 20-iki ünnepi hangversennyel fejezte be, amelyen Rubinstein Antal működött közre. A Pesti Napló így hirdette az ünnepi estét: „Szerdán, március 24-én esti hét és fél órakor a Vigadó nagy termében zenekari ünnepi hangverseny tartatik Richter János igazgató úr vezetésével, a Nemzeti Színház zenekarának és Rubinstein Antal közreműködésével. Műsorozat: 1. Cherubini Anakreon nyitánya; 2. Rubinstein 5-ik zongoraverseny, előadja a szerző; 3. Mihailovics Ödön „A sellő”; 4. Rubinstein Symphonie dramatique.“

Még ugyanebben az évben Bécsbe költözött, ahol sikerei révén szerződésel kínálták meg az udvari operánál. Richter elfogadta a meghívást. Operát, filharmóniai hangversenyeket vezényelt és élére állott a „Zenekarok társaságá"-nak. Kisebbségi megszokásokkal (Bayreuthban a Niebelung gyűrűjét vezényelte 1876-ban) hosszú ideig működött a császári udvarnál s amikor elhagyta azt, „udvari első karmester“ címet viselte. Hiába volt azonban siker és elismerés, a nyugtalanvérű muzsikusz új babérokra vágyott. Sikereinek újabb állomása Manchester, Birmingham és London. 1904-ben a Covent Garden ünnepi előadásait vezette, Manchesterben pedig bemutatta Dohnányi d-moll szimfóniáját, valamint Bartók „Kossuth“ című szimfónikus művét. Továbbá nevét viselték az évenként visszatérő zenei ünnepségek is.

Megemlíjük még, hogy felesége magyar volt: Szitányi Irma s nyáron sokat időzött Magyarországon. Állalában igen sokat utazott, így sokat hangversenyzett Budapesten is. 1899-ben például Dohnányi Ernő az ő vezénylese mellett mutatkozott be a magyar közönségnek.

1910-ben úgy érezte, hogy befejezheti sikereiben gazdag munkásságát s visszavonulhat a nyilvántartástól. „Utolsója Bayreuthban 1912 augusztus 20-án vezényelt Richter, mégpedig kedvenc operáját, amelyet úgyszólván ő tartott keresztvíz alá: a Mesterdalnokokat“. Utolsó fellépése után is Bayreuthban maradt, mesterének városában, szerinte a „világ legszebb városában“ és csendes boldogságban töltötte hátralévő éveit.

Érdekes, hogy a Parsifal sohasem vezényelte. Amikor megkérdezték, hogy miért nem, azt felelte „a Parsifal olyan fenséges, hogy azt közvetlenül csak hűsítőm előtt dirigálnám el s így méltóan elkészülve mennék a túlvilágra. Egyelőre azonban még élni akarok“.

Négy évig élt Bayreuthban visszavonultságban. Az 1916-ban bekövetkezett halálát egész Európa sajnálta. A Budapesti Hírlap 1916 december 7-én így emlékezett meg róla: „Bayreuthból gyász hírt röptet világgá a táviró. Meghalt Richter János, a magyar származású, világ-híró karmester, a Mester utolsó tanítványa, kinek egész lényét a wagnerizmus szinte apostoli missziója töltötte be. Véle kidőlt Bayreuth legerősebb oszlopa, a wagneri hagyományok leghűbb őre.“

A Zenei Szemle 1917. júliusi száma megemlékezése pedig így kezdődött: „Richter János elhunytával annak a generációnak utolsó tagja költözött el, melyet Wagner nagy céljai elérésére nevelt. Vele sírba szállt az utolsó klasszikus mesterek egyike, kidőlt Bayreuth leghatalmasabb oszlopa. Richter neve Wagner nevével a legszorosabb kapcsolatban van s szinte kiegészítik egymást. Ha a zene világában Wagnert törvényhozó hatalom gyanánt tekintjük, akkor Richterre úgy tekintünk, mint a végrehajtó hatalom fejére.”

Richter János a múlt század második felének egyik legszélesebb látókörű karmestere. Egvkorú írások szerint „nemcsak a dinamikára helyezett súlyt, de klasszikus finomságokra és a mű formai felépítésére is. Ezért tudott Mozartot, Wagnert, Brahmsot és Bartókot egvaránt tökéletesen vezényelni.” „Zenei világfi” volt, vagy ahogyan nevezték: „univerzális művész”.

KOCH LAJOS:

LANNER JÓZSEF 1801–1843

Felejtük el néhány percre a komoly muzsikát. Enyhe bécsi nyárest. Schubert, Schwind Móric és barátai kivonulnak a Mehlgrubéba, a Sperlhez. Zöld lugas, terített asztal, borosflaskók, félig kiürített poharak. Schuberték ülnek, fecsegnek, majd elcsöndesednek, bólogatnak, álmodoznak. A közelből valami zene hangzik. Milyen egyszerű, szívélyes, mennyi vidámság és fájdalom. Könny morzsolódik le szemünkből. Letöröljük. Azután újra mosolygunk: zeng az örök dal a fiatalságról.

Ki ringat hennünket ebbe a varázslatos hangulatba? Lanner. A leg híresebb ember Bécsben. Az emberek utána szaladnak. Udvarolnak neki. Kényeztetik. Trióval kezdte. Nagy zenekar lett belőle. A mulatók tulajdonosai pedig boldogok, ha nevével hirdethették zenés szórakozásaikat.

Kedvesebb mestere a zenének alig volt nálánál. De valóban mester. Annak ellenére is, hogy a legigénytelenebb formákban, ländler, keringő, galopp, quadrille, dolgozott. Jelent-e valamit az, hogy a kocsmák kertjében és kávéházi közönség előtt játszott? Semmit. Ferdinand Raimund mesedramái is a bécsi népszínműből fejlődtek, alkotójuk pedig egy külvárosi színház ingatag színpadának komikus, volt.

Lanner élete olyan, mint egy raimundi mesecsoda: kedves, színdús, elbájolóan egyszerű, szinte gyermekes. 1801. április 12-én született Szt.-Ulrich bécsi külvárosban kesztyűkészítő fiaként. Iskoláit örmére a politechnikumból való kicsapattással végezte. De ekkor már kitűnően hegedült. Tizenkétéves korában a híres Michael Pamer tánczenekarában játszik. Gazdája iszákossága elüldözte. 1819-ben önállósította magát. Vékony felszereléssel mutatkozott be: két hegedű és gitár, amelyhez még ebben az évben id. Strauss János társult brácsásnak. Ezzel két történelmi név egybefonódása ment végbe. A kis vállalkozás szépen virágzik. 1820-ban már gordonkása is van. Négy évvel később vonószzenekarrá bővül. 1824. május 1-én játszik először Lanner a szabad ég alatt az első Práter-kávéházban. A zenekar nemsokára nagyböfökű igénybevétele folytán többfelé oszlik. Lanner alig győzi a munkát. Egy-egy szám eldirigálása után rohan másik zenekarához. 1828-ban megnősül. Házassága balul üt ki. Majd udvari báligazgató lett. Néhány utazásra is vállalkozik. Bár a monarchia határait sohasem hagyta el.

1834–35-ben Pesten, 1840-ben Pozsonyban találjuk. Pesti időzésének emlékét néhány szerzeménye őrzi, mint egyik legszebb keringője, a magyar nemzetnek ajánlott Pesti keringő, legnépszerűbb műve, A kérők, a Beleznay Apollónia grófnőnek ajánlott Búcsú Pesttől c. keringő, a pesti Nemzeti Kaszinónak dedikált Humorisztikusok keringő, továbbá Magyar galopp, Magyar nemzeti tánc, Magyar nemzeti induló, valamint az egyvelegeibe szőtt számos magyar motívum, köztük a Rákóczi induló is. Legszívesebben azonban Bécsben időzik. 1832-től a bécsi Volksgartenben rendszerített hangversenyei szenzációként hatottak. 5–6000 ember hallgatta őket és rendszerint tűzijátékkal végződtek. Szorgalmával szerzett vagyonából Döblingben szép kertes házat vásárolt. Itt halt meg idő előtt a bécsiek nagy bánatára a túlárado örömet hirdető mester, 1843 április 14-én.

Az az élet és az a művészet, amelyet Lanner hódított és képviselt, csak annak a vidám, dalos Bécsnek régmúlt napjaiban volt lehetséges, amelynek falai zöld cserjékkel befuttatott, kedves falukkal övezettek. Abban a Bécsben, amelynek környékét Beethoven a Pasztorál-szimfóniában megörököltette. A város falain kívül és belül számos sörház és kedves kávéház állott. A két leghíresebb a Sperl és a Paradisomkert. Délután és este a Lanner-féle zenekar hangjai mellett szórakoztak. Vasár- és ünnepnap mindenki kirándult. Madárkalitkának csúfolt társaskocsi szállították a vidám utasokat a bűbajos falukba: Nussdorf, Heiligenstadt, Grinzing, Währing, Döbling, Dornbach. Ezeken a helyeken sokat nevettek, ittak, táncoltak és ábrándoztak. A friss bécsi népelet aranymosolya vette körül Lanner táncait.

Lanner volt az első tánckomponista, aki életében hírnévre és tekintélyre tett szert és akinek a neve nem merült feledésbe. Lanner azt a táncformát vette át, amelynek alaphangját Schubert ütötte le és bécsi keringő néven terjedt el az egész világon. Egyetlen tánc zenéi kifejezésének sem voltak olyan kiváló mesterei, mint a bécsi keringő művelői. Lanner és társa, id. Strauss a maguk nemében a legnagyobb művészek, akik az általuk képviselt műfajt a tökéletesség oly fokára fejlesztették, mint a bécsi klasszikusok a szimfóniát. Csakhogy a szimfónia fejlődése után zeneileg igénytelenebb korra volt szükség, mint az előtte működött mesterek ideje. A korszellem éppenséggel kedvezett e nemes hanyatlásnak. Goethe, Beethoven, Schubert alig néhány éve haltak meg és problémáikat felvető alkotóművészetük máris feledve látszott. A világ könnyebb dolgok után vágyott. Az 1830-iki párisi júliusi forradalom Bécsen is keresztülgázolt és a társadalmi osztályokat és foglalkozásokat felforgatta. Bécs szerencsés város volt. Itt keveset politizáltak. Helyette a jó, a kellemes, a vidám életben kerestek kielégülést. Ez a táncban csúcsosodott ki, amelyért a bécsi ember mindent feláldoztak. Egyik bécsi folyóirat leírja azokat a Brueghel ecsetjére kívánczó jelenségeket, amelyek a táncmulatságok körül lejátszódtak. Még a zálogházakat is megostromolták, hogy farsangra pénzt szerezzenek. A sok tánchelyiség mind megtelt, szűknek is bizonyultak (az Apolló-termekbe 5000 ember fért) és szórakozásaikban semmiféle megszorítást nem tűrtek el.

Ehhez a tánc kultuszhoz Lanner és Strauss szolgáltak zenével. Ők foglalták el a helyet a klasszikus korszak végződésével a komoly muzsika helyébe lépő vidám zenében. Műveikben olyan értékeket ajándékoztak, amelyek mellett a zenetörténet sem haladhatott el figyelem nélkül. Lanner távol állott a komoly szimfonikus zenétől, a bécsi népből és a bécsi népzeneből indult el és a csúcsra jutott fel. Azoknak az idegeneknek, akik ebben a korban Bécsét látogatták, feltűnt, hogy e városban milyen nagy szerepet játszik a zene. Nemcsak az előkelő társaságban, hanem a nép széles rétegeiben is. Olyan volt ez a város, mint egy nagy hangversenyterem. Minden udvarból, minden ablakból zene hallatszott. Este a családoknál gyűltek egybe, ahol zongora- és hegedűszó mellett szórakoztak, vagy a tánctermekbe

igyekeztek, amelyeknek szolgálatában Lanner és Strauss keringőművészete kifejlődött.

Ismeretes, hogy Lanner és Strauss, minthogy tehetség dolgában egyik sem maradt el a másik mögött, becsvágyuk folytán csakhamar riválisok lettek és szétváltak. A két barát azonban nem égette fel maga mögött a hidat. A feszélyezett viszony enyhültekor nemes versengés támadt közöttük, amint azt alkotásaik bizonyítják.

Lanner művészete teljes pompájában főleg keringőiben virágzott ki. Keringői a műfajnak az 1820—1850-es évek közé eső fejlődésszakát mutatják. Első műveit még német táncoknak és ländlereknek nevezte. Stílusbeli különbség a kettő között alig észlelhető. Még első keringőit is ebben a keretben tartotta. Címeiket csak 7. opuszától, a Táncrahívás c., Weber néhány motívuma felhasználásával készült keringőjétől kezdve alkalmaz. A zsinór-mérték, amelyben a keringők nagyjából mozognak, ez: háromnegyed-ütemes táncok sorakoznak egymás mellé, amelyek kétszer megismételt nyolc- vagy tizenhatütemes periódusból állanak. A ländlerknél erősebben mutatkozik az alpesi jodlerrel való rokonság, míg a német táncokat élesebb ritmika mozgatja. Ezt a nyomasztóan szűk keretet Lanner keringői nem sokáig bírták el és a fejlődés következtében nyolc-ütemes középrész betoldásával kibővültek. A ländler, a német tánc és a keringő egymás között való elhatárolása nem éles. Lanner később is írt ländlereket, amelyeket viszont keringők előzték meg. Lanner több táncot egyesített zárt művé azáltal, hogy bekapcsolta őket a bevezetés és kódá közé. Ez utóbbi az egyes táncok térfogatát meghaladta. Ez az eljárás Lanner műveiben korán jelentkezett. E jelenség Mozartnál és Beethovennél is fellépett. Náluk azonban a kódá új témákat hozott, míg Lanner előbbi keringőkhöz nyul vissza és ezek részeitől építi fel a keringőt lezáró kódot. A bevezetések lassankint apró zeneképekké fejlődnek. Néha programzeneszerűek. Az előszóként ható bevezetések magasabb stílushoz való közeledést jelentettek és azzal az ellentét, amely köztük és a következő keringő között fennáll, pompásan hatnak, mint előkészítések és az érdeklődés felkeltésére szolgálnak. A 19. század első évtizedeiben tetszés szerint való számú keringőt, úgynevezett keringőláncokat kapcsoltak össze. Lanner gazdaságosabban bánt velük. Korlátozta számukat: a bevezetés és kódá között csak öt-hat keringőt egyesít. Ez később általános szabállyá lett. A keringők címei valamely történelmi vagy társadalmi eseményt tükröztenek vissza vagy megjelölik annak a táncünnepélynek különleges jellegét, a melynek alkalmából megszülettek.

Melyek azok a jellemző tulajdonságok Lanner és Strauss zenéjében, amelyekkel a bécsieket megbanonázták és műveiket az egész világon elterjesztették? A bécsi farsangi hangulat bolondos jókedve az ő zenéjükben nyert valódi kifejezést. Lanner és Strauss keringői egyidőben keletkeztek, mégis világosan mutatják a két művész különböző egyéniségét. A kissé szentimentális, holdvilágos romantikát, amely a bécsieket úgy szíven ütötte, hogy szerzőjüket szinte istenítették, Lanner szóltatta meg először. Lanner zenéje lágy, olvadozó, napsugaras, rajongó. E tulajdonságok a bécsi kedélynek tökéletesen megfeleltek. Egyszerű, kendőzetlen líra, amely népies alapon jutott a háromnegyedes ütembe. A súlypont a dallam líraiságán nyugszik. E keringők egy régi, kedélyes világban a tánczene új korszakának hírnökei voltak. Persze egyszerű művek. Az összhangosítás a tonika és a domináns körül mozog, a hangszerelés is primitív. De a dallamok élénkek, eredetiek, némelyiküknek sajátos varázsa van. A keringő klasszikus formáját Straussal együtt Lanner munkálta ki. Bár Lanner keringőiben a Strausséit jellemző életvidorosság, bacchantikus vonás nincs meg, mégis tartalmas, hajlékony dallamisággal rendelkeznek, amely előkelő és nemes vonalak határán mozog. Lanner fellépése előtt legtrikákból esetben írtak a tánchoz igazi keringő

zenét. Vagy ländlerrek voltak, amelyekre már ráuntak és nem feleltek meg a táncolók ízlésének, vagy olyan zenét írtak, mint Hummel, de ez hideg, ünnepélyes volt és legfőképpen táncolhatatlan. Pedig aki ebben az időben táncolni akart, az mind keringő után vágyott. Igaz, hogy Schubert írt tánckeringőket. Csakhogy néhány év múlva ezek a keringők annyira kegyeltesekké váltak, hogy szentségtörésnek tartották a táncol e bős, érzelmes és elmés zenére. Ilyen csodálatosan harmatozó dallamokra a tánc a művészet lekicsinylése lett volna. Olyan isteni adottsággal rendelkező zenész, mint Lanner, csakhamar rájött erre és azt gondolta, hogy a jó, a lelkes zenére, amely visszatükrözi mindazt, amit kedvelünk, az enyhe tavaszi légkört, a kellemes hangulatot, a felhőket, a bort, táncolni is kell. Ekkor megírta első keringőjét.

Weber keringője, a Táncrahívás, technikailag a bécsi keringő számára a bevezetés és a kóda felvételét jelentette. Fontosabb volt ennél, hogy Weber becsempészte a táncba a lelket, azt a lelket, amely sohasem egyforma. Ezer hangulat, ezer szín vált utána lehetségessé. Ezt csak most tudták kifejezni. Weber után Lanner volt az, aki megszüntette a keringő célzete, tánciskerő mivoltát. Tétován, de teljes lelkesültséggel. Egyik bécsi kritikus Lanner ibolyaszagú dallamairól ír. Lanner feltárta az ablakokat. Friss levegő áradt be. Az új fuvallattal tavaszi virágillat kelt útra, hogy felüdítse a tánctermek áporodott levegőjét. Lanner szerzeményei becsületesek, nyíltszívűek. A zenén kívül egyebet nem akarnak kifejezni. De amint a virág nem válik banálissá, úgy az ő zenéje sem. E keringők eredetiségük mellett teli vannak gondolatokkal, mert Lannernek mindig voltak ötletei, amelyek mindenütt utolérték, bárhol is járt-kelt. Csak ki kellett ráznia őket. Hányszor megtörtént, hogy az esti hangverseny után már meghirdette a következő nap műsorszámait, amelyekből címükön kívül semmi sem volt készen. Másnap délután berendelte személyzetét, ötleteit röptében papírra vetette, zenészei kiérták a szölamokat, gyorsan egy próba és este a közönség gyönyörködött Lanner legújabb művei szépségében. Önbizalma sohasem hagyta cserben. Jámhor természetével mindig hitt abban, hogy eszébe jut valami, ha egyszer megírta. Szerencséje kegyes volt hozzá. Sohasem csalódott hitében. Az ötletek csodája folyvást megisméltódott. Midőn hírből Strauss-al osztoznia kellett, Lanner maradt a bécsiek számára a kedvesebbik, mert zenéje a szíveket simogatta, míg Strauss a táncoló lábaknak parancsolt. Lanner biedermeier-zenéjében van bizonyos kesernyész íz. Inkább a könnyhöz vonzódik, mint a mosolyhoz, vagy legalább is gyorsan tér át a mosolyról a könnyre. Lanner inkább, mint Strauss, aki edzettébb volt, megmaradt külvárosinak felemelkedése után is, keringőszerezményeinek népdaljellegét mindig megőrizte. Ez a vonása kifejezést nyert hegédülésében is. Amivel Lanner a szíveket mozgásba hozta, az lágy, elomló többszólamú játéka volt, bizonyos zokogó tercelés, amely után mindenki bolondult. Egyik essayistája, Gräffer, a hegédűjáték Hogarthjának, Messerschmidtjének, Chodowieczkijének nevezte. Nagy zenei kifejezőereje mellett ne csodáljuk, hogyha megkapó hatású keringői, amelyek szellemesek, teli étellel, kedvességgel, bájjal, humorral, sajátkezü vonásai és elragadó zsenialitásuk folytán mindenütt érdeklődésre találtak és csodálatra ragadtak. Klasszikus korszaka a Pesti keringővel kezdődik. Értékéből máig sem veszített. Új művei ettől kezdve mindig tökéletesebben jelentkeznek. A kérők. Az enyelgők, a Máriakeringő, Szerelmi álmok, Reménysugarak, Udvari báltáncok, A romantikusok, Zsánerképek, Talizmánok, Esti csillagok, A külvárosiak és a hatyúdalának nevezhető Schönnbrunniak, amelyet bemutatóján huszonegyszer egymásután kellett eljátszania, mily fénylő gyöngyei az igazi bécsi keringőművészetnek! Mivé nemesítette ez a nagy muzsikás a háromnegyed ütem rövidlécetű alakzatát! Harmóniai, finom dinamikus árnyalásai mindig érdekesek, dallamait disztíngvált szövással látja el. A Schubert-féle ragyogás visszfénye tükröződik ezekben

az alkotásokban, amelyeknek egy régen letűnt korszak a megértést megszerezte. A gondtalan világ akkor keringődalokkal érzett, amelyek a mindennapi élet robotján felülemelkedtek és művelőjét, Lannert, királyukká avatták. Erdeme volt, hogy a tánczene e fajtájában megadta a zenének azt a finomsági fokot, amely által a műveltebb közönség is érdeklődni kezdett iránta. Lanner művésze a bécsi talajban gyökerezett, bécsi levegő lengte körül, midőn gyönyörű dallamait partitúrába varázsolta. A melegkedélyű bécsi lélek jelentkezik műveiben és egy kevés adag abból az elégius vonzalomból, enyhe mélabúból, amely a bécsiek sajátja, keringőinek különös bájta kölcsönöz. A műveiben jelentkező mély érzés őrzi meg művészetét továbbra is. Keringői a táncoló szempontjából elsőrangú szerzemények. Hatásukat a táncteremben sohasem tévesztik el. Műveinek azonban magasabb értékűk van, mint az a pillanatnyi gyönyör, amelyet szolgáltatnak. Lanner keringői mindenképpen elbírják az esztétikai értékelést. Zenei becsületének különösen díszére válik, hogy művei elválasztva igazi rendeltetésűktől, mint zeneművek a legkényesebb ízlésű hallgatóság igényét is kielégítik. Lanner azt a műfajt ápolta, amelyet rendszerint lenéznek. Jogtalanul. Az igazi tehetőség a kis formákban is beválik és az isteni szikra előtt mindig meghajlunk.

ÉSZAKIAK

MADETOJA DALMŰVE AZ OPERAHÁZBAN

„Pohjalaisia“ a magyar királyi Operaház legutóbbi bemutatójának az eredeti címe, azaz magyarul: „Pohjalaiak“. Az eredeti cím tehát több is, kevesebb is a magyarra áttűtetett címnél, amely sajnálatos módon éppen a lényegét, a mű legizgalmasabb problémáját hagyja számításán kívül. Madetoja dalművének színtere ugyanis a nyugatfinnországi Pohjanmaa-vidék, a botteni-öböl partján fekvő terület. A finn nép történetében megkülönböztetett szerepe van e területnek és lakosainak. Merész, szilai világ ez, sok különbség választja el Finnország többi részétől. Népe nyers, bátor és öntudatos, mindenféle hamis pietizmustól távol áll. A teljes életet kívánja s a teljes élet csak a szabadság gondolat jegyében képzelhető el, különösen az intézményes szolgátság idején.

A múlt század ötvenes éveinek szabadságmozgalmi mind erről a vidékről indultak ki s a finn nép szabadságvágyának mindenkori képviselői e nyugati terület lakosai voltak. Heves vérűek és fékezhetetlen szabadságvágyuk elsőnek iparkodott lerázni az idegen jármót. Természetes tehát, hogy a mítoszképződés hamar megindult körülöttük s a népi képzetben idealizáltan jelentek meg. Ugyanez az idealizálás jellemző beállítottságukat a finnek eme nagy nemzeti operájában is. Hősies hevességük, hetykeségük példaadó s erre a példára szívesen hivatkozik a nép írója és zeneszerzője.

Az opera szövegkönyve Järviuoma munkája. Eredeti formájában néhány évvel ezelőtt már előadásra került a Nemzeti Színházban. Drámai menetét a dolog természeténél fogva lassítja a megzenésítés, ugyanakkor a finn élet teljesebb képéhez segíti a nézőt, illetőleg a hallgatót. Homályos, sötét világba vezet a szerző. A tragikum komor színei izzanak zenéjének mélyén. Lélekábrázolásának, helyzetfestésének komoly erejét jelentik ezek a színek. Az ábrázoló, jellemfestő zenére pedig különösen nagy szükség van itt, ahol annyiféle karakterrel s oly sok drámai konfliktussal fejleszt művét a szerző. A törvény és a jog tiszteletében felnőtt, nagy morális erővel rendelkező Harri gazdával

szemben Anti Hanka és Jussi a higgadtság és megfontoltság elleni lázadást képviseli. Ők az apák okos óvatossága helyett már csak a teltek kikényszerítő erejében hisznek. Ismét más világban él, a lélek mélységeiben keresi a megoldást a gazda leánya: Maija. A vérbőség s az eléggé ki nem élt kaland űzi a „garázdák“-at, akik afféle „falu rossza“ módjára élik duhaj életüket. A családhoz tartozó zsellérek idilli képe mellett a bíró mutatja még be a finn világot, amely felett állandóan ott suhog a cári despotizmus mindenütt jelenlévő jelképe: a kancsuka.

A dalmű tehát a nép mélységeiben játszódik le a Madetoja helyes megérzéssel sok népi elemet vitt zenéjébe. Kórusok és betétdalok képviselik a hangulatilag meglehetősen egy skálán mozgó finn népmuzsikát. Jellemző ezekre a folklorisztikus elemekre a gyakori dór hangnemiség. Sokszor fordulnak elő pentaton beütések is. Ezeket a népi eredetű „betét“-eket bizonyos laza, elég könnyedén folyó, de sokszor nem eléggé tartalmas recitativókkal köli össze Madetoja s a recitativó parlandos-szerűséget ad egyes részleteknek. Stílus szempontjából neoromantikus alkotás, amely közös északi gyökérről szökönt szárbá. Észak komponistái közül főképpen Grieg hatása mutatható ki érdekesen. Madetoja eklekticizmusára jellemző azonban, hogy nem idegenkedik egyéb stílus-hatásoktól sem, így Csajkovszki, Musszorgszki reminiscenciák gyakran ébrednek a hallgatóban. Tehetségét bizonyítja, hogy mindezeket a hatásokat az erős egyéniség biztosságával ötvözi be. Ha tehát az „Északiak“-nál idegen hatásokról beszélünk, ezt nem kicsinylő értelemben tesszük. Mesterségbeli tudása, formakészsége, bőséges invenciója, alapos iskolázottsága teljes értékű hősi operává teszi Madetoja dalművét.

Az eddigiekből nyilvánvalónak látszik, hogy a mű komoly, kidolgozott előadást érdemel. Az Operaház minapi bemutatója alapján azonban nem mondhatjuk el, hogy az előadás mindenben méltó volt a dalmű értékéhez. Természetszerűleg figyelembe vesszük a kényszerű szereplő-váltással együttjáró bizonytalanságot, s a beugrásnál éppen az előadás-mentés hálátlan, de önfeláldozó művészi tettét értékeljük. Ettől eltekintve azonban kúszaságot és állandó bizonytalanságot éreztünk a zenekarban. Kifogásolnunk kell a túlzott tempókat, amelyek nem felelnek meg a darab „északi“ vérmérsékletének. A mű méltóságos menetét, lassú hömpölygéssel fejlődő drámaiságát, gyakori Lento és Andante részleteit valami sajátságos, ideges gyorsasággal siettetve ez az első előadás. Szélesebb méreteket követel meg a harmadik felvonás apotheozisa, mely hangsúlyozott helyzeténél fogva nagyobb kiemelés érdemel meg.

A szereplők közül Rösler Endre állt leginkább helyén. Zenében és figurában egyaránt kitűnő alakítást nyújtott Anti Hankából, a cári rendszer üldözöttjéből. Maleczky Oszkár rövid idő alatt bravúrosan megoldott Harrija meleg dicséretet érdemel. Hangilag igen jó volt Fodor János Kyösti szerepében. Némethy El'a zselléraszonnya élethű, jó mozgású alakítás volt s a művésznő komikai tehetségét fényesen igazolja. Rígó Magda Maijája, Losonczy György Jussija, Dósa Mária üde szolgálólánya, Komáromy kemény esendbízosa komoly érteke az új dalműnek. A fordítás nehéz és felelősségteljes munkáját nagy hozzáértéssel és emelkedett költőiséggel oldotta meg Lányi Viktor. Énekelhető, szép magyar szövegét külön öröm volt hallani. Az ötletes rendezés Rékai András érdeme, a mű zenei beállítása pedig Berg Ottó törekvéséről tesz bizonyosságot. Említést érdemelnek Fülöp Zoltán változatos díszletei, különösen pedig a második felvonás monumentális, sok mozgást megengedő színpadképe.

Siklós Albert emlékezete

E hó 3-án volt egy éve, hogy A Zene tíz éven át volt szerkesztője, Siklós Albert elköltözött az élők sorából. Emlékezzünk az évfordulón Siklós Albertre, az ő munkás és eredményekben gazdag életére.

Milyen volt ez az élet? Szakadatlan munka. Mint zeneszerző számos sikert könyvelhetett el. De anélkül, hogy a zeneszerzői munkásságát ezzel kibébiteni akarnók, azt állítjuk, hogy legnagyobb érdeme: a nevelés.

Ez a szó: nevelés, rendszerint csak egy tanár hivatását jelenti. Siklósnál ez sokkal többet jelent. Ő nevelt minden vonatkozásban. Elsősorban az iskolában: a Zeneművészeti Főiskolán. Tantárgyai az ő rendkívüli sokoldalúságát bizonyítják tanári pályáján is. Amellett, hogy mint a zeneszerzés hosszú időn át volt tanára, egy jól képzett zeneszerző nemzedéket nevelt fel, tanított még zeneesztétikát, zeneelméletet, egyetemes és magyar zenetörténetet és vezette a karéneket.

Nevelte a fiatal muzikusokat élőlőszóval és tankönyveivel. Látva, hogy a zeneszerző-növendékeknek nincs tankönyvük, még tanári pályája elején megírta ötkötetes zeneszerzés tanát, amellyel mesterének Koessler Jánosnak szellemi hagyatékát örököltette meg. Hangszereléstana ma is egyellen kézikönyve a zeneszerzést tanulóknak.

Nagy pedagógiai érzéke hozta őt közel a Székesfővárosi Népművelési Bizottsághoz, ahol tudását és nevelőképeségét a nagyközönség szellemi felemelése érdekében érvényesíthette. 1928-tól kezdve tíz éven át szerkeszti a Bizottság hivatalos zenei folyóiratát „A Zené”-t. Ismeretterjesztő tanulmányai és a Székesfővárosi Zenekar hangversenyein elhangzó zeneművek ismertetései nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a Népművelésnek nagyszámú zeneértő és zeneszerető közönsége lett az évek folyamán.

Még más kapcsolatban is állott Siklós Albert a Népművelési Bizottsággal és más vonalon is nevelte a zeneértő közönséget. 1932-től kezdve állandó előadója a Szabad Egyetemnek. Előadásai közkedveltek voltak és a zeneművészetnek igen sok hívet szereztek. Több mint 100 előadást tartott a Szabad Egyetemen. Tíz-tíz előadás kerelében foglalkozott a klasszikus zeneművészet megértéséhez szükséges zenei ismeretekkel (Bevezetés a zeneművészetbe), a zenetudomány felé vezette hallgatóságát (Bevezetés a zenetudományba), megismertette közönségét a különböző stílusokkal (Zenei stílusok népszerű elemzése) és a hangszerek birodalmával, a zenekarművészet titkaival (hangszerelés), elemezte Beethoven, Liszt és Wagner művészetét (Beethoven, Wagner, Liszt Ferenc művészete; Az ismeretlen Liszt), végül tartott történeti előadásokat az olasz operáról és a szimfóniáról (Az olasz opera; A szimfónia története).

Joggal mondja Siklós a Hangszerek, hangszínek című utolsó könyvének előszavában, hogy a zenei műveltség kifejlődése részben az ő száz szabadegyetemi előadásának is köszönhető.

Lapunk kegyelettel emlékezik volt szerkesztőjére, a népművelés fáradhatatlan harcosára, az elhivatott nevelőre: Siklós Albertre.

A népzene, néptánc és a testnevelés

Mult számunkban megírtuk, hogy a magyar testnevelésben milyen új szellem kezd ébredezni, és hogy a népi játékok és a népzene milyen szerepet kap a reformokban. Ezt a hírünket támasztjuk alá a Testnevelési Tanárok Közlönyének márciusi számából vett idézeteinkkel:

„Testnevelésünk újabb fejlődésének tekinthetjük azt a kezdeményezést, illetve már eredményt is, amit a KISOK vezetősége indított el, hogy a szabadgyakorlatok mozgásformái, főképpen pedig a kísérő zene magyar legyen. A magyar népzene oly nagy kultúrkincsünk, hogy ennek testnevelési alkalmazását mindenki a legnagyobb örömmel helyeselheti. Tulajdonképpen egy tudományág sem nőtt le oly mélyen a népi magyarság rétegeibe, mint a zenetudomány, amely már kibányászta és felszínre hozta a magyarság egyik ősi megnyilatkozási formáját: a népzeneit. — Pár évvel ezelőtt az egyik külföldi ifjúsági sportbemutató alkalmával a

magyar csapat tagjai jokosgyakorlatot mutattak be — Strauss zenére. Egy ilyen nemzetközi sz repülés alkalmával minden nemzetnek egyéni sajátosságait kell je vonultatni, más-kép e vesztí sajátos nemzeti jellegét és elszíntelenedik az öntudatos nemzetek gyűrűjében.”

Ugyanott olvashatjuk, később:

„Népies tánclépésekben is oly gazdagok vagyunk, hogy ebből a nagy lehetőségből könnyen meríthetünk olyan mozgásformákat amelyek a célnak megfelelnek. Már Csokonai utal arra a bécsi, történelmi esetre, mikor egy angol az ott élő magyarok verbungtáncában nem kevesebb, mint 300 figurát olvasott össze. Akárcsak a népdalunkban, népi játékainkban, úgy a néptáncunkban is van mit megmenteni az elfeledéstől.”

Örömmel fogadjuk ezt a szellemet, mely a zeneművészetünket már rég élteti. Testnevelésünk megújítását várjuk tőle és hisszük, hogy a szellem érvényesülése hozzájárul az ifjúság magyarábbá válásához.

A RÁDIO ZENEI TERVEI



Április 19-én Bach 12 kis prelúdiumát halljuk lemezről, harpsichordon előadva. A további műsörtervek között szerepel több Haydn-tű is: az Óra-szimfónia, a D-dur-szimfónia, a Császár-quartett és a G-dur vonóshármas.

20-án a rimaszombati prot. gimn. és kr. női ker. szaktanfolyam vegyeskara Bach-, Isaac-, Lully-kórusokat, majd Nádasy-, Kodály- és Bárdos-feldolgozásokat mutat be. Operarészleteket énekel Orosz Júlia, Laczó István és Udvardy Tibor, közreműködik a Rádió zenekara. Végh Sándor is hegedül a tervek szerint Händel-, Zsolt-, Kodály-, Paganini- és Sarasate-műveket.

21-én Nagykovácsy Lóna énekel Vincze-, Farkas-, Kodály- és Szendy Árpád-dalokat. „Mai magyar szerzők” címmel Geszler Ödön hegedűre és gordonkára írt duóját és Hollósy Kornél vonósnyegyesét halljuk, közreműködik Kálmán Mária, Ulrich Hermin és a Magyar Női Vonósnyegyes, Zsebők-Rohmann hárfakettős Molnár Antal, Poenitz- és Schubert-művekkel szerepel.

22-én, zöldsütőtörtőkön, Liszt-műveket hallunk: XXXVII. zsoltárt, „O salutaris hostia”-t és a XXIII. zsoltárt, Páricsi Pál vezetése alatt álló új rádió-kamaraegyüttes Dittersdorf-, Lully-, Rameau-, Händel-, Mozart-, Kodály- és Dvorák-művekkel szerepel. Felvinczi Takács Alice Händel- és Paradies-hegedű-műveket játszik. Faragó Ibolyka

Geszler György: „Hódolat Liszt Ferencnek“, Stefániai: „Pusztai hangulat“, Zakál: „Északi lény“ és Liszt: „La Campanella“ című műveket adja elő zongorán, Várhegyi Antal Kereszty-, Galliera-, König-, Járay-, Kiszely-, Karg-Elert- és Piutti-műveket játszik orgonán. Lemezről Mozart: „Jupiter szimfónia“-ját halljuk A magyar-szlovák műsorcsereben Rudolf Madzuzinszky zongorázik.

23-án a nagypénteki művészlemez-műsorban gregorián ének: több Bach-, Palestrina-, Brahms- és Chopin-mű szerepel. A Székesfővárosi Zenekart Fridl Frigyes vezényli a következő műsorral: Gluck: Iphigénia Aulisban; Locatelli: Gyász-szimfónia; Mikus-Csák: Elégia; Mosonyi: Gyászhangok; Schubert: Befejezettlen szimfónia. „A mélységből kiáltok Hozzá“ címmel A. Balogh Pál és Sötér István állít össze műsort, közreműködik: Fodor János és a Rádiózenekar. A kőbányai plébániatemplomból gyászsolozsma lesz, ezúttal Harmat-, Deák-Bárdos-, Bárdos- és Allegri-műveket hallunk, közreműködik: Laurisin Lajos, Reményi Sándor és Udvardy Tibor. A Prötestáns Enekkar Adam Jenő vezénylésével a következő műsort énekli: Vulpis: „Egy bárány...“; Schütz: „Oh, mint...“; Bach: Már szívem...“ és „A kereszt...“; Praetorius: „Isten báránya“ és Bach: „Jöjj síri csend“. A BHEV Liszt Ferenc-kórus, Laskó Emléi vezetésével Liszt: „Via Crucis“ c. művét mutatja be, közreműködik: Laczkovics János, Máthé Jolán, Csongor István és Dobos András. Lemezről egyházi zenét hallunk a következő műsortervvel: Bach: „Korál-előjáték“, Palestrina: „Improperia“, Vittoria: „Motetta“ és Mozart: „Requiem“. Az Operaházi Zenekar is ad hangversenyt Nagypéntek este.

24-én, Nagyszombaton, lemezről halljuk R. Strauss: „Halál és megdicsőülés“-t. Az ifjúsági enekarok Praetorius-, Lotti-, Lasso-, Martini-, Bach-, Liszt-, Kodály-kóru-

sokat adnak elő. Pergolese: „Stabat Mater“-jét Rajter Lajos vezényli, közreműködik: Uher Zita, László Magda, a Szilágyi Erzsébet iskola kórusa Szilágyi Adrienne vezetésével. Marik Irén Bach-műveket zongorázik. Csuka Béa Bartók- és Kodály-művekkel szerepel a mikrofon előtt. „Halleluja“ címen ének-kari művek szerepelnek a lemez-műsor-tervek között: Mozart, Beethoven és Alain a kórusszámok szerzői.

25-én. Húsvétkor a művészlemez-műsorban Liszt-művek, majd Lavolta-, Bárdos- és Kodály-szerzemények vannak. A szórakoztató zene híveinek Osváth Júlia, Salló Ilonka, és Nagypál László énekel. „Húsvéti himes tojás“ címet adta a Rádió az esti nagyszabású műsornak, amelyen közreműködik: Réthy Eszter, Pataky Kálmán, Koréh Endre, Honthy Hanna, Bilicsy Tivadar, Károlyi Gyula, Martzy Johanna, Szelezky Zita, Tolnay Klári stb. Rendező: A. Balogh Pál. A Székesfővárosi Zenekar vígadó hangversenyét is kapcsolja a Rádió a tervek szerint, amelyen valószínűleg Beethoven IX. szimfóniáját és Bartók II. zenekari szvitjét halljuk.

26-án, Húsvéthétén, az Operaházi Zenekar ad hangversenyt és sor kerül a 25-ik „Könnyű zene, könnyű percek“ című műsorra, közreműködik: Rösler Endre, Barabás Sári, Szilvássy Margit, a Laskó-enekkar és a Rádiózenekar. Budapest II.-én operaelőadás lesz. A lemez-műsorok között „Tavaszi dalok“-at találunk.

27-én Antonio Janigro és dítrói Csiby József hangversenyt kapcsolja a Rádió a Zeneművészeti Főiskolából.

28-án Hubayról, a dalszerzőről Papp Viktor tart előadást.

29-én Fülöp Mária Debussy-műveket ad elő zongorán. A lemez-műsorok között szerepel Haydn: B-dur szimfóniája és R. Strauss: „Don Quijote“ című műve. „Japán művész-est“ is lesz, az Operaházi Zenekar ad hangversenyt a tervek között szerepel a győri kívánság-

hangverseny közvetítése is. Luise Gmeiner a magyar-német művész-cserében zongorázik. Durigo Ilona és Kassits Ilona duetteket énekelnek.

30-án Adám Jenő tart előadást „Magyar ének, magyar lélek” címen.

Május 1-én Sallay Iván hegedül Vitali-, Kenessey- és Wieniawsky-műveket. A Munkásdalárdák népdalfeldolgozásokat énekelnek. A pozsonyi kamarazenetársaság hangversenyét kapcsolja még a Rádió a Zeneakadémiához.

2-án „Mindenkinek” című sorozatban Szabó Ilonka és Járay József szerepel a mikrofon előtt. Ünnepi műsor lesz „Édesanyám” címen. Viléz Hartay Ferenc kamarahármasa előadja Hummel: „Hármas”-át zongorára, fuvolára és gordonkára. A Székesfővárosi Zenekar hangversenyét kapcsolja még a Rádió a Vigadóhoz és szerepel a tervek között „Beliczay Gyula emlékest”-je is.

KÜLFÖLDI HÍREK

Bisztriczky Tibor hangversenyei Németországban és Szlovákiában. Kitűnő hegedűművésznünk március elején Berlinben a kívánsághangversenyen lépett fel három magyar mű eljátszásával. Április elején ismét Németországba utazott, ahol 5-én Bécsben a Rádióban játszott, majd 6-án a német Vöröskereszt javára rendezett díszhangversenyen működött közre, mint a nagynevű külföldi vendégművészek közt az egyetlen magyar. 7-én Grácban játszott szintén a német Vöröskereszt javára. 10-én tartja ismét Berlinben a Rádióhangversenyét, majd 14-én Pozsonyban szerepel a Rádióban (megjegyezzük, hogy Bisztriczky volt az első magyar művész, aki a szlovákiai Rádióban fellépett.)

Ferencsik János s'ke-ei Helsinki-ben. Operaházunk neves karmestere március közepén Helsinkiben két

hangversenyt vezényelt. 16-án a finn Rádióban adott zenekari hangversenyt, amelynek műsorát Mozart Figaro házassága nyitánya, Beethoven I. szimfóniája és Liszt I. Rapszódiaja töltötte ki. 19-én nyilvános hangversenyen vezényelte Helsinki Városi Zenekarát. Műsorát Mozart menüett nélküli D-dur szimfóniájával kezdte, majd svéd dalok kísérését látta el (szólista: Göransson svéd énekes), a továbbiakban pedig Klami, finn zeneszerző Vigjáték-nyitányát, Bartók Két arcképét, Kodály Galántai táncait és Berlioz Rákóczi-indulóját vezényelte. A hangversenynek igen nagy sikere volt.

Böszörményi Nagy Béla Német- és Olaszországban. Böszörményi Nagy Béla március 14–25-ig Németországban volt hangversenyúton, melynek során Berlinben, Kielben, Godenhausenben, Wilhelmshafenben és Bad Nauheimben adott zongoraesteket. Április 11-én Rómában Molinari vezénylésével Dohnányi Gyermekek változatait játssza, majd ezután Bolognában, Firenzében és Triestben hangversenyezik. Németországi műsorában szerepelt Bartók szonátája. Olaszországban pedig magyar-olasz műsort játszik, Liszt-, Dohnányi-, Bartók-, Kodály-, Casella-, Malipiero-, Petrassi- és Rocca-műveket.

Strauss Richárd »Capriccio« c. egyfelvonásos egész estét betöltő legújabb operáját, melyet a múlt év végén mutattak be Münchenben, Bécsben, Drezdában, Haannoverben, Düsseldorfban és Boroszlóban adják legközelebb elő.

A Bécsi Magyar Szövetség hangversenye. A Bécsi Magyar Szövetség március 17-én tartotta utolsóelőtti hangversenyét, melyen Patay Irén Puccini-áriákat és Reger-dalokat énekelt, dr. Kehler György pedig Liszt-, Dohnányi-, Kodály- és Horusitzky-műveket zongorázott.

Bartók Béla zongorára és zenekarra írt rapszódiaját adta elő a bécsi Rádió zenekari hangversenyén Bacskák Erzsébet.

BELFÖLDI HIREK

Orgonahangverseny Miskolcon. Hollosy Kornél orgonaművész a Miskolc Városi Bajtársi Szolgálat javára március 17-én jótékony célú orgonahangversenyt rendezett a Városi Zenepalota hangversenyorgonáján. A nagysikerű hangverseny műsorán előadásra kerültek Bach J. S.: Nagy amoll prelúdium- és fugája, a szerző orgonaszonátája, továbbá Bossi, Guilmant, Schubert, Picchi és Grieg hatásos orgonaművei.

Debussy halálának huszonötödik évfordulója alkalmával az egyetemes zenei világ keretén belül egy kisebb kör különös kegyelettel és hálával idézi a nagy francia zeneköltő emlékét. Nevezetesen: a hárfások Debussytól számítják hangszerük renaissance-át. Általánosan ismert tény, hogy Debussy bámulatos ismerője volt ennek a kényes hangszernek és míg egyrészt a hárfa technikai lehetőségeit maradéktalanul kiaknázta, másrészt a valósággal felfedezte a hangszer lelkiségét és új utat mutatott a hárfának úgy zenekari, mint kamarazenei és szóló-beállításában. Sz. Ráczalmási Molnár Anna, a kiváló hárfaművész, a Mester két reprezentáns hárfaművének ihletett előadásával rótta le kegyeletét a negyedszázados Debussy évforduló alkalmával. Március 21-én, a Székesfehérvárosi Zenekar hangversenyén a Köt Tánccal adta elő, (Danse Sacrée, Danse Profane), 26-án pedig a Népművelési Bizottság emlékhangversenyén a fuvola-brácsa-hárfa triószonátát vett műsorára, Brunovszky József és Szeredi Saupé Gusztáv közreműködésével. Az emlékhangversenyen zenei életünk számos jelentős tagja megjelent, az est társadalmi előkelőségét a francia követség teljes számban való megjelenése emelte.

Székeltyöld kultúrájáért. Az erdélyi magyarság zenekultúrájának ápolása és továbbfejlesztése érdekében a vallás- és közoktatásügyi miniszte-

rium a jövő évadban négy székelty városban hangversenysorozat rendezését tervezi. Az elgondolás szerint Marosvásárhelyen, Csíkszeredán, Székelyudvarhelyen és Sepsiszentgyörgyön 10—10 hangversenyből álló sorozat lesz szeptembertől kezdődően. A hangversenyek műsorait úgy állítják össze, hogy azok fokozatosan vezessék a hallgatóságot a legmagasabbrendű művészet világába. Az előadók lehetőleg helybeli vagy Erdélyből származott művészek lesznek. A hangversenyek során szólóénekes és hangszeres, valamint kamarazeneművek hangzanak el. Ezeket kívül a Filharmóniai Társaság is ad hangversenyeket a négy székelty városban. A hangversenyek mellett Marosvásárhelyen egy héten át a Kolozsvári Nemzeti Színház is vendégszerepel opera, balett és prózai színművek előadásával.

A legnagyobb örömmel fogadjuk ezt a tervet, amely a magyar zene-kultúra országos jellegűvé válásának ügyét mozdítja elő.

Új magyar művek állami bemutatása. Megírtuk, hogy a kultuszminiszter egy nyári nyilatkozatában kiállításba helyezte, hogy az új magyar zeneművekből évenként ünnepélyes keretek között bemutatóhangversenyeket rendez. A hírek szerint az előkészületek megtörténtek, hogy május második felében ezek a nagy érdeklődéssel várt bemutatók megtörténhessenek.

A Székesfehérvárosi Felsőbb Zeneiskola karmesterképző tanfolyamát nagy érdeklődés előzi meg. A tanfolyam, mint megírtuk, f. hó 12-én kezdődik és öt héten át tart. A tanfolyamot vezető kiváló német karmester, Hans Swarowsky bulgáriai és olaszországi vendégszereplései után jelenleg Kolozsváron tartózkodik, ahol operákat és egy hangversenyt vezényel.

Klasszikus kamarazenekari hangverseny Pécsett. A Pécsi Zenekedvelők Egyesülete március 22-én magasszínvonalú klasszikus kamarazene-

kari hangversenyt rendezett a Pécsi Nemzeti Színházban. Előadták Händel d-moll Concerto grosso-ját, Beethoven menüettjét, Bach J. C. r. s. i. n B-dur zongoraversenyét (a szóelőjátékot és együtt a zenekart vezényelte: Takács Jenő, a Városi Zeneiskola igazgatója) és Bach 140. kantátáját (»Serkenj fel, kél hívó szózat!«). A zenekari számokat és a kantáta zenekari részét a Pécsi Zenekedvelők Egyesületének Zenekara adta elő, az énekkari részekben pedig a Pécsi Oratórium Kórus szerepelt. A Bach-kantátát szenttamási Horváth Mihály, a többi számot Takács Jenő vezényelte. A hangversenyt előzőleg 21-én megrendezték a diákok részére is ugyancsak a Pécsi Nemzeti Színházban.

Látogatás Kenessey Jenőnél. A muzsikuss-otthonok látogatása során március 28-án Kenessey Jenőnél volt a Népművelési Bizottság közönségével. Kenessey Jenő, Operaházunk ismert karmestere kitűnő zeneszerző is. Nagy sikerrel mutatta be az Operaház Csizmás Jankó c. balettjét. Még ebben az évadban mutatják be Aszszony meg az arany c. egyfelvonásos operáját, melyet Krudy Gyula színdarabjából készített librettóra írt. A látogatáson operájának részleteit énekelte Szalay Eszter, Laurisin Lajos és Komáromi Pál; Sz. Molnár Anna Szeredi Szaupé Gusztáv és Brunovszky József pedig Lárfa-mélyhegedű-fuvola-trióját adták elő. A változatos műsoron még szerepelt egy hegedűdarab (Bisztriczky Tibor játszotta) egy népdalléleto gozás (Veress Endre énekelte) és egy fuvola-klarinét-duó (dr. Mágori Béla és dr. Berkes Kálmán előadásában).

A Filharmóniai Társaság és a Székesfővárosi Énekkar együttműködésének tíz éve. Tíz éve működik közre a Székesfővárosi Énekkar a Filharmóniai Társaság hangversenyein. Ezalatt a tíz év alatt több-

ször énekelt az Énekkar a Kilencedik szimfóniában, Liszt Faust és Dante szimfóniáiban. A Székesfővárosi Énekkar közreműködésével adta elő a Filharmóniai Társaság többek közt Verdi és Berlioz Requiemjét, Buckner Te Deum-át, Maier II. szimfóniáját, Florent Schmitt XLVII. zsoltárát, Labrioca Stabat Mater-ét, Guicinium canticum-ját, az elő magyar zeneszerzők alkotásai közül pedig Kodály Psalmus Hungaricus-át és Te Deum-át (mindkettőt többször), Dohnányi Cantus vitae-jét és Szegedi miséjét (Bécsben), Horusitzky Zoltán »Fekete Hold éjszakáján« c. kantátáját és Unger Ernő Oda Hungaricáját. A Filharmóniai Társaság vezetősége az együttműködés tizedik évének emlékére Karvaly Viktornak, a Székesfővárosi Énekkar vezetőjének az Erkel Ferenc-érmét ajándékozta.

Magyar mise bemutatója Pécsen. Húsvét héttől a pécsi dómban a Székesegyházi Kórus Mayer Ferenc vezénnyelével bemutatja Horusitzky Zoltán »Missa in tempore belli« c. a capella miséjét. A szerző a misét a Pécsi Székesegyházi Kórusnak ajánlotta.

Kodály előadást tart Kolozsváron. A kolozsvári zenei népfőiskola, melynek a közelmúltban volt a megnyitása, meghívta Kodály Zoltánt népzenei előadás tartására. Kodály f. hó második felében tartja meg előadását Kolozsváron.

Megismétlik közkívánatra a Magyar Művelődési Házában Pergolesi: »Urhatnám szolgálo«-ját és Adam: »Nürnbergi baba« című vígoperáját (május 16-án). Pergolesi operája új rendezéssel és Szabó Miklós új fordításában és új karmesterrel: Isoz Istvánnal kerül a közönség elé. A »Nürnbergi baba«-t ezalkalommal is Rubányi Vilmos vezényli.



A SZÉKESFŐVÁROSI ZENEKAR

HANGVERSENYEI

A PESTI VIGADÓBAN A FŐVÁROSI NÉPMŰVELÉS KERETÉBEN

TIZENKILENCEDIK HANGVERSENY

1943. évi április 11-én, vasárnap d. u. 4 órai kezdettel

Vezényel:

Failoni Sergio

Műsor:

1. Mozart (1756 Salzburg — 1791 Bécs): Figaró lakoldalma — nyitány.
2. Mozart Jupiter-szimfónia, C-dur.
Allegro vivace — Andante cantabile — Menuetto — Finale.
— Szünet —
3. Kodály (1882 Kecskemét —): Háry János — szvit.
4. Bizet (1838 Páris — 1875 Bougival): Arles-i leány — szvit.
5. Verdi (1813 Roncole — 1901 Milánó): Nabukodonozor — nyitány.

Rendezi a Harmonia Művészeti Szövetkezet



1. Mozart (1756 Salzburg — 1791 Bécs): Figaró lakodalma — nyitány.

A „Figaró lakodalma” című opera nyitánya egyike a zeneirodalom legnapsugarasabb, legcsillogóbb, legjókedvűbb zeneműveinek. Ahogy Ulibiseff, Mozart orosz életrajzírója mondja, az egész mű olyan, „mint valami napsugaras rózsaliget, amely fölött az ég állandóan derült és amelynek változatos színharmóiát semmísem bontja meg.” A nyitány hangulatilag kitűnően előkészíti az operát, annak ellenére, hogy tematikus kapcsolat a nyitány és az opera zenéje között nincs.

2. Mozart (1756 Salzburg — 1791 Bécs): Jupiter-szimfónia, C-dur.

Mozart 1788 nyarán hat hét alatt megalkotta három legszebb szimfóniáját, az Esz-dur-t, G-moll-t és a C-dur-t. (Jupiter.) A harmadik együtt a salzburgi Mester legutolsó szimfóniája. Három év volt még hátra életéből. Ezalatt szimfóniát már nem írt, érezte, hogy a Jupiter-rel megalkotta a szimfóniák szimfóniáját, olyposi magaslatra jutott, az istenek remekművét készítette el. (A szimfónia elnevezése, mint a legtöbb esetben, nem a szerzőtől származik.) A Jupiter-szimfónia maga a tökéletesség. Mozart előbbi negyven szimfóniájának lépcsőjén elérkezett a tökéletességnek arra a fokára, hogy a hatalmas formapalota felépítéséhez már nem használ összekötő zeneanyagot (skálákat, szekvenciákat), hanem az átvezetések a témák legszervesebb továbbélései. Ez adja az egésznek azt a hallatlan erejű monumentalitását, ami páratlan szimfóniai között. Csodálatos az is, hogy a legbravúrosabb ellenpontozást milyen végtelen könnyedséggel állítja a forma és kifejezés szolgálatába.

Az első tétel főtémájában egy heroikus motívum váltakozik a vonósok érzéseteli válaszaival. Az átvezetésben gyönyörűen fűz a főtémához egy új skálaszerű motívumot, a fafúvokban. A második téma: kérdés és felelet búváros játéka. A zárórész a főtéma anyagából szőtt témákkal kezdődik s ezután egy olyposi derűt sugárzó, új anyagú zárótéma csatlakozik az előbbiekhöz. A kidolgozás ebből a zárótémából indul és a heroikus főtéma köveiből épül tovább.

A második tétel: andante cantabile. Mozart a „cantabile” legnagyobb mestere. Páratlan melegséggel énekel a főtéma dallamát. A második téma azonban ennek szöges ellentéte: sötéten, izgatottan, c-mollban szól. A harmadik témában a művészet boldog öröme és a halálát érző ember mély fájdalma párosul. Geniális tömörségű kidolgozás és szabad repríz után az első dallam zárja be a második tételt.

A menüett hangulatban az első tétellel rokon. A trióban már halljuk a finálé első motívumát.

Az utolsó tétel az ellenpontozás és a formaépítés művészetének csúspontja. A monumentális egyszerűségű főtémából, hatalmas fellán-

golása után rövid fugató fejlődik ki. A második témában az éneklő jelleg és a mozgalmasság egyesül, míg az ebből keletkezett zárórészben, mint hullámtorlódás, úzik egymást a motívumok. A kidolgozási rész itt is rövid. A repríz után következő szokatlan hosszú kódával Mozart elofutója Beethovennek.

3. Kodály (1882 Kecskemét —): Háry János — szvit.

A Háry-szvit Kodály mesés szép daljátékának, a Háry Jánosnak gyönygeit füzi sorba. A szvit nemcsak a zenekari művészet és virtuóztatás csúcspontja, hanem a magyar nép tündöklő fantáziavilágának és lelkének eszményesítője is. A magyar nép hősi álma, szerelme, humora, katonalelete és páratlan mesélőképpessége nyilvánul meg káprázatos zenei képekben. A dalműtől függetlenül ez a Háry-esszencia külön bejárta az egész világot, mindenütt lázba hozva a hallgatóságot.

A szvit 6-tételes. 1. *Kezdődik a mese.* Izgalommal feszült várakozással teli sejtelmes, mesészerű muzsika. 2. *Bécsi hanjjáték.* Soha nem hallott hangszínek. A zenekar csak fúvósokból és ütőhangszerekből áll. Gyönyörűen csillog a téma a fúvósokon a harangok ostinatoí felett. 3. *Dal.* Ebben a tételben egy csodaszép magyar népdal álmodozik. Háry és Örsze szerelmi kettősének zenekari átírása. 4. *Napóleon csatája.* Természetesen a világhódító hős ezúttal alul marad a küzdelemben. A magyar nép humorának kvintesszenciája. 5. *Közjáték.* A múlt század elején virágzó verbunkos zene motívumaiból építi Kodály ezt a klasszikus formájú, gyűjtő hatású toborzót, mely népszerűségben a Rákóczi-indulóval vetekszik. 6. *A császári udvar bevonulása.* Indulószzerű ragyogó zene fejezi be az ötletesebbnél ötletesebb tételek sorát.

Bizet (1838 Páris — 1875 Bougival): Az arlesi lány — szvit.

A nagy francia operatíró a Carmen előtti 10 év alatt hat színpadi zeneművet írt: öt operát (La Gurla de l'Emir; Gyöngyhalászek; Rettenetes Iván; Perthi szép lány; Djamiléh) és egy zenés színművet. Ez a zenés színmű az Arlesi leány. Daudet színdarabjához írt kísérőzene. Mesteri szerkezetű, ragyogó hangszerelésű, világos ötletekben gazdag zárt számok sorozata.

A Carmen előtti művek legérettebbje az Arlesi leány. Ez áll a Carmennel a legközelebbi kapcsolatban. Érthető, hiszen a Carment két évvel megelőzően írta (1772-ben; a Carmen már 1774 nyarán készen volt, 1775 március 2-án volt a bemutató) s a Carmen előtti színpadi művek sorában az utolsó. Harmóniáiban már a merészségeknek azt a fokát látjuk, mint a Carmenben és egyes témák, mint például a nyitánynak a dráma hősszerelmesének szenvedélyét kifejező témája már a Carmen drámai erejét idézi. A mű hangszerelése pedig egyenesen a Carmen vezérkönyvének színvonalán van. A hangszerelés rendkívül finom és differenciált. Zenekarának összeállítása: 2—2 fuvola és fagott, 1—1 oboa és klarinét, 1 szakszofón, 2 kürt, egy pár üstdob, vonósok (Bizet ide-

jében: 7 hegedű, 1 brácsa, 5 gordonka, 2 gordon) és zongora. Bámulatos hogy milyen gazdaságosan bántak az eszközökkel, hogy milyen finom hangzásokat tud kiváltani a zenekarból, milyen üde tisztaságú zenekarának hangja, mennyi fokozatát varázsolja elő a dinamikai skálának, a legroppkébb pianótól a legzengőbb fortissimoig.

Bizet röviddel a színmű bemutatása után, hogy a sikerültnek tartott számokat legalább részben megmentse (a színdarabot ugyanis csak 15-ször adták elő), négy számból nagyzenekarra átirat szívet készített s azt Jules bemutatta 1872 november 10-én. A szívetnek óriási sikere volt. Azóta is közkedvelt hangversenydarab. Ez a közfelfogásban az I. szívet. Ugyanis Bizet halála után Guiraud, a Conservatoire zeneszerzés-tanára (Bizet mestere, aki a Carmen párbeszédeiből zenés recitatívokat készített) még egy négyteteles szívet állított össze az Arles-i lány számaiból.

A műsoron szereplő szívet mind a két sorozatból vett számokból áll.

5. Verdi (1813 Roncole—1901 Milano): Nabucodonozár — nyitány.

Huszonkilencéves Verdi, amikor a Nabucodonozár operáját megírja. Ezzel az operával lett Verdi egycsapásra népszerű. A közönség nemcsak a lenyűgöző dallamokat szerette meg, hanem megértette, hogy ezzel az operával új hangot vitt Verdi az operaszínpadra. Ez az új hang az élet hangja: a naturalizmus. Az operát 56 estén át adták egyfolytában és csakhamar Olaszországon kívül is több helyen bemutatták.

A zsidók babiloniai fogságát előidéző időkbe visz Verdi muzsikája. Nabucodonozár megsemmisítő harcot vív a zsidók ellen s elfoglalja Jeruzsálemet és a zsidókat Babiloniába hurcoltatja. Ebben a keretben folyik a történet. A nyitány ezt a hangulatot készíti elő. Ezt Verdi úgy eszközli, hogy az opera fő témáinak anyagából építi a nyitányt. Igazi hatásos, olasz nyitány Rossini Tell Vilmos nyitányára emlékeztető formai építkezéssel.



A SZÉKESFŐVÁROSI ZENEKAR

HANGVERSENYEI

A PESTI VIGADÓBAN
A FŐVÁROSI NÉPMŰVELÉS KERETÉBEN

* * *

HUSZADIK HANGVERSENY

1943. évi április 18-án, vasárnap d. u. 4 órai kezdettel

Vezényel:

Csilléry Béla

Közreműködik:

Martzy Johanna

Műsor:

1. Ottó (1904—Valkó —); Szimfónia (Bemutató)
2. Mozart (1756 Salzburg — 1791 Bécs): Hegedűverseny. Esz-dur. Allegro moderato — Un poco adagio — Rondo.
Előadja: Martzy Johanna.

— Szünet —

3. Brahms (1833 Hamburg — 1897 Bécs): I. szimfónia, C-moll
Un poco sostenuto. Allegro — Andante sostenuto. — Un poco
Allegretto e grazioso. — Adagio, Allegro ma non troppo, con brio.

Rendezői a Harmonia Művészeti Szövetkezet

Ottó Ferenc (1904 Valkó —): Szimfónia. (Első előadás.)

Kisméretű, kizenekarra írott mű. Legjellemzőbb sajátja, hogy a szerző a magyar népdalon megújult, egyszerű zenei nyelven mondja el benne szimfónikus mondanivalóit. Mondanivalói nem egetverő bölcséleti problémák, hanem inkább a magyar közösséget érintő belső dolgok. A második tételt gróf Teleki Pál elhunyt utáni nyomasztó napokban írta a szerző.

A mű három tételből áll. Formálásuk klasszikus hagyományokon alapszik. Az első és harmadik tétel szonátaforma. A második olyan kéttémájú dalforma, amelyben a második téma polifónikus kidolgozásra kerül. A tételek erősen melódikus jellegű fő témái mindig ritmus-képlet kíséretében lépnek fel. A jellegzetes ritmus-képlet végigkíséri a témát az egész tételeken. A fő témák melódikus tartalma és a kísérő képlet ritmikai anyaga, mint ellentétes erők, gazdag kidolgozási lehetőségeket nyújtanak. Különösen a harmadik tételben.

Zenekar: kettős fafúvók, 4 kürt, 2 trombita, ütődob és vonósok. Az egyszerű, szinte Haydn-szerű összeállítás csupán a II. tételben változik meg, amennyiben a téma visszatérésénél a kistrombita, az angolkürt és a basszusklarinét kapnak szólistikus szerepet.

A szimfónia stílusában: mérsékelten modern. A szerző kerül minden fölösleges diszsonanciát és fölösleges ritmikai bonyodalmat. Inkább a nyílt, azonnal érthető, rövid mondat szerkezetű, őszinte zenei beszédre veti a fűsúlyt.

A bemutatásra kerülő művet mesterének, Kodály Zoltánnak ajánlotta a szerző.

2. Mozart (1756 Salzburg – 1791 Bécs): Hegedűverseny, Esz-dur.

Mozart nagyszámú zongoraversenye (25) mellett a hegedűversenyek irodalmát is jelentősen gazdagította. 19 éves, amikor megírja rövid 9 hónap alatt öt első hegedűversenyét (B-dur, D-dur, G-dur, D-dur, A-dur). A következő évben egy Adagiot és egy Koncertrondot ír hegedűre és zenekarra. Írt még 1781-ben egy rondot hegedűre és zenekarra és kb. ugyanakkor alkotta híres Esz-dur hegedűversenyét (1882-ben jelent meg). A versenyművekhez sorolhatjuk a Kencertáló szimfóniát (Esz-dur), mely tulajdonképpen ver-

senymű hegedűre és brácsára, zenekarkisérettel, továbbá a két hegedűre írt fiatalkori művet: a Consertone-t.

Az előadásra kerülő Esz-dur versenymű muzsikájából kiérezhető, hogy alkotója már túl van a gyermekéveken. Páratlanul dallambő zene, melyben a dallamok sok mindent árulnak el a csodálatos lángész lelkének titokvilágából.

A mű három tétele: Allegro moderato, aránylag rövid, de annál gazdagabb tartalmú Adagio és élettől duzzadó Rondo, melyben a hegedű csaknem szakadatlanul tizenhatodmozgásokban játszik.

3. Brahms (1833 Hamburg–1897 Bécs): I. szimfónia, C-moll.

A múlt század második felében két irány állt egymással szemben. Az egyik élén Liszt és Wagner állott, a másikat Brahms képviselte. Az előbbieket az újítók voltak, akik szakítottak a klasszikus formákkal, mert szerintük Beethoven kilencedik szimfóniáján túl már ebben a formában újat mondani nem lehet. Brahms minden törekvése az volt, hogy felemelkedjen a klasszikus szimfónia magaslatára és folytatója legyen Beethoven fenséges művészetének. Tudta azt, hogy mit jelent Beethoven után szimfóniát írni. »A szimfóniával nem lehet tréfálni« — mondta egy alkalommal. Ezért csak akkor írta első szimfóniáját, amikor már sok hasonló formájú műszonáta, vonósnégyes, zongoraverseny stb. alkotásán keresztül elérkezett oda, hogy úgy érezte, ura a formának. Negyvenháromeves korában született első szimfóniája (C-moll), hosszú vajadás után. A közönség megértette Beethoven törekvését, az I. szimfóniát a X. szimfóniának nevezte.

Szélesen ívelő lassú, szenvedélyes bevezetés (un poco sostenuto) nyitja meg a szimfóniát, melyben Brahms az első tétel témáinak töredékeit dolgozza fel. Jellegzetes három kromatikus hang (c-cisz-d) áll a bevezetés élén. Ez a három hangból álló motívum végigvonul az egész szimfónián, a legkülönbözőbb hangulati beállításban. Erőteltjes, férfias, küzdelmet jelképező téma hangzik fel a bevezetés után: a tulajdonképpeni főtéma (Allegro). A főtéma szenvedélyes légköréből a bevezetés kromatikus motívuma vezet át a melléktéma bús-melleg világába. Lemondásban való megnyugvás békéje árad a zenéből. De csakhamar ismét urrá lesz a zeneköltő lelkén a szenvedély: fi viharzik a zárórész. A kidolgozás küzdelmet jelképez, melyben az Istenhez meneküléstől a lázadásig a lélek minden állapota kifejeződik. A visszatérés után halk lemondást hirdető kóla fejezi be a tételt.

A második tétel (Andante sostenuto) Brahms vajadó, gyötrődő, békét kereső, szépségekkel telt lelkének gyönyörű megnyilatkozása. Nagy vágyakozás az elérhetetlen után.

A harmadik tétel a szokásos Scherzo helyén áll, Brahms nem nevezi Scherzonak, nem is ír vidám, tréfás zenét. Bájos, közvetlen, idilliikus muzsika.

A negyedik tételt is, az elsőhöz hasonló hosszabb bevezetés előzi meg. Ismét halljuk a három hangból szövődő, kromatikus motívumot. A c-moll sötét világából csakhamar a C-dur ragyogó világosságába érkezünk. Örömujjongással zeng fel a finálé tulajdonképpeni főtémája, mely a kilencedik szimfóniája örömödjának hangulatára emlékeztet. A finálé alaphangulata az az újjongás, mely a szenvedélyek tűzében megtisztult lélek mámore. Formailag igen érdekes a tétel: elmarad a szokásos kidolgozási rész az expozícióhoz közvetlen kapcsolódik a visszatérés, melyben azonban a témák között a kidolgozást pótló hosszabb részek vannak.

Szerkesztésért és kiadásért felel: **Novágh Gyula** tan., főtáncos, igazgató.

Hollósy János könyvnyomtatómester, Budapest, VII., Jósika-utca 20.



TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYHEGEDŰ-KÉSZÍTŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genfi nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezűleg készített hegedűmmel nyerték el az első díjat. Anvers, Páris, Róma, Brüsszel nagyarany, Grand Prix Medaille D'Or kifizetések.

Telefon 389—199

Részletfizetés.

Díjtalan árjegyzék.

42 éves cég

A Budapest Székesfővárosi Állat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaaglópálya, kocsizás.

A nyári hónapokban szabad nézőtéren elsőrendű hangversenyek, teljes opera- és operettelőadások.

Belépődíj: Felnőtteknek 70 fillér, vasárnap 50 fillér
Tíz éven aluli gyermekeknek . . . 40 „ „ 30 „

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretével, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál:

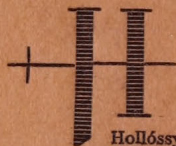
Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jöjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású ivókúrák a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!



Hollóssy János
könyvnyomtató

Budapest, VII.,
Jósika-utca 20.

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kr. 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—529



Budapest,
XXIV. évfolyam, 11. szám
1943. április 24.

TARTALOM

✱

Dr. Pataky Mária: A magyar iskolánkívüli zenei népművelés. — Haraszi Emil: Húsvét a zenében. — Raics István: Händel az operaszerző és igazgató. — Események a hangversenyéletből. (Ansermet a Székesfővárosi Zenekar élén.) — A Rádió zenei tervei. — Külföldi hírek. — Belföldi hírek.

A Székesfővárosi Zenekar hangversenye a Pesti Vigadóban

Rendezi a Harmónia Művészeti Szövetkezet a Fővárosi Népművelés keretében

XXI.

1943. április 26.

hétfő délután 4 óra

FERENCSEK JÁNOS
BUDAPESTI KORUS
BÁRDOS LAJOS

Bartók: Zongorarapszódia
Beethoven: IX. szimfónia

XXII.

1943. május 2.

vasárnap délután 4 óra

FAILONI SERGIO
CLEMENTIS KLÁRA
(zongora)

Kodály: Színházi-nyitány
Strauss: Burleszk
Strauss: Halál és megdicsőülés
Strauss: Imígyen szóla Zarathustra

XXIII.

1943. május 9.

vasárnap délután 4 óra

FRICSAY FERENC
SZEGEDI ERNŐ
(zongora)

Berlioz: Római karnevál — nyitány
Lully: Balettszvit (bemutató)
Bartók: Parasztdalok
Ravel: Zongoraverseny

XXIV.

1943. május 16.

vasárnap délután 4 óra

WÜST PHILIPP
BÖSZÖRMÉNYI NAGY BÉLA
(zongora)

Händel: Concerto grosso
Berger: Esti muzsika (bemutató)
Horusitzky: Zongoraverseny
Beethoven: VII. szimfónia

Operaelőadás

Előreláthatólag május 16-án (esetleg 9-én), vasárnap este 1/27 órakor a
Magyar Művelődés Házában.

Pergolese: AZ URHATNÁM SZOLGÁLÓ (vígopera)

A Székesfővárosi Zenekart vezényli: Isoz István.

Adam: A NÜRNBERGI BABA (vígopera)

A Székesfővárosi Zenekart vezényli: Rubányi Vilmos.

Jegyek: május 1-től kezdve 0.90 P-től 7.50 P árban a Népművelési Bizottság hivatalában (IV., Szép-u. 5. d. e. 9—2 között és pénteken d. u. 4—6 között is, továbbá a Magyar Művelődés Házában és a Harmónia Művészeti Szövetkezet jegypénztáránál (tel.: 132—292.) válthatók.

A ZENE

Alapföfftta: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-krt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—529

A MAGYAR ISKOLÁNKÍVÜLI ZENEI NÉPMŰVELÉS

Az iskolánkívüli népművelés, amely különösen az új berendezkedésű államokban építi fel mind szerveesebben intézményeit, az új nevelési elveknek megfelelően az egész ember nevelésére törekszik. Az iskolánkívüli népművelés Németországban Herbartól az intellektuális nevelőtől a nagy nemzetnevelőhöz, Fichtéhez tért vissza. Dániában s a dániai példát utánzó országok népművelésében pedig a népművelés céljait és eszközeit legpontosabban megalapozó Grundtwtigot veszik mintául abban, hogy az ismeretterjesztés életbevágó munkája mellett nagy mértékben figyelembe veszik a kedély és az akarat nevelését előmozdító tényezőket. Spiritualis világnézetet valló államban, különösen nálunk, ahol a metafizikai érzék nem túlságosan nagy, feltétlenül szükség van a művészetek, s különösen a zene lélekfejlesztő hatására.

A magyar iskolánkívüli népművelés zenepolitikájában különösen az ország számbeli többségét kitevő vidéki, falusi és tanyai lakosságra fordít gondos figyelmet. A falusi népnek elsősorban falusi születésű dalt kell adni, mert ez adja meg érzelmi fejlődésének azt a folytonosságot, amire szüksége van. A dal, a zenedarab érzelmei aktív zenélés közben életre lobbanak lelkükben, s ezért kell nagyon megválogatni, milyen dal- és zeneanyaggal közeledünk a falu népéhez. A magyar dal különböző fajtái, a falusi születésű, vokális elgondolású népi dal és a főképp cigányzene számára szerzett népies műdal hívei között még ma is folyik a harc. Az iskolánkívüli népművelés akkor teljesíti legméltóbban feladatát, ha a magyar nemzeti műzenéhez vezető legegyszerűsebb útra lép, s megkedvelteti a néppel az eredeti népi dalkincset, anélkül, hogy — az igen kiválogatott — népies műdalokat száműzné. Ezt a célt szolgálják az iskolánkívüli népművelés által évekkel ezelőtt felvett és az egész országban elterjedt hanglemezek, amelyek anyaga nagyobbára Kodály, Bartók, Lajtha, Molnár népdalgyűjtéseiből való. Az iskolánkívüli zenepolitikának is arra kell törekedni, hogy meg legyen az a törellen egyenes vonal, amely a falvak nótáit a legmagasabb művészet hordozóival összeköti, s amely megvan minden nagy zenekultúrában (németben, olaszban, stb.), ahol a legtisztább faji művészet egyben a legnagyobb nemzetközi érdeklődést kelti, s ahol a legmagasabb nemzeti műzene sem más, mint a népi dal, nemzeti zenei gondolat felmagasztosulása.

A népművelés ezt a célt különböző irányú zenei tanfolyamok, ének-kari gyakorlat, magyar népdalesték, városokban hangversenyek és zene-tudományi ismereteket terjesztő előadások keretében igyekszik elérni. Városokban, különösen Budapesten ilyenformán a népi zenei program-hoz az általános zenei műveltség emelése hangsúlyozottan is hozzá-tartozik.

A népművelési ének- és zenetanfolyamok egyedüli célja a növen-dékeket különösen falun, ahol erre a népművelési tevékenységre úgy-szólván kizárólag a téli mezőgazdasági munkaszünetben érnek rá — olyan jókú zenei, énekkari ismeretekkel ellátni, melyek népművelési ének- és zenekarok megalapításához és fenntartásához szükségesek. Az énekkarokra megjegyezzük, hogy a férfikarok mellett a szervezésben és énektechnikai tekintetben is könnyebb vegyeskarok szervezése állan-dóan folyamatban van. Az énekkari irodalom egy állandóan javuló művészi kérdés. A viszonyokhoz való alkalmazkodás és újszerűség tekintetében a zenekari irodalom azonban még ma is szegényes. (Né-mefországbán még Hindeimth is ír könnyebb technikájú művekkel mű-kezdvelő zenekaroknak!). Az ének- és zenekarok szerepléseikkel úgy-szólván az egész népművelés összetartó fermentumát jelentik.

A magyar népdalesték az ország egész területén nagy kedveltség-nek örvendenek. A jegyzetmező hatású dal- és zenekarok mellett igen fontosak ezek a népies zenei irány megkedveltetése és általában a ma-gyar kultusz fejlesztése céljából. Ezek az újabban „nyilvános énekkorák-nak” nevezett közös éneklések a nálunk 1930-ban a kultuszminiszter vendégeként megjelenő Eritz Jöde énekkarainak hatására már a 30-as évek elején megindultak Budapest Székesfőváros, valamint Komárom megye népdalestjeivel. Ujabban a „Magyar Kórus” köré csoportosult lelkes gárda igyekszik a népművelési bizottságokat ilyen nyilvános nép-dalesték rendezésére szoktatni. Ezek a népdalestek ma már több me-gyében — Somogy, Sopron, Győr, stb. megyékben híresekké vállak. Ezekre a nótás összejövetelekre — legtöbbször díjtalanul, vagy csak a kis szövegkönyv megvétele árán (pár fillér) bárki bemehet, és ott egy szakavatott vezető dirigálásával közös éneklésben vehet részt. A másor többnyire egyszerűen népdalok, esetleg kánonok éneklése. Leg-többször van valaki, aki előéneklí, elzongorázza vagy elhegedüli a meg-tanulandó dalt; ilyenformaképpen igyekeznek a vezetők kevés fáradsággal nagyszívbéli örömet okozva rászoktatni a falu és város fiatalját, öregét a nótázás kedves mesterségére.

A falu művészetét, lelki világát közelebb hozni a városi, különösen proletárgyerek lelkéhez — ez volt a célja az évekkal ezelőtti a Budapest és nagyobb városokban megindult gyermekszórakoztatási műfajnak, amely a nótázás módszeréhez csatlakozva tréfás népi gyerek-dalok vetített képes illusztrációjával és vetített szövegével tanítja meg a gyermekeket — szinte észrevétlenül — a legtöbbszörkerebb népi dalokra.

A legteljesebb elismerésre méltó Budapest Székesfőváros zenei te-vékenysége. Ezt az évről-évre nagyobbodó tevékenységet itt csak meg-említhetjük, mint az egész zenei népművelésünk élén álló munkát, a tevékenység ismertetése külön tanulmányt igényel.

Az iskolán kívüli zenei népművelés világosan látja azt a feladatát, hogy népművészetünkkel kell elsősorban a jövő magyar művészi fejlő-dést megalapozni. Ez a törekvés fokozottan kell, hogy érvényesüljön akkor, ha reprodukáló és művelő közönséghez fordulunk, ha az ő számára mint egy visszaadjuk saját művészetének mély alkotásait. Ezzel emelkedik lelki színvonala, nemzeti érzése és ilyen megmunkáltságú tala-jon fognak teremni a jövő alkotói.

DR. PATAKY MÁRIA.

HARASZTI EMIL:

HUSVÉT A ZENÉBEN

Az Istenember kinszenvedése és halála a legmegrázóbb dráma, mely örök forrása az erkölcsi megtisztulásnak. A középkorban a nagyhét lamentációit, az Improperiákat, Krisztus szemrehányásait, melyeknek gregorián dallamait majd Palestrina feldolgozásában fogják a XVI. században a Sixtus kápolnában énekelni, csakhamar követték a misztériumok és passiójátékok, a templomban a korál és motett passió, majd a XVII. században helyükbe lép az oratorium.

A XII. században látjuk az első liturgikus drámát. A szcenikai ábrázolást az elbeszélő helyettesíti, neki kellett szavaival érzékelteni a cselekményt és a díszleteket. A motett passió, a párbeszédes oratorium mind hosszú fejlődés eredménye. Húsvét drámájával kapcsolatos már a XII. században a Lauda nevű olasz egyházi népének, mely kezdetben egyszólamú, később párbeszédes. Sok közülök a passiók számára készült, egyrészt Mária kesergései, másrészt a Passió egyes mozzanataihoz kapcsolódnak. Ezekben az egyházi szöveg még gyakran világi dallamra szólal meg. Itáliában különösen népszerű a Sepolchro nevű húsvéti műfaj. Krisztus gazdagon díszített sirja előtti ének, melynek folyamán Krisztus is megjelenik, néha anélkül, hogy résztvenne a cselekményben, mely különben is csak Mária és Magdolna jeleneteire szorítkozik.

Az oratoriumnak Húsvét a XVII. században igen kedvelt témája. Két olasz mester, *Domenico Zazzera* és *Attilio Ariosti* vázolták föl először a húsvéti tragédiát dramatikus formában. De a többiek még mindig csak a Sepolchro formában komponálnak. Északolaszországban Bologna a központja az oratoriumkultusznak. 1661-ben itt, a Casa Sampieri-ben előadják *Cesare Arresi* Getszemani kert című oratoriumát, melynek zenéje nem maradt fenn, csak az utalásokból ismerjük. Középkori misztérium, szokás szerint prolog előzte meg, mely felhívta a nézők figyelmét az elkövetkezendő eseményekre: Mortale udite attenti: Halandók hallgassatok figyelmesen. Az első részt a kereszt-jelenet foglalta le, a Megváltó keresztje előtt Mária, János, Jakab és Péter megrázó panaszokban törnek ki. A második rész legkiemelkedőbb mozzanata a Szűz Anya kesergése, melyet négy viola kísért. A mű záró jelenete előtt a Padre eterno, az Örökkévaló Atya is megjelent. A befejező részt nyolcszólamú kórus énekelte.

A húsvéti passiók fejlődésében jelentős szerepet játszik *Giacomo Pertti* római mester, aki két passiót írt a San Petronio székesegyház számára. Művei újításokkal keltenek figyelmet. Szerkezetük: háromtételes bevezető szimfóniák Scarlatti mintájára, kidolgozott hangszeres kísérettel, melyben az olaszoknál ritkán használt oboa is fellép. A hegedűszólam az énekelt érdekes figurációval fonja körül.

A Sepolcrot a Szent sír előtt lejátszódnak zenés drámát igen kedvelték Rómában és Bécsben. Ismerjük 1650-ből egy római Sepolcro leírását: három angyal magasan a Golgotha fölött, felhőkön lebegett és énekelte a Passiót. Költője *Bartolomeo Stufara*. Bécsben, ahol az udvar köré olasz drámaírók és színházi zeneszerzők csoportosultak, erősen dramatizált cselekmény központjává tették a szent sírt. Mikor a bevezető szimfónia után felgördült a függöny, a színpad prospektusa a szent sírt mutatta, előtte az utolsó vacsora, vagy valamilyen más, de passióbeli milieue. A szín nem változott s az éneklő személyek egymás után léptek be. A főszemély rendszeren a Boldogságos Szűz, Magdolna vagy Veronika. Azután Péter és János apostolok, Longinus, a római centurio, az Isten, aki néha allegorikus személyekkel váltakozik: mint

az Isteni Szerelem vagy az Irgalmasság és az Igazság. A Bécsben élő olasz költők majd mindegyike írt Sepolcrot.

E műfaj hatása szintetikus, a szín, öltözet és némajáték együttes erejében rejlik. Az egykorú leírások dramatizált Pietának mondják. A nyitott sír előtt a megtört Szűz Anya, a Mater Dolorosa, aki panasz és sírás között emeli fel tekintetét a keresztre. Kétoldalt ifjak, katonák és asszonyok. Előtérben és háttérben allegorikus alakok. Sepolcrot nevezik szent cselekménynek azione sacranak, vagy rappresentazione sacranak, szent előadásnak is.

1700 körül a Sepolcro kezdett átalakulni oratóriummá, a szcenikai ábrázolás teljes mellőzésével. Ez utóbbi mint szent siri ájtatosság el tovább világszerte, melyben Mária és a többi szereplő viaszból készített vagy fából faragott képét látjuk. A Sepolcro még jó ideig kísért a zenében; mint bizonyítja *Claudio Pasquini* Depozizione della Croce (1718) műve. A katolikus Bécsben az oratórium kezd tért veszíteni a világi zenével szemben, de Észak- és Középnémetországban a Passio oratórium annál inkább virágzik, melynek középpontjában Händel és Klopstock Messiás kultusza áll.

A korális passziók gyökere visszanyulik a XVI. században a liturgikus feltámadási ünnephez. A feltámadási ünnep néhol három részből állott Húsvét első, második és harmadik napjára szétosztva. Az egyik legrégebb feltámadási oratóriumot a berlini Állami Könyvtár őrzi, melyben az angyalok, Kleofás és három asszony vesznek részt. A bevezetés és befejezés négyszólamú, a közben előforduló dalok háromszólamúak. Híres munka volt *Scandellus* feltámadási oratóriuma 1570-ben, melyet még félszázad múlva is énekeltek. Ujjongó húsvéti hangulat árad belőle, mely a Victoria kiáltás ismétlésében is kifejezésre jut. A Scandellus nyomában írt feltámadási történetek között messzire kimagasló remekmű *Schütz Henrik*, a nagy német barokk mester műve: a Vidám és diadalmas feltámadás története. Fenséges egyszerűségében régi Krisztus képekre emlékeztet. Stílusában német és olasz elem keveredik. Schütz Velencében tanult az ifjabbik Gabrielinél. Az evangelista szólama megőrizi nemes méltóságát, de Schütz belevegyít akcentusokat az operai hírnökök jellegzetes stílusából, akik a színpadon lebilineselő érdekességgel beszélik el a hős kalandjait. Schütznel a historicus, az elbeszélő az egyetlen látható szereplő személy, a többi szereplőtől azt kívánja, láthatatlanok legyenek, így olyan titokzatos légkör veszi őket körül, mint a színházban a szellemeket, melyek jóslatokat mondanak, anélkül, hogy megjelenének. Magdolna panasza, párbeszéde az angyalokkal, találkozása Jézussal nagy drámai tehetségről tanuskodnak. A kísérő hangszerek éles reliefben domborítják ki az evangelista recitativjait. Schütz a Dialogo per la Pasca-ban újból visszatér a húsvéti témára. Rendkívüli erővel festi Jézus találkozását az emmausi tanítványokkal. Ennek befejezésében is a Victoria kiáltozás harsog. Két négyszólamú kórus ismétli s fölöttük mint kilencedik hang az evangelista szólama is a Victoria-t articulálja.

Schütz három Passiót is írt, Máté, János és Lukács evangéliuma szerint, énekhangokra hangszeres kíséret nélkül. A Máté passióban jellegzetes a kórustól megszemélyesített szereplők beszéde. A János passió, mely frigiai hangnemben van írva, komorabbnak tűnik fel a mai hallgató előtt, mint a moll tonalitását megközelítő Máté passió. A harcosok Jézust éles diszsonanciákkal üdvözlik, melyet a XVII. század zenészei „keserűnek” találtak. A tömeg gunyos gyorsasággal, a voltának nevezett tánc prestoig fokozott ritmusával követeli Jézus megfeszítését. A Lukács Passióban különösen a tanítványok kórusai érdekesek. Valóságos csata-kórus, mikor tanítványok ajánlják Urukak,

üssön szét a karddal ellenségei között. A megfeszítést követelő kar drámai mozgalmasságával tűnik ki. Schütz még egyszer visszatér Krisztus szenvedéséhez „A Megváltó hét szava a keresztfán” című megható művében.

A XVIII. században a német és olasz Passiók párhuzamosan haladnak egymásmellett. Az olaszok mindjobban teatralis irányba fordulnak. *Metastasionál* Péter valóságos operahős. *Salieri* Passiójában erős Gluck hatásos jelentkezik. Magdolana, az Euridiké sító Orfeusz hangján panaszkodik. A későbbiek közül *Paisiello* recitativjain szintén Gluck énekbeszéde érezhető.

A XVIII. század első német Passiója *Hunold Menantes* Blutiger und Sterbender Jesus-a még teljesen olasz levegőt áraszt. Klopstock hatása alatt egyre nagyobb mértékben fordul a Megváltó felé a zenészek figyelme. Megzenésítik költeményének egyes epizódjait (*Telemann, Reichardt*), vagy oratóriumszövegeket írnak belőle (*Neukomm, Mühling, Galuppi*). A század egyik legnépszerűbb oratóriumszövegírója *Ramler* is legszívesebben a húsvéti témakörből veszi szövegeit, melyeket ma már nagyrészt elfeledett mesterek zenésítenek meg.

A XVIII. század ajándékoz meg *Bach Sebestyén* passióival, János és Máté passiójával, melyek a legnagyobb remekművek közé tartoznak. Bach írt még egy harmadik passiót Lukács evangéliuma szerint, melynek kézírata bár tőle való, annyira elűt Bach stílusától, hogy aligha származik tőle. A János és Máté passiók az evangélium szövegét áriákkal, korálokkal és kórusokkal illusztrálják. A János passió 1724-ben nagypénteken került először előadásra. A tenor, az elbeszélő, a historikus, elbeszélése folyamán a szereplő személyek szóhoz jutnak, a tömeget a kórus személyesíti. Az áriákban a keresztfény lélek meleg, fájdalmas lírája bomlik ki, a kórusban a tömeg drámai mozgalmassága. Bach nem elégedett meg az evangélium szövegével, *Barthold Heinrich Brokes* korabeli költő *Der für die Sünde der Welt gemarterte und sterbende Jesus* című gyűjteményéből hat versszöveget megzenésített a passió keretében. A záró kórus is innen van, Bach átdolgozta vagy valakivel átdolgoztatta a szövegeket. A Máté passióban tombol a szenvedély. Bach képzelete természetfölötti erővel jeleníti meg a szentírás képeit, könny, szenvedés és fájdalom között vonulnak el az istenember tragédiájának megrázó jelenetei. A régi liturgikus dráma személyeihez csatlakozik egy allegorikus személy, Sion leánya, akivel már a hamburgi passiókban is találkoztunk. Látja és érzi a tragédiát, aggodalmait és szánalmát elmondja a keresztyének gyülekezetének. Reflexiói és panaszai a historikus elbeszélésének lírai illusztrálása. Az első kórusban a leány hangja megsokszorozva egy csoport énekes hangjával felszólítja a hívőket, legyenek tanúi Jézus mártíromságának. A második kórus párbeszédet folytat egy természetfölötti személyiséggel, akinek hangja az írást idézi. Még egy harmadik kórus is fellép, szopránisták, akik unisono éneklnek, *Nicolaus Decius* korálját, Isten bárányáról. Bach utólérhetetlen művészettel alkalmazza a korált, a cselekmény egyes fordulóin az Egyház szólal meg népének hangján. „A lamentációk fölött a korál mint az isteni kegyelem hírnöke lebeg”. Az ariosok vetelednek a legszebb olasz recitativoval. A Szent Írás nyelve meglepően eddig ebben a drámai, zenés prózában. Ha az érzés elragadja, kicsordul Bach lírája. Krisztus szavait a hegedűk túlvilági fényessége övezi. Bach itt az olasz mesterek eljárásához folyamodik, akik a csodálatos vagy természetfölötti lények szavait mindig a vonós hangszerek harmoniába burkolják.

A Passiókon kívül Bach írt még egy Húsvéti Oratóriumot is. A Jőjjetek, Siessetek kezdetű kantáta ez, mely a húsvét hétfői evangélium

szavaival az emmausi zárándokok epizódját beszéli el. A fennmaradt szólamok kétségtelenné teszik, hogy a mű eredeti formája oratórium volt. Bach azonban később a cselekményt vallásos dráma számára túlságosan jelentéktelenné találta s a szereplő személyeket elhagyva az egyes számokat átdolgozta. Az átdolgozott formából a zenekari szólamok csak hiányosan maradtak fenn. Ezért a mű jelenlegi alakjában, mely előadásra szokott kerülni, mind a két verziót felhasználták.

A XVIII. században a passiókantáta és a passióoratórium mellett igen kedvelt a menyemeneteli oratórium. E műfaj legszebb alkotása *Bach Fülöp Emmanuel* Krisztus feltámadása és menyemenetele című oratóriuma, mely óriás kressendo, amint a halál sötétségéből átmegy a megdicsőülés ragyogásába. Ez a hatalmas oratórium kedvelt darabja volt Eszterházy Ferenc gróf kancellárnak, akinek bécsi palotájában többször előadták.

Haydn 1785-ben írt a Megváltó hét szava a keresztfán címmel oratóriumot, melynek érdekes keletkezését maga beszéli el egyik levelében. Egy cadixi kanonok kérte, írjon hangszeres kísérő zenét Jézus hét szavához a keresztfán. A cadixi templomban bőjt idején szokás volt oratóriumot előadni. Rendesen délben történt az előadás. A templom falait, ablakait fekete posztóval borították be. A templomhajó közepén lecsüngő lámpa ontott fényt. Előjáték után a püspök felment a szószékre és Jézus hét szava közül az elsőről mondott szent elmélkedést. Utána lejött és letérdelt az oltár előtt s ez alatt zene hallatszott. Így volt ez a többi hat szóról mondott elmélkedés után is. Ez adta az ötletet és a keretet *Haydn*nak. A mű első formája hangszeres darabokból állott — *Haydn* szonátának nevezi — mindegyik előtt egy basszus recitativ intonálta a Megváltó szavait. A záró szonáta címe a Földrengés. Eleinte ebben az alakban került a munka előadásra. Később *Haydn* átdolgozta. A hét szonátát megelőzte négyszólamú korálszerű kartétel a Megváltó egy-egy szava fölött, a zenekart kibővítette s a hangszerezést átdolgozta. *Haydn* e műve, mely ma is népszerű a hangversenytermekben, ihletének őszinteségével és nemes egyszerűségével fogja meg a hallgató lelkét.

Az ifjú *Beethoven* képzeletét is megragadja Krisztus az Olajfákhegyén drámái látomása. Nem tartozik a mester nagy remekművei közé, de azért a hat részből álló oratóriumban, melynek személyei: Péter, egy szeráf, Krisztus, angyalok, harcosok és ifjak kara, akadnak megragadó mozzanatok is. Az egyházi levegő hiányzik belőle. Nem alaptalanul szokták mondani, hogy Krisztus alakja csak előtanulmány a *Fidelio* Floresztánjához.

A romantikusokat is vonzotta a Megváltó élete és halála. *Spohr* Krisztus oratóriuma merész harmóniaiával kötötte le érdeklődésünket. *Loewe* a balladaköltő is ír passióoratóriumot. *Tomadini* olasz mesternek, az egyházzenei reform lelkes harcosának Krisztus feltámadása oratóriumáról *Liszt* Ferenc is dicsérettel nyilatkozott. A Megváltás témájának legérdekesebb megzenésítője a XX. század elején *Perosi* abbé, a pápai énekkar igazgatója, kinek művei világszerte nagy feltűnést keltettek. Krisztus a hőse több oratóriumának, így Krisztus megdicsőülése, Krisztus bevonulása Jeruzsálembe címűeknek. *Perosi* abbé feltűnésekor már arról beszéltek, hogy a klasszikus oratóriumnak új korszaka következett el. *Carissimi* és a latin párbeszédes bibliai oratórium született újra *Peros* műveiben, de olasz drámái érzékkel modernizálva. *Perosi* elzárkózik a romantikusoktól, de *Händeltől* is, a XVII. század olasz, német és francia mestereinek hatása érzik művein. Stílusában három elem tevődik össze: a régi *historicus*, az elbeszélő recitativja, a szentírás szövegével, a magánének dikciója és a liturgikus formák, egyben

teljes tagadása a drámai oratórium színházi formáinak. Perosi kövölkre talált olaszok és németek között. Ismerjük ezek közül *Pater Hartmann* Krisztusról írt oratóriumait.

A modern zene forradalmárai, még azok is, akik írnak oratóriumot, megtorpannak Krisztus keresztje előtt. De a hit fellángolása és a vallássság elmélyülése azt mutatja, hogy ismét elfog jönni egy mester, akinek zsenije méltó lesz az emberiség legmagasztosabb tragédiájához.

RAICS ISTVÁN:

HÄNDEL, AZ OPERASZERZŐ ÉS IGAZGATÓ

1703-ban érkezett Händel Hamburgba, amikor már alapos tanulmányok voltak mögötte zenei és egyéb téren is. Különösen erős volt az organaművészetben, a számozott basszusban és az ellenpontban. Johann Mattheson, a kitűnő konrtapunktista és jeles zeneszerző hangsúlyozza, hogy milyen jártasságot ért el aránylag fiatalon a fuga-kompozícióban. Händel, bár ugyanakkor megjegyzi, hogy igen keveset értett a dallamképzéshez. Hamburgba érkezése sorsforduló volt. Itt ismerkedett meg a nemrég még Halleban működő fiatal organista az operastílussal, mely Mattheson véleménye szerint éppen dallamvilágának érését és mélyülését segíthette elő szerencsésen.

Hamburg akkoriban Németország első zenei városának számított. Különösen híres volt színháza, mely a kor legismertebb dalműveit műsoron tartotta. A hamburgi színház teljes erővel támogatta a német opera törekvéseit. Már 1678-ban itt alakult meg az első német operavállalat, s a kor német zeneszerzőinek szinte minden jelentékenyebb műve Hamburgban került előadásra. E legrégebbi német dalművek többnyire biblikus tárgyúak voltak. Szerzőik eleinte jószándékú dilettánsok, mint például két orvos: Francke és Förtsch. Jelentékenyebb már a pozsonyi születésű Kusser munkássága (1727-ben halt meg Dublinben). Az igazi német operastílust azonban Reinhard Keiser (1674–1739) kísérletezései segítik elő s a hamburgi színház számára írt 116 dalműve mély nyomokat hagy a fiatal Händel lelkében. Ez a Keiser-féle opera egyelőre vegyes eredetű műfaj: áriáit az olasz szellem termékenyíti meg, táncbetéteiből a franciás szellem sugárzik. A deklamációs részeket tartja a német opera lényegének, s ami legalábbis a történeteket illeti, ez az elv még Händel kései operáiban is érvényesül majd. A cselekmény a pergő recitativókban játszódik le, míg az áriák, ariózok lélekrajzra szorítkoznak.

Händel — mint láttuk — alapos képzettséggel került a virágzó német zeneélet kellős közepébe. Fogékonyan ragadta meg a stílus lényegét s mi sem természetesebb, mint hogy maga is megpróbálkozott az operaszerzéssel. „Almira, Castília királynője” a címe első dalművének, mely ereje teljében mutatja az ifjú mestert. Hatalmas harmóniai felkészültsége diadalmasan érvényesül a ragyogó recitativókban, amelyek már itt előre sejtetik a későbbi, érett mester hallatlan modulációs készségét és merészségét. Az „Almira” áriái a Hamburgban megismert olasz ária stílusjegyeit mutatják s fontos szerepet kap bennük az ének szólóhangszeres kísérete, legtöbbször az e korban rendkívüli módon kedvelt oboán. Az áriát ének szempontjából hálás, bár néha hosszúsága miatt fárasztó koloratúrával díszíti, s lélekábrázolása, jellemrajza már ebben a korai műben is feltűnik. Maga is meg volt elégedve munkájával s első operájának néhány részletét, mint például a nyitány egy tételét s az

egyik áriát átvette későbbi műveibe. Dallamvilágára még mindig érvényes azonban Mattheson megjegyzése, az olasz kantilénától még távol áll szögletes és helyenként száraz **melodikája**.

Az „Almirá“-t hússzor adta elő a hamburgi színház, a mű tehát a fiatal zeneszerzőnek sikert hozott. Még néhány operát írt Hamburgnak, majd elragadta a vándorkedv, s 1707-ben elindult az áhított Itália felé. Először Firenzébe érkezett, majd innen ment Rómába. Az év áprilisában és júliusában két zsoltárt komponál, majd visszatér Firenzébe, ahol rövid idő alatt elkészül „Rodrigo“-jával. A főszerepet egy Vittoria Tesi nevű énekesnő alakította. Találkozásuk heves szerelemre lobbantotta Händelt. A kapcsolat nem bizonyult műló kapcsolatnak. Az énekesnőt a következő évben Velencében is Händel oldalán találjuk. Itt az „Agrippina“ című, újabb Händel-mű főszerepét játssza. Másféle találkozás is történt Velencében s ez nem kevésbé fontos volt a fiatal Händel fejlődésére. Egy álarcos-ünnepélyen leült a zongorához. A társaság soraiiban volt Scarlatti is, aki néhány ütemnyi játék után hevesen felugrott s így üdvözölte Händelt: „Ez vagy a híres német, vagy maga az ördög!“ Az olaszországi tartózkodás egyre több szellemi és anyagi előnnyel jár a fiatal németre. Pietro Ottoboni kardinális körül a kort legjelentékenyebb emberei sorakoznak fel Rómában. Fiatal muzsikusok, költők tárgyalják meg esténként a művészet nagy problémáit, amelyek lázban tartják az alkotót s a műfelyezőt egyaránt. Nemes verseny fejlődik ki a művészek között. Rómában játszódik le az az emlékezetes verseny is, amelyen Domenico Scarlatti, a legnagyobb olasz zongoraművész és Händel vesz részt. A verseny eredménye eldöntetlen. Domenico az elegáns játéksztlusban legyőzhetetlen, Händel pedig a gondolatközlésben és hatalmas felépítésben. Orgonán azonban maga Scarlatti ismeri el nagy vetélytársának felsőbbrendűségét. Ez a környezet emberi kifejlődésére jótékonyan hat közre, de említett száraz, szögletes dallamvilágát is szelídebb irányban oldja. Händel megismerkedik a behízsgáló szépségű olasz kantilénával, s emiatt stílusa énekszerűbbé válik. Olasz hatás alatt írja most már dalműveit és kantátáit s többnyire egyházi férfiak megrendelésére foglalkozik templomi használatra szánt művekkel.

Az 1710-es esztendő újabb fordulatot hoz az ifjú mester életébe. Farsangtájt érkezik Rómából Velencébe, ahol Kielmannsege báróval és Steffani karmesterrel találkozik, akik Hannoverbe hívják őt meg a választófejedelem udvari karmesterének. Händel vonakodik az állást elfogadni. Angol barátai a londoni lehetőségekkel kápráztatják el, s Händel hevesen vágyódik a sziget fővárosának nagyszerű zenei élete után. Elfogadja a hannoveri állást, de csak azzal a feltétellel, ha szabadságot kap és előbb Angliába mehet. A feltételt teljesítik s így Händel 1710 őszén Angliába ér, nem is sejtve, hogy második hazáját látja meg elsőízben.

Händel Angliába teljes felkészültséggel érkezett. Az olaszországi évek nagyszerű érési folyamaton segítették őt keresztül. Mesteri fokot ért el a zongora- és orgonajátékban, olasz stílusban komponált dalművei a világhírt hozták meg neki, hiszen ezekről a szerzeményekről már a távoli Angliában is mindenki tudott.

Händel Angliába érkezésekor az olasz zene terebélyesedett el a nagyszerű multtal büszkélkedő angol muzsikán. Purcell halála után törés következett be s az angol nemzeti stílus elerőtlenedett. Pedig a korai kezdet mennyi reménnyel kecsegtetett! Fayrfax, Phelyppes, Taverner instrumentális indítása után az Erzsébet-kor valósággal virágkort jelentett. Az angol zene rangja egyre nőtt s a nagy királynő idején olyan nagyságok neve kerül Európa köztudatába, mint Byrd, John Bull, Giles Oakland, Dowland, Morley, Gibbons. A nemzeti elemek szerencsésen

keresik összeolvadásukat az európai nagy harmóniában s a betetőzés Henry Purcell (1658—1695) rövid élet alatt megvalósított nagyszerű életművéhez fűződik. Az angol közönség a britt Orfeuszt ünnepelte benne, aki a nemzeti zenehagyományokat végre méltó, befejezett formába tudta ötvözni. Holott voltaképpen már Purcell is az olasz zenestílus hódító hatása alatt állott. bár megvolt az a képessége, hogy az olasz elemeket angol módra alkalmazza. A zeneszerzés virágzása mellett az énekes és hangszeres előadás is hatalmas fejlődésen ment keresztül. Anglia a század legműveltebb zenészeit nevelte fel, sőt, Európát is ellátta muzsikusokkal. A század végén e tekintetben is törés következett be s a XVIII. század folyamán olasz énekesek áradnak Anglia felé, hogy fedezzék a muzsikusokban bekövetkezett hiányt.

A hivatalos angol zeneélet nem áll ellen, talán nem is akar ellenállni ennek az áradatnak. Az ízlés változását mutatja, hogy egy angol muzsikus, Thomas Clayton maga vezeti be 1705-ben a Drury-Lane színházban az első, minden tekintetben olasz ihletésre keletkezett angol operát, az „Arsino“-t. Az 1705-ben megnyíló Haymarket-színház három évvel később szintén meghódol az olasz opera előtt. Sorrakerülnek Bononcini és Alessandro Scarlatti dalművei s egyes olasz énekesek, mint Nicolini Grimaldi, az angol közönség kedvelt és becézett „Nicolini“-je átütő sikert aratnak az angol színpadokon — természetesen olasz operákban.

Amikor Händel megérkezett Londonba, a Haymarket-színház igazgatója, Aron Hill azonnal megbízta egy opera komponálásával. Händel pompás frissességgel, ragyogó munkakészséggel állt neki a munkának s két hét alatt elkészült „Rinaldo“-jával. A hagyomány szerint jóval gyorsabban dolgozott, mint szövegírója, akinek szinte keze közül szedte ki az egyes jeleneteket. Az operát 1711 február 24-én mutatták be s Händel rendkívüli sikert aratott vele. További működési lehetősége szilárd alapot nyert, bár első nagy sikerével egyidejűleg feltűntek irigyei és rosszakarói is. Előadói minőségében is elbűvölte az angol közönséget s az udvar gyakran kitüntette őt. Amikor az operai évad végétért s hannoveri meghívásának végre eleget kellett tenni, a legmagasabb helyről hallhatta a kérdést: „Händel, mikor jön vissza?“

Händel Hannoverben sem feledte el a szívélyes angliai fogadtatást. 1712 novemberének végén újból Angliában találjuk, új operájának, az „Il pastor fido“ címűnek bemutatóján. A dalmű nyilván nem elégitette ki a közönség ízlését, mert meglehetősen gyöngye sikere volt csak. Händel hogy a hibát jóvátegye, azonnal újabb opera komponálásába fog. Hihetlenül rövid idő alatt, 1712 december havának közepére befejezi a „Theseus“-t, amelynek librettóját egy előkelő angol hölgy, Lady Anna Cartwright írta. A darabnak nagy sikere volt, teli ház tapsolt a szerzőnek. Anyagilag azonban — különféle bonyodalmak miatt — nem sokat jelentett Händelnek, aki előadóművészi mivoltában búsán kárpótolta magát a ki nem fizetett szerzői díjakért. Ebben az időben külsőleg is be akarta bizonyítani, hogy az angol élet keretei közé öhaját illeszkedni. Az utrechti béke ünnepére hatalmas Te Deumot komponál 1713-ban, angol szövegre. Ezzel a nemzeti hagyományoknak és a nemzeti hiúságnak akart áldozni. Valóban, az év döntő jelentőségű Händel életében: innen számítható, hogy az angolok magukénak vallják őt. Anna királynő e műtől számítva évi kétszáz fontot fizettetett ki neki járadék címén. A színháztól egy-két évre messzebb került, csak 1715-ben foglalkozik újabb operatervvel, amelynek eredménye az 1715 május 25-én bemutatott „Amadigi“: Händel közben a hannoveri dolgok miatt elvesztí rövid időre a hannoveri választófejedelemből angol királlyá lett I. György kegyét, azonban szellemes ötletével, a „Vizi zene“ néven ismert szerenád komponálásával visszaszerzi a királyi kegyeket. Az érdekes történetű művet egy hajó-

kirándulás alkalmából komponálta, s a Themse folyón mutatta be az udvari zenekar.

Fölfelé ívelő pályáját a királyi udvar napjának melege sugározza be. Az időszaki társulatok helyett állandó színház alakítására gondol az udvar, s a művészi vezetéssel Händelt bízzák meg. A színház 1720 áprilisában nyitja meg kapuit. Egyenként 100 font névértékű 500 darab részvényt bocsátanak ki, a részvényesek leginkább az arisztokrácia sorából kerülnek ki. Az intézmény a „Royal Academy of Music” címet nyeri s a király évi 1000 fonttal támogatja a színházat. Händel művészi vezetése és igazgatása révén felelős helyzetbe kerül s alattomos támadások kezdődnek ellene, éppen azok részéről, akiket a királyi kegy és kitüntetés mellőzött. A vádak felemlítik, hogy idegen származású és színháza is idegen szellemet szolgál. Ellenfelei az angol énekesek és angol zene elnyomóját látják benne, s még az olasz stílus hívei is versenytársainak, mint Bononcininek ügyét iparkodnak pártfogolni. Altalános érdektelenség mutatkozott a színházzal szemben, pedig műsoron Händel legértékesebb operái terméke szerepelt ebben az időben, többek közt az 1725-ben bemutatott „Rodelinda”, amelynek az újabb Händel-értékelés előkelő helyet juttatott a mester életművében. E művet minapján vete műsorára a Magyar Királyi Operaház s valamennyi értékes kvalitását megmutatta a szépen kidolgozott, nemesen stilizált előadás. A „Rodelinda”-ban érkezik el valójában először Händel a reá annyira jellemző drámai recitativóhoz, deklamációs stílusának egyik legfontosabb állomáshoz. Ebben valósítja meg a bővített építésű da Capo-ária formaelvét s zenekarát először kezeli instrumentális tökéletességének, beszédességének teljében. Jellemző, hogy a századunk huszas éveiben fellendült Händel-operakultusz éppen ezt a művet s a még hozzá korban és stílusban legközelebb álló „Julius Caesar”-t és a „Tamerlan”-t elevenítette fel elsőnek a mester gazdag hagyatékából. A barokk szupranaturalizmusa bennük érte el talán legharmonikusabb kivirágzását.

Händel azonban nem tudta velük sem rögzíteni a közönség kegyét. Az olasz-operát a nemzeti közvélemény egyre inkább elítélte s a metsző gúnnyal megírt „Koldus-opera” telibe találta. Az olasz operát mind több iróniával illetik s a társadalmi szatíra minden eszközét felhasználják ellene. A társulat feloszlik, bár Händel hatalmas energiával újabb társulatot tervez. Ennek sincs nagyobb sikere. Händel Olaszországba utazik, hogy újabb énekeseket és muzsikusokat hozzon. Vállalkozása azonban most már anyagilag is szerencsétlen, s tartozásai miatt majdnem az adósok börtönébe jut. A színház sorsa meg volt pecsételve, s Händelnek ki kellett mennie a Haymarket-ből. A Covent Gardenben működött, de 1737-ben ezt a színházat is bezárta. Ettől kezdve már nem dolgozott állandó társulattal, hanem időszakonként szerződöttetett énekeseket és zenekart. Egészségi állapotában hirtelen rosszabbodás állott be. 1837-től kezdve kezelte magát német fürdőhelyeken, így Aachenben, mivel jobbkarja és egész jobboldala hűdés következtében megbénult. Bár állapota utóbb megjavult s hatalmas energiája legyőzte a testi bántalmakat, egyre inkább visszavonult a sok izgalommal járó színiigazgatástól. 1740-ben és 1741-ben adták elő az utolsó Händel-operákat bemutatóképpen a londoni színházak. Ettől kezdve növekvő elszántsággal fordult erejének és zsenialitásának igazi területé, az oratórium felé.

Mintegy húszéves operaszerzői és igazgatói működése alatt negyven operával ajándékozta meg a zeneirodalmat. Az olasz szellem sugárzásában alkotta meg ezeket a műveket, de a kölcsönvett műfaji és formai sajátosságokat teljesen a maga alkatához szabta. Operái már külsőségeikben is az oratóriumhoz közelednek s gyakran szcenírozott oratóriumnak tekinthetők. Szervesen kifejlesztett s az egész életműbe pompásan beleillő

előtanulmányok, amelyeknek a mester igazi hasznát csak éppen ettől kezdve, oratóriumaiban láthatta. Bennük fejlesztette ki a zeneszerzői gyakorlatát, buja szövevényű kórustechnikáját, drámai és festői mondanivalóját, a hangzási egyensúly iránti utólérhetetlen érzékét és vérbő realizmusát a lelki helyzetek megoldásában. Mégse pusztán előtanulmányok ezek a dalművek, hiszen a pályája delelőjére érkezett mester minden tudását és invencióját beléjük adta s olyan remekművekkel ajándékozta meg bennük a világot, mint a már említett és Operaházunk jóvoltából mindenkinek hozzáférhető „Rodelinda“.

ESEMÉNYEK A HANGVERSENEÉLETBŐL

ANSERMET A SZÉKESFŐVÁROSI ZENEKAR ÉLÉN

Ezidén is ellátogatott hozzánk a híres francia-svájci karmester: Ernest Ansermet. A hatvanéves mester izig-vérig francia, ezért mindig nagy érdeklődéssel várjuk hangversenyét, melyen rendszerint francia műveket vezényel. Kétségtelenül ma ő a leghitelesebb előadója a francia zeneműveknek. Elsősorban Debussy csodálatos szín-világát tudja káprázatos pompával élénksugároztatni zenekarából. Amikor Debussyt vezényel, az az érzésünk, az élet éltető közege a zene lesz, melynek határtalanságában az ő lelke szabadon csapong. A vezénylés technikai része olyan, mintha ennek a mámoros lelki csapongásnak csak követése volna, csak együttrezdülés, együttsszárnyalás az ő belső szárnyalásával. A mozgás-ütemezés egész másodlagos nála és mégis milyen franciás világosságú, egyszerűségű, milyen lényegére szorított. Éppen ezért tud annyira virtuózan vezényelni, mert csak a lényegét vezényli. Épp ezért tudja a költő elképzeléseit olyan maradék nélkül érvényesíteni.

Műsorát ugyan nem francia művel kezdte: Beethoven Pasztorális szimfóniájával. Költői lelke természetesen ebben a tavaszi hangulatú műben is „anyagot“ talált a kifejeződéshez. Mégis azonban akkor volt igazán elemében, amikor francia művekre került a sor. Honegger zongorára és kamarazenekarra írt Concertino-ja volt műsorának egyik érdekes száma. A zongoraszólamot Tichrich Zdenka adta elő. A három rövid tételből álló műben sok finomság van. Kár, hogy a szaggatott stílus és a sok jazz-elem miatt a szép, költői zenei gondolatok nem bontakoznak benne ki. De nem is ezt akarja a szerző, csak önmagáért a hangzásért muzsikálni. Szép hangzásokban pedig bővelkedik a mű.

A műsor „főszáma“ Debussy Ibériájának előadása volt. A francia zeneművészetnek ezt a remekét Ansermet mesterin tolmácsolta. Lenyűgözően hatott a mű bódító levegője, varázslatos harmónia-világa, bonyolult ritmikája.

A Vigadó termét zsúfolásig megtöltő közönség lelkesedéssel ünnepelte a nagy Debussy-interpretátort.

A RÁDIO ZENEL TERVEI

♦♦♦

Május 3-án a lemezműsorok között Gluck: Iphigénia Aulisban c. nyílányát, Beethoven B-dur vonós-négyesét, d'Indy szimfóniáját és Berlioz egy művét halljuk. Pécsről lesz még közvetítés, az operaházi zenekart Dohnányi Ernő vezényli, közreműködik: Takács Jenő. A műsor: Weber: Bűvös vadász, nyitány; Wagner: Siegfried-idill, Takács: Tarantella (a zongoraszólamot a szerző játssza) és Beethoven: V. szimfónia.

4-én az Erdélyi Nők Orsz. Szövetsége rendez hangversenyt, a Rádió valószínűleg kapcsolja, közreműködik: Báthly Anna, Kerpely Jenő, Tutsek Piroska, Hir Sári, Nagypál László, Németh Anna, Szabó Ilonka és Koréh Endre

5-én lemezről Rachmaninov II. szimfóniáját halljuk. Czako Éva gondolkázik Vivaldi-, Schubert-, Debussy- és Weber-műveket. Halasi fogjuk Fischer Edwin zongorahangversenyét is, ezalkalommal Mozartot játszik

7-én a Székesfővárosi Zenekar „Brahms-est”-je szerepel a tervek között. Zathureczky Ede és Kerpely Jenő működik közre. A műsor: Verseny hegedűre és gondokára, a-mollban, I. szimfónia, c-moll.

8-án operaházi előadás lesz és a „Vidám zenés hétvégé” c. műsor-szám.

9-én, vasárnap operarészleteket és Schumann-dalokat hallunk lemezről. Sor kerül Debussy „Egy faun délutánja” c. művére is. Durigo Ilona és Kasics Ilonka Schu-

mann-, Csajkovszky-, Dohnányi- és Kazacsay-dalokkal szerepel. Zalanffy Aladár Zipoli-, Pollaroli- és Bach-műveket orgonál. Lemezről Bach D-dur szvitjét és Mozart Haffner-szimfónia-ját halljuk még. Érdekes szám lesz Kreutzer klarinét—fuvola—gitár triója, amelyet dr. Berkes Kálmán, dr. Mágóri Béla és Babrik János ad elő. Sor kerül a Székesfővárosi Zenekar hangversenyének kapcsolására is.

10-én az operaházi zenekart Otto Mazerath vezényli. A műsor a következő: Mozart: Varázsfuvola, nyitány, Bach: Brandenburgi verseny, Schubert: Rosemunda balett-zene, Brahms: IV. szimfónia, e-moll. Lemezről Liszt: Tasso-ját és Brahms-műveket kapunk.

11-én Zsögön Lenke és Jámor László énekel a Rádiózenekar kíséretével. Operaházi közvetítés is lesz.

12-én lemezről zenekari műveket hallunk Cileától, Respighitól, Alf-véntől, Bucchitól, Pizzettitől, Malipierotól és Strauss Richárdtól. Ticharich Zdenka Bach Három korálelőjátékát és Mozart A-dur változatait játssza.

14-én Weber Euryanthe nyitányát, Schubert B-dur trióját és Schumann d-moll szimfóniáját (IV.) halljuk.

15-én Nadler Ilse Bach- és Liszt-műveket játszik. A „Könnyű zene, könnyű percek” c. műsorban közreműködik: Marjay Erzsébet, Járay József, Budaházi Fehér Miklós és a Paulovics-kórus. Basilides Mária olasz dalokat énekel.

16-án lesz egy „Mindenből mindenkinek” c. műsorszám, továbbá kapcsolja a Rádió a Vég-h-vonós-

négyes hangversenyét és a Székesfővárosi Zenekar délutáni hangversenyét. Operaházi közvetítés is lesz. Kapi-Králik Jenő orgonahangversenye is szerepel a tervek között.

KÜLFÖLDI HÍREK

Magyar Intézet új helyiségének megnyitása Stockholmban. A svéd fővárosban ünnepélyes keretek között nyitották meg a Magyar Intézet új helyiségét. A nagyszámú magyar kolónia és svéd előkelőségek jelenlétében Collinder upsalai egyetemi tanár beszélt (magyarul!) a két állam közötti kapcsolatok fejlődéséről, majd hangverseny következett, amelyen Svanholm Set Kodály-dalokat énekelt és Faragó György Liszt-, Bartók- és Kodály-műveket zongorázott.

Figedy Sándor hegedűversenyét mutatta be Kielben a Németországban hangversenyző Albert Ferenc. A kieli szimfonikus zenekart Paul Becker vezényelte.

A kölni zene 2000 éve. A kölni egyetem zenetörténeti intézete március első hetében zenei hetet rendezett, amelyen bemutatta mindazokat a zenei emlékeket, melyek Köln város múltjából a római kor óta fennmaradtak.

Forkelről, a nagy német zenetörténészről emlékezett meg a Zeitschrift für Musik egyik cikke halálának százhuszonötödik évfordulója alkalmából. Forkel Johann Nikolaus 1749-ben született Meedenben. A német zenetörténet úttörője volt. De zenetörténeti munkássága mellett érdeklődése igen sok irányba ágazott. Az egyetemen jogot tanult, emellett foglalkozott vallástudománnyal, filozófiával, logikával, történelemmel, matematikával és fizikával. De még ez sem elégítette ki munkavágyát: mint zeneszerző is számottevő. Irt 22 zongoraszonátát, 9 zongoraversenyt, fugákat, kantátákat, egy orató-

riumot, szimfóniát, variációkat és dalokat. A gyakorlati muzsikálás terén is kivált: kitűnő orgonajátékos volt. Pályáját mint egyetemi orgonista kezdte, majd egyetemi zeneigazgató lett. Bach Ph. E. halála után pedig egyházi zeneigazgatónak nevezték ki Hamburgban. Élete főműve hatalmas zenetörténete, mely mai napig is a zenetörténészek egyik leggyakrabban használt kézikönyve. Másik híres zenetörténeti munkája Bach-monográfiája (Über Johann Sebastian Bachs Leben, Kunst und Kunstwerke). Az ő munkásságának hatására fejlődött ki Bach művészetének reneszánsza.

Ünnepi hangverseny Rómában. Az Accademia Santa Cecilia a Teatro Adriano-ban április 11-én nagyszabású ünnepi magyar hangversenyt rendezett. Az Accademia Santa Cecilia zene- és énekkarának élén Molinari állt. A műsor első felét Vaszy Vígjáték-nyitánya, Bartók Tánceszvitje és Dohnányi Gyermekdal-variációja töltötte ki. A Dohnányi-mű zongoraszólamát Böszörményi Nagy Béla játszotta. A műsor második felében Kodály Psalmus Hungaricusát adták elő. A magyar hangverseny óriási sikere újabb tisztelet és becsülést szerzett nemzetünknek.

Comensoli Mária olasz hangversenyűtja. Comensoli Mária, a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola kiváló tanára f. hó első felében olaszországi hangversenyúton volt. Onálló hangversenyeket adott Velencében, Pármában, Forliban és Teramóban. Műsorán több magyar mű is szerepelt: Kodály Marosszéki táncai és Geszler György Búgó csiga a Sínek felett c. népszerű gépetűdje. Műsorának többi száma Bach-, Schumann-, Chopin- és Debussy-művek voltak.

Rajter Lajos és Wehner Tibor Stockholmban. Rajter Lajos március 14-én Stockholmban zenekari hangversenyt vezényelt. Műsorát magyar művekből állította össze, a következőképpen: Liszt: Les Preludes; Dohnányi: Variációk egy gyermekdalra, Wehner Tiborral a zongorá-

nál; Kodály: Marosszéki táncok; Bartók: Két arckép, Viski: Szimfónikus szvit; Vaszy: II. szvit.

A **Psalmus Hungaricus** Göteborgan. A római előadással csaknem egyidőben hangzott el Kodály Magyar zsoltára Göteborgan is. A tenorszólist Svanholm Set énekelte. A hangversenyhez Tóth Aladár, a jelenleg Svédországban élő magyar zeneíró, tartott bevezető előadást, melyben a Psalmus Hungaricus jelentőségét és művészi értékét világította meg.

Japán hegedűművész **Németség** országban. Nejiko Suva fiatal japán hegedűművész nő mult év decemberében adta első nagysikerű hangversenyét Berlinben. Azóta számtalan hangversenyt adott a német sebesült katonák részére. Ennek jutalmazására Dr. Goebbels birodalmi miniszter Oshima japán követ jelenlétében átnyújtotta a fiatal művésznőnek a német nemzet ajándékát: egy nagyértékű Stradivarius-hegedűt.

Pfitzner új műve. A hetvennégy éves német zeneszerző Strauss Richardhoz hasonló termékenységgel írja újabb műveit. Legutoljára egy zongoratanulmányosorozatot írt (Sechs Studien für das Pianoforte). Pfitzner művét Wührer Friedrichnek, a bécsi zongoraművésznak ajánlotta, aki a közelmúltban bemutatta Bécsben.

Magyar művészeti hét Bolognában. Júniusban magyar művészeti hét lesz Bolognában, melynek keretében a Bolognai Filharmonikusok magyarhangversenyt adnak és Végh Sándor szerepel szóló hangversennyel és vonósnegyesével.

Végh Sándor és vonósnegyese külföldi hangversenyei. A Végh-vonósnegyes (Végh, Zöldy, Janzer, Szabó) április első felében Triesztben és Rómában (az utóbbi városban a Rádióban is) adott hangversenyt. Mindkét városban előadták Bartók V., Kodály II. és Dohnányi A-dur vonósnegyesét, Végh Sándor szólóhangversenyeket is adott Daniel Ernő közreműködésével Bolognában és Rómában. Műsorán Veress Sándor II. szonátáját, Bartók I. rapszódiaját, Far-

kas Hétfalusi csángó táncait (saját átirásában) játszotta klasszikus művek mellett. A Végh-vonósnegyes hűsvét hétfőjén újabb hangversenyútra indul: Németországba utazik, ahol 12 nap alatt Boroszlóban, Lipcsében, Hamburgban, Münchenben, Bécsben és két kisebb városban 9 hangversenyt ad, mindenütt játszva Bartók V. vonósnegyesét. Műsorukon még szerepel Kodály II. vonósnegyese és több klasszikus mű.

Beethoven összes vonósnegyesei Fiorenzében. A híres német Srub-vonósnegyes a közelmúltban előadta Fiorenzében Beethoven összes vonósnegyesét.

Új grammofónlemez. A német grammofónlemez-gyárak (Telefunken, Siemens [ezelőtt: Grammophon], Electrola, Columbia, Odeon) új felvételei; Bruckner: VII. szimfónia, Berlini Filharmonia, vezényel: Furtwängler; Strauss Richard: Don Quijote, Bajor Allami Zenekar, vezényel: a szerző; Paganini: Hegedűverseny, D-dur. Előadja Guilo Bustabo és a Berlini Városi Zenekar, vezényel: Fritz Zahn Quantz; Fuvola-Csembalo-Gamba-trió; Mozart: Zongoraverseny, B-dur (595), játssza: Hermann Zilcher.

Véget ért a bécsi Verdi-ciklus. Bécsben lezajlott a nagyszabású Verdi-ciklus, mely a tavalyi Mozart-cikluséhoz hasonló sikerrel történt. A sorozat középpontjában a milánói Scala együttesének Falstaff-előadása volt, melyben különösen a newyorki Metropolitan-opera volt tagja, Mariano Stabile aratott rendkívüli sikert. Ezután jelentőségben a Macbeth felújítása volt. Bécs húsz év óta nem hallotta Verdinnek ezt az értékes és szépségeiben gazdag operáját (1846-ban írta az Attila c. opera után és 1862-ben átdolgozta). A felújított operát dr. Böhm Károly, a bécsi Operaház nemrégiben kinevezett új igazgatója vezényelte. Előadták továbbá még az Aida, Othellót, Trubadurt, Traviátát, Alarcosbált és végül a Requiemet. Az operák élén Knappertsbusch és Furtwängler állott. A Verdi-ciklus sikerében nagy

része volt a legtöbb szoprán-szerepet éneklő és alakító magyar művésznek, Réthy Eszternek, a bécsiek jelenlegi kedvencének.

Strauss Richárd új művét vezényelte Bécsben. Nemrég volt ötödik évfordulója annak, hogy Ausztria egyesült a Német Birodalommal. Ezt ünnepelték a bécsi városházán. Az ünnepély fénypontjában Strauss Richárd új művének bemutatása volt, melyet a hetvenkilenc éves zeneszerző erre az alkalomra írt, s melyet ő maga vezényelt.

BELFÖLDI HIREK

Versenyjáték a Hubay-díjért. A Hubay Jenő Társaság egy-egy 200 pengős díjra versenyjátékot hirdet, a hegedűs növendékek részére. A versenyhegedülés május 7-én lesz a Zeneművészeti Főiskola nagytermében. A jelentkezés határideje április 28. Minden egyes versenyző köteles Bach d-moll partitúrájának Allemandeját eljátszani, ezenkívül szabadon választhat két, összesen 10–12 percig tartó Hubay-művet.

Az »Erdélyi Magyarság« »Népdalok« c. kötetének új kiadása. 1923-ban jelent meg Kodály Zoltán és Bartók Béla nagyjelentőségű Erdélyi magyarság »Népdalok« c. műve, melyben a két magyar folklór-tudós 150 gyönyörű székely népdalt adott közre. A közeljövőben a külügyminisztérium adja ki újra a régen elfogyott könyvet, mégpedig a magyar népzene szépségének és művészetének külfölddel való megismertetése céljából — hét nyelven.

Nagyhét Pécsen. A Pécsi Székesegyházi Énekkar nagyheti műsora minden évben túlnő a liturgikus kezekken és az általános magyar zeneéletnek jelentős eseményét alkotja. Ez évben is rendkívül érdekes műsort énekel, az istentiszteletek és szertartások alkalmával. A műsor egyik fő eseménye Harmat Artur legújabb

művének bemutatója. Az új mű 9 Responsarium, melyeket Nagypéntek délutánján énekel a kórus. Ezen kívül még három magyar mű szerepel a műsoron: Bárdos Lajos Missa prima-jának három tétele (Gloria, Sanctus, Benedictus) és Ingrediente c. éneke, valamint húsvéthét-főn — amint ezt már megírtuk — Horusitzky Zoltán Missa Tempore belli-je. A klasszikus vokálpolyfonia kora is nagy mértékben képviselve van: Croce, Viadana, Soriano, Lasso, Anerio, Vittoria, Asola, Ingegneri, Gallus, Palestrina művei szerepelnek műsoron. A további művek szerzői: Allegri, Pitoni, Vecchi, Martini, Lotti, Bach, Mozart, Cima, Caes, Zaccarias, Dubois, Witt, Mitterer, Haller, Mettenleiter, Casimiri, Kersch, Goller, Ebner, Sychra. A műsor összeállítás, betanítása és vezénylése a Székese gyházi Énekiskola igazgatójának, az Énekkar vezetőjének: Mayer Ferencnek munkája.

Bárdos-hangverseny Pécsen. A pécsi közép és középfokú iskolák énekkarai f. év április hó 4-én Bárdos Lajos műveiből rendezték ezévi Éneklő Ifjúság-hangversenyüket. Tíz iskola énekkara vett részt a hangversenyen Höfler Mária, Ország Margit, Tóth Aladár, Antal György, Krassói Ferenc, Bódlaki Ákos, szenttamási Horváth Mihály és Nyolcas Ipoly karnagyok vezetésével. Huszonnégy Bárdos-mű hangzott el, a végén az Istené az áldás c. kánonnal, amelyet az egyesített énekkarok (500 énekes) élén Nyolcas Ipoly vezényelt. A műsorban szerepelt Bárdos „Megfeszített Jézus” c. új műve, amelynek ez volt a bemutató előadása. A hangversenynek igen nagy sikere volt, a helybeli lapok egyhangúlag a legnagyobb lelkesedéssel írnak az eseményről. A hangversenyt Nyolcas Ipoly ciszt. r. gimn. tanár rendezte.

Bach teljes Wohltemperiertes Klavirjának előadása. Ditrói Csiby József, a Zeneművészeti Főiskola tanára növendékeivel előadhatja Bach Wohltemperiertes Klavirjának mind a

48 preludiumát és fugáját. A mű előadása négy alkalommal történik: április 29-én, május 1-én, 7-én és 10-én, a Zeneművészeti Főiskola kamaratermében. Kilenc növendék vesz részt a hangversenyeken. Az első hangverseny előtt Molnár Antal bevezető előadást tart. (Lapunk ezt az előadást közölni fogja.)

Új magyar orgonamű. Hollósy Kornél zeneszerző, Miskolc Városi Zeneiskolájának tanára, új orgonaművet fejezett be Finale di concerto címen, mely — hasonlóan többi orgonadarabjaihoz — a bergamói Carrara-cég kiadásában jelenik meg. A technikailag is hatásos, toccata-szerű, modern harmóniákban bővelkedő újdonság nagy érdeklődésre számíthat.

A Magyar Zenei Szemle áprilisi száma közli Veress Sándor Kodály-cikkét, Koch Lajos tanulmányát Richter Jánosról, továbbá Keller Imre, Heimlich Lajos, Kelemenné Péterffy Ida és Szelényi István cikkeit gróf Csánky Tivadar több mint százéves zenekritikáiról, a zongorajáték ujjgyakorlatairól, a zenei ponyvárról és a zeneesztétika gyakorlatáról és elméletéről.

Egyházzenei hangverseny a Városmajori templom újrakepítése javára. A szovjet légítámadáskor megrongált Városmajori templom újrakepítése céljára a budapesti egyházközsegek egyházzenei hangversenyt rendeztek a Magyar Művelődés Házában. Három kitűnő énekkar vett részt a hangversenyen: a Szent István Bazilika, a Belvárosi Főplébánia-templom énekkara és a Budapesti Kórus. A Bazilika énekkarát Harmat Artúr, a Belvárosi Főplébánia-templom énekkarát pedig a beteg Berg Ottó helyett Kereszty Jenő vezényelte. A Budapesti Kórus élén Bárdos Lajos állt. A hangversenyen többek közt a Budapesti Kórus a Székesfevárosi Zenekarral előadta Beethoven Missa Solemnisének három tételét. A magánzólamokat Báthy Anna, Basilides

Mária, Rösler Endre és Ricsay Pál énekelte.

Az Éneklő Ifjúság áprilisi száma érdekes cikkben mutatja be a sárospataki kollégium zeneéletét. A kolozsvári tanítóképző énekversenyéről szóló beszámoló érdekes adatokat nyújt. Az énekverseny, mely február végén volt, három pontból állott: 1. népdalverseny, 2. lapról való éneklés, 3. Kodály Bicinia hungaricájának I. kötete (az utóbbit elhalasztották). A népdalverseny győztese, Szalóky Sándor IV. éves tanítóképzős 407 népdalt tudott. A következő győztesek 324, illetve 319 népdalt énekeltek. A folyóirat még foglalkozik az iskolától való búcsúének kérdésével és a »Kis magyar zenetörténet« rovatban az egyházi zenénkről az ifjúság részére rövid áttekintést.

A »Harmonia« ötödik bérleti hangversenye Pécsen magas színvonalon, telt ház mellett folyt le a Nemzeti Színházban. A budapesti résztvevők Sz. Ráczalmási Molnár Anna hárfaművész és Koréh Endre, a M. Kir. Operaház tagja voltak, a helybeli zenei életet Molnár Klára hegedűművész képviselte. Molnár Anna hárfaműsora Farkas Ferenc, Lőrincz Pál, Debussy, Saint-Saëns, Grandjany, Godefroid, Zabel és Schuëcker műveiből állott. Molnár Anna új híveket szerzett a magyar hárfakultúrának, amelyet ez alkalommal a tizedik magyar vidéki városban képviselt. Koréh Endre Kodály-, Händel-, Martini-, Paisiello-, Schubert-, Respighi-, R. Strauss-műveket adott elő. Molnár Klára, mint a pécsi Városi Zeneiskola tanára, ez alkalommal mutatta be előadói képességeit: Corelli-, Paganini-, Vercini-, Fiocco-, Saint-Saëns-műveket játszott. A műsort ugyanaznap, április 12-én délután is előadták, ifjúsági hangverseny keretében, lelkes diákhallgatóság számára. A Pécsi Diákstúdió ez alkalommal a művészek egy-egy számáról hangfelvételt készített.



A SZÉKESFŐVÁROSI ZENEKAR

HANGVERSENYEI

A PESTI VIGADÓBAN
A FŐVÁROSI NÉPMŰVELÉS KERETÉBEN

* * *

HUSZONEGYEDIK HANGVERSENY

1943. évi április 26-án, hétfőn d. e. 11 órai kezdettel

Vezényel:

Ferencsik János

Közreműködik:

**Bacsák Erzsébet, László Magda, Basilides Mária, Rösler Endre,
Littasy György és a Budapesti Kórus
(Karnagy: Bárdos Lajos)**

Műsor:

1. Bartók (1881 Nagyszentmiklós —): Rapszódia zongorára és zenekarra.
Előadja: Bacsák Erzsébet.

— Szünet —

2. Beethoven (1770 Bonn — 1827 Bécs): IX. szimfónia, D-moll.
Allegro ma non troppo, un poco maestoso — Molto vivace — Adagio
molto, cantabile. — Presto Allegro assai.

Rendezi a Harmonia Művészeti Szövetkezet



1. Bartók (1881 Nagyszentmiklós —): Rapszódia zongorára és zenekarra.

A zongorarapszódia Bartók első műve, melyet opus-számmal jelölt meg. 1904-ben írta a Zeneakadémia zeneszerzési tanszakának elvégzését követő évben. Ekkor még csak mint kitűnő zongoristát ismerte és értékelte a közönség. Mint ilyen vett részt 1905-ben Párisban a Rubinstein-díjért folyó nemzetközi versenyen, a zongorarapszódijával. A versenyt nem nyerte meg. Azóta annál népszerűbb lett a zongorarapszódija.

A művel körülbelül egyidőben született a „Kossuth“ c. szimfónikus költeménye, a zongoraötöse és az I. zenekari szvitje. Mindezekre a művekre jellemző a romantikus magyaros irány hatása. Ebben az időben különösen Liszttel és Strauss Richárdal foglalkozott. Motivikája, a verbunkos zenéhez csatlakozó magyaros stílusa Liszt rapszódiaival való rokonságot mutatják, zenekarának kezelése, hangszerelési elgondolásai pedig Strauss Richárd közelségét árulják el.

A zongoraszólam igen hatásos és rendkívül virtuóz. Sok költői „ábrándozó“, „elmerengő“ rész van benne, melyek után frissen hatnak a szenvedélyes táncritmusok. A befejezés szintén ábrándozó, halk.

2. Beethoven (1770 Bonn — 1827 Bécs): IX. szimfónia.

Beethoven nagy lelkének határtalan világában mindig és mindenütt találkozunk a megváltás gondolatával. Mi emelheti ki az embert a szenvedések fénytelen mélységéből? — az örök kérdés. Az Eroikában a szabadság, a Fidelióban a hívési szeretet, a Sors szimfóniában a művészet, az eszmék világa, a Pastorale-ben a természet, a Hetedik szimfóniában maga a nagyszerű létezés ditirambikus lüktetése képezi ezt a megváltó tényezőt.

Mindezek azonban csak egyes korszakai egy megdicsőülő életnek. Beethoven, élete végéhez közeledve, mindinkább elszakad az emberiségtől, mindinkább magára marad és szenvedései közben még élesebben meglátja a világ nagy problémáját: a boldogságot. És megtalálja a gyógyírt a világ nagy sebére a szeretetben összeforrt világ örömeiben. Lassan kialakul benne ennek a szeretet által megváltott világnak a képe, melyben emberiség a legtisztább etikai szférákba jutott s elérkezett a nagy Testvériséghez. Káprázatos világ: minden teremtetett lény örömet iszik a Természet kebléből és ezt a csillagsátor felett lakó Mennyei Atya szentesíti. Ez az embermilliókat átfogó szeretetből pattant öröm az isteni szikra, mely boldogságra gyújtja a szíveket.

A IX. szimfónia fináléjában tárul elénk ez a szent káprázat. A többi tételek pedig mintegy kvintesszenciáját adják Beethoven egész életének.

Az *első tétel* végzetszerűen sötét hangulata félelmetes ritmusú motívumaival a Sors szimfónia első tételére emlékeztet. „Az emberi lélek hatalmas küzdése azzal az ellenséges hatalommal, mely megakadályozza a boldogságunkat“ (Wagner). A félelmetes kezdet után felcsattanó erőteljes motívumok elárulják, hogy a küzdelem nem védekezés. Az Ember a támadó fél, aki végleg le akar számolni örök ellenfelével, a Sorssal. A küzdelem váltakozó kimenetelű: „hatalom, ellenállás, küzdés, vágyódás, remény, majdnem célérés, újra vesztes, új keresés, új küzdelem“ — következik egymás után (Wagner); míg végül a Sors kérérlhetetlen győzelmével végződik a tétel. A Sors győz, de közben-közben már új hangokat is hallunk: tiszta örömet árasztó dallamokat, melyek felkeltik bennünk az elkövetkezendő megváltás reményét.

A *második tétel* „vad öröme“ (Wagner) új világába visz bennünket. Az Ember a szenvedélyek, az élvező élet világában keres menekülést a küzdelem elől. A középrész (trió) pár hangból álló egyszerű témájának sokszori ismétlése és felfokozása a pianótól a fortéig, mintha azt akarná érekeltetni, hogy ez az öröm csak önámítás, ez csak makacs ragaszkodás a mámorhoz, mely elfeledteti a létezés keserűségeit.

A *harmadik tételen* két dallam vonul végig különböző variációkkal. Bensőséges melódiák, melyek Beethoven lelkének örök vágyódását a szeretet után, zengik átszellemült őszinteséggel. Ez a tétel a legmélyebb beethoveni muzsikák egyike; kell, hogy minden lélek meginduljon halatára.

A *finále* bevezető taktusainak szenvedélyes izgalmból már érezzük, a szenzációt: a Boldogság világának az elérkezését. A cellók és a nagybőgők szóló-recitativója nyílt szívvel hirdeti a változást. De még közben visszapillantunk a régi, örökre befejezett életre; a recitativót meg-meg szakítva halljuk mindhárom előző tétel idézését, a szenvedések, küzdelmek, vágyak emlékeit. Végre a vonósok isteni tisztasággal és egyszerűséggel kezdik dalolni az öröm-ódát. A dalban nemsokára az egész zenekar résztvesz. De mindez csak bevezetés. Az igazi beteljesedés csak ezután jön. Az újra feltörő kezdőtaktusok után felcsendül a bariton-szólo éneke: „Barátaim, miért e bús hang? Kellemesebbeket, örömtelibbeket énekeljünk!...“ Mintha fény gyulladna ki e szavakra! Most értjük meg tisztán, értelmes szóval azt, mi a legfőbb boldogság, mi a cél az öröm után való kínos küzdelemben“ (Wagner). Szólókon és kóruson felzúg a paroxizmusig fokozódó szent mámorban az ének:

*Öröm csodás égi szikra, Elysium leánya, ó Mennyei, belépünk
tűzittasán a te szentélyedbe!*

*Varázsod egyesít újra mindent, amit a szokás zordan
elválasztott:*

Testvérré lesz minden ember, hol lengnek gyengéd szárnyaid,

Kinek sikerült a nagy célt elérni, hogy egy barát barátja legyen, s hogy egy nemes nő szívét megnyerje, ujjongjon velünk!

Jöjjön, ki akár csak egy lelket is magáénak nevezhet a föld-kerekéségen!

És ki ezt sohasem ismerte, sirva osonjon el ebből a szöveget-ségből.

Örömet iszik, minden teremtetett lény a Természet emlőiből;

A jók, rosszak egyaránt rózsaösvényén járnak.

Csókot ad és Mámort, s egy sűrű hű barátot; kéj adatott a féregnek és a Cherub az Isten előtt áll!

Vidáman, mint ahogy a napok szállnak az ég pompás boltozatán, Testvérek, fussálok útjaitokat örömmel, mint a hős, ki győzelemre tart!

Legyetek átölelve Embermilliók!

Ez a csók az egész világé!

Testvérek, a csillagsátor felett kell egy jó Atyának lakni!

Térdre hulltok Embermilliók?

Sejted a Teremtőt, Világ?

Keresd a cillagsátor felett!

A csillagok felett kell laknia.

Öröm csodás égi szikra, Elysium leánya, ó Mennyei, tűzittasan belépünk a te szentélyedbe.

Az ember megváltott, — a legcsodásabb világharmónia következett és a legtisztább öröm szeretetet szikrázó tomboálsával fejeződik be a szimfóniák szimfóniája.

Schiller „Örömhöz“ című ódájának megzenésítését Beethoven már ifjúkorában tervezte. A legelső nyomok 23 éves korából valók. Az első zenei vázlatokat 1811—12-es években, a VII. és VIII. szimfóniák írása közben vetette papírra. Eredetileg azonban önálló kantátának tervezte. A IX. szimfóniához, melyet 1817—1823-ig komponált előbb tisztán hangszeres befejezést írt, melyet utóbb az A-moll (op. 132) vonósnégyes fináléjának használt fel.

Az eszményi magasságban álló mű a bemutatón (1824) nem hozott kellő sikert. „Nem éri el Schiller tüzes költeményének magas gondolat-szárnyalását. Nem más, mint egy unalmas, vég nélküli ismétlődő kantiléna, mely nem árul el semmi mást, mint alkotójának öregségét és kimerültségét“ — írja az egykorú kritika. Még Weber, Spohr és Mendelssohn is elítéli, triviálisnak, ízléstelennek és hosszúnak találják. Wagner vitte igazán diadalra és hozta közelebb a világhoz róla írt tanulmányával.



A SZÉKESFŐVÁROSI ZENEKAR

HANGVERSENYEI

A PESTI VIGADÓBAN
A FŐVÁROSI NÉPMŰVELÉS KERETÉBEN

* * *

HUSZOKETEDIK HANGVERSENY

1943. évi május 2-án, vasárnap d. u. 4 órai kezdettel

Vezényel:

Failoni Sergio

Közreműködik:

Clementis Klára

(zongora)

M Ű S O R :

1. Kodály (1882 Kecskemét —): Színházi nyitány.
2. Strauss Richard (1864 München —): Burleszk zongorára és zenekarra.
Előadja: Clementis Klára.
3. Strauss Richard: Halál és megdicsőülés. Szimfónikus költemény.
— S z ű n e t —
4. Strauss Richard Imígyen szóla Zarathustra. — Zeneköltemény.

Rendezi a Harmonia Művészeti Szövetkezet

1. Kodály (1882 Kecskemét —): Színházi nyitány.

A Színházi nyitányt Kodály utólag írta a Hány Jánoshoz, mint ahogy általában szokták az opera komponisták. Úgy lehet ugyanis vagy összefoglalni a nyitányban az egész opera lényegét s ezzel mintegy előre elmesélni zenében a történetet, vagy csak hangulatilag előkészíteni a továbbiakat. E kétféle operanyitányt Kodály a Színházi nyitányban szerencsésen egyesíti, amellet, hogy szimfónikus mű, nagyszerűen belevezet a Hány János ezerszínű fantáziavilágába is.

A nyitány tematikus kapcsolatban van a Hány Jánossal, a főtémája a gyászinduló sokatmondó témájából ered s lesz széles, elbeszélő, a magyar nép mesevilágát felidéző kantilénává. A mű közepén mintha mindazok a bonyodalmak és kalandok, melyek Hányt Nagy Abonytól Bécsig érték, életrekelnének. Táncjellegű téma szalad át az összes hangszereken sziporkázó hangszerelésben és mesteri kontrapunktban. Ez a téma a „Hagyj békét viaskodó, oh!...” kezdetű dal kísérelő motivumából származik. A nyitány befejező része, mintegy újabb összefoglalása a mondottaknak s a mesevilág káprázatát sugárzó fortisszimóval zárul a mesteri kompozíció.

2. Strauss Richard (1864 München —): Burleszk zongorára és zenekarra.

Strauss Richárd számos ifjúkori mű után 20 éves korában megírja első nagy zenekari alkotását: az f-moll szimfóniát. Ezzel a művel kezdődik az egyéni stílusának kialakulása. Egy évre rá írja a Burleszket, amely már teljesen Strauss egyéni nyelvére szól. A zenekar kezelésében még nem áll természetesen a mű a szimfónikus költemények színvonalán, de a zenei anyag formálása, a szellemi ragyogás, a pompás humor már a Till Eulenspiegel lelkeségét mutatják.

A Burleszk írásakor ismerkedett meg Strauss egész közről a zenekarral. A művet ugyanis 1885 őszén írta, Meiningenben, ahol 1885 október 1-től 1886 április 10-ig a hercegi udvar zeneigazgatója volt (ez volt első állása). Novemberig Bülow állt a zenekar élén és Strauss a nagy karmester minden próbáján jelen volt. Novembertől Strauss veszi át a zenekar vezetését.

A zenekarral való megismerkedés megindította benne azt a folyamatot, amely a legújabb és eredetibb hangszerelési kombinációkhoz vezetett. A Burleszkben is már mutatkozik ez az újszerűséget kereső szellem.

A zenekarának különös színt ad az obligát 4 üstdob, amelyek közösen hozzák a mű elején a témát.

A zongoraszólam humorban, de költőiségben is gazdag. Hálás feladatot ró az előadóra.

3. Strauss Richard: Halál és megdicsőülés: költemény.

A „Halál és megdicsőülés” a zeneköltő legnépszerűbb szimfonikus költeménye s egyuttal az a műve, melyben leginkább Liszt nyomdokain halad. A nagyszabású kompozíció 1889-ben keletkezett, amikor a fiatal Strauss igen súlyos betegségből épült fel. A kettős vágy, melyet a nagybeteg komponista egyrészt a gyötrelmek feloldója, a halál, másrészt az élet, a küzdelmek és munka után érzett, öltött testet ebben a zenekölteményben. A komponista muzsikájában felidézi a beteg lázálmain, kinek lelki szemei előtt feltámad a múlt, a gyermekkor, az ifjú harca az élet meghódításáért és ott káprázik előtte a jövő délibábja. Mint minden művében, Strauss itt is a gondolatot tette formaalkotó tényezővé. A részek tehát a beteg lelkiállapotának változásai szerint következnek. A mű legnagyobb részén a halállal való viaskodás hangulata uralkodik, a beteg lázálmai, az ifjúság csábos képei. A rövid befejező rész a túlvilági megdicsőülést festi.

A partitúra elején Rilter Alexander verse áll, melyet azonban a költő utólag, a kompozíció elkészülte után írt; versben kísérelvén meg elmondani mindazt, amit a komponista zenével fejezett ki.

4. Strauss Richard: Imígyen szóla Zarathustra. — Zeneköltemény.

Az Imígyen szóla Zarathustra Strauss Richard legeredetibb zenekölteménye. A zeneköltő Nietzsche bölceleti munkáját vette műve alapjául. „Szabadon Nietzsche után” — írja Strauss a cím alá. Ez a szabadság azt jelenti, hogy úgy változik át zenei alkotássá a bölceleti költemény, ahogy az élménnyé lett Strauss lelkében. Nem Nietzsche szól hozzánk Strauss muzsikáján keresztül, hanem Strauss legbensőbb lelkivilága tárul fel előttünk.

A „szabadon Nietzsche után” azt is jelenti, hogy a bölceleti költeményből „szabadon” válogatja össze Strauss azokat a részeket, amelyek az egész zeneköltemény eszmei fonalát szolgálják. A partitúra élén Nietzsche művének első részéből (Zarathustra előjáró beszéde) vett idézet áll. Zarathustra tíz évet töltött a hegyekben, magányban. A nagy csillagzat, a Nap felkelt, Zarathustra eléje állt és így szólt: „... megelégettem a bölcsességet... szeretnék ajándékozni, míg a bölcs nem örül bolondságának és a szegény gazdagságának. . .” A zene is ezzel a képpel kezdődik: Zarathustra a felkelő „nagy csillagzat” előtt áll. Fenséges, káprázatos napkelte. A következő rész: „A túlvilágiaskodókról” — Misztikus motívumok közben halljuk a „Credo in unum deum” gregorián dallam idézetét, a mely a dogmákban való hitet jelképezi. „Nem dugni fejem az égi fővenybe, hanem magasan hordani azt a földi főt,

amely a földi célt megteremti." Ezt mondja nekünk az áhítatos, rajongásig emelkedő további zene. A dogmatikus hit és a földi életcél hite közül az utóbbi győz. „A nagy vágyakozás” (a következő rész címe) minden áthullámszik. Közben ismét felhangzik a Credo és a Magnificat motívuma. „Az örömökről és szenvedélyekről” szól a zeneköltemény folytatása. A szenvedély dithyrambikus csapongása közben a puzónok harsozásában a napfelkelte természet-motívumát halljuk.

„Egykor szenvedélyeid valának és gonoszoknak szidtađ őket, de most csak erényeid vannak: ezek szenvedélyeiből nőttek” — hirdetik az új tant a viharzó melódiák. „A sírdal” c. részben a komor hangulatból a szenvedélyek hangulatába emelkedik a zene, mely azt hirdeti: „síkok nélkül nincs feltámadás”. „A tudományról” szóló rész: fuga. Témája a természet zenéből származik. De a természet fenséges egyszerűsége mesterkélts bonyolultsággá változik. Nietzsche szavai: a félelemből lett a tudomány — bátorság az ember egész története.

„A lábadozó” részben újra bonyolódik a fuga, de végül is gúny és kacaj önt el mindent. A tudomány szörnyetege Zarathustra torkába mászott és fojtagatta. De ő leharapta fejét és messzire köpte el magától.

Igy érkezünk a napkelte ujjongó C-dur akkordjához. Itt kezdődik a visszatérés. Vágy és kétely viaskodnak. Ugy tűnik, mintha a kétely győzne. de végül is a nagy kacagás túlseng mindenben. Következik a „Táncdal”: „Tánc- és gúnydalt a nehézség szellemére...” Genialis visszatérés. Minden téma megváltozva, súlytalanul, kacagva, $\frac{3}{4}$ -es táncritmusban tér vissza! „Minden gyönyör öröklétet akar” — zengi ez a muzsika. A táncdal az Éjjeli vándor dalába torkol: „...a gyönyör mélyebb, mint mit fájás takar, a szenvedés maga szól: Légy múlt. ...ám minden gyönyör öröklétet akar, mély, mély öröklétet.” A kétely hangjai azonban újból és újból felhangzanak, az orgia az éjjel tizenkét harangütésével lassan elcsendesedik — és az ember egyedül marad a természet és a szellem ellentétének megoldatlan nagy kérdésével. Straussnak ezt az elgondolását bizonyítják a befejező halk, disszonáns akkordok.



TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYHEGEDU-KÉSZITŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genfi nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezűleg készített hegedűmmel nyerték el az első díjat. Anvers, Páris, Róma, Brüsszel nagyarany, Grand Prix Medaille D'Or kifűntetések.

Telefon 389—199

Részletfizetés.

Díjtalan árjegyzék.

42 éves cég

A Budapest Székesfővárosi Állat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kígyóház, pálmaház és terrárium, lovaglópálya, kocsizás.

A nyári hónapokban szabad nézőtérén elsőrendű hangversenyek, teljes opera- és operettelőadások.

Belépődíj: Felnőtteknek 70 fillér, vasárnap 50 fillér
Tíz éven aluli gyermekeknek . . . 40 „ „ 30 „

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretével, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál:

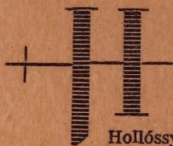
Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jöjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású ivókúrák a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!



Hollóssy János
könyvnyomtató

Budapest, VII.,
Jósika-utca 20.

300182

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 334—529



Budapest,
XXIV. évfolyam, 12. szám
1943 május 8-án

TARTALOM



Harminc éve mutatkozott be a Székesfővárosi Ének-
kar — Molnár Antal: A „Wohltemperiertes Klavier“
(Bach műve) — Kereszty István: Brahms körül (I.)
— A. Balogh Pál: Finn zeneköltők — Csilléry Béla
bemutakozása Németországban — A Rádió zenei
tervei. — Külföldi hírek — Belföldi hírek

A Székesfővárosi Zenekar hangversenye a Pesti Vigadóban

Rendezi a Harmónia Művészeti Szövetkezet a Fővárosi Népművelés keretében

XXIII.

1943. május 9.

vasárnap délután 4 óra

FRICSAY FERENC

LENGYEL GABRIELLA

(hegedű)

Berlioz: Római karnevál — nyitány

Lully: Balettszvit (bemutató)

Bartók: Parasztdalok

Mozart: G-dúr hegedűverseny

XXIV.

1943. május 16.

vasárnap délután 4 óra

WÜST PHILIPP

BÖSZÖRMÉNYI NAGY BÉLA

(zongora)

Händel: Concerto grosso

Horusitzky: Zongoraverseny

Brahms: II. szimfónia



Operaelőadás

Előreláthatólag május 16-án vasárnap este 1/27 órakor a

Magyar Művelődés Házában.

Pergolese: AZ URHATNÁM SZOLGÁLÓ (vígopera)

A Székesfővárosi Zenekart vezényli: Isoz István.

Adam: A NÜRNBERGI BABA (vígopera)

A Székesfővárosi Zenekart vezényli: Rubányi Vilmos.

Jegyek: május 1-től kezdve 0.90 P-től 7.50 P árban a Népművelési Bizottság hivatalában (IV., Szép-u. 5. d. e. 9—2 között és pénteken d. u. 4—6 között is, továbbá a Magyar Művelődés Házában és a Harmónia Művészeti Szövetkezet jegypénztáránál (tel.: 132—292.) válthatók.

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-krt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—329

HARMINC ÉVE MUTATKOZOTT BE A SZÉKESFŐVÁROSI ÉNEKKAR

Az első világháború előtti évek alkotásokban gazdag idejében állította fel Budapest székesfőváros a községi iskolákkal kapcsolatos zenetanfolyamokat, majd a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskolát és a Székesfővárosi Énekkart. 1940 szeptemberében volt harminc éve a zenetanfolyamok megindulásának, tavaly érkezett el a Felsőbb Zeneiskola ehhez a szép jubileumhoz, idén pedig április 29-én volt harminc éve, hogy a székesfővárosi énektanítókból és tanárokból 1912-ben létesített Székesfővárosi Énekkar Bossi Canticum canticorum című oratóriumának előadásával bemutatkozott.

Hosszú idő telt el azóta, két világháborúval és a trianoni Magyarország keserves éveivel. Az első világháború megakasztotta a főváros ifjú intézményét fejlődésében. A világháború kitörésének évében szimbolikusan vehetjük Mozart Requimének előadását az énekkar első karnagyának, Sztojanovics Jenőnek vezetésével. A Requiem nemcsak a világháború gyászos végét érezte, hanem egyúttal az énekkar ifjú életének átmeneti befejezését is.

1914-től 1919-ig nem működik a Székesfővárosi Énekkar. 1919 november havában, a világháború és a két forradalom után, a nemzeti Magyarország megszületésével újraszületik ez a nagyjövőjű énekkar is. Ekkor a János viléz világhírű szerzője, Kacsóh Pongrácz áll az együttes élére. Mindössze azonban alig három évig vezette az énekkart. Munkájának folytatásában és az énekkarral kapcsolatos terveinek megvalósításában megakasztotta 1923 december 16-án bekövetkezett korai halála.

Míg Sztojanovics Jenő, a Székesfővárosi Énekkar első karnagya oratórikus művekkel foglalkozott, addig Kacsóh Pongrácz az a cappella stílusban írt alkotások művelését tűzte ki célul.

Kacsóh megbetegedésekor Karvaly Viktor, az énekkar jelenlegi vezetője került az együttes élére. Karvaly munkásságában egyesíti két

elődje törekvését és egyaránt foglalkozik az oratórikus, mint az a cappella művek irodalmával.

Huszonegy éve vezeli Karvaly Viktor a Székesfővárosi Énekkart. Vezetése alatt az együttes világhírt szerzett. Ismerik a legjelesebb külföldi karmesterek, akik dolgoztak budapesti vendégszerepléseik alkalmával a Székesfővárosi Énekkarral. Ismerik, mégpedig igen előnyösen. Toscanini elismerése — amikor a Székesfővárosi Énekkart a világ legelső énekkarának minősíti — megegyezik a többi vendégszereplő karmesterével. Toscanini tettekkel is kifejezi az énekkarról alkotott jó véleményét: Bécsben a filharmónikusok hangversenyére a Székesfővárosi Énekkart hívja, hogy bemutassa vele a Psalmus Hungaricus-t és közreműködjön a Kilencedik szimfóniában. (1934. okt. 20., 21., 22.) Jóhírének köszönheti az énekkar a többi külföldi meghívásokat is: 1936 május 19-én ismét Bécsbe, ahol Dohnányi „Szegedi misé“-jét és Bruckner „Te Deum“-át adta elő Dohnányi vezényletével, 1940 tavaszán Firenzébe, ahol a „Maggio musicale“ keretében Bach „Actus tragicus“-át, Verdi „Stabat mater“-ét és Kodály „Psalmus Hungaricus“-át énekelte Gui Vittorio vezényletével és a cappella magyar-estet adott Karvaly Viktossal az élén, végül 1941 őszén Boroszlóba, ahol Verdi Requiem-ét és a Psalmust énekelte Wüst Philipp pálcája alatt és szintén adott Karvallyal egy magyar műsorú a cappella-estet.

A kórus számtalanszor bebizonyította, hogy a legnagyobb feladatok megoldására hivatott és alkalmas. Nem ismer stílusnehézségeket. Másora a húsz év alatt olyan változatos és sokoldalú volt, hogy minden stílus sajátosságait megismerhette. Nem tudjuk, hogy műsorából mit emeljük ki, ha a stílusos előadásra akarunk példát. Bach János passiója, H-moll miséje, Händel Messiás, Liszt Krisztusa, Beethoven Kilencedikje, Berlioz Requiem, Florent Schmitt Zsoltára, Kodály Psalmusa vagy Honegger Dávid királya legyen az, amelyre különösképpen rámutassunk? Meg kell állapítanunk, hogy mind a klasszikus, mind a romantikus és a mai modern zene stílusában otthonos a különő énekkar.

De lássuk a húsz évek ezt a rendkívül gazdag munkásságát!

Az énekkar több mint 100 hangversenyen állott a nyilvánosság elé. Ezek nagy része önálló hangverseny volt. Az előadott művek felsorolására nincs helyünk. Mindössze áttekinlést kívánunk nyújtani és csak a nagyobb művek felsorolására szorítkozunk. A zeneirodalom nagyméretű alkotásai közül a következőket adták elő:

Bach: Actus tragicus, H-moll mise, János-passio; Händel: Messiás, Sándor-ünnepe; Haydn: Teremtés; Mozart: C-moll mise; Requiem, Koronázási mise; Beethoven: Kilencedik szimfónia, C-dur mise, Missa solemnis; Schubert: Esz-dur mise; Rossini: Missa solemnis (Budapesten először); Liszt: Krisztus oratórium, Koronázási mise, Missa choralis; Verdi: Stabat Mater, Te Deum (mindkettő Budapesten először); Requiem; Brahms: Német requiem; Berlioz: Requiem; Franck: Les Beatitudes (Budapesten először); Bruckner: Te Deum;

Schmitt Florent: XLVI. zsoltár (Buapesten először); Honegger: Dávid király; Kodály: Psalmus Hungaricus, Te Deum; Petrássi: IX. zsoltár (Budapesten először); Dohnányi: Szegedi mise, Cantus vilae (először); Wolf Ferrari: La vita nuova (Budapesten először).

Ha hozzávesszük ehhez, hogy több művet többször is előadtak (egyesekeket, mint például a Kilencedik szimfóniát és a Psalmus Hungaricust igen sokszor), még számos zenekari kísérettel ellátott művet énekeltek és számos a cappella-hangversenyt is adtak, akkor át tudjuk tekinteni a Székesfővárosi Énekkar eredményekben igen gazdag 30 évét.

A kórusnevelés nehéz munkáját Karvaly részben úgy végezte, hogy maga vezényelte a „gyümölcsszedést” jelentő hangversenyeket, részben ezt a külső sikert kiváló vendégkarmestereknek engedte át. Így az énekkar igen sok kiváló karmesteregyéniséggel megismerkedhetett, ami csak fokozta tudását és a zeneművészet remekműveiben való elmélyedését. Az énekkar például egymagát a Kilencedik szimfóniát énekelte Weingartner, Toscanini, Dohnányi, Kleiber, Klemperer, Molineri, Weisbach, Schüricht, Mengelberg és Busch pálcája alatt. A Psalmust pedig előadta Kodály, Molineri, Toscanini, Gui és Wüst vezényletével.

A Székesfővárosi Énekkar igen szép munkát végzett. Működése nagy mértékben hozzájárult zenei műveltségünk terjesztéséhez. De még egy nagy érdemére rá kell mutatnunk: lelkesedéssel állt a magyar zeneköltészet szolgálatába. Itt elsősorban Kodály művének népszerűsítését említjük meg. A Te Deumot a Székesfővárosi Énekkar mutatta be hangversenyen. A Psalmus mintaszerű előadásával külföldön is sok hívet szerzett a magyar zeneművészetnek. Kodály a cappella-művei közül is számosat a Székesfővárosi Énekkar mutatott be (például: Mátrai képek, Ének Szent István királyhoz, Tantum ergo, Köszöntő, Hegyi éjszakák, Qui d'amor sente, Norvég lányok), állandóan műsorán tart és külföldi vendégszereplései során is énekel. Kodály művein, Dohnányi nagyszabású alkotásain kívül a nagyobblélegzetű magyar művek közül Adám „Magyar karácsony”, „Mária Veronika” (hangversenyelőadások), Horvitzky „Fekete Hold éjszakáján”, „Te Deum” és Unger „Óda Hungarica” c. műveinek bemutatásai fűződnek nevéhez. Ezeken kívül a magyar a cappella irodalom számos értéke került számtalanszor és kerül állandóan előadásra a Székesfővárosi Énekkar fémjelzésével: Bartók, Geszler Ödön, Harmat, Bárdos, Deák-Bárdos, Péter József, Kern Aurel és Török Zoltán. kórusai.

A Székesfővárosi Énekkar bemutatkozásának harmincadik évfordulója alkalmat adott erre a visszatekintésre. De alkalmat ad az előre nézésre is. A feladatok a jövőben is ugyanazok: a magyar zenekultúra továbbfejlesztése és a magyar zeneköltészet szolgálása. A különbség a múlt és a jövő között csupán az, hogy 30 év óta kiteljesedett az új magyar zeneművészet, új zeneszerző-nemzedék nőtt fel s ezáltal a jubiláló Székesfővárosi Énekkar jövő feladata a magyar zeneköltészet nemzeti ügyének az eddiginél még fokozottabb mértékben való szolgálása.

MOLNÁR ANTAL:

A „WOHLTEMPERIERTS KLAVIER“ (BACH MŰVE)

Nagy vívmány volt, amikor a XVII. század vége felé kiegyenlítették a billentyűs hangszerek hangolását. Rájöttek, hogy nem kell megalkudni az egyenlőtlen temperálással, távolabbi hangnemek hamisságával, a kellemtelen „farkasok“ harapásával. A hangközök némi csekélyke módosítása elégnak bizonyult, hogy tökéletesen egyenlő félhang-távolságokat kapjunk. És hiába tiltakoztak és tiltakoznak a teljes, fizikai tisztaság hívei, az egyenletes temperatúra győzedelmeskedett és mai napig sem okoz semmi bajt. Bachnak is megfelelt; annyira, hogy kétszer huszonnégy prelúdium és fűgával ünnepelte, Minden egyes billentyűre, mint alaphangra, két-két dur és két-két moll darab esik a Bach-féle monumentumban. Eaharmonikus módon egyik billentyű sem szerepel kétszer ugyanabban a sorozatban. Így hát kimarad mindkét kötetből desz-dur, gesz-dur, cesz-dur, aisz-moll és asz-moll, az I. kötetből disz-moll, a II.-ből esz-moll.

Amikor megállapítjuk, hogy hatalmas gyűjteményünk végigvisz a hangnemek körén, önkénytelenül is arra kell gondolnunk, vajjon megkülönbözteti-e a hangnemeket hangulati módon Bach, vajjon jellemzi-e azokat úgy, mint később például Mozart, Beethoven és a romantikusok. Tudjuk jól: nem véletlen, hogy Beethoven sors-szimfóniája c-mollban, pásztorál-szimfóniája f-durban van. A hangnemek jellege, ha bizonyos ingadozásokkal is, de nagyjában fönnáll. Vajjon Bachnál is megvan-e már? Úgy tapasztaljuk, hogy igenis: határozott karaktert kölcsönöz hangnemeinek Bach; sőt hozzátehetjük, hogy a hangnemi jellemzés történelmi fejlődésében jelentős állomás Bach működése. De önála még nincsen jelen a hangnemiségek későbbi gazdag rétegezettsége, sokoldalúsága és az egyes hangnemek sem különböződnék szét oly mértékben, nem oly differenciáltak, mint már Mozartnál. Igen zavaró körülmény volt Bach idején a hangnemi kristályosulásra nézve, hogy *kétféle hangolást* használtak, körülbelül nagyszekund-távolság különbségével, az úgynevezett kórushangét és kamarahangét. Történetesen úgy esett, hogy Bach két templomot is ellátott műveivel; az egyikben kórushang szerint, a másikban kamarahang szerint hangoltak, tisztelve bizonyos kialakult hagyományokat. Akárhányszor megesik, hogy Bach, amikor átírja valamely művét más együttesre, egészhangnyi áthelyezéssel teszi, hogy megőrizze az abszolút hangmagasságot. Így lesz például d-dur előírásból e-dur! Beláthatjuk: az ilyen gyakorlat nem valami kedvező a határozott, egyéni hangnemjellegek kialakulására! Bach idején még a párhuzamos, egynevű és kvintrokon hangnemek is közelebb állnak egymáshoz karakterben, mint ahogy később mutatkozik. Bach például nem áttolja a g-moll és a-moll solo-hegedűszonátát d-mollban írni át orgonára, illetve zongorára. Innen van aztán, hogy a „Wohltemperiertes“ I. kötetének b-moll és esz-moll fűgái annyira rokon témákon épülnek, hogy a fisz-moll prelúdium motívikája oly közel áll a cisz-moll fűga 2. részéhez; hogy az e-moll és a-moll fűga könnyes kromatikája egytestvér; hogy a II. kötet d-moll fűgája és a-moll prelúdiuma közös forrásból meríti panaszos kromatikáját és így tovább. Mégis azt kell mondanunk, hogy nagy általánosságban megvan Bachnál a hangnemi karakter és a darabok hangvétele, hangulati mintázása szorosan összefügg azzal.

A d-dur fűgák hangja mintegy apostoli ígéhirdetése egyszerű hívők számára, az I. köteté méltóságosabb, a II.-é elevenebb. Kollektív hang ez, a jó pásztor szózata. A fanfáros-katonás, játszi c-durt, az orgonaművekben uralkodót, itt nem alkalmazza Bach. C-mollját a „Wohltemperiertes“ nem a komor, végzetes hangra állítja be, mint a Musikalisches Opfer, az orgona-Passacaglia, a c-moll orgona-fantázia és fűga

stb. És nem a Máté-passio zárókórusának vagy a fűgás c-moll zongoraszólvit Sarabandéjának fenséges megváltáshangjára. Inkább az Invenciók és szvítek könnyedebb, világiasabb tónusát üti meg c-mollban, éreztetve a lélek szárnyaló szabadságát, miután levetette földi terhét. Cisz-dur számára ninesen külön szférája a barokknak; könnyed és előkelő c-dur darabokat transzpónál ide Bach. A II. kötet cisz-moll fűgája közelmarad c-moll köréhez; ellenben az I. kötet hatalmas cisz-moll fűgájában sok van már e hangnem későbbi homályából és titokzatosságából. Busoni szerint: „mintha fenséges székesegyház sírboltjából emelkednénk föl tágas templomhajókón át a kupola tetőhajlásáig“. D-dur a megváltás jubilációs hangneme Bachnál; mint általában a barokk; ő is d-durban fogalmazza a Magnificat-ot, a Glóriát és a föltámadás zenéit. Ellenben a „Wohltemperiertes“ keveset ölel föl e zenekari nagy tónusból, hiszen a clavicord hangja csődöt mondana ily roppant föladvattal szemben. Az I. kötet fűgája inkább a Lully-nyitányok színpadiasán hősies hangvételét idézi, a II. köteté kisé konvencionális egyházi karfűgára emlékeztet. D-moll a barokk legkeményebb, legkönnyörtelenebb tónusú hangneme, sok van már benne a későbbi d-mollból, a világtragikum hangneméből, ahogyan Mozart a „Don Juan“-ban, Beethoven a IX. szimfóniában használja. Gondoljunk csak a Kromatikus fantázia- és fűgára, a d-moll Toccata és fűgára vagy a Máté-passio „Komm' süßes Kreuz“ áriájára! A mi fűgáink közül inkább a II. köteté visszhangozza némikép az égető fájdalom, az I. köteté elégikusabb, enyhébb. Esz-durnál gondoljunk a nagy „Szentháromság“ orgonafűgára: szentséges örök igazságok hirdetésére érzi hivatótnak e hangnemet a stílus. A Máté-passio 70. számú alt-áriájában esz-dur az isteni szeretet hangneme. Itt, a „Wohltemperiertes“ II. kötetének fűgájában a jóhír adventi hangnemeként jelentkezik: mintha angyalok zenekara hirdetné a Megváltó születését. Hasonló vonatkozása van az I. kötet prelúdiumának, hozzá a fűga mintegy örömteli társalgás a megnyilatkozás értelmé felől. Esz-moll számára nem tart fönn külön jelentéskört a barokk. Bach megelőzi a körát, amikor egyetlen művével *megteremt* a hangnemet, habár közelmaradvá a szintén újonnan megstilizált b-mollhoz, de némikép már egyéni hangulatszférát biztosít esz-mollnak. Kényszerítően érezzük: Krisztus elsíratása, ami e hangnemből kiárad. A II. kötet disz-moll fűgája viszont egy enyhén panaszos d-moll darab áthelyezésével állt elő. E-dur a keresztyén község idilli rajongásának hangneme Bachnál, mint a Máté-passio I. részének zárókórusában. Ez a boldogságos, becézőn örömteli hang ömlik el az I. kötet e-dur darabjain; a II. kötetéi ismét szent toronyzenék, esz-durból transzpónáltak. E-moll a tragikus eltekéltség hangneme Bachnál, ebben a művében éppúgy, mint a Máté-passióban vagy a nagy orgonafűgában. De nem száll le itt abba a mélységbe, mint a h-moll mise fenséges fájdalomú „Crucifixus“-a, mely h-moll távlatából alkalmazza a kvintrokon szférát. F-dur központi, pásztori jellegét nem érinti a mi munkánk, kevés vonatkozása van a Karácsonyi oratóriummal és az orgona-pasztorálékkal. Annál közelebb állnak a mi darabjaink a híres orgona-Toccatahoz, a János-passio 21. számú ironikus kórusához és főként az olasz stílusú zongoracconcertóhoz. Vagyis itt a lelkendező és szellemes, humoros f-dur forrásait nyitja meg Bach. F-mollnak az I. kötetben az a bizonyos súlyos „grave“ jellege van, amelyet a 3-szólamú Invencióból ismerünk. A II. kötet fűgája — habár könnyedebb, de — szintén komoly, sötétre fojtottságra hajló. Azzal a könnyekben fölolvadó tónussal, mely a Máté-passio „O Schmerz“, a János-passio „Zerfließe, mein Herze“ áriáját jellemzi, csak a II. kötet prelúdiumában találkozunk. Mindkét kötet fisz-dur darabjai transzpónáltak, f-dur világába tartoznak. Fisz-moll a bűntudat, a töredelmes vallomás hangneme Bachnál; így a h-moll mise

II. Kyrie-jében, ugyanott a „Confiteor“ hitvallásában, a Máté-passio „Buss und Reu“ áriájában, a János-passio „Ach, mein Sinn“ áriájában, a fisz-moll Toccata és fúgában. Így kerül az I. kötet fúgájába gyónás-szerű hang, olyan prelúdium után, mely viszont inkább a-durral tart rokonságot. A II. kötet fisz-moll darabjai teleszívódtak búnbánattal. G-dur a tevékeny és meleg szeretet hangneme Bachnál, mint a h-moll mise „Domine Deus“-ában, a Máté-passio „Ich will dir mein Herze schenken“ és „Gebt mir meinen Jesum wieder“ áriájában. Ez a szinte gyermekies hang meglehetősen közel áll az egykorú *gáláns* stílushoz. Így kerül könnyed, láncos, derős szvítészerű hang a „Wohltemperiertes“ g-dur darabjaiba. A barokknak két fontos hangvétele fűződik g-mollhoz, egyik a könnyek közt mosolygó, mint az I. kötet prelúdiumáé, másik az ön-feláldozó, hősi, nagyszenvédelmű, mint a többi g-moll darabé. Ezek hangvétele még a két nagy g-moll orgonafúgáénál is hatalmasabb. A II. kötet prelúdiuma a Corneille-, Lully-féle tragédiák tónusát idézi, fúgája az egykorú olasz fúgatípus koronája, az I. köteté szinte ércből van ki-öntve. Érdekes, hogy asz-durnak nincsen még külön körzete a barokkban. Választékosabb, tartózkodóbb a-dur darabjait helyezi át mesterünk asz-ba. A gisz-moll darabok g-mollból transzponáltak: *enyhébb* tónusú g-moll darabok kerültek át ide. A-dur a tevékeny, alkotó Szentlélek hangneme Bachnál, mint a h-moll mise „Et in Spiritum Sanctum“ részében; vagy pedig hangneme Isten szakadatlan dicséretének, mint ugyanott a „Laudamus te“ részben. Ez az élénk, amellet kissé gáláns bársonyos, hízel-kedő, rajongó hang jellemzi a híres orgonafúgát is, melynek témája a „Magasan repül a daru“ dallamára emlékeztet. Ebből a hangulati anyag-ból véste ki a-dur darabjait a „Wohltemperiertes“. Többnyire bizonyos hangsúlyozottan mozgalmas következetesség és fájdalommasság jellemzi a barokk a-mollját, Bachnál mindkét nagy orgonafúgában, mintha csak arra célozna, hogy vállalni kell az élet súlyos feladatát és tevékenyen viselni. A borongós hang csaknem fenyegető az I. kötet prelúdiumában, a fájdalom szinte esendőségig fokozódik a II. kötet prelúdiumában és mindez módfelett hatalmasra emelkedik, egész az Utolsó Ítélet katakлизmá-s rengéséig, a II. kötet megrázó fúgájában. Ennek tématípusa tér vissza még Mozart „Requiem“-ében is, a Kyrie fúgadallamában, ahol a rokon d-mollba került. Az I. kötet a-moll fúgája ártatlanabb, inkább c-mollal rokon, amelyhez a párhuzamos c-duron át vezet belőle fonál. B-dur általában erőteljesen játszi, férfiasan derős hangnem Bachnál, mint a János-passio áriájában: „Ich folge dir gleichfalls, mein Heiland“. Az érces, mégis élénk tónus már a barokkban is megpendül, ami a későbbi korok b-durját oly jellemzően megszínezi. Még nem a későbbi halál-hangnem, de nemes, transzcendens fájdalom, részvét hangneme a Bach-féle b-moll. A világirodalom legmeggyőzőbb Golgotha-jelenetének mond-ható az I. kötet prelúdiuma és fúgája; épp ezért bizonyos, hogy transz-ponálás útján álltak elő éspedig h-mollból. Mert h-moll többek közt Krisztus elsíratásának hangneme, mint az „Es ist vollbracht“-áriában a János-passio vége felé; b-mollt pedig csak éppen hogy kezdi kialakítani a stílus, ilyen kiindulással. A II. kötet idevágó darabjai enyhébbek, kevésbé jellegzetesek. H-dur ugyanúgy áll elő Bachnál b-dur áttevéséből, mint fisz-dur az f-duréből. Mesterünknek nincs külön mondanivalója h-dur számára. Ellenben h-moll, mint láttuk, fájdalmas a javából! Gondoljunk csak a Máté-passio „Blute nur“ áriájára! Jellemezheti azon-kívül devóció, leborulás, vallásos töredelem, mint a h-moll mise I. Kyrie-jében, a Máté-passio „Erbarme dich“-ében. Ide vágnak az I. kötet h-moll darabjai. Más világból valók a II. kötetbeliek; ezek a világi szvítzenével rokonok, például a h-moll Francia szvittel és inkább d-dur felől vezetik le családfájukat.

(Folytatjuk.)

KERESZTY ISTVÁN:

BRAHMS KÖRÜL

I.

Brahms emberi és művészi értéke egyaránt szíнарany.

Ennek az aranyinak, mint minden éremnek, két oldala van. A köz tudatban Johannes Brahms: zord agglegény; zenéje: méltó hozzá. De olvassuk csak el például ezt a művészi formába öntött gyengédséget:

*Harmatos rózsát szakítottam éjjel;
Szívtam illatját — soha ennyi kéjjel!
Ah, de szírmáru! remegő galyáru!
Harmata rám hull.*

*Éjjel ajkadról is a rózsza méze
Hévvél úgy, mint még sohasem, tetéze,
Ah, de reszkettél... ami, lásd, elárult:
Könnyed aláhult.*

Ez a „Szaffói óda“ és még számos hasonló bensőséges, a lélek finom rezdülésével gyönyörködtető költemény ihlette meg a „hideg északi német“ zeneköltőt méltó dalokra; nagy veszteségünk, hogy hangversenyeinken hosszú évek óta kevés dalénekesünk lép fel, s ezek is elhanyagolják — egyebek közt — ezeket a zenei kincseket is.

1855-ben — Brahms ekkor 22 éves volt — jelent meg első dalfüzete; a többi sűrűn követte egymást 1896 végéig: ekkor jelent meg a közeli halála gondolatával terhes „4 komoly ének“, az ősz és a nagybeteg zeneköltő utolsó kótája. Megtalálhatni a gazdag sorozatban az érzelmek egész skáláját; van a szövegek közt gondolatköltészet, van lelkes rajongás, van vidám és enyelgőhangú vers, van bölcsődal, van ájtatos tartalmú — mind a neki megfelelő, színes zenébe öltöztetve. Egy-két tucat szinte hangú népdalhoz is írt Brahms művészi zongaraszólamot, nem tartotta magához méltatlanoknak a népművészet vadvirágait.

Első műveit azonban zongorára írta. Gyermekkorában hegedülni és gordonkán játszani is megtanult, 12 éves korában egy kisebb színházban a felvonások között zongorázott, két év múlva már tanítványai voltak. 15 éves korában teljes képzettségű zongoraművész volt, (tehetségét atyjától örökölte, aki színházi zenekarban kürtös és nagybőgös volt) egy év múlva mestere mint kész zeneszerzőt bocsátotta útjára. S mikor húsz éves korában világotlátni ment: már két remek szonátáját mutathatta be és az *esz-möll* Scherzót, améfynek fantasztikus eredetisége mellett Chopin scherzói elhalványulnak.

Ekkor ismerkedett meg az egyik legnagyobb hegedűművésszel, a magyarországi születésű Joachim Józseffel, aki csak két évvel volt nála idősebb, de már mint kiforrott és ismert művész a hannoveri király udvari zenekarának karnagya, világfi, amellet teljes műveltségre törekvő, egyetemre járó fiatalember; tőle egyet-mást tanulhatott a fiatal Brahms, aki csak 14 éves koráig járt iskolába és szűk viszonyok közt élt, de szenvedélyes könyvolvasó és könyvgyűjtő volt, mindig műveltségre törekedett. Joachim annyira el volt ragadtatva Brahms műveitől, de szerény, kedves és lelkes egyéniségétől is, hogy mindenfelé magasztalta, Düsseldorfban hangversenyezve Schumannnak is áradozva beszélt fiatal barátjáról, s annyira fölkellette a nagy zeneköltő és zongoraművész érdeklődését, hogy ez felszólította: hozza el hozzá Brahmsot.

Ez a látogatás döntötte el Brahms sorsát. Ő eddig csak kisebb városokban próbálkozott hangversennyel, otthon Hamburgban szűk körben élt. Schumann meglepte a vele rokon stílusban író ifjú magasaróptú invenciója és műveinek kifogástalan szerkezete s művészi kidolgozása; rokon lelkek voltak: Brahms kedves költői szintén Jean Paul és Ernst Theodor Amadeus Hoffmann voltak, ezeknek romantikus hangulata és képzeletvilága töltötte be lelkét s boldogan fedezte fel Schumannban a Hoffmann-féle szertelen Kreisler karmester zenei megteremtőjét. Schumann már akkor visszalépett az általa Lipcsében alapított szaklap (a Neue Zitschrift für Musik) szerkesztésétől, de tollat ragadott s lapjába egy kis értekezést írt, „Új utak” címűt, amelyben felsorol egy csapat fiatal zeneköltő-tehetséget s ezek felett kimagaslónak ítéli Brahmsot.

A cikk nagy feltűnést keltett. Haszna is volt: Brahms kiadót talált két szonátájára és dalaira. De kínos feltűnés is járt vele: a lap az akkoriban Berlioz, Liszt és Wagner járta új utak szócsové volt, a dicsért új zeneszerzők névsorából pedig ez a három név (talán célzatosan?) hiányzott — viselői tehát elfogultan, sőt ellenszenvvel gondoltak a bemutatott új nagyságra, sőt elgáncsolni igyekeztek. Gyönyörű kivétel volt Hans Bülow, Liszt tanítványa, rajongója (s később veje): ő volt az első zongoraművész, aki nyilvánosan játszott Brahms-művet. Ezután Schumann Klára is bemutatott hangversenyein rendszeren egy-egy kisebb-nagyobb Brahms-szerzeményt.

De a jég meg volt törve; Brahms lassan érvényesült, de művei megjelentek; elismerték elsőrangú zongoraművészek is.

Dús alkotóképzelete nem maradt a zongorához láncolva. Kamarazeneműveket, zenekariakat írt, ének- és zenekari darabokat; utóbb hegedűconcertót, két hangversenydarabot zongorára: „Tragische Ouverture”-t (Goethe „Faust”-jára gondolva), négy szimfóniát. 40 éves korában a bajor Maximilian-rend lovagkeresztjét kapta, utóbb sok más felsőbb kitüntetést, tiszteletbeli doktori címet is. Anyja halála a „Deutsches Requiem” megírására ihlette. Igaz, hogy ez a nagyszabású mű is, mint Brahms szimfóniái, eleinte kevés megértésre talált; művészi kidolgozását bonyolultnak érezték, „nehéz zene” volt az akkori nagyközönségnek. De amikor maga dirigálta a szimfóniáit: a siker biztos volt. Bülow — maga is elsőrangú karnagy — kijelentette: Wagneren kívül nem tud olyan kitűnő karnagyot, aminő Brahms.

Wagnerről szólva, álljon itt: Brahms nem viszonzta a bayreuthi mester hangos ellenségeskedését: meghallgatta Münchenben „A Rajna kincse” és „A walkür” első előadását, majd folytatásukat is, de míg „A walkür”-t és „Az istenek alkonyá”-t nagyraecselte: a többi részek tartalma, úgymond, teljességgel nem tudja érdekelni; ha Siegfried helyett Napoleon, vagy más, közelebbi, szívéhez közelálló hőse volna ezeknek a műveknek: az már érdekelné...

Kalbeck, aki négy nagy kötetben írta meg Brahms életrajzát, 12 olyan színművet sorol fel, amelyekből Brahms operát akart írni; de soha még vázlatokat sem vetett papírra. Miért? Hiszen dalai és karművei bizonyítják, hogy tudott az énekhangra írni és dallambősége kifogyhatatlan, műveiben nem ismétli magát.

Még egy-két szót Brahmsról, nem mint művésről, csak mint emberről.

Komoly és zárkózott természet volt. Sokan ridegnek, embergyűlölőnek tartották (mint Beethovent is), igaztalanul. De barátai előtt megnyilatkozott, pompás humora volt s tudták szívjóóságát. Igaz, hogy sok tehetségtelen és féltékenység alkalmatlankodott nála, elismerése végett — ezeket könyörtelenül elutasította. De például messze Oroszországból,

Charkovból egyszer egy ismeretlen küldte be hozzá műveit. Iwan Knorr nevű, állásért is könyörgött; Brahms látta, hogy igazi tehetség, biztatóan írt a zeneiskolái tanárnak. Knorr a tanév végén megjelent Bécsben Brahmsnál, aki Frankfurtban állást tudott neki szerezni a híres Hoch-konzervatóriumban (később igazgatója is lett). Még egy példa: a szintén ismeretlen, fiatal prágai családapa, Antonin Dvorak, fordult hozzá éppen úgy, Brahms elismernivaló tehetségnek látta, meglátogatta egyszoba-konyhás lakásában a nyomorgó orgonistát, s nem nyugodott addig, míg talpra nem állította. Sőt: Dvorak New-Yorkban lett karnagy és zeneiskola-igazgató, Brahms magarávallalta az ő itthon metszett partitúráinak korrektúráját! (Hányan tennék ezt?)

Ilyen szíve volt a „zord” agglegénynek.

...Szíve bizony szenvedett is. Mikor húszéves korában Schumannék vendége volt egy hélig, először látott közelről uri és boldog családi életet, ilyenre vágyott aztán egész életében. A művész létére is példás feleség, családanya és gazdasszony, Schumann Klára egyszeriben magas ideálja lett — de persze haláláig a legnagyobb tisztelettel tekintett fel a tizennégy évvel idősebb minta-nőre. Nem sokára egy göttingai leányt szeretett meg, tíz évig epedt utána, de anyagi helyzete nem engedte meg a nősülést. Még egy szerelméről tudunk; nem tudni, miért vonult vissza tőle. Végül 52 éves korában megismerkedett egy dalénekesnővel, lángrollobbant iránta, elősegítette sikereit, komolyan foglalkozott a házasság tervével — de a nagy különbség miatt elvesztette bátorságát, pedig tudhatta, hogy a szép művésznő őszintén ragaszkodik hozzá... Brahms tudta, hogy mint művész mennyit ér — meg is mondta Koesslernek, zeneművészeti főiskolánk nagyszerű tanárának — de a maga emberi értékéről túlszerényen gondolkodott.

A. BALOGH PÁL:

FINN ZENEKÖLTŐK*

Alig 25 éve mondhatja magáról a kicsiny finn nemzet, hogy szabad és független. Az a kultúra azonban, amellyel rendelkezik, nem 25 éves, sokkal öregebb. A finn nemzeti kultúra mélyen a finn egyéniségében rejtőzik, a művészetet semmiféle elnyomatás sem tudta kipusztítani. Lehet, hogy ezért kapta jutalmul a nemzet, hogy többszáz éves küzdelme után felszabadulhasson. S a 25 év előtti függetlenségi harc egyik áldozata éppen egyik legkiválóbb finn muzsikos volt: *Toivo Kuula*. Szívós, tüzes, tekintetű kemény legény volt. Igazi finn. Lángolt, fáklyaként világított, azután eltűnt, hogy átadja helyét másnak. Emléke nemcsak honfitársait kísérti. Kuula művészete mindenkié, mert ez a művészet finn s így mindenki szereti.

Különös egyéniség volt, Lelkében az elnyomott nemzet minden keserve izzott. Hasonlított egy kráterhez, amely kirobbanni készül. Kuula is robbant, izzó lávája tüzes. Szétomlik a lelkekben s éget vagy sebet üt. De nem fáj ez a seb, csak figyelmeztet: eljön mindennek az ideje,

* Kuula születésének 70. és halálának 25. évfordulója alkalmából frunk pár sort a finn zeneszerzők legjelesebbjeiről.

csak tartások ki! Él még a finn mûzsa, mert a lelkek mélyén lakozik s kipusztíthatatlan. Kuula a finn multat kereste, a finn jelent érezte és a finn jövőért küzdött. Bensőjében szenvedélyek dúltak. Az éjszaka és a nappal szenvedélye. A remény és a kétség. A hit és a küzdelem harca. Élete napsugártalan volt, mûvészete mégis sugárzik a csodában való hittől. Finn volt! Démoni östehetség! Hazájáért élt, hazájáért halt meg...

Parasztszülők gyermekeként 1883-ban látta meg a napvilágot. A nehéz munkát gyermekkorától megszokta, de ösztönösen vonzódott mindenhez, ami mûvészet volt. Zenei tanulmányait a helsinki-i konzervatóriumban végezte, Wegelius mellett, mint Sibelius. Nehéz anyagi viszonyok között tengette életét. Sokat dolgozott s sokat tanult. Kezdő sikereit kórusmûvekkel érte el. Ezek közül is kiemeljük a „Tuuti lasta“ (Álvilági bölcsődal) címűt. 24 éves korában ösztöndíjjal népdalkutató-körútra indult. Egyik leghíresebb kamarazenemûve az „A-dur zongoratrió“. A „Halál-dal“ című karmûvét egy 1600 tagú énekkar mutatta be. Olaszországban Bossi, Franciaországban Labey fogadta tanítványul. Visszatértekor írta meg az „Ave Maria“ és a 10-szólamú „Karaván-dal“ című vegyeskari mûvét. Sikeres szimfónikus költemények egész sorát írta.

Az ifjú zeneköltő muzsikája a sötétségen áttörő „északi fény“-ben izzik. Hite fékezhetetlen, hazaszeretete fellebbezhetetlen. Nyugalmat kereste, de nyughatatlan lelke sohasem tudott megnyugodni.

Kuula elnémult pennája pontot tett a finn zeneköltészet eme típusára. A kortársak és akik utána jöttek szintén izzón finnek maradtak, de nem követték őt nyughatatlan útján. *Sibelius*, a finnek nemzeti zeneköltője a finn multban az eszményt kereste, ezért mondjuk róla, hogy ő a „Kalevala zeneköltője, dalosa“. Az ősi finn éposz ideálként lebeg Sibelius előtt, így vált nemzeti zeneköltővé. Nem dacolt a sorssal, hanem megkereste az eszményi kivezetőutat. Elmerült a finn természet rejtelseiben, megkereste a kanyargó tavi utak szépségét, szerette a suhogó fenyő-lombokat. A sötét télnek is örült, mert szerinte minden változó: „A tél után nyár jön, a sötétség után világosság, keserv után öröm.“ Az ember csak akkor tud a világosságnak örülni, ha előbb sötét volt.

Kuulához nem tudott semmiféle „izmus“ férkőzni. Nem volt sem impresszionista, sem naturalista, sem más. Mellette mégis kilombosodott egy finn tölgyfa. Neve *Selim Palmgren*, a Debussy-hatású kitűnő muzsikus. Impresszionizmusa eredeti. Költészete világos, színes, alig van benne finn jellegzetes.

Ismét más arcot mutat *Yrjö Kilpinen*, a dalszerző. Igazi finn zeneköltő. Fellelhető mûveiben az északi melankólia, a természetimádás és a föld szeretete. Rezeg benne a néplélek finomsága, de nem östehetség, mint Kuula, Kilpinen a nemesen kifaragott szobor. A csiszolt drágakő. Az ezertő vizével esiszolt nemes gránitkő. Állja az idők viharát. Nem fog megtörni sohasem. A természet végtelensége ragyog benne.

Csilléry Béla bemutatkozása Németországban

Megírtuk, hogy a Székesfővárosi Zenekar igazgató-karnagya, Csilléry Béla, március végén Breslauban és Münchenben vendégszerepelt. A fiatal magyar karmestert mind a két városban igen melegen fogadták. A közönségsikert csak alátámasztotta a sajtó egyhangú elismerése.

A »Breslauer Neueste Nachrichten« például többek között a következőket írja:

»A kilencedik filharmóniai hangversenyt Csilléry Béla, a Budapesti Székesfővárosi Zenekar vezetője vezényelte. A felálló zenekartól és a közönségtől tisztelegve üdvözölt vendég éppoly energikus és a részleteket gondosan kidolgozó, mint temperamentummal teljes, nagyvonalú karmester, akinek a vezérkönyv a fejében és a zenekar erősen a kezében van. Valami közvetlen kényszerítő árad ki belőle, ami marékans benyomásokat teremt.

Ugyanitt a Galántai táncok és Pizzini Dolomitok c. szimfonikus költeményével kapcsolatban ez áll:

»A karmester kiváló formálóképessége a filharmónikusokat mindkét műnél csodálatos játékra ragadta«.

A »Schlesische Tagezeitung«-ből idézzük a következő mondatot:

»Benne (Csilléryben) fiatal, temperamentumos, energikus, finom kulturájú karmestert ismertünk meg,

aki művészileg a legerősebben ihlette a zenekart«.

De a müncheni bemutatkozás sem járt kisebb sikerrel. A Völkischer Beobachter beszámolójának ezt a címet adja: »Egy magyar karmester«.

A cikk hasábjain keresztül foglalkozik az eseménnyel és a legnagyobb elismeréssel ír a vendégkarmesterről.

Ugyanígy a többi müncheni napilap.

A »Münchener Neueste Nachrichten«-ben például ez áll:

»Erős karmester tehetség a hangzás és ritmus iránt határozott érzékel, világos, nyugodt és biztos a zenekar vezetésében.«

A »Würmtal-Bote« ezzel a címmel írja beszámolóját: »Viharosan ünnepelték Csilléry Bélát«.

A »Deutsches Volksblatt«-ból még idézzük a következő sorokat:

»A mester, dacára fiatalágának — csak 28 éves — tapasztalt, nagykulturájú karmesternek bizonyult. Vezénylésében egészen különösen értékeljük: 1. A zenekar feletti tökéletes uralmát; 2. A modernnek e ösen egyéni felfogása mellett a hagyományok mély tisztelétét a nagy német klasszikusok műveinek előadásánál«.

Ez a pár idézet is elég, hogy Csilléry németországi fogadtatásáról képet adjunk. És ezt örömmel tesszük, mert ismét egy magyar művész sikeréről van szó.

A RÁDIÓ ZENELI TERVEI

Május 17-én lemezről Schubert Befejezetlen szimfóniáját és Ravel szimfonikus táncait halljuk. Tull Ily Kurt Atterberg szonátáját adja elő gordonkán. Mozart fűvösötését az operaház zenekarából alakult együttes adja elő. A Rádió Bihar Jánosnak is szentel műsorszámot. A „Színházról színházra“ című műsorszámot Balogh Pál rendezzi.

18-án Cesar Franck Pastoralejét

halljuk orgonán. Lemezről kapjuk még Bach kis g-moll orgonafügáját, Mozart Es-dur zongoraversenyét és Stamitz VI. szimfóniáját. Nánássy-Mégy Edéné Brahms-intermezzókat, balladákat és rapszódákat zongorázik. Sor kerül a „Mai magyar szerzők“ című műsorszámra is.

19-én operaházi előadás lesz s Max Zimolung Beethoven kürtszonátáját adja elő.

20-án Brahms III. szimfóniáját halljuk.

21-én Rácz Aladár cimbalmozik

Lully-, Couperin-, Scarlatti- és Bach-műveket. Molnár Imre népdalelőadást tart s sor kerül a Filmoniai Társaság hangversenyének kapcsolására. A tervek szerint Ferrara vezénnyel és Varga Tibor hegedűl.

22-én a „Mindenből mindenki-nek”-ben Orosz Júlia, Rösler Endre és Losonczy György működik közre. Clementis Klára Liszt-, Schumann- és Chopin-műveket zongorázik. Wagner Richárd születésének 130-ik évfordulóján 90 perces lemez-műsort iktat a Rádió műsorába.

23-án az Ujvidéki vonósnegyes társaság Dvorák- és Kodály-vonósnegyest játszik. Marschalkó Mignon Bach-, Dohnányi-, Liszt- és Giesler-műveket zongorázik. Sor kerül még az operatanszakos növendékek vizsgálódásának közvetítésére is.

24-én Oberléné, Paulovics Erzsébet Mozart- és Schubert-műveket zongorázik. Az Operaházi zenekart Dohnányi Ernő vezényli, a hangverseny közreműködik Ország Tivadar. A műsor a következő: Mozart: Don Juan nyitány; Mozart: Hegedűverseny A-dúr, K. 219. és Schubert C-dúr szimfónia. Lemezről Schubert-, Schumann-, Wolf- és Liszt-dalokat hallunk.

25-én Schubert- és Debussy-műveket élvezhetnek a kamarazene hívei. Ezenkívül az Abbado-Vidusso-Crepax kamarahármas Pizetti Trióját adja elő.

26-án Beethoven Skót dalait énekli Solymossy Margit.

27-én Ujvidékről lesz Kívánsághangverseny. Hegedűs Miklós francia hegedűszámokat ad elő. Műsorára Fauré-, Saint-Saëns- és Debussy-műveket vett fel. Lemezről Dohnányi fis-moll szvitjét halljuk.

28-án Csajkovszky-est lesz. A Székesfővárosi Zenekart Fricsay Ferenc vezényli, közreműködik Dániel Ernő. Ádám Jenő tart előadást a magyar népdalról.

29-én Katona Lajos énekelt Händel-, Mozart-, Schubert-, Liszt- és Hubay-dalokat.

30-án „Hősök vasárnap”-ján végig magyar műveket hallunk a Rádió műsorán. A művészlemez során Liszt Les Preludes-jét, Kodály Pünkösdlőjét és Galántai táncait halljuk, azonkívül számos népdalfeldolgozást és dalt. Este Lehár: Párisi tánc-jára kerül sor. Páricsi Pál kamaragyűjtése Bp. II.-n Haydn-, Scarlatti-, Couperin-, Mozart-, Grieg-, Brahms- és Schubert-műveket játszik. A Nemzeti Zenede vegyeskara magyar karműveket mutat be. Operaházi közvetítés is lesz.

31-én valószínűleg Brahms-est lesz, az operaházi zenekart Dohnányi Ernő vezényli, közreműködik Zathureczky Ede és Kerpely Jenő. A műsor a következő lenne: Akadémiai ünnepi nyitány, Versenymű hegedűre és gordonkára és az I. szimfónia. A hangverseny szünetében Keresztury Dezső beszél Brahmsről. A nap többi részében Székesfehérvárról lesz közvetítés.

Június 1-én a Rádiózenekar Debussy- és Ravel-műveket mutat be.

2-án az ifjúsági énekkarok szerepelnek s lesz a tervek szerint egy Puccini-est, amelyen közreműködik Walter Rózsi, Pataky Kálmán és Losonczy György. Dohnányi Ernő zongorázik, műsora még nincs meg.

3-án Rajter Lajos vezényli a Székesfővárosi Zenekart. A műsor a következő: Reznicek: Donna Diana nyitány; Csajkovszky: Hattyútó, balletszvit; Fridl: Tarantella; Szabados Károly: Bolygó tüzek, scherzo; Saint-Saëns: Omphale rokkája, szimfónikus költemény; Szabó Xavér Ferenc: Közzene a Nero c. dalműből és Rékai: Csüddögölő. A „Könnyű zene — könnyű percek” című műsorban Palló Imre és Udvardy Tibor működik közre. Lemezről a Parasztbecsületet kapjuk.

4-én Pilinszky Zsigmond énekel és Molnár Imre tart előadást a népdalról.

5-én operaházi közvetítés lesz.

6-án C. Nagy Béla bemutatja a finn kóruszene mestereit, közreműködik a Budapesti Egyetemi Ének-kar Cser Gusztáv vezényletével. Mo-

zart klarinétharmasát előadja Váczy Gyula, Dániel Ernő és Friss Antal.

7-én az Operaházi zenekart Otto Mazarath vezényli.

8-án népdalfeldolgozásokat tervez a Rádió és Munkásdalárda előadásában. Felvinczi Takács Alice hegedül.

9-én Szombathelyről ad műsort a Rádió.

10-én „Elfelejtett magyar művekről” beszél Papp Viktor és operaházi közvetítés is lesz.

11-én Ádám Jenő beszél a magyar népdalról s kapunk zenekari műveket, dalokat és kamarazenét lemezről.

12-én „Művészpárok a mikrofon előtt” címen ad műsort a Rádió, melyet A. Balogh Pál rendez. A Nemzeti Zenede hangversenyének kapcsolása is szerepel a tervek között.

KÜLFÖLDI HÍREK

Magyar énekesnő dalestje Bécsben. F. hó 18-án nagysikerű dalestet adott Bécsben Kresz Károlyné Stojanovits Lili. Műsorán a német mesterek művei mellett szerepeltek magyar dalok is Kodálytól és Gárdonyi Zoltántól. Különösen Kodály népdalfeldolgozásai tetszettek a bécsieknek.

Dániel Ernő olaszországi hangversenyei. Dániel Ernő a Zeneművészeti Főiskola fiatal tanára április hó folyamán Olaszországban hangversenyezett. Rómában három alkalommal játszott. A többi hangversenye Pádva, Trento, Brescia, Bolzano, Ravenna, Bologna és Bergamo városokban volt. Műsorán romantikus és magyar művek (Liszt, Kodály, Geszler György és Veress Sándor) szerepeltek.

Nyári tanfolyamok Potsdamban és Salzburgban. Dr. Georg Schünemann

vezetése alatt működő, külföldiek részére fenntartott német zeneintézet (Deutsches Musikinstitut für Ausländer) ezidén is rendez nyári zenetanfolyamokat Potsdamban és Salzburgban. A tanfolyamok májustól szeptemberig tartanak. Tárgyai: zenekari és kórus-vezénylés, zeneszerzés, zongora-, hegedű-, mélyhegedű-, gordonka-, orgona-, kamarazene-, ének-, operarendezés- és drámai szerepgyakorlat. A tanítás a két központon kívül még Wiesbadenben, a lipcei Tamás-templomban, a berlini Dóm-ban (orgonisták részére) és a Német Birodalmi Zenei Főiskolában Berlinben folyik. A tanfolyamokon azok a külföldi és német muzikusok vehetnek részt, akik már tanulmányaikat nagyjából vagy teljesen befejezték és kellő művészi érettségük. A program a következő: Karmesteri eanfolyam Salzburgban a Mozarteumban 1943 augusztus hó 2-től 30-ig. Clemens Krauss. Ezzel egyidejűleg Hans Swarovsky is tart Salzburgban karmesteri tanfolyamot. Zongoratanfolyamot tart: Fischer Edwin Salzburgban, augusztus 16-tól szeptember 4-ig, Wilhelm Kemff Potsdamban június 1—27-ig, Karl Leimer és Walter Giesecking Wiesbadenben májustól szeptemberig, Elly Ney Salzburgban augusztusban és Winfried Wolf Potsdamban, május 31-től júniusig. Hegedűtanfolyamot tart: Georg Kulenkampff Berlinben a Zenei Főiskolán, június 7—27-ig és Vasa Parihoda Salzburgban augusztus 6—30-ig. Gordonkatanfolyamot tart: Ludwig Hoelscher Salzburgban augusztus 1—10-ig és Adolf Steiner Potsdamban, július hó 1-től 31-ig. Kamarazenekurzust Hans Mahlke tart Potsdamban, június 15-től július 15-ig. Enekkurzusokat tartanak Paul Lohmann és Franziska Martinezza Lohmann Berlinben június 20-tól július 24-ig, továbbá Salzburgban Felicie Hüni, Mihacsek (augusztus), Vilmar Hansen (augusztus). J. M. Hanschild (július 15-től szeptember 1-ig), Vittorio Moretti (augusztus) és Arnold Schellenberg (aug. 2—22). Joseph Marx Salzburgban augusztus 15—31-ig, zeneszerzést-kurzust tart. Anna Bahr

Pótsdamban operaszerep-gyakorlatot vezet. (jún. 23-tól júl. 24-ig). Rudolf Hartmann operarendezési szemináriumot tart Salzburgban (augusztusban). Günther Ramin Lipcsében karvezetői és orgona-tanfolyamot tart (aug. 10-tól szept. 17-ig). Fritz Heitmann pedig Berlinben tart júniusban orgonatanfolyamot. Az intézet vezetője dr. Georg Schünemann hangszertant ad elő augusztus 2-től 21-ig Salzburgban. Az érdeklődők a kövekező címre írjanak: Deutscher Musikinstitut für Ausländer, Berlin-Charlottenburg 2, Grolmanstr. 36.

A berlini magyar ösztöndíjasok énekkarának hangversenye. A berlini magyar ösztöndíjasokból dr. Arató István énekkart szervezett. Az énekkar a Humboldt-klubban hangversenyt adott, amelyen magyar népdalfeldolgozásokat adott elő dr. Arató István vezénnyel.

Svájci zeneköltő operasikere Berlinben. Othmar Schoeck, kiváló svájci zeneköltő »Schoss Durande« c. operáját mutatták be április 1-én a berlini állami operaházban. A bemutatónak rendkívüli sikere volt, úgy, hogy az újdonság rövidesen több német operaszínpadon műsorra kerül.

Károlyi Gyula Szófiában. Károlyi Gyula hangversenykörútja során legutoljára Bugária fővárosában adott nagysikerű hangversenyt. Műsorán Beethoven-, Chopin-, Schumann-, Liszt- és Dohnányi-művek szerepeltek.

Strauss Richárd opera- és hangversenyciklus Bécsben. A német zeneszerzők nesztora, Strauss Richard június 11-én lép be a 80-ik életévébe. Ebből az alkalomból Németországban szeltében megünneplik az agg Mestert és a jövő évadban számos hangversenyt rendeznek Strauss Richárd műveiből. Berlinen és Strauss szülővárosán, Münchenen kívül főleg Bécsben lesznek Strauss-ünnepségek. A jövő évadban többek között a bécsi Operaházban Strauss Richard

operáinak sorozatos előadását tervezik.

Kodály Te Deumának templomi előadása Pozsonyban. A Pozsonyban működő Bartók Béla Egyesület május folyamán egyházzenei hangverseny keretében a Dómban előadja Kodály Te Deumát. A hangversenyt a Bartók Béla Egyesület alapító-kar-nagya, Németh István László vezényli, akinek ugyanekkor bemutatja a dalosegyesület »Missa posoniensis« c. ünnepi miséjét.

BELFÖLDI HIREK



Zrinyi Miklós szülei 60. évfordulóján, május 1-én oszlották ki a Vitézi Rend Zrinyi Csoportjai Vezetősége által indítványozott, művészi munkákat jutalmazó díjakat. Képzőművészeti, irodalmi és zenei művek jutalomdíjai bizonyára búzdtólólag hatnak az alkotóművészekre, mert ezek a pályadíjak jövő májusra megint kiosztásra kerülnek. Az ünnepélyes estet vitéz Igmándy-Hegyessy Géza testőraltábornagy nyitotta meg. Vitéz kisharnaki Farkas Ferenc altábornagy és Tasnádi Nagy András felszólalása után nagybacsoni Nagy Vilmos m. kir. honvédelmi miniszter adta át a jutalmakat. A zenei díjat Pongrácz Géza, a Budapest honvéddörzszóalj főkarnagya nyerte el katonanóták és menetelő katonazene-karra való újszerű hangszerezéseért. A másik zenei díjat pedig Losonczy Dezső kapta.

Változás a Rádió zenei osztályának vezetésében. Fessler Antal, a Rádió zenei osztályának eddigi vezetője megvált a Rádió kötelékéből, betegségére való tekintettel. A zenei osztály vezetését a Rádió Igazgató-sága dr. Laczkovics János osztályvezető-helyettesre bízta.

Liszt és a Bach-kultusz. A Liszt Ferenc Társaságban folyó előadás-sorozatban április 27-én Molnár Antal zeneművészeti főiskolai tanár ér-

tekezett Liszt- és a Bach-kultusz címmel. A magasszínvonalú előadás után Dániel Ernő illusztrálta zongoraszámokkal Molnár Antal előadását. Előadta Liszt két Bach-orgonapreludium és fúga átíratát, a Weinen, Klagen-variációkat és Bach nevének befűire írt fantáziát és fúgát.

Tóth Miklós: Dalok. A napokban jelent meg nyomtatásban Tóth Miklós fiatalon elhunyt zeneszerző műdal-sorozata. Tóth Miklós 1904-ben született. Zeneszerzést Kodálynál végezte. III. akadémista korában halt meg, 1929 tavaszán. A most közreadott hat dal közül kettőt-kettőt írt Ady Endre és saját versére egyet-egyét Balassi Bálint és Tóth Andor versére. A dalokat Veress Endre rendezte sajtó alá.

Muzikusóthonok látogatása. A közelmúltban a Népművelési Bizottság két művésztóthont látogatott meg közönségével. Április 18-án Laurisin Miklós zeneszerző, Zeneművészeti Főiskolai tanár látta vendégül az érdeklődőket. Laurisin Miklós a »Toldy« c. bábszínházhoz írt zenéjéből mutatott be részleteket gramofonon, majd Laurisin Irén énekelt dalaiból, végül a zeneszerző a közeljövőben bemutatásra kerülő balettjéből játszott zongorán részleteket. — Május hó 2-án Wehner Tibor zongoraművész, Zeneművészeti Főiskolai tanár óthonában volt a Népművelési Bizottság közönsége. A fiatal zongoraművész Bach-, Beethoven-, Brahms- és Bartók-műveket játszott vendégeinek. — Május 9-én Kiszely Gyula zeneszerzőhöz, 23-án Schmidthauer Lajos orgonaművészhez, jún. 6-án Geszler György zeneszerzőhöz, június 20-án pedig Sz. rácalmási Molnár Anna hárfaművésznhöz látogat el a Népművelési Bizottság.

Kodály Kolozsvárra utazik. F. hó 19-én Kodály Kolozsvárra utazik, ahol résztvesz a Kodály-ünnepségeken. 20-án előadást tart a zenei népfőiskolán a magyar népzeneről, 21-én meghallgatja a Nemzeti Színházban a Hány János c. előadást, az Inter-

mezzo-t maga vezényli, 22-én a Kolozsvári Filharmónikusok Kodály-hangversenyén vezényli a »Felszállott a páva« c. zenekari variációt és a Concertot (ez lesz ezeknek a műveknek a kolozsvári bemutatója) végül 23-án résztvesz a kolozsvári Eneklő Ifjúság Kodály-estjén. A Hány Jánost és a Filharmónikus-hangverseny többi számát Vaszy Viktor vezényli.

Kodály-hangversenyek Ga'ántán és Sopronban. Május második felében Galántán, ahol Kodály gyermekéveinek legjavát töltötte és Sopronban Kodály-hangversenyt rendeznek a zeneköltő 60. születés-napja megünneplésére.

Meseopera a Nemzeti Bábszínházban. A Nemzeti Bábszínház tavaszvégi, újdonságával ismét báboperával lép a nyilvánosság elé. A tervek szerint a színház május végén bemutatja Ságody Ottmár »Pók királyfi« c. meseoperáját, melyet a szerző eredetileg gyermek-operának szánt fiatalkori művéből dolgozott át a Nemzeti Bábszínház számára. A meseopera rövid tartalma a köve kezé: A pókok irigylik a tündérek szépségét és el akarják rabolni ruháikat. De megjelenik a királyleány és kibékíti a pókokat azzal, hogy a tündéreké ugyan a szépség, de a pókoké a szorgalom. A címszerepet Veress Endre énekli.

Megvolt a versenyjáték a Reményi-hegedűért. Április elején tartották a szokásos évi versenyjátékot a Zeneművészeti Főiskolán, a Reményi-féle mesterhegedűért. A Dohnányi elnöklése alatt működő bizottság az értékes hegedűt Gabriel Ferenc növendékének: Hidy Mártának ítélte,

A Magyar Dalosegyesületek Országos Szövetségének jubileumi diszülése és hangversenye. Hetvenöt éve áll fenn a gazdag eredményekre visszatekintő Dalosszövetség. Az ebből az alkalomból rendezett jubileumi évet diszüléssel és díszhangversenyyel zárja le a Dalosszövetség veze-

tősege. Mindkét esemény f. hó 9-én lesz a Zeneművészeti Főiskolában. Délelőtt tartja a Szövetség díszülését dr. Fülöp Szántó Endre országos ügyvezető-elnök és Ripha Ferenc országos elnök vezetésével. Este 1/27 órai kezdettel a Főiskola nagytermében lesz a díszhangverseny, melyen közreműködik a Budai Dalárda, a Budapesti Kórus, a BHEV Liszt Ferenc Kórusa, az Egyetemi Énekkarok, a dunakeszi MÁV »Magyarország« Énekkara és a Péntegnyomda Énekkara, valamint a Székesfővárosi Zenekar. Karnagyok: Adám Jenő, Bárdos Lajos, Laskó Emil, Péter József, Cser Gusztáv és Rajter Lajos. Bemutatlásra kerülnek Kovách Andor és Péter József pályadíjnyertes művei. A hangversenyt és egyúttal a jubileumi évet Kodály Budavári Te Deuma zárja le, melyet maga Kodály vezényel.

Hangverseny a hadiárva és a háború rokkant hősei családalapításának javára. A Balatoni Társaság Irodalmi, Művészeti, Tudományi és Kulturális Egyesületének a hősi halált halt kormányzóhelyettes emlékére életre hívott Hadiárvaágyaszi-
lői — Nemzetfenntartó Szakosztálya április 20-án tartotta IV. díszhangversenyt, melyet a hadiárva és a háború rokkant hősei családalapításának javára rendezett. A hangversenyt Hír Sári zongoraművész nő tartotta, aki Schumann, Chopin és Liszt-műveket adott elő. A hangverseny kb. 400 meghívott honvéd volt jelen.

Bach-Collégium a Budapesti Német Tudományos Intézetben. A nagy Bach János Sebestyén életének első felében udvari muzikus volt. 1703-ban kerül Weimarba, ahol az uralkodó herceg hangversenymestere és udvari orgonistája. 1717-ben pedig Köthenbe költözik, ahol 1723-ig Leopold anhalt-kötheni herceg udvari kar-

mestere lesz. Köthenben sem orgonája, sem ékkara nem volt, így csak a zenekari művekkel és kamaraművekkel foglalkozott. Itt született meg legtöbb hangszeres műve. Mint udvari karmesternek számos alkalmi kompozíciót, Schlossmusikot kellett írnia. Ezeket a részben régi hangszerekre (viola, viola pomposa, cembalo) írt kamaraműveket, mutatta be április első felében négy hangversenyből álló Bach-collegium keretében a Budapesti Német Tudományos Intézetben három német művész: Hermann Diener (Berlin), Charlotte Hampe (Berlin) és Barbara Speckner Georgiades (München).

Népdalest a Zeneművészeti Főiskolán. A Zeneművészeti Főiskola május 3-án nagysikerű népdalest rendezett. Műsorra kerültek magyar népdalok Bartók, Kodály, Bárdos Lajos, Laurisin Miklós, Dohnányi feldolgozásában és a Kern-Molnárféle »Daloskert«-ből. Kodály feldolgozásának egy részénél a szőlőéneket vonosnégyes kísérte. Elhangoztak a zongorakíséretes szőlődalok mellett karművek Kodálytól és Bárdostól és zongoradarabok Kodálytól és Bartóktól.

A Magyar Zenei Szemle májusi számának tartalma: Vágó György: »Dittersdorf Nagyváradon« c. cikke és Sonkoly István megemlékezése Beliczay Gyuláról, a zeneköltő halálának 50. évfordulója alkalmából. A »Könyvbírálatok« c. rovat foglalkozik Falk Géza Wagner-életrajzával és a Magyar Néprajzi Társaság Kodály-emlékkönyvével.



A SZÉKESFŐVÁROSI ZENEKAR

HANGVERSENYEI

A PESTI VIGADÓBAN

A FŐVÁROSI NÉPMŰVELÉS KERETÉBEN

* * *

HUSZONHARMADIK HANGVERSENY

1943. évi május 9-én, vasárnap d. u. 4 órai kezdettel

Vezényel:

Fricsay Ferenc

Közreműködik:

Lengyel Gabriella

Műsor:

1. Lully (1632 Firenze — 1687 Páris): Ballettszvit.
Introduction — Nocturno — Menuetto — Marche.
2. Mozart (1756 Salzburg — 1791 Bécs): Hegedűverseny G-dur
Allegro — Adagio — Rondo.
Előadja: Lengyel Gabriella.
3. Brahms (1833 Hamburg — 1897 Bécs): Haydn-variációk.
— Szünet —
4. Bartók (1881 Nagyszentmiklós —): Magyar parasztdalok.
5. Berlioz (1803 La Côte St. André — 1869 Páris): Római karnevál — Nyitány.

Rendezői a Harmonia Művészeti Szövetkezet



1. Lully (1632 Firenze — 1687 Páris): Balettszvit.

A »napkirály« udvari zeneszerzője, kora francia zenevilágának fejedelme. Jean Baptiste Lully. Számos balett és opera alkotója. A francia barokk-opera kialakítója. Operájára jellemző a tánc- és énekkar gyakori szereplése. A tánckar sűrű fellépése miatt balett-operáknak is hívják ezeket a zenés tragédiákat, ahogyan Lully operáit nevezi.

Ezekből a balett- és énekkar számára írt zárt számokból állította össze Felix Mottl ezt a szvitet. Az első tétel: Bevezetés. A béke temploma. Nymphák, pásztorok, pásztorlányok. A tétel közepén a baszkok kara hangzik. A második tétel végig piano és pianissimo. Sejtelmes zenéje az éjszakának. Notturmo a tétel címe. Alcíme: Amor diadala. A harmadik tétel: Menuetto. Színhely ismét a béke temploma. A negyedik tétel: Theseus indulója, amelyet rövid preludium vezet be. Az induló középrészében a szelek-karának zenéje hangzik.

2. Mozart (1756 Salzburg — 1791 Bécs): Hegedűverseny, G-dur.

Előadja: Lengyel Gabrielle.

Mozart nagyszámú zongoraversenye (25) mellett a hegedűversenyek irodalmát is jelentősen gazdagította. 19 éves, amikor megírja rövid 9 hónap alatt öt első hegedűversenyét (B-dur, D-dur, G-dur, D-dur, A-dur). A következő évben egy Adagiót és egy Koncertrondót ír hegedűre és zenekarra. Írt még 1781-ben egy rondót hegedűre és zenekarra és kb. ugyanakkor alkotta híres Esz-dur hegedűversenyét (1882-ben jelent meg). A versenyművekhez sorolhatjuk a Kencertáló szimfóniát (Esz-dur), mely tulajdonképpen versenymű hegedűre és brácsára, zenekarkísérettel, továbbá a két hegedűre írt fiatalkori művet: a Concertone-t.

Az előadásra kerülő G-dur hegedűverseny három tétele: tavaszi üdögű allegro, bűbájos adagio és élettel, vidám rondo.

3. Brahms (1833 Hamburg—1897 Bécs): Válgatok Haydn egyik témájára.

Brahms ezt a ragyogó művet 1873. év első felében írta, amikor mint a bécsi „Gesellschaftskonzert“-ek vezetője az ottani filharmónikusokkal közelebbi vonatkozásba került. Ekkor már készült első (c-moll) szimfóniájának megírására. De még mialatt a művet a válgatok alapján kidolgozta, szükségesnek érezte, hogy zenekari fantáziáját, hangszerezési készségét még egy kisebb zenekari mű írásával kipróbálja. Ez a kisebb mű lett a Haydn-variációk, amely Brahmsnak zenekari művei közül a

legnagyobb sikert szerezte. A változatok témáját Brahms a híres Haydn-életrajzírótól, Karl Ferdinand Pohlthól kapta. Haydn-nek ugyanis még mai napig több kiadatlan műve van, köztük hat divertimento 2—2 oboára és kürtre, 3 fagottra és szerpentre. A kéziratot a Bécsi Zenebarátok Egyesületének levéltára őrizte. A hat divertimento közül az elsőnek második tétele volt az, amely megragadta Brahms képzeletét és variációs művének megírására ihlette. A Haydn-divertimento 2. tétele felett ez a felírás állt: „Chorale S. Antonii“. Ezzel Haydn a dallam búcsúsének-jellegét akarta kidomborítani.

Brahms nyolc változatot írt erre a témára. A változatok után nagymértetű finálé áll, mely a téma hangjaival zárja le a meglepő szépségekkel gazdag alkotást.

A variációkat maga Brahms mutatta be a Bécsi Filharmónikusok 1873. november 1-i hangversenyén. Rendkívüli sikere volt, bár még egyébként népszerűtlen volt Brahms. Rövidesen műsorra került ezután Lipcsében és három hónap múlva már Londonban, ahol közkívánatra meg is kellett ismételni.

4. Bartók (1881 Nagyszentmiklós —): Magyar parasztdalok.

A Magyar parasztdalok két részből áll: egy balladából és egy táncdallamokból összefűzött részből.

A ballada $\frac{7}{8}$ -os ütemű. Többször halljuk a komor szépségű témát különböző hangszereken és dinamikával. Mintha a hangszerek vetélkednének, hogy melyiké legyen a dallam, az hol vonósokon, hol fűfűvőkön, hol kürtökön és trombitákon szól s végül győzelmesen zeng a puzónokon, trombitákon, tubán és a nagybőgőkön.

A második rész címe: magyar parasztdalok. Bartók kilenc népi táncdallamot dolgozott fel ebben a részben, felidézve általuk a magyar parasztélet legkülönbözőbb „táncos“ hangulatvilágát. Hallunk szenvedélytől forró táncokat, majd tréfásat, enyelgőt, bánatot, feledtetőt. Érdekes ritmikájú a hatodik táncdallam: $\frac{3}{4}$ és $\frac{2}{4}$ váltakozva. Elmerengő, bánatos melódia. Rendkívül szellemes és lenyűgöző hatású a finálévá szélesedő utolsó tánc, mely a dуда-zene virtuóz utánzása.

A Magyar parasztdalok úgy hangszerelés, mint harmonizálás és szólamvezetés szempontjából klasszikus tisztaságú. A magyar népi muzsikán épülő zenei klasszicizmusunk egyik örök értéke.

5. Berlioz (1803 La Côte St. André — 1869 Páris): Római karnevál — Nyitány.

A hangszerelési művészet és programzene nagy francia mestere, Berlioz Hector hét nyitányával érdekes formát teremt. Mondhatjuk: a régi olasz és francia nyitány, a színia és az ouverture formáinak és a klasszikus szonátaformának összefoglalója Berlioz. Nyitányaiban rövid gyors bevezetés után hosszabb lassú rész áll, mely után követ-

kezik a szonátaformára emlékeztető gyors rész a nyitány gerince, melyet hosszabb, szintén gyors kóda zár le.

A Római karnevál formája is ez. Előbb egy 18 taktusos lendületes, tűzes gyors rész van (*allegro assai con fuoco*) $\frac{6}{8}$ -os ütemben, utána kb. 60 taktuson keresztül $\frac{3}{4}$ -es ütemű lassú rész következik (*andante sostenuto*), mely a végén gyorsítással torkollik a tulajdonképpeni nyitányba, a gyors (*allegro vivace*) harmadik részbe. (Az utolsó rész kb. 320 s a kódája kb. 150 taktus.)

A Római karnevál Berlioz legnépszerűbb nyitánya. Programja kapcsolódik a szerző Benvenuto Cellini c. operájához. A Rómában játszódo opera karnevál-hangulatát fejezi ki. Az opera második felvonásának nyitányául szokták előadni. Berlioz a témákat is az operából vette. A hullámzó tömeg farsangi jókedvét jelképezi a kánonikusan kezdődő rövid gyors-rész. A lassú rész témája Cellini és Teréz szerelmi-duettjének motívumából épül. Angolkürtszóló hozza előbb az epedő szerelemi témát, (Cellini), melynek sóvárgó hangjaira a fuvolák lágy szava ad választ (Teréz). E párbeszédet átveszik a többi hangszerek, majd ismét a pajkos karneválos tömeg hangját halljuk s kirobban a farsangi vígasság. Következik a tánc forgataga az utolsó részben. Főtémája az opera kórustémáiból való. A melléktéma fokozza a táncot. A kódában megint felcsendülnek a bevezető gyors és lassú rész dallamai. Hatalmas, ellenállhatatlan áradatú fokozással érünk a mámoros örömet kifejező nyitány zárótaktusaihoz.

A Római karnevál-nyitányt 1843-ban írta Berlioz s maga mutatta be hat év múlva, 1849-ben.



A SZÉKESEFŐVÁROSI ZENEKAR

HANGVERSENYEI

A PESTI VIGADÓBAN A FŐVÁROSI NÉPMŰVELÉS KERETÉBEN

HUSZONNEGYEDIK HANGVERSENY

1943. évi május 16-án, vasárnap d. u. 4 órai kezdettel

Vezényel:

Wüst Philipp

a breslaui Opera igazgatója.

Közreműködik:

Böszörményi Nagy Béla

(zongora)

M Ű S Ő R :

1. Händel (1685 Halle — 1759 London): Concerto grosso.
Maestoso — Allegro — Presto — Largo — Menuet — Finale.
2. Horusitzky (1903 Pápa —): Zongoraverseny.
Allegro con brio — Quasi recitativo. Senza rigore — Vivace.
Előadja: Böszörményi Nagy Béla.

— Sz ü n e t —

3. Brahms (1833 Hamburg — 1897 Bécs): II. szimfónia. D-dur.
Allegro non troppo — Adagio non troppo — Allegretto grazioso —
Allegro con spirito.

Rendezi a Harmonia Művészeti Szövetkezet

1. Händel (1665 Halle — 1759 London): Concerto grosso, D-dur.

A barokk-zenének jellegzetes zenekari stílusa a concertálás. Ez azt jelenti, hogy az egyes hangszercsoportok egymásnak felelgetve, majd egymással egyesülve vesznek részt a téma kifejlesztésében. 1680 körül írja Corelli 12 Concerto grosso-ját, mellyel kialakítja ennek a stílusnak a műfaját. Ezekben a ragyogó hangzású, monumentális hanghatású zenekari kompozíciókban, két egymással versengő hangszercsoport szerepel: a két hegedűből és gordonkából álló szólóegyüttes, a »concertino« és a vonószekkar tutti-ja a »concerto grosso«. A tutti-együttéstől kapta a műfaj elnevezését.

Corelli Concerto grosso-i ihlették meg Händelt, amikor 1710-től kezdve művelni kezdi ezt a remek műfajt, előbb 6 concerto grosso-t ír obligát oboával, amiért ezeket oboa-koncerteknek hívják. Később írt 5 concerto-t zenekarra, majd 22 orgonakoncertet. Händel concerto-művészetének csúcspontja az 1739 őszén mindössze egy hónap alatt írt 12 nagy concerto grosso-ja, amelyekben teljesen az olasz hagyományokat követi. Ezekben a páratlan tökéletességu alkotásokban, akárcsak Corellinél és az olaszoknál általában, két hegedűre és gordonkára írt szólóegyüttes váltakozik a ragyogóan hangzó vonószekkarral.

Az előadásra kerülő D-dur Concerto grosso egyike a legérdekesebbeknek. A sorozatban az ötödik. Erőteljes hangzású, lassú rész vezeti be a művet, lenyűgöző ritmikával. Csak az első taktusokban van szóló. A második és harmadik tétel lendületes allegro és presto. Férfias, bensőséges lélekvallomás a következő largo. A vonószekkar négyese játssza az ötödik tételt, amely menüett. Rendkívül mozgalmás és zengő finálé zárja le a művet. A két utolsó tételt, a menüettet és a finálét Händel kortársai különösen csodálattal fogadták.

2. Horusitzky (1903 Pápa —): Zongoraverseny.

Előadja: Böszörményi Nagy Béla.

A zongoraverseny a nagy klasszikusok szellemében íródott. Nagylélegzetű, klasszikus zártságú és építkezésű formák modern mondanivalóival. Hangulatban a legváltozatosabb az első tétel. A zenekar expozíciója után szenvedélyes lendülettel hangzik föl a zongorán a főtéma. A mellék téma őszinte kantiléna. A záró témában a ritmikus és melódikus elemek egyforma mértékben érvényesülnek. Rövid nyugalmas motívum zárja le halkán az expozíciót. A kidolgozás jó ideig ezen a motívumon épül,

majd vivace felcsillan a főtéma egyik motívuma. A visszatérés után hatásos koda áll, mely a legnagyobb nyugalomtól a legszáguldóbb mozgásig fokozódik. A második tétel helyét poetikus átvezetés, quasi recitativo, senza rigore rész foglalja el. Nagy nyugalom, de várakozásteljes, feszültséggel telített taktusok, melyek után friss lendülettel hangzik a befejező rondó tétel. Magyar levegőt árasztó muzsika, melyben főleg az életöröm és humor jut kifejezésre. Régi magyar táncjellegű a tétel triója.

3. Brahms (1833 Hamburg — 1897 Bécs) II. szimfónia. D-dur.

Míg az első szimfóniát Brahms tizennégy évig írta (1862—1876), addig a másodikat mindössze egy nyár alatt megalkotta. 1876 szeptemberében fejezte be Brahms a pathetikus, komor világú C-moll szimfóniát és már a rákövetkező nyáron kisarjadt és kilombosodott lelkében a D-dur. Amilyen rákövetkező nyáron kisarjadt és kilombosodott lelkében a D-dur. Amilyen zett a második. Brahms az első szimfónia sikereire emlékezve a Wörthi-tó mellett nyaralt Pörtschachban. A kiteljesedett munka, az eredmény boldog tudata, a táj ritka szépsége békével töltötték el lelkét. Ezt a békés lelket, mely visszatükrözi a Természet fenséges szépségét is, érezzük a második szimfóniában. Ezért sokan Brahms Pasztorál-szimfóniájának nevezik. De minden idyllikus-pasztorális-jellege mellett az örök brahmsi lélek, a borongó északnémet kedélyvilág felhői is el-elhúznak ennek a békés szimfóniának az égboltján.

Az első tételről Kretschmar azt írja, hogy a lenyugvó Nap fenséges sugaraiban fürdő barátságos tájnak a hangulatát kelti. A főtéma és mellék-téma egyaránt ilyen „napsugárban fürdő” pasztorális dallam. Különösen a ringató melléktema egyedülállóan szép. A zárótema emlékezés a küzdelemre, mely után rövidesen ismét a melléktema bódulata ömlik széjjel.

A második tételre azt mondhatjuk, hogy tragikus idyll. Fájdalmassá és helyenként őszinte szenvedélyessé mélyül Brahms muzsikája. A szimfónia alaphangja a béke, de ez csak mámor, rövid feledés, mert Brahms lelke mélyén nagy fájdalmak és szenvedélyek szunnyadnak.

A harmadik tétel visszavezet az első tétel világába. Bűbájos téma az alapja ennek a remek és sajátágosan brahmsi scherzonak. Roppant változatossá teszi a tételt a többszöri tempó- és ütem-változás. (Allegretto grazioso $\frac{3}{4}$ — Presto ma non assai $\frac{2}{4}$ — Tempo primo $\frac{3}{4}$ — Presto ma non assai $\frac{3}{8}$ — Tempo primo $\frac{3}{4}$). Igen érdekes a forma is: két trió (a két Presto ma non assai) közül az első nem más, mint a főtéma $\frac{2}{4}$ -es változata, a második trió témája pedig az első trió középső tagjának motívumából épül.

A rendkívül mozgalmas *finale* egyesíti magában az összes tételek hangulatát. Érezzük az életörömmé felfokozott békét, de a szenvedélyek démonainak szabadulni-akarását is (az utóbbit különösen a kidolgozási részben). Mindamellettt azonban győzedelmeskedik a Természet szépsége és öröme és ezzel a győzelmi ujjongással fejeződik be a szimfónia.

Szerkesztésért és kiadásért felel: **Novágh Gyula** tan. főtanácsos, igazgató.

Hollóssy János könyvnyomtatómester, Budapest, VII., Jósika-utca 20.



TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYHEGEDU-KÉSZITŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genji nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezűleg készített hegedűmmel nyerték el az első díjat. Anvers, Páris, Róma, Brüsszel nagyarany, Grand Prix Médaille D'Or kifülfetések.

Telefon 389-199

Részletfizetés.

Díjtalan árjegyzék.

42 éves cég

A Budapest Székesfővárosi Állat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaglópálya, kocsizás.

A nyári hónapokban szabad nézőtérén elsőrendű hangversenyek, teljes opera- és operettelőadások.

Belépődíj: Felnőtteknek 70 fillér, vasárnap 50 fillér
Tíz éven aluli gyermekeknek . . . 40 „ „ 30 „

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretövel, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál:

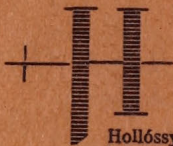
Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jöjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású ivókúrák a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!



Hollóssy János
könyvnyomtató

Budapest, VII.,
Jósika-utca 20.

243 900182 16

A ZENE

Alapította: DR. SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR. HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kr. 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. főem. 2
Telefon: 384—529

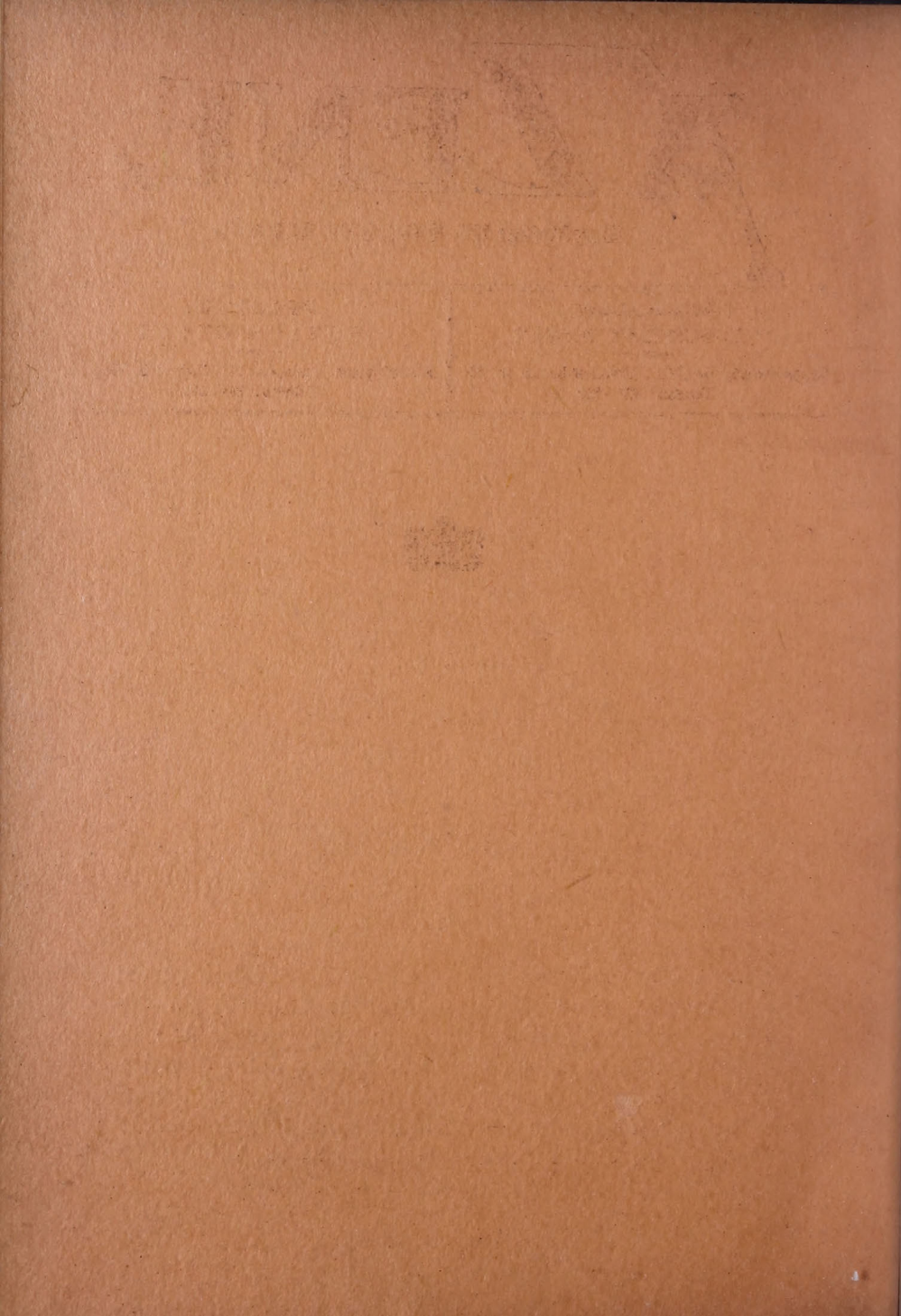


Budapest,
XXIV. évfolyam, 13. szám
1943. június 12.

TARTALOM



Új magyar zeneművek hete. — A Székesfővárosi Zenekar idei eredményei. — Molnár Antal: A „Wohltemperiertes Klavier“ (Bach műve). (Folytatás.) — „Az arany meg az asszony“ Kenessey Jenő operája. — Hajdu Mihály: Egy vidéki kultúregyesület harmincéves jubileuma. — A Rádió zenei tervei. — Külföldi hírek. — Belföldi hírek.



A ZENE

Alapítófia: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 381—529

ÚJ MAGYAR ZENEMŰVEK HETE

Május utolsó hete az új magyar zeneköltészet jegyében múlt el. Hatalmas plakátok hívták a modern és magyar zene híveit a Zene-művészeti Főiskola nagytermébe, ahol a vallás- és közoktatásügyi miniszter által ígért ünnepi magyar bemutatóhangversenyeknek volt a premier-e.

Az „Új magyar zeneművek hete” címmel rendezett „állami” bemutatóhangversenyek bár nem voltak elég ünnepiek — legalábbis látogatottságaik és külsőségeik tekintetében, de annál inkább a magyar zeneművészet pirosbetűs ünnepeinek kell őket tekinteniök zenepolitikusainknak és zenefőnökeinknek. Ünnepek voltak, mert végre az annyira mostoha sorsú zeneszerzőink felé fordult a hivatalos érdeklődés, mert anyagilag is lehetővé vált a jó új művek bemutatása, mert ennek a kezdeményezésnek rendszerré válása által legalább részben megszűnik a magyar zeneélet vérkeringésének pangása, mert óriásit emelkedett az új magyar zeneművészet tekintélye, végül mert a magyar zenetörténetnek egy sötét korszaka zárult és új korszaka nyílt, melyben — talán végre — a zeneművészetünk minden vonatkozásban elérkezik az öt megillető helyre.

Ünnep volt a három hangverseny napja éppen azért, mert a kultusz-miniszter elindította a harcolt zeneművészetünk diadalrajutásáért. Hiába van Bartókunk és Kodályunk, zeneművészetünk eddig csak szerény lépésekben haladt előre. Ugyanis az, hogy nagy mestereink művészete az egyetemes zeneművészet élén ragyog, ez magábanvéve nem biztosítja a magyar zeneművészet jövőjét. Ezt csak az „utánpótlás”-ról való folytonos gondoskodás által biztosíthatjuk. Éppen ezért fogadjuk „újjongva” a miniszter kezdeményezését, mert ezáltal az annyira elhanyagolt fiatalabb nemzedék életlehetőségei bontakoznak ki. A fiatalság a jövő és az örök jövő pedig a mindenkori fiatalság áldozatokat nem sajnáló támogatásával biztosítható. Ha pedig megszűnik a fejlődésben a folytonosság, a távoli



jövő nagy tehetségei ismét előről kezdhetik építeni a magyar zene-kulturát.

A miniszteri kezdeményezés elindulása nagysikerű volt. A három esten (1 zenekari és 2 kamarazene hangversenyen) 14 zeneszerző műve került keresztvíz alá a kultuszminiszter keresztápaságával.

Nagy propagandaereje is van ennek a ténynek. De a műsorokban között életrajzi adatoknak nem kevésbé. Mit árulnak el ezek az adatok? Az „utánpótlás“ elhanyagolásáról fent mondottakat igazolják. Meglátjuk azt a mélységet, amelyben évtizedekig vergődött zeneművészetünk. Megdöbbenve állapítottuk meg, hogy ezek az „új magyar zeneművek“ bizony legnagyobbbról igen öregek. Eddig íróasztalfiókokban eládatlanul heverték. Mint megannyi Florestan, várták a szabadító miniszter érkezését jelző most elhangzott trombitajelet. Megdöbbenve állapítottuk meg, hogy legjelesebb zeneköltőinknek is, azoknak is, akiknek tehetségéről és hívatottságáról régen meggyőződhetett mind a nagyközönség, mind a szakemberek tábora és mind a hivatalos fórum, — még azok is sok-sok évig vártak műveik bemutatására. Volt mű, mely új magyar zenemű gyanánt szerepelt, pedig szerzője már több mint 15 éve megalkotta. Ez borzalmas nagy idő. Vajjon mi lett volna a régi nagy zeneszerzőkből, ha nekik is évtizedekig várniok kellett volna műveik meghallgatására, amikor egész életük sokszor alig volt több pár évtizednél. Igazán érthetetlen, hogy például olyan zeneszerzőtől, akinek első művét a Filharmoniai Zenekar érdemesnek tartotta arra, hogy egymásután kétszer is műsorra tűzze, később végleg elzárkózzék. Így aztán nem csodálhatjuk ha — mint nemrégiben — sivárnak mondták a magyar zene termését. Egyrészt senki sem hallhatta az új műveket, másrészt tehetségeink megfojtódtak a levegő elvonása következtében.

Ez az elindulás tehát nemcsak a jövő palmaágait lengeti a magyar zeneművészet felé, hanem a mult vétkes mulasztásait is feltárta. A mulasztások megglátása és napvilágrakerülése azonban csak fokozza a tennivalók sürgősségének belátását és csak megsokszorozza vágyunkat a szabad levegőn való teljes élet után.

Mindezt azonban csak a szakemberek és a hivatalos tényezők látják. Szükség van még a nagy propagandára, a közönség nevelésére. Elsősorban propagandára van szükség a zeneszerzők tekintélyének érdekében. Szükséges felvilágosítani az egész nagyközönséget, hogy kit nevezünk zeneszerzőnek. Sajnos még sokan nem tesznek különbséget a divatos sláger- és magyar-nóta-szerzők és a magasrendű zenét alkotó zeneszerzők között. Szükséges átvenni a köztudatba, hogy zeneszerzőnek lenni valami egész magasrendű hivatás. Még azok, akik hisznek abban, hogy az ember célja a kultúrában való magasabbrendű élet, még azok sem látják, hogy a zeneszerző, mint a művészek általában, ennek a magasabbrendű életnek feltételeiért dolgozik, a világot a lelki egység felé vezetni törekszik. At kell vinni a köztudatba, hogy a nemzet életében pedig egyenesen

nemzetépítő hivatást tölt be a zeneszerző, a tudományban és a többi művészeti ágakban dolgozókkal együtt. A nagy népeket nagygyá, erőssé kultúráik tették. A művészet és tudomány az a két súly, mellyel a mérlegre tett nemzet értékét megmérhetjük. Nagygyá és erőssé csak úgy válhatunk, ha tudományunkat és művészetünket a legmagasabb színvonalra emeljük. Ezért szükséges a zeneköltészet állami támogatása és ezért szükséges a propaganda, hogy a társadalom is átérezze ennek az állami támogatásnak a szükségességét és a magyar zeneművészet jelenének és jövőjének fontosságát a maga és nemzete életének érdekében. Propaganda szükséges, hogy a társadalom egészében az új magyar zeneművészet mellé álljon, hogy ezáltal az egyedülvalóság börtönében vergődő művészeltek a nagy emberi lelki közösség végtelenségébe szabadulhassanak. Ha kellő propaganda megneveli a nagyközönséget, akkor bizonyára ezeknek az ünnepi magyar bemutató-hangversenyeknek is lesz közönségük (mert sajnos, az 1 pengős helyárák ellenére szánalmasan csekély volt az érdeklődés ezidén a nagyközönség részéről).

Ez a propaganda hiányzott szóval. Hiányzott a hivatalos részről és hiányzott a napisajtó részéről. A hivatalos részről való propaganda hiánya különösen azért volt feltűnő, mert a kevéssel később lezajlott könyvnapokat a propagandaügyi miniszter rádióbeszéde vezette be. Ha pedig az irodalomnak, — mely a nagyközönség részéről sokkal hozzáférhetőbb és jellegénél fogva sokkal közerthetőbb — szüksége van a propagandaügyi miniszter személyes kiállítására, mennyivel inkább szüksége van a miniszteri rádióbeszéd propagandaerejére a zeneművészetnek, melyet nyomtatott kották sajnos nem népszerűsíthetnek, mivel nincs hangszeres művekre magyar kiadó és melynek megértéséhez már eleve magasabb lelki kultúra kell.

A napisajtó sem fogta fel az új magyar zeneművek hetének jelentőségét. Elvártuk volna, hogy nemzeti ügyet csináljanak belőle és nagy cikkekből méltassák magát a kezdeményezést és a magyar zeneművészetet. Ezzel szemben a legtöbb napilap alig tért el a mindennapi hangversenybeszámoló mértékétől és a kezdeményezésről csak alig írtak, jóformán csak a műveket bírálták, az ügyhez nem arányló rövidséggel. Sajnos, még mindég nagyobb eseménynek számít a napisajtó előtt egy-egy — mondjuk — operaénekes bemutatkozása — különösen ha külföldi az illető — mint a kultuszminiszter rendkívüli kezdeményezése, 14 magyar zenemű bemutatása.

Végül még visszaemlékezünk a kultuszminiszter nyári nyilatkozatára, amelyben bejelentette az ünnepi magyar zenei hetek rendezését és amelyben kijelentette, hogy fel fogja kérni a Rádiót, hogy az ünnepi magyar bemutató-hangversenyeket közvetítse, hogy az egész ország és külföld is megismerhesse a magyar zeneirodalmat. Sajnos, rádiókapcsolás csak a zenekari hangversenyen volt s így éppen azok a művek, melyek ritkábban hallhatók nem juthattak az ország és külföld nagy nyilván-

nossága elé. Reméljük a Rádió vezetősége ezentúl maga fog ragaszkodni ahhoz, hogy az ünnepi zenei hetek műsorát kapcsolhassa, miután biztosak vagyunk abban, hogy részt kíván venni a kultuszminiszter által kezdeményezett nagyjelentőségű munkában.

Mindezek ellenére az „Uj magyar zeneművek hete” nagy fejlődésnek indította az új magyar zeneművészetet. Hisszük, hogy a zenei hét évenkénti megismétlődése a propaganda kialakítása, a Rádió és a napisajtó részvétele mellett megteszi hatását. A jövőben még helyrehozhatjuk a mult mulasztásai által keletkezett hibákat, s kialakulhat a virágzó magyar zenekultúra az egyetemes emberi kultúra és a magyar nemzet gazdagodására.

A SZÉKESFŐVÁROSI ZENEKAR IDEI EREDMÉNYEI

Amint más években szoktuk, ezidén is tekintsünk vissza a Székesfővárosi Zenekar befejezett évadjára.

Első pillantásunk a zenekar utolsó szereplésére esik: az „Uj magyar zeneművek hete”-nek zenekari bemutató hangversenyére. Az eredményekben, sikerekben és bemutatókban rendkívül gazdag évadját a Székesfővárosi Zenekar ezzel az ünnepi magyar bemutató-hangversennyel fejezte be. Jelképesnek érezzük ezt. A zenekar több évtizedes multjának egyik fő programpontja volt mindig a magyar zeneköltészet ápolása. A Székesfővárosi Zenekar nélkül az új magyar zeneköltészet ma már virágzó fája csak megöregedett csemete volna még mindég. Az idei évad betelöltte az eddigi munkát. A záróhangverseny pedig a jövőt vetíti elénk.

A jövő felé nagy reményekkel nézünk, a jelen pedig örömmel tölti el. Milyen ez a jelen?

A Székesfővárosi Zenekar az 1942—43-as évadban 61 hangversenyen 73 zeneszerző 187 művét adta elő 223-szor. Ebből 48 művet adtak elő 54-szer 19 magyar zeneszerzőtől. Ha ehhez még hozzászámítjuk Hubay Jenő és Vincze Ottó egy-egy Bach-átírását, még kedvezőbb arányban szerepelnek a magyar szerzők műveikkel. Így 74 zeneszerző szerepel a statisztikában, melyek közül 20 magyar. Mit jelent ez? Azt, hogy a magyar szerzők 27%-át alkotják a szerzők összességének.

Gyönyörű eredmény! Ezt különösen akkor tudjuk értékelni, ha megfontoljuk, hogy mi volt pár év előtt a helyzet és ha összehasonlítjuk azokkal a régi magyar időkkel, amelyekben a nemzet minden törekvése saját életének kialakítására összpontosult. Így például a Filharmoniai Társaság első ötven évében, a mult század második felében Mészáros István és d'Isos Kálmán kimutatása szerint 990 új művet adott elő, melyek közül 204 magyar volt. Az arány tehát alig több mint 1:5.

A magyar szerzők közül Bartók vezet: 8 műve hangzott el 10 alkalommal (a Parasztdalokat háromszor adták elő). Kodály 7 művével szerepel a műsorokban szintén összesen 10-szer. (A Psalmus háromszor, a Galántai táncok kétszer került előadásra.) Lisztől szintén 7 művet játszott a zenekar (részben csak részleteket) összesen 9-szer (háromszor a Les Preludes-t). Dohnányi 3 művét 4-szer adták elő (kétszer a Gyermekdalvariációt). 3 művével szerepel még a műsorokban Tóth Dénes. 2—2 művet játszott a zenekar: Erkelről, Horusitzkytól, Oltótlól és Veress-

171. 1—1 művel a következő zeneszerzőink szerepeltek: *Ádám Jenő, Csizik Béla, Farkas Ferenc, Gárdonyi Zoltán, Geszler György, Hubay Jenő, Pongrácz Zoltán, Unger Ernő, Vaszy Viktor és Vécsey Jenő.*

Meg kell állapítanunk, hogy az új magyar zeneköltészetnek ez az előretörése nem riasztotta el a hangversenyek közönségét, mint ahogy zenekultúránk több veterán harcosa gondolhatta. Sőt ellenkezőleg: sosem volt ekkora érdeklődés a zeneélet iránt. Ezt természetesen nem a magyar művek vonzóerejének tulajdonítjuk, bár sok esetben éppen a modern magyar alkotások meghallgatása végett telt meg zsúfolásig a terem (Bartók: Táncszvit, Cantata profana, a BHÉV-énekkarral. Kodály: Concerto, Psalmus.)

Különös elégedettséggel és örömmel könyveljük el a Bartók—Dohnányi—Kodály utáni nemzedék művészetének érvényesülésére vonatkozó tételt. Olvasóink nagyon jól tudják, ezért hányszor emeltük fel a szavunk. Végre ott tartunk, hogy nemcsak bemutatják az új műveket, hanem állandóan műsoron is tartják az értékes alkotásokat. És végre ott tartunk, hogy nem hátrány, hanem egyenesen előny, ha valakinek nagobbszabású műve van. Pár éve még visszariadtak zenekaraink vezetői a nagyobb lélegzetű új magyar művektől, vagy ha nem is riadtak vissza olykor-olykor, nem fordítottak az új, kéziratoss művek betanítására kellő időt s ezért a bemutatás inkább kárára volt hasznára a zeneszerzőnek. Ma keresik karmestereink a nagobblélegzetű műveket s a bemutatások színvonala is lényegesen emelkedett.

A zenekar kulturmunkája az egyetemes zeneművészet népszerűsítése terén is igen nagy jelentőségű. Ugyszólván az egész zeneirodalomból adott remekműveket a zenekar. A magyarokén kívül még a következő zeneköltők neveit olvassuk a műsorokban:

Adam, Alfven, Ambrozio;
Bach, Bach János Keresztély, Beethoven, Bellini, Berlioz, Brahms,
Bizet, Berger;
Chabrier, Csajkovszki;
Donizetti, Debussy, Dukas;
Franck,
Gluck, Gounod, Gunnar de Frumerie;
Händel, Haydn, Honegger;
Ibert, Järnefelt;
Klami, Kilpinen;
Lully, Larson;
Mozart, Musszorgszki;
Pergolese, Peterson-Berger, Pizzini;
Rossini, Rimszki-Korszakov, Respighi, Ravel, Rangström;
Schütz, Schubert, Strauss János, Schumann, Saint-Saëns, Strauss
Richárd, Sibelius, Sztravinszki, Sjörgen, Södermann;
Thomas;
Vivaldi, Weber, Verdi, Wagner.

Ebből a névsorból napnál világosabban kitűnik a fentebb írottak igazsága. A sokoldalú műsor bőven tartalmaz klasszikus remekműveket, romantikus alkotásokat és modern zeneműveket. A klasszikus művek élén Beethoven alkotásai állanak. 22 alkalommal szerepelt a titáni mester neve a műsorban. Szimfóniái közül csak a IV. és VIII. nem hangzott el. Ezzel szemben a VII. háromszor és a IX. kétszer. Mozart nevét 18-szor olvashatjuk. Szimfóniái közül azonban csak a „Jupiter” volt műsoron. Emellett viszont 7 versenyműve került előadásra. Bach 3 versenyművel, a János-passióval (a Székesfővárosi énekkarral) a h-moll szvittel, továbbá a d-moll toccata és a chaconné zenekari átírásaival szerepelt. Tehát 7 művel. Wagner szintén 7 művével szerepelt (8-szor). Strauss Richárdnak 6

művét adták elő. 5—5 műve hangzott el Brahmsnak (6-szor), Verdinek és Debussynek (7-szer) és Csajkovszkinak (6-szor), 4 műve hangzott el Händelnek, 3—3 műve hangzott el Webernek (4-szer), Berlioznak, Respighinek, Schumannnak (4-szer), Bizetnek és Sibeliusnak. 2—2 műve hangzott el Rossininak (3-szor), Pizzininak, Ravelnek (3-szor). A többi zeneköltőnek 1—1 műve volt műsoron.

Amint ez a statisztika is mutatja Beethoven és Mozart után Bartók és Kodály műveit játszotta a legtöbbször az elmúlt évadban a Székesfevárosi Zenekar.

Még lássuk azt, hogy az előadott 187 mű hogyan oszlik meg nemzetek szerint:

78 mű	100 előadással	16 német	zeneszerző	alkotása volt
48 „	54 „	19 magyar	„	„
23 „	28 „	14 Francia	„	„
17 „	19 „	9 olasz	„	„
8 „	9 „	4 orosz	„	„
7 „	7 „	7 svéd	„	„
6 „	6 „	4 finn	„	„

A statisztikában tehát a magyar zeneszerzők számát tekintve az első helyen a művek számát tekintve pedig a második helyen áll.

Ezek az adatok mindenkit meggyőznek arról, hogy a zenekar becsületes munkát végzett. A magyar zeneköltészet ápolása terén szerzett érdemeit pedig az utókor zenetörténésze fogja kellőképpen értékelni. És ez csak a kezdet. Jogos a legvakmerőbb reménykedésünk, ha a kezdet ilyen nagy lendületű.

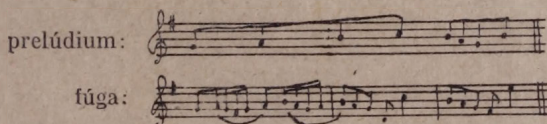
Az 1942—43-as mérlegét ezzel a vakmerő reménykedéssel zárjuk. Reméljük, hogy a közönség legszélesebb rétegei is megkedvelik a magyar zeneművészetet és a közönség és alkotóművész teljes egymásratalálása rövidesen bekövetkezik. Ez a termékenyítő egymásratalálás a magyar zeneművészetet felemeli a német, francia és olasz nemzeti zeneművészetek magasságába.

MOLNÁR ANTAL:

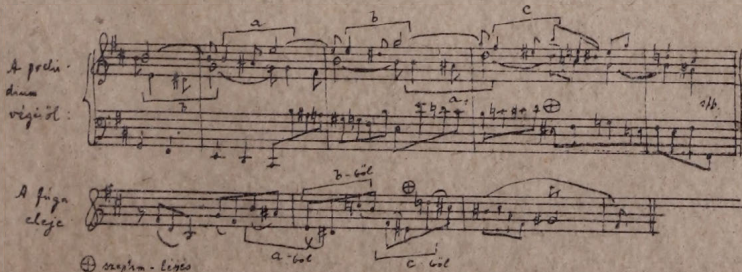
A „WOHLTEMPERIERTES KLAVIER“ (BACH MŰVE)

De gondoljuk, hogy egy-egy prelúdiumot és fúgát csak a hangnem rokonsága tart egybe! Kéttételes ciklikus mű, kevés kivétellel minden egyes darabpár a »Wohltemperiertes«-ben, közös »gesztusokkal«, közös motívikával. Amit a prelúdium nem tud egészen elmondani, azt kiegészíti és betölti a fúga. Csak persze nem mindenütt mutatható oly kézenfekvő módon ki a motívikus összefüggés, mint az I. kötet c-dur darabjai között, ahol a témák dallami hangjai jórészt megegyeznek (a prelúdium akkordtörésének felső hangjait kell megfigyelnünk!). Hasonlóan egyszerű fölfedezni a témák közeli rokonságát az I. kötet e-moll, asz-dur, a-moll, b-dur, h-dur darabjaiban és a II. kötet e-moll, f-dur, g-moll, gisz-moll és h-moll darabjaiban. Valamivel nehezebben mutatható ki a többenél jelentkező összefüggés. Vegyük sorra az I. kötet darabjait! Cisz-durban a prelúdium-téma basszusa részben a fúga kontrapunktjából, részben duxjából olvasható le. Cisz-mollban a prelúdium fejmotívumának 2. része (ereszkedő trichord) megegyezik a fúgatéma 2. részével és a 36. ütemben belépő nyolcad-kontrapunkt menetével. A fúga-kontrapunkt első trichordja a prelúdium-dallam megfordítása. D-durban, mint Busoni is kimutatja, a prelúdium-téma a fúgatéma kontrapunktja lehetne; mivel a kétféle tempo nagyjában egymás kétszerese: a prelúdium-téma 2 ütemnyi része felel meg a fúgatéma 1 ütemének. D-moll-

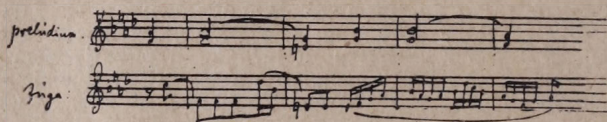
ban mindkét témán lefelé mozgó terclépések uralkodnak. Esz-durban a fúgára jellemző lefelé lépő szekundok és a téma-menet fölfelé fokozódása (a kontrapunktban is!) végig követhető a prelúdium építkezésén. Főként a csúcshangok: asz, e egyezése föltűnő a prelúdium 3., 5. és a fuga 3., 4. ütemei között. Esz-mollban a fúgatéma két első hangja a prelúdium 1. ütemének kontrapunktja, a fúgatéma 3. hangja a prelúdium 2. ütemébe vagy, a fúgatéma 4., 5., 6., 7., 8. hangja kontrapunkt lehet a prelúdium 3. és 4. üteméhez; vagyis a két téma egyszerre volna játszható, némi ritmikai eltolódással. E-durban a prelúdium energikus fölfelé haladó szekundjaiból (5., 6. ütem végén, majd ugyanez a megfelelő helyen, a befejezés előtti 6. és 5. végén) alakult a fuga fejmotívuma. E-mollban a rokonság egyrészt onnan származik, hogy a prelúdium erős kromatikus hajlamát (lásd a 17–18–19. ütem basszusát) a fuga fejmotívuma kamatoztatja, másrészt, hogy a fúga-kontrapunkt a prelúdium 3. üteme végén levő emfátikus dallamfordulatra támaszkodik. F-durban a prelúdium-téma eleje és a fúgatéma némi ritmikai módosítással egymás kontrapunktja lehet. F-mollban nincs közvetlen tematikus összefüggés a két darab elején, ellenben a fúgatéma föllépése, tengelye: a h–e menet a prelúdium tetőpontjáról, a befejezés előtti 3., 4. és 5. ütemből származik. Ezenkívül a fuga kontrapunktja nem más, mint a prelúdium-téma fölbontása (főhangjai) módosított ritmussal. Fisz-durban a prelúdium basszusának főhangjai egymásután egyeznek a fúgatéma hangjaival az 1. ütemvégi cisz-től kezdve. Fisz-mollban a prelúdium-téma és a fuga-kontrapunkt csaknem azonosak. G-durban a prelúdium 5. ütemétől fogva fontos szerepet játszik a fuga-kontrapunkt menete; de ennél is fontosabb, hogy a prelúdium 9. ütemében levő skálázó dallam a fuga főhangjaiból áll:



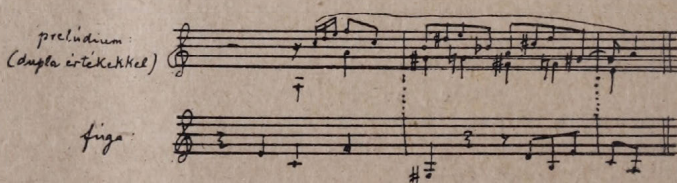
G-mollban a prelúdium 2. ütemének dallama nagyjában kontrapunkt lehet a fuga 1. üteméhez; a fuga 2. ütemének dallama pedig a prelúdium 1. üteméből keletkezett. Gisz-mollban a prelúdium első, tizenhatodos motívumának nagyjából megfelel a fuga 3–6. hangja, a prelúdium nyolcados motívumának a comes 5–7. hangja. A-durban mind a prelúdiumot, mind a fúgát jellemzi a fölfelé lépő kvartmentes szekvencia; a prelúdium-téma basszusában lefelé mozog a haladvány, a fúgatemában fölfelé. B-mollban a prelúdium föl-, illetve lefelé haladó trichord-motívumából alakul a fúgatéma 2. motívuma. H-mollban a prelúdium befejezése, ami aztán átmegy a fúgába; a végső 6 ütem szívettépő, jajszerű motívumából áll elő, sűrítés útján a fúgatéma:



Térjünk át a II. kötetre! Itt c-durban a prelúdium-téma fejmotívuma egyezik a fuga comes-dallamával. C-mollban a prelúdium témája nem más, mint a fugatéma variációja. Cisz-mollban a prelúdium kezdő dallamát variálja a fuga témája. D-durban a két fejmotívum hasonló: kvintlépést hangoztatnak ki, de főként a témák vége rokon, mindkét esetben lefelé simuló trichord. D-mollban nem más a fugatéma, mint a prelúdium első jellegzetes basszusmenetének — a fölfelé tört szubdomináns-hangzatnak — variációja. Esz-durban a prelúdium-téma minden egyes üteme megfelel a fuga-fejmotívum egy-egy hangjának: tonika, domináns, domináns-szeptim, terc-hang. Disz-mollban mind a prelúdium, mind a fuga témája úgy indul, hogy tonikáról kigyózva kapaszkodik föl a dominánsig. A prelúdium gyakori zárlati figurája megfordításban lép föl a fuga-kontrapunktban. Ha az f-moll prelúdium témáját ritmikailag kitégítjük s kissé átalakítjuk, kontrapunktja lehetne a fuga-témának, ilyenképpen:



Fisz-durban a prelúdium uralkodó trichord-menete (például az 5. ütemben: fisz-gisz-aisz) különféle ritmusokkal a fugatéma főmotívuma. Fisz-mollban mindkét darabot emfátikus nagy lépések jellemzik; ezenkívül a prelúdium triolás motívuma módosított ritmussal a fugatéma fordulóján jelentkezik. G-durban közösen jellemző a prelúdiumra és fúgára: 1. dallamiságban az ütemenként továbbmozgó, lefelé haladó skálamenet, közben erősen figurálva (például: prelúdium 8–12. ütem, fuga 3–6. ütem); 2. ritmikában az ütemeleji rövidre következő hosszabb hang (prelúdium 2. részében a 17. ütemtől, fúgában a 10. ütemtől fogva). Asz-durban a prelúdium energikus basszus-motívuma uralkodik a fugatémán. A-durban a prelúdium-dallamnak összesűrített alakja a fugatéma. A-mollban a prelúdium-téma és fuga-téma harmóniai váza megfelel egymásnak:



B-durban a két téma eléggé távoli rokon; a fuga-kontrapunkt ellenben a prelúdium-téma 2. motívumából keletkezett. B-mollban a fugatéma első része nagyjából a prelúdium-téma elejének fordított augmentációja, hozzá a prelúdium 3. ütemének basszusából keletkezett a fugatéma 2. fele, szintén megfordítással. A h-dur prelúdiumban csak fokozatosan alakul ki a terc-lépéses menetre való hajlam, a befejező kilenc ütem során aztán már világosan kidomborodik; innen veszi fontos terc-ugrásait a fugatéma. A tető-pontjáról való leskárázást pedig a prelúdium 1. ütemének basszusától kapja.

Eszerint mindössze két olyan mű szerepel az egész »Wohltemperiertes«-ben, amelynek prelúdiuma és fúgája csak közös hangnemük révén

kerültek össze, közelebbi tematikus rokonság nélkül. Ilyen a II. kötet cisz-dur és e-dur darabpárja. Utóbbiban a prelúdium tizenhatodos főfigurája föllép ugyan — kisebb értékekkel — a fuga-kontrapunktban; de ennyi nem elég a rokonság kidomborításához. Ellenben érdekes, hogy az I. és II. kötet e-dur prelúdiumainak **főleserelésével** közeli rokonság lámadna az ilymódon összekerült darabok között! Ez persze nem egészen véletlen, mert hiszen a hangnem — mint tudjuk — egyúttal hangulati meghatározó is, a közös hangulat pedig gyakran vezet közös »gesztusokra«, közös motívikára.

(Folytatjuk.)

„AZ ARANY MEG AZ ASSZONY“

KENESSEY JENŐ OPERÁJA

Kenessey Jenő operájának Krudy Gyula a szövegírója. Évtizedekkel ezelőtt sokat játszották »Az arany meg az asszony« c. egyfelvonásos színművét. Különös hangulatú színmű ez. Olyan mint Krudy Gyula többi írása. Valami ködös tudatalattiság jellemzi. Felszínre kerül mindaz ami a lélek mélyén csak tudat alatt szunnyad. Felvonulnak benne Krudy kedvelt figurái: a régi magyar mult polgára, a maga világtól elzárt életével, a romantikus lelkű asszony, aki a szerelem vágyának tüzeiben ég el hangtalanul, a vágyait megtestesítő gavallér a maga romantikus pózával, a társadalom kivetett komédiása: a színész. Minden figura csak félig él, mintegy emlék csupán, mégpedig fájdalmas emlék.

Tulajdonképpen ebben a hangulatos színműben — ez jellemző Krudyra — minden szerep tragikus. Tragikus az idős löcsei polgár, a férj szerepe, aki rajongva szereti fiatal feleségét, de az asszony álmvilágban él. Éppen ezért tragikus az asszony szerepe is. De tragikus a zsoldoskapitány figurája, aki a szenvedély, szerelem, ifjúság, romantika képviselője, aki sokszor »koccintgatott« a halállal, csak még igazán nem szerette őt senki. A mellékszereplők is hasonlóan tragikusak: a két kóbor színész, a lelki nyomorékok és a püpos háziszolga, a testi nyomorék. Krudy azonban nem domborítja ki ezt a tragikus jelleget. A tragédia csak ott ködlik minden körül. Nem is a reális életet, adja, az életből csak annyit vesz át amennyi a szimbolikájához szükséges. Csak a tragédia ízét érezzük abból a rezignált, melankolikus, lemondó alaphangból, amely rányomja bélyegét az egész színműre.

Ilyen jellegű színműből nem lehet szövegkönyvet készíteni. Vagy valaki az egészet változatlanul megzenésíti, vagy ne nyúljon hozzá. Ebben minden szó, minden hangűly szimbolikus jelentőségű. Kenessey biztos művészi érzékéről tett tanubizonyosságot, amikor érintetlenül hagyta az eredeti színművet. De ugyanekkor a legnehezebb feladatra vállalkozott. Mivel nem lehetett a librettót a zenei ötletekhez és zeneköltői operaalképzésekhez nyesegetni, alakítani — ahogy az operairók általában szokták — neki kellett zenéjével és elképzeléseivel teljesen a szöveghez alkalmazkodni. Olyanféle nehézség ez, mint a dalköltészet. És az egész opera is úgy hat, mint valami igen hangulatos színpadi dal. Ezzel csak a mű költőiségét és finomságát akarjuk kihangsúlyozni. Az operának ez egyik főértéke.

Krudy rezignált, kissé búsongó, tragédiát ködlő háttérű, szimbolikus színművét a maga egészében kitűnően fejezte ki zenéjével Kenessey. Azt mondhatjuk, hogy ez a színmű szinte csonka volt eddig, annyi volt benne a zeneiség, a hangulati elem, hogy a szavak birodalmán belül ez nem juthatott eléggé érvényre. Ezt a hiányzó részt adta Kenessey, mégpedig olyan sikeresen, mintha az író és zeneköltő ugyanaz a személy lett volna.

Az opera főértéke a hangulat kiteljesítése mellett az, hogy a szöveg

maradék nélkül érvényesül, minden szó érthető és minden szómögötti szimbolika és hangulati elem megfelelő zenei kihangsúlyozást is nyer — de emellett a zene nem alárendelt. Sőt — uralkodó jellegű. Igazi opera, szélesen ívelő, jól énekelhető »bel canto« dallamokkal, az egyes jelenetek és az egész dalmű formai építkezésével. Öröndetes tény ez: Kenessey operája igazi opera. (Kíváncsok lennének, ha Kenessey egész estét betöltő operát írta.)

A deklamáció elsőrangú. A hangszerelés teljesen kiegyensúlyozott hangzású, színes és mindig diszkrét (mint a Pelléas és Mélisande-ban). A melodikában sok magyaros fordulat van. Egyébként az egész muzsikán franciás könnyedség és világosság uralkodik. A témák jól kifejezik a Krudy-hangulatot. Az opera csúcspontja az arany-kvintett, amelyben az aranyak még a szerelmet is legyőző ördögi hatalma jut kifejezésre. Kimelkedő, kitűnően megalkotott rész még a színészek rögtönzött előadása. Itt színpadot látunk a színpadon. Ez a st. germaini vásári komédiák világát, a francia opera comique hőskorát idéző bohózat mesteri megoldással illeszkedik bele az opera menetébe.

Az írottakat egybevetve, meg kell állapítanunk, hogy Kenessey egyfelvonás operája nagy nyeresége a magyar dalműirodalomnak. Az arany meg az asszony sokáig fog élni. Reméljük rövidesen külföldre is eljut, hogy öregbítse a magyar zeneművészet hírnevét.

Egy vidéki kulturegyesület harmincéves jubileuma

A Békéscsabán működő »Aurora zenei, irodalmi és képzőművészeti kör« harminc éves fennállását hangverseny keretében ünnepelte. A hangversenyen közreműködők valamennyien helyi szereplők voltak, a műsor pedig Vivaldi, Händel, Mozart, Beethoven, Verdi, valamint Bartók legújabb műveiből álló szóló- és kamaraszámokból, illetve Kodály és tanítványainak kórusműveiből volt összeállítva. Ez a műsor már magában is jelzi az Aurora-nemes célkitűzéseit és azt a színvonalat, amelyet vidéki viszonylatban kiemelkedőnek találunk.

Manapság sokat hallunk zenepolitikánk hiányairól, a decentralizálódás szükségességéről, a vidéki városaink elmaradt zeneéletének vergődéséről. Hogy néhány lelkes ember kitartása mennyi szép feladat megvalósítására képes, erre éppen az Aurora kör eredményei világítanak rá. Az egyesület 1913-ban alakult, tehát a két világháború sem bénította meg az alapítók törekvéseit. Lényegesnek tartjuk megjegyezni, hogy nem hivatásos hangversenyrendező társasággal állunk szemben, még kevésbé üzleti vállalkozással, hanem a kör vezetősége önzetlenül végzi a vállalt feladatot, anyagiilag teljesen a tagdíjakra és a város jóindulatú támogatására van utalva. Vállalják a hangversenyek kockázatait és az esetleges deficitet is. Az alapítás évében az egyesületnek 150 tagja volt, később ez a szám az 500-at is elérte. A zenei szakosztály mellett irodalmi és képzőművészeti szakosztály is működik.

Az egyesület könyvtárának közel 2000 kötetnyi könyve van, szépirodalmi, zenei és tudományos munkák.

Legintenzívebb a zenei szakosztály működése: még az utóbbi nehéz időkben, a multévi és a jelen szezonban is megrendezte hat bérleti hangversenyét kiváló művészekkel. A hangversenyeknek úgyszólván törzsközönsége van, amely a meghirdetett sorozatra megváltja bérletét. Ily módon megvan a lehetőség, hogy a legnevesebb művészeket is szerepeltethessék.

A felléptetett művészek közül álljon itt a következők névsora. Külföldiek: Ada Sari, Anne Roselle, Burian, Bustabó, Francescatti, Guglielmetti, Helge Lindbergh, Manen Juan, Magaloff, Jörgensen, Piatigorsky,

Tokatyan, stb. Magyarok: Bartók, Basilides Mária, Báthy Anna, Böszörményi Nagy Béla, Dániel Ernő, Dohnányi, Hubay, Kerpely Jenő, Molnár Imre, Németh Mária, Gyurkovics Mária, Székelyhidú Ferenc, Rösler Endre, Palló Imre, Pataky Kálmán, Szigeti, Telmányi, Vecsey, stb. A fel-sorolás közel sem teljes.

Meg kell említenünk a kamarazene és zenekari hangversenyeket is: a Waldbauer—Kerpely-, Róth-, Gertler-, Végh-, Szentgyörgyi-vonósnégyesek, a Brüsseli-vonósnégyes, Párisi-trió, Kölni-trió, valamint a Budapesti Filharmonia, a Debreceni és Szegedi Filharmonikus zenekarokon kívül a Berlini Filharmonia kamarazenekara és a Kölni Kamarazenekar is.

A zenei szakosztály vezetője, dr. Südv Ernő fáradhatatlan, nagy kultúrájú művészlelek, aki a jubiláris hangversenyen az Aurora célkitűzéseit tömören körvonalazta. Beszédéből idézünk néhány mondatot, amely a kör működését meghatározza: »Célunk nem a szórakoztatás, — mondotta dr. Südv — az átlagközönség ízlésének kiszolgálása nem feladatunk. Műsorunk megválasztásánál mindig az a szempont vezetett, hogy a legnemesebb művészetet adjuk a legjobb előadókra keresztül... Egyik célunk: az igazi magyar zene megismertetése és a közönséggel való megszerettetése. Nem volt könnyű feladat az álmagyar darabokhoz szokott közönség ízlését megváltoztatni... Ehhez járult az, hogy gyakran az előadó művészekkel is ellentétbe kerülünk a műsorban szereplő művek megválogatásában. Sok művész ugyanis olcsó siker reményében — vidéki átlagközönségnek való — selejtes művek előadásával akart közénk jönni. Többször kellett beleszólnunk a műsor megállapításába. Az igazi nagy művészekkel azonban soha sem került sor nézeteltérésre... Műsorunk összeállításakor figyelemmel voltunk arra, hogy a nagy magyar zeneszerzők mindég helyet kapjanak, a külföldi szerzők közül pedig csak a legjobbakat adjuk... Nem egy világhírű külföldi művész nagy elismeréssel nyilatkozott közönségünk magas zenei ízléséről és az Aurora kör jóhírééről... További célunk: új tehetségek felfedezése és szóhozjuttatása. Békéscsaba városa több kiváló művészt adott az országnak, sőt a külföldnek is...» — mondotta a zenei szakosztály vezetője.

A jubiláris hangversenyen megállapíthattuk azt, hogy Békéscsaba közönsége az aktív zenélésből is kiveszi részét. A szolista mellett hallottunk vegyeskört, férfikórusokat, nőikart, elemi és középiskolás gyermekkórusokat. Valamennyiük teljesítménye az új kóruskultúra jegyét viselte magán. Ezekkel ezelőtt az Aurorának zenekara is volt, ennek fejlődése azonban nem tudott lépést tartani a magasabb szempontokkal.

Az irodalmi szakosztály előadásai szintén magasszínvonalúak. A meghívott előadók között szerepelt Kodály Zoltán; a költők és írók közül Kosztolányi, Móra Ferenc, Nyirő József, Tamásy Aron, Sinka István, Veress Péter és a legújabb írónemzedék egész sora tartott előadást.

A képzőművészeti csoport tárlatokat rendez, amelyen több országosan ismert helyi festőművész, mint Mazán László, Mokos József, Vidovszky Béla, Wágner József, Gyorki Pál állított ki, de rajtuk kívül kiállították a legnagyobb festőink: Munkácsy, Szinnyi-Merse, stb. képeit is.

Valóban átfogó és nagyvonalú kultúrmunka az, amelyet az Aurora kör önzetlen vezetőségével végez. Ilyen feladat megvalósításához azonban szükséges a közönség érdeklődése és a város vezetőinek támogatása is. Ez pedig Békéscsabán — élén dr. Jánossy Gyula polgármesterrel — teljes mértékben meg is van. Csak így képzelhető el, hogy az Alföld agrárvárosában is magas kultúra fejlődhesse ki.

Az Aurora kör harmincéves munkáját méltó példának állíthatjuk oda bármelyik nagy városunk számára. A mostani jubileumi hangverseny ismét megjelölte a további utat, amint azt dr. Südv mondotta, Vörösmarty szavait idézve: »Mi dolgunk a világnak? — küzdeni öröknézetért a legnemesebbekért.«

HAJDU MIHÁLY.

A RÁDIO ZENEL TERVEI

Június 21-én lemezről halljuk Ravel zongoraversenyét. Este az Operaházi Zenekar és több operaházi énekes közreműködésével a Rádió ünnepi Erkel-hangversenyére kerül sor, a kitűnő zeneszerző halálának 50-ik évfordulóján.

22-én Bocskai Imre Kazacsaytól, Respighitől és Hajdu Mihálytól zongorázik. Szakolczay Riegler Ernő orgonaműsora a következő: Bach: Toccata és fuga; d-moll, Hollós Kornél: Korálfantázia F-dur, és Bonnet: »A tavasz dala«. »Régi mesterek«-től lemezműsort kapunk. Ezuttal Händel, Bach, Lully, Scarlatti, Gluck és Pergolése műveire kerül sor.

23-án Mozart, Schubert és Bizet zenekari műveiből hallunk néhányat.

24-én művészlemezeken leforgatása során operaáriákat, hangszerszólókat és japán műveket hallunk. A Budapesti Kórust is hallani fogjuk Scarlatti, Liszt, Bárdos, Lasso, Szögi és Péter József karműveivel. A Székesfővárosi Zenekar Fridl Frigyes vezényli. »Az operett az operetthez« című műsort Szilágyi Ödön állította össze, közreműködik Honthy Hanna, Angyal-Nagy Gyula és még néhány színművész. Rendező A. Balogh Pál. Stefániai Imre és Lászlóffy Margit Liszt, Saint-Saëns, Ravel- és Kreisler-műveket ad elő két zongorán. A Páricsi-féle kamaragyüttes Haydn-, Grazioli-, Boccherini-, Nováki- és Schubert-műveket mutat be. Este még Haydn G-dur szimfóniáját halljuk.

25-én a kolozsvári Opera kitűnő baritonistája, Horváth József énekel, a rádiózenekar kíséretével. Comensoli Mária és Rösler Endre közreműködésével ünnepli a Rádió Grieg-centenáriumát. Comensoli az a-moll zongoraversenyt játssza, Rösler pedig dalokat mutat be. Az operaházi zenekar pedig zenekari művekkel szerepel. Liszt Tassója és Debussy Iberiája szerepel a lemezműsor-tervek között. S végül sor kerül a Székesfővárosi

Zenekar hangversenyének közvetítésére is a Károlyi-kertből. Ádám Jenő tart előadást »Magyar ének, magyar lélek« címmel.

26-án Nagykovács Ilona spanyol műdalokat mutat be. Műsorának címe: »Forró melódiák«. Böszörményi Nagy Béla Debussy prelűdjeiből játszik hat darabot. A »Vidám zenés hétvége« közreműködői a tervek szerint Farkas Ilonka és Szabó Miklós.

27-én a lemezműsorok között Larson: Pastoralisztikáját, Verdi Traviatáját, Mozart g-moll szimfóniáját és Beethoven VI. szimfóniáját kapjuk.

28-án Liszt »Les preludes«-jét halljuk. Kórész Endre áriákat énekel a Rádiózenekar kíséretével. Bruckner VII. szimfóniáját is lemezről halljuk. A pécsi zeneiskola operatanszakos növendékei Verdi-, Humperdinck- és Rossini-műveket mutatnak be.

29-én, Péter-Pálkor sor kerül egy »Könnyű zene — könnyű percek« című műsorra, énekel: Gyurkovics Mária és Járny József. Dohnányi Ernő zongorázik és az Operaházi Zenekar előadja Kodály »Nyári este« című művét. A Máday-kamaragyüttes Mozart és d'Indy-műveket játszik.

30-án Csajkovszki-est lesz, melyen valószínűleg Károlyi Gyula működik közre, Fricsey Ferenc vezényel. Thea Consbruch Brahms-, Wolf- és Marx-dalokat énekel.

Július 1-én Dedinszky Izabella Korálfantáziákat ad elő orgonán. »Virágok a magyar népdalban« címen Gaál István dr. tart előadást »Elfelejtett magyar zeneművek« címen pedig Papp Viktor állít össze műsort.

2-án Ország Tivadar Mozart A-dur hegedűversenyét játssza.

3-án az ifjúsági énekkarok Lasso-, Caldara-, Martini-, Kodály- és Kerényi-műveket adnak elő.

4-én Szervánszky Péter egy Veracini-szonátát játszik és előadja Veress Sándor Nógrádi verbunkosát és

csárdását. A kamarazene hívei Mozart- és Schubert-műveket hallhatnak. Sor kerül Bizet Carmenjére is lemezzről.

5-én ifj. Toronyi Gyula énekel és nagyzenekari műveket hallunk lemezzről.

6-án olasz művekkel lép a mikrofón elé Vajda Júlia. Az esti Strauss-hangversenyt Ferencsik János vezényli. Hajdu István is gondolkázik.

7-én Kiszely »Csizmáskandur«-jára kerül sor és lemezzről hallani fogjuk a Pillangókisasszonyt.

8-án Brahms-est lesz, közreműködik Zathureczky Ede és Kerpely Jenő, vezényel Dohnányi Ernő. Furka Gizella zongorázik népszerű számokat és Fábry Éva dalokat mutat be.

9-én »Letűnt századok magyar zenéje I. rész« címen Mészáros Pál állított össze műsort, egyébként lemezzről kamarazenét kapunk.

10-én »Vidám zenés hétvége« lesz és sorakerül néhány szép Kodály-mű.

11-én az Operaházi Zenekar műsora szerepel a tervek között, valamint Daniel Ernő zongorajátéka.

12-én »Wagner-est« lesz, közreműködik Némethy Ella és Fodor János.

13-án a Székesfővárosi Zenekar hangversenyének kapcsolása valószínű.

14-én dalokat és kamarazenét kapunk lemezzről.

15-én Kereszty Jenő orgonaműsort mutat be és sor kerül a Waldbauer-vonósnégyes hangversenyére is.

16-án Török Erzsébet magyar népdalfeldolgozásokat ad elő.

17-én a Bajazzókat kapjuk lemezzről.

18-án Martzy Johanna hegedül, Szabó Alonka, Thury Gizella és Rösler Endre énekel. Az Operaházi Zenekar hangversenye is szerepel a tervek között.

KÜLFÖLDI HIREK

A horvát opera Bécsben vendégszerepelt nagy sikerrel. Előadásra került a nálunk egykor kisebb műveiről ismert Ivan Zajc Zrinyi-operája Nicola Subric Zrinski (1876) a fiatal Verdi stílusában; Jakov Gotovac maga vezényelte népi operáját: »Ero, der Schelm«, ez nemzeti zenéjű párja a cseh »Eladott menyasszony«-nak, a mai európai operák színvonalán; Fran Lhotka balettja »Der Teufel im Dorf« is sok népi elemet hozott. Mindkét mű a zenei humor tárháza. Bemutatójukon Richard Strauss is megjelent.

Magyar mise bemutatója Rómában. Az olasz fővárosban felemelő ünnepségek között zajlott le az olaszországi magyar kolóniának májusvégi hősök ünnepe. Az ünnepségek középpontjában a hősök lelkiüdvéért celebrált istentisztelet állott, melyen résztvett a magyar kolónia tagjain kívül az olasz közelet, valamint az egyházi és világi zeneművészet számos kiválósága. Az ünnepi istentiszteleten a közismert kiváló lateráni San Giovanni-kórus maestro Virgili vezetésével előadta Horusitzky Zoltán »Il tempore belli« c. miséjét.

Előadás a mai magyar zenéről Rómában. Május 6-án előadás hangzott el Rómában a mai magyar zenéről, melyet Erdélyi Zsuzsa tartott. Az előadó ismertette a mai magyar zene célkitűzéseit, a legnagyobb mesterek művészetét és a fiatalabb zeneszerző-nemzedék munkásságát. Az előadás után magasszínvonalú hangverseny következett, melyen Bartók Béla, Kodály Zoltán, Dohnányi Ernő, Hubay Jenő és Horusitzky Zoltán műveit adták elő: Batáry József, Carmen Lo Moro és Daniel Ernő. A zongorakíséretet Erdélyi Zsuzsa látta el. Az előadásnak és a hangversenynek nagy sajtóvisszhangja volt.

BELFÖLDI HIREK

♦♦♦

Karvezetői tanfolyamot rendez az országos dalosszövetség. A Magyar Dalos Egyesületek Országos Szövetsége idén is megrendezi karvezetői továbbképző tanfolyamát augusztus 9—19-ike között, elsősorban a vidéki karvezetők részére. Solfege, gyakorlati karvezetés, magyar népzene, hangképzés és karének kerülnek előadásra. Előadók a zeneakadémia tanárai és szakelőadók. Jelentkezni július 1-ig lehet a Dalosszövetségnél, Budapest, IV., Reáltanoda-utca 7., ahol bővebb felvilágosítással is szolgálnak.

Filharmonikusaink Pécssett. Május 3-án a pécsi Nemzeti Színházban a budapesti Filharmoniai Társaság Dohnányi Ernő vezényletével nagyszerű hangversenyt rendezett. Közreműködött Takács Jenő, a pécsi Városi Zeneiskola igazgatója, aki a Tarrantella című zongorára és zenekarra írt művével aratott osztatlan sikert. A hangversenyt, mely a filharmonikusok ezidei egyetlen vidéki szereplése volt, a Rádió is közvetítette.

A pécsi Zenekedvelők Egyesülete ezidei utolsó hangversenyét a Zenélő Ifjúság számára rendezte május 19-én a pécsi Nemzeti Színházban. Közreműködött Molnár Klára, aki egy Tartini-hegedűversenyt adott elő zenekari kísérettel. Ezenkívül Violdi-, Mozart- és Takács-művek hangzottak el. A hangversenyt Takács Jenő vezényelte.

Az Erdélyi szerzők magyar zenei vonatkozású munkáinak bibliográfiája. Lakatos István, az ismert kolozsvári zeneíró kiadta az erdélyi szerzők 1919. és 1940. közötti években önállóan megjelent magyar zenei vonatkozású munkáinak bibliográfiáját. A 22 oldalas füzet 212 ilyen munkát sorol fel.

Az Éneklő Ifjúság májusi számát Debrecen és Hajdu vármegye zenéjének és zeneéletének szenteli. Isme-

refes Debrecen város hagyományos zenekultúrája, mely a 18. század elejéig nyúlik vissza. Itt működött ugyanis a híres református kántus, amelynek újjászervezője Maróthi György zeneelmélettudós és matematikus, a református kollégium tanára volt. Maróthi írta az első magyar zeneelméleti munkát (A' Soltároknak a kóták szerint való éneklésének mesterségének rövid summája) és ő vezette be a zoltárok többszólamú éneklését az 1743-ban megjelent »A' Soltároknak Négyes Notájik« c. művével.

Az Énekszó új száma változatos tartalommal jelent meg: Horváth Károly »A zene a krisztusi egység szolgálatában« címmel ír cikket, Rajeczky Benjamin Kodály Bicina Hungaricának negyedik füzetét méltatja általánosságban, míg Horusitzky Zoltán részletesen tárgyalja a művet, Lelkes István az ének és a rajz kapcsolatairól ír, Kappa Pál a népiskolai énektanításról ír tervezetet. Juhász József pedig a mordvin népdalokról közöl tanulmányt. A folyóirat további tartalmából kiemeljük Tóth Aladár svédországi levelének részletét és a Levél a rádióról c. cikket.

Basilides Mária hangversenye Baján. A bajai Liszt Ferenc kör gazdag hangversenyévadját Basilides Mária június 2-i ária- és dalestje zárta le. A művész nő Bach-, Händel-, Schütz- és Schubert-műveket adott elő, továbbá magyar historis énekeket Szabolcsi Bence feldolgozásában és népdalokat. A hangversenyen közreműködött a városi zeneiskola két tanára: B. Rácz Lilly (zongora) és Timáry Mária (hegedű). A zongorakísérést B. Rácz Lilly látta el.

Új magyar kóták jelentek meg a könyvnapokra. A Magyar Kórus ki-

adóvállalat három szép gyűjteményt adott közre a könyvnapokra: Kodály vegyeskarait, Délvidéki Daloskönyv címmel a bácskai népdalok gazdag gyűjteményét és Hajnalsillag címmel 60 népdalt Adam, Bárdos, Deák-Bárdos, Halmos, Lisznyai, Farkas, Péter és Veress feldolgozásában. A Délvidéki Daloskönyv 108 népdalt dr. Kiss Lajos, az újvidéki zenekonzeratórium igazgatója gyűjtötte. A Hajnalsillag c. kötetet Péter József szerkesztette. A három gyűjteménynek a könyvnapokon nagy sikere volt. Az 1000 példányszámban nyomtatott Kodály-gyűjtemény például már a második könyvnapon teljesen el fogyott.

Üzen a magyar falu címen népi dal- és játékbemutatót rendezett május 15-én a Budapesti Tanügyi Hivatásrend III. kerületi szervezete a Lajos-tutai községi polgári leányiskola tornatermében. A műsort Dr. Rossa Ernő szföv. tanár állította össze. 10 iskola és egy plébánia vett részt a műsor 11 számának előadásában, melyek közt számos népdal hangzott el Kodály, Bárdos, Bartók és Faragó Kálmán feldolgozásában.

A Budapesti Kórus vidéki hangversenyei. A Budapesti Kórus június 28. és 29-én Tatára és Komáromba utazik. Mindkét helyen hangversenyt ad (Tatán az Esterházy-parkban) Péter József vezetésével és a Székesfővárosi Zenekar közreműködésével. Műsora: Beethoven Missa Solemnisnek részletei és Kodály Te Deuma.

Hangverseny Geszler Györgynél. A Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola fiatal zeneszerző-tanáránál, Geszler Györgynél tett látogatást f. hó 6-án délelőtt a Népművelési Bizottság kb. 50 fő közönségével. A látogatást vezető Isoz István ismertette a zeneszerző életét és munkásságát, ami után hangverseny következett Geszler György zongoraműveiből. A közönség nagy tetszéssel fogadta a hangverseny minden egyes számát, melyeket Comensoli Mária, S. Lászlóffy Margit

és Wehner Tibor adtak elő. Befejezésül a zeneszerző ismertette »Musica assimmetrica« c. készülő zongoradarabsorozását, melyből 15 számot bemutatót. Hogy milyen szolgálatot tesz a Népművelési Bizottság a fiatal magyar zeneszerzőknek ezekkel a »műterem«-látogatásokkal azt ez a legutolsó is mutatta. A közönség a fiatal zeneszerző zongoraműveit meghallhatta kitűnő előadásban s a hangverseny után a nyomtatásban megjelent kóták közül számosan vásároltak.

Nagy sikerrel zárult a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola karnagyképző tanfolyama. Május 18-án volt az Orvosegyesület Semmelweis-termében a vallás- és közoktatásügyi minisztérium támogatásával a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola igazgatóság által az iskola helviségeiben és részben az Orvosegyesületben rendezett karnagyképző-tanfolyam záróórja. A tanfolyamra 68-an jelentkeztek, melyek közül azonban helyszűke miatt csak 38-at vehetett fel az iskola igazgatósága. A sikeres karnagyképző vezetője, Swarowsky Hans kiváló német karmester befejezésül az Orvostermében a sajtó előtt bemutatta eredményeit. Röviden összefoglalta a végzett anyagot, rámutatott a vezénylés kérdéseire és a téves felfogásokra. Hangsúlyozta, hogy tulajdonképpen nem a karmester, hanem a zenekar adja elő a műveket, tehát főlegesen minden primadonnáskodás, sokat kell a zenekarra bízni, amely ha érzi, hogy becülik, százszor többet ad önmagából, mint olyan esetben, amikor a karmester minden legkisebb előadási módot jelez különböző mozdulatokkal. Ezután a kiválóbb növendékek részleteket vezényeltek a Székesfővárosi Zenekar élén Mozart, Beethoven, Puccini, Weber és Kodály műveiből.

A tervek szerint Swarowsky őszel ismét Budapestre jön s a Felsőbb Zeneiskola újabb 5-hetes karnagyképző tanfolyamot rendez a vendégkarmester vezetésével.

Újítás a nyári Károlyi-kerti hangversenyeken. Június második felében ezidén is elkezdődik a Székesfővárosi Zenekar hangversenyének nyári évadja a Károlyi-kertben. A zenekar vezetősége ezidén azt az újítást vezette be, hogy a székek közül többszázat számokkal lát el s az ezekre szóló jegyek árát P 2.50-ben állapítja meg. A többi hely számozatlan marad, melyeknek ára P 1.50 lesz. A műsorokban ezidén is számos magyar mű fog elhangzani. A hangversenyek minden kedden, csütörtökön és szombaton lesznek.

A Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola tanárainak szereplései a Griegcentenárium alkalmával. Tudvalévő, hogy f. hó 15-én lesz a nagy norvég zeneköltő születésének 100. évfordulója. Ebből az alkalomból Sauerwald-Szatmári Géza Griegről előadást tart a Rádióban, melynek illusztrálására Szotyori Nagy Jolán eljátssza a mikrofónba Grieg zongoraszonátáját. A Rádió június 25-i zenekari Grieghangversenyén pedig Comensoli Mária előadja Grieg a-moll zongoraversenyét az Operaházi Zenekar kíséretével és Dohnányi Ernő vezényletével.

A Magyar Zenei Szemle június számában Szöllősy Andor tanulmányt közöl Péterfy Jenőről mint zenekritikusról és Vikár Sándor a zenei ponyváról ír.

»A skálától a szimfóniáig«. Emlékeztet az a nagy siker, amely Ádám Jenőnek »A skálától a szimfóniáig« c. ismeretterjesztő rádióelőadásorozatát követte. A Turul könyvkiadó-vállalat a közözhajnak tett eleget, amikor most a könyvnapokra könyv alakjában is hozzáférhetővé tette Ádám előadásait a nagyközönség számára. A könyv számos kótapéldát közöl az írottak magyarázására. A skálától a

szimfóniáig így könyvalakban is bizonyára nagy népszerűséget fog elérni.

Hajdu Mihály előadása a magyar népdalról. Május 28-án a Vitézi Rend zenei szakosztályának meghívására Hajdu Mihály, a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola tanára előadást tartott a magyar népdalról. Az előadó ismertette a néphagyomány szerepét és a nemzeti öntudatra való hatását. Utalt a népdal és a népszokások összetartozására, aminek legősibb formáit a siratóének őrzi. A régi stílusú népdalaink jellegzetességeit mutatta be eredeti hanglezmezelvelekkel, amely dallamokból a hallgatóság megfigyelhette a pentaton hangrendszert, az ereszkedő kvintelő szerkezetet és az izometrikus verssorokat, valamint a népi előadástílust. Ismertette Bartók és Kodály népdalgyűjtő és tudományos munkásságát és az általuk megalapozott új nemzeti zenekultúrát. Megemlékezett a katonadalokról is, kiemelte a népi eredetű katonadalaink zenei értékét és a szöveg költői szépségét. Bemutatott néhány régi és újabb keletkezésű katonanótát (Császár Péter énekelte), majd a közönség nagy tetszésnyilvánítással fogadta a következő kijelentést: »Honvédeinknek semmi szükségük sincs arra, hogy a lakók milliójából kitenyészett szerzők aszfaltzagú fércdalokkal mételyezzék.« Ezután a cigányzene lényegére mutatott rá és igyekezett megvilágítani azt a zűrzavart, amelyet ebben a kérdésben középösztályunk még ma is támaszt az igazi magyar népdal rovására.

Befejezésül megemlíttette a magyar ifjúság öntudatának néhány szép megnyilvánulását, amely nagyrészen a népdalaink jellemformáló, közösségteremtő, ősi magyarságot sugárzó erejének hatására, a biztató kibontakozás jeleit mutatja. — A Vitézi Rendház dísztermében tartott előadást nagyszámú közönség, élénk figyelemmel hallgatta végig.



TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYHEGEDU-KÉSZÍTŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genfi nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezüleg készített hegedűmmel nyerték el az első díjat. Anvers, Páris, Róma, Brüsszel nagyarány, Grand Prix Médaille D'Or kifizetések.

Telefon 389-199

Részletfizetés.

Díjtalan árjegyzék.

42 éves cég

A Budapest Székesfővárosi Állat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaglópálya, kocsizás.

A nyári hónapokban szabad nézőtéren elsőrendű hangversenyek, teljes opera- és operettelőadások.

Belépődíj: Felnőtteknek 70 fillér, vasárnap 50 fillér
Tíz éven aluli gyermekeknek . . . 40 „ „ 30 „

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretével, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál:

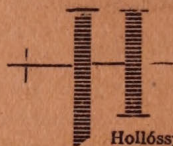
Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jöjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású ivókúrák a Rudasparkban az Attila, Hungaria és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!



Hollóssy János
könyvnyomató

Budapest, VII.,
Jósika-utca 20.

243 300182 7

A ZENE

Alapította: DR. SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR. HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—529



Budapest,
XXIV. évfolyam, 14. szám.
1943. július 15.

ERKEL FERENC-SZÁM

✱

TARTALOM

Dr. Isoz Kálmán: Erkel Ferenc. — Kereszty István:
Erkel Ferencről. Halála 50. évfordulóján. — Mol-
nár Antal: A „Wohltemperiertes Klavier“ (Bach
műve.) (Befejezés.) — Dr. Kéhler György: Bécsi
levél. — A Rádió zenei tervei. — Külföldi hírek. —
Belföldi hírek.

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-krt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—529

DR. ISOZ KÁLMÁN:

ERKEL FERENC*)

Félesztendő híján 100 éve annak, hogy Erkel Ferenc második operája, a Hunyadi László 1844. január 17-ikén elindult hódító útjára. Az idő a legszigorúbb értékmérő s ha egy mű száz év multa után is él, hat, tetszik, gyönyörködtet, úgy az: szép, jó, értékes és dicsősége nemcsak szerzőjének, hanem annak a nemzetnek is, amelynek fia a szerző!

Erkel Ferenc, Wenckheim grófék gazdatisztjének Erkel Józsefnek és Ruttkay Klárának másodszülött fia, ki zenét a szülei házában, majd Pozsonyban Klein Henriknél tanulta, végezetül Kolozsvárott járta a zenei élet iskolájának első éveit. Pestre jövet az itteni Városi Színháznak — melyet német színházként szoktak emlegetni — lett másodkarmestere, honnan csakhamar elszerződte a Nemzeti Színház. Itt nyílt alkalma képességeinek kifejtésére. Ugyszólván megelőző zeneszerzői kísérletek nélkül lépett Erkel nem egészen 30 éves korában, 1840. augusztus 8-ikán első nagyszabású, operájával, a Bátori Máriával a közönség elé. Ezt az operát még hét másik követte. Ha zenei írásmódjuk szerint kíséreljük meg e nyolc művet csoportosítani, úgy három csoportot különböztethetünk meg. Tipikusan grand-opéra a Bátori Mária, a Hunyadi László és a Bánk bán. Az ének-beszéd felé hajló a Dózsa György, a Brankovics György és az István király. Harmadik csoportba tartozik a hangsúlyozottan népdalra épített Sarolta és a Névtelen hősök. Már a címek felsorolásából kitetszik, hogy Erkel Ferencet nemzetének szeretete, történelmének fényes, vagy sötét lapjai foglalkoztatták s hozták rezgésbe érzelmeit. Nem is tudott más dalmű-témát elképzelni, mint sok lírával párosított, történelmünkéből vett heroikus témát. Erkel megindulása ide-

*) Az 1943. június 15-iki Erkel-hangversenyen a Rádióban tartott előadás.



jén, munkásságának kezdetén a nagy opera műfaja, a romantika járta Európaszerte. Ez volt és maradt mindvégig az az alapszöveg, amin Erkel műveinek virágait himezte. Mint karmester állandóan benne élt a zenei irányok változásaiban, küzdelmeiben, tudott mindenről, ami Európaszerte a zeneművészet terén történt. A Bánk bán sikere után megkísérli, hogy a szöveg deklamációját különösen kidomborítsa s hogy a jellemzést a zenekarnak adja át. Ime a Dózsa György, ebben a nem szerencsés szövegkönyvben túlságosan sok a párbeszéd, a vita, amit Erkel nem akart dalba önteni, csak zenével aláfesteni. Ebből az lett, hogy a műben a recitativszerű deklamáció, a melodramatikus elem uralkodik. Viszont, ahol a népek, a tömegnek szava van, mint teszem a III. felvonásban a pórok lázadásakor, ropogós ritmúsú, a szöveggel nem egészen egyező hangulatú népdalt hallunk. A zenekarban megjelennek a jellemző zenei mondatok, melyek között a legfontosabb s talán a leg szebb az, amelyik Rózsa önfeláldozó halálára emlékeztet. Ne feledjük el, hogy a zárt formájú számok még szerepet játszanak e művében is. Dózsa György után Brankovics került színpadra. Ami Dózsában kísérlet volt, az a Brankovicsban már mesteri készség. Az Obernyik drámájából írt szövegkönyv nyelve: lapos próza. A libretto nyújtotta hiányokat a következetesen alkalmazott jellegzetes zene feledteti. A szövegben kifejezetteket, érzéseket, gondolatokat a zene teljesen fedi, úgy, hogy a legkimagaslóbb drámai helyzetekben az ének zenei szavaltatá alakul át. Ebbe az írásmódba tartozik Erkel utolsó operája, az István király is. Ünnepi játéknak, az Operaház megnyitására készült. A szövegkönyv párhuzamos cselekményű. Egyfelől István királyt állítja elé, mint azt a fejedelmet, aki a pogányságot a kereszténység legdiadalmasabb fegyverével, a szeretettel győzi le, másfelől Imre királyfit, kit tragikusan — teljesen költött mesével — vész el; mert az „égi aráért“ mellőzött feleség: Crescimira, sértett önérzetében méreggel pusztítja el. Ez utóbbi mű is annak dacára, hogy a zenedráma mezején mozog, tipikusan Erkel muzsika, mert a mű mélyén ott lappang az öreg mester sértetlen egyénisége.

Két érdekes, ismét más irányt képviselő művéről kell még megemlékeznem. Ezek a Sarolta és a Névtelen hősök. Mind a kettő derűs hangulatú. A Sarolta, határozottan vígoperának készült, hogy a szövegkönyvben a derűt, jobban mondva a kómikumot csak egy személy, Ordító kántor, Saroltának atyja képviseli, ez a szövegkönyv hibája, amely ezzel szemben a heroikus elemet, akarva, akaratlanul szerephez juttatta. Erkel e művében azt az elgondolást akarta keresztül vinni, hogy a népdalhoz szorosan ragaszkodva, kell az opera új irányát megteremtteni. A Saroltában ezért szokatlanul sok az egészen rövid, néhány ütemes zenei mondat, gyakori a bokázó záróképlet az úgynevezett szinkópás kadencia s más, a dallamok széles menetét akadályozó csárdásképlet. Szóval, azok a zenei elemek, amelyek nem a lé-

nyezet, hanem a felületen lévő dísz, mondhatni: a vitézkötést képviselik. De Erkel a szabályokul felállított képletek nem nyugózték teljesen le, a korlátokat áttörte és maradandó hecsűt alkotott, s amikor lelkének megfelelő lírikus, majd heroikus részekkel találkozott, lerázta magáról az önként felvett béklyókat. Teszem a második felvonás záró kórusánál (grand-operaí kívánság!) nemcsak az ünnepélyes hangulatot találta el kitűnően, hanem a koriambust más ritmusképletekkel keverve oly egyszerű megérzéssel alkalmazta, hogy ez a szám az opera egyik fénypontja marad. Gyula, Geiza áriái kitűnőek. Ordító kántor humorosnak képzelt alakja e regényes, érzelmi jelenetekben bővelkedő, szívügyekkel bonyolult — s tegyük hozzá igen jámborul — foglalkozó szövegeknyvből rikítóan válik ki. Noha a Sarolta invecióbeli gazdagsága, motívumainak egyszerű bája elismeréssel találkozott, közvetlenül a Bánk bán után nem hódíthatta meg a közönséget. Erkel rövidesen le is vettette a műsorról.

A népdal egyszerűségét tartotta szem előtt Erkel második, ily művészi elgondolások alapján írt művében a Névtelen hősökben is. A Falu rossza sikerét látva, ennek írójában Tóth Edében Erkel jó librettistát vélt felfedezni s megbízta, írta részére oly szöveget, melyben a szabadságharc hangulata — ime az örök heroikus vonás — a honvédek tetteinek hátterén játszódjék a szerelmesek története — ime az örök líra. Tóth Ede az opera kíváncsalmait nem ismerte, sietve dolgozott, nem is tudta befejezni, a halál elragadta s más írta az utolsó lapokat. A mese igen laza szerkezetű, verselése monoton, mindenki egy hangon beszél. E nehéz feladattal birkózott meg Erkel. Ujat akart teremteni. A szöveg és dallam megegyezésére nagy gondot fordított. A formákat bővíti, új ritmusokat, minden egyszerűségük mellett új harmóniakat s főleg meglepő dallamvezetésekkel talál ki. Lehetőleg kerüli mindazt, amit az ő idejében a népdal köznapi értelemben vett sajátágaiként szoktak emlegetni, ismerni. Erkel újításait nem méltányolták, nem értékelték meg. A mese gyarlósága a zene iránti figyelmet is ellankasztotta.

Ha tüzetesen tanulmányozzuk Erkel dalműveit, arra a meggyőződéésre jutunk, hogy noha külső hatások elől nem zárkózott el, mégsem azokból merített, hanem mindig magából, mindig a saját maga legbensőbb énjét adta. S ha nagy fáradtság árán sikerülne egybeállítani, hogy úgy mondjam: zenei szótárát, szókincsét, mondatfűzéseinek sémáját: zenei kifejező képességének, fejlődésének tiszta képét nyernők. De egyúttal olyan mintagyűjteményt is, mely sokakat oktatna és nevelne, de sokakat szolgai másolásra ösztönözne. A zene faji elemei csak kitalálóiuk kezében építőkövek, utánzóik kezében szertefolyó homokszemek. A faji jelleget, sajátágot leírni nem tudjuk, mert ez az a „valami“, amit szavakba öltöztetni képtelenek vagyunk, de amelynek hallatára lelkünk legbensőbb húrjai remegnek meg. Erkel fejlődésében éppen az a tanulságos, hogy nem maradt meg az egyszer felvett és jónak talált mód

mellett, hanem keresett, kutatott új kifejezési formák, új eszközök után, amelyekkel érzéseit, lelkének vibrációit, szívének dobbanásait velünk közölje, megértesse. Ifjúsága a dallambőség spontán megnyilatkozásának ideje, azé az erőteljes ifjúságé, mely nem latolgat sokat, hanem leírja a dallamot, ahogyan fakadt. Majd a nyugodtabb kor kereső, fürkésző ideje következett be, amely érdekes és tanulságos művekkel gazdagította zeneirodalmunkat s amelyekben mindig megmaradt Erkel Ferencnek.

Befejezésül hadd ismételjem Kozma Andornak, a „legdicsőbb magyar zenész“ emlékére írt ódájának utolsó sorait, mint Erkel Ferenc hatalmas övrje hatásának summáját:

„...mily csodás
szívem sok húrján a visszhangozás.
Mint hogyha itt egy nemzet énekelne
S egekbe szálló himnusza e karnak
Istent dicsérné, hogy az Ő kegyelme
Erkel Ferencet adta a magyarnak.

KERESZTY ISTVÁN:

ERKEL FERENC RÓL

Halálának 50. évfordulóján.

„Sugárzott róla a felsőbbrendűség“, mondja most egy hatvan évvel ezelőtti tanítványa. Hiszen Erkel is „a hangok nagy tanára“ volt (amit Lisztről írt Vörösmarty), de erre nem igen gondolnak az ő vakító fénye: a magyar opera megteremtése mellett. Folytatom a hálás tanítvány idézését: „Csodálattal, imádatlaltal néztünk fel reá. Nagy tudású és lelkes tanár volt; a tanrend szerint déli 12 órakor végződő tanítás nem egyszer 2-ig, 3-ig tartott s mi lebilincselve hallgattuk magyarázatait. Amikor még nem volt a zeneakadémián előkészítő tanfolyam; ő akadémiai osztályoknak volt virtuózképző, inkább művészképző zongoratanára; nemcsak a felvételi vizsgákon, hanem mindig szigorú volt, nemcsak a technika, hanem a művészi, esztétikus felfogás és előadás tekintetében is — sőt erkölcsi tekintetben is.“ (Egyik jeles leánytanítványát úgy lehordta, hogy az sírvafakadt — az volt „bűne“, hogy egy „fiú“-kollégájával hazakísértette magát.) „Bámultuk emlékezőtehetségét; nekem — mondja a ma is érdemesen tevékeny K. Müller Eugénia, a későbbi méltó Liszt-tanítvány — Hummel E-dur koncertjét jelölte ki vizsgadarabnak, de a zeneműkereskedés csak a concertando zongoraszólamot tudta megszerezni, a zenekart behelyettesítő második zongora szerepét hát Erkel fejből játszotta, pedig harminc év óta nem hallotta.“ Ki csinálja ezt utána?

Erkel elismert nagy művésze volt a zongorának; ő nevelte magához méltó zenészekk, tíz gyermeke közül Sándort, a nagynevű karnagyot, aki 30 éves korában operánk igazgatója lett (főigazgató apja mellett) s a szintén kiváló karnagy és zeneköltő Gyulát, meg Eleket, aki aztán a Népszínház Erkele volt; de művészi és atyai elfoglaltság nélkül fiait Volkmann Róberttel taníttatta zeneszerzésre. Német nyelven persze, de a

fiatal karmesterjelöltek tudták, hogy az akkori zenekari tagok legnagyobb-része németajkú; magyar ember csak egészen kivételképpen ment zenéi pályára, s az egész országban nem sok alkalom volt a zenekari hangszereken játszás elsajátítására. (Régi időkről szölok: hiszen Erkel *unokái*, a nagy név utolsó viselői, 70. év körül járnak.) A 88 évvel ezelőtti alapított Országos Zeneakadémiának is eleinte igen kevés tanítványa akadt; igaz, hogy csak két rendes és két rendkívüli tanár működött az első nyolc esztendőben, csak zongora-tanszak és zeneszerzés-szak volt, elméleti mellék tanulmányokkal. Épületes dolgokat olvashatni az akadémia régi felsőbbségének eljárásairól. Ábrányi Kornél Erkel-monográfiájában, amelynek, sajnos, még létezéséről sem tud a mai nemzedék.

Amilyen példás tanár és lelkiismeretes akadémiaigazgató volt Erkel: annyira „a kellő ember a maga helyén” volt a Nemzeti Színháznál, amelynek zenei vezetőjévé 105 évvel ezelőtt, 28 éves korában, a híres pesti Városi Színház német operájától szerződtek. A csekély létszámú zenekart nevelnie kellett, majd növelnie; repertoárról gondoskodnia, de olyan énekesekről is, akik megállják helyüket a híres külföldi operák magasfokú követelményeivel szemben. De ő hivatásnak érezte súlyos feladatát, s nemcsak hozzáértéssel, hanem buzgón, lelkiismeretesen és szívós kitartással dolgozott; meg is volt eredménye: néhány év múlva már kitört a színház drámai személyzetének irigysége a sokkal látogatottabb operáért; egész sajtóhadjárat is indult az opera pártolása miatt; méltán, mert a prózai személyzet majdnem csupa elsőrangú művészből állt, míg az operáé kevés kiválót mutathatott fel; de Erkel az együtttest úgy tudta hangolni, hogy az operai előadások csakhamar erős versenytársává lettek a németnyelvű operának, ahová pedig gyakran jöttek vendégül a bécsi opera kitűnőségei. Erkelnek kiváló igazgatói tulajdonságait már maga az a tény bizonyítja, hogy egyfolytában félszázadon át „uralkodott”, amire nem sok példa van a színház történetben.

Ilyen állás persze tövisekkel van párnázva: ütközőpontja mindenféle érdekeknek, — s a ki nem elégítettek bosszújának. „A rágalom nyilai ellen nincs orvosság”, mondta már úgy 400 évvel ezelőtt Copernicus; hadd hozzam fel azt az egyet — amelynek valótlanságát a kortárs Ábrányi is kiemeli: — hogy Erkel „nem engedett szóhoz jutni más hazai operaszerzőket.” Megállapítottam hivatalos adatokból, hogy Erkel „mindenhatóságának” — amelyet pedig felülről sokszor megnyirbáltak — ötven éve alatt 11 olasz zeneszerzőnek, 16 franciának és 16 németnek operái kerültek színre, ezzel szemben (pedig, saját dalművein kívül 14 hazai szerzőé, s ezek közt Bognár Ignác, Császár György, Doppler Ferenc is, Károly is, Fáy Gusztáv és Huber Károly több művel is szerepeltek. De honnan került volna elő még több zeneszerzőnk, akkora képzettségű, hogy operát legyen képes megalkotni? Ezt a képzettséget az akkori fejletlen zenekultúrájú országban csak kivételes szerencsével lehetett megszerezni; még az előadott művek sem mind állottak a kellő színvonalon, Kern Leo „Benvenuto Cellini”-jét nem volt képes hangszerelni, ezt mással végeztette (mint újabban számos, többé-kevésbé neves operettszerzőnk); Császár „Morsinai Erzsébet”-e és „Kunok”-ja elég jól volt összeütve, de az isteni szikra hiányzott szerzőjükből; operaházunk 1904-ben felújította a „Kunok”-at, s elámultunk rajta: hogyan lehetett ezt az ügyefogyott, vérszegény művet a Nemzeti Színházban 106-szor előadni? Ha Erkel, mint rágalmazói állítják, az az ember lett volna, aki maga mellett nem tűri másnak érvényesülését, hatalmával élt volna s ezt a silány darabot régen levette volna a műorról! Másik rágalom az ő Wagner-ellenessége. Ezt megcáfolja az, hogy az 1852-ban alapított Philharmoniai Társulatunknak már második hangversenyén bemutatta

a „Tannhäuser“ nyitányát, s még néhányszor elvezényelte, sőt a „Lohengrin“ bevezető zenéjét is, mielőtt Wagner (1863-ban) először megjelent Budapesten. De az a közönség, amely beérte a „Kunok“-kal, még korántsem volt elég érett a súlyos Wagner-operák élvezésére. A zeneileg műveltebb közönség pedig a német színház operáit hallgatta meg. Megjegyzem, hogy száz évvel ezelőtt, de még hosszú évtizedekig, hetenként csak 2 operaelőadás volt a Nemzeti Színházban; a 70-es években rendszeresítették a kedd, csütörtök, szombat estéit a dalmű számára (és a vasárnapot a népszínműnek, — Erkel Gyula ebben a műfajban aratta első sikereit).

Nyári szünetet igen sokáig nem tartott a Nemzeti Színház, a közönség akkoriban még nem járt nyaralni; számos bemutató esett a meleg hónapokra, még Erkel első operája is, az első valóban operánk, magyar operának nevezhető „Bátori Mária“ augusztus 8-án jelent meg a színpadon, 1840-ben. Nagy szenzáció volt, sőt diadal; persze akkor divatozott Donizetti-operák mértékével kell mérni; olaszos zenei frázisok, mondhatjuk természetesen, akadtak benne. Nyitánya megjelent (zongorára, 4 kézre), ma is élvezhető magyar zene. Verdinek valamennyi operája megjelent énekszólamos zongorairatban, látni lehet belőlük a nagy tehetség érlelődését, fejlődési folyamatait — Erkelét nincs honnan látni: a partitúrákat kellene elővenni és végigtanulmányozni! Erdemes is volna, éppen a magyar operazeneszerzőknek önmaguk iránti kötelessége volna. Erkel abból a forrásból merített, amelyet akkor, jó száz évvel ezelőtt magyar nemzeti zenének ismert — s ennek köszönhetette sikereit.

Második operája a „Hunyadi László“. (A szöveg eredeti címe „Két László“ volt.) Sikere még nagyobb volt; az előkelő világ folyóirataiban, a „Honderű“-ben, szerkesztője Petrichevich Horvát Lázár egész cikksorozatban taglalta, méltatta. De jöttek olyan évek, amelyekben a közönség nem mutatott iránta érdeklődést. Súlyos politikai viszonyoknak kellett jönnök, hogy a „Meghalt a cselszövő“ gyűjtő dallamának szövegét allegóriának fogják fel, tombolva tapsolják — s ezóta a mű népszerűsége rendületlen. Szövegnélküli, nem is teljes zongoraátíratra hamarosan megjelent, de énekszólamos zongoraátíratára sokáig nem került sor — ilyesmi nálunk még a világhírű külföldi operákból sem volt kelendő portéka. Ábrányi monográfiájából tudjuk, hogy végre 1890-ben a Rózsavölgyi-cég előfizetést nyitott reá s csak 35-en jelentkeztek... Nem használt Eötvös Lóránt kultuszminiszter megrendelése sem (205 példányra, tanintézetek számára), ez távolról sem fedezhette az előállítás költségeit. Csak 1898-ban sikerült a sok szépséggel ma is esbájoló történelmi értékű művet megjelentetni. A külföld így félszázadon át nem vehetett róla tudomást; 1898-ban pedig mint rég elavult stílust nem lehetett érvényre juttatni. Itt-ott próbálkoztak, pl. Szemere Bertalan 1848-as miniszter, száműzetésében, Párizsban előadatni a Hunyadi Lászlót-t; nem sikerült. Egy kiváló vidéki színigazgatónk, Szabó József, jeles operai társulatával 1860 táján (pontosan már nem emlékszem, a M. Színművészeti Lexikon meg sem említi) Bukarestben vendégszerepelt s ott „Hunyadi“ nagy sikert aratott. Ezenkívül csak egyetlen esetet tudok, hogy idegenben előadták: a nagyszerű vállalkozó prágai színigazgató, Neumann Angelo adatta elő párszor; Szilágyi Erzsébet szerepében Szilágyi Arabella jeleskedett (az első magyar Brünnhild); évét nagy munka volna kikeresni (1900 előtt lehetett).

Hogy miért nem hallatta magát aztán Erkel 17 évig, nincs reá magyarázat. Hogy istenáldotta invenciója nem merült ki, azt fényesen bizonyítja legdallamosabb, a tejjel-mézszel folyó“ operája, a drámai és lírai szépségével ma is lenyűgöző Bánk bán. Ennek is négy évtizedig kellett várnia énekszöveges zongoraátíratának megjelenésére... A nagy

Környey Béla volt utolsó méltó hőstenorunk a címszerepben; most nem eléggé helyeselhetően, baritonra átírva igen hosszú életet jósolhatunk Bánknak. Ugyan ebben az operában is van némi „Ernani”-hatás, de minden száma megdobogtatja a magyar szívet.

Színmagyar a „Sarolta” zenéje is, de mélyen alatta marad a „Bánk bán” szépségének, amelynek bemutatója után már egy évvel került színre (1862. jún. 26.). Talán jól tette volna Erkel, ha előbbi remekműve után pihentető alkotóerejét, ámbár ilyesmit nem lehet tanácsolni vagy elhatározni... A darab szövege lendületlen, nem eléggé költői, sem drámai; Ábrányi nézete szerint Erkel tehetsége nem volt vígoperára való, de ő azért ilyennel még egyszer próbálkozott. (A „Sarolta” zongorakivonata megjelent — énekszólamok nélkül.)

Eddig egyenes vonalban haladt Erkel, de az 1867-ben színrekerült „Dózsa György”-ben többé nem lehet ráismerni. Jókainak nagyhatású szomorújátékából való a szöveg; de Jókainak költői nyelve szinte zene; s előfordul benne egy költő, aki dalt énekel: „Régi dal, régi dal régi dicsőségről.” Megragadó zenéjét egy miskolci dalosegyleti karnagy írta: Pap Dezső. (Nevét a lexikonok nem őrzik meg, de a szép dal megjelent.) És elszomorító, hogy az operában, mikor a költő rázendít az első sorra: „Régi dal, régi dal, régi dicsőségről”, rögtön abbahagyatják vele a táborozók: „ne ilyen unalmast énekelj, hanem kékszemű lányról!” s így nemcsak ez a lírai jelenet, a kínálkozó dallam marad el, hanem egyáltalán a dallam hiányzik ebből az operából! Vannak mozgalmas $\frac{2}{4}$ részek, mindjárt az elején, meg karban, de alig hatnak magyarosan. Az operaház könyvtárában végigolvastam úgynevezett zongorakivonatát s legnagyobb részében az énekszólamok alatt üresség van, a zenekart pótló zongoraszólam hiányzik (mint már a „Sarolta”-éban), sőt közben több helyen egészen üres lapok jelzik, hogy ott — hihetőleg magyaros — zenekari közjáték szerepel. Ábrányi, a szerkesztette „Zeneszeti Lapok”-ban, áradozva dicséri a drámai zenét, sőt mellékletül közli egy kis részletét; a haldokló Rózsa végbúcsúját; nem csodálom, hogy csak 10 előadást ért meg.

Hét év múlva jelentkezett Erkel új művel, a Nemzeti Színház híres „Brankovics György” tragédiájából írott operával. Ebben 20 évvel megelőzte Alfred Bruneau-t, aki Zolának prózában írt operaszövegeire költötte zenéjét; de Ormai Ferenc és Ödly Lehel baritonok, a szövegírók több részletet versekbe is szedtek. (De ezt elmulasztották a hősnő Mara első jelenetében; milyen szép románc lett volna ábrándozása, feslő szerelmének kipattanása!) Ez valóságos nagy opera, színes zenéje drámai: megjelent egy potpourri-ja. (Erkel Sándor írta zongorára), ebben egy szép románc mellett meglep a szerb tánc (kolo) mesteri kidolgozása. Tíz év alatt 20 estét töltött be; az operaház ugyan szintén műsorára tűzte, de olyan években (utoljára 1910-ben), mikor a közönség nem nagyon járt az operába. A címszerepben Takáts Mihály remekelt; ma méltó utóda volna új Bánk bánunk; Palló Imre. Örökké csak „Hunyadi”-t és „Bánk bán”-t elővenni: elkoptatni — nem észszerű! Melléjük kell venni az életképes többi műveket, a „Brankovics”-ot és a „Névtelen hősök”-et. Kilenc opera közül mégis négyet!

1880 nov. 30-án jutott a rivalda elé a Tóth Ede szövegére költött „Névtelen hősök”, az 1848–49-i névtelen katona „happy end”-es története. Állítólag azt mondta Erkel: „Megmutatom a Wagnerért rajongó közönségnek, hogy én is tudok az ő stílusában írni, ha akarok.” Ezt az állítást kétségbevonom: hiszen Budapest addig csak a „Lohengrin”-ig fejlődött Wagnert ismerte, (ezt a fokot Erkel is elérte), a „Mesterdalnokok”-ba is csak 1894 óta jár, mióta Nikisch ennek értékeit intenzíve

eléje tárta; de meg a „Névtelen hősök“ zenéje nem is wagneri, csak sokkal polifonabb a nagy zenekara, művészibb kidolgozású mint az előbbi Erkelek. Annyi a szépsége, hogy nem értem, miért tűnt le. (Az Operaház 4-szer adta elő; mikor? — a távolból nem állapíthatom meg, mert az Operaház jubiláris érkönyve sajtóhibával közli ennek a műnek adatait.) Végleg elfeledtetni ilyen művet nem szabad, elő kellene adni először a maga teljességében, azután a Rékai-féle kegyeletos „húzásokkal“, hogy a mai (a réginél különb) kritika megállapíthassa igazi értékét és életrealitását. Nagy későn jelent meg egy potpourri-ja: csekély 3 számból áll: sokkal többel kellene a szép művet hozzáférhetővé tenni, sőt népszerűsíteni.

Az „István király“ végre — Erkel utolsó műve — hatalmas, masszív alkotás, de magyar elem igen kevés van benne. Sőt, az igazat megvallva: invenciója is fáradt. Nagyszerűen van benne „megcsinálva“ minden, de legnagyobb része a „Lohengrin“ s talán még inkább az „Euryanthe“ frazeológiájára emlékeztet. Tiszteletreméltó munka, imponáló, de nem vonzó. (Azt mondanám: „öregkori mű“, ha Michelangelótól Verdiig nem volna a művészetek történetében — sőt a tudományokében is — sok-sok esete a magas kor ragyogó teljesítményeinek.) Nagy ünnepi alkalomkor bátran elő lehetne venni s kegyelettel adózni vele Erkel szellemének; útána Mihalovichon kívül senki sem írt nálunk oly nagyszabású művet.

Színpadai művein kívül alig írt Erkel valamit. Egy fiatalkori hegedű-zongora-ábrándjáról ír Ábrányi; én 1879 óta mohón érdeklődtem (az utóbbi évekig) minden zenei produkció iránt, de ezt a művet sohasem tűzték műsorra. De tudok egy nagyszabású kettős karáról, mely a dalos-egyesületek országos ünnepének műsorát díszíti — hiszen a sokoldalú nagy ember ezeknek az énekkaroknak országos szövetségében is elnök, karnagy, szóval vezérférfiú volt.

Fáradhatatlanul tevékeny életének minden területén áldást fakasztott. Emlékét így egész nemzetének áldó hálája övezi.

MOLNÁR ANTAL:

A „WOHLTEMPERIERTES KLAVIER“ (BACH MŰVE)

(3. közlemény.)

Minthogy reprezentáns gyűjteménnyel állunk szemben, nem csodálkozhatunk, ha Bach legszeleesebb sokoldalúsággal mindent összehordott benne, ami műformában és hangulatban fontos volt a magas barokk idején. Persze azzal a megszükitéssel, hogy figyelembe vette a clavichord képességét! A két darabból álló „ciklus“ szintén legkülönfélébb módon áll elő, aszerint, hogy milyen viszonyban van egymással prelúdium és fuga s hogy mit jelent súlyban egyik és másik. Természetesen minden egyes darabpár más-más megoldást hoz a jelentések összeegyeztetésében és a két alkot kiegészülésében. De nagyjában három főcsoportra osztható a gyűjtemény prelúdium és fuga viszonyát tekintve. Legkevésbé jelentős az a csoport, amelyet jellemez a *prelúdium uralma* és a fuga alárendeltsége. Ide mindössze csak két darabpár tartozik, az I. kötet esz-durja, ahol a prelúdium hatalmas *fantázia* orgonastílusban, a fuga csak jókedvű ráadás — és a II. kötet b-durja, ahol a szvitszerű hangot megütő prelúdium hatalmas *gigue*, a *courante*-szerű fuga pedig csak annak enyhe utójátéka. Leggazdagabb az a csoport, melynek darabpárjaiban prelúdium és fuga *egyenrangúak*, hasonlóan számos nagy orgonaműhöz, amelyekben fantázia és fuga, toccata és fuga és i. t. következnek. Ilyen az I. kötet-

ben: a cisz-moll; itt a prelúdium széles pátoszú *ária*, a fúga *ének-kari stílusú templomi darab*. Továbbá: az esz-moll, melyben a prelúdium olasz stílusú nagy *arioso*, a fúga *egyházi stílusú orgonadarab*. Az e-moll melyben a prelúdium egyesíti a *hangszeres preambulum* és *énekes arioso stílusát*, majd ehhez fűződik az *orgonastílusú* fughetta. A fisz-moll; itt a kétszólamú *Invenciók* modorában tartott prelúdium utáni fúga: hatalmas ének-kari jelenet a *passiók stílusában*. A g-moll mű prelúdiuma pásztori panasz, bús ekloga a *kantáték* modorában; a fúga mély *szonáta-létel*. Háromszólamú *invenció*t képvisel a gisz-moll prelúdium, a fúga pedig *offertórium-szerű* orgonadarabot. Az a-durnak prelúdiuma szintén háromszólamú *invenció*, ellenben fúgája élénk *szvitzene*. B-mollban a prelúdium *passiók* bevezetőjének hangját idézi, a fúga templomi *orgonazenét*. Háromszólamú *invenció* a h-moll prelúdiuma is, a fúgája viszont *Miserere-szerű*, nagyszabású miserészletre emlékeztet. Nézzük, mi tartozik e csoportba a *II. kötet* ciklusaiából! A c-durban mindkét darabnak szvitszerű a hangvétele. Kétszólamú *invenció* a c-moll prelúdium, itt a fúga *vallásos orgonastílusban mozog*. Cisz-mollban a prelúdium széles *arioso*, a fúga szvitszerű muzsika: *gigue-re* emlékeztet. A d-dur prelúdium olasz stílusú, *szinpadias trombita-nyitány*, fúgája *templomias ének-kari darab*. Kétszólamú *invenció* a disz-moll prelúdiuma, míg fúgája *vallásos ének-kari stílusra* emlékeztető orgonadarab. Az e-dur mű prelúdiuma széles *szonáta*, fúgája *templomi stílusú ének-kari darab*. Széles kétszólamú *invenció* az e-moll prelúdium, utána *világi szvitzenét* revelál a fúga. Szvitszerű muzsika az f-dur mindkét darabja, a prelúdium rokonságban áll az *allemande*-ekkel, a fúga gyors *gigue*. Patétikus *szonáta* az f-moll prelúdiuma, erőteljes orgonadarab a fúgája. Fisz-durban a prelúdium idézi a *francia operanyitány* bevezetőjének stílusát, a fúga *olasz világi stílusú* darab. Széles ívelésű *szonáta* a fisz-moll prelúdium, utána a fúga nagyszabású *dramatikus jelenetre* emlékeztet a *passiók stílusában*. Ismét a *francia operanyitány* bevezetőjének modorát halljuk idézni a g-moll prelúdiumban, itt a fúga a *passiók* tragikus ének-kari *turbáira* emlékeztet. Asz-durban a prelúdium a *kantáték zenekari bevezetőjére* utal: hatalmas portálé, melyre a fúga éppoly nagyszabású építménye következik. A gisz-moll prelúdium normális *szonáta*, mellyel kifűzően egyensúlyoz a *kettős-fúga*. Háromszólamú *invenció* az a-dur prelúdium, *dramatikus világi muzsika* a fúgája. A-mollban kétszólamú *invenció* a prelúdium, a fúga pedig *hatalmas drámai jelenet a passiók stílusában*. Nagyszabású háromszólamú *invenció* a b-moll prelúdiuma, fúgája pedig ennek megfelelően széles ének-kari darab, a *misék stílusában*. A h-moll mű prelúdiuma kétszólamú *invenció*, fúgája *gigue-szerű szvitzene*. Elég gazdag a harmadik csoport is. Ide azok a darab-párok tartoznak, amelyek súlyelosztásában a fúgának jutott oróslánrészt. Itt a prelúdium afféle rögtönzészzerű preambulum, mintegy *előcsárnok* a templomhoz, a szentséghez, melyet a fúga képvisel. Így alakul az *I. kötet* műveinek több, mint a fele. Itt a c-dur fúga emelkedett *orgonastílusú* darab, a c-moll csipkézett, levegős *orgonastílusú*, a cisz-dur humorisztikus, bohókás *világi zene*, a d-dur *hősies bevezető* lehetne Corneille „Cid“-jéhez, a d-moll fúgaformájú *szonáta*, az e-dur élénk ének-kari *jelenet lehetne* kantátában, *passióban*, az f-dur víg *tánczene*, az f-moll töprengő *szemléltetés* a világ bűnei felett, a keresztyén hit el-tökéltségével, a fisz-dur világi hangú, *szvitszerű*, a g-dur derűshangú, élénk *orgonazene*, az asz-dur előfordulhatna valamely hegedű-*szonátában*, az a-moll idézi a *virtuóz orgonafúgák* modorát, a b-dur világi *orgona-fughetta*, hasonlóan a h-dur is. Átérhetünk a *II. kötet* idevágó műveire! Itt a cisz-dur fúga világi ünnepségre való muzsika (Festmusik), a d-moll

toccata-modorú, az esz-dur nagy egyházi ünnepre való *toronyzene*, fúvóhangszerekkel, a g-dur a *gamba-szonáták* modorára vall, a h-dur pedig igazi, komoly „studió“, Durante stílusában.

Nem óhajtjuk szélesen kifejteni a közhelyet, hogy ahány fűgája van Bachnak, annyiféle megoldást mutat fölépítésében. Csak éppen utalunk az általános esztétikai „szabályra“, hogy nincsen előzetes forma; minden formái megoldás a közlésre szánt *jelentéstől*, hangulattól függ. Annyiféle tehát a fűgaforma, ahány hangulatot óhajtunk általa közvetíteni. Ekörül nincs és nem lehet nézeteltérés. Ellenben vitába kell szállnunk azzal az elterjedt nézettel, hogy a teljes fűgaformát eleve megszabja, a darab *témája*. Azt jelentené ez a dogmatikus hiedelem, hogy mindössze a témát kell kitalálnia a szerzőnek, a fölépítés aztán már szinte automatikus. Még a fűga legiskolásabb részére, az *expoziációra* nézve sem áll fönn *ilyen* eleve elrendeltség! Mert még itt is választani lehet reális és tonális válasz között, főleg pedig a kontrapunkt, illetve kontrapunktok megmintázása körül lehetnek igen nagy eltérések aszerint, hogy *ki* komponálja a fűgát. Hát még a továbbiak folyamán! A közjátékokat, a hangnemi építkezést semmi sem határozza meg a témában magában; éppoly kevéssé azt, hogy változzon-e a kontrapunkt avagy megmaradjon, hogy egyszerű vagy kettős vagy hármas stb. fűga épüljön-e, hogy jöjjön-e a téma megfordításban, diminúcióban, augmentációban, torlódással vagy sem. A *jelentés*, a hangulati beállítás határozza meg a fűga fölépítését; lélektani terminusszal: az *ihlet*, — metafizikai meghatározással: a *formaeszmé*. Annyi persze bizonyos, hogy a téma rendkívül *jellemző* a formaeszmé természetére; ha *ismerjük* a formajelentést, valóban azt kell mondanunk, hogy a témában már, mintegy dióhéjban, *benne van* a teljes formaszerkezet, csak éppen ki kell fejteni abból. De eszmé birtoka nélkül soha senki nem fejtheti ki azt művészi módon! Hogy mennyire nem egyértelmű a mód, ahogyan a téma magjából a fűga növényzete kisarjad, arra nézve jó példa az I. kötet esz-moll és b-moll fűgája. A két darab *témája* csaknem megegyezik egymással, a két fűga fölépítése mégis egészen más. Mert más a hangulat természete, amit egyikhez és másikhoz Bach hozzáérzett, a formaeszmé ihletett átélése alapján. A b-moll fűga enyhébb, odaadóbb, az esz-moll magasabb régiókba igyekszik, hevesebben ostromolja a misztériumok titkát, ezért alkalmazza gazdagabban a mesterség bonyolult fogásait.

Amit *Schweitzer* a „Wohltemperiertes“-ről mond: „nem élvezésre, hanem *épülésre* szánt“ műzsika, a barokk minden komoly művére nézve fönnáll. Akkorjában az volt a zene legigazibb föladata, hogy *fölemeljen*, nem pedig hogy elandalítson, meghásson vagy szórakoztasson. Bach ugyancsak azzal a meggyőződéssel komponált, hogy zenéje hódolat az Istennek. Ezért öntötte belé férfilelke minden képességét, szorgalmának gyümölcsét. Ezért olyan a zenéje, mintha nemes ércből volna kiöntve. Apró-cseprő lelki viszketegeink nem valók az égi trónus elé. — Így véli a barokk stílus lángeszű mestere; ezért csak az *eredményt* közli, leszűrten, salaktalanul. Ebben is bennezuhog az egész ember, mindenestől, benne lobog a vére, vágyai, szenvedése és öröme; de tartózkodóan, lefojtva jelentkezik, megtisztultan, mint ahogy akkor készítenénk elő magunkat, ha tudnók, hogy hamarosan meg kell jelennünk ama égi trónus előtt. Bach így élt és így alkotott; mindig a végső ítélkezés előkészületében. Egész gondolkozását a vallás szövi át meg át. Főművei a *templomi kantáták* és a *korál-előjátékok*, oly alkotások, melyeknek sorozata évről-évre megismétlődő *vallási programot* ad, teljes életrendet az embernek. Bach számára az esztendő nem más, mint tevékeny munkára szánt terület a keresztyén hittételekkel bevetve. Ezért érthető, ha a „Wohltem-

periertes" is telidestele van ültetve vállásos zenével. Ha nem érezzük át a valódi keresztyén életet, értetlenül állunk e monumentum előtt. Legfeljebb hidegen leszájkózzuk, de soha meg nem emészthetjük azt! „Scholsem értjük meg annyira, mint e művében, hogy Bach számára vallás volt a zeneművészet." — mondja *Schweitzer*. Epülünk tehát rajta, mint Beethoven óta mindenki, akinek szívügye volt az európai kultúra!

(Vége.)

Bécsi levél

A Bécsi Magyar Kultúrális Intézetek június 10-én magasszínvonalú hangversenyt rendeztek a Collegium Hungaricum disztermében. A nagyjelentőségű hangversenyen modern szerzők legbecsebb alkotásai kerültek bemutatásra. Messze kimagaslott a műsornak első része, mely a 60 éves Kodály Zoltánt ünnepelte.

A Bécsi Magyar Kultúrális Intézetek főigazgatójának, dr. Miskolczy Gyulának szeretet sugallta üdvözlő szavai után Vécsey Jenő zeneszerző, Kodály Zoltán volt tanítványa, tartott előadást a mester jelentőségéről. Hangsúlyozta, hogy „bár Kodály, mint zeneszerző, világviszonylatban az első között áll, — jelentőségének megítéléséhez nem elég pusztán ezirányú munkásságát alapul vennünk. Mint folklorista, pedagógus és író is magyar kultúrtörténeti vonatkozásban oly fontos szerepet játszik, hogy mai kultúrális életünk legkimagaslóbb alakjának tekinthető." — Vázolta mindazokat a történelmi momentumokat, amelyek Kodály megjelenésének történelmi szükségét és nagyságát igazolják. — „Mig Liszt csak sejtí a nép zenéjét, — Bartók már ismerve ezt, saját démonikus énjének szolgálatába állítja, — addig Kodály egész énjét feláldozza érte. Elettűve, amely a magyar zenei élet arculatát oly gyökeresen átváltoztatta és évtizedek alatt századok mulasztását egyensúlyozta ki, — méltán avatja őt igazi nemzetnevelővé." — A méltatás értékes szavai mély benyomást keltettek a hallgatóság lelkében.

A fellépő művészek ezután Kodály-műveket adtak elő. Előadásra

kerültek a következő zongora-opusok: „Székely nóta", „Zongoradarab", „Sírjelirat", két dal: „Mezei virág" és egy a „Székely fonó"-ból; mindezeket pedig az „Adagio" és „Valse" követik hegedűelőadásban. A műsor további részének egyik legfokéletebben felépített száma Dohnányi cisz-moll zongorahegedű szonátája volt. A „Mikrokozmosz"-beli és más Bartók zongoradarabok rendkívüli sikert arattak. Az énekművész Jényes tudását Erkel és Liszt műveiből válogatott énekszámaital csillogtatta meg. Hubay „Phregiera" és „Zephír" c. alkotásának szépségeit a hegedű tárta elénk.

Az est szereplői: Szabó Ilonka, Böszörményi Nagy Béla, Bisztriczky Tibor ismételtén, megújra jelentek meg az emelvényen s ez alkalommal is valódi sikert könyvelhettek el. Hála és köszönet illeti őket, mert példát mutattak arra, miként kell a művészi tudással a nemzet dicsőségén munkálkodni.

A Kodály-, Dohnányi-, Bartók- és Hubay-műveknek ma már külföldön is csodálatos a varázsa. Azok a művészi értékek, amiket ők adtak nekünk, biztosítják nemzetünk számára a megbecsülést, a jobb jövőt. Maguk a remekművek, beleértve a tökéletes előadást is, nagyvonalú, széleskörű összmunkának eredményei. Az összmunkálkodás jutalma pedig a mindenoldalról megnyilvánuló tetszés. Az izzó siker, melyet a műsor minden egyes száma aratott, nemzetünk dicsőségét tette egy-egy jokkal csillogóbbá.

Dr. Kéhler György.

A RÁDIÓ ZENÉI TERVEI

Július 19-én, hétfőn délelőtt Kovács Kornélia zongorázik, este az Operaházi Zenekar játszik. Bp. II. műsorán kamarazenét hallunk hanglemezről.

20-án, kedden délelőtt kamarazeneművek hanglemezről, d. -u. Molnár Anna hárfázik, késő este Chopin hangverseny hanglemezről. Bp. II. műsorán Ulbrich Hermin gondolkázik, majd a Károlyi-kert hangversenyét kapcsolja a Rádió.

21-én, szerdán délelőtt Schmelowsky Wolf Pál hegedül, délután nagyzenekari hanglemek. Este »A Rádió hangversenydobogóján« Névay Ilonka, Layer Mária és Janzer György szerepel. Bp. II. műsorán két R. Strauss-művet hallhatunk: »Imígyen szóla Zarathustra« és a »Burleszk«.

22-én, csütörtökön délelőtt kamarazené hanglemezről, este Donizetti »Szerelmi bájtal« c. operája a Milánói Scala együttesének előadásában.

23-án, pénteken délután Füzesy Emilia Grieg-dalokat énekel, este olasz és francia szimfonikusok műveiből játszik a Rádiózenekar Vincze Ottó vezényletével.

24-én, szombaton délután nagyzenekari művek hanglemezről, Bp. II. műsorán a Székesfővárosi Zenekar hangversenyét kapcsolja a Rádió a Károlyi-kertből.

25-én, vasárnap délben művészek, Bp. II. műsorán az »Aida« hanglemezről.

26-án, hétfőn d. e. Elgar, Fauré, Rabaud művei hanglemezről. Este kamarazenekari hangverseny: »Velenői mesterek művei«. Vezényel Nagy Olivér.

27-én, kedden délelőtt Beethoven, Schubert és Liszt művei hanglemezről, majd utána Mozart C-dur szimfóniája A. Busch vezényletével. Délután Beethoven C-dur gondokonzorta szonátája, este a Székesfővárosi Zenekar hangversenye a Károlyi-

kertből, majd késő este Gigli és Marcel Journet lemezeiből közvetíti a Rádió. Bp. II. műsorán, Dohnányi zongoraversenye szerepel Váci Károly előadásában, a szerző vezényletével.

28-án, szerdán délelőtt Mihály Ferenc gondolkázik, délután Ravel: »Daphnis és Chloe« szvitje hanglemezről. Bp. II. műsorán J. S. Bach egyházi és világi műveiből ad szemlévényeket a Rádió.

29-én, csütörtökön délelőtt Beethoven C-moll hegedű-zongora szonátáját halljuk hanglemezről. Délután Losonczy György énekel. Bp. II-n Bartók A-moll vonósnégyesét játsza a Pro Arte Quartet.

30-án, pénteken d. u. »A Rádió hangversenydobogóján« énekel Kerényi György és Balogh Margit, Bókor István hegedül. Késő este Beethoven, Schubert- és Liszt-művek hanglemezről. Bp. II. műsorán Massenet »Werther« című operája szerepel.

31-én, szombaton d. u. Bisztriczky Tibor Händel, Mozart, Reger és Sztravinszki műveiből hegedül. Este a Székesfővárosi Zenekar hangversenyét közvetíti a Rádió a Károlyi-kertből. Bp. II-n az Operaházi Zenekar élén Dohnányi Ernő Liszt-műveket vezényel. Műsoron: a Haláltánc, Dániel Ernő előadásában és a Mazeppa.

Augusztus 1-én, vasárnap Bp. II. műsorán Luise Gmeiner zongorázik a magyar-német művészeszerében. Utána Csajkovszky VI. szimfóniája hanglemezről, vezényel H. Karajan.

2-án, hétfőn az Operaházi Zenekar játszik Rajter Lajos vezényletével. Bp. II. műsorán Caruso-lemekkel emlékszik meg a Rádió Caruso halálának évfordulójáról.

33-án, kedden délelőtt Mészárosné Krizmanits Klára zongorázik, este a Székesfővárosi Zenekar hangversenyét közvetíti a Rádió a Károlyi-kertből. Késő este Heléna Köchler Kindischer gondolkázik a magyar-német művészeserében.

4-én, szerdán este Bp. I-en, majd II-n az Operaházi Zenekar játszik.

Közreműködik Jancsin Ferenc. Műsoron: Kodály »Nyári este« és Saint-Saëns »Havanaise«. Bp. II. további műsorában még Sylvia és Rudolf Matzudzinszky zongoráznak a magyar-szlovák művészcsereben.

5-én, csütörtökön d.-e. Bányóczy Erzsébet hegedül, d. u. művészlemez, majd este Donizetti »Lammermoori Lucia« c. operája hanglemezzel.

6-án, pénteken d.-u. »A Rádió hangversenydobogóján« Höchtl Margit zongorázik, Gálóczy Mária énekel és Szántó Jenő hegedül. Bp. II-n este az Operaházi Zenekar játszik, műsoron Kazacsay Tibor »Őszi ének« című műve, Jancsin Ferenc előadásában.

7-én, szombaton délelőtt nagyzenekari hanglemek, délután Jámbor László énekel. A Székesfővárosi Zenekar műsorát Bp. II-n a Káfolyi-kerből kapcsolja a Rádió.

8-án, vasárnap délb. művészlemez. Délután Károlyi Gyula Chopin- és Liszt-műveket zongorázik. Este nagyzenekari hanglemek. Bp. II-n Hochstrasser Ferenc, Ország Tivadar és Gémes Irén trio-szonátákat játszik.

KÜLFÖLDI HIREK

Grieg centenáriumának megünneplése Norvégiában. Grieg centenáriumát hazája nagy lelkesedéssel és ünnepek sorozatával ünnepelte meg. Az ünnepek központjában az osloiai állottak. A norvég főváros fellobogóva emlékezett meg nagy fiáról. Az egyetem aulájában hangzottak el az ünnepi hangversenyek. A centenárium napján, június 15-én pedig Ibsen és Björnson házában tartott ünnepség vezette be a nagy nap eseményeit. A hangversenyek élén a Norgske Teatrethen rendezett előadás állott, amelyen szerepelt a Peer Gynt-szvit és az A-moll zongorahangverseny is.

A Német Birodalmi Bizottság Grieg-ünnepe Osloban. Az osloi Német Birodalmi Bizottság is megünnepelte Osloban a nagy norvég zeneköltő centenáriumát. Az ünnepélyen jelen volt a norvég miniszterelnök és kultuszminiszter is.

Farkas Ferenc zenéje Szóliában. A bolgár fővárosban a közelmúltban mutatták be Vörösmarty Mihály »Csongor és Tündé«-jét Farkas Ferenc kísérőzenéjével.

Német könyv a magyar zene történetéről. A Wiener Verlag, a híres bécsi kiadó vállalat kislakú, u. n. zsebkönyvek sorozatát adja ki, amelyek mindegyike nyolc-nyolc kötetből áll s a magyar, horvát és szlovák népi életet ismerteti. A magyar sorozat első kötete már meg is jelent »Mikrokosmos« címmel, melyben Móricz Zsigmond, Illyés Gyula, Márai Sándor, Cs. Szabó László, Krudy Gyula és Erdős Jenő írásai jelentek meg. A sorozat egyik legközelebbi száma a magyar zene történetét ismerteti s foglalkozik a magyar nép zenéjével. A sorozat népszerűségét bizonyítja az a tény, hogy az első kötetet pár nap alatt szétkapkodták.

Új Operaház létesül Zágrábban. A horvát főváros, a megnövekedett érdeklődés folytán új drámai színház, illetve operaház szervezésére kényszerül. Népszínház lesz az új színház neve, amely a 2300 személyt befogadni tudó »Munkáskamara«-ban nyílik. Az új népszínház élén dr. Branko Cavella áll, aki eddig az általi színház főrendezője volt. A tervek szerint a népszínházat, amelyben vegyesen lesznek prózai színművek és operaelőadások, Lisinsky Vratoslav »Szerelem és ármány« c. operájának felújításával nyitják meg. Lisinsky volt a horvát opera megalapozója és a horvát nemzeti zene-művészet kialakítója.

Hubay, Herzfeld, Eldering, Popper: fényesmultú vonósnégyesünknek ezt a teljes névsorát nem találjuk sem a Zenei Lexikonban sem a M. Muzsika Könyvében, ezt most fe-dezzük fel, amikor a nagynevű mű-

vészegyüttes utolsó tagjának halála hírét olvassuk. Eldering Bram Hollandiában, Groningenben született 1865-ben; Hubay Brüsszelből hozta 1886-ban Budapestre és hosszú esztendőig működtek együtt. Eldering azután német nagyvárosokban, majd Amsterdamban volt hangversenymester, de 1903-ban Köln zenei főiskolájának tanára lett; itt érte utól a halál, június 30-án.

Helsinki-ben meghalt a finn opera első (1915–1930) igazgatója, Edward Fazer, 81 éves korában. Ő teremtetette meg hazájában az első balletkört és balletiskolát.

A legmagasabb énekhang egy külföldi hír szerint Mado Robson nevű párisi leányé, a C''' fölötti F-ig viszi; egy nápolyi énektanár vette gondjába. (Nemzeti Ujság, június 20.) A közlemény fölemlíti az eddig ismert legmagasabb hangú énekesnőket: Lily Pons, Giulia Grisi, Jenny Lind, Adelina Patti, Maria Malibran-Garica; de ezt a sort soká lehetne folytatni. Budapesten hallott legmagasabb tenor hangot Perotti (Prott) Gvula az 1890-es években az »Aida« III. felv.-át fényes D''' rögtönzésével fejezte be; az E'''-t a »Hunyadi László«-ban Anne La Grange (1853) és Szabó Lujza (†1934) ragyogtatták, a »Lakmé«-ban Yvonne de Tréville (1900–1909) és Sándor Erzs (két évtizednél tovább), az F'''-t a »Norma« címszerepében Wilt Mária (1978 óta), G'''-t Bianchi Bianca (1878) »Dinorah« címszereplője. A C'''-t napjainkban Erna Sack énekli.

Uj magyar hegedűverseny. Horváth József, a soproni zeneiskola igazgatójának hegedűversenyét mutatta be Sopronban a »Soproni Liszt Ferenc Zeneegyesület« évadzáró hangversenyén Varga Tibor, a kitűnő fiatal hegedűművész.

Uj magyar opera. A mai magyar operairodalom ismét gazdagodott egy egész estét betöltő zenedrámával. Az új magyar opera szerzője: Ábrányi Emil, szövegkönyvét pedig Herczeg Ferenc »Bizánc« c. történelmi drámájából írta Innocent Vincze Ernő. Ennek az újdonságnak különösen örülünk, mert a magyar történelmi opera felújítását jelenti. Az új Ábrányi-operát Operaházunk őszi évdnyitóján mutatja be, a tervek szerint, kapcsolódva Herczeg Ferenc 80. születésnapja alkalmával rendezendő egyéb ünnepségekhez.

Az »Ujvidéki vonósnegyes«, melynek tagjai: Szegedi Sándor, Kiss Kálmán, Vojtechovszky Jára és Tóth Antal, az elmúlt évadban több alkalommal rendezett Ujvidéken nagysikerű hangversenyt, amelynek során játszották Kodály II. vonósnegyesét is. Legutoljára május hó 8-án szerepelt a kitűnő együttes a Délvidéki Konzervatórium dísztermében megtartott hangversenyével. Ez alkalommal a jubiláló norvég zeneköltő centenáriuma való tekintettel előadták Grieg G-moll vonósnegyesét. Az »Ujvidéki vonósnegyes« a következő évadban négy bérleti hangverseny rendezését tervezi, amelyeken nagy teret enged a mai magyar zeneköltők műveinek.

Ünnepély Erkel Ferenc sírjánál. Erkel Ferenc halálának 50. évfordulóján a Zeneművészeti Főiskola vezetősége kegyelettel emlékezett meg a nagy magyar zeneköltőről, a Zeneakadémia első igazgatójáról. A Főiskola vezetősége felkereste Erkel Ferenc sírját a Kerepesi-út melletti temetőben, ahol dr. Isz Kálmán emlékszóval kíséretében koszorút helyezett a sírra.

BELFÖLDI HIREK

Felújítják a Pelléas és Mélisande-ot. Operaházunk a jövő év tavaszán újra műsorra tűzi Debussy egyedülálló remekművét. A Pelléast kb. két évtizede mutatták be Budapesten s akkor mindössze négy alkalommal adták elő. Reméljük a mai közönség fel tud emelkedni Debussy operájának magasságába.

Új épületbe költözik a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskola. A székesfőváros zenei főiskolája — mint ismeretes — mindezeidig a Kálvintér és Ráday-utca sarkán álló, több százados, öreg, egyemeletes bérház első emeletén működik. A főváros már régen megállapította ennek a helyzetnek a tarthatatlanságát s kereste a megoldást, hogy a nagyhivatású iskola minél előbb új, megfelelően nagyobb helyiséget kaphasson. Most végre, hogy a Lónyay-utca elején létező református gimnázium új épületébe költözik, a főváros ezt a régi épületet a Felsőbb Zeneiskola rendelkezésére bocsátotta, egy szárny kivételével, amelyet viszont az Iparrajziskolához csatolnak. Így a hosszú évek óta húzódó probléma a közeljövőben megoldódik. A Felsőbb Zeneiskola valószínűleg még ez év folyamán átköltözik a Lónyay-utcai új helyiségébe, amelyet a főváros előbb még átalakíttat a zenetanítás céljának megfelelően.

Muzsikus-onthonok látogatása. A Népművelési Bizottság június hó 20-án délelőtt Sz. ráczalmási Molnár Anna hárfaművésznőhöz vezette el közönségét. A látogatás vezetője: Isov István ismertette Molnár Anna életét és munkásságát s bemutatta a művésznő férjét, Szeredi Saupe Gusztávot, mint a brácsa ismert kultiválóját. Ezután ráczalmási Molnár Anna ismertette a hárfa történetét, fejlődését, jelenlegi szerkezetét és alkalmazását a szülő-kamaramzene- és zenekari irodalomban, és törekvéseit az irányban, hogy Magyarországon is olyan hárfakultúra alakuljon ki, mint más államokban van. Az előadásának illusztrációjaképpen 4 szólószámot játszott: Godefröid, Grandjany, Tournier és Poënitz műveit. Szeredi Saupe Gusztáv pedig a vonóhangszerek kialakulásának történetét vázolta és ebből levezette a mai brácsa megszületését és mindazokat a törekvéseket, amelyek a hangszer tökéletesítése felé irányultak, külön kihangsúlyozva az itt elért nagyon jelentős magyar eredményeket. Beszért továbbá a brácsa szere-

péről a multban és a mai zeneszerzők műveiben, majd három számot játszott: Saint-Saënstől és David Schmelowszkytól, ráczalmási Molnár Anna hárfa-, illetve zongorakisérével.

A Liszt Ferenc Társaság új elnöke. A Liszt Ferenc Társaság közgyűlésén Zichy Jánosné grófnőt, a Társaság eddigi elnökét tiszteletbeli elnökké választották. Új elnök Szinyei Merse Félixné lett, akinek a Liszt-kultuszunk érdekében kifejtett munkásságáról lapunk részletesen beszámolt. Dohnányi Ernő lett a társelnök. Alelnökök: Jalsoviczky Károly és Novágh Gyula, a Népművelési Bizottság igazgatója. Ügyvezető alelnök továbbra is Jeszenszky Sándor maradt.

Zene-történeti hangverseny az egyetemen. A Pázmány Péter Tudományegyetemen dr. Prahács Margit egy. m. tanár vezetésével működő »Collegium Musicum« rendkívül érdekes műsorú zene-történeti hangversennyel zárta le ezévi működését. Az egyetemi és főiskolai tagokból álló kamarakórus és kamarazenekar a XVI. és XVII. századból való remekműveket, illetőleg azokból vett részleteket adtak elő. A műsora érdekessége miatt közöljük: Vittoria (1540—1611): Ave Maria; Lotti: (1667—1740): Regina coeli; Corelli (1653—1713): Concerto grosso; Monteverdi (1567—1643): Részlet a »Ballo delle Ingrate« c. dramatikus balettből és »Scherzi musicali a tre voci«; Lully (1632—1687): Részletek az »Armide« c. operából; Hassler (1564—1612): »Feinslieb du hast mich g'fangen«; Schütz (1585—1672): »Oster Dialog«; Pezelius (1639—1694): Szvit a »Delitiae musicales oder Lust-music«-ból. Befejezéskül Kodály Bicina Hungaricájából cseremiz népdalfeldolgozásokat adtak elő és egyszólamban énekeltek magyar népdalokat.

Ansermet, a világhírű svájci karmester, a hírek szerint augusztus hó folyamán Budapestre jön, hogy a Margitszigeten egy hangversenyt vezényeljen.

Kodály új kórusműve. A magyar kórusművészet atyamestere, Kodály Zoltán ismét egy nagyszabású a cappella-kórusművel ajándékozta meg a magyarságot. A kettős vegveskarra írt nyolc-szólamú új kórusmű Petőfi Csataadalának szövegére készült. Gyűjtőhatású, magávalragadó muzsika, amely Kodályt a »Jézus és a kufárok« magasságában mutatja.

Az »Énekszó« júniusi száma. Az »Énekszó« új száma közli Kodálynak a nemrégien megjelent megjelent »Iskolai Énekgyűjtemény«-hez írt előszavát, Faludi Béla cikkét a Kodály-émlékkönyvről, Kerényi György beszámolóját egy erdélyi iskolában tett látogatásról stb. A folyóirat közli még az »Éneklő Ifjúság« tavaszi hangversenyeit, amely szerint Akna-szalatina, Békéscsaba, Csikszereda, Csorna, Debrecen, Dés, Dombóvár, Dunaföldvár, Fót, Galánta, Győr, Hajdúnánás, Ipolyság, Kiskúnhalas, Kolozsvár, Komárom, Kőszeg, Léva, Losonc, Nagyvárad, Nyúl, Nyiregyháza és Pécs rendezett az elmúlt két hónapban »Éneklő Ifjúság«-hangversenyt. Az »Énekszó« mellélete Kodály új karműve, a Petőfi-versre írt Csataadal.

Megjelent az »Iskolai Énekgyűjtemény« első kötete. A Nemzetnevelési Könyvtár V. csoportjában, »A népiskola könyvei« 14. köteteként megjelent Kodály Zoltán szerkesztésében a várva-várt »Iskolai Énekgyűjtemény« első kötete. Nagy nyeresége ez az egész magyarságnak, mert így a népiskola fiatalsága olyan dalgyűjteményt kapott, amely maradék nélkül magyar s amely a magyar zenei anyanyelv elsajátítását tűzi ki legfőbb céljául. Ennek a célnak megfelelően a gyűjtemény a pár hangból álló népi gyermekdalainkkal kezdi s a pentaton (félhangnélküli,

ötfokú hangsorú) dallamokkal folytatja a tanítást. A félhangnélküli ötfokúság tisztaságát őrzik legrégebbi népdalaink. De természetesen az új típusú népdalainkat is feldolgozza a gyűjtemény, sőt a régi műdalaink közül is felvett bele Kodály olyanokat, amelyek a magyar zenei eszjárását tanusítják. Végül Kodály nem hagyta ki a rokonnépek zenéjét sem. A gyűjtemény élén álló nagyjelentőségű bevezető-tanulmányban Kodály rámutat az ötfokúság tanításának a fontosságára és a gyűjtemény rendeltetésére. A rokonnépek dalaival kapcsolatban azt írja, hogy azok »közös gyermekkorunkba nyulnak vissza s ami nálunk már kissé elfakult, ott még eleven«. Ezért elengedhetetlen a rokon népek dalainak a megismerése is. A megjelent első kötet a 6–10 éves tanulók dalgyűjteménye.

A »Magyar Zenei Szemle« júliusi számában Brodszky Ferenc »A gordonka Magyarországon« c. tanulmányában foglalkozik a gordonkázás magyarországi történetével, 1761-től egész Popper Dávid fellépéséig. A folyóirat ezenkívül közli a magyar szerzők gordonka-műveinek jegyzékét, ugyancsak Brodszky Ferenc összeállításában.

Kápolnásnyékre utazik folyó hó 20-án a Népművelési Bizottság kb. 50 tagú tanulmányi csoportja. Kresz Gézához, a Nemzeti Zenede főigazgatójához. A kirándulók élvezni fogják Kresz Géza hegedűjátékát és felesége Drewett Nóra zongoraművész zongoraszámait s a művészházaspár szonátázását. Ezenkívül megtekintik Vörösmarty Mihály szülőházát, amely tudvalevőleg, Kreszék tulajdonában van.



TÓTH JÁNOS

**HANGVERSENYHEGEDU-KÉSZÍTŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8**

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genfi nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezűleg készített hegedűmmel nyerték el az első díjat. Anvers, Páris, Róma, Brüsszel nagyarány, Grand Prix Medaille D'Or kifüntetések.

Telefon 389—199

Részletfizetés.

Díjtalan árjegyzék.

42 éves cég

A Budapest Székesfővárosi Állat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaglópálya, kocsizás.

Belépődíj: Felnőtteknek 90 fillér, vasárnap 70 fillér
Tíz éven aluli gyermekeknek . . . 50 „ „ 40 „

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretével, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál:

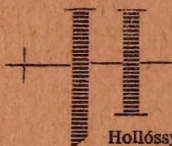
Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jöjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású ivókúrák a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!



Budapest, VII.,
Jósika-utca 20.

Hollóssy János
könyvnyomtató

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—529



Budapest,
XXIV. évfolyam, 15. szám.
1943. augusztus 18.

※

TARTALOM

Hivatalos dalgyűjtemény. — Boros Rezső: Grieg. 1843—1907. (Születése századik évfordulójára.) — Veress Endre: A Zeneművészeti Főiskola könyvtárának forgalma. — Egy elfelejtett Erkel-tanítvány. — A Rádió zenei tervei. — Külföldi hírek. — Belföldi hírek.

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-krt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—529

HIVATALOS DALGYŰJTEMÉNY

Kis magból lesz minden élet. Jelentéktelennek látszó esemény sokszor történelemmé nővekszik.

Ilyen kis mag, ilyen említésre se méltónak vélhető történet az Iskolai Énekgyűjteménynek megjelenése. Egy könyv csupán, kótákkal, énekkel. Szóra sem érdemes: apró gyerekek kezébe való — gondolja az, aki nem a következtetések távcsövén tekint a jövőbe.

De mi következtetünk, gondolatot gondolatra helyezünk s így elérkezünk ahhoz a megállapításhoz, hogy ezzel az Iskolai Énekgyűjteménnyel olyan kis mag hullott a magyarság termőtalajába, amely magában rejtí a hatalmas növekedés minden ígérétét. Allítjuk, hogy a hivatalos dalgyűjteménynek a megjelenése olyan jelentéktelennek látszó esemény, amely kihat sok más ilyen „kis” esemény mellett a magyar történelemre.

Mi a történelem legerősebb alakító tényezője? A lélek, a jellem. És mi hat talán minden másnál nagyobb mértékben a lélek alakulására, a jellem kifejlődésének mikéntjére? A muzsika, a művészetnek ez a legmélyebb és legirracionalisabb faja. És végül mikor és hol kovácsolódik a lélek vasa, éles, történelmet alakító, kemény acéllá? A gyermekekében, az iskolában.

Közhely már annak hangoztatása, hogy a jelenben van a jövő, mind az egyénnél, mind a nemzetnél. Minden ember és minden nemzet kezében tartja a kormányt, mellyel a jövő felé vezeti önmagát. Hogy hogyan



kormányoz, attól függ, hogy a jövőnek melyik tájára érkezik: oda, ahol napfény aranyozza be, vagy oda, ahol csak a pusztulás tüze világít neki.

Az ifjúság a most megjelent hivatalos dalgyűjteménnyel a jövő napfényes tájai felé kormányzódik. Oda, ahol az egész magyarságra, a napfény, az egészségség, az élet teljessége vár.

Miért? — kérdezi az olvasó. Azért, mert ez az Iskolai Énekgyűjtemény a magyar népdalt adja elsősorban a magyar ifjúságnak. Ezzel megtanulja mindenki a magyar zenei anyanyelvét és lelke magyarrá válik teljes egészében.

Magyarrá, de európaivá is. Kodály, a dalgyűjtemény szerkesztője sokszor hangoztatta: magyarokká és európaiakká kell válnunk egyszerre, de úgy, hogy keleti származásunk minden sajátosságát megőrizzük. Szívjuk magunkba a nyugati kultúrát és ezzel csak keleti lényegünket erősítsük. Ezt az elvet szem előtt tartotta Kodály a dalgyűjtemény összeállításánál is. A magyarságban már megerősödött gyermek fokozatosan bevezetődik a nyugateurópai zenekultúra világába is. Ott kezdik a gyermekek, ahol az egész európai zene: a gregorián dallamoknál, melyek sok rokonságot mutatnak a régi őtfokú magyar népdallal.

Az európaivá válás pedig úgy történhetik veszélytelenül, ha ugyanakkor lelkiségünk gyökerei kelet felé is mélyebbre hatolnak. Szükséges a rokonnépek népzenejének megismerése és felszívása is. Így kerülnek a hivatalos dalgyűjteménybe cseremisiz, finn és vogul népdalok.

A népiskola énektanítói közül ugyan már sokan — különösen Budapesten — megértették, hogy mi a kötelességük, s azon a helyen, ahol ők vannak, mennyiben használhatnak a magyarság nagy ügyének. Sokan voltak eddig is, akik az énektanítást „magyar” úton végezték, magyar népdalokat tanítottak. Ennek a hivatalos dalgyűjteménynek azonban éppen az a jelentősége, hogy: hivatalos. Ez azt jelenti, hogy használata kötelező.

A tanítás anyaga tehát ezentúl nem az énektanító tetszésétől fog függni, hanem azt maga Kodály Zoltán adja a tanítóság kezébe. És nemcsak helyi jellegű lesz a magyar népdal alapján való énektanítás, hanem általános, országos.

Igy lesz ez a kis történet később történelemmé. Mert így olvadhat össze lelkileg a testileg annyira sokféle magyarság. Így lesz a sok kicsiből egy nagy. Így lesz a sok szírvellen egymásmellettiből szerves egység, hatalom, erő, élet, napfényes magyar történelem.

BOROS REZSÓ:

GRIEG (1843–1907)

1869 újévkor egy kis levél repült Olaszországból a posta szárnyain Norvégiába:

„Uram,
nagyon jól esik, hogy megmondhatom Önnek, mily őszinte tetszéssel olvastam szonátáját (8. mű.).

Erős, tudatos, gazdag, kiváló zeneköltőtehetségre vall, melynek csak természetes útját kell követnie és magas fokra fog jutni. Bizonyos vagyok benne, hogy megtalálja Hazájában a megérdemelt elismerést. Ezek mást sem fognak elmaradni az Ön számára s ha e télen eljön Németországba, kérem, tekintsen be egy kissé Weimarba is, hogy közelebbi ismeretségbe juthassunk. Fogadja, igen tisztelt Uram, kiváló nagyrabecsülésem nyilvánítását.

Róma, 1868. december 29-én

Liszt Ferenc.”

A levél Grieg Hagerup Eduárdnak, a huszonhatodik évében levő, kevésbé ismert s még kevésbé elismert norvég zeneköltőnek szült, ki akkoriban Christianiában (a mai Osló-ban) barátjával, Svendsen Jánossal az ő alapította Zeneegyesület filharmónikus hangversenyeit vezette. Küzdött a tömeg tompaságával, közönyével, a csekélyszámú műkedvelő szeszélyességével és kicsinyességével. Szervezete gyöngé, törékeny — tizenhétéves korában átszenvedett mellhártyagyulladás megfosztotta egyik tüdejétől. De a beteges kis testben nagy lelki erő, erős akarat, hit, lelkesedés lobog. Nem hiába írta emlékkönyvébe hazája legnagyobb költője, Ibsen Henrik, ezt a kesernyésen lelkes kis verset, elmésen gúnyolva a tömeg tompultságát:

Orpheus zengtén állatokba
lélek szállt s a kőbe szikra.
Kő van nálunk garmaával
s mennyi állat közel, távoli
Játssz, hogy a kő áttüzesedjen,
állathéj embert teremjen!

(Egy zeneköltő emlékkönyvébe.)

A hazáját nevelni akaró Grieg, sisyphusi munkájában olykor megmegeroskadva, már-már csüggedést érzett. Az osloi fjordot (télen hosszú hónapokon át borító jégpáncél fojtogatón ülte meg ziháló gyöngé mellett. Ekkor tört át a kődön a napsugár, az új zene atyamesterének és legnagyobb tekintélyének, a genialis reformátornak, minden tehetségönzetlen fölkarolójának sorai.

A levél, mint minden Liszt-levél: elegáns, síma, udvarias, — de

mögötte meleg, érző nagy szív dobog, törhetetlen hit a művészetben és haladásban. Mintha parányi gúny lappangana benne, ahol annyira „bizonyos” a hazája elismerésében — ő, ki mint alkotóművész, a közönség annyi visszautasítását átélte s annyi csalódást!

A Mester kezeibe csupán a véletlen s nem a szerző maga juttatta a szonátát. Liszt levele megszerzi Griegnek a norvég állami ösztöndíjat, mellyel az év őszén Rómába utazhatik. Váratlanul be is toppan a Mesterhez (1870), de ez nincs otthon. Erre Lisztnek valósággal kerestnie kell a szerény fiatal művészt és udvarias mentegetőzéssel kéri újra magához. A maga kompozícióból alig tud előkeríteni valamit a fiatal muzsikusz; végre második (G-dur) hegedűszonátáját és az op. 9. dalfüzetet viszi Liszthez a Santa Francesca Romana kolostorba. „Leveleztünk, ugye, egy kicsit?” veti oda a Mester mosolyogva s mentől előbb zenét akar hallani fiatal pályatársától. Örvendezve kiált föl Grieg muzsikája minden egyéni, színes, norvég népies fordulatán: „Ej, be hetyke! Hallja csak, ez tetszik nekem! Ezt kérem még egyszer!” Szegény Griegnek hegedűszólamot és zongorát együtt kell játszania; majd átveszi a Mester a hegedűszólamot és csodás, zengő kifejezéssel játssza fönn oktávéban a zongorán. Mikor Grieg kis zongoraműveiből játszik, Liszt hősies pátosszal éneklí vele a zongoradarabocská — menüett — dallamát, el van ragadtatva a muzsika különleges nemzeti színezésétől.

Majd Grieg kéri a Mestert, hogy játszon s döbbszent csodálattal hallja tőle Tasso hatalmas gyászzenéjét. A Mester lenyűgöző játéka után még az ő unszolására sem meri folytatni szonátáját, mire Liszt pazar színekkel lapról játssza le az ismeretlen hegedű-zongoraszonátát „szőröstől-bőröstül” a zongorát teltebben, szélesebben, a hegedűszólamot a zongoraszólam középette. „Kacagtam, azt hiszem, mint egy idióta” — festi levelében elképpető lelkesedését szüleinek az ifjú költő. „No, csak fölteszi rólam, hogy lapról is tudok játszani, elég régi, gyakorlott muzsikusz vagyok” — mormogta a Mester fiatal kollégájának ámuló, dagdó szavaira.

Legközelebbi alkalommal a *moll zongoraversenyének* kéziratát hozza magával Grieg. Liszt hatalmasan játssza az ismeretlen kéziratból, közben beszél, bírál, dícsér, majd fölugrik játék közben, hatalmas léptekkel méri végig a termet s elragadtatva valósággal „bőmböli” a témát...

„Folytassa csak! — mondja utána Griegnek — s ne engedje, hogy eltántorítsák!”

Acélos erőt adtak Liszt szavai a fiatal mesternek.

Grieg (szül. 1843. jún. 15.) családja skót származású volt, lovag-ősei szilárdan kitartottak királynőjük, Stuart Mária ügye mellett s inkább száműzetésbe mentek utóbb. Számos példáját adták a szívós energiának; a kitartó erős akaratot tőlük örökölte Grieg. Közvetlen ősei nagykereskedők. A polgári józan életmód az ő örökségük; semmi bohém vonást sem látunk az északi mesterben.

Szülei lelkes zenekedvelők, de konzervatív ízlésűek. A gyermeket a norvég csodahegedűs, Bull Ole személye és példája igézi meg. Lipcsében tanult zeneszerzést Hartmann Mórictól és Reinecke Károlytól, kissé rendszertelenül ugyan, de tehetsége átszűrte a nehézségeken. Hatással volt rá a skandináv zene vezére, a dán Gade is, de ennek a lágyabb, mendelssohnos irányával rövidesen szakított. Felvillanyozón hatott rá a tüzes, temperamentumos és szeretetreméltó ifjú zenetítán, a fiatalon elhunyt Nordraak Richárd barátsága és — bár technikában foggyatékos, de biztató tehetsége. Halála hírére aznap gyászindulóba önti fájdalomát. Közvetlen elődje Norvégiában az eredeti tehetségű Kjerulf Halfdán (többek közt a *Norvég nászmenet* karmű szerzője), kihez barátság fűzi. Az ő példájuk nyomán merül el a norvég népzeneben. Geniálisan dolgozza föl népe táncait s fűszírvja e dallamok minden keménységét, hetykeségét, paraszti erejét és humorát. Az előző feldolgozók (Lindeman, Hartmann) elpuhították e paraszttáncokat; Griegnél kapják meg igazi arcukat. Harmonikus alátámasztásai elmések, egyéniek, sokszor érdekesek. Dac, nyakasság, mélabú és bohókás kedv árad ebből a muzsikából.

A szerény Grieg magát mindig a romantikusok közé sorolja. Alapjában és „formálásban” német romantikus maradt ő — hangoztatja többhelyütt —, csak nemzeti elemeket szőtt e formákba.

Népszerűsége delelőjén álló öregedő mesternek nem ártott meg ez a szerénység. De a jelenkor tudós esztétikusai túlszárnyalják ezt a „minősítést”. Mulatságos, hogy korunk, melynek zenéje elkéseredett, sisyphusi küzdelmet folytat a múlt század mindent elnyelő romanticizmusa s ennek utóhajtásai ellen, mennyire nem tud eléggé alábecsülni és lesajnálni mindent, ami e korszakban termett. Egyik kitűnő zenetörténetírónk is elintézi költőnket egy lexikonban azzal, hogy raffinált eklektikus, aki számító ügyességgel adagolta bele a kopott formákba és témakörökbe a népi „exotikumot”. (Várhatjuk-e akkor, hogy a nyugati nemzetek mást halljanak ki az új magyar zenéből is, mint pikáns, exotikus különlegességeket?)

Nem tudjuk, milyen hátsó fiókban porosodik tudós elméletíróknál a költői hangulat és átélés elavult fogalma.

Mert, hogy költő a javából, költő mindenütt és mindig Grieg, azt csak egészen érzéstelen ember tagadhatja. Igen, a német zene megihlette és vezette, ezt eleget emlegeti. Szívének kedvence Schumann, tőle veszi át a kis hangulatkép, genrekép formáját. Hangulataiban is sokszor rokon marad vele s mindkettejük, Grieg is, lelke mélyén nőies természet, — ezt itatják át mesterünknel nemzeti, hazafias és népies erők s a Hit, Akarat férfiasága, mely olykor — például a zongoraversenyben — hatalmas hullámokig fokozódhat.

Ezért nem meglepő, hogy a német romantikus művészet másik pólusa is lelkesítette s — különösen későbbi éveiben — formálólag hatott rá: Wagner. Pedig törékeny lírizmusától elég messze állott a hősiesség monumentalitás. Mégis próbálkozott vele barátjának, Björnson

Björnstjerné-nek *Olaf Trygvason* nemzeti hősről szóló drámájához készült zenéjében. Nem is tudta kikerülni a Wagner-reminiscenciákat.

A „költői hangulat“, mit főntebb emlegettünk, persze olcsó szó s könnyű vele visszaélni. Százával meg százával vannak epigónok, akik csak úgy öntik az olvatag dallamokat, a lágy hangzatokat, érzélgős késleltetéseket s azt hiszem, s az átlagos hallgató is elhiszi nekik, hogy magas művészetet produkálnak.

Az igazi költő más! Benne mindig érzik valami kesernyesség, valami érdesség, dac vagy szeszély, az egyéni fájdalomnak valami sajgó hangja. Az igazi költő pacsirtaalcás sirály. De ezt bizony a nagy tömegek vagy nem érzik meg, vagy ha megérik, elidegeníti őket.

Ez a disszonancia teszi frissé a hangot, őszintévé, igazzá a művészetet, teszi egyéni sajátta, személyes élménnyé. S ez az érdes mellékhang vagy alaphang sokszor a nép nyersebb öserejéből gyökérik föl.

A norvég parasztleányek hetyke kurjantásai, bohókás rikkantásai, topogása, ugrálása, a lányok ringása, tipegése szublimáltan mind felszívódott Grieg melódikájába. A *Norvég táncokat* (op. 35.) Grieg a maga dallamaira írta s a hallgató megesküdne rá, hogy éppoly eredeti népi táncdallamokat hall, mint a *25 északi tánc és népdal*-ban (op. 17.).

Ez a népies, mondhatnám „tipegő-kurjantó“ attitűd ott lappang dalainak melódiaszövéseben is és visszatartja a lágy érzelmességtől, romantikus epigon-stílustól, melybe nagy orosz kortársa és barátja, Csajkovszky oly könnyen beleesik. Frissesség, kedvesség, gyermekded üdeség, titkon sajgó fájdalmak naív, őszinte kibomlása, — olyan szemérmes, intim vonások, melyeket a nagytömeg ritkán ért meg. Ezért csak néhány dala lett népszerű, nálunk meg éppen csak egy-kettő. A *2 Solvejg-dal*, *Szerettek*, *Csolnakon*, néha az *Álom*, nagynéha a *Monte Pinción*; ez az egész, amit tőle hall közönségünk, de ezek meghitt poézisét is alig akad egy-két művésznők, ki átélni tudná. Pedig, cigányzenéből és urinótából táplálkozó, vizenyős, dilettáns népszerű dalirodalmunk közepette, micsoda emelkedés volna, ha fölrhetnénk Grieg minden ízében nemes, gyermekien tiszta, igaz dalköltészetéhez!

Olyan szűzi tisztaságú forrás ez, melyhez az irodalomból tán csak Gárdonyi Géza költészetét állíthatnók párhuzamul.

És micsoda gazdag virágbomlás ez a daltermés annak, aki ismeri! A természet, a fjord, a nagy hegyek magánya, a szökdelő gödölék, az ősz, a kisgyermek, családi boldogság, ifjú női báj, szerelmi boldogság és bú, az élet csaapásai, halálsejtelem, gyermeksirató, bölcsődal, elválás, merengés, hazafiúi áldozatkészség — mind oly keresetlenül törnek elő, mint a gyermek ajkán. A költők részben honfitársai: Ibsen, Björnson, Paulsen, Andersen, Holger-Drachmann, Vinje — de németek is. (Heine, Chamisso).

Kongeniális tolmácsolót találtak a mester dalai unokahugában, Hagerup Ninában, ki, ha nagy hangja nem is volt, de annyi kifejezéssel és

a költői szöveg oly finom árnyalásával adta elő férje dalait, hogy ebben világhírű művésznők is ritkán érték utól. Odaadó, praktikus érzékű élet-társa és hűséges támasza lett gyöngye szervezetű, álmodozó férjének.

Grieg kis faházikót építtetett a fjord fölé, odahozta kedves partitúráit (főként Wagnert) és zongoráját; ott dolgozott, téli-re levitette a házikót a tengerpartra, tavasszal újra felköltözött magasabbra.

Instrumentális párhuzama a 125 dálnak 70 kis zongoraköltemény, a hangulatok és jellemképek nemrég még oly kedvelt sorozata, a „*Lírai darabok*.” A már főntebb megismert természeti, emberi, családi, szerelmi, falysis életképekhez mesevilág is járul, tündértánc, mañók, szilfidek.

Milyen nekivaló feladat volt, mikor *Ibsen* megkérte, írna kísérőzenét a *Peer Gynthez*. Bár *Ibsen* emberileg sohasem tudta úgy szeretni, mint Bjórnsont, de a *Peer Gynt*-ért lelkesedett. Nyilván elsősorban a mese-motívumok, a néprajzi elemek kapták meg. Mindenki ismeri geniális illusztrációit a híres drámai költeményhez, a napfölkeltét, az anya haldoklását, az arab táncokat és a hegyimanó barlangjának szédítő tánc-forgatagát.

A *Holberg-szvitben*, melyet zenekarra tervezett, de zongorára írt meg, a kétszázéves rokokó-táncokat utánozza, *Holbergnek*, a híres dán vígjátékírónak, Észak Molière-jének korát. Az *Ősszel* nyitány saját dalainak motívumaiból fölépített megragadó hangulatkép. Ifjúkorából való, akár hatalmas, gazdag költőiségű *a-moll zongoraversenye*.

Szemére hányják, hogy mozaikszerű bőséggel rakja egymás után költői ötleteit. Vérbeli romantikus létére több benne a szín és költői ötlet, mint az egységes építkezés. *G-moll vonósnégyese* is csupa egyéni, érdekes hangulat, de önálló szólamszövé helyett inkább a zenekar és a zongoradarab technikája szerint épült. Gazdag költői tartalmúak a három *hegedű-* és az *e-moll zongoraszónáta* is.

Igaz, nem lett belőle korszakalkotó reformátor. Csak erős költői egyéniség. Többre nem is vágyott. Harmoniai elmések, merészek, változatosak, máskor a legegyszerűbbek. Megemlékszik róla, milyen boldog mikor öt éves korában fölfedezte a zongorán a nónakkordot. Ez a hangzat egész életére kedvence maradt. Ujszerűen s líraian alkalmazza; e technikájával *Ravelnak* mutatott utat (*Ravel* ismert *Pavanejában* nem egy helyütt *Grieg*-hangok csendülnek föl).

Wagnertől tanult, de nagy ritkán esik wagneri hangulatokba vagy reminiscenciákba. Bolygó hangjaiban tristanos kromatika csak elvétve akad.

Gyermekded vonás és dalköltőre vall, hogy a szekvenciákkal kissé túlságos bőven él; továbbá azzal a fogással is, hogy a feldolgozott dur-témát egyszerre mollban hozza és viszont.

Hogy a nagyépitkezésre nincsen elég „lélekzete”, azt jól érezte a — némi túlzással — zenei „miniaturfestőnek” tartott mester; szimfóniát, operát nem írt. De a — vokális és instrumentális — *dalköltőnek* örökké üde és igaz marad művészete.

A ZENEMŰVÉSZETI FŐISKOLA KÖNYVTÁRÁNAK FORGALMA

Érdekes és tanulságos adatokat közöl a Zeneművészeti Főiskola könyvtárának forgalmáról készült kimutatás. Bepillantást nyújt abba a méhkaszerű serény munkába, mely a nagymultú tanintézet falai közt folyik.

Ebben a tanévben összesen 4694 könyvet, folyóiratot és zeneművet használtak a könyvtárteremben, illetőleg kölcsönöztek ki. Másképpen: az egész állomány egyötödét megmozgatták. A múlt tanévben 3040-re terjedt a forgalom, azelőtt pedig csak 2785-re; e folytonos, nagymérvű növekedésnek oka nyilvánvalóan a háborús beszerzési nehézségekben rejlik. Ma inkább mint bármikor, rászorul a művelődni vágyó közönség a közkönyvtárra. A Főiskola igazgatósága is megértette ezt a helyzetet s ezért — noha a könyvtárt eredetileg csak intézeti használatra létesítették — a teljes nyilvánosság rendelkezésére bocsátotta, méghozzá díjtalanul, ami azonban (tekintetbe véve az anyag fokozottabb elrongyolódását) kárhoztatható előzékenység.

A könyvtár nyilvánossága kitűnik abból, hogy a forgalom 30.9%-át külső személyek alkotják és pedig magánosok s különféle zenei testületek. Húsz zenekar 160 zenekari mű anyagát kölcsönözte ki s ez az egész forgalom 3.5%-át teszi. A belső forgalom megoszlik 53.5% növendék és 15.6% tanár között. A napi forgalom átlag 53 főre rugott.

Még érdekesebb megfigyeléseket tehetünk, ha a kimutatás szerzők szerinti ágazatát szemléljük. Összehasonlítva az előző tanév adataival, azt látjuk ugyanis, hogy az érdeklődés vonala nagyjából vegyes. S mivel a Főiskolán a magyarság zenével komolyan foglalkozó részét sűrítve találjuk, országos viszonylatban is, egész zenei életünkre zsinórmértékül fogadhatjuk el a könyvtári rangsort. Közöljük a múlt és idej tanévben igényelt zene-művek szerzőinek névsorából az első tizet.

1941—42. tanév:		1942—43. tanév:	
1. Mozart	228	1. Mozart	261
2. Beethoven	186	2. Beethoven	197
3. Liszt	107	3. Bach J. S.	157
4. Bach J. S.	104	4. Liszt	142
5. Verdi	85	5. Verdi	128
6. Kodály	78	6. Kodály	127
7. Bartók	72	7. Bartók	89
8. Brahms	52	8. Brahms	69
9. Schubert	46	9. Haydn	68
10. Debussy	44	10. Händel	64

Az érdeklődés homlokterében álló első nyolc mester tehát — élén a már időtlen Mozart-tal — ugyanabban a sorrendben következik, csupán Bach cserélt helyet Liszt-tel. Ez azonban csak viszonylagos jelenség, mely a legnagyobb magyar muzsikusi iránti érdeklődés lanyhulását nem jelenti. Ellenkezőleg, az idej számadat öröndetes javulást jelez! A Liszt-zene érdekében kifejtett fáradozás eredménye lassanként kezd már mutatkozni. A tíz

esztendő előtti mélyponton már jóval túljutott zenei életünk. A Liszt Ferenc Társaság a növendékek számára Liszt műveiből tavaly ének-, idén pedig zongorahangversenyt rendezett. Bár a versenyek követelményei végtelenül szerények voltak, mégis elég alkalmat szolgáltatnak arra, hogy a fiatal előadónemzedék figyelmét fokozottan ráirányítsák a XIX. század irányzó zenei polihisztorára. A Főiskola éberén őrökdi névadója szellemének tiszteletbentartása felett!

Az érdeklődés az állandó mellett azonban alkalmoszerű is. A Debussy-évforduló, a Kodály ünnepi év és Rossini »Messa solenne«-jének intézeti előadása e mesterek iránt felélénkítette idén a figyelmet. Debussy 44-ről 60-ra, Kodály 78-ról 127-re, Rossini pedig 15-ről 45-re emelkedett. Utóbbi mester ezzel a rangsorban a 25-ik helyről a 15-ikre jutott.

Nő az érdeklődés a magyar szerzők iránt is. Erkel Ferenc tavaly 27-ik volt, idén 25-ik. Ugyanígy Dohnány 18—16., Hubay 17—13.

Schubert idén nem került be az első tíz szerző közé, de e tényt mégsem kell a Schubert-kultusz rovására írunk, mert számszerűleg így is 46-ról 60-ra emelkedett s ezzel rögtön a tizedik helyen álló Händel után következik. S ezek az alacsony számok is csak látszólagosak, ugyanis legismertebb dalait a Sik—Szabados-féle »Műdalok«-sorozat is tartalmazza, mégpedig magyar szöveggel s ezért az énekesek többnyire a Műdalok-at kérik, ha Schubert-dalra van szükségük. E nyolckötetes gyűjtemény forgalma tavaly 42, idén 63 volt. A felét bízást Schubert javára könyvelhetjük el.

Amíg dalénekes lesz a földön, Schubert kristálytisztá költészete meg fogja tartani vezetészeropét, mert a Schubert-dal maga azonos a legnemesebb értelemben vett énekkel. Ezért nem árthat neki semmiféle szellemi áramlat vagy stílusváltozás. A szépségnek és gyönyörűségnek ahhoz a gazdag tárházához, melyet Schubert-dalnak hívnak, mindenkor úgy fog záródokolni a jobbsorsra érdemes emberiség, mint a lélek üdítő forrásához.

VERESS ENDRE.

Egy elfelejtett Erkel-tanítvány

Marosvásárhelyen él László Árpád. Csendesen él, önmagának, művésztének és emlékeinek. A világ elfelejtette a nyolcvanéves aggastyánt.

Ki ő? — kérdezik, akik nevét hallják. Erkel Ferenc tanítványa — hangzik rá a válasz azok részéről, akik tudnak létezéséről.

Valóban. Három évig volt a magyar dalmű megteremtőjének növén-

déke a Zeneakadémián. Erkel Ferenc legközvetlenebb közelségében élt három esztendeig. Mennyi emléke lehet e nagy magyar muzsikusról!

Ezekről az emlékeiről mesélt a »Székely Szó« munkatársának, aki felkereste az ősz művészt Erkel halálának 50. évfordulója alkalmából.

Megtudjuk László Árpád elbeszéléséből, hogy Erkel milyen sokol-

dalú ember volt, hogy minden érdekelte. Megtudjuk, hogy európai hírvolt, különösen Mozart-zongorázása. (80. születésnapjára rendezett filharmoniai díszhangversenyen is Mozartot zongorázott: a d-moll versenyt.) Játékának muzikalitását, finomságát hangsúlyozza ki László Árpád. Előadásáról pedig így szól:

»Nagy zenei esztétikus, a muzsika lelkébe látott, titkát úgy tárta fel, úgy közölte, mint kevés művész.«

Mint zongoratanár is elsősorban a muzsika lelkéhez vezette a növendékeit — mondja László Árpád.

Erkel Ferencnek, mint embernek is, új jellemvonásait ismerjük meg Lászlótól. Rendkívül szerette az életet. Művészete mellett a szórakozást sem vetette meg. Két szenvedélyét emeli ki László: a vadászt és a sakkozást. Kevesen tudják, hogy nemcsak a zongorázásnak és a zeneszerzésnek, hanem a sakkozásnak is mestere volt.

A Hunyadi László megszületéséről is megtudunk egyet-mást. László Árpád magától Erkelről hallotta a történetet. Eszerint Erkel a Kígyó-utcában találkozott Egressy Gáborral, a nagy színésszel, aki valami kéziratcsomót vitt. Erkel elvette Egressytől s ott az utca kellős közepén mind nagyobb érdeklődéssel kezdte olvasni a kéziratot, amely nem volt más, mint a Hunyadi László teljes szöveggönyve. Egressy kérte Erkelt, hogy adja vissza a kéziratát, de Erkel nem adta, hanem hazavitte és lázas ihletettséggel hozzálátott azonnal a dalmű megírásához.

László Árpád megőrizte Erkel emlékét. Nékünk pedig kötelességünk László Árpád emlékét megőrizni.

Az agg művész művész volt a legjavából. Mint zongorista a legelsők közé tartozott. Már növendék-korában annyira kitűnt, hogy Szendy Árpáddal együtt beosztották 1885-ben Liszt Ferenc tanítványai közé. Szendy akihez mindvégig a legmelegebb barátság kapcsolta, élvezhette is még a zeneművészet fejedelmének egyedülálló tanítását. László Árpád kezének megsérülése miatt nem tudott Liszt előtt egyetlenegyszer sem előjátszani s mire keze meggyógyult — Liszt már elköltözött az élők sorából.

Igy is azonban a legkiválóbb zongoraművészek közé emelkedett. Később kiutazott Amerikába, ahol sok dicsőséget szerzett magának és a magyarságnak.

Bár mestere, Erkel tanításában inkább az előadásra, stílusra fektette a súlyt, ő azonban nem elégedett meg ezzel: Liszt virtuózitása, ördögi technikája állott előtte eszményképgyanánt. Ezért a legmodernebb metódusokat tanulmányozta. Hosszú tanulmányutakra ment, a német nagyvárosokba, Berlinbe, Lipcsébe s a zenefőiskolák zongora-óráin hospitált. Emellett a modern szakirodalmat is olvasta állandóan.

Természetesen tanítása is ilyen szellemű volt. Az első volt, aki a Deppe-Caland-metódust Magyarországon alkalmazta a zongorapedagógiában.

Zeneszerzésben is jeleskedett. Consolation-ja egy amerikai nemzetközi versenyen első díjat nyert.

László Árpád nagy muzsikus, sokat dolgozott és jól dolgozott. Illik hogy mindenki ismerje nevét.

A RÁDIO ZENÉI TERVEI

Augusztus 16-án lemezről Bach egyik trióját és egy XVII. századbeli ismeretlen szerző kamarazenejét halljuk. „Tiszán innen, Tiszán túl” címen Balogh Pál állít össze régi népdalokból álló műsor-számot. A „Rádió hangversenydobogóján” Puky Margit zongorázik, Zöldy Sándor hegedül, Sikolya István és Rácz Tilda énekel. Lemezről énekkari műveket hallunk: Paléstrinától, Musszorgszkitől; Cherubinitől, Verditől és néhány magyar népdalt Sümegh Miklós és Dobai Pál feldolgozásában.

17-én Ravel: „Lúdanyó meséi”-t halljuk. Ezen a napon lesz a „Millénium” c. nagyszabású műsor-szám is. Hallani fogjuk Vivaldi: „Négy évszak” c. művét, Dohnányi: „Szimfónikus percek”-et, Kodály: „Galántai táncok”-át és lemezről kapja a közönség Puccini: „Manon Lescaut” c. operáját is.

19-én Bach- és Brahms-műveket hallunk. Bp. II-ön pedig orgonaműveket: Buxtehude, Händel, Bach és Reger jelentős alkotásait.

19-én Sallak Pál énekel s sor kerül a Székesfővárosi Zenekar Károlyi-kerti hangversenyének kapcsolására.

20-án, Szent István-napján a műsor a nemzeti ünnep jegyében pereg majd le. Koréh Endre énekel régi népdalokat, a Budapesti Kórus István király-énekeket mutat be. Az Operaházi Zenekar is ünnepi műsorral szerepel. A lemez-műsorok közül kiemelkedik Erkel: Hunyadi-nyitánya, Franck: „Píeche heroique”-ja, Kodály: „Pünkösdlő”-je, Bartók néhány száma, több kórussszám, Liszt: „Les preludes”-je és végül Beethoven: „Eroica”-ja. Lászlóffy Margit Liszt: A-dur zongoraversenyét adja elő. Azonkívül szerepel a Waldbauer vonónégyes Szabados- és Dohnányi-mű-

vekkel, továbbá Végh Sándor és Wehner Géza. „Amíg két szív eljut odáig” címen Szilvássy Margit és Solt György énekel. Dohnányi zongora-hegedű-zonátáját Böszörményi Nagy Béla és Ország Ti-vadar adja elő. S valószínűleg sor kerül ismét a Székesfővárosi Zenekar hangversenyének kapcsolására is. „Könnyű zene, könnyű percek” címen Szabó Ilonka, Orosz Júlia, Rösler Endre, Csongor István énekel és Wehner Tibor zongorázik. Lemezről Leoncavallo: „Bá-jazzók” c. operáját halljuk, valamint néhány Debussy-művet; Vonónégyest, zongoraművet, dalt és egy zenekari számot. A műsort kísé-
sítő szöveg köti össze.

23-án Lengyel Erzsébet Liszt-, Dohnányi-, Bartók- és Kodály-dalokkal szerepel. Az Operaházi Zenekart Rajter Lajos vezényli a következő műsorral: Beethoven: „István király nyitánya”, Beethoven: „Hegedűverseny”, Schumann: „IV. szimfónia”. Hanglemezről Kodály: „Mátrai képek” c. kórusművét ter-
vezi a Rádió. „Terpsichore mesél” címen a Rádiózenekar ad műsort Ottrubay Melinda szövegkíséretével. Lemezről Verdi: „Trubadur”-ját kapjuk.

25-én a Székesfővárosi Zenekar nyári hangversenyeinek egyikét kapcsolja a Rádió.

26-án a Páricsi Pál-féle kamaragyűltes Pugnani-, Giordani-, Bach-, Haydn- és Ravel-műveket játszik. A Rádió hangversenydobogóján Rácz Lili zongorázik, Loósz József hegedül, Sallay Margit énekel. A régi nápolyi operamuzsikáról beszél Mattyók Klára. Lemezről Cortot játé-
kát élvezhetjük, aki Chopin Prelűdjeit adja elő. Peskó Zoltán barokk zeneszerzők műveit adja elő orgonán.

28-án a Székesfővárosi Zenekar hangversenyét kapcsolja a Rádió is. Modern művekkel szerepel a Végh-vonónégyes társaság is. Lemezről Ravel-, Dohnányi- és Casella-mű-

veket hallunk, továbbá Mozart Es-dur és Beethoven V. szimfóniáját.

30-án Fayl Erzsébet énekel, Do-rothea Klotz zongorázik. Verdi: „Rigoletto“-ját lemezzről adja a Rádió.

31-én a Székesfővárosi Zenekar évadzáró hangversenyét tartja, ezt a Rádió is kapcsolja. A tervek sze-rint Kodály: „Te Deum“ és Bartók: „Cantate Profana“ szerepel műso-ron. Lemezzről finn zeneszerzőket kap a közönség.

Szeptember 1-én „Mindenből min-denkinek“ című műsorban Orosz Júlia, Udvardy Tibor, Vaszary Piri, Baló Elemér és a Rádiózene-ka működik közre. Rendező: Ba-logh Pál. Csuka Béla gondolkán játszik, Dedinszky Izabella pedig orgona-műsorral szerepel. A Rádió hangversenydobogóján Németh An-na zongorázik. Szabó Sándor he-gedül, Vass Margit és Fehérpatak-v Ervin énekel. »Magyar zene« címen a rádiózenekar ad hangversenyt.

3-án valószínűleg „Francia szim-fónikusok“ címen lesz érdekes ze-nekari est. Ferencsik János vezé-nyel és Szegedi Ernő zongorázik. A tervek szerint Ravel: „Zongora-verseny“ ére kerülne sor.

4-én lemezzől kamarazenét hal-lunk Ditrói Csiby József zong-o-rázik és a Székesfővárosi Zenekar ad hangversenyt.

5-én a tervek között szerepel Beethoven IX. szimfóniája is. Ezen a napon népdolgozásokat énekel egy munkásdalárda.

6-án „Norvég est“ terve szerepel a műsorban; valószínűleg az osloi rádió zeneigazgatója vezényli az operaházi zenekart. Lemezzől or-gonaműveket és zenekari számokat hallunk. A Rádió hangversenydo-bogóján Bárány Sziszi hegedül, Ba-lázs Lóránt énekel, Patzkó Magda zongorázik és Czakó Eva gordon-kázik. „Szerepek, ha találkozunk“

címen Innocent Vincze Ernő állít össze műsort.

8-án Dohnányi Ernő zongorázik. Lemezzől dalokat hallunk.

9-én a „Turandot“-ot halljuk le-mezzről és kamara-muzsikát.

10-én Török Erzsébet énekel nép-dalfeldolgozásokat s tervbevette a Rádió a Luzerni Nemzetközi Zenei Hetek műsorából való átvételt is. A tervek szerint Ansermet vez-nyelne és Gieseking zongorázna.

11-én nagyzenekari műveket ka-punk hanglemezzől.

12-én pedig Pataky Kálmán da-lokat énekel, lesz egy Liszt-műsor és a Székesfővárosi Zenekar ad hangversenyt.

13-án Müller Mária énekel.

14-én a Rádió hangversenydob-o-góján Losonczy György énekel, Ste-fániai Imre zongorázik, Végh Sán-dor hegedül.

15-én a „Don Pasquale“ c. operát adja le a Rádió lemezzől.

16-án Ante Auli finn dalokat éne-kel. A Magyar Női Vonósnegyes Társaság ad hangversenyt és le-mezzről zenekari számokat kapunk.

17-én ugyancsak a luzerni ünnepi hetek műsorából kapunk zenekari hangversenyt. A tervek szerint An-tonio Votto vezényel, közreműkö-dik Maria Caniglia. Ádám Jenő kezdi ismét népdalféltérőjét „Ma-gyar ének, magyar lélek“ címen.

18-án „Nápoly és a muzsika“ cí-men Nagy Olivér kamarazenekara játszik régi olasz muzsikát. Toro-nyai Rigó Csaba pedig összekötő-szöveget ír hozzá. „Mindenből min-denkinek“ címen A. Balogh Pál áll-ít össze műsort. Ezen a napon ka-marazeneműsor is lesz, lemezzől dalokat és zenekari számokat ka-punk.

KÜLFÖLDI HIREK

Bisztriczky Tibor július folyamán Németországban vendégszerepelt, ahol Bécsben és Berlinben két hangversenyt játszott a rádióban. Egyik bécsi rádióhangversenye a nyilvánosság előtt hangzott el. Játékát igen nagy tetszéssel fogadták, úgy hogy az egyik hanglezveggyár szerződést ajánlott fel, amely szerint Bisztriczky játékát számos darab előadásában hanglemezre veszik az ősz folyamán.

»Musik im Kriege«. Ez a címe a legújabb német zenei folyóiratnak, mely nem más, mint négy legrégibb szaklapnak a papírhány miatt a háború időtartamára való egyesítése. A négy folyóirat: Die Musik, Zeitschrift für Musik, Allgemeine Musikzeitung és a Neues Musikblatt. Ez az összevont folyóirat 40 oldal terjedelemben kéthavonként jelenik meg Herbert Gerick szerkesztésében.

Bulgár-német hangverseny Berlinben. A Német-Bulgár Társaság rendezésében érdekes műsorú hangverseny hangzott el Berlinben. A hangversenyt Románsky Ljubomir fiatal szófia karmester vezényelte. A műsor fele bolgár művekből állott. Előadták Staynow Petky bolgár zeneszerző nagyzenekarra írt szimfonikus scherzóját és a szintén bolgár Stojanow Wesselin a-moll zongoraversenyét, amelynek zongoraszólamát a szerző maga játszotta. A műsor német része: Strauss Richard Don Juan c. szimfonikus költeménye és Brahms első szimfóniája volt.

A »Brémai zenedíj« nyertese a brémai születésű Harald Genzmer lett, aki különösen a traoniumra és zenekarra írt versenyművével tette nevét ismertté.

Werner Egk »Columbus« c. operáját június 30-án Lipcsében mutatták be. A nálunk is ismert német zeneszerzőnek ez az új dalműve a követ-

kező évad elején Berlinben kerül színre. A szerző Peer Gynt c. dalművét pedig a közelmúltban a párisi nagyoperában mutatták be a szerző beánálásában.

Bombatámadás áldozata lett egy neves francia zeneszerző. Az egyik Páris elleni bombatámadás áldozatai között szerepel Laparra Raoul spanyolszármazású, neves francia zeneszerző is, aki a támadás idejében egy szanatóriumban feküdt betegen. Laparra 1976-ban született Bordeauxban. Huszonhétéves korában elnyerte a híres római nagydíjat. Számos operát írt, melyeknek szövegeknyvei is töle származnak. (Operái: Peau d'âne, La Habanera, La Jota, Le joueur de viola.) Ezeken kívül zenekari műveket és kamaraműveket alkotott.

A »Falstaff« jubileuma a milanoi Scalában. Ebben az évadban volt 50 éve, hogy a milanoi Scalában bemutatott Verdi hatyúdát. Erre való emlékezéssel a Scalában ünneplés keretében került előadásra a Falstaffot, és az előcsarnokban pedig kiállítást rendeztek, melyen látható volt az opera kézírata és számos emléktárgy, mely az operával és Verdi életével kapcsolatos.

Wolf Ferrari-dalmű ősbemutatója. Wolf Ferrari legújabb operáját, melynek címe: Der Kuckuck von Thében június 5-én mutatták be Hannoverben. A vígoperának tárgya az ókori költőktől Molière-ig és Kleistig annyira kedvelt Amphitryon-monda. A bemutatónak igen nagy sikere volt.

Schumann-zenenapok Zwickauban. Schumann Róbert szülővárosában, Zwickauban, június 3.-a és 6.-a között zenenapokat rendeztek, amelyek egyiken előadták a nagy német romantikus Paradicsom és a peri c. oratóriumát.

Vaszy Viktor vendégszereplése Frankfurtban. A kolozsvári operaház kitűnő igazgatóját a majnai Frankfurzi operaházának vezetősége meghívta

vendégszereplésre. Vaszy jún. 21-én s 27-én tett eleget a meghívásnak és Frankfurtban a Trubadurt és a Bohémélet vezényelte. A magyar vendégkarmestert a frankfurtiak lelkesen ünnepelték.

Magyar zongoracét a bécsi Rádióban. Dr. Kehler György ösztöndíjas magyar zongoraművész a bécsi Rádióban magyar hangversenyt adott, amelynek során Liszt-, Bartók-, Dohnányi-, Kodály- és Horusitzky-műveket adott elő. A hangversenyt viaszlemezre is felvették, hogy azt más alkalommal is lefoghathassák.

Bartók-bemutató Helsinkiben. A finn Rádióban dr. Arató István zenekari hangversenyt vezényelt, amelynek műsorában bemutatta a testvéremzet hallgató-árának Bartók Béla Amerikában írt vonószekari »Divertimento«-ját. A hangversenyen közreműködött Albert Ferenc, aki Mendelssohn hegedűversenyét adta elő.

Nemzetközi modern zenekiállítás készül Frankfurtban. Majna-Frankfurtban a következő év folyamán nemzetközi modern zenekiállítás lesz. A kiállítás az egyes országok kiváló zeneszerzőinek fényképeit, életrajzi adatait és kéziratait öleli fel. A magyarországi anyagot a vallás- és közoktatásiügyi minisztérium felkérésére »A Zene« c. folyóirat szerkesztősége gyűjti össze és továbbítja Frankfurtba. Albert Richard Mohrhoz, a kiállítás rendezőjéhez.

Magyar balett-bemutató a római operaházban. Veress Sándor: Térdszéli Katka c. táncjátékát a tervek szerint ez év decemberében mutatja be a római operaház. A táncjáték szövegkönyvét Miloss Aurél készítette Szendrey Zsigmond által szerkesztett »Nagyszalontai gyűjtés«-ben (Magyar Népköltési Gyűjtemény) található azonos nevű népmeséből. A díszleteket Pekáry István tervezi.

A zürichi operaház új magyar tagja. A zürichi operaház igazgatója egy évre leszerződött az ismert magyar alténekesnőt, Thury Gizellát. Gluck, Verdi, Strauss Richárd és Bizet dalműveiben (a Carmen címszerepét éneкли) lép fel az évad folyamán a magyar művésznő.

Lehár-bemutató Zürichben. Lehár új operáját, a »Garabonciás diák«-ot, amelyet a közelmúltban adtak elő az Operaházunkban, a következő évadban Zürichben is bemutatják.

Hírek a megszállott Oroszországból. Ukrajna fővárosában, Kiebben teljesen »békebeli« évad készül az operaházban. Tervbevették, hogy 13 operát, 5 balettet és 5 operettet tűznek műsorra. Az operák műsorában ott találjuk Weber Bűvös vadászát, Verdi 3 dalművét: az Aídát, az Othellót és a Traviátát. Puccini-től a Bohémeket, Pillangókisasszonyt és a Toscát, Mascagni Parasztbecsületét és Leoncavallo Bajazzókját. Az öt balett között szerepel a Copélia és a Sylvia, továbbá Schumann Karneváljára írt táncjáték. Az operettek közül 3 Lehár alkotása (Víg özevgy, Luxemburg grófja, A mosoly országa). Az opera-, operett- és balett-előadásokon kívül lesz még 10 szimfónikus zenekari hangverseny is Kiebben, amelyekeken előadják többek között Beethoven Kilencedik szimfóniáját és Verdi Rekviemjét is. Ezeket a hangversenyeket Blückerer Wolfgang a kievi opera intendánsa vezényli. Egv másik hír arról számol be, hogy a fehér oroszok tudományos társaságot alapítottak, amelynek munkaköre mindarra kiterjed, ami a fehér oroszokkal faji, néprajzi, művelődési és

egyéb vonatkozásban kapcsolatban van. Egyik főfeladata az új fehér-orosz társaságnak (amelynek Minszk a székhelye), a fehér-orosz nép- és műzenének tanulmányozása és ápolása.

Koréh Endrét 15 estére szerződtette a bécsi Operaház. Operaházunk kitűnő basszistája a közelmúltban Bécsben és Grácban vendégszerepelt. Bécsben Mozart Varázsfuvolájában lépett fel, ezenkívül hangversenyt adott és négyszer énekelt a Rádióban. Sikerének nagyságát bizonyítja, hogy a bécsi operaház igazgatója azonnal leszerződtette a következő évad 15 estjére.

BELFÖLDI HIREK

Muzsikáló ifjúság. A Rádió vezetője belátva azt, hogy a jövő aszerint alakul, milyen ifjúságot tudunk nevelni, mind tágabb teret enged a mikrofón előtt is a magyar fiatal-ságnak. Az „Éneklő ifjúság” új le-vegőjű műsorai már évek óta élvez-hetők a rádiókészülékeken keresztül. A következő évadban dr. Laczkovics János, a Rádió zenei osztályának új vezetője a hangszereken játszó ifjú-ságot is megkívánja szólaltatni a mikrofón előtt. A tervek szerint ha-vonta egyszer lesznek ilyen hangsze-res ifjúsági hangversenyek, melyek-nek gyűjtőneve: »Muzsikáló ifjúság» lesz.

Hanglemezeket kaptak a leventék. A leventeegyesületek országos köz-pontja a leventék nevelésére és jelle-mének kialakítására a hanglemez-t,

ezt a modern nevelési eszközt is igénybeveszi. Ujabbán népszerű zé-neszámokat és szavalatokat vettek fel 30 hanglemezzel, ezeket a hanglemezeket 15.000 példányban in-gyen szétosztják a leventék között.

Szeminárium a zongora- és he-gedűtanárok részére Ujvidéken. A vallás- és közoktatásügyi miniszte-rium mindent elkövet, hogy Magyar-ország kulturájának ezt a legdélibb városát segítse abban a törekvésé-berr, hogy Magyarország egyik leg-jelentősebb zenei központjává váljék. Ezt a zenei központtá való kialaku-lást segíti elő az a nvári szeminá-rium is, amelyet a vallás- és közok-tatásügyi Minisztérium jelenleg Uj-vidéken rendez az ország zongora- és hegedűtanárai részére. A szem-i-nárium augusztus 2-án kezdődött és 16-án fejeződik be. A szeminárium célja a két tanszak tananyagának a bemutatása és megvitatása, to-vábbá amagyar népzeneoktatás is-mertetése.

Az Ujvidéki Vonósnégyes jövő-évadi tervei. Az Ujvidéki Vonósné-gyes 1942 májusában alakult. Első hegedűse Szegedi Sándor. Többi tag-jai: Kiss Kálmán, Vojtechovszky Já-nos és Tóth Antal. Valamennyien a Délvidéki Konzervatórium tanárai. Az új vonósnégyes alig több mint egy éve alatt igen sokszor szerepelt. Ujvidéken 3 nyilvános és 4 ifjúsági hangversenyt adott eddig. Két alkal-mal szerepelt a budapesti és egy alkalommal a kassai rádióban. Eze-ken kívül még Szabadkán, Obecsén és Ujverbáson adott hangversenyt az ügybúzó együttes. Ezt a munka-tempót folytatja a tervek szerint az 1943/44-es évadban is az Ujvidéki

Vonósnégyes. Amint mult számunkban megírtuk, Ujvidéken 4 bérleti hangverseny rendezését tervezi. Az együttes ezenkívül játszik Pécsen, Baján, Kolozsváron és Budapesten. A műsorukon Boccherini, Mozart, Debussy, Beethoven, Verdi, Brahms, Dvorak, Respighi, Odak, Bartók, Kodály és Horusitzky vonósnégyesei és Dohnányi zongoraötöse (dr. Komjáthyne Füzessey Máriaival) szerepelnek. Magyarországon újdonság lesz Odak III. vonósnégyesének bemutatása. Odak Krsto kiváló horvát zeneszerző (született 1888-ban), az összes horvát törekvés összegezője. Magyar szempontból is nevezetes, mert muzsikája igen közeli kapcsolatban van a muraközi népzenevel. A »Dorica táncol« című népoperájának teljes szövegét és dallamanyagát a muraközi népköltészetből vette. Megemlíthjük még a vegyeskarra írt »Muraközi Rapszódia«-t. Emellett a horvátok legelső egyházi zeneszerzője is. Egyik vonósnégyesét a híres Hindemith-kvartett is műsorába iktatta. Az Ujvidéki Vonósnégyes első bérleti hangversenyén hianzik el az érdekes zenemű, Beethoven op. 18. B-dur és Horusitzky vonósnégyesével egy műsoron.

A »Magyar Zenei Szemle« úi számában Gábor János ír Andreas Liess Debussy-könyvéről, Debussy művésze a koreszmék tükrében címmel. A továbbiakban a magyar zeneművek jegyzékének újabb kiegészítése áll.

Német tanulmány a magyar népdalról. Ujabbán mind több idegen nyelvű tanulmány lát nyomdafestéket a magyar népdalról. Ez öröndetes, mert ezen az uton érhetjük el leghamarább a külföld megbecsü-

lését. Legutoljára »Danubia« kiadásában jelent meg egy 37 oldalas tanulmány német nyelven: »Das ungarische Volkslied« címmel Petneki Jenő tollából.

Zathureczky Ede a Zeneművészeti Főiskola új igazgatója. Dohnányi Ernő a Zeneművészeti Főiskola évtizedeken át volt főigazgatója lemondott állásáról. Helyére a vallás- és közoktatásügyi miniszter Zathureczky Edét, a világhírű magyar hegedűművészt nevezte ki. Az új igazgató negyvenéves. Kinevezésével az a szellem érvényesült, amely a fiatalok érvényesülését és vezetőállásokba való helyezését követeli. Dohnányi Ernő nagy érdemeiért a Zeneművészeti Főiskola elnöke lett. (Mint a Zeneakadémia hőskorában Liszt Ferenc, aki mellett Erkel Ferenc volt az igazgató.)

»Az arany meg az asszony« Kolozsváron. Kenessey Jenő feltűnő sikerű operáját Vaszy Viktor lekötötte a Kolozsvári Nemzeti Színház részére. Az operát még ez év végén tervezik színrehozni a különö kolozsvári gárdával és Endre Béla vezénylesével.

Németország érdeklődése az új magyar zeneművek iránt. Németország rendkívüli érdeklődést mutat állandóan a magyar zeneszerzés iránt. Különösen Kodály művészete áll az érdeklődés homlokterében. Ujabbán azonban a fiatalabb nemzedék alkotásai is kerestek Németország részéről. Magyar karmesterektől, akik vendég szerepelnek, kifejezetten azt kéri, hogy műsorukat az újabb zeneszerző-gárda alkotásai közül állítsák össze. Így például ismét meghívták a müncheni filharmonikusok Kenessey Jenőt azzal a kéréssel, hogy kizárólag a fiatalabb magyar zeneszerzők műveit vezényelje. Kenessey négy ilyen műsort állított össze és küldött Münchenbe. Vogt, karlsbadi főzeneigazgató pedig magyar hangverseny rendezését tervezi összel Karlsbadban, amelyen szintén a fiatalabb magyar zeneszerzők műveit mutatja be.



TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYHEGEDU-KÉSZÍTŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genfi nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezűleg készített hegedűmmel nyerték el az első díjat. Anvers, Páris, Róma, Brüsszel nagyarany, Grand Prix Medaille D'Or kitüntetések.

Telefon 389—199

Részletfizetés.

Díjtalan árjegyzék.

42 éves cég

A Budapest Székesfővárosi Állat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaglópálya, kocsizás.

Belépődíj: Felnőtteknek 90 fillér, vasárnap 70 fillér
Tíz éven aluli gyermekeknek . . . 50 „ „ 40 „

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretével, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál:

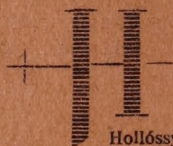
Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jőjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású ivókúrák a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!



Hollóssy János
könyvnyomtató

Budapest, VII.,
Jósika-utca 20.

A ZENE

Alapította: DR. SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR. HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-kt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—529



Budapest,
XXIV. évfolyam, 16. szám.
1943. szeptember 22.

✱

TARTALOM

A ponyvazenéről. — Horusitzky Zoltán: A műdal
Heinrich Albert-től Gluckig. — A. Balogh Pál: Kimu-
tatás az operaházi előadásokról. — A Székesfevárosi
Zenekar nyári évadja. — A szegedi Filharmónia
jubileumi évadja. — A Rádió zenei tervei. — Kül-
földi hírek. — Belföldi hírek.

A ZENE

Alapította: DR SEREGHY ELEMÉR

Felelős szerkesztő:
DR HORUSITZKY ZOLTÁN

Szerkesztőség: Bp., VII., Erzsébet-krt 19. III. 22
Telefon: 421—812

Felelős kiadó:
NOVÁGH GYULA

Kiadóhivatal: Budapest, IV., Szép-u. 5. félem. 2
Telefon: 384—529

A PONYVAZENÉRŐL

Napjainkban az újságok, szakfolyóiratok sokat foglalkozna a ponyvazene kérdésével. Valóban, a kérdés időszerűbb, mint bármikor volt. Ma ugyanis valóságos orgiát ülnék a hitvány nóták és slágerek hívei. Soha annyi könnyűzene „hangverseny”, parádés-est, jazz- és tangóharmonika-revű nem volt, mint a télen.

Elsőnek az „A Zene” foglalkozott ezzel a kóros tünettél („Küzdelem a zenei ponyva ellen”, 1942. szept. 15. „Karácsonyi hangversenyélet 1942-ben”, 1943. jan. 2.). Ezután a Magyar Zenei Szemle, az Énekszó és a Magyar Dal írt róla, végre bekapcsolódtak a vitába a napilapok is.

Az egyik nézet szerint a ponyvazenének ezt a túlbujánzását törvénnyel kellene megakadályozni. Ez, sajnos, lehetetlen. Igaz, hogy például a pornográf-fényképeket és könyveket is tilos terjeszteni, de ki tudja megállapítani, hogy melyik zene pornográf, vagy általában erkölcsrontó? Ki tudja megvonni a határt a ponyva és a már nem ponyva szórakoztató zene közt? A ponyvazene fogalma nem írható körül szavakkal, tehát törvényt sem hozható ellene.

Ezzel nem állítjuk azt, hogy a rossz zene nem rontja az izlést, sőt az erkölcsöket is. Kétségtelen, hogy amint a jó zene jó irányba fejleszti a jellemet, úgy a rossz zene rossz irányba. Ilyen értelemben beszélhetünk erkölcsstelen zenéről is. De az erkölcsstelen zene törvény által meghatározhatatlan.

A megoldást nem itt kell keresni. A ponyvazenének ez a ragályos terjedése hozzátartozik a háborús pszichózishoz. A konjunktúra sok embert visz lejtőre. Csak, míg az állam, hogy a közösség és nemzet érdekeit megvédje, szigorú rendelkezéseket hoz a zúgkereskedelem, az uzsora és a többi leküzdésére, addig a közösség lelkére ható ilyen félelmes befolyások ellen keveset tesz. Gombamódra szaporodtak el az



utóbbi időben a hangversenyrendezővállalatok, amelyeknek főcélja a konjunktúra kiaknázása. Ezek a hangversenyrendezők csak saját hasznukat nézik. Silány áruval sok pénzt húznak ki a közönség zsebéből. Céltudatos izlésrontás folyik itt. Ha ezek a hangversenyrendezők nem kaptak volna engedélyt a működésre, egyrészt nem gazosodott volna el ilyen mértékben a zeneművészet kertje, másrészt a szórakozásra éhes, gondok feledését kereső emberek — legalábbis egy részük, — komolyabb hangversenyekre tévedtek volna be s ezáltal nem a rossz, hanem a jó irányában alakultak volna.

Vannak akik a Zeneművészeti Főiskola vezetőségét vagy a Népművelési Bizottságot is azzal vádolják, hogy elősegítik a ponyvazene terjedését azáltal, hogy természet adnak bérbe ilyen színvonalú hangverseny céljára. A Zeneművészeti Főiskolát illetően nem alaptalan ez a vád. Igaza van ugyanis Raics Istvánnak, aki az Esti Kis Újságban azt írja, hogy „a ponyva mindenekelőtt a helytől és a hallgatótól függ”. Vagyis például: „egy úgynevezett sláger, vagy egy agyoncsépell fordulatokból újrálakolt nőta igenis ponyva, ha az a Zeneakadémia nagytermében hangzik el, míg egy zöldvendéglőben, vagy egy ferencvárosi kiskocsmában elnézőbb ítéletet mondanánk rá.” A baj tehát kétségtelenül elsősorban az, hogy hangversenyszámokká toladottak fel a kocsmákba való nóták. Kávéházakban, vagy kocsmában az emberek elsősorban társalognak, a zenét csak periferiálisan hallják, tehát az nem is fontos, hogy értékes legyen, hiszen akkor nem lehetne mellette jól társalogni. Még a rossz zene sem nagyon hathat ilyen helyen az egyénekre. De hangversenyteremben teljes erejével hat a rossz.

A Zeneművészeti Főiskola a zeneművészet temploma. Kúfárok oda nem valók. A terem bérbeadásánál üzleti szempontok nem érvényesülhetnek. Az állam még ilyen közvetett úton sem járulhat hozzá ennek a jellemrontó muzsikafajnak a terjesztéséhez.

A Népművelési Bizottság is kiadja a Magyar Művelődés Házát ilyen „Vidámság” és hasonló című „parádés” hangversenyek rendezésére. De itt más a helyzet. Míg a Zeneművészeti Főiskola, mintegy az élet fölötte van, létét az állam biztosítja, addig a Népművelési Bizottság a legmindennapibb élet küzdőterén harcol a kultúráért. Lété is saját vitalitásától, küzdelmének mérvétől függ. Nem iskola: élet. A magasabbrendű életet keresőknek nyújt segítő kezét és a lesüllyedtet emeli az „emberi” élet színvonalára. Az élet adottságaival számonia kell. A bajok ellen küzdenie kell sokszor a legkülönösebb eszközökkel és módon. Bizony beengedi a Művelődés Házába olykor-olykor a ponyvazenét. De miért? Hogy a ponyvarajongókat megnyerje az igazi művészet számára. Ugyanis ezek az újfajta „hangversenyrendezők” csak úgy kapták meg a Magyar Művelődés Házát, ha tarka műsorukba beillesztettek két művészi értékű zeneszámot, melyeket a Népművelési Bizottság állapított meg. Novágh

Gyula elgondolása helyesnek bizonyult: óriási sikerük volt ezeknek a komoly „beféteknek“. Minden ember lelkében szunnyad az isteni szikra, csak kellő levegő kell, hogy tűzzé éledjen. Ezek a művészi számok az átlagemberek sokaságában számos ilyen szunnyadó szikrát lobbanthatnak lángra. A Népművelési Bizottság egyébként is azt a hasznót, amelyet a Művelődés Házának ilyen ponyvahangversenyek céljára való bérbeadásából nyer, olyan kulturális feladatok megvalósítására fordítja, amelyekre semmi anyagi fedezete nincsen. Az 1943–44-es évadban új fegyverrel küzd a Népművelési Bizottság a ponyvazene és irodalom ellen. A terebér 1200 pengőről 2000-re emelkedett, de ha a hangverseny műsorának fele művészi értékű, a hangversenyrendező vállalat 400 pengő támogatást kap a Népművelési Bizottságtól. Ha pedig a teljes műsor művészi értékű, akkor a hangverseny rendezőse 800 pengő támogatásban részesül.

A vita másik pontja: mivel helyettesíthető az u. n. szórakoztató zene? Helyettesítheti-e a magyar népzene a néger, kínai meg egyéb egzotikus szórakoztató zenét. Sokan magyar népdalt kívánnak a szórakoztató zene helyett. Ez lehetetlen. A bonyolult hangzásokhoz hangszerelési ingyenséghoz szokott „átlag“ fült nem elégíti ki az egyszólamú népdel. Véleményünk szerint igenis helyettesíthető a szórakoztató idegen ponyvazene olyan értékes szórakoztató zenével, mely a magyar népdal, vagyis a magyar zenei anyanyelv szellemében íródott. Ilyen zene azonban alig van. Mondhatjuk: nincsen. Addig míg nem születik meg ez a fajta magyar szórakoztató zeneirodalom nem szoríthatjuk ki a ponyvazenét a kisebb igényű zenekarok és együttesek műsorairól, mert nincs mit adjunk helyette.

A küzdelmet kezdjük ott, hogy a zongorakiséretes magyar nóták helyett a zongorakiséretes magyar népdalt adjuk a nagyközönségnek. A szentimentalizmusra hajlamos középosztályunk (különösen vidéken) mindig a pesti magyar nótát fogja énekelni zongorakiséret mellett, amíg csak ezek vannak meg ilyen letétben.

Sürgősen ki kellene adni — ahogy Bartók és Kodály már 1906-ban a „Hász magyar népdal“-al megkezdték — a legszebb magyar népdalokat, a nagyközönség részére készült zongorakisérettel. Levelezőlapokon kellene terjeszteni a zongorakiséretes népdalokat, amint a legszörnyűbb érzélgységben, a legmagyaratlanabb vízkórságban szenvedő nótaszerzőink teszik nótáikkal.

A ponyvazene keletkezését is lehetne intézményesen korlátozni. A konfármlunka minden téren tilos, csak a művészetben megengedett. Képesítéshez kellene kötni a zeneművek kiadását és terjesztését. Aki nótát, vagy bármilyen egyszerű slágert közre akar adni, bizonyos elemi fokig, például a harmonizálásig végezzen zeneszerzési tanulmányokat.

Összefoglalva véleményünket: a ponyvazene ellen törvényt hozni

lehetetlen, de küzdeni kell ellene annál inkább. A küzdelem sokirányú: 1. felül kell vizsgálni a hangversenyrendezőknek adott engedélyeket és megvonni azoktól, akik működésüket a ponyvazene terjesztésére alapozták; 2. vissza kell szorítani a hangversenytermekből az értéktelen könnyűzenét a kávéházakba és kocsmákba; 3. fejleszteni a nép ízlését művészi értékű zene nyújtásával; 4. ki kell alakítani a népdal szellemében a nemes magyar szórakoztató zenét; 5. intézményesen rendezni kell a zeneszerzés terén is a kontárkérdést.

HORUSITZKKY ZOLTÁN:

A MŰDAL HEINRICH ALBERT-TÓL GLUCKIG

A cinquecento és seicento fordulóján Firenzében fellángolt zenei forradalom gyökerestől megváltoztatta egész Európa zeneművészetét. A humanizmus volt a tűz lángallobbantója. A firenzei „Camerata” lelkes tagjai az antik görög költészetet akarták életrekelteni, azt, amelyben költészet és zene ősi közösségben élnek, s a kizárólag egyszólamú, monodisztikus zenének nincs önálló dallamélete. A zene csak felszínre hozza a beszédben lappangó benső dallamiságot. Így érkeztek el a „stile recitativo”-hoz, melyben a régi többszólamúság helyett csak egy dallam van, az is csak recitál, szolgailag alkalmazkodik a szöveghez. A görögöknél nem volt harmónia, akkordikus alátámasztás, ha az újítók teljesen hünen akarták volna a görög kitharodikát utánozni, el kellett volna vetni a barokk zene egyik legnagyobb vívmányát: a hármashangzatot. Csak-hogy minden újításnál a fő mozgatóerő a belső megújulás, a tovább-érkezés vágya, még akkor is, ha az újítók régi stílusok követését tűzik ki célul. A mult csak jogcím a jövőhöz. Ezért a firenzeiek is megragadták a hármashangzat ladikját, s azon eveztek új vizek felé. Monodia és hármashangzat társultak az új stílusba. De a hármashangzatot is alárendelték a szövegnek: külön nem érvényesülhetett, csak lényegére szorították. Elég volt a recitáló dallam alatt néha-néha egy akkord. Ehhez a kísérethez éppen kapóra jött Banchieri remek felfedezése: a számozott basszus, a „basso continuo”. Így lett az új énekes zene stílusának fő jellegzetessége a számozott basszussal kísért szólóének. Az egész barokk kor énekes zenéje ilyen, eltérés csak a dallam jellegében és formájában van. A szóló énekesművek lejegyzésére, azok akár szóló kantáták, akár áriák, ódák, vagy dalok elég két sor: a felsőben van a dallam, az alsóban — vagy néha külön a másik oldalon — a számozott basszus-szólam.

Előbb írtuk, hogy az új stílus egész Európa zeneművészetét alapjaiban megváltoztatta. Igen, de ez a megváltoztatás nem történt egységesen. Szükségszerűen más és más lett nemzetenként. A nyelv benső dallamiségát kidomborító zene más lett, ha az olasz és más, ha francia vagy német beszédhez alkalmazkodott. Az egyes nemzetek sajátos deklamációja magaután vont a egyéb nemzeti sajátosságokat is. Nemcsak más és más recitativok keletkeztek, hanem más és más világok is születtek, melyeket Monteverdi, Lully és Schütz nevei jelképeznek. Ezekben az új világokban új formák, új műfajok születnek és élnek. Vannak műfajok, melyek mindenütt virágoznak, de nemzetenként különbözőképpen alakulnak, mint az opera, és vannak műfajok, melyek egy nemzet kedély-

világának kizárólagos kifejezői, mint a német dal. Így keletkezik, mint a barokk szellem terméke. Giovanni Gabrieli monumentális alkotásai. Corelli concerto grossoi és a barokk pompázó operái árnyékában a szé. Crény, igénytelennek látszó német dal, mely azonban egy egész nép zeneművészetének csirait hordozza magában.

A német műdal a XII. század első felében keletkezett. Megteremtőjének általában *Heinrich Albertet* tartják. Valóban ő volt az, aki a dal formáját kikristályosította, aki olyan műfajt alakított ki, mely a romantikus zene későbbi kivirágzásához nagyban hozzájárult, akinek élete rövid 47 éve a dalköltészet jegyében villant el. Voltak azonban a század első tizedében a műfajnak előharcosai. *Michel Pratorius*, *Hermann Schein*, *Melchior Frank*, *Johann Nauwach* és *Thomas Selle*. Az első három egy-két egyházi szólóénekkel adott közre kórusai mellett, az utóbbi kettő műveiben a „német villanellek” illetve a „monophonetika” című gyűjteményekben már egynehány világi szöveggel is találkozhat. De mi ez a königsbergi organista, *Heinrich Albert* dalbőségéhez képest.

A dalköltészetnek ez a rendkívüli mértékű hirtelen felvirágzása annak a szerencsés körülménynek köszönhető, hogy *Heinrich Albert* méltó szövegíróra talált *Simon Dach* személyében. *Simon Dach* a Königsberger Dichterkreis legnagyobbtehetségű költője volt. Ennek a körnek célja az akkor annyira divatos Opitz-féle racionális szellemű, őszinte érzelmektől távolálló, költészet elleni küzdelem volt. Élettelen közvetlen lírát kívántak. *Albert* maga is tagja volt ennek a körnek. Dalainak szövegét részben maga írta. Legszebb dalai azonban *Dach* verseire készültek.

Albert főműve az 1638–51. között kiadott 8 kötet, melynek címe: „*Arien oder Melodyen Etlicher, theils Geistlicher, theils Weltlicher zu guten Sitten und Lust dienende Lieder*”. Ezek nagyrésze egyszólamú, rövid népies hangú dal. A többi többszólamú kórusmű. A 8 kötet fő értéke azonban ezekben a rövid, rendkívül formás és hangulatos, strofikus dalokban van. A szövegek a humanista renaissance világ műveltségét mutatva, legnagyobbbrészt latin címűek. A címek emellett rendszerint igen hosszúak, tekervényesek. Ez barokk szokás. Pl. ilyen címetek találunk: „*Utere laetitia posthac veni aegra senectus*”. Vagy: „*Laus tantae Nymphae nescit habere modum*”. A versekben sok a görög mithológiai vonatkozás. Az érzelmek azonban őszinték, igazak. Különösen átérzték a boldog és kesergő szerelmet egyaránt kifejező dalok.

Az egyszólamú dalok nagy része az egyetemi diákság részére készült. A polgárság eleinte szembenállt *Albert* dalaival, csak a többszólamú dalokat kedvelte. Később azonban csakhamar *Albert* híre olyan mértékben megnőtt, hogy egész Németország területéről kapta a megrendeléseket. A barokk világ ugyanis a zenét nem nélkülözheti életének egy kiemelkedő eseményénél sem. Esküvőt, gyászszert, búcsút, búcsúztatást. vagy vendégfogadást csak a zene tehetett teljessé. Egy olyan tehetséges zeneszerzőnek, amilyen *Albert* volt, sok dolga akadt az igények kielégítésére. Az „*Ariák*” 3. kötetétől kezdve már mind több az alkalmi kompozíció. Az alkalmi dalok között különösen sok gyászdal található. A 30 éves háború és a pestisjárvány ugyanis sok áldozatot szedett. Az ünnepélyes temetés biztosítására temetőtársaságok alakultak, melyek alkalmi gyászdalokat énekeltek a sírnál.

Albert legnevezetesebb követője *Adam Krieger*, a XVII. század közepén élt, mindössze 32 évig. A dal formai keretét még pontosabban meghatározta. Míg *Albert* későbbi műveiben erősen közeledett az olasz szülő kantáta stílusához, addig *Krieger* a hosszabb lélegzetű daloknál is megtartotta a dalforma szimmetrikus szerkezetét és dallamai mind-

végig megőrizték a sajátosan német jelleget. A szöveghez alkalmazkodó deklamáció terén is egy lépést tett előre. Jellemző Kriegernél a hangszeres ritornell alkalmazása az egyes strófák között. Ez Albertnél is előfordul, de csak ritkán. Kriegernél a dal alapformája a „vonósegüttesre írt, közzjátékokkal ellátott, strófikus dal. A közzjátékokat természetesen az énekesek maguk játszották.

Adam Krieger dalai is részben megrendelésre készültek. De van sok olyan dala, amelynek megírására az alkotás ösztöne kényszerítette. Dalszövegeit, mint görög elődei, szintén maga írta. A görög lírai költészet kél életre művészetében. Anakreon és Sappho szelleme szólal meg újra általa. Legnagyobbbrészt szerelmi — és bordalokat írt. Az előbbiek az érzelmek kimondásában szokatlanul merészek, hol szenvedélyesek, hol elégikusak, hol búbájosan üdék, az utóbbiak bölcs humorúak, csattanós formájúak, táncra, énekekre egyaránt alkalmasak.

Adam Kriegeren kívül a XVII. századnak nincs Alberthez méltó dalköltője. A korszellem sem kedvezett a dalmak. A század második felében az olasz zeneművészet mind erősebben hatott a németre, Itália stílusa és formái uralkodtak Németországban is. A dal helyét a több-részes szülő kantáta foglalta el. A költészet pedig vergődött a racionalizmus és irracionizmus scyllája és karibdisze között. Ez a vergődés jellemző az egész barokk szellemre. A versek rendszerint száraz, oktató jellegűek, nem ihlet termékei, hanem az észé. Másminő versek költőietlenek, profán tartalmúak, vagy édeskes erotikájúak. A divatos mitologikus-allegorikus szövegek távol álltak attól az ideális vesszővegtől, mely őszinte dalra ihleti a zeneszerzőt. A francia gáláns zene stílusa is hatott a német dalköltészetre. Német zeneszerzők inkább francia chansonokat írtak a század vége felé, mint egyszerű német dalokat. Albert és Krieger egyszólamú német dala úgyszólván eltűnik a század végén.

Az ész százada, a XVIII., sem hoz jobbrafordulást. Sőt, az egyszólamú dal meginkább eltűnik. Ami gyűjtemény itt-ott megjelenik, az sem művészeti értékű, célja csupán a szórakoztatás. Ezt a célt már a gyűjtemények címei is jelzik. Ilyen az 1733-ban megjelent „Augsburger Ohrenvergnügende und Gemütsgergötzen Tafelconfect“. A dalköltés mélypontját Sperontes „Singende Muse“ c. gyűjteménye jelzi. A rokokó gáláns hangszeres zenéje jelenik meg itt, mint dal. 250 gáláns, hangszeres zenedarabhoz írt Sperontes szöveget. A zene és szöveg, mint két ellentétes pólus szerepelnek ezekben a dalokban. Ennek az ízléstelenségnek és művésziatlanságnak divatja Franciaországból indult ki. 1730 és 1737 között jelent meg egy hétkötetes francia dalgyűjtemény, melyben négyteteles szonáták, egész suitek, indulók, nyitányok vannak szöveggel ellátva. A dilettáns nagyközönség Sperontes gyűjteményét igen melegen fogadta. De annál több támadója volt a szakemberek között. Különösen Gräfe, Marpur és Hiller emeltek szót ellene. Sőt Gräfe gyűjtemény kiadásával is megkísérelte Sperontes hatását ellensúlyozni és a dal további fejlődését jó irányba terelni. 4 kötetben ódákat adott ki. Ezidőben ódának hívták mindazt a dalt, amely nem volt népies jellegű. Gräfe már a modern dalköltő elveit vallotta, amely szerint minden költeményhez külön hangulatú, a szöveg poétikus tartalmát átérző zenét kell írni. Gräfétől számít a dal pályájának ismét felfeléívelődése. Még nagyobb jelentősége volt a dal fejlődésére Görnernek. Ennek a nagytehetségű zeneszerzőnek korából kimagasló dalköltészete a költő és zeneszerző ugyanolyan szerencsés találkozásának köszönhető, mint Albert és Dach esetében. Hagedorn elven, színes lírája visszhangzik Görner dalaiban. Össze tudta egyeztetni a helyes deklamáció és zenei szép költeményeit. Dalai meleg érzelmekkel átitatottak, amellet nemesen egyszerűek. A

Gräfe féle elvek eredményeképpen a kíséret már kezd résztvenni a költői elem kifejezésében és a vers alaphangulatának kidomborításában, bár még mindig csak számozott basszus van a dallamok alatt.

A század második felének eleje a zenetörténet egyik legjelentősebb fordulója. A rokokó felszínes agrements-világa, a cikornyák, apró, kis zenei kagylók és gyöngyök sokasága már nem kápráztatja el a művészethez menekülő embert. A természethez való visszatérést hirdeti Rousseau. A Nouvelle Heloise érzelemittasságától megérszégül egész Európa. Zeneszerzők is megérzik a kor szavát. Új irány keletkezik, mely letaszítja az észtrónjáról és helyére ülteti az őstönt. Romantikus fuvallat járja át a zene ligeteit. A cikornyák, díszítések fokozatosan eltűnnek, a dallamok melegebbekké válnak, megszűnik a számozott basszus, ezáltal az összes szólam, mintha szárnyat kapna, könnyűvé, hajlékonyává válik. Berlin, Bécs, Mannheim a három központja az új világnak. A német irodalom is izzásba jött. A költészet kifejezőerőben és tárgyában megdagadodik. Költők, mint *Gleim*, *Götz*, *Uz* anakreoni dalokat írnak a borról és csókról, mások, mint *Kleist* a hazaszeretetről énekelnek. *Klopstock* sokoldalú lírájában a barátságról, szerelemről, a természet szépségéről és hazaszeretetről szólnak az ódák. Még égetőbb tűz hatja át a Sturm und Drang költőit: *Herdert*, *Lenzet* és a fiatal *Goethe*t.

Elképzelhetjük, hogy a német irodalom megmámorosodása kihatott a dalköltészetre is. A fellendülésre ismét egy költő volt nagy befolyással, a kor félelmetes kritikusa: *Ramler*. Zeneköltő párja *Krause*. Céljuk a népies műdal, mely egyszerű, könnyen énekelhető és független a kísérettől, tehát szabadban is előadható. Ha ezt a célt nem is érték el, mindenesetre *Ramler* és *Krause* gyűjteményei egyengették az útát *Schulz* népies műdala felé.

Nagy hatással volt kortársaira *Marpurg*, aki zeneszerző és kora egyik leghíresebb zenefője. *Ramler*hez hasonlóan gyűjteményeket szerkesztett, melyekben *Fülöp Emanuel Bach*, *Heinrich Graun* és *Philipp Sack* is szerepeltek dalaikkal. *Philipp Emanuel Bach* dalai nem tartoznak a zseniális zeneszerző legjobb műveihez, mert a szerző a hangszerek szellemében gondolkozott dalai megalkotásánál is. A hangszeres ielleget ő maga is beismeri, mikor a „Gellerts geistliche Oden und Lieder“ c. gyűjteményének dalairól azt írja, hogy azok túlszépek egy énekes számára, aki nem muzikális. Erdeme főleg az, hogy a kíséretet önállóbbá és egy fokkal kifejezésteljesebbé tette. Ezen a téren azonban *Johann Philipp Sack* jutott a legtovább. Ódái valósággal drámai feszültségűek. A kíséret *Händeli* mélységeket tár fel. A klasszikus dal úttörője lett volna, ha nem ragadja el a halál 41 éves korában.

A természetességhez visszatérni kívánczó kor egyik legtermészetesebb műfaja a Singspiel volt. A Siengspiel jelentősége nemcsak a német kedélyvilág érvényrejuttatásában, a koloratur áriákkal megterhelt és a valóságtól elrugaszkodott dívatoperák kulisszavilága elleni küzdelemben található, hanem abban is, hogy a népies dalbetétek nagy hatással voltak a kor dalköltészetére. Ezeknek hatására a népies műdal fejlődése újabb lendületet vesz és elérkezik *Hillert*től, a Singspiel megteremtőjétől kiindulva *Johann Andrén Goethe* Singspieljeinek zeneszerzőjén keresztül *Peter Schulz*ig, a német nép- és műdal klasszikusáig és végső fokon *Schubert*ig a Heidenröslein szerzőjéig. *André* volt az első dalszerzők egyike, aki merte dalait szerényen „Lied“-nek nevezni, a szokásos „Ode“ helyett. Dalaiban már helyenként *Schubert*i báj és közvetlenség van.

*Schulz*ot a népdal klasszikusának szökták nevezni. Ő volt az első, aki felismerte a népdal szépségét és értékét. „Ez a művészet tiszta, mint a hó, mely az égből hullott.“ — írja róla. Dalait a nép élete

és a természet ihleti. Főműve az 1782—90 között megjelent *Lieder* in Volston.

A XVIII. század további dalköltői részben Schulz irányát követik, részben Sack útjain haladnak. Az utóbbiak közé tartozik Beethoven tanára *Neeße* is, aki különösen a zongorakiséretnek drámai kiszélesítése miatt is érdemei említést.

Míg Németország északi részei korán felvették a harcot az olasz szellemmel szemben, addig Bécsben az olasz ízlés volt az irányadó, egész a század végéig. Annál nagyobb jelentőségű *Gluck* 1775-ben Bécsben megjelent ódái és daltai *Klopstock* verseivel. A drámai zene nagy reformátora a dalköltészetbe is átvitte elveit, a drámaiságra, kifejező erőre és pontos deklamációra való törekvést. Csak ezt a hét dalból álló ciklust írta, mégis úgy kell tekintenünk őt, mint a Schubert előtti dalköltészet betetőzőjét. Hét dalt írt mindössze, de ez a hét dal kora német irodalmának egész érzelmi skáláját kifejezi. Fájdalom, szerelem, hazaszeretet, természetrajongás zsong-zeng *Gluck* muzsikájából. A lélek legteljesebb kifejezése párosul hűs dalaiban a klasszicizmus formái megkötöttségével.

Kimutatás az operaházi előadásokról

Írta: A. Balogh Pál.

Az Operaház rendes évi szokása szerint évkönyvet bocsátott ki az évad végén. Az évkönyv egyik legérdekesebb része az évadban színre került darabokról szóló kimutatás. A kimutatás szerint 65 magyar *énekesművet* játszottak az 1942—43-as évadban, szemben 196 idegen szerző művével. A 65 magyar mű 12 szerző között oszlott meg. Az élen *Lehár Ferenc* áll 13 előadással. Igaz ugyan, hogy *Kodály*-mű is 13 esetben került színre, de ezek között szerepel a *Psalmus Hungaricus* is, s ez nem dalmű. Így *Kodály*, a *Háryval* (4 előadás) és a *Székelyfő-nő-vel* (7 előadás) 11-szer szerepelt a színlapon. Az adatok szerint az idősebb nemzedék a következőképpen szerepelt: *Erkel* 9-szer, *Kacsóh* 6-szor, *Liszt* 3-szor, *Poldini* 3-szor, *Dohnányi* 2-szer és *Bartók* szintén csak 2-szer. Az ifjabb nemzedék számára válogatottabb: *Farkas Ferenc* kitűnő művét 5-ször, *Kenesseyét* 4-szer adták elő. *Kókay* műve 1-szer került színre.

A külföldi szerzők statisztikája a következőképpen alakult: 8 olasz zeneszerző műve 101 előadása mel-

lett, 10 német szerző 70 előadással szerepelt, 5 francia szerző 20 estén át került színre és finn mű 5-ször.

Az olaszok közül *Verdi* 11 műve vezet 47 előadással. Ezek közül a *Trubadur* volt a legnépszerűbb. 11-szer ment. Sajnos, a *Falstaff* csak 3-szor került sorra. *Puccini* 6 művét 26-szor hallotta a közönség. A Bohémélet vezette népszerűségben 10 előadással. A *Tosca* 6-szor, a *Pillangó* 5-ször ment, de a *Turandot*nak mostoha sorsa volt: 2-szer fordult csak elő. *Rossini* jó helyen áll: 9 estén át játszották műveit. Viszont *Respighi* nagyon kevés előadást ért meg a múlt évadban. Ragyogó művét: a *Lángot* csak 3-szor vitték színpadra.

A német művek között természetesen *Wagner* vezet. 10 műve 31-szer került színre. Legtöbbször a *Tannhäuser*t játszották, a *Nürnbergi* viszont csak 3-szor. A *Parsifal* számaránya viszonylag jó: 3-szor tüzték ki másorra. A *Tristan* 2 előadással, a *Siegfried* és *Istenek alkonya* viszont 1—1 előadással bujik meg szerényen a statisztikában.

Igen rossz adatokat tudunk meg a kimutatásban Mozart műveivel kapcsolatban. A Szóktetés ugyan 4-szer ment, de a Don Juan érthetetlenül 2-szer, a Varázsfuvola csak 1-szer és a Così fan tutte is csak 1-szer került színre. Ez utóbbit pedig éppen csak műsorváltozással, készületlenül „dobták” műsorra. A Varázsfuvolával való mostoha bánásmódot nem menti az a kifogás, hogy „...nincs Ej királynője...”, mert tudjuk jól, hogy van, csak keresni kellene, azaz megtalálni...

A *Fidelio* talán még sohasem játszódtott annyi, mint az elmúlt évadban: 5-ször ment, mintegy indo-

kolásul, hogy a klasszikus zenét mennyire szereti a közönség.

A francia művek között a *Car-men* vezet 6 előadással. A többi mű normális számarányt mutathat fel (Faust 4-szer, Lakmé 2-szer), kivéve Massenet: *Manonját*, amely indokolatlanul 4-szer került színre.

A táncjáték-statisztika szerint *Liszt* művei állanak az élen 9 előadással. *Rajter*: Pozsonyi majálisa 7-szer ment, mögötte *Barlók* és *Hubay* 4—4 előadással sorakozik fel. A német művek 17 estén át, a franciáké 14-szer, az olasz és orosz művek 4—4 esetben és spanyol mű 2-szer került színre.

A Székesfővárosi Zenekar nyári évadja

A Székesfővárosi Zenekar nyáron is folytatta azt a nagyjelentőségű kulturális munkát, amelyet az év alatt végzett. Munkájának eredményességéről a rendkívül népszerű és látogatott Károlyi-kerti hangversenyek tanúskodnak. A zenekar vezelőjének programja az volt, hogy nyáron is a legtisztább művészetet nyújtja a közönségnek. Műsorpolitikája példaadó. A zeneművészet remekművei hangzóttak el első sorban a nyáron is. Emellett a legnemesebb szórakoztató zenének, Lehár és Strauss János muzsikájának is helyet adtak. Az arány a következő:

33 hangverseny, illetőleg operavet volt a nyár folyamán. Ebből 1 alkalommal Rossini Seviliai borbély c. operáját adták elő, 3 alkalommal vegyes műsorú operavet, 4 alkalommal klasszikus operett-hangverseny, 2 alkalommal vegyes műsorú hangverseny (felerészben operettzene) és 22 alkalommal szimfonikus hangverseny volt.

Tehát 33 est közül 26-nak a műsora a zeneművészet remekműveiből és modern magyar zeneszerzők alkotásaiból állott.

A műsor népművelő jelentőségét még inkább megállapíthatjuk, ha a

szimfonikus hangversenyek és az operaestek műsorait megvizsgáljuk. A következő zeneszerzők alkotásai kerültek előadásra:

Bach, Bartók, Beethoven, Berlioz, Bizet, Brahms, Bruck, Caccini, Csajkovszki, Delibes, Dohnányi, Dukas, Dvorak, Erkel, Giordano, Grieg, Kodály, Liszt, Mascagni, Mozart, Musszorgszki, Paganini, Pizzini, Puccini, Rimszki-Korszakov, Rossini, Schubert, Sme'ana, Strauss R., Tóth Dénes, Vaszy, Verdi, Viski, Vivaldi, Wagner, Weber.

A fenti 36 zeneszerzőnek 117 műve került előadásra 125 alkalommal.

A zenekar műsorpolitikájára jellemző, hogy Mozart és Beethoven remekművei hangzóttak el a legtöbbször. Az előbbi nevével 17, az utóbbiával 14 műsorszámál találkoztunk. A többi zeneszerző a következő mértékben szerepelt a műsorokon:

Wagner 9 művel 11-szer, Kodály 7 művel 8-szor, Brahms, Schubert 7—7 művel, Verdi 6 művel Csajkovszky 5 művel, Rossini 4 művel, Liszt 3 művel 4-szer, Bizet, Puccini, Bartók, Strauss R. 3—3 művel, Bach, Dohnányi, Vaszy, Viski, We-

ber 2—2 művel, *Berlioz*, *Erkel*, *Dvorák* 1—1 művel 2-szer, a többi 1—1 művel.

A műveknek tehát több mint a 20%-a magyar és kb. 25%-a klasszikus zenemű volt.

A nyári évad számos karmestert és előadóművészt foglalkoztatott. A következő karmesterek álltak a nyári hangversenyeken a Székesfővárosi Zenekar élén:

Ferencsik (9), *Csilléry* (6), *Failoni* (4), *Fricsay* (3), *Swarowsky* (3), *Bor* (2), *Fridl* (1), *Laskó* (1), *Paul* (1), *Rajter* (1) és *Unger* (1). (A zárójelben lévő számok a vezénylések száma.)

Közreműködött 32 előadóművész és 2 énekkar.

A Székesfővárosi Zenekar ezzel a Zrendkívüli értékű kulturmunkával nemcsak azt eredményezi, hogy az itthon nyaraló közönség részére fel-emelő, lélek-nemesítő szórakozást nyújt, hanem magyar karmesterek és előadóművészek nagyszámú szerepeltetésével a magyar művészek és a közönség közti szakadékok is áthidalja. Közönségünknek gyakran van alkalma élvezni a magyar művészeket, van alkalma megismerni és megszeretni őket. Így lesz a magyar művészeknek idehaza is közönsége.

A Szegedi Filharmonia jubileumi évada

Ezidén lesz a Szegedi Filharmonia megindulásának 25. évfordulója. A kitűnő zenekar nagyszabású hangversenyévaddal készült a negyedszázados jubileum megünneplésére. Lesz nyolc nagyzenekari és négy kamarazenekari hangversenye, melyeket a legkitűnőbb hazai és külföldi karmesterek vezénylik. Több hangversenyen a Társaság elnök-karagya, *Fricsay* Ferenc áll a zenekar élén. Rajta kívül még *Kodály* Zoltán, *Failoni* Sergio, *Malacic* Lorov, *Csilléry* Béla és *Ferencsik* János vezényli a hangversenyeket. A bérleti hangversenyek egyikét *Kodály* művészetének szenteli a Szegedi Filharmonia. Ezt a hangversenyt maga a nagy mester vezényli. A közreműködők között is több fővárosi művész szerepel: *Dohnányi* Ernő, *Zathureczky* Ede, *Kerpely* Jenő, *Anda* Géza, *Szegedi* Ernő, *Martzy* Johanna, *Szervánszky* Péter és *Tibay* a gordonművész (Sommer gordonversenyét játssza). Közreműködik még a kolozsvári operaházhoz szerződött olasz hárfaművész, *Liana Pasquali*, *Debussy*: „Két tánc” c. művének szólórészében (Szegeden először). Két helybeli

szólista is lesz: *Török* Mihály klarinetművész, aki *Debussy* klarinét-ára és nagyzenekarra írt rapszódiajában szólórészét adja elő és *Lajos* István oboaművész, aki *Händel* egyik oboa-koncertjében lép fel (Szegeden először).

Debussy klarinétrapszódiaja ezúttal kerül bemutatásra Magyarországon. Ugyancsak újdonság lesz *Ibert* „Rencontre” c. műve, *Honegger* Bach nevére írt „Preludium ária és fugá”-ja, *Roussel* „Symphonietta”-ja és *Hindemith* „Gyászzené”-je. Két új magyar mű is elhangzik: *Tóth* Dénes „Ádám hol vagy?” c. nyitánya, melyet a Szegedi Filharmonianak ajánlott és *Kodály* István szegedi zeneszerző „Bálint szvit”-je, melyet a szerző Bakfark Bálint a XVI. században élt, magyarországi származású, világhírű lantvirtuóz lantműveivel ajánl.

A gazdag és igen érdekes műsorból még megnevezzük azokat, melyek — a már említetteken kívül — Szegeden először kerülnek előadásra: *Bach*: Brandenburgi koncert trombitával, h-moll szvit; *Musszorgszki*: Éjjel a Kopaszhegyen; *Brahms*: Kettős koncert;

Ravel: zongoraverseny; *Bevezetés és allegro; Debussy:* Faun délutánja; *Bartók:* Két arckép. Divertimento vonószekara; *Kodály:* Nvári est, Concerto.

A Szegedi Filharmónia jubileumi évadnak programját közzétettük, hogy mindenki lássa, milyen

munka folyik az Alföld fővárosában. Mindenki vegyen tudomást erről a nemzetépítő munkáról, mely a vidék zenekultúráját a fővárossal egy színvonalra emeli s ezáltal Magyarország nagy lépésekkel halad az országos jellegű zenekultúra kialakulása felé.

A RÁDIÓ ZENEI TERVEI

Szeptember 27-én kerül sor valószínűleg a Kolozsvári Filharmóniai társaság hangversenyére, amelyen közreműködik Szervánszky Péter. A tervek szerint a műsor a következő lenne: Ch. Bach: B-dur szimfónia, Bartók: Hegedűverseny, Brahms: II. D-dur szimfónia, Vezényel: Vaszy Viktor.

28-án az ifjú Mozartól beszél Thurzó, Gábor. Előadása közben, Mozart zenekari műveiből és áriáiból ad izeltöt a közreműködő Rádiózenekar. Miklóssy Irén, Nagypál László és Littasy György, valamint mikrofon elé kerül a „Bastien és Bastienne” című opera is. A műsorszám rendezője: A. Balogh Pál. A Páricsi-féle kamaraegyüttes Nardini, Beethoven, Haydn és Grieg műveket játszik. A „Mai magyar szerzők” sorozatban Vannay János gordonka-zongora rapszódiaja, Otló Ferenc dalai és Makay Attila vonósnégyese kerül bemutatásra. Lemezről Casalsot halljuk.

29-én az Operaház előadását kapcsolja a Rádió, lemezről nagyzenekari műveket hallunk.

30-án a Rádió hangversenydobogóján fellép Gémes Irén, Bisztriczky Tibor és Rösler Endre. Gémes műsorán Paradisi, Debussy, Grandjany és Durand-Renié művek, Bisztriczky műsorán Mozart és Paganini művek szerepelnek, Rösler pedig Haydn, Schumann, Schubert

és Kodály dalokat énekel. Hajdu Mihály Scarlatti, Chopin, Kodály és Bartók műveket zongorázik. „Szeptember végén” címen Endrődy Béla állít össze műsort, amelyben a tervek szerint Vécsey, Grieg, Kacsóh, Liszt és R. Strauss művek fordulnak elő. Gergely Ferenc Bach, Liszt és Plum műveket ad elő orgonán.

Október 1-én az ifjúsági énekarok énekelnek. Ádám Jenő „Magyar ének magyar lélek” címen beszél a mikrofon előtt.

2-án lemezről Beethoven és Mozart műveket sugároz a Rádió.

3-án a Székesfővárosi Zenekar Massenet, Visky, Karch, Körmendi és Strauss műveivel szerepel, vezényel: Rajter Lajos. A tervek szerint Dohnányi Ernő is játszik ezen a napon. A Máday-kamara-hármas Porpora, Sammartini, Sacchini, Gluck és Rameau műveket mutat be, a műveket Budapesten még nem játszották sehol sem. Az Operaházi kapcsolás is szerepel a tervek között.

4-én az Operaházi Zenekar játszik, közreműködik Max Zimo'ong. A műsoron R. Strauss kürtversenye szerepel többek között.

5-én Vásárhelyi Magda zongorázik, Zöldy Sándor hegedül és Palló Imre énekel a Rádió hangversenydobogóján. Vásárhelyi Corelli, Brahms és Dohnányi műveket játszik, Zöldy viszont Paganinittól, Takács Jenőtől és Fibichtől ad elő. A kamarazene híveinek a követ-

kező műsort sugározza a Rádió: Teleman: Szonáta, Gárdonyi Zoltán: Notturmo és Kovács Andor: Őszi zene. „A nápolyi király páholyában” címen Mattyók Klára olvas fel, közreműködik Senyei Szabó Ilus, Szabó Miklós és a Rádiózenekar.

6-án Liszt Requiemjét adja a Rádió.

7-én Kodály műveiből ad elő Dohnányi Ernő dr.

8-án Molnár Imre beszély a magyar népmuzsikáról. Pataky Kálmán énekel egy előadás keretében. Elfelejtett magyar zeneműveket ismertett Papp Viktor.

9-én Veress Endre énekel Bartók, Dely-Szabó, Hodula, Nagy3 József, Vincze Ottó, Geszler Ödön, Szöllősy, Tarnay és Tóth Miklós dalaiból, Tutsek Piroska és Tutsek Ilona kettőseket mutat be. „Temp-lomaink” címen Hegedüs Árpád állít össze műsort.

10-én Kerpely Jenő Boelmann Szimfónikus változatait játssza. A Dániel-Friss-Vácsi együttes Mozart és Beethoven műveit adja elő. A Budapesti Kamarakórus Wert, Byrd, Kodály, Szőgi, Veress és Bárdos kórusműveivel szerepel.

11-én Kocsis László mélyhegedűn játszik. Innocent Vince Ernő állít össze műsort. „Szerepek ha találkoznak” címen, az Operaház zenekarát Vincze Ottó vezényli.

12-én a Forrai-kamarakórus énekel és Dohnányi Ernő zongorázik.

13-án művészlemezeket hallunk és kamarazenét. Nagykovácsi Ilona spanyol dalokat ad elő.

14-én Bak László zongorázik és sor kerül a Operaház előadásának közvetítésére is.

15-én Adám Jenő népdalfelőrája szerepel a tervek között és a Székesfővárosi Zenekar ad hangversenyt.

16-án Dany Ferdinánd gordonkázik, Siegfried Schultze zongorázik és zenekari műveket hallunk lemezről.

17-én a Rádió hangversenydobogóján Osváth Julia énekel és Lászlóffy Margit zongorázik. Lemezről kamarazenét kapunk. Pécsy Sebestyén orgonál és sor kerül a Székesfővárosi Zenekar hangversenyének kapcsolására.

18-án Gounod halálának 50 éves fordulóján az Operaház zenekara és énekkara ad hangversenyt közreműködőkkel. Ferencsik János vezényel a tervek szerint.

19-én a Filharmóniai Társaság hangversenyére kerül sor, vezényel Dohnányi Ernő, közreműködik Dániel Ernő.

20-án Bálint József gordonkázik. Lemezről nagyzenekari műveket iktat műsorába a Rádió, valószínűleg Schubert VII. szimfóniáját halljuk. A hangversenydobogón Littyay György, Szirányi János és Kálmán Mária lép fel.

21-én lemezről hangszerszólókat hallunk és művészlemezeket. „Hervad már ligetünk” címen Laczkovics János állít össze műsort. Szegedi Ernő zongorázik a Vigadóban, a Rádió kapcsolja. A Kórusirodalom gyöngyeit Forrai-kamarakórus mutatja be.

22-én Molnár Imre népdalfelőrája lesz, lemezről kamarazenét és dalokat hallunk, Operaházból is közvetít a Rádió.

23-án „Búcsúsom Tőled” címen a népszerű operaáriákat hallunk, Blaha Márta zongorázik.

24-én „Mindenből mindenkinek” ad a Rádió népszerű műsort. Kamarazenét lemezről hallunk s sor kerül az Operaházi közvetítésre is. A Székesfővárosi Zenekar hangversenye is szerepel a tervek között.

KÜLFÖLDI HIREK

Elpusztult a Ricordi cég székháza. Milánó bombázása alkalmával elpusztult a világ egyik legjelentősebb zeneműkiadóinak, a Ricordi cégnek székháza, 300.000 zenemű érclemezeivel és kész kóráival együtt. A zeneművészet óriási vesztesége felbecsülhetetlen.

Richter János emlékére. A magyarországi születésű karmester 100 születésnapján a leghosszabb és legjelentősebb működési helyének a bécsi operaháznak előcsarnokában művészi plakettet helyeztek el dr. Victor Junk egyetemi tanár és dr. Karl Böhm beszédeinek kíséretében.

Malipiero új operájának ősbemutatója. A nagy olasz zeneszerző úi operáját a borszlói operaházban mutatták be először. Az úi dalmű Calderon »La vita è sogno« (Az élet álom) című szimbolikus drámájára készült. Malipiero, aki tudvalevően Monteverdi lelkes híve és az összkiadás szerkesztője, ezúttal hitet tett Monteverdi mellett, muzsikájának sok vonatkozása van Monteverdi stílusához. Az előadást Philipp Wüst vezette.

Meghalt Rómában Casimiri. A nyár elején elhunyt Rómában, 63 éves korában, az egyházi zene vezére Raffaele Casimiri. Kiváló egyházi zeneszerző volt, nagyszámú misét, litániát, oratóriumot és egyéb egyházi zeneművet írt. Főérdeme azonban zenetudományi munkássága, főleg a klasszikus polifónia korának feltámasztása. Elete végén Palestrina műveinek összkiadásán dolgozott (Opera omnia di Palestrina), amelyből 17 dötetet közreadott. Casimiri működésének első főhelye a lateráni San Giovanni templom volt, ahol tanította az énekes ifjakat és vezényelt. Itt alapította 1922-ben a híres »Societa Polifonica Romana«-t, amellyel egész Európában és Ame-

rikában szerepelt a reneszánsz egyházi és világi darműveit vezényelve. Több szakt folyóiratnak is szerkesztője volt (Rasegna Gregoriana, Psalterium, Sacri Concentus, Note d'Archivio poliphonicae romanae repertorium). Tudományos munkásságából kiemeljük Orlando di Lassóról és Palestrináról írt tanulmányait.

Mozart nővérének arcképére akadtak egy árverésen. Egy bécsi árverésen a salzburgi Mozarteum részére megvették egy ceruzarajzot, mely valószínűleg Mozart 1751-ben született Marianne nevű nővérét ábrázolja. A rajzot Heinsius készítette valószínűleg akkor, mikor Mozart Leopold gyermekeivel 1763 és 66 között hangversenykörúton volt Németországban, Belgiumban, Hollandiában, Franciaországban és Angliában. Heinsius (1740—1812) ugyanis híres udvari festő volt, aki sokat vándorolt Hollandia, Német- és Franciaországon keresztül. A rajz kb. 1765-ben készült, tehát Mozart Marianne, vagy ahogy becézték: Nannerl 14 éves korában.

Schumann Róbert zenenapok Zwiekauban. A nemrég alapított Német Schumann Róbert Társaság nagyszabású zenei napok rendezésével hódolt a nagy német romantikus emlékének. Előadások és hangversenyek voltak. A hangversenyek élén a Paradicsom és a peri c. világi oratóriumnak előadása volt (több mint 300 közreműködővel). Beethoven Wolfgang Schumann kultúrpolitikai küldetéséről beszélt. Zenekari hangversenyeken másorra kerültek Schumann legnépszerűbb zenekari művei. Végül ifjúsági énekkari hangverseny volt, melyen 400 iskolásgyermek énekelt a közönség bekapcsolódásával Schumann és Brahms dalait.

Rómán operák és balettek Bukarestben. A tavalyi évadban a román állami operaházban egy eredeti román operát és két balettet mutattak be. (Szerzők: Nicolae Branzetur, Mihail Jora és Zeno Vancea. Műsoron szerepelt még három román opera

Sabin Dragoiutól (a temesvári zeneiskola vezetője), Alexandru Zirratól és Tiberiu Brediceanutól (a bukaresti opera igazgatója).

Wagner-film készül Velencében. Wagner tudvalevően 1883 február 13-án halt meg Velencében. Tehát a múlt télen volt halálának 160. évfordulója. Ebből az alkalomból Velence, utolsó tartózkodásának városa kegyeletos emlékhangversenyt rendezett, mégpedig a Palazzo Vendramin Calegriben, ahol a nagy mester befejezte földi életét. Együttal történeti filmet is szándékoznak készíteni, amelyen Wagner velencei tartózkodása alatti élete fog megelenedni. Wagnert Emil Jannings alakítja.

A frankfurti zenei gimnázium Svájcban. A frankfurti zenei gimnázium tíz nappól álló hangversenykörúton volt Svájcban. A 100 tagú diákegyettest a gimnázium igazgatója, Kurt Thomas vezette. A hangversenyeken a 16. századtól mostanáig keletkezett német műveket adtak elő.

Magyar művek és művészek Németország új évadjának műsorain. A bérleti hangversenyek már közzétett műsorain több magyar névvel találkozunk. Így Annabergben nov. 8-án Dohnányi egy műve kerül előadásra (nincs közölve melyik); február 6-án Biefeldben játsszák Kodálytól a Galántai táncokat; Machula Tibor Gladbachban előadja január 15-én d'Albert gondonkaversenyét; Károlyi Gyula a boroszlói filmharmonikusok szólistája, március 6-án

Elbingi kultúrnapok kerekén 20 előadásból állottak. Ezek fele muzsikára volt. A kultúrnapok célja Európa kultúrája keresztmetszetének bemutatása volt. Ebben a keresztmetszetben a magyar zenekultúra is helyet kapott: Bartók, Dohnányi és Kodály műveivel. Kodálytól a Galántai táncokat adták elő. Volt magyar közreműködő is: Vég

Sándor. A többi nemzet zenekultúráját többek közt Sibelius, Dragoi, Schoemaker, Moyzes, Gotovac, Casella, Grieg, Sinding, Kilpinen, Falla, Schoeck, Wolt-Ferrari, Nin képviselték. A német zene mai természetének áttekintését más alkalomra tették.

BELFÖLDI HIREK



A Filharmóniai Társaság vidéki hangversenykörútja. Az ország első zenekara vidéki hangversenykörúton volt, melynek során Debrecen, Nagyvárad, Kolozsvár és Marosvásárhely városokat érinti. A nagy tisztántúli városok mindegyikében egy-egy hangversenyt ad Dohnányi Ernő vezényleésével. Műsoraikon szerepel Beethoven Egmont-nyitánya, egy Händel Concerto grosso, Mozart g-moll és Csajkovszki V. szimfóniája. Lisztől a Les Preludes és Dohnányitól a Szimfónikus percek.

Nagyszabású zenekari hangversenyek a Magyar Művelődés Házában. Nagyszabású zenekari hangversenyek lesznek az új évadban a Magyar Művelődés Házában. A Rádió vezetősége ugyanis Novágh Gyula, a Népművelési Bizottság igazgatójának ajánlatára elhatározta, hogy a kibővített Rádió-zenekarral a fővárosi Népművelés keretében 10 nagyzenekari hangversenyt rendez a Magyar Művelődés Házában. Ezeket a zenekari hangversenyeket a Rádió vezetősége kizárólag a rádió előfizetők részére rendezi, akik igen olcsó helyárak mellett halílgathatják meg a legmagasabb színvonalú előadásokat. A Rádió és a Népművelési Bizottságnak ez az újítása bizonyára nagy örömet fog kelteni a zeneművészet hívei között. Az első nagyzenekari hangverseny október 7-én lesz. Dohnányi Ernő áll a zenekar élén a megnyitó hangversenyen és Károlyi Gyula működik közre, aki Chopin f. moll zongoraversenyét

adja elő. A műsor többi száma: Liszt: Les Preludes, Dohnányi: Szimfónikus percek és Csajkovszki V. szimfóniája. A további hangversenyeket Failoni Sergio, Ferencsik János és még más neves magyar és külföldi karmesterek vezénylik.

Musica asymmetrica. Ez a címe Geszler György közel jövőben megjelenő zongoraművének. A cím a két kéz ellentétes ritmusára vonatkozik és a 25 darabból álló füzet az eddig elhanyagolt ritmikai képzésre nyújt instruktív anyagot. Az ujdonságot Németh József zeneműkiadó cég jelen-teti meg.

Hírek Kolozsvárról. Vaszv Viktor munkássága eredményeképpen a kolozsvári zeneélet színvonalával és érdekességével vetekedik a budapestivel az új évad az eddigieknél is érdekesebbnek ígérkezik. Már rögtön a tervbevett nyolc filharmóniai hangverseny megnyitó estje szenzációt jelent. Műsoron szerepel Bartók Béla 1937–38-ban írt hegedűversenye. A szólót Szervánszky Péter játssza Az öt éves ujdonság három tételből áll. Az alaphangneme: H-dur. A középső tétel variációs forma lyd-hangsorú G-durban. A hangversenyt a Rádió is kapcsolja, úgy, hogy mindenki meghallgathatja a nagy magyar mester alkotását. Eseménynek számít Viski János, a Zeneművészeti Főiskola zeneszerzés-tanára hegedűversenyének bemutatása. A magyar művek között még Horusitzky Zoltán zongoraversenye szerepel. Az operaház is több meglepetést tartogat. Ezek közül elsőnek említjük Monteverdi Tankréd és Klorinda vizsálja c. egyfelvonásos dalművét, melyet a barokk nagy zenei forradalmára halálának 300. évfordulója alkalmából tűznek műsorra. Ez a bemutató annál is inkább számíthat közérdeklődésre, mert az említett mű legjobban rávilágít Monteverdi egyéniségére. Ugyanis ezt tette közé később a Madrigálok VIII. kötetében s ebben új stílust kezdeményezett — a stilo concitato. Bemutatóra kerül még Kenessey nagysikerű »Az arany meg az asz-

szony» c. operája, Bartóktól a Fából faragott királyfi c. némajáték, D'Alberitől a Hegyek alján, Puccinitől a Gianni Schicchi, továbbá a Rigoletto, a Tannhäuser és a Bolygó hollandi.

Magyar zenei almanach. Papp Viktor szerkesztésében magyar zenei almanach jelenik meg a Kapisztrán sajtószövetkezet kiadásában. Az érdekesnek ígérkező könyv képet ad az egész magyar zeneéletéről.

Előlépések a Zeneművészeti Főiskolán. A Zeneművészeti Főiskolán a következő előlépések történtek: Maleczky Bianka az V., Vaszv Viktor a VI. és Sztankay Lajos a VII. fiz. osztályba lépett elő, míg Csiby József megkapta a VI. fiz. osztály jellegét. A kultuszminiszter egyuttal megbízta Sztankay Lajost a főtitkári teendők ellátásával.

A Liszt Ferenc Társaság Liszt zongorázás-versenye. A Liszt Ferenc Társaság a Zeneművészeti Főiskola növendékei részére október végén zongorázás-versenyt rendez, melyen a versenyen résztvevő növendékek eljátszák Liszt kijelölt zongoraműveit. A verseny két csoportban történik. Az I. csoportban a tanár- és művészképzős növendékek vetik össze tudásukat Liszt a-moll Paganini-etűdjének eljátszásával. A II. csoportba tartozó IV. ak. osztályú növendékek az f-moll-etűdöt adják elő. A nyertesek 300—200 és 100 pengős díjakban részesülnek.

Októberben nyílik az ország harmadik operaháza. Budapest és Kolozsvár után most Szegeden is nyílik operaház. Ez ugyanúgy mint Kolozsvárott a prózai színház keretében történik. Az operákat Frisay Ferenc vezényli és dr. Dálnoky Viktor rendezi. Az állandó operatársulat tagjai: Baumgarten Margit, Boros Jolán, Sallay Margit, Soós Katalin, dr. Dálnoky Viktor, Katona Lajos, Megyessy Pál és Kemény József. Állandó vendége lesz a színháznak: Rissay Pál. Az operaegyüttes október 18-án mutatkozik be Puccini Bohémélet c.

dalművében, melynek főszereplői Baumgartner Margit, Megyessy Pál, Katona Lajos és Rissay Pál lesznek. Még számos opera előadását hirdeti a színház vezetősége; Puccinitól a Pillangókisasszonyt és a Toscát, Verdétől az Álarcosbált és a Traviatát, Gounodtól a Botesinálta doktort és a Romeo és Juliát, Bizettől a Carment és Gyöngyhalászkodat, Leoncavallo Bajazzo-ját, Mozart Don Juan-át, Ibert egyfelvonásos Angelikáját (melyet tavaly mutatott be a Magyar Művelődés Háza) és Kodály Hány Jánosát. Ez a gazdag program is bizonyítja Szeged zenekultúrájának magas színvonalát.

A *Psalmus Hungaricus* a Kis Filharmónia hangversenyein. A Népművelési Bizottság rendezi ezidén a 6 év óta működő Kis Filharmóniát. A zeneszerető diáksereg állandó növekedése szükségessé tette, hogy a Kis Filharmónia hangversenyeit ezen túl a Magyar Művelődés Házában tartsa. A hat éves céltudatos nevelés eredménye pedig az, hogy idén többek közt már a legnagyobb magyar zenei alkotást, Kodály *Psalmus Hungaricus*-át adhatja a rendezőség a fiatal hallgatóságnak. A záró hangversenyen hangzik el Kodály remekműve a szerző vezényletével, egy-egy Bartók- és Veress-kompozíció után. Ezt megelőzőleg lesz még öt hangverseny, melyek közül az első az egyházi zene történetét a második a bécsi klasszikusokat, a harmadik Liszt korát, a negyedik Beethoven művészetét, az ötödik pedig a magyar népdalfeldolgozásokat ismerteti. Ezenkívül még Adám Jenő a második esten a hangszerelés titkaiba avatja a diáksereget (Egy dallam vándorlása a zenekarban) és Forrai Miklós pedig hangversenyen közös éneklést vezet. A hangversenyek művészi értékét a Székesfevárosi Zenekar, a legkitünőbb énekarok (Székesfevárosi nőekkar, a Zeneművészeti Főiskola Scholája, a Budapesti Kórus, a Protestáns Kántor, a Budai Da-

lárdá és a Liszt Ferenc Kórus), ezek karnagyai és a kitünő szólisták közreműködései biztosítják.

Kisoperák a Művelődés Házában. A kisoperák tavalyi általános sikerei arra indították a Népművelési Bizottság vezetőségét, hogy azokat ezidén is megrendezze. Közkívánatra ismét műsorra kerül Pergolese »Urhatnám szolgáló«-ja (de Szabó Miklós új fordításában), Gluck »A rászedett Kádi«-ja és Ibert »Angeliká«-ja. Új kisoperákat is mutat be a Művelődés Háza. Debussytól a »Tékozló fiú«-t és Mozarttól a »Szerlem és perpatvar«-t. Mindkettőt Szabó Miklós fordította. Az utóbbi eredeti címe Bastien und Bastienne. Az első kisoperaest október 19-én volt, melyet megismételték 25-én és 27-én újra megismételnék. Három mű került előadásra: az Urhatnám szolgáló, a Tékozló fiú és az Angelika. Az első operát Isoz István, a másik kettőt Kenessey Jenő vezényelte. Október 3-án, 4-én és 10-én pedig a Szerlem és perpatvar és a Rászedett Kádi kerül egy műsorra Berg Ottó vezényletével. A szerlem és a perpatvar eredeti címe: Bastien und Bastienne. Mozart ezt a remek kis német nyelvű daljátékot tizenkét éves korában írta. Első előadása Bécsben volt 1768-ban. A szakemberek és a nagyközönség feszült érdeklődéssel várja a bemutatót. A magyar fordítás Szabó Miklós munkája.

Helyreigazítás. Lapunk múlt számának »A Zeneművészeti Főiskola könyvtárának forgalma« c. cikkébe értelemzavaró sajtóhiba csúszott. A cikk negyedik bekezdésének harmadik sorában a következő mondat: »... az érdeklődés vonala nagyjából vegyes.« — helyesen így hangzik: »... az érdeklődés vonala nagyjából egyenes.



TÓTH JÁNOS

HANGVERSENYHEGEDŐ-KÉSZÍTŐ MESTER
Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 8

József főherceg és a Zeneművészeti Főiskola szállítója. V. választott bírósági szakértő. 1937. bécsi, 1939. genfi nemzetközi hegedűművészek világversenyén sajátkezűleg készített hegedűmmel nyerték el az első díjat. Anvers, Páris, Róma, Brüsszel nagyarány, Grand Prix Medaille D'Or kitüntetések.

Telefon 389—199

Részletfizetés.

Díjtanulárjegyzék.

42 éves cég

A Budapest Székesfővárosi Állat- és Növénykertben

állandóan sok a látványosság és szórakozás.

A kert területén: akvárium (tengeri és édesvízi állatokkal), kigyóház, pálmaház és terrárium, lovaglópálya, kocsizás.

Belépődíj: Felnőtteknek 90 fillér, vasárnap 70 fillér
Tíz éven aluli gyermekeknek . . . 50 „ „ 40 „

Budapesti tartózkodása alkalmából

bármilyen idegenforgalmi vonatkozású felvilágosítással, ismeretével, szóban vagy írásban díjmentesen szolgál:

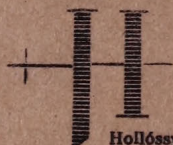
Budapest Székesfőváros Idegenforgalmi Hivatala

Budapest, V., Deák Ferenc-utca 2. sz.

Jöjjön az egészség forrásaihoz!

Kitűnő hatású ivókúrák a Rudasparkban az Attila, Hungária és Juventus források vizével.

Kérdezze meg orvosát!



Hollóssy János
könyvnyomtató

Budapest, VII.,
Jósa-utca 20.